

**ЖУРНАЛІСТСЬКА
РЕВОЛЮЦІЯ—2004
ПОДІЇ, ЛЮДИ, ДИСКУСІЇ.**

Телекритика

Київ—2005

Журналістська революція - 2004. Події, люди, дискусії. Упоряд.: Наталя Лигачова, Леся Ганжа. — К.: "Вістка", 2005. — 284 с.

Автор ідеї: *Наталя Лигачова*

Керівник проекту: *Галина Усатенко*

Редактор: *Олександр Боронь*

Дизайн обкладинки: *Петро Точилкін*

Дизайн та макетування: *Лариса Конончук*

Видання книги стало можливим завдяки підтримці Міжнародного фонду "Відродження".

Оцінки, висловлені у матеріалах, є виключно точкою зору їх авторів і не завжди збігаються з поглядами громадської організації "Телекритика", і в жодному разі не можуть вважатися позицією Міжнародного фонду "Відродження".

Збірка статей та інтерв'ю, що вийшли в інтернет-виданні "Телекритика" і були присвячені журналістській революції, яка розпочалася 28 жовтня 2004 року, передуючи революції "помаранчевій".

Читачі збірки також дізнаються і про деякі наслідки журналістської революції для розвитку медіа: зміни в змісті телефіру, корпоративна дискусія медійників про люстрацію, системний процес прийняття ЗМІ різної форми власності публічно задекларованої редакційної політики тощо.

Збірка продовжує серію досліджень ГО "Телекритика", здійснених та опублікованих протягом 2003-2005 років: "Журналістська осінь-2002. Дискусія про політичну цензуру в українських медіа" (2003); "Телебачення спецоперацій. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних програмах українського телебачення" (2004); "Інформаційні війни. Моніторинг теленовин та медіатехнологій під час президентської кампанії—2004 в Україні" (2005).

Книга розрахована на політологів, журналістів, політиків, викладачів, студентів та всіх, хто цікавиться суспільно-політичними та медійними процесами сучасної України.

ЗМІСТ

ВСТУП

ЖУРНАЛІСТСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ ОЧИМА "ТЕЛЕКРИТИКИ"	7
<i>Історія — суспільний контекст</i>	8
<i>Історія — професійний контекст</i>	12

ГЛАВА 1.

ХРОНІКА ПОДІЙ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	16
---	----

ГЛАВА 2.

ЯК ЦЕ БУЛО. РОЗПОВІДАЮТЬ УЧАСНИКИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	34
--	----

<i>Розмови напередодні революції</i>	34
Андрій Шевченко: <i>"Багато хто навколо намагається зробити з нас бронепοїзд"</i>	34
Євген Глібовицький: <i>"Питання — у ціні компромісу"</i>	41
Леся Сакада: <i>"К сожалению, я солдат"</i>	47
<i>Революційний нон-стоп</i>	49
Володимир Лукін: <i>"Темники", по большому счету, полезная вещь</i>	49
Юлія Бориско: <i>"Партизаничина" як спосіб боротьби з цензурою виявилась неефективною</i>	53
Ігор Склярєвський: <i>"Журналістський спротив існує, він набирає сили, і він потребує допомоги громадян"</i>	56
Галина Бецко та Федір Сидорук: <i>"Дійшло до того, що іноді необхідність у журналістах та операторах відпадала як така"</i>	60
Віктор Заблоцький: <i>"Я пішов задля того, щоб залишитися в професії"</i>	63
Наталка Фіщич: <i>"Після виборів усвідомлювати, що це і моїми руками спотворили їх результати, було б нестерпно"</i>	65
Євген Глібовицький: <i>"Кожен обирає свою форму спротиву"</i>	67
Максим Драбок: <i>"Журналістика має бути журналістикою незалежно від того, хто прийде до влади, — Ющенко чи Янукович"</i>	70
Юлія Литвиненко: <i>"Сейчас стать революционером легче, чем остаться журналистом"</i>	72
Ігор Пелих: <i>"Реально перші ночі була ситуація стрьому. Люди ніби шугалися власної тіні"</i>	74
Анатолій Борсюк: <i>"То давление, которое власть оказывала на СМИ, вызвало такое противодействие, которое не скоро удастся привести снова в рамки авторитарного контроля"</i>	78
Наші — на Майдані, або "Івасик за Ющенка"	
<i>Репортаж з наметового містечка, в якому живуть і наші колеги-журналісти</i>	79
Володимир Голосняк: <i>"Помаранчева революція — це добрий майстер-клас для журналістів і для всього суспільства"</i>	84
<i>Постреволюційні резюме</i>	
Наталія Дмитрук: <i>"Мене обурювало те, що глухих людей позбавили права вибору"</i>	88
Єгор Соколов: <i>"Все починається з ком, а завершується "темниками"</i>	90

ГЛАВА 3.
ЕФІР РЕВОЛЮЦІЇ 97

Розділ перший

Моніторинг теленовин у рамках акції "Журналісти за професійні права" 97

Публично задекларированная редакционная политика. Таким должно быть главное требование журналистов-протестантов 97

Новости "Интера" остаются тотально манипулятивными 99

Еще немного, еще чуть-чуть.... 106

Новостные качели 110

Маленькі радощі 114

Між першим і національним 120

У ТСН – знову "темники"? 126

Шредер та Фішер казали зовсім не те, що їм приписали українські телеканали 130

Розділ другий

Телекритична публіцистика 132

ФОНит

Наталія Лигачова, "Телекритика" 132

Памперсы – Януковичу, Медведчуку и Кучме – гарантированное политическое будущее?
Наталія Лигачова, "Телекритика" 136

Новости из "корзины" Пинчука
Ніна Краснова, "Телекритика" 140

Синдром Гулливера
Ніна Краснова, "Телекритика" 142

Три канала любви
Анна Шерман, "Телекритика" 145

Ночной полет, или Рожденный ползать летать не может
Анна Шерман, "Телекритика" 146

Майже теледебати майже відбулися
Борис Бахтеев, "Телекритика" 151

Четверо на одного
Валерій Калниш, для "Телекритики" 155

Якщо народ не здається, його знищують
Віталій Шевченко, для "Телекритики" 157

Так победим!
Анна Шерман, "Телекритика" 159

Ненависть до професії, або Скільки можна паразитувати на "об'єктивній журналістиці"?
Михайло Бриних, для "Телекритики" 161

Одна на всех. Мы за ценой не стоим...
Анна Шерман, "Телекритика" 163

Голоси волаючих у російській інфопустелі
Віталій Довгич, для "Телекритики" 165

Хуже вранья – только лицемерие
Юрій Іванов, для "Телекритики", из Мюнхена 166

Доверенное лицо телезрителя
Анна Шерман, "Телекритика" 168

Польові дослідження протесту	
Михайло Бриних, для "Телекритики"	170
Вернулся, чтобы уйти	
Ніна Краснова, "Телекритика"	171
Цена живого эфира	
Анна Шерман, "Телекритика"	173
Фіаско бізнес-проекту "Янукович" у загальноукраїнському масштабі.	
Тому що... російський?!	
Ганна Липківська, для "Телекритики"	177
Уходящая натура	
Анна Шерман, "Телекритика"	178
Дебати – майже зовсім як справжні	
Борис Бахтеев, Наталя Лигачова, "Телекритика"	179
Отсутствие сигнала	
Анна Шерман, "Телекритика"	182
Марево несвободи чи непрофесіоналізму?	
Володимир Килич, для "Телекритики"	183
Свято без "кушор"	
Володимир Килич, для "Телекритики"	184
Революційне телебачення в степах України (суб`єктивні нотатки нетипового глядача)	
Сергій Грабовський, для "Телекритики"	185

ГЛАВА 4.

ДИСКУСІЇ "ТЕЛЕКРИТИКИ" ПЕРІОДУ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

2004 РОКУ	189
------------------------	-----

Розділ перший.

Професійні стандарти, корпоративна етика та проблема люстрації	189
Що далі?	
Єгор Соболев, для "Телекритики" і "Української правди"	189
Потрібна люстрація	
Євген Глібовицький, для "Телекритики"	190
Выбор между Украиной и недоУкраиной. Или сейчас, или...	
<i>От Своей правды журналистам нужно сделать шаг к Общей правде.</i>	
Наталя Лигачова, "Телекритика"	191
Щастя, яке треба зберегти	
Єгор Соболев, для "Телекритики" і "Української правди"	195
Чи сприяє зціленню суспільства корпоративна солідарність журналістів?	
Тетяна Метельова, для "Телекритики"	195
Професійні норми й перверсивна солідарність	
Володимир Кулик, для "Телекритики"	201
Чорно-білий колір думок...	
Олександр Зирін, для "Телекритики"	208
Кадры таки решают все	
Наталя Лигачова, "Телекритика"	210
Юлія Мостова: "Идеологи и реализаторы "темников" должны ответить перед законом"	217
Тарас Петрів: "Нам потрібно зберегти динаміку перетворень в медіа"	219

Чи можлива люстрація без спеціального закону?	
Богдан Яблонський, для "Телекритики"	221
Розділ другий.	
Редакційна політика як дітище журналістської революції	225
Звільнення можливе	
Єгор Соболев, для "Телекритики" і "Української правди"	226
Конституція ньюзруму	
Ігор Куляс, для "Телекритики"	227
Журналісти "Вістей" на УТ-1 ухвалили стандарти редакційної політики	234
Как сделать все телеканалы — "каналами честных новостей"?	
Наталя Лигачова, Анна Шерман, "Телекритика"	235
Повестка дня для медиа. 100 дней после журналистской революции	
Наталя Лигачова, "Телекритика"	240
Цензура в електронних ЗМІ — пошук правових механізмів захисту	
Юрій Кобзар, для "Телекритики"	246
Чи користуєтеся ви вдома одноразовим посудом?	
Дмитро Федечко, для "Телекритики"	251
Не икать за обедом	
Єгор Соболев, для "Телекритики"	252
Редакційні статuti мають містити принципи редакційної політики	
Тетяна Фоміна, для "Телекритики"	253
Журналістська революція у ЗМІ не стала революцією топ-менеджменту	
Сергій Дацюк, для "Телекритики"	255
Используй то, что под рукою, и не ищи себе другое	
Сергій Гузь, для "Телекритики"	257
ЗАСАДИ РЕДАКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ інформаційних редакцій Суспільного (громадського) мовлення України.	
Проект. 29.03.2005	258

ВСТУП

Журналістська революція очима "Телекритики"

Шановні читачі!

Перед вами — збірка статей та інтерв'ю, які вийшли в інтернет-виданні "Телекритика" наприкінці 2004 — початку 2005 років і були присвячені журналістській революції, яка розпочалася 28 жовтня, передуючи революції "помаранчевій".

Читачі збірки також дізнаються і про деякі наслідки журналістської революції для розвитку медіа — зміни в змісті телефіру, корпоративна дискусія про люстрацію, системний процес прийняття ЗМІ різної форми власності публічно задекларованої редакційної політики тощо.

День 28 жовтня 2004 року для журналістського середовища чи навіть ширше — для суспільства — з плином часу осмислюється все більше як дата надзвичайно значуща. В цей день 41 журналіст 5 центральних телеканалів — "Інтеру", ICTV, Нового, "Тонісу" та НТН — повстали, вголос заявивши про політичний тиск на їхні медіа та про своє небажання більше виконувати "темники". Ще семеро журналістів із "1+1" на знак протесту проти цензури в той же день звільнилися з каналу. Тим самим, з одного боку, українські журналісти підвели підсумок попереднім зусиллям й прорахункам у боротьбі за право на професію та свободу слова і відкрили нову добу в українській журналістиці. Що вдасться зробити на цьому шляху, чи справдяться сподівання і мрії, чи стане українська журналістика справді професійною та відповідальною — час покаже. Але напевно відомо одне — журналістська революція-2004 була миттю єднання: журналістів між собою за честь професії, журналістів і значної частини суспільства за власну гідність, журналістів і частини опозиції-влади за нормальне життя в державі.

Ми всі це пережили. Кожен по-своєму і задля себе. Але це те минуле, яке ніхто з нас не зможе забути. Бо це наше життя. Ми стали творцями і учасниками історії.

Громадська організація "Телекритика" і однойменне видання були не лише спостерігачами, а й безпосередніми учасниками та співорганізаторами журналістського протесту проти цензури — разом із Київською незалежною медіа-профспілкою, "Українською правдою", "Дзеркалом тижня", іншими ЗМІ. Сторінки нашого сайту були також джерелом неупередженої інформації про роль медіа в перебігу всієї виборчої кампанії-2004, майданом для критики телеінформаційного продукту задля його якості, площиною для гострих корпоративних дискусій.

Збірник статей "Телекритики" пропонує погляд самих журналістів на роль медіа у помаранчевій революції-2004. Цей погляд віддзеркалює не тільки події, а й емоції, що тоді вирували у медійному середовищі, причому віддзеркалює документально, виключно через опис подій та свідчення учасників, через публікацію реальних дискусій, що точилися в той час серед українських журналістів. Сподіваємося, що саме цим ми і будемо цікаві нашим читачам, які, безперечно, матимуть змогу познайомитися і з низкою інших досліджень ситуації завершального періоду виборчої кампанії 2004 року.

Перш, ніж надати слово авторам "Телекритики", ми коротко нагадаємо, що передувало жовтневій журналістській революції-2004.

Вступ

Перебіг президентської виборчої кампанії 2004 року в Україні продемонстрував, що українські політики добре оволоділи можливостями маніпуляції вибором наших громадян шляхом використання ЗМІ задля досягнення своїх приватних політичних цілей. Ролики, фільми, запуснені на телеканали (наприклад, ролик про три сорти України, націоналізм / фашизм, ролик із пісню про громадянську війну у виконанні Йосифа Кобзона тощо) мали стати каталізаторами прогнозованого режимом Кучми позиціонування електорату. З аналогічною метою поширювалися через ЗМІ і дані віртуальних соціологічних опитувань. "Мовна гра" (за Л. Вітгенштайном) була здійснена у повному обсязі.

Окремі топ-менеджери, журналісти, редактори продемонстрували у новинних програмах вправність у маніпулятивних верстці, коментарях та оціночних судженнях (дані моніторингу теленовин більшості вітчизняних каналів, здійсненого ГО "Телекритика" впродовж липня-листопада 2004 р., опубліковані у книзі "Інформаційні війни", дають тому чимало прикладів). Суспільство відчуло на собі ефективність впливу інформаційних маніпуляцій і відповідно на це відреагувало.

ІСТОРІЯ — СУСПІЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

"Перемога Леоніда Кучми на виборах 1994 року стала випробуванням для преси. Випробуванням її незалежності", — писали у 1997 році аналітики Українського незалежного центру політичних досліджень (Четверта колона. Свобода та залежність мас-медіа в Україні. — К., 1997). У контексті нашого аналізу прикметним буде ще одне міркування того періоду, висловлене Леонідом Кравчуком уже 1997 року: "Цензура — це коли з вашого матеріалу вирізають певні шматки, а контроль — це коли складається така ситуація, в умовах якої ви це робите самі" ("Аргументы и факты. Украина". — 1997. — №17). Ті ж аналітики відзначали й те, що "наприкінці 1996 року "епоха контролю" ще не настала".

Отож в екскурсі 1994-2004 ми маємо динаміку встановлення контролю. 2004 рік став піком "епохи контролю" та "єдності дезінформаційної політики" на всіх провідних каналах країни.

Наведемо кілька фактів такої динаміки.

28 червня 1994 року Л. Кучма про хід президентських виборів: "...Центральною виборчою комісією, Державною телерадіокомпанією, іншими центральними ЗМІ... грубо ігноруються Закон "Про вибори Президента", Постанови Верховної Ради України щодо забезпечення рівних умов для ведення передвиборчої агітації та пропаганди. Українське телебачення за останній місяць фактично перетворено майже у цілодобовий телеэфір одного кандидата у Президенти — Л.М. Кравчука; більше того, грубо порушуючи Закон, УТ-1 вело агітацію за Л. Кравчука навіть у день виборів".

30 червня 1994 р. Директор київської телекомпанії "Гравіс" Віктор Лешик стверджував: Нацрада з питань телебачення та радіомовлення поставила питання про позбавлення недержавної компанії "Гравіс" права на ефір на підставі широкого інформування про передвиборчу кампанію Л. Кучми.

Наприкінці 1995 року після підготовки сюжету зі звільненням, нині покійним, радником Леоніда Кучми Олександром Разумковим була знята з ефіру одна з найкращих інформаційних передач українського телебачення - "Післямова". Після того, як 1995 року вона була відновлена, передача стала значно обережнішою і фактично втратила колишню гостроту. Напередодні виборів 1998 року "Післямова" "самозакрилася".

Наприкінці 1996 року перестала виходити одна з найкращих аналітично-інформаційних програм "Вікна". Натомість на УТ-1 з'явилася на короткий час програма, в якій тодішній міністр інформації Зіновій Кулик висловлював офіційну позицію щодо тих чи інших подій.

У парламентській виборчій кампанії 1998 року, за даними моніторингу комітету "Рівність можливостей", вже чітко визначився контроль окремих політиків та партій над формально незалежними газетами ("День" — оточення Є. Марчука, "Сільські вісті" — команда О. Мороза, "Час-Тайм" — націонал-демократи на чолі з В. Черноволом) та інші. Однак аналогічного розподілу на телеканалах ще не простежувалося. Рівень телевізійного бізнесу ще був не таким розвиненим.

Під час парламентських виборів 1998 року призупинено вихід газети "Правда України", якій закидали симпатії до П. Лазаренка та партії "Громада". Відновлено вже 19 січня 1999 року.

У травні 1999 року Міжнародний комітет захисту журналістів включив українського президента Л. Кучму в десятку ворогів преси.

Президентська виборча кампанія 1999 року представила складний синтез співіснування в інформаційному просторі України як державних ЗМІ, так і ЗМІ, опікуваних бізнесом та політичними колами з різними інтересами та завданнями. Чим далі, тим більше ускладнюється ситуація з необхідністю подачі інформації та умов її інтерпретації.

Виборча кампанія 1999 року продемонструвала ще один механізм "взаємин" медіа і влади — через податкову службу. Прикметною у цьому контексті була ситуація з телеканалом СТБ. ДПАУ поширила заяву, в якій, зокрема, вказувалося, що розглядається питання про порушення кримінальної справи проти телекомпанії СТБ за ухилення від сплати податків. За твердженням керівництва каналу, закриття їхнього єдиного рахунку означало б фактичне вигнання їх з ефіру. Отож поступово, але неухильно механізми впливу на ЗМІ перетворилися на завуальований економічний тиск.

Ще одним способом тиску на медіа стали судові позови проти журналістів. Наприклад, за даними, наведеними І. Чижем, за 1997 рік було вчинено судових позовів до ЗМІ та журналістів на суму 90 мільярдів гривень, і суди таки стягнули з них 1,5 мільйона ("Вечірній Київ". — 1999. — 14 груд.). Це пояснює рішення членів моніторингового комітету ПАРЕ запропонувати українській владі до 31 жовтня 1999 року "оголосити мораторій на утиски ЗМІ, зокрема утриматися від перевірок ЗМІ з боку податківців та пожежників".

Президентська виборча кампанія 1999 року також продемонструвала принципи висвітлення в медіа виборчих перегонів та представлення кандидатів згідно з їх посадовою ієрархією (за даними моніторингу Комітету "Рівність можливостей"). На рекомендації комісії ПАРЕ щодо необхідності створення рівних можливостей для кандидатів у державних медіа прес-служба МЗС не зовсім погодилася. Зокрема зауважувалося, що "доповідачам необхідні докази того, що адміністративна влада втручається в діяльність ЗМІ" ("Урядовий кур'єр". — 1999. — 16 жовт.).

Заходів до потужного маніпулювання свідомістю було вжито в 1999 році на УТ-1, коли близькими в часі були представлення передвиборчих програм кандидатів і авторська — можна назвати речі своїми іменами — "кілерська" програма В. Лапікури "Акценти" (проти чого виступав тодішній голова ЦВК М.Рябець).

Прикладів достатньо. Із цих розрізнених фактів складається яскрава картина поступально-го, але неухильного руху до ситуації повного контролю над медіа з боку влади.

Березневі парламентські вибори 2002-го року вперше в Україні засвідчили можливість перемоги не комуністичної, не лівої ідеї, а правоцентристської, демократичної сили, яку в той час представляв блок "Наша Україна" Віктора Ющенка. Водночас ці вибори остаточно продемон-

Вступ

стрували владі, що вона не здатна перемогти своїх опонентів у чесній конкурентній боротьбі. Тому що в цього режиму не було ані достатніх політичних та економічних досягнень, ані інтелектуальних ресурсів, ані харизматичних та морально незаплямованих лідерів. Після березневих виборів влада в особі Леоніда Кучми та наближених олігархів зрозуміла це раз і назавжди.

Власне, саме це розуміння і було початком тих процесів та подій — як політичних, так і інформаційно-медійних, які зумовили вибух журналістської непокори восени 2002-го року. В політиці це був силовий перегляд — методом адміністративного тиску, закулісних інтриг, кримінальних "розбірок" — результатів народного волевиявлення, внаслідок чого була сформована парламентська більшість на основі коаліції не навколо переможців виборів, а навколо тих, хто їх програв. Це також був і прихід до Адміністрації Президента Віктора Медведчука — лідера СДПУ(о), яка саме під час виборів у ВР запросила до свого політичного штабу московських політтехнологів на чолі з відомим "галеристом" Маратом Гельманом і випробувала на своїх підконтрольних та партійних ЗМІ використання так званих "темників". "Темники" — це неофіційні, але зі зрозумілих причин обов'язкові для виконання інструкції, що визначали, які події мали потрапляти в ефір телерадіокомпаній та на шпальти газет, а які — ні, і яким чином ці події мали інтерпретуватися.

"Кризовий менеджмент" Віктора Медведчука та його команди з АП зумовив перенесення методів, за якими СДПУ(о) працювала зі "своїми" ЗМІ, — на значну кількість державних та контрольованих олігархами медіа по всій країні. Першою значною "справою" такого "кризового менеджменту" стало абсолютне замовчування влітку 2002-го всіма центральними телеканалами підготовки заявлених опозицією на вересень 2002-го акцій протесту. Пік задіяності "темників" на телеканалах прийшовся на серпень-вересень цього ж року. А в жовтні — за неофіційними свідченнями медіа-експертів — власник інформаційного агентства УНІАН здав його у своєрідну "оренду" новим господарям, тим же есдекам. Ті призначили нових топ-менеджерів агентства, які почали запроваджувати "нову", політично ангажовану редакційну політику.

Так на телеканалах Києва і в УНІАНі восени 2002 року визріла хвиля журналістських протестів проти політичного тиску та політичного контролю над ЗМІ. Механізми цього контролю за десятиліття, як бачимо, змінювалися. Від прямого закриття телеканалів ("Гравіс", 1994 р.) до дій ДПАУ, від прямого зняття матеріалів з номера / програми до численних судових позовів та вбивств журналістів Г. Гонгадзе, В. Александрова та багатьох інших. Від прямої переважаючої присутності на телеканалах провладних кандидатів до технології маніпуляцій у доборі програмної сітки, верстки, ракурсу на телеканалах і у пресі. В основі цього всього лежав так само поступовий, але неухильний вихід за рамки професійної журналістики та дотримання етичних стандартів професії. І що найголовніше — безкарність таких дій. Адже жорсткі заяви ПАРЕ чи моніторингові звіти українських аналітичних центрів щодо цензури в українських ЗМІ важливі, але для влади не визначальні. Оскільки для влади було значно важливішими безмежні можливості "мовної гри" та ефективність вкладення коштів — не в сумнівну роздачу виборцям "гречки з макаронами", а в справу, як здавалося можновладцям, практично безпрограшну — у вплив на свідомість виборців через телеканали і пресу.

Така ситуація створила умови — як би це не парадоксально звучало — для розвитку ринку медіа в Україні. Нові політичні сили, які вступали або мали на меті ввійти у владний олімп, потребували свого інформаційного каналу. Так, у 2003-2004 роках створюються і розвиваються ТРК "Україна", згодом НТН (контролюються, відповідно, донецьким олігархом Ренатом Ахметовим та радником тодішнього Прем'єр-міністра Віктора Януковича Євгеном Прутником), "5 канал" (контролюється політиком та бізнесменом, членом "Нашої України" Петром Порошенком). Державні медіа втрачають своє традиційне надзначення для влади і, відповідно, механізми представлення інтересів влади тільки в цих медіа. Але не тому, що реалізуються прин-

ципи демократії, вимоги роздержавлення ЗМІ, а через те, що рейтингові бізнес-медіапроекти, повністю підконтрольні владі, мають значно більшу глядацьку / читацьку аудиторію, відтак і значно привабливіші можливості для кандидатів до членів парламенту чи на президентське крісло.

2004 рік

Уже з квітня в медіа розпочалася підготовка до президентської виборчої кампанії-2004. Це виявлялось у суттєвому збільшенні кількості публікацій позитивної тональності в місцевих ЗМІ про діяльність уряду та Прем'єр-міністра. Критики дій уряду не було. Відмінність простежувалася хіба що в методах подачі цих матеріалів. Так, в Житомирі місцева ТРК ретранслює впродовж квітня програми центральних каналів із виступами Януковича та позитивними матеріалами про нього та урядову діяльність загалом. На Донеччині — це трансляція власних програм з радянською риторикою про заходи під егідою Партії регіонів.

З липня — офіційного початку виборчої кампанії — ситуація складається така. У центральних і загальнонаціональних медіа, зокрема, на провідних телеканалах, присутні активні маніпулятивні технології (див. видання "Телекритики" — "Інформаційні війни. Моніторинг теленовин і медіатехнологій під час виборів-2004"). Використовуються методи незбалансованої подачі новин, недотримання точності і достовірності у наведенні фактажу, коментарі з некоректними відтвореннями та розміщенням у маніпулятивному контексті, відбувається медійне супроводження спецоперацій, до яких вдавалися технологи виборчої кампанії одного з кандидатів в президенти України — Віктора Януковича тощо. Найголовніше ж — всі маніпулятивні прийоми впроваджуються централізовано, через систему тих самих "темників" — тобто, неофіційних інструкцій, які надходили через електронну пошту, але вже не тільки, як це було у 2002 році, в ЗМІ, які контролювалися СДПУ(о), а й у всі електронні та пресові видання, всіх форм власності, які контролювалися владним режимом. І надходять ці "темники" безпосередньо з Адміністрації Президента, якою керує Віктор Медведчук, та з очолюваного ним же паралельного виборчого штабу, який разом зі штабом самого Януковича теж працює на перемогу останнього. Тобто у масштабах всієї країни задіяна так звана система **"єдності інтерпретацій"** подій, яка мала, поряд з **"інформаційною блокадою"** лідерів та дій опозиції, сприяти визначенню електорального вибору на користь апологетів режиму Кучми, в ім'я збереження їхніх фінансових та політичних капіталів і після виборчої кампанії-2004.

У регіональних медіа також здійснюється виключно ручне управління в подачі матеріалів про кандидатів. Відкрита політична реклама впродовж серпня-вересня в загальнонаціональних та особливо регіональних медіа відсутня. Натомість використовуються різні інформаційні приводи для представлення одного з кандидатів — ставленика команди Леоніда Кучми, тодішнього прем'єр-міністра Віктора Януковича: як через висвітлення дій уряду, так і через відсутність інформації про інших кандидатів. Особливі методи, за даними моніторингу, що провадився ГО "Фонд "Європа ХХІ", використовувалися в донецьких ЗМІ. У тиражних виданнях та на телеканалах непоодинокими були випадки, коли редакція від певних осіб отримувала "оптом" готівку в розмірі сплати за політичну рекламу від інших кандидатів з умовою, що така реклама не з'явиться.

Водночас непоодинокими були випадки "технічних" несправностей на ТРК у регіонах, що не давали змоги кандидатам виступити (на горлівському телебаченні (ТВ "Стирол") прямий ефір з О. Морозом не відбувся "з технічних причин") або унеможлилювали трансляцію, приміром, "5 каналу" (у Кіровограді тиждень не працювала телекомпанія "Стимул" — інфор-

Вступ

маційний партнер "5 каналу" через вирубаний невідомими кабель і пошкоджене антенно-фідерне обладнання).

Однак ситуація була суттєво відмінною від попередніх виборчих перегонів, коли електорат був достатньо пасивним щодо запропонованої інформації в медіа та тих технологій, що використовувалися. У ході проведення ГО "Фонд "Європа XXI" фокус-групового дослідження (серед жителів різних вікових груп шести областей України) було виявлено таку ситуацію, зокрема, щодо уваги і довіри громадян до ЗМІ:

— учасники дослідження зауважують, що головним джерелом отримання інформації про кандидатів є ЗМІ (а також агітатори — переважно для виборців Донецька і Білої Церкви) — особливо телебачення, проте цій інформації не довіряють. Лише представники старшої вікової групи надають перевагу окремим телеканалам, яким довіряють, — наприклад, "5 канал" на Тернопільщині та в Чернівцях чи "Інтер" — у Севастополі;

— рівень поінформованості виборців та їх політичні симпатії і орієнтири різняться й через різні джерела інформації про кандидатів у президенти: на виборців Донбасу і Севастополя вплив справляють телеканали Росії (скажімо, у Севастополі з огляду на низку соціо-політичних стереотипів виборці переважно дивляться "Інтер" та російські канали). Інші -у різній пропорції — дивляться українські телеканали;

— відзначається також відмінність в інтересі виборців до телебачення, газет та агітаційних матеріалів як джерел інформації про кандидатів. Простежується досить чітка тенденція — телебачення як джерело інформації є переважаючим для громадян більшості регіонів. Газети здебільшого читаються місцеві, обласні, особливо міські недержавні. Західні області демонструють більшу увагу до друкованих медіа порівняно зі Сходом. Молодша і подекуди середня вікові групи найбільше інформації беруть з інтернет-видань, яким частково довіряють.

Отже, бачимо ситуацію, коли вплив на електорат через медіа — особливо електронні — є реальним, дієвим. Однак і розуміння електоратом змісту та мети застосовуваних медіатехнологій також підвищується, що виявляється у значному зниженні рівня довіри до ЗМІ. Таким чином, одним із суттєвих факторів громадської активності був якраз спротив медійним маніпуляціям, що тиражувалися на загальнонаціональних каналах та у місцевих ЗМІ.

ІСТОРІЯ — ПРОФЕСІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Попри те, що для багатьох акція журналістів у 2004-му році виявилася несподіваною, насправді вона мала в основі глибокий причинно-наслідковий фундамент. З одного боку, це був увесь спектр політичних, економічних, соціальних відношень, що склалися на той момент у країні. З іншого — організаційні зусилля створеної 2002 року Київської незалежної медіа-профспілки, постійний критичний щодо режиму Кучми дискурс серед журналістів під впливом публікацій незалежних або опозиційних інтернет-видань, перш за все "Української правди", незалежної преси рівня газети "Дзеркало тижня". І, звичайно ж, вплив на атмосферу у журналістському середовищі єдиного в Україні спеціалізованого видання "Телекритика", створеного у вересні 2001 року, яке своєю метою задекларувало сприяння звільненню українських ЗМІ від цензури, проведенню медіареформ, створення національного дискусійного форуму для журналістів усієї країни з приводу всіх найбільш актуальних для них питань.

Як ми вже писали вище, в Україні вже проходили акції журналістського протесту — восени 2002 року. Тоді вони стали наслідком приходу на пост глави Адміністрації Президента Віктора Медведчука, у зв'язку з чим завезену з Росії під час парламентської кампанії-2002 практику так званих "темників" силкувалися поширити не тільки на ЗМІ, контрольовані

СДПУ(о), але й на телеканали інших, лояльних до режиму президента Кучми, медіа-холдингів. Третього жовтня 2002 року близько 50 київських журналістів, зібравшись у столичному Домі кіно на круглий стіл "Політична цензура в Україні", підписали "Маніфест українських журналістів з приводу політичної цензури". Розмістивши на своєму сайті цей Маніфест, "Телекритика" збрала під ним протягом кількох тижнів близько 500 підписів з усієї країни.

5 жовтня вже понад сотні київських журналістів за пропозицією журналістів Ірини Чемерис, Наталії Лигачової, Сергія Дацюка, Андрія Шевченка сформувати Страйкком та Оргкомітет зі створення Всеукраїнської незалежної профспілки працівників ЗМІ (згодом — Київської незалежної медіа-профспілки та Незалежної медіа-профспілки України). Ці сто журналістів також прийняли текст Заяви, в якій вперше намагались визначити своє розуміння "політичної цензури" та її відмінності від "редакційної політики".

У результаті переговорів активістів журналістського руху з керівництвом українського парламенту, а також завдяки підтримці акції парламентським комітетом з питань свободи слова й інформації, очолюваного членом "Нашої України" Миколою Томенком, у грудні 2002 року відбулися парламентські слухання "Суспільство, засоби масової інформації, влада: свобода слова та цензура в Україні", а навесні 2003 року Президент України Леонід Кучма підписав закон за підсумками цих слухань.

Закон "Про внесення змін до деяких законів України за результатами парламентських слухань "Суспільство, засоби масової інформації, влада: свобода слова та цензура в Україні" вперше в історії українських ЗМІ дав визначення поняттю "цензура", встановив відповідальність за неправомірну відмову в наданні інформації, звільнив від відповідальності за висловлення оціночних суджень, заборонив органам державної влади та місцевого самоврядування позиватися до суду з приводу дифамації.

У січні 2003 року — після цілого ряду зустрічей членів Київської незалежної медіа-профспілки з депутатами та чиновниками Парламентської Асамблеї Ради Європи безпосередньо у Києві, делегація незалежних українських журналістів разом з Миколою Томенком побувала у Страсбурзі на зимовій сесії ПАРЄ, завдяки чому в резолюцію ПАРЄ було внесено ініційовану українцями поправку, яка стосувалася політичного тиску з боку Адміністрації Президента.

"В Україні, відповідно до численних свідчень журналістів та висновків парламентських слухань із питань свободи слова та цензури, Адміністрація Президента надає інструкції засобам масової інформації щодо висвітлення основних політичних подій".

Осередки майбутньої Всеукраїнської незалежної медіа-профспілки до квітня 2003-го було створено у Новій Каховці, Дніпродзержинську Севастополі, Одесі, Сімферополі, Змієві, Запоріжжі, Миколаєві, Харкові, Херсоні, Сумах, Києві.

Слово "темник" — тобто неофіційний циркуляр, який спочатку саме під цією назвою розповсюджувався серед менеджерів підконтрольних владі ЗМІ з метою проведення єдиної (дез)інформаційної політики, — став вживаним не тільки в українському політизованому середовищі, а й серед зарубіжних фахівців із проблем свободи слова та розвитку медіа, європейських парламентаріїв та західних дипломатів. Звичайно, після акцій протесту журналістів російські політтехнологи, які обслуговували на цей час адміністрацію українського Президента і які, власне, й були креаторами "темникової технології", сором'язливо перейменували його у звичайнісінький прес-реліз. А високі посадовці АП та радники Президента Леоніда Кучми теж виїздили у лютому 2003-го до Страсбурга, щоб переконати європейських парламентаріїв у начебто оббріхуванні української влади незалежними українськими журналістами. Але це не завадило ПАРЄ зайняти виважену і водночас жорстку позицію щодо утисків свободи слова та політичного контролю над ЗМІ в Україні.

Вступ

Напередодні річного (2003 року) засідання Ради співпраці Європейського Союзу та України організація Human Rights Watch підготувала свій Звіт "Боротьба навколо новин. Неофіційна державна цензура на українському телебаченні". В ньому підтверджувався вплив таємних інструктивних меморандумів, відомих як "темники", на діяльність ЗМІ в Україні. Засідання у Брюсселі є однією з найважливіших річних зустрічей між Україною та Європою, і те, що Human Rights Watch підготувала до цієї події своє власне дослідження обсягом у 48 сторінок про політичну цензуру в Україні, говорило про те, в чому саме світова спільнота вбачала найбільшу загрозу для української демократії.

Вдалося наприкінці 2002-го журналістам і дещо пом'якшити тиск з боку президентської Адміністрації, а також власників та менеджерів ЗМІ.

Але не можна сказати, що в цьому факті був тільки позитив. Адже одночасно маніпулятивні технології влади, які вона протягом майже всього правління Леоніда Кучми використовувала для перетворення медіа із засобів неупередженої інформації та комунікації, політичної дискусії і контролю суспільства над державою у пропагандистсько-агітаційний інструмент самозбереження, — стають більш тонкими, більш цинічними та більш підступними. Водночас розпорошеність — ідеологічна, економічна, моральна — українських журналістів, нестача досвіду та справжніх профспілкових лідерів теж негативно позначилися на справі опору політичному контролю над медіа з боку влади. Далася взнаки і розгорнута владою жорстка кампанія опору журналістському руху, і "совкова" ментальність багатьох журналістів, і фінансова залежність більшості наших колег від невеликих, та ще й "чорних", неоподаткованих, зарплат, які були наслідком загального стану української економіки, що майже на три чверті перебуває у "тіні".

Проте про політичний тиск в українських медіа у 2002-му було сказано вголос і сказано самими журналістами. Не політиками і не під впливом політиків, як це намагалися представити апологети влади. Ні — самі журналісти, хай ще й не масово, але не захотіли поступитися розумінням свого професійного обов'язку. Той факт, що журналісти примусили владу рахуватися з собою і своїм небажанням бути тупими "солдатами слова" — виконавцями "темників" — не міг не вплинути позитивно на формування громадянського суспільства в Україні.

І все-таки, на жаль, тоді, у 2002-2003 роках, журналістам не вдалося масштабно і системно консолідуватися для радикальних форм протесту проти цензури. Створений страйкком (страйковий комітет) був згодом розпущений, а редакційна політика телеканалів після деякого ослаблення тиску поступово знову набула тотально-"темниківського" характеру.

Основними засобами нейтралізації журналістського опору з боку влади стали: підкуп найбільш професійних кадрів, насамперед — телеведучих — ринково невмотивованим ростом зарплат і поліпшенням соціальних пакетів.

Була застосована також тактика оголошення журналістського руху "бунтом грантожерів". Вони, мовляв, виносячи "цензурне" сміття з хати, працюють на інтереси західного, насамперед, американського капіталу, непатріотично завдаючи втрат іміджу власної держави. Велику підмогу в цьому надали Адміністрації Кучми і деякі журналісти, можливо, щиро, а можливо, і внаслідок заангажованості певними політичними структурами, розв'язавши на форумах деяких сайтів, і насамперед "Телекритики" як журналістського корпоративного інтернет-видання, справжнє цькування активістів "антитемниківського" руху. Своєю маніпулятивною так званою "дискусією", у якій вони не соромилися застосовувати найбільш брудні методи і нічим неаргументовані і недоведені обвинувачення, ці журналісти таки переконали багатьох колег у тому, що активісти антицензурного руху керуються виключно меркантильними інтересами. Особливо виявив себе в цій ганебній грі редактор газети "Киевский телеграф" Володимир Скачко. Звичайно ж, коли власник "Киевского телеграфа", олігарх Андрій Деркач, перейшов восени 2004 року на сторону Віктора Ющенка, Скачко відразу ж став лояльним щодо майбутнього Прези-

дента України, одночасно зникнувши і з інтернетівських форумів. Однак брудна роль, відіграна ним і деякими іншими його колегами в історії української журналістики, залишається на їхній совісті.

Потужний акцент власниками і топ-менеджерами телеканалів робився на корпоративній етиці: мовляв, все має вирішуватися у вузькому "сімейному" колі, метою всіх співробітників конкретного ЗМІ повинне бути протистояння спробам конкурентів "з'їсти наші успіхи", потрібно тільки усім разом перечекаати ці вибори, а потім ми повернемося до нормального життя і т.д. При цьому дієвим механізмом лоялізації співробітників телеканалів стала гнучкість топ-менеджерів щодо журналістів: останні могли відмовлятися від підготовки сюжетів, могли не ставити у разі незгоди з редакторськими виправленнями своє прізвище, могли не начитувати закадровий текст і т.д.

І все-таки на всіх без винятку телеканалах журналістами велася тиха, але безперервна боротьба за "коми", за право дати в ефір іншу точку зору, за повідомлення споживачам значимої інформації.

Величезну роль у пробудженні журналістів зіграв, безумовно, приклад "5 каналу", що став справжнім рупором революції, одночасно демонструючи і згуртованість колективу, і ті величезні творчі, громадянські можливості, що були в журналістів там, де вони не були скуті цензурою.

У свою чергу, процес журналістського опору на інших, залежних від режиму Кучми телеканалах, набував найрізноманітніших форм — від міміки ведучих новин, які намагалися в такий спосіб підказати глядачу, як треба ставитися до тієї чи іншої інформації, що не відповідає стандартам об'єктивності, до доведення в новинах, скажімо, сервілізму щодо влади до абсурду.

Однак з наближенням дати президентських виборів усе зрозуміліше ставало, що така тактика "малих справ", "тихого" журналістського протесту не має великого ефекту. Глядач у масі своїй журналістських натяків не розуміє, а телеканали, проводячи тотально-маніпулятивну політику, стають суперфективним знаряддям у руках влади, що прагне до недопущення вільного й усвідомленого вибору громадянами Президента і моделі розвитку України на майбутнє. З'явилося також розуміння, що власники каналів і топ-менеджери можуть стати залежними вже не тільки від політичних господарів, але і... від самих журналістів, адже у випадку скоординованих протестних дій останніх, сформувати на каналах нові ньюзруми буквально напередодні виборів уже було б дуже важко. Саме таке розуміння ситуації журналістами, а також організаційні зусилля обраного влітку 2004 року новим керівником Київської медіапрофспілки молодого, проте авторитетного журналіста Єгора Соболева, при постійному "ідеологічному" супроводі розвитку подій інтернет-виданням "Телекритика", сайтом "Українська правда", іншими незалежними медіа і вилилися в акцію 28 жовтня.

Глава 1.

ХРОНІКА ПОДІЙ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ
РЕВОЛЮЦІЇ—2004

---

23 жовтня. Київська незалежна медіа-профспілка та Незалежна медіа-профспілка України, Національна спілка журналістів України за інформаційної підтримки деяких інтернет-видань, серед яких і "Телекритика", проводять акцію столичних журналістів на захист "5 каналу" від політичного тиску.

Після акції відбулася неофіційна зустріч найбільш активних журналістів, на якій обговорюються можливі кроки та методи протидії політичному тиску на загальнонаціональні телеканали. Такі зустрічі, які ініціюватиме та проводитиме Єгор Соколов — голова КНМІ, — надалі на деякий час стануть постійними, на них тележурналісти будуть домовлятися про спільні кроки проти цензури.

На сайті "Телекритики" триває дискусія ведучих і кореспондентів новинних та політичних телепрограм про відповідальність за медіаманіпуляції, що унеможливають свідомий вибір громадян (www.telekritika.kiev.ua/question/?id=18010).

24 жовтня. В ефірі програми "Епіцентр" був показаний сюжет про біографію Віктора Януковича. Сюжет було знято журналістом ТСН Лесею Сакадою. Але в сюжеті чомусь не було жодного слова сказано про судимості прем'єра. "Телекритика" звернулася до Лесі Сакади за коментарями. Журналістка розповіла "Телекритиці", що зробити такий сюжет вона була змушена, бо В'ячеслав Піховшек — керівник програми "Епіцентр" — щодо кожного з кандидатів розписав, що можна говорити в ефірі, а що — ні. Це інтерв'ю було сприйняте багатьма колегами як свідчення інформаційної вседозволеності влади та мужності журналістики, яка сказала про це вголос.

25 жовтня. 25 журналістів "5 каналу" оголосили безстрокове голодування. У такий спосіб вони вирішили висловити протест проти тиску на телеканал. Канал вимагав від Печерського районного суду зняти арешт з рахунків каналу, який було накладено у зв'язку з позовом голови тимчасової слідчої комісії ВР з отруєння Віктора Ющенка — Володимира Сівковича — до члена "Нашої України" Петра Порошенка. Звинувативши Порошенка, який є головою Наглядової ради "5 каналу", у поширенні неправдивих відомостей у прямому ефірі цього ж каналу, пан Сівкович не зважив на те, що згідно з українським законодавством ЗМІ не несуть відповідальності за повідомлення в прямому ефірі від сторонніх осіб. Крім того, "5 канал" висунув ряд вимог до Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення, оскільки саме через Нацраду деякі політичні сили намагалися позбавити канал ліцензії. Також до Нацради було висунуто вимогу привести у відповідність із ліцензійними угодами трансляцію "5 каналу" в кабельних мережах у регіонах України. Адже у багатьох регіонах країни "5 канал" кабельні оператори відмовлялись транслювати у своїх мережах під тиском місцевих адміністративних органів та певних політичних сил.

Голодування колективу "5 каналу" підтримали колеги з багатьох ЗМІ, громадяни України. Пізніше журналісти, які почнуть виборювати право працювати не за "темниками", скажуть, що саме приклад "5 каналу" став для них вирішальним.

27 жовтня сайт "Телекритика" проводить дискусію з актуального для ситуації на телеканалах питання: *Серед журналістів підконтрольних владі телеканалів поширена така логіка: я відповідаю виключно за той продукт, який особисто роблю я. Інформаційна ж політика мого телеканалу в цілому — то вже не моя справа. Чи погоджуєтесь ви з такою позицією?*

Те, що над цим питанням розмірковують багато експертів та журналістів, підтверджує і кількість тих, хто бере участь у полеміці. Це журналісти, політологи, правозахисники Олег Єльцов, Єгор Соболев, Яна Мойсеєнкова, Віталій Шевченко, Володимир Ар'єв, Сергій Дацюк, Тетяна Котюжинська, Сергій Грабовський, Володимир Золоторьов, Олена Зварич, Вахтанг Кіпіані, Володимир Килинич, Віктор Білодід, Сергій Гузь, Сергій Федоринчик, Віктор Коваленко, Андрій Омельченко, Микола Козирев (www.telekritika.kiev.ua/question/?id=18121).

28 жовтня. Журналісти п'яти центральних телеканалів — **ІСТV, "Інтер", Новий канал, "Тоніс" та НТН** — висловили протест проти нинішньої ситуації із висвітленням перебігу виборчої кампанії на провідних телевізійних каналах України. Їх активно підтримує Київська незалежна медіа-профспілка (голова — Єгор Соболев). "Телекритика" на своєму сайті одразу почала збирати підписи під Заявою проти цензури. За кілька днів Заяву підписали 346 тележурналістів. На нашому сайті їх підтримали багато громадян, представників інших ЗМІ.

Публікуємо текст заяви повністю.

ЗАЯВА ЖУРНАЛІСТІВ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ

Ми, журналісти українських телеканалів, занепокоєні загрозою висвітлення вирішального періоду виборів у спотвореному вигляді.

Всупереч стандартам професійної журналістики, влада, а під її тиском частина власників та менеджерів телеканалів, прагнуть замовчувати важливі події, або перекручують їх сутність.

Ми усвідомлюємо власну відповідальність за надання людям інформації, на основі якої вони роблять свої рішення.

Тому ми вимагаємо дотримання наступних стандартів висвітлення подій:

1. Усі інформаційні програми повинні інформувати про всі суспільно значущі події.

2. Усі інформаційні програми повинні представляти всі значущі точки зору на події, що висвітлюються.

3. Уся інформація, що потрапляє до ефіру, має бути перевіреною та містити посилання на джерела.

Ми зобов'язуємося виконувати ці стандарти.

Ми впевнені, що повне і професійне висвітлення вирішального періоду виборів є вкрай необхідним для глядачів.

Ми закликаємо колег приєднатися та підтримати нашу позицію!

Заяву підписали

від ІСТV:

Сергій Швець, Віктор Сорока, Володимир Задирака, Наталя Остапенко, Руслана Москаленко, Алла Карлюк, Олена Скобало, Олександр Миронюк, Оксана Михайлюк, Петро Дем'янчук, Богдан Харахаш, Тетяна Прудникова, Юрій Лашкай, Пелих Ігор, Андрій Воронін, Наталя Гуменюк, Олена Дяк, власкор ІСТV у Волинській і Рівненській областях, Луцьк, Алла Корчук, Ольга Тамбієва, власний кореспондент ІСТV у Харкові, Лариса Дудка, Ігор Мірошниченко, Олена Косенко, Віктор Деренюк, Светлана Козырева, Наталія Пісня.

від ТК Новий канал:

Кирило Лукеренко, Олег Климчук, Марія Трач, Віра Карайчева, Василь Самохвалов, Олександр Боль, Дмитро Фурдак, Павло Кужеєв, Юлія Жмакіна, Лідія Таран, Євген Садовий, Захар Бутирський, Олександр Гливинський, Святослав Василик, Володимир Крамар, Світлана Хрущак, Ольга Головіна, редактор міжнародного відділу, Присяжнюк Володимир, Васюра Наталія, Радомська Анна, Діденко Наталка, Данилов Дмитро, Мовчан Наталка, Антон Степук, Микола Піддубний, власкор у Харкові, Валентина Самар, Панюта Олег, Тетяна Мартинюк, Олександр Омельчук, Тарас Москалюк власкор Нового каналу у Донецьку, Аліна Станкевич, Андрей Наливайко.

від ТК "Тоніс":

Дмитро Тузов, Григорій Андрущак, Жанна Довгич, програма "Контекст", Сибірцев Олег, Алена Цыбулько, Харків, РТК "Тоніс-центр", Ірина Маркіна, Вікторія Астахова, Катерина Дядюн, Юрій Карашівський, Юлія Лободко, Ярослава Шумик, Олег Дзюбинський, Дмитроченко Наталя, Ілля Ратман, Богдан Кутєпов, Євгенія Мотрич, Христина Коціра, Наталка Слюсар, власкор у Харкові.

від ТК НТН:

Осман Пашаєв, Тетяна Кухоцька, Кирило Хорошилов, Ірина Коробко, Олександр Пасховер, Тарас Ратушний, Юлія Корчук, Олександр Корж, Василь Липянчик, Олексій Мартиненко, Олег Гулик, Сергій Кудімов, Юлія Дячук, Жан Новосельцев, Євген Кучеров, Дейнека Олег, Інна Дудченко, Олена Десятник, Ніна Стрелковська, Олена Петрушенко, Тарас Стрільчик, Анастасія Гонтар, Руслан Кухарчук.

від ТК "Інтер"

Іларіон Павлюк, Олексій Коваль, Анастасія Образцова, Руслан Ярмолук, Ольга Буяновська, Віталій Ковач, Володимир Горковенко, Олексій Іванов, Максим Равреба, Руслан Свірін спортивний коментатор, Макаренко Андрей, Олександр Даниленко, Людмила Король, Кирилл Якубовський, Супрун Олександр Володимирович (Барик) – режисер нічного блоку мовлення "Перша експедиція", Тетяна Неймаш, міжнародний відділ ІАС, Влада Хмельницькая, Андрій Васильєв (Львів), кореспондент, керівник корпункту у Західному регіоні, Юрій Голубінка (Львів), оператор західного корпункту.

від "Студії "1+1"

Вахтанг Кіпіані, "Подвійний доказ", Артем Шевченко, Станіслав Ясинський, Єгор Чечеринда, Олександр Шилко, Олександр Загородний, Малихіна Ірина Юріївна, Усенко Світлана, Марічка Падалко, Вадим Задорожний, Олесь Терещенко, Ігор Островський, Едуард Лозовий, Анатолій Єрема, Андрій Квятковський, Альона Гетьманчук, Олена Мацюцька, Андрій Тичина, Оненко Надія.

від ТРК "Україна"

Наталья Тугузова, киевський кореспондент.

від "Агентства телевидення "Новости" (АТН г. Харків)

Марина Николаєва, Елена Лебеденко, Наталья Ткешелашвили, Наталья Диденко, Александра Индохова, Виктор Шаправский, Віталій Лабскір, Анжела Сушко, Олег Юхт, Галина Шподарева, Александр Тихонов, Олег Голубничий, Наталья Белокудря.

від Медіа-центру "Кандидат"

Ігор Куляс, Піддубний Олександр, Задоянчук Олег, Валентин Синчак, Галина Русин, Ірина Герасимова.

від Першого Національного

Лариса Ткач, Максим Драбок, Людмила Євсеєнко, Людмила Сивак, Золотухін Євген, Грушко Ігор, Ольга Кашпор, Тетяна Анкудінова, Ірина Тимчишин, Ольга Скотнікова, Тирський Павло,

Андрій Сміян, Мельник Віталій, оператор, Мельник Дмитро, оператор, Ярослава Марущенко, Демків Леся, Вергелесов Валерій, Артеменко Олена, зав.редакцією НТКУ, Кацан Катерина, редактор НТКУ, Володимир Мельник, НТКУ, Заморій Інна редактор ТО громадсько-політичних програм, Марченко Любов, Касаткіна-Мельник Олена, старший редактор, Людмила Небилиця, Вісті, Вікторія Попович, журналіст, ведуча Тетяна Гураль, власний кореспондент НТКУ в Сімферополі, Мирослава Стародуб, Олена Мозгова, директор ТО Музичних та розважальних програм, Надія Довгич.

від "7 каналу", м.Харків

Микола Пахнін, Наталья Рубан, Ігорь Шиленко, Николай Рябов.

від телекомпанії "TV-4", Тернопіль

Володимир Лех, Леся Гриньо, Олеся Стець, Наталка Стецюк, Наталка Барнич, Ольга Процик.

від ТРК "Київ"

Василь Зима, Сергій Антонов, Сергій Сілін.

телепрограма "Молодіжна телевізійна служба" (Ефіри – ТРК "Київ" та "Гравіс-7")

Федоров Дмитро, Базелінський Антон, Дрізо Анастасія, Стайко Анастасія, Мороз Віталій, Осіна Маргарита, Овсяннікова Оксана, Башкатова Тетяна.

від 5 каналу

Микола Вересень, Ганна Гороженко, Дмитро Колчинський, Костянтин Ігнатчук, Юлія Куценко, Наталія Мосейчук, Анжела Руденко, Роман Скрипін, Ігор Слісаренко, Ольга Сніцарчук, Катерина Філіпенко, Дарка Чепак, Андрій Шевченко, Данило Яневський, Владислав Лясковський, Іван Адамчук, Юрій Стець, Матузко Олена, Конотоп Яна, Кім Ірина, Абаза Олена, Сидорук Олена, Середа Антон, Вебер Юлія, Малюга Дмитро, Бондаренко Андрій, Ярош Вікторія, Альона Кочкіна "Закрита Зона", Євген Самойленко, Олег Криштопа, Олена Мячина, Ганна Гомонай, Дмитро Власов, Святослав Цеголко, Світлана Рябошапка, Михайло Шав'як, Анна Калина, Анна Пастух.

від "Луганського кабельного телебачення"

Олександр Бондаренко.

від СТБ

Александров Алексей, оператор, Александров Антон, оператор, Наталія Сливінська, Майстренко Владлен, оператор,, Олексій Павленчик, Соколенко Наталія, Воробйова Євгенія.

Від Філіалу "СТБ – Чернівці"

Майя Синютка, Ярослава Онуфрик.

від Магнолія-ТВ

Сергій Сидоренко, Павло Голубовський.

від Медиа-групи "Об'єктив", г.Харьков

Дмитрий Грузинский (Кириллов), Зураб Аласания, Елена Львова.

від "7 каналу"

Яна Магда, Магда Иван.

від телекомпанії "ЕРА"

Геннадій Ракуленко.

від ТРК "Мукачево" (М-студіо)

Іван Маняк-директор ТРК "Мукачево" (М-студіо), Валентина Пастухова – головний редактор, Ядвіга Балога-шеф-редактор, Галина Ярцева, Тетяна Лешко, Лілія Набока, Влад Микита, Надія Захарченко.

від телерадіокомпанії "ЮГ", Запорізька область м. Приморськ (газета "ЮГ-інформ")

Прокопов Юрій – директор, Старінок Андрій- головний редактор, Прокопова Вікторія, Зайцева Надія, Маркович Ірина, Мисик Ольга, Шапошник Наталія, Звягіна Оксана, Слівін Олек-

Глава 1

сандр, Бутенко Андрій, Плис Ігор, Несчотов Віктор, Прокопова Віра.

від Запорізької телекомпанії "Алекс"

Елена Глущенко, Наталия Лятуринская, Оксана Дубинина, Лариса Путилина, Елена Градова, Леван Шишинашвили, Геннадий Волков, Инна Христич.

від телекомпанії "Львів-ТБ"

Олександр Ваврищук, Максим Ощипко, Арсен Данилюк, Наталка Чурілова, Володимир Моїсєєв, Роксолана Бакович, Світлана Ваврищук.

ТК "Гравіс" та мережа ТРК в Україні

Лещінський Віталій – режисер-редактор медичної програми "ВАШЕ ЗДОРОВ'Я".

Регіональне телевізійне агентство "Кипарис" м.Кременчук, Полтавська область

Головний редактор.

Телекомпанія "Аверс", м. Луцьк

Анна Горкавчук, керівник інформаційного відділу.

ДКП "Павлоградський телецентр", м.Павлоград, Дніпропетровської обл.

Микола Тимочко, заступник директора.

Незалежне Павлоградське телебачення, м. Павлоград, Дніпропетровської обл.

Ігор Ледін, директор.

Телекомпанія ТЕТ

Олексій Гончарук, режисер відділу анонсів, заступник гол. редактора журналу X-Life, Київ.

Чорноморська ТРК, Крим

Олексіна Дорогань, Елена Механик, Наталья Сафиханова, Роман Спиридонов, Раиса Чурина, Юлия Слепнёва.

ТРК "Наш час", Харків

Тетяна Райда.

Від телеканалу КРТ

Сергій Смальчук.

Від Івано-Франківського обласного телебачення "Галичина":

О.Бабій, Т.Собко, О.Олексішин, Я.Гнесь, В.Ганущак, Г.Філіпова, В.Прядченко, Н.Семенкович, Т.Майстришин, Я.Гринів, Р.Шкроміда, С.Клебан, З.Афтанас, К.Масник, В.Семенкович, О.Лісовська, О.Кваснишин, О.Вихованська, М.Яремчук, В.Майданська, Р.Захарчук, О.Іроденко, Р.Верней, О.Скиба, В.Микуляк.

ТРК "ВІК" м.Бердичів Житомирської області

Березовенко Віталій Петрович.

Журналісти інших телеканалів

Наталія Малиновська, тележурналіст, незалежна продакшн-студія "Економічний вісник" (ефір ТРК "Київ", НТН, "Гравіс", КТМ), Олена Астахова, Богдан Куракса, старший редактор, ДТРК "Всесвітня служба "УТР", м.Київ, Лідія Буцька, керівник групи, автор і ведуча ДТРК "Всесвітня служба "УТР", Степан Герасимів, ведучий програм Тернопільської обласної держ-телерадіокомпанії, Інна Москальчук, м.Дубно, Дубенська телевізійна станція.

Загальна кількість підписів під Заявою – 346

28 жовтня. Цього ж дня журналісти Телевізійної служби новин спробували змінити ситуацію на каналі "1+1". Спочатку більш ніж 30 журналістів мали намір підписати заяву про цензуру на каналі та оприлюднити її. Однак деякі ведучі наполягали на попередній зустрічі з менеджментом каналу. За інформацією джерела "Телекритики", генеральний продюсер "1+1" Володимир Оселедчик заявив колективу каналу про загрозу своєму життю і через це попросив не

приєднуватися до акції журналістів проти тиску. Частина журналістів відкликала свої підписи, а найбільш радикально налаштовані журналісти звільнилися з каналу. Це журналісти ТСН: Наталка Фіщич, Юлія Бориско, Віктор Заблоцький, Ігор Складяревський, Федір Сидорук, Галина Бецко та Мар'яна Воронович. Вони заявили, що звільнились добровільно з каналу після того, як провалились усі спроби переговорів з керівництвом ТСН.

"Ми відмовляємося брати участь в інформаційній війні. Цю війну влада розв'язала проти власного народу, намагаючись перемогти на президентських виборах шляхом залякування та сили. Ми звільнилися із "1+1" після цілої серії довгих, але невдалих переговорів із керівництвом ТСН. Це відбулося після того, як провалилися всі спроби відмовитися від політики "темників" та цензури", — цю заяву оприлюднили журналісти через "Інтерфакс".

Таким чином, суспільство отримало від журналістів сигнал про неправдивість тієї інформаційної політики, яку через ЗМІ проводили лояльні до президента Кучми фінансово-політичні групи. А влада переконалася, що в особі журналістів може мати опонентів щодо її стратегій маніпуляцій громадською думкою, спотворення чесного вибору народом ближчих і дальших перспектив розвитку України.

"Телекритика" розпочала **моніторинг** за виконанням журналістами-підписантами взятих на себе зобов'язань у рамках їхніх новинних програм та повноважень.

29 жовтня. Протест журналістів проти цензури підтримали співробітники 19 телекомпаній. Зокрема, заяву підтримали 28 співробітників Нового каналу; 16 — ICTV; 13 представників від телеканалів "Інтер", 14 від "Студії "1+1"; 11 журналістів ТК "Тоніс", а також 28 працівників "5 каналу", 14 — Першого Національного, 1 — "7 каналу", 3 — СТБ.

Заяву також підтримали 15 тележурналістів телекомпанії НТН, яка мала почати мовлення в ефірі з 1 листопада, київський кореспондент ТРК "Україна", а також тележурналісти з інших регіонів. Зокрема, від "Агентства телебачення "Новини" (АТН, Харків) підписалися 13 осіб, від ТК "TV-4" (Тернопіль) — шестеро, від "7 каналу" (Харків) — четверо, від Медіа-групи "Об'єктив" (Харків) — двоє.

На підтримку телевізійників, які повстали проти цензури, "Телекритика" протягом кількох тижнів жовтня-листопада 2004 року отримувала та публікувала листи від колег з радіо, друкованих ЗМІ, громадськості. Наводимо лише кілька найбільш цікавих та емоційних відгуків, повністю всі отримані нами листи можна прочитати на сайті "ТК".

Владимир Ширченко програмист г.Днепродзержинск:

"Мужики, Я не журналист, я программист. Но я поддерживаю Вас. Я горжусь, что у нас в Украине настоящие журналисты, которым надоело говорить неправду. Вы настоящие МУЖИКИ".

Представительство Телекомпании НТВ в Украине: **Пономарева Екатерина, Григорьев Андрей, Шатохин Алексей:**

"Хоть мы и не работники УКРАИНСКОГО телевидения, но всецело поддерживаем!!!!!!Мы с вами!!!!!!!!!!!!!!"

Руслан Бахтыев, громадянин України:

Ребята!!! Вы просто герои и настоящие патриоты! Слава Богу, что вы дали нам веру в то, что есть журналисты, имеющие свою гражданскую и профессиональную позицию в вопросах освещения предвыборных событий в Украине!!!! Мы ждем от вас правды!!! Поддерживаю вас и глубоко уважаю ваш поступок! Да восторжествует справедливость!

Markiyan Duleba, Rule of Law Program manager, International Renaissance Foundation:

Підтримую. Всі ми хоч і живемо в перехідному періоді, проте це не означає, що можна продавати свою совість та душу.

Богдан Яблонський, адвокат, Адвокатська фірма "Грамацький і партнери":

"Хлопці і дівчата! Вам ЧЕСТЬ І СЛАВА! Що б Вам не казали, Ви зробили це дуже вчасно. Вам, можливо, буде трохи важко в наступні кілька днів, але це лише кілька днів. Дуже сподіваюся, що так зроблять усі Ваші колеги, бо інакше можна буде поховати як українську журналістику зокрема, так і Україну в цілому. Без перебільшення можна сказати, що доля моя і моїх співвітчизників зараз дуже сильно залежить саме від того, що почують про наше життя наші ж громадяни сьогодні, завтра і післязавтра. Тримайтеся! Ми з Вами!"

Оксана Тихончук, координатор проекту Mukola.net:

"Мы, журналисты Николаевской интернет-газеты Mukola.net, с большой радостью узнали об уходе журналистов с "1+1" из-за несогласия с политикой канала и о заявлении украинских журналистов против давления на них. Наконец-то! Мы независимый сайт, у нас нет "стратегического инвестора", то есть целевого финансирования. Мы работаем практически на энтузиазме, то есть, без денег, но мы счастливы, что создали себе нишу для самореализации. То, что происходит сегодня в украинском телеэфире, позор для страны. Во многом мы, журналисты, виноваты сами. Но заблуждаются те, кто считает, что журналистику в Украине "нагнули" навсегда. Сегодня "5 канал" — тот остров, на котором собрались "последние герои", но ваш пример воодушевил многих и даже стал аргументом в споре с теми, кто является инструментом админресурса. Знаем, что редактор одной из николаевских газет в ответ на "накачку" от своего куратора по поводу появления в газете репортажа о визите Ющенко сказал, что не хочет, чтобы и от него ушли журналисты так же, как с "1+1". И это сработало! Главное, чтобы наше общее правосудие не было ситуативным. Журналистика — не форма предпринимательства, а общественная функция. Пусть будет так сегодня и всегда. Мы с вами, мы радуемся тому, что беспардонный натиск на журналистику вызвал протест журналистов. Только сообща можно отстоять право на профессию и вернуть честное имя украинской журналистике.

Орест Білоус, Сергій Пономарьов, Наталія Коваленко, проект інформаційних регіональних видань "Бліц-Регіони", м. Київ:

"Друзі, ви молодці! Можливо, ви ще не до кінця уявляєте, як багато зробили цим вчинком. Це ті сантиметри вставання з колін, яких нам всім зараз так не вистачає! Дякуємо вам! Україна вас не забуде! Тримайтесь! Ми переможемо!"

Андросов К.О., Гайдук Б.В., Гук Л.Б., Зелінський П.О., Кунець О.І., Нечасва Т.В., Ніколайчук Р.М., Теплий О.Й.:

"Шановні друзі! Ми схилиємо голови перед Вашою громадянською мужністю, яку Ви виявляєте в найвідповідальніший момент пострадянської історії України. Так! Ця влада справді приречена, ТОМУ ЩО в цій країні є такі люди, як Ви. Так! Ми розуміємо, що для Вас це був не простий крок, мужній крок ТОМУ ЩО Ви — це без перебільшення еліта нашої журналістики. Але в нас нема найменших сумнівів у правильності Вашого шляху. Так! ТОМУ ЩО як розвивалися події в путінізуючій Росії? Це ж саме кодро пройдисвітів, що мов сарана, накинулися на наші передвиборчі терени, ще 5 років тому зваблювали Ваших російських колег високими гонорарами та престижними посадами, а тепер там в журналістиці лише два види кар'єри: політична повія або гарматне м'ясо демократії. Так! Останні інформаційні перли наших каналів дискредитують са-

му ідею свободи слова та інформації і спрямовані на створення масового психозу та істерії. ТОМУ ЩО без тероризму та екстремізму в них нема шансів.

Будьте певні: попри всі репресії можновладців, ми переможемо. Так! Далеко не все можна купити за гроші. ТОМУ ЩО Ви лише перша ластівка, за якою потягнуться сотні Ваших колег, а в провладному ефірі залишаться лише інформаційні пирики — найбезсоромніші брехуни, котрі після оновлення суспільства, що робитимуть? Так!, проситимуть милостиню у підземних переходах, ТОМУ ЩО на жодну порядну роботу їх не візьмуть. А як підуть і вони, хто виходитиме в ефір? Оці ж самі одіозні фігури, що й замовляють цю інформаційну блювотину. Так!, це буде справді смішно, ТОМУ ЩО добре сміється той, хто сміється останній!!!

Так! Тримайтеся. Ми з Вами ТОМУ ЩО ми теж ГРОМАДЯНИ цієї країни."

Vitali Olijnik, Berlin:

"Dear Sirs, Though I am Ukrainian living in Germany, I have to write in English, since our company's mail programme does not support cyrillic letters.

I fully support the declaration of Ukrainian journalists about censure and pressure on them prior to the presidential election and would like to express my highest respect for their bravery and courage to make it public! I wish you much success and fair and democratic elections for all of us!

Z powagoju!"

Дмитрий Десятерик, газета "День":

"Поддерживаю акцию моих коллег с телевидения. Власть думает, что незаменимых людей нет. Что можно бесконечно ломать журналистов об колено и "нагибать" их, чтобы они говорили неправду. Но — власть жестоко ошибается!"

Фінько Сергій Володимирович, м.Київ, українець від діда-прадіда та до часів Трипільщини:

"Тримаймося! Гуртуймося! Ми УКРАЇНЦІ і УКРАЇНА наш дім! Свободу і незалежність нікому і ніколи не дарують — її здобувають кожен день!"

Сергій Бражник:

"Наш колектив невеликого магазину на Харківщині щиро підтримує Вашу громадянську позицію. Бажаємо Вам, щоб після обрання нового президента України та проблема, про яку Ви заявили в своєму зверненні, більше ніколи не поставала перед людьми. Ні творчими, ні простими робітниками та службовцями. Ні перед ким. Пробачте, я скажу, процитуючи Солженіцина. ЖИТЬ НЕ ПО ЛЖЫ!!!!!!!"

Shamsul Alam Belal, Special Correspondent Bangladesh Sangbad Sangstha (BSS):

"BRAVO COLLEAGUES IN UKRAINE. I hail the brave journalists of UKRAINE for their legitimate protest against censorship. Governments, particularly in the developing countries, always try to strangle FREEDOM OF THE PRESS but the journalists have protested it even at the cost of their fresh blood. The moment I saw the following message in my e-mail, soon my eyes and spirit went to my dear colleagues in UKRAINE. Please, feel that at least a journalist from Bangladesh is standing by you with all his moral and ethical supports to your crusade against censorship. The press is free in our country and we can write whatever we consider true for our media. But still there are innumerable DEMONS and DEVILS behind the curtain, killing our colleagues and putting constant threat on the lives of others.

Please, accept my best wishes and cordial support in this hour of your fight for truth. GOD bless you."

"ВГО "Громадянська позиція" вітає журналістів, які у відповідальний в історії момент зробили мужній крок і відмовились обслуговувати політичні замовлення влади — спотворювати або замовчувати суспільно важливі події.

Поява каналу "чесних новин", заяви чесних журналістів інших каналів і численних симпатиків руху за чесність, порядність і відповідальність — це початок боротьби за моральне відродження.

Противник демонструє силу адмінресурсу і кримінальну всюдозволеність лицемірів.

"Громадянська позиція" солідарна з порядними журналістами." Буздуган Юрій, Горбаль Микола, Гументик Михайло, Зайко Яків, Коцюбинська Михайлина, Кушнір Іван, Лісовий Василь, Обертас Євген, Овсієнко Василь, Панченко Володимир, Самуляк Надія, Сверстюк Євген, Скоморошенко Олена, Стретович Володимир, Сугоняко Олександр, Ткачук Анатолій, Топачевський Андрій, Чобіт Дмитро

29 жовтня. Президент України Леонід Кучма заявив, що у своїй роботі журналісти повинні керуватися внутрішнім уставом своїх ЗМІ або йти з роботи. Насправді Кучму мали б проінформувати, що менеджмент жодного з телеканалів, крім "5 каналу", не підписував із колективами жодних уставів або інших документів про редакційну політику.

30 жовтня — 5 листопада. На сайті "Телекритики" розгорнуто ряд дискусій: про зростання ролі ЗМІ між першим та другим туром виборів, про значення принциповості журналістів у додержанні професійних стандартів для усвідомленого вибору народу, значення для суспільства кроку тих журналістів, які звільнилися з каналів на знак протесту проти цензури. Експерти "Телекритики" намагаються також шукати відповідь на запитання: що має відбутися, щоб протести журналістів привели, врешті-решт, до зміни інформаційної політики у підконтрольній владі ЗМІ?

2 листопада. Акцію протесту журналістів підтримали і в Росії. "Телекритика" отримала та опублікувала Звернення до українських журналістів, яке було підписане Головою РДП "Яблуко" Григорієм Явлінським. Зокрема, в Зверненні йшлося про те, що пан Явлінський підтримує мужній крок українських журналістів, які відкинули державну цензуру на телеканалах.

2 листопада. "5 канал" оголосив про завершення акції голодування. Суд скасував арешт рахунків каналу, Володимир Сівкович вибачився перед журналістами, було поновлено мовлення каналу в деяких регіонах, наприклад, у Донецьку.

3 листопада. Міжнародна федерація журналістів підтримала спротив українських журналістів цензури та розповсюдила заяву. "Журналісти зіткнулися із високим рівнем негативного тиску з боку керівництва та їхніх політичних господарів. Вони проявили велику відвагу для захисту своїх прав", — відзначив Айдан Вайт, генеральний секретар МФЖ.

Значною подією на шляху до зняття інформаційної блокади з дій опозиції під час виборчої кампанії стала зміна редакційної політики ТРК "ЕРА", яка перестала керуватися "темниками" у своїй діяльності. Якщо врахувати, що "ЕРА" виходить в ефірі Першого Національного, стає зрозумілим, що таким чином вперше масова аудиторія громадян України отримала доступ до невідфільтрованої цензорами АП інформації. Зрозуміло, тут же певні сили спробували перекрити цей доступ громадян до безцензурних новин. "Телекритиці" **3 листопада** неофіційні, але достовірні джерела повідомили про лист із Генпрокуратури в Нацраду з питань телебачення і радіомовлення у зв'язку з позовом, поданим народним депутатом, представником фракції "Регіони України", в якому той вимагав перевірки законності отримання "Ерою" ліцензії на мовлення на УТ-1. Ми одразу ж опублікували про це інформацію, що допомогло телекомпанії і громадським організаціям оперативно відреагувати на спробу викинути телекомпанію з ефіру (www.telekritika.kiev.ua/news/?id=18396).

---

5 листопада. Ведучого Першого Національного Володимира Голосняка зняли з ефіру за відмову озвучувати "темник". Володимир Голосняк наполягав, що разом із заявою про теледебати штабу кандидата в Президенти Віктора Януковича слід подати інформацію, на яких умовах погодився дебатувати його конкурент Віктор Ющенко.

9 листопада. Микола Канішевський, перший віце-президент Національної телекомпанії, заявив Володимирі Голосняку, що він звільнив його з роботи. Київська незалежна медіа-профспілка висловила рішучий протест проти відсторонення від ефіру ведучого "Вістей" та намагання керівництва Національної телекомпанії звільнити його.

10 листопада. Центральна виборча комісія призначила другий тур виборів президента на 21 листопада. У другий тур пройшли Віктор Ющенко та Віктор Янукович.

10 листопада. Журналісти "Вістей" на **Першому Національному** ухвалили виписані ними стандарти редакційної політики. 13 журналістів програми "Вісті" на Першому Національному телеканалі запропонували першому віце-президенту НТКУ Миколі Канішевському та директору об'єднання "Новини" Артему Петренку ухвалити Угоду про редакційну політику. Журналісти в односторонньому порядку зобов'язалися дотримуватися угоди. Свої підписи під документом поставили Павло Тирський, Ольга Кашпор, Ірина Тимчишин, Ярослава Марущенко, Людмила Євсеєнко, Людмила Небилиця, Тетяна Анкудінова, Ольга Скотнікова, Людмила Сивак, Ігор Грушко, Максим Драбок та Леся Демків.

10 листопада. Журналісти, які звільнилися з каналу "1+1", вперше починають публічно коментувати свій крок. Це відбувається на сторінках сайту "Телекритика", де протягом тижня з'являться інтерв'ю з Юлією Бориско, Ігорем Склярєвським, Віктором Заблоцьким, Федором Сидоруком, Галиною Бецко, Наталкою Фіцич. Головним мотивом свого звільнення журналісти називають упевненість у тому, що "партизанська війна" вже стала неефективною, настав час для рішучих кроків.

12 листопада. Керівництво Національної телекомпанії України не підписало угоду про стандарти редакційної політики, яку запропонували 13 журналістів програми "Вісті". На зустрічі з журналістами президент НТКУ Олександр Савенко заявив, що угода не є юридичним документом. Він запропонував журналістам вивчити умови колективної угоди, яка підписана між керівництвом та первинною організацією профспілки працівників культури, що діє в телекомпанії з радянських часів. Осередок Київської медіа-профспілки, який створено на Першому Національному, керівництво "не помічає".

13 листопада. Відбувся круглий стіл на тему: **"Власники та журналісти телеканалів: причини конфліктів та можливі шляхи їх вирішення"**. Він був організований Київською незалежною медіа-профспілкою, проектом "Телекритика" та Інститутом масової інформації. Журналісти та єдиний представник телевізійного топ-менеджменту — Олексій Мустафін ("Інтер") виклали свій погляд на можливість підписання угод про редакційну політику між власниками ЗМІ та співробітниками.

"Телекритика" при цьому має власну позицію. Ми вважаємо, що логіка дій журналістів має пролягати у двох напрямках: по-перше, проблему політичної заангажованості ЗМІ та цензури треба виводити з виключно внутрішньокорпоративного контексту, надавати їй публічного резонансу, інакше у керівництва завжди буде можливість порушення непублічних угод. По-друге, має йти мова про невідворотність особистої моральної, адміністративної та кримінальної відповідальності медіа-власників, топ-менеджерів та журналістів за ведення інформаційної війни проти власного народу.

15 листопада. В УНІАНі відбулася прес-конференція журналістів, що звільнилися з "1+1", яку організувала **Київська незалежна медіа-профспілка**. Під час конференції було оголошено про відкриття рахунку для збору благодійної допомоги журналістам, які втрачають роботу

внаслідок боротьби проти цензури. Розмір допомоги з урахуванням наявності коштів на рахунку та матеріального стану отримувачів визначатиме спеціально утворена **комісія у складі Мирослава Поповича, В'ячеслава Брюховецького, Володимира Мостового, Аркадія Сидорука, Ігоря Склярєвського, Ігоря Куляса та Єгора Соболева**. За згодою донорів, їхні імена та розмір внеску не оприлюднюватимуться.

15 листопада. Журналістів, які борються проти цензури на УТ-1, відстороняють від роботи. Перший віце-президент НТКУ Микола Канішевський зняв, зокрема, Максима Драбка з теми "діяльність Президента", яку Драбок довгий час висвітлював. Канішевський пояснив кореспонденту, що не задоволений якістю його роботи. Ще два кореспонденти — Ігор Грушко та Павло Тирський — взагалі не отримують завдань, а їхні пропозиції щодо тем, які б можна було знімати, відхиляються. Окрім того, як зазначається в прес-релізі, керівництво "Вістей" намагається ставити на зйомки головних політичних тем кореспондентів, які не приєдналися до протесту, зокрема, Наталю Мещерську та Тамару Хрущ.

16 листопада. Біля київського Телецентру по вул. Мельникова, 42 відбулася акція журналістів проти цензури "Тут звільняють за правду!". Свій протест проти цензури журналісти висловили, організувавши майже містецьку акцію. На паркані біля Телецентру було натягнуто білу тканину, на якій учасники акції залишили заклики і намалювали логотипи своїх каналів. Під закликами: "Ні — цензури!", "Повернімо довіру глядачам!", "Журналістика — не "темник!", "Ми любимо правду, і Клички теж!", "Тому що: чесні!", — залишились логотипи каналів: Нового, "1+1", "Інтеру", ICTV, СТБ, НТН, ГАЛА-радіо, Першого Національного та радіо "НАРТ". Як зауважив організатор акції, **голова КНМІ Єгор Соболев**, "чи не вперше під час акцій цієї осені журналісти виявили корпоративну солідарність".

16 листопада. **Норвезька спілка журналістів** підтримує українських колег, що борються проти цензури. *"Майже всі національні телеканали перебувають під централізованим політичним контролем, — говорить у листі. — Така ситуація робить тележурналістів особливо вразливими щодо застосування проти них цензури, маніпуляцій та тиску. Використовуючи безпосередні вказівки, названі "темниками", Адміністрація Президента контролює висвітлення політичних подій на національних телеканалах".* Усі повідомлення від міжнародних журналістських організацій надходять на адресу Київської та Української медіа-профспілок.

19 листопада. З "1+1" звільнився восьмий журналіст. Ним став Євген Глібовицький. Як повідомляла "Телекритика", у вересні Євгена зняли з ефіру ранкової програми "Сніданок з "1+1". Як вважав сам телеведучий, за висвітлення у ранковому ТСН студентського руху в Сумах не за "темниками", а також за іншу "фронду", якої журналісти програми самовільно припустилися в ефірі каналу.

21 листопада. Олесь Терещенко та Андрій Тичина, ведучі ТСН каналу "1+1", відмовилися вести президентський марафон, який має відбудитися під час другого туру голосування на виборах, через "темники". За даними **"Української правди"** з посиланням на конфіденційне джерело, згідно зі сценарієм, марафон мали вести В'ячеслав Піховшек та двоє ведучих. Олесь Терещенко та Андрій Тичина відмовилися скласти пару Піховшеку.

21 листопада. **"5 канал"** розпочав безперервний телемарафон, в якому дає прямі включення з Майдану, репортажі з регіонів, велика кількість гостей в студії. Таким чином телеглядачі мали змогу отримувати всебічну інформацію.

22 листопада. На Майдані Незалежності зібралося більше 20 тис. прихильників Ющенка, аби підтримати кандидата у Президенти. За повідомленням Інтерфаксу, не виключено, що акція матиме довготривалий характер, оскільки штаб Ющенка впевнено заявив про свою перемогу і про масові фальсифікації з боку влади. Люди на площі скандують "Ющенко!".

22 листопада. Журналісти Ольга Кашпор (**Перший Національний**) та Кирило Якубовський (**"Інтер"**) відмовляються працювати на своїх каналах, оскільки, за їхніми словами, те, чим займаються нині їхні канали — не журналістика. Про це кореспонденти заявили в ефірі "5 каналу". Ольга Кашпор займається у "Вістях" висвітленням подій культури. За її словами в ефірі "5 каналу", вона досить довго вважала, що в цій ніші можна залишатися нормальним журналістом, попри цензуру в політичних новинах. Але "темники" прийшли і в ці новини: з'явилися так звані "провладні" митці — і ті, про яких Перший Національний не мав розповідати. До останніх, скажімо, потрапив навіть Василь Стус. Кирило Якубовський — журналіст-міжнародник. Він звільнився з каналу "Інтер" через "відчай і почуття відрази". Адже, на думку Кирила, хоч у міжнародній тематиці "темники" не дуже поширені, цією більш-менш об'єктивною інформацією журналісти виправдовують той бруд, який ллється з "Інтера" стосовно внутрішніх подій.

22 листопада. Ведучі ТСН на зустрічі із менеджментом каналу вирішили, що ТСН не виходитиме, доки не буде можливості висвітлювати новини з дотриманням професійних стандартів. Замість ТСН вийшов "спецпроект" В. Піховшека. На знак солідарності з ТСН в ефір не вийшов і "Преспорт". Це було спільне рішення колективу цієї програми та ведучого Сергія Полховського. Як повідомила "Телекритиці" ведуча "Преспорту" Марічка Падалко, на редакцію чиниться тиск з тим, щоб програма таки вийшла. Однак напередодні на зустрічі із В.Оселедчиком Марічка Падалко пояснила свою позицію так: *"за умов, коли "Преспорт" — єдина програма каналу, крім програми Піховшека, що виходить у прямому ефірі, ми не можемо говорити про спорт, коли такі події відбуваються у Києві". "Ми працювали стільки, скільки могли, але більше не маємо такої можливості, — сказала в інтерв'ю "Телекритиці" Людмила Добровольська. — ТСН у такому стані, як він виходив, існувати не може". Алла Мазур зазначила "Телекритиці", що вони поки не звільняються з каналу, бо їхня присутність дасть більше користі. "Ми за свій маленький плацдарм ще поборемося", — каже Алла. Водночас вона додає, що "якщо вже нічого не буде виходити, тоді, звичайно, у кожного є можливість останнього кроку".*

23 листопада. Ініціативна група журналістського руху **"Ми не брешемо!"**, яку було утворено з ініціативи "Телекритики" та Київської незалежної медіа-профспілки, звернулася до журналістів із закликом у вирішальний для країни час припинити брехати та стати на бік свого народу. "Сьогодні люди знають, як виглядає правда. І знають, як виглядає брехня. На жаль, поки що в брехні — журналістське обличчя. Тому ми разом маємо припинити чинити інформаційний злочин проти народу. Приєднуйтесь! Не брешіть!" — йдеться у Заклику. ТРК "Ера" у випуску "Підсумків" оприлюднила журналістське звернення, яке було зачитане ведучим програми "Подвійний доказ" телеканалу "1+1" Анатолієм Борсюком. Серед учасників акції були також журналісти та телеведучі Євген Глібовицький, Олесь Терещенко, Ольга Кашпор, Василь Ілащук, Сергій Солодкий, Максим Драбок, Ігор Склярєвський, Віктор Заблоцький, Євген Федченко, Єгор Соколов, Наталя Лигачова, декан Могілянської школи журналістики Сергій Квіт, заступники директора Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Олександр Чекмишев і Тарас Петрів та інші.

23 листопада. Почала діяти журналістська ініціатива **"Правда переможе"**. Її ініціатором та організатором виступила **Київська незалежна медіа-профспілка**. Журналісти ініціативи розсилають оперативно підготовлені ними тексти всім ЗМІ для безкоштовної публікації. Створений сайт "За правду". Виходить кілька випусків на день газети "Правда переможе" з двох сторінок накладом 900 примірників — вона розповсюджується серед учасників акції протесту на Майдані у Києві. Координатор проекту — Єгор Соколов. Координатор регіональної мережі та адміністратор сайту — Ігор Склярєвський. Випусковий редактор газети "Правда перемо-

же" — журналіст "Телекритики" Наталія Данькова. "Телекритика" також розповсюджує на Майдані ксероксні інформаційні листки з публікаціями сайту.

Починає виходити "Гарячий вісник" — орган **Об'єднаного незалежного інформаційного центру в УНІАН**. Це спільна ініціатива УНІАН, Міжнародного фонду "Відродження", Громадської коаліції "Новий вибір-2004", медіа-центру "Кандидат". У форматі листівок громадяни-учасники акції на Майдані оперативно інформуються про всі значущі події в країні та світі, пов'язані з виборами в Україні. Наклад — 950 примірників.

23 листопада. Чорноморська ТРК першою підтримала акцію "Ми не брешемо!". *"Ми приєдналися до цієї акції, щойно дізналися про неї. Ми просто для себе вирішили не брехати в ефірі, говорити про те, що є насправді. Жодних спеціальних акцій ми не плануємо. Ми до цієї акції приєднуємося своєю роботою. Тобто ми як журналісти говоритимемо в ефірі правду"*, — зазначила шеф-редактор служби новин "Волна" Наталка Сафіханова.

23 листопада. Кандидат у президенти, лідер "Нашої України" Віктор Ющенко на мітингу на Майдані Незалежності звернувся до журналістів та закликав працівників ЗМІ не виконувати злочинні накази і взяти приклад із працівників каналу "1+1", які відмовилися видавати в ефір неправдиві новини.

23 листопада. У наметовому містечку на Майдані живуть журналісти з телеканалів ICTV, "Інтера" та Нового каналу: Наталка Пісня, Ігор Пелих, Ігор Мірошниченко, Андрій Макаренко, Геннадій Попенко, Денис Босянок, Сергій Дзюба, Григорій Вагапов.

24 листопада. Зранку телеканали "Інтер", Перший Національний та "1+1" почали працювати в одному режимі: на цих каналах замість новин йшло пряме включення з "Демократичного центру" в штабі Януковича. На Першому Національному та "Інтері" трансляція відбувалася одночасно, а "1+1" розбавляв її серіалами. Водночас велика частина журналістів Першого Національного відмовляється працювати.

24 листопада. Журналісти "Вістей" Першого Національного оголосили страйк та задекларували свою позицію у Відкритому листі. Листа підписали Тетяна Анкудінова, Ольга Кашпор, Володимир Мельник, Ольга Скотнікова, Людмила Сивак, Максим Драбок, Ірина Тимчишин, Ярослава Марущенко, Мирослава Стародуб, Людмила Небилиця, Ігор Грушко, Павло Тирський, Володимир Голосняк, Євген Золотухін.

24 листопада. Випускового редактора "Фактів" ICTV Богдана Харахаша та кореспондента цієї ж програми Сергія Швеця на деякий час керівництво відсторонило від роботи.

25 листопада. Журналіст "Інтера" Олександр Лук'яненко сам звільнився з каналу через те, що його нібито обманом змусили вести телемарафон із "Демократичного центру", де були виключно прихильники Віктора Януковича. Журналіст розповів, що його не попередили щодо формату цього ефіру, тому він вважає, що його підставили.

25 листопада. На адресу співробітників ТРК "Чорноморська", які першими підтримали акцію "Ми не брешемо!", почали надходити погрози. За словами тележурналістів, невідомі називаються прибічниками Віктора Януковича та погрожують співробітникам ЧТРК фізичною розправою за *"неправильне висвітлення виборів"*.

25 листопада. До акції протесту **Першого Національного** приєдналися ще шість журналістів: Юрій Спасокукоцький — спеціальний кореспондент "Вістей", Тетяна Гураль — регіональний кореспондент у Сімферополі, Дмитро Кобець — регіональний кореспондент у Кіровограді, Віктор Макаров — регіональний кореспондент у Луцьку, Ярослав Гретчук — регіональний кореспондент в Івано-Франківську, Світлана Борисик — регіональний кореспондент у Вінниці; та два оператори: Анатолій Киричук — оператор у Львові, Віктор Мельник — оператор у Вінниці. Тож страйкує 22 телевізійники "Вістей" Першого Національного.

25 листопада. Ведуча ранкового блоку новин каналу ICTV Юлія Литвиненко повідомила про своє рішення піти з каналу. Юлія Литвиненко зазначила, що в журналістів немає можливості об'єктивно висвітлювати події у країні.

25 листопада. Ведуча сурдоперекладу **Першого національного** Наталя Дмитрук розповіла 100-тисячній аудиторії глухих українців про фальсифікацію виборів. "Вісті" Першого Національного — єдина інформаційна програма на українському телебаченні, адаптована для глухих. У випуску об 11.00. 25 листопада, який виходить із сурдоперекладом, ведуча-перекладач Наталя Дмитрук проігнорувала текст основної ведучої Тетяни Кравченко про підсумки ЦВК. Замість нього Наталка "казала" своїм глядачам: *"Результати ЦВК є сфальсифікованими. Не вірте. Наш Президент — Ющенко. Мені дуже прикро, що до цього доводилося перекладати неправду. Більше я цього не робитиму. Не знаю, чи побачимось"*.

25 листопада. ТСН каналу "1+1" відновила свою роботу. Перед вечірнім випуском новин колектив "Студії "1+1" зробив заяву до громадськості. У заяві, зокрема, йшлося про те, що і менеджери, і тележурналісти усвідомлюють свою відповідальність перед суспільством *"за упередженість інформації, яку досі поширював канал під тиском і за директивами різних політичних сил"*. *"Відсьогодні за зміст телевізійного продукту відповідає лише колектив і менеджмент "Студії "1+1"*. Ми гарантуємо, що будь-яка інформація, поширена нашим каналом, буде повною і неупередженою відповідно до професійних стандартів журналістики", — заявляють журналісти та менеджери. Заяву підписали Олександр Роднянський, Володимир Оселедчик, Алла Мазур, Людмила Добровольська, Анна Безулик, Олесь Терещенко, Андрій Тичина, Марина Кухар, Анатолій Борсюк, Вахтанг Кіпіані, Максим Варламов, Ольга Герасим'юк, Юрій Макаров, Сергій Полховський, Сергій Долбілов, Євген Зінченко, Марічка Падалко, Анатолій Єрема, В'ячеслав Піховшек.

Крім того, стало відомо, що учора керівника служби новин ТСН В'ячеслава Піховшека було усунуто від впливу на новини. Таку вимогу висловили журналісти ТСН.

25 листопада. Журналісти **Чернівецької ОДТРК** приєдналися до акцій протесту проти фальсифікації виборів. Чернівецька обласна державна телерадіокомпанія розповсюдила заяву, у якій висловлює рішучий протест проти фальсифікації результатів президентських виборів 2004 року. Під заявою 26 підписів.

25 листопада. 237 працівників **НТКУ** підписали й передали президенту НТКУ звернення від колективу телекомпанії. У заяві йшлося про те, що тележурналісти, режисери, оператори, співробітники Першого Національного телеканалу протестують проти *"тотального перебрівання інформації, однобокого висвітлення подій, приховування від народу України важливої інформації про суспільно значущі події"*. Журналісти оприлюднили свої вимоги, серед яких: прямі трансляції подій на Майдані Незалежності, подання в ефір об'єктивних новин, підготовлених групою незаангажованих журналістів, редакторів, ведучих та відновлення публічного обговорення редакційної політики.

26 листопада. *"Ми віримо, що ви хочете говорити правду"*, — з таким гаслом прийшли учасники страйкового комітету Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка до студії телеканалу "Інтер". Днем раніше обурені громадяни "подарували" "інтерв'єцям" символічну локшину.

27 листопада. Тележурналісти звернулися до менеджерів телеканалів з вимогами повернути на роботу тих журналістів, які були змушені покинути роботу через цензуру. Листа підписали: Скотнікова Ольга, Перший Національний, Анкудінова Тетяна, Перший Національний, Марущенко Ярослава, Перший Національний, Тарас Стрільчик, НТН, Ірина Тимчишин, Перший Національний, Драбок Максим, Перший Національний, Кашпор Ольга, Перший Національний, Грушко Ігор, Перший Національний, Образцова Настя, "Інтер", Павлюк Іларіон, "Інтер",

Сорока Віктор, ICTV, Соболев Єгор, КНМП, Лигачова Наталія, "Телекритика", Шерман Ганна, "Телекритика", Черненко Сергій, "Телекритика", Микола Шейко, генеральний директор Видавничого дому "Галицькі контракти", Орлова Марія, Перший Національний, Мозгова Олена, Перший Національний, Максим Равреба, "Інтер", Олесь Терещенко, "1+1". Збір підписів тривав далі.

27 листопада. На Майдані з'явився намет телеканалу **НТН**. До речі, цей канал контролюється "донецькими". Серед журналістів, які живуть у наметі, — Тарас Ратушний, Тарас Стільчик.

28 листопада. — На сайті "Телекритика" оприлюднюється Заява журналістів України з приводу висвітлення подій у країні російськими ЗМІ. У Заяві вказується: *"російські телеканали й газети, зокрема ті, що ведуть мовлення і розповсюджуються на території України, фактично, стали інструментом підготовки в російському й українському суспільствах інформаційного ґрунту для виправдання сепаратистських тенденцій"*.

Ініціаторами заяви виступили журналістські громадські організації Асоціація "Спільний простір", Комітет "Рівність можливостей", "Телекритика", "Інтерньюз-Україна", Академія української преси.

Ініціатори заявили про підтримку звернень до російських колег з приводу інформаційної війни, розв'язаної Кремлем проти України, з якими раніше виступили колективи харківського "Агентства Телевидення "Новости" (АТН), радіостанції "Європа FM" (Київ) телекомпанії "ОРТ-международное", журналісти російськомовних ЗМІ України.

30 листопада. Генеральний прокурор України Геннадій Васильєв порушив кримінальну справу за фактом здійснення дій, спрямованих на насильницьку зміну й скинення конституційного ладу в країні.

"Порушити кримінальну справу за фактом здійснення навмисних дій, спрямованих на насильницьку зміну й скинення конституційного ладу, на захоплення державної влади, зазіхання на територіальну цілісність і недоторканність України за ознаками злочинів, передбачених ч. 1 ст. 109 Кримінального кодексу України, ч. 1 ст. 110 КК України", — говориться в постанові. Кримінальна справа спрямована для проведення досудового розслідування в слідче управління СБУ.

У той же час слідче управління Служби безпеки України також порушило кримінальну справу за фактом зазіхання на територіальну цілісність і недоторканність країни. Справу порушено 29 листопада.

"Зокрема, лунають заклики до створення автономії в складі Автономної Республіки Крим, Донецької, Херсонської, Одеської, Дніпропетровської, Харківської й інших областей і про приєднання її надалі до Російської Федерації", — відзначає прес-служба.

"У цих заявах вбачаються ознаки злочину, передбаченого ч. 2 статті 110 Кримінального кодексу України (зазіхання на територіальну цілісність і недоторканність України), тобто публічні заклики до здійснення навмисних дій з метою зміни кордонів території чи державного кордону України в порушення порядку, установленого Конституцією України, вчинені представниками влади й інших осіб, за попередньою змовою групою осіб", — говориться в повідомленні прес-центру СБУ.

30 листопада. 105 творчих працівників (близько половини трудового колективу) **Закарпатської обласної державної телерадіокомпанії** висловили недовіру генеральному директору ОДТРК Петру Петрику через його потурання виходу на каналі необ'єктивних програм, створених за "темниками". Ці програми готуються не журналістами ОДТРК — зокрема, "Об'єктив", "Де-факто", "15 хвилин із владою" та "Версії" — проте виходять під логотипом закарпатської ОДТРК, з її реквізитами та фінансуються облдержадміністрацією. Як підкреслили журналісти

в заяві, попри події у країні після 21 листопада, на Закарпатському державному телебаченні і радіо об'єктивної інформації про ситуацію в області не було.

30 листопада. Медіа-профспілки звернулися до головних правоохоронців та Комітету національного порятунку з вимогою захистити журналістів. В Заяві, зокрема, йшлося: *"Вважаємо неприпустимим масове залякування журналістів на Сході та Півдні України. Вимагаємо терміново надати громадськості інформацію про заходи, вжиті для поновлення правопорядку, законності та забезпечення прав журналістів у цих регіонах. Наголошуємо, що перешкодження нормальній діяльності журналістів веде до дезінформування громадськості та розкручування пропагандистських кампаній з метою дестабілізації ситуації в країні. Тільки неупереджене, повне та безперешкодне інформування суспільства про політичні процеси у країні є гарантом стабільності демократичних процесів та цілісності держави"*. Заяву підписали Сергій Гузь, голова Незалежної медіа-профспілки України, Єгор Соболев, голова Київської незалежної медіа-профспілки, КНМП.

2 грудня. В наметовому містечку учасників акції громадянської непокори, що розташований на вул. Хрещатик, створено прес-центр для інформування ЗМІ про актуальні події в таборі. Прес-секретар — Ігор Склярєвський.

3 грудня. Судова палата з цивільних справ Верховного суду України прийняла рішення щодо проведення другого туру виборів президента України та визнала неправомірними дії Центральної виборчої комісії зі встановлення результатів повторного голосування з виборів президента України і складання протоколів про результати цього голосування.

Суд встановив численні порушення головних принципів і положень виборчого процесу. Констатував порушення Конституції і Закону "Про вибори Президента України".

3 грудня. Телеканал "Інтер" зробив пропозицію Олександрю Лук'яненку, який пішов з каналу минулого тижня з посади спеціального кореспондента, повернутися на роботу. Про це Київську незалежну медіа-профспілку повідомив шеф-редактор каналу Олексій Мустафін. Він відзначив, що не підписав заяву Лук'яненка про звільнення за власним бажанням, яку той подав на минулому тижні після того, як його 24 листопада примусили вести телемарафон, де брали участь переважно прихильники Віктора Януковича. Сам Лук'яненко повідомив профспілку, що обмірковує пропозицію каналу.

6 грудня. Близько 3 тисяч працівників інформаційно-телекомунікаційних підприємств беруть участь у понеділок у Києві в марші на підтримку демократії. Учасники маршу тримають плакати "Інтернет проти насильства", "Hi-tech — за чесні вибори", "Підтримуємо демократію", "Брешуть не сервери".

7 грудня. Журналістський колектив телерадіокомпанії Військово-морських сил України "Бриз" у відкритому листі до журналістів російських ЗМІ закликав до об'єктивного, незаангажованого показу та аналізу соціально-політичних процесів, що відбуваються в Україні. Тимчасово виконуючий обов'язки головного редактора ТРК "Бриз" капітан першого рангу Олег Чубук повідомив, що листа підписало більше 20 журналістів. За словами О. Чубука, журналісти "Бризу" закликали російських колег пам'ятати про високу відповідальність журналіста, а також до об'єктивного показу і аналізу соціально-політичних процесів, що відбуваються в нашій країні. У свою чергу журналісти "Бризу" зобов'язалися "і надалі розвивати нашу співпрацю як з колегами російського Чорноморського флоту, так і з іншими ЗМІ України і Росії на благо народів наших братніх країн".

14 грудня. Посилаючись на своє рішення від 13 грудня, Національна рада з питань телебачення та радіомовлення звернулася до Генпрокуратури з проханням відреагувати на рішення місцевих органів влади про припинення мовлення телерадіокомпаній. Нацрада просить Генпрокуратуру вжити заходів відносно перевищення органами влади повноважень із впливу на

інформаційний простір. Нагадаємо, що Нацрада доручила своїм регіональним представникам зібрати до 17 грудня будь-яку інформацію про випадки припинення трансляцій. Найчастіше ці випадки стосувалися 5 каналу. Вона також попередила операторів кабельного телебачення, що якщо суд визнає відключення незаконними, Нацрада покарає порушників. *"Такі дії будуть вважатися порушенням умов ліцензії з дисциплінарними наслідками, передбаченими чинним законодавством України"*, — сказано в повідомленні.

16 грудня. У Харківській і Донецькій областях почали відключати з ефіру каналу "1+1" випуски новин ТСН. Про це повідомила Алла Мазур в кінці вечірнього випуску новин. Вона звернулася до глядачів із проханням повідомляти про відключення ТСН за телефоном (044) 490-28-10. Зрозуміло, що такі дії місцевих чиновників були викликані тим, що після початку помаранчевої революції ТСН відмовилась від практики "темників" — цензури, яку проводила Адміністрація Президента. Після цього з боку Януковича стали лунати заяви про те, що канал необ'єктивно висвітлює події. Губернатори Харківської і Донецької областей Кушнарєв і Близнюк заявили про намір створити свою автономію в рамках України або взагалі відділитися.

17 грудня. Українські журналісти завжди мають бути критично налаштовані до влади. Так вважають учасники круглого столу, присвяченого ролі ЗМІ у проведенні виборів, що пройшов у п'ятницю в Києві. Як повідомляв "Интерфакс-Україна", зокрема головний редактор тижневика "Дзеркало тижня" Володимир Мостовий у своєму виступі сказав, що медіа "повинні бути шпигуном народу у владі". На думку В. Мостового, журналісти мають бути "критично налаштовані щодо дій влади". "Хто б не прийшов до влади, я знаю, ми все одно будемо в опозиції", — сказав він. У тому ж руслі висловився президент Академії української преси Валерій Іванов. "Якщо не давати по руках і не бити по голові владу, то це все залишиться, як і раніше, зміниться тільки ім'я президента".

Говорячи про порушення у ході виборчої кампанії з боку ЗМІ, перший заступник голови Національної ради з питань телебачення та радіомовлення Віктор Понеділко відзначив, що "всі (телеканали — "ИФ"), які брали участь у передвиборчих перегонах, мають ознаки порушень". "Рекордсменом" за кількістю ознак порушень В. Понеділко назвав Національну телекомпанію України.

Організаторами круглого столу є Рада Європи, Національна рада з питань телебачення та радіомовлення, Незалежна асоціація телерадіомовників.

21 грудня. Голова Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення Борис Холод направив заяву на ім'я Президента України Кучми Л.Д. та Голови Верховної Ради України Литвина В.М., у якій він попросив дати згоду на його відставку "за власним бажанням" з посади голови. Зумовлено це проханням завершенням терміну перебування Б.Холода на посаді (насправді термін повноважень голови Нацради завершився ще влітку 2004 року, 9 червня. Але команда Кучми тримала напівлегітимного керівника як провідника їх інтересів у позавідомчому органі). На посаду голови Б.Холод був обраний таємним голосуванням членами Національної ради у червні 2000 року за поданням Президента України та Голови Верховної Ради України.

24 грудня. Напередодні третього туру голосування у президентських виборах Українська Асоціація Видавців Періодичної Преси, членами якої є понад 100 видавництв газет і журналів в Україні, закликала керівників і працівників друкованих медіа відмовитися від маніпуляцій та спекуляцій. УАВПП нагадує, що під час виборчої кампанії, на жаль, мали місце факти відступу від професійних стандартів збалансованості й неупередженості у висвітленні політичних подій в Україні. *"Окремі видання стали на шлях розпалювання радикальних настроїв електорату, що межують з різкою політичною нетерпимістю. Такі публікації кидають тінь на всю вітчизняну*

пресу й підривають довіру основної маси читачів. Ми декларуємо, що тільки толерантність і важливість можуть визначати підхід преси до висвітлення політичних подій", — йдеться у Заяві.

Напередодні переголосування 26 грудня Українська Асоціація Видавців Періодичної Преси закликає всі друковані ЗМІ прийняти такі зобов'язання:

Перше. Неухильно дотримуватися чинного законодавства України і засудити пропаганду насильства, національної ворожнечі, закликів до порушення територіальної цілісності держави.

Друге. Свідомо відмовитися від використання методів політичної пропаганди, маніпулювання читачами на підставі соціальних міфів і залякування, спекулятивного використання понять "фашизм", "націоналізм", "сепаратизм".

Третє. Стати інформаційними майданчиками для пошуків шляхів політичного компромісу й розробки стандартів політичної толерантності та демократизму.

Від імені Ради директорів УАВПП Заяву підписав президент УАВПП Борис Ложкін.

28 грудня. Центральна виборча комісія оголосила попередні результати виборів за даними 100% протоколів. За кандидата у Президенти Віктора Ющенка проголосувало — 51, 99% (15115452 виборців), за кандидата в президенти Віктора Януковича — 44, 19% (12848087 виборців).

10 січня 2005 року журналісти провідних телеканалів звернулися до менеджерів телеканалів. "Ми, тележурналісти провідних телеканалів, вибороли право роботи повні, збалансовані та точні новини. Українці почали отримувати правдиву інформацію про події у власній країні. На жаль, шлях до свободи телебачення від цензури був довгим та важким. В боротьбі за перемогу постраждали наші колеги, що були звільнені або змушені були піти з каналів через неможливість професійно працювати. Тепер ми вимагаємо їх повернення до роботи. Ігор Складєвський, Юлія Бориско, Наталка Фіцич, Віктор Заблоцький, Федір Сидорук, Мар'яна Воронович, Галина Бецко, Євген Глібовицький, Володимир Голосняк, Кирило Якубовський, Олександр Лук'яненко та Юлія Литвиненко повинні отримати гідні пропозиції від каналів, які вони залишили. Це є в інтересах наших медіа, що зараз мають всі шанси з інструментів політики перетворитися на високопрофесійний бізнес".

Втім, повернулися на свої канали в 2005 році тільки Мар'яна Воронович, Галина Буцько — на "1+1". Більшість з тих, хто звільнився з "1+1", почали працювати у продюсерській агенції Володимира Ар'єва "Закрита зона", Олександр Лук'яненко та Юлія Литвиненко — на каналі К1, Євген Глібовицький — на "5 каналі" тощо. На запитання: чи вважають вони, що журналістська революція, яка почалася у жовтні 2004 року, досягла остаточної перемоги? -колеги відповідають: "Ні". Бо, хоча ситуація зі свободою слова в Україні значно покращилася, сьогодні на перше місце вийшла проблема взаємовідносин власників ЗМІ і журналістів. Редакційним колективам знов нав'язують обслуговування політичних (або вузькобізнесових) інтересів власників медіа, які, до того ж, значною мірою теж залежать від влади. Більшість українських телеканалів продовжують працювати без "Редакційних угод", які мають складатися між власниками і творчим колективом каналів. Отже, останню барикаду журналістської революції розбирати ще рано.

Глава 2.

ЯК ЦЕ БУЛО. РОЗПОВІДАЮТЬ УЧАСНИКИ
ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

РОЗМОВИ НАПЕРЕДОДНІ РЕВОЛЮЦІЇ

Андрій Шевченко: *"Багато хто навколо намагається
зробити з нас бронепοїзд"*

Березень 2004 року

Цим інтерв'ю відкрився навесні 2004-го перший номер друкованого часопису "Телекритика". Тоді ще ніхто не знав, яку масштабну роль зіграє 5 канал у подіях Помаранчевої революції, більш того, у багатьох колег дії команди Шевченка-Скрип'їна викликали скепсис. Але навіть з розмови з Андрієм в "Телекритиці" відчувалося, що ця команда сповнена передчуттям певної суспільної та професійної місії.

"5 канал" — це новий крок в українських медіа. Хоча б тому, що він робиться вже не тільки на досвіді романтичної хвилі "постперебудовної" журналістики, коли простір свободи розширився до розмірів цілого світу, а потім почав потихеньку звужуватись, звужуватись...

"5 канал" виник уже в точці саме найбільшого звуження. І ті журналісти, які його створюють, володіють дещо більш глибоким розумінням небезпек для незалежних медіа і більш витонченими технологіями відстоювання свого права на професію.

Тож звідцїля — і задекларована на самому початку редакційна політика, і публічно озвучена угода між власниками каналу та журналістами, і осередок незалежної медіа-профспілки на каналі... Тобто, досить системно виробляються нові правила гри, які водночас і накладають відповідальність, і захищають. Зі свого боку, власники каналу теж пішли на безпрецедентну для України прозорість свого медіабізнесу.

Чи втримаються всі на цьому? Наскільки нинішня держава здатна терпіти неконтрольованість нею мережевого телеканалу?... Чи вистачить "доброї волі" у власників по відношенню до журналістів? І чи вистачить у власників бажання втримати канал, не відмовитись від нього під політичним та економічним тиском? Чи достатньо задіяно механізмів, щоб журналістам тотально від власників не залежати?.. Всі запитання — без відповідей. (Невдовзі після того, як було записане це інтерв'ю, з'ясувалося, що в Арбітражному суді телекомпанією "Телестудія "Служба інформації" оскаржуються права компанії "5 канал" мовити на 48-му київському телеканалі).

Тож із Андрієм Шевченком — однією з ключових фігур на "5-му", його обличчям — ми розмовляємо переважно не про подолане. А про ті щаблі, які команді поки що не вдалося подолати, та про ті небезпеки, які можуть їх чекати в майбутньому.

Андрій Шевченко

Шкільний самвидав — з першого класу. Перший гонорар — у п'ятому.

На телебаченні — з 1995: "Післямова" (1995-1997), "ТСН" (1997-1998), "Обличчя світу" (1998-1999), "Новий канал" (1999-2002). Спеціалізація — політика.

На "Новому" вів програми "Тема тижня", "Тема дня", "Репортер". 16.09.2002 звільнився через політичний тиск на канал.

Із квітня 2003 — шеф-редактор інформаційних програм ТРК "Експрес-інформ" (з 1.09.2003 — "5 канал").

Був кореспондентом радіо "Голос Америки", UBN (Нью-Йорк); газет "Наш час", "Час/Time", "Наша Україна".

У 2002-2003 — голова Київської незалежної медіа-профспілки. 4.12.2002 — виступ на парламентських слуханнях щодо цензури.

Журналістські досягнення — конституційна ніч (1996); вибори в Україні, Білорусі, США; інтерв'ю з Пеле; повінь у Закарпатті; фільм "Обличчя протесту".

Тренер "Інтерньюз-Україна" — з 2001.

27 років. Народився на Івано-Франківщині. Виріс у Фастові. Школа — у Києві. Рік навчання в американській школі. Магістр журналістики (київський Інститут журналістики, 1999).

— Андрію, як ти сам оцінюєш те, що на цей момент вами зроблено? Спочатку, десять місяців тому, на "Експрес-інформі", і вже п'ять місяців, як ви працюєте на "5 каналі". І чим ти можеш пояснити розчарування деяких колег-журналістів у діяльності вашої команди?

— Коли ми десять місяців тому почали працювати, завдання стояло — переробити українську електричку, якою був канал, у євроекспрес, причому на повному ходу. З'ясувалося, що потрібно не лише міняти оббивку вагонів, а, може, й подумати про заміну рейок. При тому, що багато хто навколо намагається зробити з нас бронепоезд.

Для мене "5 канал" перевищив усі сподівання стосовно швидкості розвитку. Так швидко створили ім'я хіба що "плюси" на початку 1997-го.

І я з самого початку розмови хочу пояснити, чому, думаю, "5 канал" вартий особливої уваги. Тому що це такий собі загальнотелевізійний експеримент. Чи можливе у нас чесне телебачення? Що може вільна журналістика? Чи може з цього вийти успішний бізнес? Для професії — це просто безцінний досвід, і всі на каналі розуміють, яка на нас лежить відповідальність.

Чому ростемо повільно? Тому що вкладено зовсім не ті кошти, які є на інших каналах. І дико бракує досвіду: для більшості людей це канал першої спроби — вони раніше не робили проєктів такого масштабу.

— І тільки? Але учасники опитувань "Телекритики", з професійного середовища, нерідко закидають "5 каналу" незбалансованість новин, кажуть, що ви підігруєте "Нашій Україні"...

— У самій "Нашій Україні" дехто думає інакше. Там є люди, які хочуть бачити нас бойовим листком і вимагають, щоб ми робили своє анти-"Проте". Чому цього не відбувається? Думаю, тому що вистачає здорового глузду і тверезого розрахунку у Петра Порошенка і Віктора Ющенка, який нас жартома називає штрейкбрехерами, але якого я при цьому вважаю одним із гарантів нашої свободи.

Думаю, 90% критики на нашу адресу можна списати на "сиру" команду і на виробничий брак. Якщо у сюжеті одна зі сторін говорить більше, то за цим не обов'язково шукати спеоперацію. Просто команда могла не встигнути, не зуміти зробити матеріал краще. Це як в анекдоті — інколи банан означає просто банан.

Але я можу ручатися за наміри. 100%-ий баланс — мрія. Але лише гонитва за ним дає довіру глядачів як результат.

— **А що, по-вашому, це означає — "чесні новини"?**

— Насправді про все це говорять на першому курсі — відділення фактів від коментарів, подача різних точок зору...

— **Так, стандарти — це добре, але ти сам кажеш, що це рівень першого курсу... Свого часу Микола Княжицький, Микола Канішевський, Олександр Ткаченко створили школу українських новин, яка базувалася на принципах ВВС. Це було справді нове слово в українській журналістиці на початку 1990-их років.**

Та давай уявимо собі, що все десятиріччя, аж до сьогоднішнього дня, українська журналістика розвивалася в нормальних політичних умовах, без політичного тиску, без "темників", зі створенням повноцінного громадського мовлення... Напевне, за таких умов сьогодні конкурувати за глядача тільки на дотриманні загальновідомих стандартів уже було б неможливо...

Наскільки я пам'ятаю, ще Княжицький свого часу когось цитував: новина — це те, що хтось намагається приховати, все інше — реклама. Так ось мені здається, що "5 канал" теж поки що займається здебільше ось такою "рекламою". Ви поки що йдете за інформаційними агенціями, ви майже не займаєтесь власними розслідуваннями, ви не копаете... Чому?

— Це і правда, і неправда. Такі матеріали в нас є, просто їх поки що небагато. Ну от минулого тижня, наприклад, у нас була історія з Батурина, де глава районної адміністрації намагається зняти законно обраного селищного голову тільки за те, що той опозиціонер.

— **Опозиціонер — це мається на увазі "Наша Україна"?**

— Так, він "нашоукраїнець". А в районі керують есдеки. І представники обох сил у нас у сюжеті говорили. Ми знайшли людину, яка була готова на камеру розповісти про те, як людина з президентської вертикалі втручається у справи місцевого самоврядування, і зробили сюжет на цю тему, про яку насправді всі знають, але мовчать.

У нас зараз мають бути й інші цікаві ексклюзиви — енергоринок, приватизація... Чому таких розслідувань не так багато, як хотілося б? Просто бракує рук. Кількісно і якісно ми зараз у змозі гнатися за ключовими подіями. А плани — є і щодо більшого. От і сьогодні була розмова на каналі — радились про можливий проект журналістських розслідувань.

— **Коли ви робили цей сюжет, з Батурина, ви інформацію самі знайшли чи вам її підказали джерела з "Нашої України"?**

— Так, до мене подзвонив мій товариш і депутат Слава Кириленко. І для мене було однаково, з якої він фракції. Все одно вибір теми — за нами.

Природно, що дуже багато інформації, яка приходиться до нас, — проти влади. І це ясно — лояльного "повидла" вистачає і на інших каналах. Я прекрасно розумію, що кусючі, неприємні для влади теми — це наш шанс. По-перше, прискіпливо ставитися до влади — це місія журналістики. По-друге, з точки зору маркетингу, — це вільна ніша, це теми, за якими люди скучили ще з часів "перебудови".

Інша справа, що, як на мене, важливо не стати рогаткою в руках опозиції. У мене є друзі, які кажуть: після того, як обпеклися на інших каналах, ви, хлопці, дуєте на гаряче, занадто дистанціюючись від Ющенка чи Порошенка.

У нас нестандартна ситуація — на інших каналах люди відбиваються від гвалтування владою, а ми мусимо провести і ще одну червону лінію — поміж нами та опозицією. Але якщо її не буде — втратимо довіру і погубимо бізнес.

— **І ти дійсно вважаєш, що цю червону лінію вам вдається провести насправді? Відомий запис начебто телефонної розмови Петра Порошенка з Владом Лясковським — у до-**

стовірності якого мало хто сумнівається — говорить про протилежне: що фактичний власник "5 каналу" мислить тими ж категоріями, що й ті ж есдеки, вважаючи, що журналісти повинні "відробляти"...

— Чи виглядає правдоподібною ця розмова? Виглядає. Чи схожі голоси на Петра і Влада? Схожі! Чи могла бути така розмова? Могла. Але мене не цікавить, було це чи не було. Не цікавить!

Коли я вперше почув запис, то, звичайно, мав своїх п'ять хвилин "ковбасних", але потім сказав собі: стоп, у тебе є ціль, ти знаєш, куди йдеш, і знаєш, хто тебе хоче звідти збити, — вперед! Судити треба за результатом! Якщо така розмова була, на таких емоціях, і після неї все працює, власники не втручаються у нашу редакційну політику — це тільки зміцнює наші домовленості.

— І у вас немає "темників" від опозиції, це точно?

— Я навіть не уявляю, як вони в нас можуть з'явитися...

— Ну, наприклад, нещодавно зустрічався Віктор Ющенко з Президентом Леонідом Кучмою. Усі про це знали... Де були ваші камери тоді, коли Ющенко вийшов від Президента?

— Ми в цей день брали матеріал у Медіа-центру "Кандидат".

— Так, Медіа-центр "Кандидат" там був, а чому вас там не було?

— Тому що в цей час наші знімальні групи працювали в інших місцях... Але за новиною ми стежили і мали про це окремий сюжет.

Технологія, я повторюю, дуже проста: нам ніхто не каже і, я сподіваюсь, не буде казати, що ми повинні знімати, а що не повинні. Це з самого початку було нашою головною умовою приходу на канал. І виявилось, що такі стосунки з нашими власниками можуть приносити переваги усім.

А от стосунки поміж собою, суто виробничі, виявилися набагато більшим викликом. Наприклад, делегування повноважень, технологія, розподіл обов'язків, підбір команди — це ті речі, через які ми дуже часто сперечаємося, наприклад, з продюсером новин Романом Скрипіним, з яким ми разом прийшли на канал... З'ясувалося, що нам дуже бракує менеджерських якостей — в управлінні колективом, постановці завдань. І це поки що найважче.

— Давай зазирнемо в недалеке майбутнє, можливе майбутнє вашого каналу, на прикладі грузинської телекомпанії "Руставі-2". Ця телекомпанія була, як кажуть, на передовій боротьби грузинської опозиції із владою. "Руставі-2" не тільки висвітлювала події, вона, фактично, конструювала їх, провокувала дії опозиції та народу. Зараз ті, на чий бік телекомпанія відкрито стала, прийшли до влади. Мабуть, для того, щоб зберегти довіру глядача, телекомпанія має залишатися таким, як і раніше, непримиренним та принциповим критиком, але тепер вже цієї влади... Але чи готові до цього і самі телевізійники, і нова влада? Влада, яка може сказати: як же так, ви ж "наші", як ви смієте?..

Мені здається, це дуже велика небезпека, а для "5 каналу" у разі перемоги Ющенка на президентських виборах ця небезпека може бути ще більшою. Адже "Руставі-2" була, все ж таки, більш-менш незалежною у фінансовому сенсі від політичної опозиції. Ви ж є інвестиційним проектом бізнесменів, які мають до української опозиції найбезпосередніший стосунок...

— Ну, про грузинів скажу: знаючи чимало людей, які працюють на "Руставі-2", я впевнений, що з ними все буде о'кей. Вони продовжать працювати красиво і об'єктивно.

— Але навряд чи можна сказати, що вони останнім часом були саме об'єктивними. Опозиційними — так. Ти вважаєш, що зараз вони повернуться саме в нішу об'єктивності?

— Я просто впевнений, що вони впораються.

Що ж до "5 каналу" — так, дійсно, у нього є кілька сценаріїв розвитку. Один із них — канал справді може стати українським "Руставі-2". І є люди, які радять власникам каналу зробити саме так. Адже ми знаємо, яке своєрідне бачення свободи слова, наприклад, у деяких представників Соцпартії, "Нашої України", БЮТу. І є приклади опозиційних медіапроектів, які ганьблять журналістику, які не мають нічого спільного з об'єктивною журналістикою.

У той же час, переконаний, варто думати про ринок. Ось вам інший сценарій — на медіаринку після виборів особливих змін не буде. Ринок склався, канали заробляють гроші, всі вони мають свої дуже професійні команди. І всі вони прийдуть і покладуть до ніг нового Президента свій бізнес, і є шанси, що нова влада прийме ці послуги. Тобто, ті, хто думає: зараз будемо служити опозиції, а коли вона прийде до влади, займемо місце провладних ЗМІ, — помиляються. Може виявитися, що і в новій реальності всі місця будуть також зайняті. Саме тому уже зараз, розбудовуючи такий бізнес, як наш канал, потрібно думати, що буде через рік...

— **А якщо все ж таки буде прийняте рішення, що "5 канал" має стати "Руставі-2", — ти підеш з каналу?**

— Якщо канал буде пропагандистським — однозначно. Насправді я би мріяв, щоб наш канал був таким, як "Руставі-2", — довіра, популярність, прибутковість.

— **Є також і інший, більш масштабний приклад небезпек, які можуть загрожувати незалежним медіа, — це приклад російського НТВ. Чи замислювався ти колись над помилками, яких свого часу припустилася команда НТВ? Тебе особисто чомусь навчили ці помилки?**

— Хід дуже простий — там журналісти вв'язалися у гру, яка називається "захисти свого олігарха". І цю ж саму гру успішно намагаються нав'язати українські олігархи своїм телеканалам. Це пастка, тому що після того, як усіх цих олігархів підминає влада, починається призова гра — "захисти свою державу" — тобто мегаолігарха, який з'їдає олігархів. Це дуже страшний сценарій, до якого ми уже наблизились. Щодо НТВ — це просто фантастичний приклад, як можна зруйнувати творчий потенціал просто через те, що заздалегідь не було підготовлено прозорих правил гри...

— **Так, з'ясувалося, що участь журналістів в олігархічних війнах — це ще "квіточки". Після цього прийшла мода на "державницьку" позицію ЗМІ, в ім'я так званих "консолідації та стабілізації" суспільства. Дмитро Кисельов дуже успішно на нашому телебаченні проводить у життя цю позицію, доводячи, що, мовляв, у молодих країнах ЗМІ мають саме підтримувати державу, а не опонувати їй...**

— Це вибір кожної редакції, але це ніяк не вписується у світове бачення ролі мас-медіа. Інша справа, що Діма Кисельов зумів створити у своїй редакції те, що не зміг створити жоден інший шеф-редактор. Він виробив для своєї редакції ідеологію, він придумав такі цілі, такі завдання, які надихали журналістів. У нього відкидалися всі суперечки: "що має йти до ефіру, а що не має". Це ціла релігія — безпека держави, стабільність...

Пригадую розмову з кореспондентом ICTV під час заворушень у Тбілісі у 2001-му. Розумієш, казав він, усі ці демонстранти — вони ж підривають стабільність, вони руйнують державу, це погано, це не можна показувати...

У мене — інший погляд на ці речі. Є в тебе інформація, ти відчуваєш, що вона цікава, що вона важлива — віддай її глядачу, нехай він розбирається сам, потрібна вона йому чи ні. Не треба думати про те, добре це для держави чи погано.

— **До речі, це теж цікава проблема. Яка має і такий прояв: зараз дуже часто провладні ЗМІ використовують критичні статті щодо опозиції з опозиційної або незалежної преси у власних цілях, маніпулятивних. "Українську правду", "Дзеркало тижня", "Телекритику" так уже не раз використовували. І можна припустити, що в когось і з незалежної преси, врешті, з'явиться "зрадницька" думка: а може, промовчати, а може, застерегтись? Тобто виникне ба-**

жання самоцензури заради, так би мовити, дуже благородної мети: "не зашкодити"... Ти стовідсотково вважаєш це неприйнятним?

— Я розповім одну історію, яка сталася, коли я працював на "Новому каналі". Останній день перед відставкою Ющенко з посади Прем'єр-міністра. І в Адміністрації Президента іде нарада Кучми з лідерами всіх фракцій. Усі учасники наради виходять один за одним і кажуть — "все класно, ми порозумілися, відставки завтра не буде". І виходить також Олександр Турчинов і каже: "ні про що не домовилися, Кучма палець об палець не вдарив, щоб захистити Ющенко".

Я привожу цей відзнятий матеріал на канал, і ми вибираємо, які синхрони давати. І мої колеги кажуть: "Не став Турчинова: все завалиш. Ти ж хочеш, щоб Ющенко залишився прем'єром? Ти ж знаєш, як Кучма реагує на Турчинова? Він почує, що Турчинов сказав — "не домовилися", і тоді Ющенко точно завтра знімуть". Ми довго сперечалися, і я той коментар таки не поставив. А наступного дня все сталося саме так, як казав Турчинов. І я часто думаю: а якби я та інші журналісти той коментар тоді дали би, може, все було би інакше? Може, відставки і не було би?

Нам часто здається, що ми знаємо, що краще для держави, для історії, а що ні. Повна ілюзія.

— Ну добре. Є "чесні новини". Є, нібито, розуміння того напряму, в якому треба розвиватись. Як ви працюєте над технологією донесення певної інформації, певних цінностей до вашої аудиторії? Адже декларації — це одне, а от зробити так, щоб вони збігалися з практикою... Чи ставите ви, наприклад, перед собою завдання працювати на цитування вас, посилення на вас — тобто на збір власної, ексклюзивної інформації? Я не маю на увазі ті інтерв'ю та дискусії, які ви проводите, бо зрозуміло, що інші канали просто не можуть через політичні обставини це робити... Я маю на увазі саме пошук фактів...

— Так, однозначно. Порошенко дивиться на всі свої проекти з точки зору результату, і невдовзі після запуску "П'ятого каналу" він прямо запитав, що буде мірилом успішності новин. І я, як шеф-редактор інформаційного блоку, брав зобов'язання до нового, 2004 року, досягнути трьох речей — зробити наш канал найбільш цитованим в інших засобах масової інформації, домогтися найвищої довіри до каналу поміж "інформаційних маніяків" і зробити нашу студію привабливою для VIP-персон. Ці завдання, як на мене, канал виконав.

— На чому базовані такі висновки? Ви проводили дослідження?

— Про довіру ми судимо з опитувань, з результатів моніторингів, а також можемо говорити про зворотний зв'язок, який ми отримуємо від наших глядачів — від опозиції і від влади.

Ну, а моя особиста програма на наступний сезон — залучити у студію прем'єра Януковича, спікера Литвина, голову АП Медведчука і Президента Кучму.

— А чи задоволені ви вашим рейтингом?

— Рейтинг росте, програма "Час" часто має найвищий рейтинг на каналі, що унікально для України. На жодному іншому каналі інформаційні програми таких позицій не займають. Зрештою, рекордний рейтинг програми "Час" по Україні — це 0,7. І, як на наше покриття, — це хороший рейтинг, і він росте. За голою арифметикою, якщо б у нас було покриття, як, скажімо, у "Нового каналу", ми би мали рейтинг 2,8. Це дуже добре як на результат п'яти місяців.

— А, наприклад, така програма, як "5 копійок" Романа Чайки?

— Рейтинг нестабільний. Але для оцінки успішності інформаційного блоку рейтинг не є ключовим показником. І аргументом є те, що на жодному каналі інформаційні програми не є рейтинговими. Вони робляться для іншого. Саме інформаційні програми створюють обличчя каналу. Якби не новини, що б мали ексклюзивного канали: всі мають фільми, всі мають серіали...

— Проте канали досить жорстко борються і за рейтинг власних новин, конкуруючи...

— Якби це було так, я думаю, що якість новин значно покращилась би. Мої колеги на інших

каналах наслухалися за останні 3-4 роки безліч заяв про черговий перехід до "жовтих" новин, попсових, рейтингових — а результати невеликі. Новини залишаються заполітизованими, іміджевими і нерейтинговими.

Для мене, як для шеф-редактора новин, це свідчить про неадекватність поставлених цілей і методів їх реалізації. Тому що, якщо ти заявляєш своєму колективу, своєму глядачеві, що збираєшся робити "жовті" новини, ті новини, які в Європі дають страшні рейтинги, а наступного дня даєш першим сюжет про перебування президента у Дніпропетровську — нудотний, на якому можна заснути ще на 40-ій секунді — це неефективний підхід.

Ми вибрали іншу нішу, ми свідомо відмовились від жовтих новин, свідомо відмовились від криміналу. Наша цільова аудиторія — це інформаційні маніяки, це люди, яких цікавлять тенденції, вони освічені, вони впливають. І наше попадання в цю цільову аудиторію є дуже хорошим. Відповідно до цієї аудиторії ми досить жорстко тримаємось нашої тематики. Наших глядачів цікавлять три речі: політика, гроші і проблемна соціалка.

Тому ми відмовляємося від історії полтавського маніяка, який гвалтував своїх жертв і після того цілував. Зате нас буде цікавити кримінал, наприклад, пов'язаний із замахом на Олега Єльцова, тому що тут є політика, цей журналіст є найбільшим носієм компромату в Україні і він ключовий свідок у справі Гонгадзе.

Ми намагаємось дуже жорстко триматися саме такої стратегії.

— **Чи є розрахунок на перемогу Ющенка на виборах?**

— У кого?

— **У потенційних інвесторів та нинішніх власників каналу...**

— Ні, я якраз думаю, що власнику каналу цікаво, щоб канал розвивався успішно незалежно від будь-яких змін навколо. Хто би не виграв на виборах, буде велика користь від цього каналу, якщо це буде хороший, чесний інформаційний канал. Крапка. Тобто його розрахунок як власника дуже простий.

— **Нещодавно у декотрих журналістів, причетних до медіа-профспілки, народилася ідея інтенсивного зростання кількості її членів. Для цього профспілку пропонувалося очолити новому керівникові — який одночасно пов'язаний із певною політичною силою. Ти був одним із тих, хто виступив категорично проти цього. Ти і зараз вважаєш, що це був правильний крок?**

— Якщо ти говориш про ідею обрати Юрія Артеменка керівником всеукраїнської медіа-профспілки, то переконаний, що це був неефективний план. Політик на чолі журналістської організації — навіть з величезним медійним авторитетом і з суперовими менеджерськими якостями — це би поставило хрест на профспілці у її нинішньому вигляді. До честі Юри, коли він побачив, що ідея не сприймається, то достойно і красиво вийшов з гри і, можливо, створюватиме свою структуру.

— **Мені доводилося чути про тебе як про "хлопчика-мажора", який дуже рано багато чого отримав: успіх, відомість, непогану, вочевидь, зарплатню... Ти себе таким вважаєш?**

— Мажорами у моєму дитинстві називали тих, кому успіх зробили батьки. У мене було інакше. Моїх батьків дуже шанують, я у них взяв несамовиту любов до життя і ще масу всього доброго, але "блату" я не відчував ніколи. Хто знайомий з батьками, той знає, що це люди із загостреним почуттям справедливості і дуже суворі до себе.

Я щасливчик, це 100 відсотків. Мені дико щастило, щастить і, думаю, так буде й далі.

— **І тобі це подобається?**

— Я цим тішуся... Проте, у мене досі у вухах слова Сашка Кривенка з останньої зустрічі перед його смертю. Про щасливчиків він казав так: якщо Бог поклав тобі долоню на чоло, ти не маєш права її зрадити, не виконати своєї місії.

— **Але в той же час багато хто з журналістів закидав тобі, що ти пішов з "Нового каналу".**

Мовляв, там люди щодня б'ються за кожне "слово правди", а ось ти та Ігор Куляс просто так кинули все і пішли...

— Якби ця ситуація повторилася зараз, я б залишався на "Новому каналі". Я б чіплявся, використовував усі можливості, щоб боротися за нього. Але тоді, у 2002-му, піти — це було правильне рішення — для каналу, який вийшов з-під удару, для мене особисто і, думаю, для професії в цілому. Та історія перевернула мій світогляд і стала ланкою у ланцюгу, з якого вирости і парламентські слухання, і профспілка, і, звичайно, "5 канал".

Тепер час змінився, і "5 канал" — це приклад відвойовування журналістами їхнього законного простору. Прийшов час його повертати — мертвою хваткою чіпляючись за кожен сантиметр.

— Але щось не дуже багато таких журналістів — щоб готові були чіплятися мертвою хваткою...

— На жаль. І дуже сумно. Я бачу, що десятки моїх друзів — талановитих, сильних, розумних людей — сидять на своїх каналах і чекають невідомо чого, ризикуючи просто себе загубити.

Для мене зараз усе дуже просто: є життя, і є прозябання. Життя — це коли ти робиш те, у що ти віриш. А прозябати — це коли ти не займаєшся своєю роботою, а чекаєш — виборів, третього пришестя, зміни власника, вступу до НАТО...

Ілюзія! Якщо ти не можеш працювати зараз, що дає підстави вірити, що ти зможеш розправити крила пізніше? А ім'я? А злагода із собою? А досвід? Кожен згаяний день — це гірші шанси у майбутньому. Тому ми так цінуємо кожну нашу маленьку перемогу — кожного нового журналіста, кожну хвилину в ефірі, кожну десяту долю рейтингу — бо це наш багаж на завтра.

Розмовляла Наталя Лигачова, "Телекритика"

Євген Глібовицький: "Питання — у ціні компромісу"

13.09.2004

Євген Глібовицький — ведучий ранкової програми "Сніданок з "1+1" — був у достопам'ятному 2002-му одним із найактивніших ініціаторів та учасників акції журналістського спротиву практиці "темників" в українських ЗМІ. Результатом тодішньої "журналістської осені" стало підписання майже 500-ми журналістами зі всієї України "Маніфесту з приводу політичної цензури" (розповсюджувався "Телекритикою"). Внаслідок акції у грудні 2002-го відбулися і парламентські слухання з цензури, а також була створена Київська незалежна медіа-профспілка.

Водночас Євген залишається працювати на одному із найбільш ангажованих владою каналів — "1+1", викликаючи тим самим дуже багато запитань і нарікань. Щоправда, він очолює на "1+1" нечисленний профспілковий осередок, залишаючись лідером журналістської опозиції на каналі. І принаймні у "Сніданку" він дозволяє собі "несанкціоновані" репліки про політичну погоду в країні.

Хоча напевно це впливає на загальну тональність "плюсівських" новин. Більш того, дехто каже, що менеджери каналу використовують його вільний стиль ведення програми як доказ... відсутності цензури на "1+1". Коротше, видається, що Євгену тісно в рамках "Сніданку". Як очевидна і відсутність можливості для повноцінної самореалізації журналіста в ситуації, коли поява в ефірі актуальної новини не з "темника" є результатом щоденної боротьби із менеджментом каналу.

Втім, Євген ще — і засновник карпатського "роверового клубу", активний учасник Львівського товариства, член українсько-польського журналістського клубу "Без упереджень", викладач

кількох програм вишколів для журналістів та курсу лекцій для студентів програми МВА Бізнес-школи Національного університету "Києво-Могилянська академія".

Зараз Євген працює в "Сніданку" через тиждень. Інший час проводить на заході України, серед гір, у Ворохті.

Про всі дуже різні частини життя відомого журналіста в контексті українського політичного та навіть ментального буття і розмовляє з Євгеном Глібовицьким кореспондент "ТК".

— У кінці робочого тижня, після роботи в "Сніданку", ти повертаєшся на тиждень у Карпати. Сам ти про це говориш, що тобі все важче і важче повертатися назад до цивілізації. Чому?

— "Цивілізація" має бути в лапках. Мені хотілося б думати, що я живу в горах. Там менше півтонів. Це інший світ, інші взаємини між людьми. А інше — це те, що я бачу там прогрес, рух вперед. Там видно розвиток. У горах немає політичних подразників, здатних псувати настрої. Там є відчуття вічності і минулості, власне, щоденного рейваха, який у Києві є суттю буття. Там чудово розумієш, що президенти, уряди і навіть країни приходять і відходять, а гори лишаються. І Говерлу, незважаючи на багаторазові спроби, стоптати не вдається...

Якщо говорити про Київ як про столицю, то Київ став центром недорозвиненої, неринкової, недемократичної системи з дуже поганою спадковістю. Це продовження культури нетерпимості. Це продовження тоталітарної культури, заборони на свободи, заборони на самореалізацію, це система, за якої люди мають нерівні можливості. Це спосіб життя, який передбачає постійне подолання проблем, але який не передбачає вирішення цих проблем. До того моменту, доки Київ не почне перебудовуватися в бік західної цивілізації, він буде для мене дискомфортним.

— Але, попри це, працюєш і заробляєш гроші ти у Києві. Чому?

— Коли я їхав до Києва, то їхав з великою надією, що я можу щось дати — і щось взяти. І це буде взаємовигідний процес, де вигравати буду не тільки я. Я приїхав до Києва у 1995 році, у той момент, коли тут були кращі шанси для реалізації і було більше свободи. Зараз ці перспективи відходять. І певною мірою тому я обираю Карпати.

Я ніколи б не хотів долучитися до уніфікації чи обмеження Києва як культурного явища. Власне, такою була хвиля львівської журналістської трудової міграції. Я виїжджав майже одночасно з Гією Гонгадзе, і ми багато про це говорили. Гії вже з нами нема. Це є в буквальному сенсі розплата за бажання свободи. Його смерть стала розплатою за те, що він хотів позитивних змін, а були люди, які цих змін не хотіли. Гія поплатився за це головою.

— Тільки це не було так буквально.

— Ні, власне, це було дуже буквально. Чи загинув би Гія, коли не було б "Української правди"? Чоловік хотів демократії. Він хотів свободи. Те, що він робив, не подобалося багатьом людям, і багато що з його проєктів не подобалося мені. Але це було його право. Він загинув за те, що хотів реалізовувати себе так, як він хотів, у межах задекларованих свобод.

Програш усієї країни і наш з вами особисто полягає в тому, що ми не можемо довести цю справу до кінця. Ті, хто вбив Гію, повинні понести кару. І ті, хто замовив Гію, повинні понести кару. Внаслідок справедливого і об'єктивного процесу, у якому обвинувачені зможуть реалізувати своє право на захист, а не будуть лінчовані натовпом. У цьому, власне, є цінність свободи і демократії. Я думаю, що за цієї влади ми не отримаємо результати слідства. Ми бачимо, що відбувається зараз. Ми бачили за чотири роки стільки спроб маніпуляції цією справою, використання її в абсолютно різних інтересах: і на користь влади, і на користь опозиції, і в такі різні способи, що ми можемо говорити про ризик недоведення до суду навіть у разі перемоги опозиції на виборах. Це мене теж не влаштовує.

— Тоді який сенс сподіватися на прихід опозиції?

— Є сенс сподіватися на зміни. Для нашого журналістського цеху ставлення до будь-якого політика мало б бути позитивним рівно настільки, наскільки це буде означати дотримання свободи. І мало б бути негативним рівно настільки, наскільки це буде означати недотримання свободи. Питання полягає в забезпеченні правил гри.

— **Ти не думав про причини журналістської поразки?**

— Професії не було і її, власне кажучи, в нас ще немає. Ми мали радянську школу журналістики, яка насправді була школою агітпропу. Повноцінно існувала лише публіцистика, в авангарді якої була есеїстика. Її ми досі часто бачимо під вівісками "репортаж", "огляд", "аналітична стаття" і подібне. Власне, немає професійного поділу на ринку, немає структуризації ринку за професійною ознакою. Дуже погані, дуже слабенькі гравці можуть займати невинновдану велику долю на ринку. У той самий час, як ті, що намагаються дотримуватися високих стандартів журналістики, можуть опинитися на маргінесі.

Професійний критерій у наших професійних справах часто не є основним. І це пов'язано з нецивілізованими практиками в країні. Це стосується відносин між владою і медіа-капіталом, в першу чергу. А медіа-капітал встановлює всередині своїх медій вже ті правила гри, які йому дозволяє встановити влада. Звичайно, доки ми не змінимо систему, ми не отримаємо професії. У тому сенсі ці вибори будуть дуже важливими, так само як наступні, і наступні, аж до того моменту, поки суспільство не порозумнішає і не перестане владу садити собі на карк, а буде обирати її для реалізації конкретних завдань.

— **Ти працюєш на каналі у "Сніданку", чому?**

— На момент, коли я повернувся на "Сніданок", а це був 2002 рік, це була взаємна згода обох сторін, бо альтернативою цьому могло би бути наше взаємне прощання.

— **Тому що там ти можеш допускати неновинний стиль ведення новин?**

— Так, але не в новинах.

— **Це міра вибореної свободи? Чи власний стиль?**

— Це я. Новини мають бути сухі і зважені. Новини — це чистий жанр, і будь-яка власна оцінка перетворює новини на авторський жанр. У всьому, що поза ТСН, що йде під шапкою "Сніданку", публіцистичної програми, я можу дозволити собі більше свободи.

— **Цей твій стиль створює тобі проблеми на ангажованому каналі?**

— До мене доходили чутки про різні репліки і роздратування, які я викликав у різних людей. Я знаю, що часом бувають незадоволені якістю роботи. Менеджери говорять, звичайно, коли їм щось не подобається. Ми обговорюємо це. Це діалог — це "1+1". Це те, що вирізняє нас з поміж інших каналів.

— **Ти прийшов у "Сніданок з "1+1" у 2000 році і якийсь час потім працював спецкором ТСН, якраз у розпал касетного скандалу, акцій протесту "Україна без Кучми". Сьогодні за цих умов така свобода в твоїй роботі була б можливою?**

— Тепер умови інші. Відбулося радикальне погіршення ситуації.

Знаєш, у 1996 році ми з Гією Гонгадзе дуже серйозно дістали по пальцях, як на той час нам здавалося. Зараз це виглядає смішно. Тоді у лютому у "Вікнах+" (ММЦ "Інтерньюз") ми вперше на телебаченні вжили словосполучення "дніпропетровський клан". На той момент Микола Княжицький, керівник ММЦ "Інтерньюз", провів з нами пару розмов у себе в кабінеті. Він нам сказав: хлопці, я мав купу проблем через вас. Ну, нам здавалося, що це був дуже серйозний тиск.

— **Але тоді й робота була іншою...**

— Тоді й стандарти були іншими. У тому-то й справа, що тепер ситуація погіршилася кардинально. Тепер контролюється весь контент, що стосується зображення, текстів, формулювань і так далі в основних носіях інформації. У маргінальних носіях інформації контролю мо-

же бути менше, але вони маргінальні. Якщо ми говоримо про вечірній випуск новин на великому каналі, то ясно, що там дуже серйозно контролюватися буде практично кожне слово.

— **Як це відбувається практично?**

— Переважно це цензура, прихована редакторською правкою. Так, наскільки я можу сказати, це відбувається практично у всіх великих медіа.

— **Чим зараз є "1+1" для журналістів, які там працюють?**

— Канал був тоді і залишається досі каналом дуже високого рівня, лідером ринку. Тільки зараз, коли ми говоримо про професіоналізм, це поняття звучується і зводиться до технологічних характеристик: оператори якісно знімають, журналісти мають високу майстерність роботи зі словом, але ми не чіпаємо змістової частини. Тому що чітко розуміємо, що якраз ця змістова частина зараз не відповідає принципам об'єктивності, всебічності, збалансованості і так далі. І якщо така роздвоєність буде продовжуватися — тут ми професіонали, а тут не професіонали, тому що у нас погані політичні умови — звісно, це призведе до загального занепаду. Це абсолютно очевидно. Це півкінь барона Мюнхаузена, який не може напитися.

— **Якою мірою ти, інші журналісти каналу можете про це говорити відверто і відстоювати свої переконання, свою професію?**

— Рівень демократії всередині каналу дуже високий, і це величезна заслуга керівництва каналу. Тут є усвідомлення того, що тільки люди, які поважають себе і одне одного, здатні досягати високої мети. Розмови, які бувають, неприємні часом для однієї, а часом і для обох сторін. Але вони відбуваються, вони повторюються, і немає ознак, які б свідчили, що вони перестали відбуватися. І коли ми маємо іншу думку, то ми можемо її відстоювати. Це не рівень постингів на інтернет-форумах, це інтелігентні розмови.

Мені здається, що багато менеджерів у різних великих медіа намагаються зціпити зуби і пережити цей момент. А пізніше спробувати розігнути спину. Якщо вона взагалі ще може розгинатися. На жаль, ми дуже сильно прив'язані до цих виборів.

— **А який аргумент став визначальним для тебе, що ти все-таки вирішив, попри цю ситуацію, залишитися працювати на каналі?**

— Це запитання, яке мені часто ставлять, щоправда, з іншою інтонацією. По-перше, я і мої колеги намагаємося тримати планку. Це частіше не вдається, ніж вдається. Але альтернативою є її повна відсутність. І ми тішимося, коли то тут, то там нам вдається проривати блокади і доносити до глядачів ту інформацію, з якої вони роблять свої самостійні висновки. По-друге, перехід в інші медіа може означати заниження стандартів навіть "технологічного професіоналізму". Немає значення, від кого залежний журналіст: від Януковича, Медведчука, Кучми чи Ющенко — це погано в будь-якому разі. Успішні і якісні медійні, а не агітпропівські проекти знаю зараз лише на регіональному рівні. А там свої регіональні проблеми.

— **Менеджери каналу захищають тільки свій бізнес? Адже які можуть бути інші мотиви йти на поступки можновладцям, що не мають нібито прямого стосунку до каналу?**

— Я допускаю, що вони можуть захищати не тільки свій бізнес, а й так само своє життя та здоров'я. Але однозначно: найнятий менеджер повинен примножувати капітал, вкладений у підприємство, і робити його успішним і ефективним.

— **Як ти оцінюєш сьогодні спроможність саме журналістів переламати ситуацію, зокрема й на вашому каналі?**

— Традиційно в українській владі було два вороги: перший ворог — опозиція, другий — преса. Коли влада дуже сильно переймається боротьбою з опозицією, контроль над пресою слабне. І тоді активізуються журналістські рухи, що ми чітко зрозуміли з тих криз, які виникали. Але ми недостатньо самоорганізовані. Відбувається дуже повільний, рутинний і складний процес самоорганізації і структурування. Це і профспілка, і всілякі громадські цехові ор-

ганізації. Але це довгий процес. Який займе не рік і не два. І за будь-якої влади це буде складний процес. Реальні ж зміни настануть після того, коли прийде інше покоління. Зараз навіть молоде покоління журналістів уже заражене бацилою страху і цензури.

Колись ми всі відповідатимемо за те, що робили — чи не робили. Ми занадто довго йшли на компроміси. Олександр Кривенко казав, що компроміс — це крок від істини, але, як би там не було, компроміс завжди буде присутній у нашому житті. Питання — у ціні цього компромісу. Оці маленькі поступки, які відбувалися сьогодні, учора, завели нас у болото.

— У тім-то і справа. Можна чекати виборів, покаятися, працювати далі. Але з точки зору професії, людей, які щодня дивляться новини каналу, чи можна виправдати таку позицію? Є ж приклад чеського ТБ.

— Власне! Питання в наявності класу споживачів інформації. Чехи, пражани, прийшли і стояли біля свого суспільного ТБ, бо вони розуміли, що вони захищають. Ми ще не розуміємо. Проблема у суспільстві — потрібна системна зміна.

І питання полягає в тому, що коли ми не можемо зараз повноцінно виконувати свої професійні обов'язки, то в момент, коли ми зможемо виконувати свої професійні обов'язки, ми повинні чітко пояснювати своїм глядачам правила гри, за якими ми існуємо.

— А чи не здається тобі, що йдеться лише про невіру у власні сили і професію. Як визначити, що той ключовий момент вже настав?

— Це можна буде визначити по зворотному зв'язку.

— Коли вже в під'їзді будуть бити?

— Коли неможливо буде продати продукт під своїм дискредитованим підписом. Знаєте, періодично нам дзвонять в редакцію, мовляв, що ж ви робите... Я тішуся, що люди дзвонять. Тому що це нам дає хребет, моральні сили. Ми кілька разів цього року успішно проривали цензуру. Ми давали те, що треба було давати. І це були наші маленькі перемоги. Ці перемоги були би неможливі, якби ми не розуміли, що ми працюємо для всієї спільноти, якій не байдуже. Ми хочемо, щоб ця спільнота розширилася. Але це не означає, що ми повинні сидіти і чекати: от ти, спільното, розширишся, а тоді ми прийдемо.

— Але такий, власне, вигляд це і має.

— Ми повинні так само докладати зусиль. Ніхто не казав, що буде легко. Ніхто не казав, що це станеться швидко. Просто треба щоденно намагатися "лупати цю скалу". Треба визнати, що ми були готові до зовнішнього тиску на канал, і журналісти самі по собі, наскільки пам'ятаю, принаймні у нас, жодного разу не робили інспіровані політиками подачі. Намагань було багато: довірливі бесіди, запрошення на каву, дзвінки. Ми намагалися підійти до цього професійно і подавати інформацію безсторонньо і збалансовано. Але ми виявилися неготовими до нової форми цензури, яка вкоренилася за останні три-чотири роки. Цензури, за якої обмеження приходять не ззовні, а зсередини, на самих каналах.

У каналів, "підписаних" під кампанію Януковича, існують зобов'язання давати Януковича. Друга річ полягає в тому, що дуже часто ми бачимо конструювання віртуальної реальності. Це все вводить в оману глядача.

— Так, але журналісти могли б і повинні були б наполягати на дотриманні стандартів професії як на головному аргументі у протистоянні політичному тиску.

— Проблема у кадрах і у відсутності колективних механізмів захисту. Завжди знайдеться хтось, хто зробить те, від чого ти відмовився. Це вплинуло дуже серйозно на кадрову політику каналів. Я би сказав, що є три типи каналів. Є канали, де цінується професіоналізм і керівництво просто стискає зуби у своїх політичних протистояннях із журналістами. І тоді для того, щоб не створювати цим професіоналам дискомфорт, вони закріплюють за цими професіоналами право на відмову робити щось, в той же час спеціально наймають кілька інших чо-

ловік, які виконують всі необхідні ритуальні танці і все роблять "правильно" — тоді, коли інші журналісти відмовляються.

Є другий варіант — це жорсткий примус.

Є третій — коли намагаються тримати на каналі ідейно. Журналістів або набирають з уже потрібними характеристиками. Або намагаються промивати мозок, ведуть довірливі бесіди.

На мою думку, питання зводиться до іншого: чи можливий журналістський страйк, коли всі вийдуть і скажуть: ми так працювати не будемо. Це було би дуже ефективним засобом боротьби з цензурою. І цінним тут є не страйк, а здобуток. Це може бути інша форма протесту. Але це, на жаль, неможливо.

Журналісти не вийдуть на організований протест, бо вони не організовані. Для цього треба, щоб журналісти відстоювали цехові інтереси і діяли у відповідності до цехових інтересів. Дуже часто цехові інтереси будуть вступати в конфлікт із особистими інтересами. Наприклад, моделюю ситуацію: менеджер каже: *"ми тут чули, ви профспілку робите, давайте тобі, тобі і тобі трохи підвищимо зарплату і ви її не будете робити"*. Або якісь інші сценарії. Я є членом профспілки КНПМ на "1+1", наш осередок дуже важко розвивається не через протистояння з керівництвом, а через те, що люди не усвідомлюють необхідності захисту своїх професійних інтересів. Можна виграти битву і програти війну. Профспілка у цьому питанні є критично важливою. Нехай поки вона зосереджуватиметься виключно на соціальних питаннях. Важливо відпрацювати механізм спілкування з менеджментом в організований і неконфронтаційний спосіб. Це вироблення механізму домовленостей. Далі — колективні угоди, легалізовані зарплати, відпустки, декрети... Потім уже не матиме значення, як називатиметься проблема — робота у вихідні чи угода про редакційну політику. Її можна буде вирішувати. Питання полягає в тому, що розумному менеджеру вигідно мати профспілку, адже тоді він має одного переговорника, а не неорганізовану масу.

Ми живемо в країні, яка не має політичної культури, щоби забезпечувала дієвість тих чи інших домовленостей. Відповідно все треба деталізувати, аби мінімізувати ризик зловживань. Усе треба прописувати. Це означає, що, по суті, навіть на законодавчому рівні варто зазначити, що усі ЗМІ у Статуті редакції мають посилається на редакційну політику, а це, в свою чергу, має означати, що всі вони повинні будуть мати підстатутний документ, умовно названий "Основи редакційної політики". І тоді журналістика перетворюється на точну науку, адже однозначно можна буде говорити про те, чи матеріал поданий у відповідності до редакційної політики, чи ні. А з цим можна йти до суду. Зараз це зробити неможливо.

Два роки тому ми поставили перед редакторами вимогу, щоб вони вносили свої правки рукою на папері. Їхня реакція була така: "Ти що, мене посадити хочеш?" Адже є кримінальна відповідальність за цензуру. Цього в цій країні не добився поки що ніхто. Хоча локальні перемоги у КНМІ вже є зараз. Наприклад, у справі СТБ: профспілка допомогла журналістам з розформованої програми "Вікна-бізнес" домогтися пристойних умов звільнення.

— Ти займаєшся одночасно дуже різними справами — це спосіб самореалізації? Чи компенсація за неможливість реалізуватися в основній праці?

— Я хочу це життя прожити, і намагаюся собі не відмовляти у задоволенні спробувати щось нове. Часу не вистачає хронічно, але я помітив, що таким чином можна все встигати. Я не хотів би розосереджуватися до ступеню, коли я б ризикував втратити журналістську кваліфікацію. Хоча я втомився від того, що боротьби більше, ніж тої журналістики. Стратегічно цікавить медіа-менеджмент. Втім, здається, те, що я можу дати як менеджер, не є тим, що має попит на ринку. Для того потрібна свобода, в тому числі економічна свобода для ЗМІ. Ступінь свободи у прийнятті економічних рішень є вищим, ніж у прийнятті політичних, але все одно не є повним. Поборемо.

Леся Сакада: "К сожалению, я солдат"

25.10.2004

"Телекритика" уже не раз затрагивала проблему участия тележурналистов в реализации информационной политики телеканалов, не соответствующей профессиональным журналистским стандартам. Подобная редакционная политика, направленная на манипуляцию фактами и интерпретациями, фактически лишает граждан конституционно гарантированного права на свободу ОСОЗНАННОГО выбора.

Вчера в программе "Эпицентр" ("1+1") был показан видеосюжет о биографии Виктора Януковича, в котором не упоминались эпизоды его судимостей. За комментарием "Телекритика" обратилась к автору сюжета, журналисту ТСН Лесе Сакаде-Островской.

— Леся, вы известный журналист, специализирующийся на освещении событий культуры. Ваша работа над биографиями кандидатов в президенты для "Эпицентра" выглядит довольно неожиданно...

— Скажу честно, ваш вопрос — это соль на раны... Потому что появление в "Эпицентре" моих сюжетов о кандидатах в президенты стало причиной множества неприятных разговоров с моими близкими, прежде всего с моим мужем, который совершенно не разделяет мою позицию. Да, меня знают как журналиста, освещающего вопросы культуры, а тут вдруг и я запятналась...

В ТСН всегда шутили: все в дерьме, а ты как бабочка над этим летаешь... Было так, а получилось, что бабочка тоже в дерьме, ну что ж делать... Меня Пиховшек давно предупредил...

— **Что час расплаты за профессиональную реализацию настанет...**

— Ну, что-то в этом роде. И когда я была в Одессе на конкурсе скрипачей, он позвонил и говорит: Леся, есть такое предложение — делать сюжеты про биографии кандидатов... В принципе, с точки зрения нормальной журналистики, — это не может вызывать никаких предубеждений... И я ответила, что если больше некому это делать, если нужно, то я готова... Кроме того, ни для кого не секрет, что сюжеты для "Эпицентра" делаются не бесплатно... Я, честно говоря, очень растерялась... Я была совсем на другой волне: классическая музыка вокруг, шикарная одесская филармония... В общем, я была застигнута врасплох... Потом Слава как бы забыл об этом.

И вот за месяц до выборов пришел и сказал, что есть папка с материалами на кандидатов и первый сюжет надо делать о Симоненко. Тогда уже появилась в "Телекритике" статья Натальи Лигачевой о том, что даже объективные журналистские сюжеты в "Эпицентре" ведущий интерпретирует по-своему. И лучше бы проявить журналистскую солидарность и в этом деле участия не принимать. Мы долго с мужем по этому поводу говорили, он распечатал мне статью Лигачевой... В это же время с Ющенко случилась эта жуткая неприятность, болезнь... И я для себя решила, что я красиво откажусь от работы для "Эпицентра"... Но, фактически, оказалась заложницей опрометчиво взятых на себя обязательств. Ведь я действительно обещала и попала на свои обязательства...

В общем, начала делать сюжет о Симоненко. Всем было смешно и весело, потому что это архивы, красные флаги, и можно было позволить себе некоторое ерничанье... Когда делали про Мороза, ездили на его родину собирать материал, что-то было в этом даже интересное. Как-то он иначе раскрылся... Когда же пришлось делать про Ющенко и про Януковича... На самом деле предвыборные биографии кандидатов могли бы стать настоящей увлекательной творческой работой для журналистов и принести рейтинги программе. Если бы была возможность делать это нормально, рассказывать об увлечениях этих политиков, их хобби, семье... Если бы это бы-

ла нормальная страна с нормальной цивилизованной журналистикой. Мне же по каждому кандидату было расписано, что и о чем говорить, о чем не упоминать...

Конечно, можно было скрыться за псевдонимом, но это было бы совсем пошло. Да и зачем, если уж вляпалась, то нужно это честно отработать.

Ведь, по большому счету, я же не разделяю информационную политику канала, и если бы я занимала принципиальную позицию, вообще не должна была на канале оставаться. Но я же этого не сделала. Просто теперь эта моя компромиссная позиция стала очевидна и в эфире. Хотя то, что я работаю на этом канале, уже компромисс. Другой вопрос, что я была в стороне от политических моментов, это ангел-хранитель меня оберегал, но видите, получилось, что эта ситуация проявилась за месяц до выборов.

Что касается биографии Януковича, Пиховшек сказал: ты начнешь сразу со слов... К сожалению, я солдат, мне командир говорил сделать это и это, и я делала. Единственное, что я могла — это привнести хотя бы намек на иронию голосом, интонациями, видео, но это все-таки вещи, которые люди не особенно отсматривают.

— Я вчера "Эпицентр" смотрела с подругой, которая вообще не интересуется политикой, телевизор, как правило, не смотрит и подтекстов не ищет. Так вот, когда начался ваш сюжет, она сказала: по-моему, они издеваются.

— Ну вот, если хоть кто-то это понял... Я, честно говоря, даже удивляюсь Славе... Может, он просто даже не пересматривает материал перед эфиром ... Но мне казалось, что это понятно в интонациях, в видео. И я очень благодарна тем, кто это увидел... Впрочем, это ничего не меняет...

— Как вам кажется, какой смысл был в том, чтобы ставить задачу не упоминать о судимостях Януковича в его биографии? Ведь об этом все знают, и все знают, что все об этом знают.

— Я не видела всю программу, но, насколько я знаю, этот сюжет вроде бы должна была предварять фраза ведущего, что, мол, об этом оппозиция уже рассказала столько, что мы об этом рассказывать уже не будем. Это действительно очень смешно: замалчивать то, о чем все знают. Сразу понятно, что сюжет лживый, что программа лживая...

Самое страшное для меня — не столько изменившееся отношение ко мне друзей и коллег, сколько осуждение моих близких родственников. Хотя на самом деле, я повторяю, моя работа на канале изначально свидетельствовала об отсутствии у меня принципиальной позиции, просто теперь это ситуация проявилась.

Разговаривала Анна Шерман, "Телекритика"

P.S. от "Телекритики": — Мы даем расшифровку сюжета о биографии Януковича, вышедшего в эфир 24 октября 2004 года. Расшифровка подается за "Оглядом телеэфіру".

СТУДИЯ: А тепер, як і в попередніх епіцентрах, біографія одного з кандидатів. Останнього в списку, але прізвище починається на літеру Я.

РЕПОРТАЖ: Автор: *Леся САКАДА*. Прізвище Янукович найпевніше походить від назви Білоруського села Януки, звідкіля родом дід кандидата в президенти. В тому селі, кажуть, чимало Януковичів, саме тому, вже будучи прем'єром, під час офіційного візиту в Беларусь Віктор Федорович попросив передбачити поїздку до села Януки. А народився він в місті Єнакієве, розташованому за 50 кілометрів від Донецька, екологічно небезпечне місто. Основні забруднюючі докільля тут металургійний, коксохімічний і цементний завод. Назву міста змінювали тричі. За сталінських часів на честь одного вождя перейменували на Рикове, на честь другого на Орджонікідзе і знову Єнакієве. Коли Віктору було 18 він разом з іншими єнакієвцями пережив радісну мить. Його земляк, Георгій Береговий, який до того ж батьком Віктора вчився літати в єнакієвському аероклубі на космічному кораблі зробив 64 обerti на-

вколо Землі. А за рік Віктор розпочав свою трудову діяльність, газівник, автослюсар, а коли йому виповнилось 26, призначили на посаду директора автобази "Орджонікідзевугілля". Ті, хто знав, з чого починалася та автобаза, кажуть, що за декілька років молодий керівник перетворив її на сучасне автопідприємство. Не поміченим це не залишилося. Миський комітет комсомолу дав рекомендацію в партію. Протягом 20 років працював Янукович на керівних господарських посадах. Був гендиректором "Донбастрансремонт", "Укрвуглепромтранс", "Донецького обласного територіального об'єднання автомобільного транспорту". На посаду гендиректора його не тільки призначали міністерським наказом, а й двічі Януковича обирали трудовий колектив. У 1984 році він перейшов на роботу в Донецьк, очолив автопідприємство. Як відомо, з 1989 року почався знаменитий страйк шахтарів, у виробничому об'єднанні, яке очолював Янукович, також був страйкком. Пізніше згадував нинішній прем'єр, що зайшов до страйкарів десь об одинадцятій ранку, а вийшов об одинадцятій вечора, вийшов звідти без голосу, навіть розмовляти не міг. Але домігся, що у страйкком були вибрані люди з розумними пропозиціями. У вересні 1994 очолив об'єднання автомобільного транспорту, де працювало близько 40 тисяч осіб. За два роки запропонували стати першим заступником глави Донецької облдержадміністрації. Став. А в травні 97, за 6 років незалежної України, став четвертим, як кажуть, губернатором Донеччини. Губернатор — з латинської правитель, а офіційно — голова обласної держадміністрації.

СИНХРОН: *Віктор Янукович, Прем'єр-міністр України:* "Я сегодня уже доложил президенту и премьеру, в 14:30 приступил к своим обязанностям".

РЕПОРТАЖ: До того ж Янукович був депутатом і головою за сумісництвом Донецької обласної ради. В той період, коли він перебував біля керма області, Україну охопила криза. Донбас страйкував, заборгованість зарплат і пенсій. Янукович взявся за нову програму дій, це дало результати. Область запрацювала стійким, щорічним приростом у 15 відсотків. 5 років Віктор Янукович керував найбільшою за кількістю населення областю України і вже два роки очолює уряд. Доктор економічних наук, має орден за заслуги 3-го ступеню.

РЕВОЛЮЦІЙНИЙ НОН-СТОП

Владимир Лукин: "Темники", по большому счету, полезная вещь"

5.11.2004

Информационная политика ТРК "ЭРА" стала одним из главных достижений нашего предвыборного медианпространства. Явная тенденция к производству сбалансированных информационных и аналитических программ — "Підсумки" с Юрием Торопчиновым и Русланом Полищуком, "Темник" с Русланом Полищуком, "Абзац" с Владимиром Лукиным — на "ЭРЕ" отличается от ситуативных "праздников непослушания" на других каналах, прежде всего, последовательностью и стабильностью. Здесь в последнее время не играют с "темниками" в "прятки", в "кошки-мышки" и "верю — не верю", а осмысленно готовят для эфира полноценный и качественный информационный телепродукт, не боясь кропотливой и тщательной работы, которой требует реальное соблюдение стандартов профессии. И вообще, не боясь...

И не снижает значимости этого факта даже понимание того, что на самом деле мы пока имеем не прецедент свободы, которую отстаивали сами журналисты, а свободы в связи с политическим перепозиционированием собственников телеканала. Судя по всему, прессинг структур, связанных с эсдеками, на бизнес Андрея Деркача, оказал самый положительный эффект на информационную политику "Эры".

Интервью "Телекритики" с руководителем информационно-аналитической службы "ЭРБ", автором и ведущим информационно-юмористической программы "Абзац" Владимиром Лукиным состоялось буквально накануне первого тура президентских выборов. Как раз в те дни "Эра" предоставила возможность Виктору Ющенко — впервые за всю выборную кампанию — выйти в прямой эфир с двумя полноценными интервью в программах "Темник" и "Доброго ранку, Україно!". А в ночь выборов и после "Эра" лишь подтвердила репутацию канала, работающего вне "темников".

Накануне выборов не всегда можно говорить именно об объективизированных новостях на "Эре", но уж об электоральных, с явной симпатией не к Администрации Президента — наверняка.

— Достаточно сбалансированные новости на "ЭРЕ" уже не первый месяц вызывают живое обсуждение в журналистской среде. Как вам это удается?

— Телекомпания "ЭРА", служба информационно-аналитических программ не существует сама по себе. Это составная часть информационно-издательской группы "Телеграф". И, соответственно, это не секрет, есть некая общая линия, которой придерживаются или, по крайней мере, координируют между собой редакционную политику, составные части медиа-холдинга. И именно позиция всего медиа-холдинга была четко определена еще до начала предвыборной кампании. Позиция заключалась в том, что мы не находимся ни на чьей стороне. "ЭРА" — единственная электронная информационная структура в Украине, в которой четко определено именно редакционно, что позиция должна быть независимая и объективная. Всегда проще, когда есть одна позиция, подать ее и забыть. Но когда необходимо подать все точки зрения — это очень сложно. У нас коллектив небольшой, а это огромный объем работы.

— Сбалансированные новости делать выгодно?

— По крайней мере, это огромная тренировка для умственных способностей. Действительно сложно, но интересно, особенно когда ищешь параллели, согласования.

— А ернический стиль вашего собственного авторского проекта "Абзац": насколько такая форма подачи информации способствует зрительскому пониманию происходящего в стране?

— Стиль программы "Абзац" — это прежде всего мой человеческий стиль. Этот проект готовился больше года, по-разному назывался... Но на самом деле, даже в "Абзаце", исходя из корректности и соблюдения некоей объективности, я не могу позволить себе радикальных высказываний. Лично мой юмор на самом деле — абсолютно черный. Что-то типа: "перевернулся автобус, толком никто не погиб"...

— Но если программа сама по себе задумана, как яркая авторская, личностная, есть ли смысл вгонять ее в рамки сбалансированности?

— Мы задумывали "Абзац" как пародию на другую программу, которая выходила на другом общенациональном канале. И мы, во-первых, не хотели подражать, а хотели сделать некий юмористический ответ. А главное, есть вещи, которые все равно недопустимо произносить в эфире нескольким миллионам людей. Тут важен тот же принцип, который существует в наших информационных "Підсумках": должна быть некая черта объективности. Я, конечно, могу сказать все, что я думаю лично, как человек, например, о Януковиче, или о Медведчуке (как бывший член СДПУ(о) — в свое время), но, опять же, с точки зрения объективности подачи информации, я могу немного посмеяться, поиронизировать, но не могу придавать этому брутальную форму...

Можно выйти на экран как на площадь и сказать, что все козлы. Но это не эстетично, некрасиво. Поэтому приходится создавать некую форму — такое эстетское издевательство. На самом деле, я с большим презрением отношусь практически ко всем украинским политикам.

Точнее, я для себя это сформулировал так: я ненавижу тех, кто у власти и презираю тех, кто в оппозиции.

— **Вы уже говорили о том, что сбалансированность в ваших новостях предусмотрена политикой холдинга. И все-таки, существуют какие-то "нужники"? Просто их доза минимальна или вы вообще свободны?**

— Нет, конечно, нельзя сказать, что мы можем подать абсолютно все, что хотим. Это, наверно, в принципе невозможно. Понятно и естественно, что есть интересы медиа-холдинга, его владельцев, и, естественно, мы должны учитывать какие-то экономические особенности. Это обязательные условия, на самом деле. Но в ситуации, когда тот же медиа-холдинг, телекомпания "ЭРА", наша информационная служба может посмотреть на вещи с разных сторон — это большое достижение для нашего медиа-пространства. То есть, условно говоря, я не могу дать точку зрения, например, руководителей организации "Пора" и не дать позицию милиции или точку зрения "большинства", которое называет их чуть ли не бандитами, уголовниками... В данном случае это — обязательное условие.

— **В какой последовательности вы бы подавали эти точки зрения?**

— На самом деле, я бы давал все-таки сначала само событие, затем ответ, это уже моя позиция как главного редактора, а дальше уже идет некая нейтральная позиция, нейтральная фраза, которая обязательна, чтобы ни за кем не оставалось последнее слово. Экспертная позиция или просто нейтральная фраза как бы должна уравнивать в правах на зрительское восприятие обе точки зрения.

В то же время, я прекрасно понимаю, по какому принципу составляются те же самые "темники". В интеллектуальном плане это довольно интересная работа, в которой я бы, например, мог поупражняться. Интересно наблюдать за логической связью тех событий, постановок задач, вопросов, которые ставились в тех "темниках", которые мне пришлось в свое время прочитать, и в тех, что я читаю сейчас на других каналах... То есть, я понимаю ту логику, которой придерживаются составители этих документов. Может, потому, что я все-таки не журналист по образованию, я историк, а по призванию, может, даже пропагандист. Может быть, если бы не события 91-го года, у меня была бы совсем другая карьера: шел бы по комсомольской линии, по партийной. На самом деле, я могу понять и построить такой же "темник", даже более грамотно...

— **Поскольку вы человек, которому в какой-то степени близка логика подобных построений, с точки зрения грамотности и эффективности как распорядилась власть медиа-ресурсами? Насколько было целесообразно именно столь жесткое подчинение и угнетение информационных служб?**

— Оно мне не нравится, оно не красиво с эстетической точки зрения. С точки зрения умственных упражнений, можно было бы сделать это красивее. Можно было создать некую иллюзию свободы слова. Это, конечно, более трудоемкое дело, но один канал мог бы говорить одно, другой другое, и все это было бы определено теми же "темниками", и вывод все равно должен был бы быть один. То есть, это медиа-пространство должно было работать на ту же власть. Но, видимо, у тех, кто этим занимается, несколько иная логика. Они бьют пробойником в стену как можно сильнее и как можно грубее. И не мудрено, что в результате вызвали неконтролируемый протест.

— **А у оппозиции оставался какой-то медиа-шанс в этой избирательной кампании? Насколько, по-вашему, вятно проявилась информационная стратегия оппозиции?**

— Понимаете, ее очень сложно определить, потому что ей очень сложно проявлять эту стратегию где-либо. Потому что у нее нет медиа-ресурса, кроме "5 канала". И, фактически, информационная стратегия оппозиции в значительной степени формируется и телеканалом "ЭРА", потому что мы единственный из общенациональных каналов, который достаточно широко ос-

вещает их позицию по ряду вопросов. Причем, не только "Нашей Украины". И коммунистов. И социалистов... Думаю, что объективно они ограничены реальными возможностями, которые у них есть.

— **Может, для них эффективнее было бы не выстраивать канал "честных новостей", но формировать сугубо пропагандистский канал? Скажем, как канал Гусинского RTVI, который вещает на русскоязычное зарубежье: это конкретное антипутинское "мочилово".**

— Понимаете, сложно сказать, что было бы правильно с точки зрения достижения конкретной цели. Я не думаю, что "5 канал" или то, что могло бы быть на этом месте, исходя из ваших слов, вообще эффективен, в силу некоей ограниченности технических возможностей вещания. Стратегия, подобная той, что применялась для национальных каналов, — эффективна только, если эти каналы смотрятся практически всеми. То есть, когда это "мочилово" доносится практически до каждого, по несколько раз в день на разных каналах, и зритель видит не это, так другое точно такое же, со всех сторон наваливающаяся информация может дать какой-то эффект. А когда кто-то один в подворотне будет гавкать, это не так эффективно. Я думаю, что ошибка оппозиции была сделана несколько раньше: они слишком поздно спохватились, когда другие медиа-ресурсы уже оказались в других руках и жестко подконтрольны. А они в вдогонку стали что-то свое создавать, тот же "5 канал" и так далее. Слишком поздно это было сделано. Если бы они заранее хотя бы попытались за столбить за собой какие-то позиции на медиа-рынке, можно было бы уже говорить о дифференцированном подходе: один канал занимался бы, допустим, пропагандой, другой бы давал честные новости.

— **У вас бывали случаи, когда журналисты отказывались титровать сюжеты?**

— Это не секрет, что не подписываются заказные рекламные сюжеты, в основном не политические. Во всяком случае, не связанные с большой политикой. Хотя даже в этом случае иногда, если журналист считает, что он, по крайней мере, объективно донес свою точку зрения, то он подписывается. В принципе, я разрешаю, если уже понятно, что сюжет рекламный: не хочешь подписывать — не надо. Но под политическими сюжетами у нас таких случаев не было, чтобы отказывались подписывать. Тем более, в последнее время.

— **А был какой-то момент, с которого работать стало легче?**

— Не всегда, конечно, у нас так было, бывали сложные времена. По крайней мере, за время моей работы, может быть за один короткий период, где-то 2002 год, когда впервые появились "темники", их стали очень жестко внедрять, тогда был очень сложный период... Но на самом деле, мне, в общем-то, за эти два с половиной года работы на "ЭРЕ", даже уже больше немного, — не стыдно. То есть, за это время наши программы не занимались "мочиловом". Мы, допустим, не всегда могли о чем-то говорить, что-то игнорировали. Но никого из нас нельзя упрекнуть в том, что за это время мы кого-то просто тупо мочили.

— **Когда последний раз вы видели "темник"?**

— Где-то в марте... Вначале они приходили регулярно по много раз в день, потом стали приходиться реже и реже. Потом к отдельным событиям. И все реже, реже. Последний раз это было, когда Сорос приезжал. Но дело в том, что мы "темники" успешно обходили, кроме того самого периода, когда было сложно. Потом нашлась масса способов их обходить. Хотя "темники", по большому счету, довольно полезная вещь. Это своего рода дополнительный информационный ресурс: стенограмма выступлений президента, что-то еще... В начале они вообще странно поступали. Допустим, речь шла о том, что какой-то депутат сделал ряд заявлений. Просьба игнорировать. И перед этой просьбой они еще и цитировали, что же именно надо игнорировать. Потом сообразили, что что-то здесь не так. То есть "темники" можно было использовать и совсем с другой стороны. В большинстве случаев я догадывался, почему нужно игнорировать события с их точки зрения. Но иногда с просьбой игнорировать были явно связаны просто какие-то лич-

ностные моменты. Ну, было не понятно, почему вот это нельзя было сказать. То есть тут какой-то дополнительный набор причин мог быть.

— **Как вы воспринимаете интеллектуальные упражнения Вячеслава Пиховшека в эфире "Эпицентра"?**

— Там много достаточно разумных и хороших вещей. Мне интересно, а как он выйдет на ту или иную тему, как он логическую связь построит. У него бывают очень неожиданные повороты, развороты, переходы с одного направления на другое. Как раз в этом случае мне нравятся те логические связки, которые он строит в своей программе. Он талантливый пропагандист, скажем так.

— **Будет ли выходить "Абзац" после окончания выборов?**

— Мне кажется, что этот формат постепенно себя изживает. Прошло время таких программ. Кроме того, "Абзац" формировался в качестве пародии на другую программу. Той программы нет, пародировать нечего, формат отработал свое и нуждается, по крайней мере, в модернизации...

— **Почему-то юмористическое, сатирическое отношение к политике в телевизоре не приживается?**

— Это, видимо, связано не с информационной политикой, а с политикой в государстве.

Разговаривала Анна Шерман, "Телекритика"

Ситуація зі звільненням восьми журналістів з провідного телеканалу "1+1" стала безпрецедентною в українському журналістському середовищі та суспільстві. "Телекритика" одразу по слідах гарячих подій звернулася до них за коментарями та інтерв'ю. В цій збірці ми публікуємо тексти інтерв'ю саме так, як вони вийшли у листопаді 2004 року.

Юлія Бориско: "Партизанщина" як спосіб боротьби з цензурою виявилась неефективною"

10.11.2004

"Телекритика" отримала можливість почути думки кожного із сімох журналістів, які звільнилися з "1+1" на знак протесту проти цензури, політичного тиску, практики "темників". Після довготривалого некоментування цих подій журналісти таки погодилися відповісти на наші запитання. Публікацію цих матеріалів ми починаємо з інтерв'ю з экс-ведучою "Сніданку з 1+1" Юлією Бориско.

Юлія Бориско народилась 28 листопада 1978 року у Львові. Там же закінчила школу і університет. Професійний журналіст. Називає себе "львівським десантом" у столиці і принципово не змінює прописку у паспорті. У Києві з двохтисячного року — відколи захопилась телебаченням.

Три роки — до жовтня 2004-го — працювала на "Студії 1+1", спочатку журналістом, потім ведучою "Сніданку з 1+1".

— **Юліє, чому саме перед виборами вирішили заявити вголос про свої претензії до редакційної політики каналу? Адже "темниківська" практика налічує вже два роки.**

— Схоже запитання нам ставив і менеджмент каналу. Два роки тому ми свято вірили, що не весь арсенал боротьби з цензурою вичерпано. ТSN усім колективом натхненно гралася у "партизанщину" — ми коригували тексти вже після правок Пиховшека (редактора "ТSN" — "ТК"), гатили всю правду в ранкових випусках, в надії що Слава і "пацани з Банкової" ефір просплять. Це не кажучи про легальні способи: боротьбу за кожне слово, кожне речення. Ми тішили себе

надією, що глядачі помічають наші траурні закадрові голоси чи кислі обличчя ведучих під час злиття якогось "лайна". Але врешті-решт ми зрозуміли, що про спротив знали... лише самі журналісти. А "лайна" ставало все більше і більше.

Півроку тому інформаційні служби загальнонаціональних каналів і взагалі перетворились на авгіві стайні. "Партизанщина" виявилась неефективною. Втім, ми все ще вірили, що винести боротьбу за межі студії не доведеться, що той, кого обере народ, стане президентом і без нашої допомоги. Як каже мій друг і відомий журналіст Едуард Лозовий, цюця Надя вмирає останньою (тобто надія вмирає останньою). Для мене і, мабуть, для усіх сімох, хто звільнився, цюця Надя померла у вівторок 26 жовтня, коли в ньюзрумі вивісили план ночі виборів. Це мало бути таке собі ток-шоу В'ячеслава Піховшека, навіки самодискредитованого авторською програмою "Епіцентр". І воно не залишало ілюзій із приводу того, що готують масштабну фальсифікацію виборів. Оскільки можливості сказати про неї з ефіру каналу не було (у цьому ми переконалися), звільнення стало єдиним шляхом голосно заявити: "Люди, не вірте, ці новини брешуть".

Всі ж бо розуміють, момент — історичний, від того, як відбудуться вибори, залежить не лише повернення журналістиці статусу чесної жінки, а й те, називатиметься Україна Україною, чи Білоруссю-2.

Я не була найсильнішою ланкою нашої акції, скажу чесно. Та й акції не було. Були троє хлопців, які першими написали заяви про звільнення за власним бажанням. Раптом я усвідомила, що хочу себе ототожнювати з тими, хто йде, а не з тими, хто залишається.

— Ми знаємо, що спочатку вас, протестантів, було більше. Набагато? І що їх переконало не протестувати далі?

— Внутрішньоредакційні події двох днів перед звільненням нашої сімки ми домовились не коментувати. І обіцянку не порушимо. Тому те, що я скажу, прошу сприймати як філософську сентенцію, не пов'язану із конкретною ситуацією: печальна історія України повторюється завжди і в усьому: з благими намірами, з коротким моментом загального єднання, зі зрадниками, і нарешті — з поразкою.

— Як тривали переговори з менеджментом каналу? Що стало тією нездоланною перешкодою для того, аби дійти взаємної згоди? Ви ж, мабуть, взагалі-то не мали наміру звільнитися.

— Ми хотіли висвітлювати новини об'єктивно або ніяк. З "об'єктивно" не вдалось, на "ніяк" наважились лише семеро. Щодо керівництва каналу, Володимир Оселедчик є генієм в усьому: він — геніальний оратор, геніальний психоаналітик і геніальний керівник.

Наміру звільнитися особисто я ще три тижні тому не мала. Я не є святенницею. І як журналіст теж працювала за "темниками". Значно більшою мірою, ніж четверо міжнародників, які написали заяви про звільнення, і значно меншою, ніж чимало тих, хто залишився в ТСН. Грубого втручання в мої тексти я не пригадую, мабуть, тому, що "темникотворці" не особливо петрають в економіці. Але я дуже добре знаю, що таке "прохання ігнорувати". В останні півроку мені взагалі не було роботи — в тому плані, що забороненими стали такі слова, як "подорожчання", "курсіві коливання"; сумніву не можна було піддавати доцільність реверсу Одеса-Броди, Єдиного економічного простору, будь-якого українсько-російського зближення. Тобто в ефір не йшло все, що могло зашкодити на виборах чинному Прем'єр-міністрові.

Однобокі сюжети в мене були — не заперечую, і не відхрещуюсь. Не бракувало і маразму. Скажімо, в серпні росіяни розпочали чергове антидемпінгове розслідування проти українського металу — стовідсоткова економічна тема. Такі сюжети я завжди робила, навіть не консультуючись із випусковим, і абсолютно неупереджено. Я видзвонила голову Асоціації металургів Росії і записала інтерв'ю з його українським колегою. Сюжет був вже готовий, коли до мене

підійшов права рука Піховшека Ярослав Єрофєєв і сказав: "Юлю, твій сюжет піде не сьогодні (в понеділок), а в середу". "Як в середу, чому в середу? — заволала я. — В середу ж від нього вже здохлятиною тхнутиме". Відповідь була такою: "Ну, розумієш, на бізнес-форум приїхав Путін, і поїде він лише у вівторок ввечері, а раптом він випадково побачить твій сюжет, засмутиться, і у нас будуть проблеми". З таких перестраховок я тільки сміялась. А припинила сміятись і звільнилась я тільки тоді, коли зрозуміла: відсиджуватись — означає втратити все те, що я найбільше ціную. Я звільнилась в ім'я свого громадянського і професійного обов'язку чесно інформувати, заради права народу знати правду, заради доньки (не хочу, щоб вона жила в ізоляції від світу, щоб в майбутньому її називали "бандеровкою" тільки через те, що вона говорить українською і вихована в найкращих традиціях цього народу) — словом, заради ідеалів, в які вірю.

— **Чи змінилося, на вашу думку, щось у подачі новин на каналі "1+1" після вашого звільнення? Чи не марним був ваш демарш?**

— Новини у ніч виборів на каналі "1+1" були ідеальними в усьому, що стосується навколовиборчих дрібниць і не стосується головного. Новина про те, що відбувається масштабна фальсифікація виборів на користь Януковича, так і не сколихнула ефір.

А наш, як ви кажете, "демарш" марним не був. Наскільки суспільство не байдуже, кожен з нашої сімки відчув ще в день нашого звільнення і оприлюднення нашої заяви про причини такого кроку. Дзвонять нам і досі, але того дня, 28 жовтня, кожен з нас отримав більше сотні дзвінків. Наші телефони були гарячими. Дзвонили друзі, рідні, колеги, громадські діячі і політики. Дякували, пишались, захоплювались і казали, що ми вселяємо мужність у серця тих, хто ще не наважився кинути виклик брехні і залякуванню. Тож "героями Крут" ми не стали. Ми — не марні жертви, а люди, які досягли своєї мети. Водночас багато-хто з колег назвав вчинок нашої сімки актом самоспалення, який жодної користі для боротьби з цензурою і її наслідками не дав.

— **Що, на ваш погляд, треба зробити, аби журналістська діяльність (дотримання журналістських стандартів) якомога менше залежала (в ідеалі — не залежала взагалі) від вказівок власників каналу?**

— У нашій країні за право говорити правду треба боротися — усіма можливими засобами. Інакше, хто б не переміг, — Ющенко чи Янукович, журналістські колективи програють — як такі, якими можна маніпулювати, без ризику натрапити на опір. Який президент і який власник каналу не схочуть цим скористатись? Не думаю, що після першого туру виборів ще хтось вірить, що з неба прийде вища сила, і добро, врешті-решт, переможе — і в суспільному житті, і в журналістиці. Тому діяти треба просто зараз. Інакше — друга Білорусь, Єдиний економічний простір з братніми пострадянськими народами, подвійне громадянство, і, як казав класик, "від шприця гематома і могила". Я переконана, що за стандартами журналістики можна було б працювати і зараз. Якби була солідарність журналістів, масові страйки, паралізування роботи новинних служб — найефективніший спосіб боротьби з цензурою. Якби усі разом змогли сказати "чесно або ніяк" — того ж дня навіть саме поняття "темник" стало б архаїзмом. Всіх би не звільнили! На жаль, досвід (і мій особистий також) показує, що солідарності за журналістами не водиться, а отже, рішення боротись треба приймати індивідуально. Тому й виходить так, що начебто всі за чесну журналістику, але ризикувати заради неї наважуються лише одиниці.

У четвер, 11 жовтня, ми з друзями плануємо дати прес-конференцію спільно з Асоціацією українських банків. Звільнення нашої сімки — це інформація, яка припала нафталіном ще 10 днів тому. Новина буде в іншому: суспільство не байдуже до журналістської боротьби за право казати правду. В Україні є дуже багато людей, далеких від політики, готових підтримати кожного відважного і об'єктивного журналіста, і не лише морально, а й матеріально, юридично. І це

не просто слова — вже зроблено конкретні кроки. Не забігатиму наперед — про конкретні кроки йтиметься на прес-конференції.

— Що ви відчували одразу після такого рішучого кроку? А чи змінилося щось у вашій власній оцінці вашого вчинку?

— Два дні я була в ейфорії — телефонні дзвінки її підтримували, — і дуже боялась, що мобіла змовкне, і я відчую пустку. Цього не трапилось. І з кожним днем я все більше востаю в переконання, що вчинила єдиноправильно. До того ж у моєму житті з'явилося шестеро людей, яким я можу довіряти, як самій собі. До звільнення з них усіх я товаришувала лише з Мар'яною Воронович.

— Чи не ображався на вас Євген Глібовицький після того, як ви посіли його місце у "сніданковому" ефірі?

— Це ви в нього спитайте. Він був першим, хто привітав мене з новою роботою — на моє переконання, щиро. Моє сумління чисте — я Геніка не підсиділа, до того ж справу прориву інформаційної блокади гідно продовжила. Щоправда, обходити "темники" і ставити у випуски не-санкціоновану інформацію — це добра традиція усіх ранкових ведучих і редакторів.

— Які ваші подальші наміри щодо працевлаштування? Чи були якісь пропозиції?

— Пропозиції були, і декілька навіть для усєї сімки відразу. Про інших не казатиму, але для себе я вирішила: до кінця виборів роботу собі не шукатиму. А після того, як у Львові проголошую — повернуся в Київ, плюватиму в стелю і чекатиму, поки робота сама мене не знайде. Амбіцій працювати лише ведучою у мене немає. На хліб з маслом і з ікрою я цілком спроможна заробити і як журналіст.

Запитувала Лариса Руденко, "Телекритика".

Ігор Склярєвський: "Журналістський спротив існує, він набирає сили, і він потребує допомоги громадян"

11.11.2004

"Телекритика" продовжує публікацію думок сімох экс-працівників "1+1" з приводу їхнього звільнення з каналу. Публікацію цих матеріалів ми почали інтерв'ю з экс-ведучою "Сніданку з "1+1" Юлією Бориско. Ми вважаємо, що ці люди, які здійснили дуже важливий, відповідальний та нелегкий крок, мають бути почуті суспільством. У той же час, наші читачі мають розуміти, що ситуація, в якій ці журналісти працювали і яка спричинила їхнє звільнення, — не є унікальною лише для "1+1". Вона є ТИПОВОЮ для всіх телеканалів, контрольованих Адміністрацією Президента та СДПУ(о).

Навпаки — можливо, саме на "1+1", де ще у 1990-их минулого століття керівництво зібрало та виростило дуже потужну професійну команду, "темниківська" цензура мала відпочатку найбільший спротив. Що ж саме спричинило те, що в якийсь момент і цей канал набув ознак чого завгодно, тільки не засобу інформації, — потребує глибокого аналізу, в тому числі і тих методів, якими держава, контрольована фінансово-політичними угрупованнями, тиснула на власників та менеджерів каналу.

Тож надаючи слово экс-співробітникам "плюсів" — ми насправді не ставимо перед собою мети "мочити" цей канал, як вже дехто нам це закидає. Навпаки, саме типовість проблем, про які йдеться в інтерв'ю, вимагає від суспільства їх усвідомлення. Для того, щоб у майбутньому — можливо, вже й не такому далекому — всі мали змогу зробити чесну і принципову "роботу над помилками", і, відкинувши образи, озброївшись набутиим за всі роки незалежності суттєвим — як

негативним, так і позитивним — досвідом, розпочати разом писати нову сторінку історії української журналістики.

Команда "Телекритики" прагне не роз'єднання, а об'єднання зусиль журналістів, топ-менеджерів та власників телеканалів. Це єдино можливий шлях для кардинальних позитивних змін в українських ЗМІ — і в тому випадку, якщо політична ситуація цьому буде сприяти, і якщо — ні. Але, на нашу думку, для цього всі учасники сьогоденного медіапроцесу мають чесно і відкрито висловити — і, головне, почути! — позицію всіх, якою б для кого вона не була гіркою, ба навіть, на чийсь думку, несправедливою.

Сьогодні пропонуємо відповіді на запитання "Телекритики" экс-редактора ранкового ТСН ("1+1") Ігоря Скляревського.

Свою кар'єру на телебаченні Ігор Скляревський розпочав ще з 1992 року. Працював у різних телекомпаніях Харкова журналістом новин, ведучим політичного ток-шоу. У 1997-му закінчив Школу телевізійних новин "Інтерньюз-Україна". І, як зауважив сам Ігор, керівник цього курсу — колишній віце-президент CNN Тед Кавану (Ted Kavanue) — майже докорінно змінив його уявлення про справжню журналістику. У ТСН ("Студія "1+1") Ігор Скляревський почав працювати репортером із 1997-го року, з 1999-го — спеціальним кореспондентом, з 2000-го — випусковим редактором ранкових випусків ТСН. У період 2001-2002 тимчасово повернувся до репортерської роботи (репортажі про події навколо справи Гонгадзе і акції "Україна без Кучми"), а у 2002 остаточно пересів за редакторський стіл. Ігоря знають і як професійного веб-дизайнера та фотографа.

— **Ігоре, чому саме перед виборами ви вирішили заявити вголос про свої претензії до редакційної політики каналу? Адже "темниківська" практика налічує вже два роки.**

— Внутрішній журналістський спротив у ТСН почався не за тиждень до виборів, він триває набагато більше, ніж два роки.

До останнього моменту я був упевнений, що на своєму робочому місці я зроблю набагато більше, ніж роздаючи інтерв'ю після свого звільнення. І я був послідовним — робив ранкові випуски ТСН, за які мені не соромно. Соромно було інше: коли хтось при знайомстві зі мною дізнавався про те, що я працюю на "1+1", на мене починали дивитися як на людину, яка щойно на їхніх очах поклала край кільком десяткам життів. Я завжди був патріотом каналу, але ці закиди були справедливими, і від того ще більш болючими. Щоб змінити це — замало робити тільки свою особисту частину роботи чесно — я намагався робити щось разом із журналістами.

Протягом останніх двох-трьох років ми пробували все: боротьбу за кожне слово і кожний синхрон в ефірі, численні особисті і колективні переговори з менеджерами — відповіддю на всі наші питання і вимоги було "Ні. Або ти погоджуєшся з тим, що ми маємо миритися з ситуацією, або йдеш. Ніхто не тримає". Але я не вважав це виходом — я хотів працювати, адже маю на це право. Спроби перепиляти кайдани манікюрною пилкою були так само довгими, як і марними. До того ж перед виборами, коли тиск перейшов усі межі найгірших уявлень, всі зрозуміли: якщо ми не зробимо це зараз, ми не зробимо цього ніколи. Для мене стало зрозумілим одне: єдиний шанс перемогти — зробити наш спротив публічним, винести його за межі каналу. Найбільш радикальні з нас спробували неможливе — переконати в ефективності цієї зброї більшість — і програли — більшість нас не підтримала. Ми програли — і пішли.

— **Як тривали переговори з менеджментом каналу? Що стало тією нездоланною перешкодою на шляху до взаємної згоди? Ви ж, мабуть, взагалі-то не мали наміру звільнитися.**

— Поміж нашою сімкою ми домовились не коментувати перебіг переговорів, які передували нашому звільненню, і моральні зобов'язання змушують мене дотримуватись свого слова, як би мені не хотілося багато чого сказати.

Щодо нездоланих перешкод: великий досвід спілкування з менеджерами каналу переконав мене в тому, що на переговорах дійти згоди неможливо: вони є марними, оскільки менеджери є такими ж найманими працівниками, як і самі журналісти, хіба що мають більший вплив на власників. Так чи інакше, менеджери — лише посередники, і будь-яка розумна людина, яка має на меті домовитись про якісь складні речі, не буде вести переговори через посередників. Коли журналісти ТСН вчергове пішли на переговори, вони наступили на ті самі граблі, тому що дехто, напевно, свідомо хотів на них наступити. Інколи легше наступити на граблі, отримати удар в лоба як анестезію, і спокійно існувати далі. Набагато важче взяти ці граблі і захищатись.

Як захищатися? Треба шукати, як можна впливати на власників. Мій рецепт — публічні дії, і йдеться не про заяви з підписами, яких вже було вдосталь, а справжні страйки. На жаль, журналісти провідних каналів на радикальні дії не здатні — і це поки що є головною перешкодою, яку я не знаю як здолати.

— Чому, на ваш погляд, журналісти жодного з каналів не можуть дійти згоди щодо системних та одностайних кроків, які б дозволили змінити редакційну політику телеканалів? Яку роль тут відіграють телеведучі та випускові редактори?

— Журналісти не можуть дійти згоди, тому що на кожному з каналів ті, хто свідомо і послідовно робить кроки в цьому напрямі, є в меншості.

Журналісти ніколи не дійдуть згоди, доки не зрозуміють, що час переговорів минув. Час заяв і підписів минув. Ці дії вже, на жаль, неефективні. Здається, настав час страйків і барикад, але змушений визнати, що меншість не може страйкувати, а більшості наразі у нас немає. Ведучі могли б відіграти вирішальну роль у тому, щоб сьогоднішня меншість стала більшістю, вони мають велику зброю — відомі обличчя і авторитет серед журналістів та громадськості. Суть їхньої місії, яку вони не хочуть на себе брати, закладена вже в самій назві їхньої професії. Поки що, на жаль, більшість з ведучих є тими, хто не веде, а навпаки — тягне назад.

— Що саме було тим меседжем, який ви хотіли передати суспільству своїм кроком?

— Суспільство потребує не "меседжів", а кроків. Коли воно бачить кроки, то пояснення зайві. Я не поважав би себе, якби вчинив інакше, і для мене це набагато важливіше того, що думає про мене суспільство.

Але я хочу донести до глядачів одну річ, в яку, можливо, дуже важко повірити: журналістський спротив існує, він набирає сили, і він потребує допомоги громадян. Закликайте журналістів до більш рішучих кроків, вони вже майже забули, що у суспільства існують залишки довіри до них. І допомога суспільства їм дуже потрібна. Просто кажучи, тележурналісти не вірять, що у разі їхніх демаршів під стінами телецентру будуть десятки чи сотні тисяч глядачів, як це було у Празі, і що ці глядачі не дозволять передушити їх поодиноці.

— А чи змінилося щось у вашій власній оцінці свого вчинку за тиждень? Ви впевнені, що зробили єдино можливий крок? І чи будуть, як ви гадаєте, у вас послідовники?

— Так, я впевнений, що зробив єдиний можливий для подальшого мирного співіснування з власною совістю крок, і оцінюю його саме з таких позицій: який сенс розмірковувати, наскільки цей крок був ефективним, якщо іншого виходу не було?

Мені не хотілося б, щоб у нас побільшало послідовників лише через їхнє безсилля щось зробити. Той арсенал, який вичерпала наша сімка, більшість журналістів ще, напевно, мають.

— Як ви гадаєте, чи є шанс в українських журналістів зараз вийти на інший рівень стосунків з власниками медіа та топ-менеджерами? Що для цього потрібно — перш за все?

— Шанси завжди є. Але щоб вийти на інший рівень стосунків, треба примусити власників рахуватися з журналістами. Найкращий спосіб — добряче показати зуби, треба загнати їх у кут рішучими діями, попереджувальним страйком, примусити домовлятися. Я такої сили за жур-

налістами зараз не бачу, і дай Бог, щоб я помилявся. Є й інші засоби, але вони менш ефективні, втім, це набагато краще, ніж не робити нічого.

— **Що, на ваш погляд, треба зробити, аби журналістська діяльність (дотримання журналістських стандартів) якомога менше залежала (в ідеалі — не залежала взагалі) від коливань інтересів власників каналу?**

— Складати правила гри — угоди про редакційну політику, це і є тим менш ефективним, але чи не єдиним можливим зараз засобом, про який я говорив. Але є принциповий момент: замало примушувати власників підписати ці правила, вкрай важливо зробити їх публічними. Щоб дотримання цих правил контролювала громадськість. Тому що навіть за наявності внутрішніх редакційних угод, про які ніхто, окрім журналістів та менеджерів, не знає, ніхто не гарантує дотримання правил. Коли за дотриманням чітко сформульованих правил стежать ззовні, це дисциплінуватиме обидві сторони.

— **Як ви гадаєте, чи є можливість у самих журналістів домовитися щодо тих стандартів професії, які мають бути в основі редакційної політики?**

— Про стандарти домовитись не важко. Всі, хто встиг попрацювати в теленовинах до 1999-2000-го року, ці стандарти ще пам'ятають. Зрештою, можна скористатися кодексами ВВС чи Reuters. У цьому я не бачу жодної проблеми, проблема в тому, як забезпечити дотримання цих стандартів.

— **Які перспективи у підписання редакційних статутів — в нинішній ситуації та після виборів?**

— Зараз — дуже гарний час для цього. Ним треба скористатися. Власники зараз, у передкульмінаційний момент виборчих перегонів, як ніколи залежать від лояльності до них журналістів. Коли опонент залежить від тебе, з ним легше домовлятися — для кожної розумної людини це аксіома. Дотиснути не тільки можна, а й треба, інакше ми цього собі потім не пробачимо. І нам не пробачать наші глядачі.

— **Які ваші подальші наміри щодо працевлаштування? Були якісь пропозиції? Чи сподіваєтесь ви зберегти вашу команду?**

— Мої наміри — утриматись від будь-якої журналістської діяльності принаймні до закінчення виборів. Але й далі — я відчуваю, що від теленовин я за 12 років своєї журналістської кар'єри дуже втомився і певною мірою з теленовин виріс. Є пропозиції знімати документальне кіно, є — передавати досвід — брати участь у тренінгах, майстер-класах для тележурналістів.

Щодо нашої сімки — ми дуже тісно спілкуємось, але прямої мети працювати далі тільки разом у нас немає, та ніхто особливо і не бачить таких можливостей. Хоча, звичайно, якби доля повернулася так, що була б можливість знову працювати разом з ними, я б дуже пишався цим. Бо тепер я точно знаю, що ці шестеро — Люди з великої літери.

— **Як ви оцінюєте ті зміни в ТСН, які ми бачимо з телеефіру? Чим вони викликані, на ваш погляд?**

— Кілька днів ТСН виглядали майже як справжні новини. Але треба розуміти, що журналісти не зустрічали того спротиву, який відчували раніше, бо й менеджери теж дечого навчилися і пішли на деякі поступки. Ціна таким поступкам — нуль. Це піна, якою гасять полум'я. Не слід заспокоювати себе тим, що зараз ніби трохи легше, ніж учора. Якщо зараз розслабитись, завтра буде гірше, ніж є сьогодні і ніж було вчора. Завтра тоді ми нічим не відрізнятимемось від Білорусі, і тележурналістика як така зникне. На захист моїх слів — порівняйте новини відразу після хвили 28-го жовтня і сьогодні. Тенденції легко побачити. Тиск відновлюється і набирає сили.

Підготувала Лариса Руденко, "Телекритика"

Галина Бецко та Федір Сидорук: "Дійшло до того, що іноді необхідність у журналістах та операторах відпадала як така"

15.11.2004

На запитання "Телекритики" відповідають экс-співробітники міжнародного відділу редакції програми ТСН ("1+1") Галина Бецко та Федір Сидорук.

— Чому саме перед виборами ви вирішили заявити вголос про свої претензії до редакційної політики каналу? Адже "темниківська" практика налічує вже два роки. Що стало "останньою краплею", через що ви не змогли переступити — і вимушені були піти?

Федір Сидорук: — Спроби журналістів змінити редакційну політику ТСН робилися давно. Кульмінацією стали події дворічної давності, коли колектив ТСН спробував переломити ситуацію на свою користь і спільно з керівництвом домагатися бодай мінімальної свободи дій. На жаль, спроба провалилася. Ми "завдячуємо" цим дезінформації і зусиллям окремих членів колективу, які знову показали себе й цього разу. Імена цих людей я обов'язково назву. Не секрет, що перед виборами тиск на журналістів значно посилювався. Дійшло до того, що іноді необхідність у журналістах та операторах відпадала як така. Відеоматеріали присилали, а начитати написаний нежурналістом текст завжди міг "голос без підпису". Що ближче до виборів, то частіше він лунав в ефірі. Ситуація стала нестерпною. Цілком очевидно, що в наших діях теж був певний розрахунок. Діяти треба тоді, коли це дає максимальний ефект. Саме таким ми вважали нинішній момент. Мені здається, що ефект був і є.

Галина Бецко: — Претензії в журналістів щодо редакційної політики каналу з'явилися не за тиждень і не за рік до президентських виборів. Колектив ТСН вимагав відмовитися від практики "темників" — тільки-но її запровадили. Але виконання журналістами свого безпосереднього обов'язку — надання чесної і неупередженої інформації — за нинішніх умов трохи більше, ніж питання особистого вибору і власної совісті.

— Серед вас — кілька журналістів-міжнародників. Їх практика "темників" стосувалася менше. Але чому пішли з каналу саме вони?

Федір Сидорук: — Справді, серед сімох журналістів, які пішли з ТСН, четверо міжнародників. За свої матеріали я отримував по голові менше. Останній такий епізод був пов'язаний із бесланськими подіями, коли керівництво вирішило, що моя фраза "Росія загнала себе в глухий кут на Північному Кавказі" не є об'єктивною. Власне, так вирішило не керівництво, а ті, хто йому "подзвонив". Такий підхід мене здивував. Конкретно моє рішення піти з ТСН пов'язано з тим, що я не бачив для себе іншого способу боротися проти того, що відбувається. Вдавати, ніби мене це не стосується, бо я пишу не про Україну, а про Ірак, я вже не можу.

Галина Бецко: — Мене, як міжнародника, практика "темників" справді стосувалася меншою мірою. Але сьогодні наша громадянська позиція, висловлена вголос, може означати для глядача значно більше за те, що він щодня чує з екранів телевізорів.

— Як тривали переговори з менеджментом каналу? Що стало тією нездоланною перешкодою для того, аби дійти взаємної згоди? Ви ж, мабуть, взагалі-то не мали наміру звільнитися.

Федір Сидорук: — Поміж себе ми домовилися не обговорювати два дні, що передували нашому звільненню. Можу лише сказати, що все могло бути інакше, і резонанс був би більший. Проти нас використали аргумент, який нам не було чим крити. Ми, як і той, хто його використав, теж не могли діяти інакше. Я думаю, що обидві сторони виявилися послідовними.

Галина Бецко: — Я не мала наміру звільнитися з каналу. Я не уявляю себе поза професією. ТСН для мене була більше, ніж просто місце роботи. Але є ситуації, коли особистими інтересами треба поступитися, і коли компроміс — не найкращий вибір.

— **Чому, на ваш погляд, журналісти жодного з каналів не можуть дійти згоди щодо системних та одностайних кроків, які б дозволили змінити редакційну політику телеканалів? Яку роль тут відіграють ведучі та випускові редактори?**

Федір Сидорук: — Часто-густо ті, хто ініціює такі акції, дбають лише про власні інтереси. Це викликає неприйняття у багатьох журналістів, наприклад, у мене. Щодо ведучих та редакторів, то Ігор Скляревський — випусковий редактор. Юлія Бориско — ведуча. Повірте, вони втратили дуже багато. Але без них наша акція, можливо, мала б менший резонанс.

Галина Бецко: — У кожного своя мотивація — зважитися на конкретні дії чи від них утриматися. Мені не хочеться так думати, але, очевидно, не всім так погано працюється за нинішніх умов. Від випускових та ведучих залежить дуже багато. Це ті люди, які справді можуть вплинути на редакційну політику, а ведучим ще й довіряє глядач. Вони, як мені здається, несуть подвійну відповідальність.

— **Що саме було тим меседжем, який ви хотіли передати суспільству своїм кроком?**

Федір Сидорук: — Боротися можна і треба. Кожен для себе обирає як. Але не можна сидіти склавши руки. Тим більше зараз. Уже цього тижня ми плануємо конкретні дії для підтримки людей, які готові вголос заявити про свою позицію.

Сподіваємося, ми зможемо допомогти.

Галина Бецко: — Ніякого прихованого змісту у наших діях немає. Меседж простий: частина колективу ТСН звільнилася з роботи через цензуру.

— **А чи змінилося щось у вашій власній оцінці свого вчинку за тиждень? Ви впевнені, що зробили єдино можливий крок? І чи будуть, як ви гадаєте, у вас послідовники?**

Федір Сидорук: — Я переконаний, що наш вчинок — найдієвіше з того, що можна було зробити. Я вдячний тим, хто нас підтримав і завжди радий підтримати тих, хто не боїться вголос заявити про те, що між українською журналістикою і журналістикою як такою дуже мало спільного. Як діятимуть ті, хто лишився — справа кожного. Аби вони діяли. За моєю інформацією, люди налаштовані рішуче. Згоден, не всі. Але після останніх подій колектив уже добре знає своїх "героїв". Особисто для мене їхня думка тепер не має жодного значення.

Галина Бецко: — Я не сумнівалася у правильності мого вчинку тиждень тому, не сумніваюся і зараз. За тих умов — це був єдино можливий крок. Я не закликаю журналістів масово звільнитися з роботи. Якщо ви справді можете щось змінити — робіть це.

— **Як ви гадаєте, чи є шанс в українських журналістів зараз вийти на інший рівень стосунків з власниками медіа та топ-менеджерами? Що для цього потрібно — перш за все?**

Федір Сидорук: — Журналісти повинні займатися журналістикою, а менеджмент — менеджментом. Я не бачу в цій ланці третьої особи. У нас вона є. Це — влада. Вона перебрала на себе одразу всі функції. Відповідно, домовлятися про щось з менеджментом досить важко, оскільки він нічого не вирішує. Коли це зміниться, тоді й можна говорити про якусь радикальну зміну стосунків.

Галина Бецко: — Зараз, коли тиск на медійників і використання адмінресурсу перейшли усі межі, журналісти можуть і повинні відстоювати своє право на професію. Потрібне для цього перш за все бажання.

— **Що, на ваш погляд, треба зробити, аби журналістська діяльність (дотримання журналістських стандартів) якомога менше залежала (в ідеалі — не залежала взагалі) від коливань інтересів власників каналу?**

Федір Сидорук: — Треба визначити правила, під якими підпишуться і журналісти, і власники. За порушення відповідають обидві сторони. Але ще раз повторюю — для цього власники повинні бути самодостатньою одиницею. Вони нею не є.

Галина Бецко: — Практично всі телеканали в Україні під "протекцією" тих, чи інших політичних сил. Поки існує ця залежність говорити про незаангажованість журналістики важко.

— **Як ви гадаєте, чи є можливість у самих журналістів домовитися щодо тих стандартів професії, які мають бути в основі редакційної політики?**

Федір Сидорук: — Теоретично — безперечно. Можна навіть скласти красиві договори і редакційні угоди. Але це — пшик, самозаспокоєння і самообман. Зараз під загрозою існування професії журналіста. Діяти треба відповідно.

Галина Бецко: — Журналісти мають цього вимагати. Це нормальна практика, яка існує в усьому цивілізованому світі, і жити в країні, яку називають демократичною, за іншими правилами — нонсенс.

— **Які перспективи у підписання редакційних статутів — в нинішній ситуації, та — після виборів?**

Федір Сидорук: — Зараз — нульові. Після виборів ситуація може змінитися, але не завдяки манні небесній, а завдяки конкретним діям журналістів. Добрі й справедливі царі бувають тільки у підручниках.

Галина Бецко: — Адміністративний тиск на журналістів нині, як ніколи великий. Але й роль медіа сьогодні важливіша, ніж будь-коли. Тому саме зараз журналісти мають наполягати хоча б на укладанні редакційних статутів.

— **Які Ваші подальші наміри щодо працевлаштування? Були якісь пропозиції? Чи сподіваєтесь ви зберегти вашу команду?**

Федір Сидорук: — У нас є конкретні пропозиції. Мені було приємно працювати з цими людьми. Я хотів би працювати з ними й надалі. Чи вийде — час покаже.

Галина Бецко: — Я б дуже хотіла залишитися у професії і тим більше, зберегти команду професіоналів, з якими я вважаю за честь працювати разом. Думаю, варто дочекатися результатів виборів, а тоді приймати рішення про працевлаштування. Після 21 листопада мова йтиме про існування української журналістики як такої.

— **Як ви оцінюєте ті зміни в ТСН, які ми бачимо по телефіру? Чим вони викликані, на ваш погляд?**

Федір Сидорук: — Це передишка влади. Вона вирішує, що робити. Коли вирішить — усе повернеться на круги своя. Але це затишшя перед бурею також дає час журналістам. Я прошу вас — якщо хочете — закликаю: готуйтеся. Від вас дуже багато залежить. Ви теж, як і влада, втрачаєте все.

Галина Бецко: — Я не зовсім обізнана з нинішньою внутрішньою ситуацією в ТСН, але гадаю, що до умовної "лібералізації" новин вдалися, аби продемонструвати колективу, що роблять все можливе і аби не провокувати нового спротиву.

Підготували Лариса Руденко, Оксана Лисенко, "Телекритика"

Віктор Заблоцький: "Я пішов задля того, щоб залишитися в професії"

16.11.2004

Віктор Заблоцький. Екс-співробітник міжнародного відділу редакції програми ТСН ("1+1"). Народився 30 липня 1972-го в місті Бердичеві Житомирської області. В 1989-му із золотою медаллю закінчив середню школу №5 міста Бердичева. В 1995-му з відзнакою закінчив Київський університет імені Тараса Шевченка, історичний факультет. В 1996-1997 роках навчався в Центральньо-Європейському Університеті в місті Будапешт (Угорщина), де захистив диплом магістра в галузі "історія країн Центрально-Східної Європи". З 1997-го працює журналістом. Попередні місця роботи – телеканали "Інтер" та "1+1", спеціалізація – оглядач міжнародних новин.

– Вікторе, чому ви пішли з каналу саме зараз?

– Тому що саме зараз час приймати рішення і робити громадянські вчинки. Тому що зараз кожна людина, яка зробила вибір, може стати громадянином своєї держави. Зараз ми, до речі, перебуваємо в унікальній ситуації, коли громадянське суспільство фактично встало з колін, а журналісти ще не доросли до свідомості громадянського суспільства. Чому? Тому що вони досі тішаться ілюзіями, що корпоративні інтереси вищі за інтереси цілої країни. Це безвихідь, з якої є тільки один шлях – через моральне очищення.

Ми намагалися йти таким шляхом: згуртувати колектив і виробити план дій в умовах нинішньої цензури напередодні виборів. Тому що саме зараз треба висвітлювати ці вибори чесно і об'єктивно. І в нас був такий шанс зробити такий публічний і громадянський вчинок, яким потім ТСН завжди міг би пишатися. Цього не сталося, тому що група людей відійшла від заявлених позицій.

– Чому? Вони просто перелякалися?

– Формально відбулися переговори з керівництвом і кожен прийняв для себе рішення. І відбулося відкликання підписів.

– Там свою роль зіграли якісь матеріальні важелі?

– Уся проблема впирається в одне. Журналісти, які працюють на великих публічних телеканалах, таких як "1+1", "Інтер", заробляють найбільше грошей з усього репортерського цеху. І коли люди втягнулись в переговори, вони відчули, що можуть втратити свою заробітну плату. Коли все це тільки починалося, ми просили всіх дати собі відповідь, як далеко ми можемо зайти, чи готові люди втратити свою високу зарплату. І люди сказали: "Так, ми готові". Але якщо б ми діяли всі разом, ніяких втрат не було б. Ми б виграли, тому що весь колектив замінити неможливо. У гіршому випадку ми б оголосили страйк, але це був би потужний публічний крок. Цього не сталося. І проблемою стали лише тільки гроші. Корупція, яка існує не тільки в суспільстві, але і в журналістському цеху, призвела до того, що журналісти мають досить пристойний рівень доплат від тих, чий інтерес вони обслуговують. І вони не готові втратити цю ін'єкцію, на яку їх присадили. Це як наркоманія, зрештою, тому потрібна лише сила волі. Треба просто відмовитися від тих грошей, які ми зараз отримуємо.

У Ліни Костенко є дуже гарні слова з цього приводу: "Від того кидався берега до того, любив достаток і любив пісні. Це як, скажімо, вірувати в Бога і продавати душу сатані". Мені здається, що цей самий процес зараз відбувається і з журналістами. Насправді в ТСНі настав момент, коли просто деякі люди виторгували собі вищий рівень зарплати за те, що будуть говорити неправду. Тобто люди свідомо пошли на переговори з менеджерами для покращення сво-

го матеріального становища. І кожен з нас знає цих людей. На мій погляд, це просто непристойно. Це проблема не тільки ТСН, це проблема майже всіх провладних каналів.

— **Але вони повинні усвідомлювати, що зараз настав такий момент, коле не можна тільки заробляти гроші, треба ж і про душу подбати.**

— Є такі виправдання, які ти можеш дати собі та іншим, та відмовитися від громадянського вчинку. Ти говориш, що турбуєшся за добробут власної родини, піклуєшся про життя власних керівників, чи пояснюєш, що борешся за те, щоб твій сюжет вийшов не в спотвореному вигляді. Хоча насправді твій сюжет не сприймається глядачем, тому не треба тішити себе ілюзіями. Безумовно, є цілий набір причин, за якими ти можеш дати собі виправдання. Але все ж таки є ще власна совість, та ще й вища сила, перед якою ти таким чином не виправдаєшся. Бог є над нами всіма. І є суспільство, яке вище за корпоративні інтереси. Наш народ загалом став набагато сміливішим і свідомішим, ніж журналісти. Багато українців заробляють значно менше, живуть у набагато гірших умовах, але вони зважуються на те, щоб брати участь в акціях протесту (причому не за гроші, як дехто любить казати), щоб висловлювати підтримку тим людям, які хочуть жити в іншій країні. Вони готові йти на жертви. То чому ж на жертви не можуть піти журналісти?

— **Коли ви вирішили звільнитися, ви погоджували своє рішення зі своєю родиною?**

— Ні. В нас була така ситуація, коли ми побачили, що цей важкий день переговорів нічим не закінчився, кожен з нас прийняв рішення про звільнення. Але це не було рішення семи людей. Це було рішення кожного окремо. Тільки потім ми сказали про це своїм родинам. І ми знайшли підтримку.

— **Вам не було страшно, що ви залишаєтеся без роботи і грошей?**

— Ні. Було відчуття поразки. Поразки у боротьбі за колективний інтерес, за те, щоб називатися колективом ТСН. Це відчуття поразки залишається в мене і досі. І думаю, що ще довго буде залишатися. Безумовно, на каналі залишилися люди, яким я можу дивитись у вічі, але є й люди, яким я не подам руки. Поряд із тим у мене було й відчуття легкості і свободи. Врешті-решт безгрошів'я закінчується, а свобода залишається. Після того, як я пішов з каналу, мені подзвонила шалена купа людей, з якими я давно бачився. Вони хотіли мене підтримати. І я дуже вдячний їм за це. І може тільки тоді зрозумів, наскільки правильний крок зробив. У мене зараз не стоїть проблема пошуку роботи, я впевнений, що знайду її в будь-який момент. Найголовніше, що я залишився у професії, зберіг себе як журналіст. Кожен з нас семи залишився чесним журналістом.

— **А ви зараз новини дивитесь?**

— Дивлюсь. Якись зміни відбулися у холдингу Пінчука, вони більш вагомі, деякі зміни в ТСН. Але загалом досі залишається відчуття, що в новинах все вирішує право телефонного дзвінка чи "темник". Я би назвав цю ситуацію періодом контрольованої відлиги.

Розумієте, нинішня правляча еліта так загралася в дезінформаційну війну, що сама повірила в той уявний світ, який створила. Але люди живуть у зовсім іншому світі. І через тиждень наші можновладці отримають страшенний удар, бо побачать зовсім іншу країну, інше суспільство, і вони в цій державі будуть зовсім чужими.

— **Зараз люди все ж таки продовжують дивитися телевізор, для деяких з них саме він є єдиним засобом спілкування зі світом. І вони просто можуть не знати того, що зараз відбувається у суспільстві.**

— Тому найбільш ефективним був би загальнонаціональний страйк усіх телевізійних каналів. Це було б найпотужнішим ударом по системі. І система б зламалася. Потрібно було би потерпіти лише місяць. На місяць лишитися без зарплати — це не така велика проблема.

— **Але ж журналісти чомусь не хочуть йти на радикальні кроки.**

— Коли на першому місці гроші, коли професійна кар'єра обраховується виключно в тому, який гонорар журналіст отримує, — то є збочення. Тому що професійний журналіст — це перш за все той, хто виконує свій громадянський обов'язок, інформує людей, говорить правду. А журналіст, який отримує десятки тисяч доларів за те, що в ефірі говорить відверту брехню, — це не журналіст зовсім, це слуга у конкретного олігарха. Але після того, як олігарх випадає з обойми, випадає і слуга. Це ситуація Доренка в Росії, ситуація Кисельова в Україні. У результаті утворюється колона із таких ост — чи вестербайтерів, які вештаються по пострадянському просторі і пропонують свої послуги, які можна назвати лише нецензурним словом.

— **Ви вже замислювалися над тим, де будете працювати далі?**

— Я вже казав, що я пішов задля того, щоб залишитися. Залишитися саме в журналістиці. Я вважаю, що зможу знайти собі роботу в тому новому суспільстві, яке чекає нас вже за тиждень.

Розмовляла Ніна Краснова, "Телекритика".

Наталка Фіцич: "Після виборів усвідомлювати, що це і моїми руками спотворили їх результати, було б нестерпно"

18.11.2004

Наталка Фіцич, екс — кореспондент ТСН ("1+1"). Професійну кар'єру Наталка Фіцич розпочала у 1997 році редактором та журналістом ТІА "Вікна" Миколи Канішевського, з 1999 року до 2001 працювала журналістом на ТК "Інтер". У 2001 році Наталія прийшла працювати політичним кореспондентом у ТСН ("1+1"), де пропрацювала три роки до свого звільнення. Після звільнення у жовтні 2004 року працює у продюсерській агенції Володимира Ар'єва "Закрита зона" над документальними проектами.

— **Наталія, чому саме перед виборами ви вирішили заявити вголос про свої претензії до редакційної політики каналу? Адже "темниківська" практика налічує вже два роки. Що стало "останньою краплею", через що ви не змогли переступити — і змушені були піти?**

— Усі ті два роки я вірила — якщо боротимуся за свої сюжети, якщо відстоюватиму кожне речення, кожне слово, я зможу хоча б у власних сюжетах знешкодити "темник" або максимально зменшити кількість бруду і маніпуляцій, які намагалися вкласти "темникотворці". Довгий час це справді діяло. Я щоразу придумувала нові і нові хитрощі, на які тільки здатна була моя фантазія, і часто, хоча не завжди, це давало результат.

Але чим ближче ставало до виборів, тим бруднішими і, що найгірше, маніпулятивнішими ставали "темники", тим непоступливішим ставало керівництво ТСН, тим менше можливостей залишалося у мене. Зрештою дійшло до того, що я вже нічого не вирішувала і нічого не могла змінити. Все, що від мене вимагали, — це попрацювати "підставкою під мікрофон". Сюжети, які я писала, в процесі редагування змінювалися часто настільки кардинально і зрештою ставали такими потворами, що гидко самій було начитувати, і тоді єдине, що залишалося, — не начитувати і не ставити свого підпису. Дійшло до того, що я могла цілий тиждень їздити у Верховну Раду, щодня відпрацювати там по 4-5 годин зйомок, а за весь тиждень в ефірі не було жодного сюжету за моїм підписом. І це примушувало чим далі, тим серйозніше замислюватися над тим, що я тут роблю, якщо я вже нічого не вирішую і нічого не можу змінити?

Але поштовхом до того, щоб щось міняти для мене особисто стала історія з одним моїм черговим сюжетом із ВР. У той день Віктор Ющенко вперше після хвороби виступав з трибуни ВР

(всі пам'ятають, як він тоді виглядав і говорив і який це викликало шок). Повернувшись із шаленим бажанням зробити, нарешті, хороший сюжет, я вперлася і стояла на своєму доти, доки свого таки домоглася (щоправда, свого я добилася не завдяки впертості, а просто зігравши на певних суперечностях). Сюжет вийшов класний, я ним досі пишаюся (просто за ці роки було не так багато сюжетів про політику, якими я, на жаль, можу справді пишатися), але що було далі? А далі впродовж наступних двох тижнів ішов тільки бруд і маніпуляції стосовно хвороби Ющенка (звичайно, вже не за моїм підписом, а взагалі без жодного підпису).

І от питання — що краще: одноразово покращити ефір, щоб глядачі знову трошки повірили, а потім довго і нудно промивати їм мозок чи взагалі відмовитися брати в цьому участь, принаймні тоді хоч ніхто тому бруду вірити не буде? Так, погоджуюся — якби усі відмовилися брати в цьому участь і намагалися боротися, ми б досягли кращого результату, але готовими боротися виявилися не всі. Я ж більше брехати не могла і зробила свій вибір. А чому саме перед виборами — та тому, що саме зараз суспільство робить свій вибір, можливо, на найближчі десять років, і після виборів усвідомлювати, що це і моїми руками спотворили результати виборів, для мене було б нестерпно.

— Серед вас — кілька журналістів-міжнародників. Їх практика "темників" стосувалася менше. Але чому пішли з каналу саме вони?

— Напевно, вони самі можуть краще пояснити свою позицію. Але, як на мене, то людська порядність і справжня мужність, яку вони проявили своїм вчинком, не залежить від посади чи кількості бруду, яка припадала саме на них (вони справді з "темниками" практично не стикалися), досить того, що кожного з нас пов'язували з каналом, який працює за "темниками".

— Чому, на ваш погляд, журналісти жодного з каналів не можуть дійти згоди щодо системних та однастих кроків, які б дозволили змінити редакційну політику телеканалів? Яку роль тут відіграють ведучі та випускові редактори?

— Дуже хочеться сподіватися, що журналісти таки зможуть дійти згоди, тому що мета, по суті, у нас одна — працювати за стандартами нормальної журналістики, об'єктивно висвітлювати події. А чому не можуть дійти згоди — та тому, що у будь-якому творчому середовищі завжди існують дрібні суперечки між різними людьми, особисте несприйняття, певна конкуренція, врешті-решт. Хоча нам справді треба бути вищими за це. Щодо ведучих і редакторів, то вони відіграють у цьому більшу роль, ніж, на жаль, вони самі до цього готові.

— Що саме було тим меседжем, який ви хотіли передати суспільству своїм кроком?

— Що не всіх вдалося залякати і купити, що не всі готові миритися з тим, що відбувається в ефірі, що відповідальність журналістів перед суспільством (я розумію, це звучить трохи патетично) значно більша, ніж нам часто хотілося б.

— А чи змінилося щось у вашій власній оцінці свого вчинку через той час, що вже минув? Ви впевнені, що зробили єдино можливий крок? І чи будуть, як ви гадаєте, у вас послідовники?

— Так, у тій ситуації це було єдине, що нам залишалось. Навіть якщо всі методи боротьби вичерпані, навіть якщо "революція" провалилася, ніхто не міг забрати нашого права висловити свою позицію хоча б таким кроком. І зараз, вже за два тижні, я впевнена, що зробила правильно. Щодо послідовників — не знаю. Мені здається, хто хотів висловити свою позицію, вже зробив це.

— Як ви гадаєте, чи є шанс в українських журналістів зараз вийти на інший рівень стосунків із власниками медіа та топ-менеджерами? Що для цього потрібно — перш за все?

— Перш за все потрібне бажання самих журналістів щось міняти. І трохи більше сміливості, і менше любові до грошей і кар'єри. Під лежачий камінь вода не тече — хто робить хоча б щось, зробить більше, ніж той, хто не робить нічого, а тільки теревенить по курилках.

— **Що, на ваш погляд, треба зробити, аби журналістська діяльність (дотримання журналістських стандартів) якомога менше залежала (в ідеалі — не залежала взагалі) від коливань інтересів власників каналу?**

— Боюсь, що навіть на Заході, на який ми часто так орієнтуємось, ідеального рецепту ще не знайшли. Втім, робити це треба. Багато що залежить від самих журналістів, багато що — від власне політичних умов, в яких працюють і журналісти, і власники каналів. Грубо кажучи, коли є попит на об'єктивну журналістику, власникам каналів самим не вигідно пропонувати щось інше. Правда, це лише теорія. Я працюю в тележурналістці 7 років, і всі ці роки тиск уже був. Тому як працювати "на волі" і як зробити так, щоб вберегтися від тиску надалі, правду кажучи, я просто не знаю. Думаю, нам доведеться шукати свої рецепти.

— **Як ви гадаєте, чи є можливість у самих журналістів домовитися щодо тих стандартів професії, які мають бути в основі редакційної політики?**

— Та про що тут домовлятися? Що журналістика має бути об'єктивною, чесною, неупередженою, що треба висвітлювати усі точки зору — та це ж у підручниках написано. А хіба є на ці стандарти інші погляди? Та й записати це в угоду про редакційну політику — технічно жодних проблем, усі ж ніби писати і читати вміють.

— **Які перспективи у підписання редакційних статутів — в нинішній ситуації, та — після виборів?**

— Не знаю, я в статуті не дуже вірю. Коли залишається до ефіру півгодини, зі статутом до керівництва бігати не будеш. Хоча, можливо, це робити й варто, це хоча б якась гарантія. Думаю, що після виборів усе буде залежати від їхніх результатів. У ненормальній державі нормальна журналістика в принципі неможлива.

— **Як ви оцінюєте ті зміни в ТСН, які ми бачимо по телеефіру? Чим вони викликані, на ваш погляд?**

— А є якісь зміни? Якщо почали показувати синхрони опозиції, то це зміни? Хіба в ефір іде уся важлива інформація і жодна не замовчується, хіба представлені всі позиції, хіба зовсім немає маніпулятивних фраз, які зовсім-зовсім трошки, але спотворюють картину до невпізнаваності?

Насправді, дивно лише одне — як глядач може дивитися усі ці новини і при цьому залишатися психічно здоровим?

Підготувала Лариса Руденко, "Телекритика".

Євген Глібовицький: *"Кожен обирає свою форму спротиву"*

21.11.2004

19 листопада з "1+1" звільнився ще один журналіст — відомий екс-ведучий "Сніданку з "1+1" Євген Глібовицький. Як повідомляла "Телекритика", у вересні Євгена зняли з ефіру ранкової програми "плюсів". Як вважав сам телеведучий, за висвітлення у ранковому "ТСН" студентського руху в Сумах не за "темниками", а також за іншу "фронду", якої журналісти програми припускалися самовільно в ефірі каналу. Тоді, у вересні, замість Глібовицького ведучою "Сніданку...." стала Юлія Бориско. Але 28 жовтня Юлія разом із редактором ранкового випуску "ТСН" Ігорем Скляревським стали в лави тих сімох журналістів, які звільнилися з "1+1" на знак протесту проти цензури.

Власне, багато хто з журналістів чекав такого ж кроку і від Євгена Глібовицького, який до всього того був ще й головою осередку Київської незалежної медіа-профспілки на каналі.

"Телекритика" звернулася до Євгена за аргументами щодо звільнення та його деякої запізнілості.

— Чому ви все ж таки звільнилися з "1+1", що стало остаточним поштовхом? І чому ви не зробили цього тоді, коли звільнялися відомі "семеро"?

— Пішов я з каналу через те, що на "1+1", на моє переконання, до того моменту, поки менеджмент не змінить свою позицію стосовно редакційної політики і того, як мають виглядати новини, журналістам немає що робити. Я підозрюю, що менеджмент, можливо, і не зробить таких змін. І в цьому сенсі я можу прогнозувати, що за умови зміни політичної ситуації не виключено, що і менеджмент на "1+1" зміниться. Це перший момент.

Другий момент — моя помилка полягала в тому, що я зробив цей крок із звільненням трохи запізно. Піти треба було раніше. Але я до останньої хвилини сподівався, що я стану частиною ширшого процесу. Я не зміг долучитися до процесу відходу семи, бо через об'єктивні причини знаходився в той день у Львові, а по телефону від мене не хотіли приймати підпис. Відповідно, за період з відсторонення од ефіру і до 19 листопада мені продовжувала нараховуватись зарплата, і ці гроші я збираюсь перерахувати у фонд підтримки безробітних журналістів.

Мені дуже шкода... Я не можу зрозуміти, чим я, крім своєї професійності, образив "1+1", тому що їхня реакція на моє звільнення, мені здається, не була вмотивованою, але достатньо емоційною. Я завжди вважав їх розумними — часом партнерами, часом — опонентами, мені могли бути ненависні їхні погляди, але я поважав їхню точку зору. Та, очевидно, що у певний момент, коли я грав у шашки, зі мною почали грати в Чапаєва.

Хочу додати, що мені дуже шкода також тому, що на очах руйнується команда ТСН кінця 90-их — початку 2000-их, бо це була найсильніша новинарна служба у країні, до формування якої і менеджмент "1+1" доклав масу зусиль. Я можу лише поспівчувати тому, що задля досягнення політичної мети ці люди були вимушені попрощатися з дуже вагомою частиною цієї команди, і, по суті, ми можемо говорити, що у ТСН зараз триває процес відходу фахівців, і канали третьої групи можуть, практично не докладаючи зусиль, поповнити свої ряди кваліфікованими професіоналами.

— Але чому, на вашу думку, все ж таки переважна більшість журналістів і перш за все ведучих новин не залишила "плюси"?

— Це питання до тих, хто залишається. Кожен обирає свою форму спротиву: для когось це оранжева краватка, для когось це заява про звільнення, для когось це спроба говорити з тими, хто не хоче слухати аргументів і укладати редакційні угоди, тощо. Є деякі люди, які обрали позицію взагалі не протестувати. Я думаю, що після того, як вляжеться виборча кампанія, ми зможемо між собою як журналісти говорити, хто є хто. Мені дуже шкода, що багато з нас не витримали морального іспиту.

— Але ті кроки, про які йдеться у вашій статті "Потрібна лustrация", ви пропонуєте зробити тільки стосовно топ-менеджменту, чи не так?

— Ми всі разом створювали цю систему, ми усі несемо частку відповідальності за це — хтось більшу, хтось меншу. Оце ми повинні і встановити. І ми маємо забезпечити таку систему, за якою б ті люди, які створювали сьогоднішні зацензуровані медіа, люди, які гнобили журналістів, люди, які брехали аудиторії, не опинилися на ключових посадах і в новій системі координат. Тому що за такої ситуації ми отримаємо модифіковану версію того ж самого "комп'ютерного вірусу". Дуже би цього не хотілося. В той же час ці люди не повинні бути викинуті, втрачені для медіаринку тощо, бо переважна більшість тих, хто своїми руками вимурову-

вав цій владі систему цензури, є високими професіоналами. З іншого боку, якщо в їх діях судом буде встановлений склад злочину, ці люди мають понести свою відповідальність.

— **А хто ж буде подавати такі позови до суду?**

— Це повинні робити журналісти. Це повинні робити глядачі. Стороною позивача може виступити будь-хто у цій ситуації. Знову ж таки, щоб не робити цей процес політичним, про це варто говорити пізніше. Єдине, що я можу сказати, мені було дуже неприємно, що після того, як семеро моїх колег залишили "1+1", деякі люди в керівництві каналу дозволяли собі, м'яко кажучи, нецивілізовані телефонні дзвінки на адресу цих людей і не тільки.

— **Ви вважаєте, що нові умови для медіа можуть з'явитися за перемоги будь-якого з кандидатів у президенти?**

— Ні. Однозначно. Янукович не є перспективою будь-яких вільних медіа. Хто не вірить — поїдьте у Донецьк, купіть газету, і подивіться, як там "представлені" різні точки зору. Там все абсолютно одноманітно.

В той же час я, як громадянин і фахівець, дуже скромно оцінюю потуги Ющенка в інформаційному полі, і я дуже критично сприймаю те, що він буде робити, якщо стане президентом. Тому що дуже легко захищати інтереси преси, будучи в опозиції. Коли ж преса, яка за своєю природою має бути налаштована критично до адміністрації, влади, уряду, буде критикувати і їх, от тоді вони будуть вимушені складати іспит. На мою думку, з виступів Юлії Тимошенко очевидно, що вона не розуміє або не хоче розуміти інститут вільної преси. Вона сприймає пресу хорошою тоді, коли вона добре пише про опозицію і погано про владу і навпаки.

Контактуючи по роботі з людьми із середовища Ющенка, я бачу там і "яструбів", і "голубів". "Яструби" є прихильниками контрольованої демократії, це європеїзована версія путінської роботи з медіа. Тобто, очевидно, що нікого "нахиляти" не будуть, але основний контакт з народом має бути, на їхню думку, контрольованим. "Голуби" вважають, що преса повинна бути вільною. Але в команді Ющенка абсолютно бракує тих людей, які чітко знають, як це зробити. Можливо, ми цих людей ще не побачили. Але насправді навіть ті класні фахівці, які є у команді Ющенка, мають відповідь далеко не на всі питання.

Я не хотів би, щоб мій відхід з "1+1" сприймався у контексті виборів, тому я і пішов все ж таки до виборів. Я не долучаюся до табору переможця. Моею метою є збереження та розвиток професії, а не політичні дивіденди. Тому що при Януковичі можна працювати журналістом, але це буде одноразова і дуже коротка робота. На плівках Мельниченка ми чули, що з нами будуть робити — розмазувати по стінці. У випадку приходу Ющенка ми маємо перспективу на професію, тоді як, наприклад, росіяни вже такої перспективи не мають. Я спілкувався з російськими журналістами, які приїхали на вибори. Ще кілька років тому вони у ставленні до нас були снобами, через те, що вони "российские профессионалы". А зараз вони кажуть: "Ребята, как вам тут классно, вы еще можете работать".

Це є ті причини, через які я готовий боротись за свій вибір. Насправді це не вибір між кандидатами, це вибір між цивілізаційними моделями. Тобто я не хочу вертатись в радянську Євразію, недемократію і т.д. В той же час я абсолютно свідомий того, що перемога нібито європейських цінностей не дасть нам цих цінностей. Ця перемога тільки дасть нам можливість випробувати себе на предмет відповідності цим цінностям. І цей іспит треба скласти.

Підготували Тетяна Лисюк, Наталія Данькова, "Телекритика"

Журналісти звільнялися й на інших телеканалах, тим самим заявляючи свою професійну та суспільну позицію.

Максим Драбок: "Журналістика має бути журналістикою незалежно від того, хто прийде до влади, — Ющенко чи Янукович"

18.11.2004

Останні півтора роки до листопада 2004-го Максим Драбок, кореспондент Першого Національного, займався висвітленням діяльності Президента. В листопаді його було відсторонено від роботи — як одного з тих журналістів програми "Вісті" на Першому Національному, які вимагають припинити замовчування або перекручування новин, відстороняють від роботи. Відповідаючи на запитання "Телекритики", Максим, зокрема, зазначив, що репресії почалися не одразу після того, як журналісти "Вістей" підписали Заяву тележурналістів проти політичного тиску та цензури.

— Спочатку ніякого розганяю не було, — розповідає Максим Драбок, — і тут треба віддати належне Миколі Канішевському (віце-президенту НТКУ — "ТК"), який намагався не проводити жодних репресій і полоскань мозку. Потім, у моєму випадку, виникла ситуація, пов'язана із сюжетом про Василя Базіва, де я начебто здійснив "саботаж" і "підклав інформаційну бомбу", щоб "підставити керівництво", назвавши комісію — управлінням, що насправді було лише неточністю. Але цього в ефірі не було, цей матеріал ще не вичитував ні випусковий, ні головний редактор, а лише подивився Олександр Савенко, після чого мене і викликали до керівництва.

Втім, не хочу сказати чогось поганого про керівництво каналу: вони намагалися бути більш-менш ліберальними і йшли на якісь поступки. Тобто я не виступаю проти керівництва телеканалу, але вважаю, що має змінитися після виборів сама ситуація. Незалежно від того, хто перемає, журналістика має залишатись журналістикою.

Підписантам Заяви проти цензури закидали те, що журналісти виступили раптом, саме за три дні до виборів. Нас звинувачують, що ми — зняряддя в чужих руках, тобто тим, що ми підписались — підігруємо певним політичним силам або робимо собі піар. Але журналісти мають бути не інструментом в тих чи інших руках, а мають бути самі руками, які працюють за своїм фахом.

Я не скористався можливістю виступити на "5 каналі" і в інформгентствах, щоб не було закидів, що я роблю собі піар і підіграю якійсь політичній силі, і що я пропрацював 1,5 року з діючим Президентом, а тепер влада змінюється і я хочу мати можливість далі працювати.

Але з іншого боку, якщо мовчати, то не буде ніяких зрушень. Адже журналістське життя не завершується після виборів, тому я прихильник того, щоб зараз ця ситуація показала державним мужам, власникам каналів, що журналістика має бути журналістикою незалежно від того, хто прийде до влади, — Ющенко чи Янукович. Де гарантія, що той самий Ющенко, коли прийде до влади, не робитиме з журналістикою те саме, що робить нинішня влада, адже спокуса є? Питання в тому, щоб продемонструвати зараз єдність журналістів, які бажають працювати за нормальними цивілізованими стандартами. Тоді і державний канал, і всі решта будуть зовсім іншими.

Я особисто через "темники" не дуже страждав і не відчував особливого тиску ні з боку Адміністрації Президента, ні з боку керівництва каналу. Я висвітлював діяльність Президента, там було все досить просто: Президент поїхав туди, зробив те, сказав те. Але я знав ситуацію з моїми колегами і підписав звернення із солідарності з ними. Це було сприйнято як те, що я проти влади, проти Президента і підставив керівництво каналу, чого бути не могло. Я висловив солідарність із журналістами, бо хочу, щоб була журналістика як така. Я підписувався під ти-

ми трьома постулатами, які всім відомі і які ми вчили в інституті. Я Президента не зраджував, не зраджував і не підставляв Канішевського чи керівництво каналу.

— **Тобто непорозуміння з керівництвом через "темники" у тебе не було?**

— Ні. Основні непорозуміння були пов'язані зі стилістикою викладу. Я хотів більш "олюднювати" Президента і розповісти про нього нормальною мовою, на що мені Савенко казав, що Президент не може "дивитися", він "оглядає" чи "ознайомлюється", Президент не може "казати", він "азначає", "підкреслює" і "наголошує". Це є певний консерватизм, але тут зрозуміло — різний вік, різні школи журналістики.

— **Але ж "темники" як такі були?**

— "Темники", в моєму випадку — це стенограми прес-конференцій і перелік того, що зробив Президент і що він сказав.

— **І ти міг сам вибирати синхрони і вирішувати, що тобі казати за кадром, а що ні?**

— Коли ми висвітлювали діяльність Президента — це були кілометрові сюжети. Тобто як-що на інших каналах це робиться просто як фокусна тема, то на УТ-1 ми висвітлювали і поїздки Президента на якісь дотичні об'єкти.

УТ-1 — це державний канал, і це зрозуміло. Але останнім часом почали з'являтися розшифровки з виділеними синхронами і тим, що треба говорити за кадром. Навіщо тоді журналіст? Хіба я не можу сам розповісти про подію і відібрати нормальні синхрони? Адже кожен журналіст розуміє, який синхрон є головним.

— **Офіційно тобі не сказали, щоб ти звільнявся, чи що тебе звільнять чи відсторонять від певної роботи?**

— Що я відсторонений від висвітлення роботи Президента — це видно з ефіру. Тут навіть коментувати не варто. Я в лоб це питання не ставив, але я можу вважати себе відстороненим. Це було зрозуміло з розмов. Канішевський мені сказав: "Я не можу тобі довіряти".

Якби я працював на комерційному каналі і укладав угоду, що я дотримуюся редакційної політики цього каналу, що служить якимось бізнесовим інтересам власників, то я би сказав, що я не згоден, я пішов. Але не думаю, що державний канал має служити принципам чиїхось бізнесових чи політичних інтересів. Це має бути державний канал, який слугує державі.

Президент сказав, що якщо журналістам не подобається редакційна політика їхніх ЗМІ — хай звільняються. Зрозуміло, що поняття "редакційна політика" завжди було і буде, зрозуміло, що кожен підтримує якусь політичну силу, але це має бути цивілізовано і розумно (для державного каналу це не зрозуміло — "ТК"). Можна ж давати дві точки зору.

Ситуація на УТ-1 зараз така, що набирають журналістів, які тільки ще навчаються в інституті, і їх ставлять на зйомки, а власних співробітників не ставлять. Я навіть не вимагаю, щоб мене ставили на мій звичний напрямок — висвітлення роботи Президента, є купа інших тем. Я, наприклад, вів також тему ЦВК і прями включення на першому турі, але тепер мене і туди також не акредитували, хоча там не було жодних претензій до мене. І на інші зйомки, пов'язані із серйозними політичними подіями, також не ставлять.

— **Як складаються стосунки з керівництвом каналу в інших підписантів?**

— Нас підписалось доволі багато під зверненням 28 жовтня, але не всі це виконують. Під завою стосовно редакційної політики підписалось менше людей, але вони більш свідомі. Втім, це є демонстрацією того, що журналіст, незалежно від того, на якому каналі він працює, навіть якщо на Першому Національному, не є агітатором, він хоче залишатися журналістом.

Зараз ті люди, які займаються висвітленням роботи Верховної Ради і Кабінету Міністрів, продовжують працювати за своїми напрямками. Чому саме я був відсторонений — краще запитати у Канішевського. У нас була досить напружена розмова, і я не хочу виносити її на розго-

лос, бо вона була більш приватна. Я думаю, що він ображений на мене і вважає, що я його таким чином підставляю.

— **А інші — ні, адже вони так само підписали?**

— Можливо, вони подумали, що я навмисне припустився помилки у матеріалі із Базівим. Можливо, вирішили, що я не компетентний. Але ж півтора роки все було нормально.

— **Що ти плануєш робити ближчим часом? Які бачиш шляхи виходу із ситуації?**

— Я не намагаюсь посваритися з керівництвом, я просто хочу їх розбудити, щоб вони згадали, що також є журналістами в першу чергу.

Коли Канішевський сказав мені, що у нього до мене змінилося ставлення після цих подій, я йому відповів, що моє ставлення до нього не змінилося і я поважав і поважатиму його як Микола Канішевського — журналіста, але не як чиновника.

У мене є ініціатива звернутися з відкритим листом до Президента. Усе-таки я з ним працював півтора роки і досі вірю, що він все ж таки хоче, залишивши свою посаду, багато чого зробити для покращення ситуації в ЗМІ. Я не думаю, що те, що зараз відбувається на УТ-1, — це політика держави, яку уособлює Леонід Кучма. Якщо воно так є, то мені дуже прикро.

Розмовляла Олена Локоша, для "Телекритики"

Юлія Литвиненко: "Сейчас стать революционером легче, чем остаться журналистом"

25.11.2004

Ведущая утреннего блока новостей канала ICTV Юлия Литвиненко сегодня сообщила о своем решении уволиться с канала.

Когда корреспондент "Телекритики" связалась с ней по телефону, чтобы получить комментарии, Юлия была на Майдане Незалежности в центре столицы. Она говорит, что у журналистов канала нет возможности объективно освещать происходящие в стране события. Поэтому ее решение, по ее же словам, вызвано желанием "поддержать справедливость и правду".

— **Юлия, чем вызвано ваше решение?**

— Принять это решение было очень сложно. Но, помимо нашей воли, оказалось, что сейчас стать революционером легче, чем остаться журналистом. Но мы должны отстаивать свою профессию во имя нашей миссии, во имя журналистики, которую мы сделали смыслом своей жизни. Поэтому это очень тяжело — остаться без любимой работы, но сейчас мы должны поддержать справедливость и правду. Поэтому оставаться на канале было просто невозможно. Такая атмосфера создалась, что просто нужно было сделать выбор, и я его сделала.

— **Вы сейчас находитесь на Майдане, как мне слышно?**

— Да.

— **Вы решили, что как журналист сможете лучше отстаивать правду и справедливость на Майдане Незалежности?**

— Не важно, окажусь я на Майдане или нет. Главное — не делать то, чего ты не хочешь делать. Свобода сейчас важнее. Мне очень удивительно, что сейчас происходит. Мне кажется, что бы сейчас ни говорили, журналисты просто обязаны обратиться к Президенту Л. Кучме. Во всяком случае, мне было бы это интересно сделать, потому что в 1999 году я поддержала Л. Кучму. Я верила, что это человек, который может сохранить стабильность и не расколоть страну. И сейчас в его силах остаться в истории человеком, который делает свой правильный выбор и

уйдет достойно и красиво. Я не понимаю, почему он ничего не делает. Сейчас в его силах разрешить этот конфликт.

— **Какая ситуация сейчас на канале? Позавчера журналист Сергей Швеци и редактор Богдан Харахаш были отстранены от работы. Нам также известно, что вчера же было какое-то очередное собрание коллектива...**

— Я не была на этом собрании. Проблема в том, что канал колеблется и не может занять какую-то позицию. И это колебание как в болоте — надежда спастись есть всегда, но шансов никаких.

— **Вы высказывали свое мнение руководству канала, коллективу? Предлагали как-то изменить ситуацию?**

— Я не думаю, что сейчас нужно проводить какие-то собрания. Сейчас настало то время, когда нужно сделать свой выбор. Вот и все. Руководство знает об обстановке, и во вторник тоже было большое собрание коллектива, на котором я сказала, что существует атмосфера недоверия в коллективе и исходит она от руководства. Что бы ты ни делал, тебя непонятно в чем подозревают. Там очень сложная обстановка. Но там очень много достойных людей, поэтому я не могу сказать, что нужно всем уходить, все бросать. Наверное, это мужество — остаться. Но так сложились обстоятельства. Мне было в таких условиях очень тяжело.

— **На канале, по вашему мнению, может в какой-то момент все же сложиться ситуация, когда бы журналисты смогли противостоять давлению и освещать события объективно?**

— Проще было отказаться и не работать вообще, но переломить ситуацию на канале невозможно. Невозможно доказать свою правоту. Нет. Дима Киселев — прекрасный оратор, но он умеет плести интриги так, что победить это невозможно. Проще сказать, что я ухожу, чем бороться с Димой Киселевым. Причем это человек, которому я искренне верила. Который был большим авторитетом для всех нас. Но мне было странно, когда я читала о нем в интервью его российских коллег, я не понимала, почему о нем никто хорошо не говорит — ни Владимир Познер, ни Александр Политковский. И вот теперь я понимаю почему.

— **Объясните нам почему?**

— Когда появились знаменитые "темники" Медведчука, Дмитрий Киселев был первым человеком, который сказал, что наша команда выполнять это не будет, хотя мы и ценим ваше мнение, но не считаем это необходимым к выполнению. И я считаю, что тогда это была наша победа.

Но самое страшное, что случилось — это когда вчера я пришла на работу, то нас ждали "темники" от Дмитрия Киселева. Это было наше самое большое поражение. Но в ситуации, которая сложилась, очень важно охранить себя как человека и не разрушить других. Не нужно оказывать ни на кого давление. У меня решение уйти созрело очень давно, но мне было очень тяжело его принять. Но сопротивляться — уже нет сил.

— **Дмитрий Киселев сам придумывал, как освещать события? Или это компиляция творчества людей Медведчука?**

— Думаю, что это его собственная инициатива.

— **О чем шла речь в этих "темниках"?**

— Там была примерная верстка новостей, указывалось, в каком ключе нужно освещать все события. Был указан порядок комментариев. И получалось, что выпуск должен был быть сверстан так, что вроде бы и на площади никого нет, и ничего в стране не случилось. По его словам, так соблюдается баланс. Но именно такой баланс — очень спорный вопрос.

— **Тем не менее, на канале остались журналисты, которые продолжают работать и, очевидно, выполнять указания Д. Киселева. Вы бы не хотели к ним обратиться?**

— Нет, потому что там, повторю, много достойных людей. Может быть, это действительно сильные люди, те, которые смогли остаться. Но неизбежно, рано или поздно, приходит время, когда нужно делать выбор. Просто, может быть, для них такое время Ч еще не пришло.

— **Многие журналисты сами лично приняли решение в этот момент быть на Майдане, в палаточном городке. Как вы оцениваете их решение?**

— А не осталось ничего другого.

— **Скажите, что могут журналисты сегодня сделать, те, кто ушел с телеканалов, у кого нет доступа в эфир?**

— Последняя наша надежда — обратиться к Президенту. Среди нас много людей, которые в 1999 году поддержали Леонида Кучму. Мне кажется, что сейчас мы можем обратиться к нему, чтобы он перешел на нашу сторону — на сторону людей, которые его поддержали в то время. Мы хотим, чтобы он теперь поддержал нас.

— **Кто готов уже это сделать?**

— Я еще ни с кем не говорила на эту тему, но мне кажется, что это то, что мы готовы обсуждать.

Вопросы задавала Оксана Лысенко, "Телекритика"

Ігор Пеліх: "Реально перші ночі була ситуація стрьому. Люди ніби шугалися власної тіні"

27.11. 2004

Автор і ведучий популярної програми каналу ICTV "Галопом по Європах" — Ігор Пеліх з перших днів "помаранчевої революції" оселився в наметовому містечку на Майдані. Він став своєрідним зв'язковим між Тернополем і Києвом. О четвертій ранку встає, щоб приймати автобуси з одягом, передавати усе в штаб, приймати людей. Цілодобово йому телефонують колеги-журналісти з Західної України й розпитують про ситуацію в центрі. У його планах — зустрічі з представниками з іншої сторони, які волею долі опинилися у Києві. "Людині, яку всі знають і пізнають — набагато легше і безпечніше вести переговори", — стверджує він. І це справді так. "Зірки" в народі конче необхідні, щоб ситуація стабілізувалася.

— **Ігорю, у тебе змучений вигляд... Не спиш?**

— Змучений, бо минулої ночі лише годину спав. А позаминулої я вчинив мудро, як нормальний галіцус. О 10-ій вечора я заснув у наметі, а прокинувся о 10-ій ранку. Так кайфово я давно не спав. Згадалися старі походні часи. До цього ми простояли під Адміністрацією. До другої години я був тут, потім поїхав, забрав Фому, Катю Чілі й пішов до Адміністрації. (Задзвонив мобільний, Ігор подивився на номер, що висвітився.) У мене таке відчуття, що номер мого мобільного телефону передали по тернопільському радію. Я намагаюсь людям, які дзвонять, пояснити по телефону, що я не організатор табору, не маю стосунку до штабу... Першими дзвонили мої друзі, які ящик ковбаси передали. Потім, коли "греблю прорвало", і з Тернополя пішли машини, я постійно чую: "Привіт, ми з Тернополя". (Пауза) Хочу скористатись нагодою і сказати, що я із задоволенням знайду того красеня з ОРТ — їхнього кореспондента у Києві, й зобов'язуюся запросити його в кабачок, замовлю друшляк з макаронами і викину йому на голову. Коли ввечері, прийшовши додому, я за дві години просканував усі новини і включив сюжет по ОРТ, мені реально було гидко. Коли бачиш картинку подій на Майдані і текст, що революцію спонсорує товариш Сорос та шоколадний король України, то здається, що цей сюжет робився дурдомом "Горобчик". Коли відеоряд показував, як в Українському домі якась тігонька говорить у мегафон українською: "Друзі, вставайте, треба пікетувати Адміністрацію", а на ек-

рані йшов синхрон перекладу російською: "Вставайте лежебоки, чего вы тут разлеглись, кто не пойдет на митинг, тот будет с позором изгнан и не получит денег на обратный путь", — я прозрів. Бити морду за такі речі некоректно, бо життя і так поб'є, а от макарони — це річ. "Інтер" закидали локшиною, і це символічно. Деякі журналісти і канали опинилися в ситуації згвалтованих чоловіків.

— Не страшно було стояти на Майдані у наметах, особливо на початку, коли вас було не так багато?

— Перша і друга ночі були складними. Ми — загартовані ветерани, сиділи в наметах, і пішла паніка, що нас танками давити будуть. "Люди, перехрестіться, які танки?!" — кажу. У людей було реальне відчуття страху. Далі пішли чутки, що орди вуркаганів приїжджають з Донецька з ножами, бо це треба опозиції. Реально перші ночі була ситуація стрьому. Усі чекали якогось міфічного страшного з ножем зека. Люди ніби шугалися власної тіні. Мені це набридло, я пішов додому, пригнав сюди жучку (Фольксваген), відкрив багажника й зробив до ранку дискотеку. О 7 ранку приїхав персонаж на BMW, забрав мої диски і крутив їх вже сам далі. Тепер *(вказуючи на веселих перехожих)* усе перетворилось на рок-фестиваль.

— Як ти оцінюєш ситуацію, у якій ми всі опинилися сьогодні?

— Зараз я переконаний, що нахрапом усе це не розрулити. Я в цю історію влетів, тому що спочатку мені здавалося, що це така ж сама революція, яка була у 1991 році. А зараз розумію, що за розмахом — 91-му року до ситуації сьогоднішньої ще крокувати й крокувати.

Мене дуже занепокоїло те, що я почув сьогодні з приводу донецьких, їхньої автономії. Думаю, що не я один задумався, що ми через вибори можемо втратити державу. Як нормальному, гоноровому пацану з Тернополя мені теж хочеться по цеглинках розібрати Адміністрацію і поставити одну цеглинку вдома на пам'ять. Але мусимо зробити все, щоб розколу України не сталося. Якби ти бачила процесію біля Адміністрації вдень, де йшли діти з тих сімей, у яких батьки обговорювали вибір — Ющенко чи Янукович. У мене кіндер — "наш чоловік". Він замучив проханням зробити йому транспарант. І я все це діло збагрив на жінку. Коли ж побачив цей транспарант, ледь не плакав. Малому три роки, я ніс його на плечах, а він у цей час у руках тримав табличку на патику, де написано "Івасик за Ющенко". Люди бачать, що табличка не оранжева, зразу намагаються вчитатись, дивляться на кіндера, а той, розуміючи, що на нього дивляться, ще більш переповнювався гордощами. Мусимо думати про таких кіндерів. *(Підійшли хлопці з проханням дати автограф...)*

— Ти, напевне, і в наметовому містечку в центрі уваги. Я коли йшла до намету, подумала, що присутність "облич" каналів у містечку — це класно, бо піднімає престиж табору в очах перехожих.

— Це важливо. Якби не це, то мене б тут взагалі не було. Мені є де спати, дружина з дому не виганяла. Але важливість моєї присутності тут я зчитую з облич тих, хто ходить повз табір. Я бачу це по здивованих людях. "І ти з нами?" — питають їхні очі.

— Хоча в таборі не дуже знають, що ти тут. Ми тебе шукали, але ніхто не знав, де живе Ігор Пелих.

— Це тому, що усі намети пронумеровані, а нашого, 114 ніби нема, бо замість цифри ми написали "Галопом".

— Ти сказав, що дружина тебе не виганяла з дому. А пускає тепер?

— У нас двоє маленьких дітей, і живемо ми самі. Як будь-якому нормальному чоловікові, мені теж хочеться чухнути кудись з дружбанами з дому на два дні. До речі, я такі варіанти завжди повертав, раз на три місяці. У той же час я чітко розумію — коли мене нема вдома, жінка буде сама пасти двох кіндерів — 3 і 1 рік. Це досить складно, бо один хоче мультик, а інша

з'їсти татові цигарки. У цей час проблема моєї відсутності навіть не обговорюється. Жінка з ма-
лими живе у батьків.

— **Скільки плануєш тут бути?**

— До кінця. Тим, що ми щось ще захопимо та декілька генералів перейдуть на наш бік, си-
туацію не розв'яжеш. Зараз реально тріщить держава.

— **Ти думав про можливі виходи з цієї кризи?**

— Слід розпочати переговори, враховуючи нашу українську хитрість. Я дуже хочу, щоб
Януковича обдурили, щоб він вийшов дурнем. Жарти жартами, але не може статися так, що ми
призвемо на свій бік генералів, і стане Ющенко президентом. Цього не буде. Зараз все стало
іншим — народ, телевізор. І нові вибори потрібні, але якщо проводити їх, то на кожній дільниці
мусять бути по 20-30 журналістів з видань із різних куточків світу. Кожен з кандидатів мусить
сказати: хлопці, вибачте, але я повністю покорюся результатам виборів. *(Якийсь чоловік попро-
щався з Пелихом через віконечко машини.)* Це підходив мій друг дитинства, з яким ми в садочку
товаришували. Він — один із найкращих лікарів у Західній Україні — абсолютно забезпечена
людина, в кого є найкраща в Західній Україні клініка, але він кинув усе й приїхав сюди.

— **Твоя програма "Галопом по Європах" існувала поза політикою — на вільній території.
Тепер навколо тебе тотальна свобода — ти змінився?**

— Ні. Справді, змінилася лише ситуація навколо мене. Інші люди. Такий стан піднесення я
переживав у 1989-1991 роках. Я завжди шкодував, що більше такого пережити не доведеться. І
тут тобі маєш! Я бачу багато плюсів у тому, що сталося. У нас створюється суспільство, люди
стають людьми. Не можна це зашити знов і не давати витягати нитки. Я потурбувався би про
те, щоб заборонити будь-кому під час виборів займатися цим скотством і розподілом — Схід,
Захід, Донбас, Крим, татари... Я б зробив голосування по областях, і який кандидат більше на-
бере областей — той і перемає. Тоді свої програми ти не зможеш писати тільки для
російсько- чи україномовних — будеш змушеним захопити тих і тих. Я проти розподілу.

— **Я зустріла в таборі старого чоловіка, котрий приїхав із Вінниці й усе життя розмовляв
українською, але в таборі спілкується російською, щоб не відокремлювати себе від тих, хто
української не знає.**

— Це правильно. Якби це було потрібно, я б теж перейшов на російську. Але в Україні знай-
деться мало людей, які не знають української. Російською я говорю, коли я за кордоном, бо там
людина не зобов'язана знати українську. Що стосується донецьких, то ми винні, що взагалі ви-
никло це поняття "донецькі". Мій найкращий друг з Донецька, його дочка — моя хрещениця. Я
часто приїжджаю у Донецьк, там мене тепло сприймають і люди за автографом бігають не мен-
ше, ніж у Києві. Їх абсолютно не хвилює те, що я україномовний. *(У віконечко знов постукали
за автографом.)*

— **Не стомлює ночами нести варту й постійно роздавати автографи?**

— Якщо не хочу давати автографи — не даю. Треба лише змогти відмовити першому. Якби
я не був тут, я б автографів не давав. Коли є масове скупчення народу, то перші п'ять, можли-
во, точно мріють про автограф, а двадцяті стають в чергу за автографом, навіть не знаючи мене
і лише тому, що стають інші. Доводиться казати: "Хлопці, звиняйте, кіна не буде більше".

— **Ти досить успішна людина. Можеш стверджувати сьогодні, що досяг усього, про що
мріяв з дитинства?**

— Так. Можу сказати, що популярності я і справді хотів. Мене дратує, коли артисти кажуть
— "устал от поклонников", "раздражает". Тоді виникає питання — якого чорта вони туди лізли,
їм було слід йти за станок, на завод. Автографи — плата за мою улюблену роботу. Мені не на-
бридло це. *(Пауза.)* Я не знаю, чим закінчатся вибори особисто для мене у сенсі роботи, бо за-
багато поставлено на карту. Чекає черговий вибір.

З "Галопом" я так само підійшов до критичної межі, його треба було закривати ще два роки тому. Хоча рейтинги передачі не падають, я гнию сам. Я реально відчуваю, що те ж саме відбувається з моїми оператором і режисером. На "Галопом по європах" я ще вчився як продюсер. Я знаю, що здатен відкрити програму, над якою ми працюємо два роки. Це ігрове шоу — мудре, розумне, екстремальне, веселе, де глядач буде стопудово співпереживати живим реальним людям в екрані.

Коли в мене питають, які схеми закладені в "Галопом по європах", то їх у двох словах можна описати. Ми просто знімаємо справжні емоції, людей. Новий проект набагато складніший. Я ще жодного проекту від "а" до "я" не розписував. Там складний механізм, хоча в ефірі це не мусить відчуватися. Я думав запуснути цей формат як продюсер і не лізти в кадр, і скажу чесно, що я ще не готовий зараз це зробити. Як і історія з машиною — ще не наїздився.

Хоча я розумію, що з мене не відбудеться Роднянського, але якщо думати, що хочу робити надалі, то, можливо, — бути продюсером. Українське телебачення ніколи не зійде з тих рейок, по яких йде світове телебачення, в якому є таке поняття як продюсерське телебачення.

— **Тобі не здається, що ігрове шоу як таке вичерпало себе?**

— Ні. Я за час "Галопів" вчився не лише придумувати шоу. Я зрозумів, як складно знайти телеканал, гроші, і найскладніше — зібрати команду.

— **Те, що ти стоїш у наметовому містечку, може відбитися на твоїй ситуації на ICTV?**

— Не можу сказати, що на мене взагалі був якийсь тиск. Але на момент вересня я був абсолютно спокійний. Якби мені хтось сказав, що я буду переконувати кожного сусіда — "Прошу, голосуй за Ющенка" — я би сміявся й поміряв би цій людині температуру. Хоча мої симпатії були завжди на боці Ющенка, тому що з його програмою збігаються базові речі — проукраїнськість, скажімо. При інших розкладах, якби він просто переміг, я б зрадив і випив у кабаку коньяку за те, що мій кандидат виграв. Потім почалося ідіотство з боку Прем'єр-міністра, і це стало мене дїставати. Треба лише подякувати Віктору Федоровичу за те, що всі прокинулися. Я був перший, хто повісив стрічки на каналі. Я теж підписував звернення наших журналістів проти цензури. Потім була непроста розмова менеджменту з журналістами каналу. Шкодную, що в цей день мене не було в Україні. Розмова відбулася, а мені ніхто нічого про неї не сказав. Мене жаба задавила: "Що я — рудий чи що?"

Якісь питання від керівництва прозвучали, коли я безкоштовно провів студентський страйковий концерт "Пора", була довга непроста розмова з Богуцьким. Я не належав "Порі", але не міг відмовити студентам, які написали листа з проханням вести концерт. Коли ж ми з Богуцьким зустрілись, то вже тоді мені було не байдуже, що в Україні робиться. Він мені сказав: "Ти обличчя каналу, не можеш сам по собі брати участь у якихось політичних розкладах". Я в деяких ситуаціях можу просто бути бультер'єром. Я це знаю. Я пояснив Богуцькому, що не виступаю проти каналу, бо знімаюсь у рекламі, де частина мого гонорару іде каналу. І це нормально, бо я розкручую канал, а канал розкручує мене. А з приводу політики, то я обличчя каналу на той момент, поки я на каналі. Коли я виходжу за межі території, на якій працюю, то далі стаю простим громадянином України. Ніяких погроз з боку Богуцького я не чув, але настрої тоді в мене був пригніченим.

— **І все ж таки, як могло статися так, що люди замість того, щоб спокійно будувати нову державу, опинившись по різні боки барикад, ще довго долатимуть політичні перепони, щоб прийти до спокійного конструктивного людського діалогу. "Кто винуват?" — традиційне російське питання.**

— Винні журналісти. Пацани, які годують журналістів. Ми, які в Тернополі, наприклад, вважаємо, що ми українці, інші — москалі. Ті, хто у Донецьку, не бачивши шматка хліба з ікрою, — вважають, що годують Центральну й Західну Україну. Всі. Немає сенсу шукати винних. Але

від таких думок у мене не зменшиться негатив щодо Прем'єр-міністра, бо мене лютить, коли змушують робити те, чого не хочу. Не люблю, коли відкрито й нахабно мене дурять і вважають, що я цього не побачу. Я переконаний у перемозі, але перемога мусить бути ще більш глобальною, ніж Ющенко просто стане президентом. Як співає Положинський, "без правобережних, без лівобережних". Ющенко сам таких змін не зміг би зробити. Ми, українці, дуже специфічний народ. Нам треба дати копняка під зад, щоб щось почалось мінятися. Коли о другій ночі я побачив романтично налаштованих людей, які йшли в Кабмін, які вперше приїхали до Києва й відчували кайф і драйв від революції, коли побачив дівчинку, яка сама своєї тіні боїться, але йде й кричить: "Ющенко!", — до мене дійшов феномен Ющенко.

Весь цей час, поки існує держава, ми шукали когось, кого б ми хотіли полюбити. У нас ніколи такого чувака не було. Я не є ні в якій партії, ніколи нікого не агітував. Але за ці кілька тижнів я відчуваю себе просто якимсь місіонером. Часом навіть весело стає. І я знаю, що в президента, який завдяки народу підняв голову, дуже складна робота. Я б, напевне, пострімався бути президентом такого народу. Якщо в народі один раз вийшло підняти голову, він з таким саме успіхом, якщо щось не так, нового президента зніме й поставить іншого. Ми вперше підняли голову. Відчули, що ми українці. Всі — і підприємці, і бабусі — усі намагаються чимось допомогти. І якщо зараз це обломати, то цей облом би дорого коштував. І я цього страшенно не хочу.

Розмовляла Наталя Катериненко, для "Телекритики"

Анатолій Борсюк: "То давление, которое власть оказывала на СМИ, вызвало такое противодействие, которое не скоро удастся привести снова в рамки авторитарного контроля"

30.11.2004

"Телекритика" обратилась к одному из самых авторитетных телеведущих страны Анатолию Борсюку с просьбой прокомментировать ситуацию на "Студии "1+1", возникшую в связи с акциями протеста журналистов против политического давления на СМИ и увольнением восьми сотрудников ТСН.

— **Анатолій Давыдович, примите ли вы участие в телемарафоне "1+1" "Президентские выборы — 2004" 31 октября?**

— Я не буду принимать участия в телемарафоне, так как не получал предложения в нем участвовать. А если бы получил, то отказался бы.

— **Как вы можете подробнее обосновать свою позицию?**

— Не хочу обсуждать проблемы на канале, на котором я продолжаю работать, и, значит, невольно разделяю его политику. Эта двойственность, конечно, тяжелое состояние. Я, как могу, стараюсь свою позицию не скрывать, ни по этому вопросу, ни свои пристрастия в выборном процессе. Стараюсь не врать. Не принимать участия в политических играх, которые мне кажутся безобразными, отвратительными и унижающими человеческое достоинство не только журналистов, я с ними, в данном случае, солидаризируюсь, но и унижающими людей, потребителей этой информации. Я понимаю, что инстинкт самосохранения очень сильно развит у всех. Но пока у людей не проснется чувство собственного достоинства, думаю, что дела наши по-прежнему будут плохи в стране.

— **Но есть надежда на то, что что-то изменится?**

— Я понимаю всю сложность положения нашего канала, и топ-менеджмента нашего канала. Я в данной ситуации могу им только посочувствовать. Потому что 700 человек, которые работают на канале, тоже зависят от того, будет работать канал или нет. Ситуация не такая простая, как кажется со стороны и, конечно, тут никаких иллюзий у посторонних быть не должно, что вот надо, чтоб журналисты все как один отказались (работать в условиях давления — "ТК"), каналы в лице топ-менеджеров заявили свой протест и прочее. Это все детский сад и детский лепет. Я ни в коем случае не осуждаю ни журналистов, которые в силу целого ряда причин вынуждены делать не всегда то, что они бы хотели бы, ни свой любимый канал и его руководителей, ни своих коллег. И считаю, что действительно есть надежда, что что-то изменится, потому что то давление, которое власть оказывала, в частности, на средства массовой информации, вызвала такое противодействие, которое не скоро удастся привести снова в рамки авторитарного контроля.

Разговаривала Анна Шерман, "Телекритика"

Наші — на Майдані, або "Івасик за Ющенко"

Репортаж з наметового містечка, в якому живуть і наші колеги-журналісти.

Листопад 2004

Сьогодні, коли у суспільстві відбуваються, мабуть, найважливіші зрушення за усю його сучасну історію, наші журналісти не лише висвітлюють події в Україні, але й самі перебувають у вирі подій — як громадяни і безпосередні учасники акції протесту. Вони зараз разом із сотнями людей живуть у наметах на Хрещатику. У такий спосіб вони намагаються продемонструвати свою громадянську позицію. І ще кажуть, що хочуть відбілити імідж журналіста, який було заплановано довготривалою роботою телеканалів за "темниками", відвертою брехнею та пропагандою.

"Телекритика" прийшла до наметів на Хрещатику, де живуть ведучий програми "Галопом по Європах" (ICTV) Ігор Пелех, ведучий спортивних новин ICTV Ігор Мірошниченко, кореспондент програми "Факти" (ICTV) Наталка Пісня, ведучий програми "Подорожчів. Економічний огляд" ("Інтер") Андрій Макаренко, футбольний коментатор Денис Босьянок, адміністратор сайту Нового каналу Григорій Ваганов, ведучий Нового каналу Геннадій Попенко та інші.

Нашим головним запитанням до колег було, безумовно, "чому ви тут?".

Сергій Наталушко, экс-головний режисер каналу НТН:

— **Почему вы здесь?**

— Знаете, когда мой сын меня спросил: "Папа, скажи, для того, чтобы стать Президентом, мне обязательно надо два срока сидеть?", — я понял, что должен что-то сделать.

— **А сколько ему лет?**

— Он учится в шестом классе. Он как-то меня спросил: "А Майдан Незалежности — это потому, что здесь нельзя лежать?" А в другой раз он мне говорит: "Пошли в музей засушенных животных". У него вообще интересное видение всего. Но после его слов о президенте я сделал для себя окончательный выбор. Поэтому все, что происходит здесь, — это мое логичное решение. Я считаю, что я имею право на этот выбор и на этот поступок.

— **Вы в палатке живете?**

— Да.

— **А как к этому относятся родные и близкие?**

— Плохо. Говорят, что в революцию уходят и в основном страдают от нее те люди, которые потом от этого не получают ни доходов, ни дивидендов, а выигрывают революцию только политики. Но я считаю, что кто-то в этой жизни должен это делать. Я считаю, что я это сделал хотя бы для своего сына.

— **А если, не дай Бог, начнется штурм, что будете делать?**

— Я служил в десанте, поэтому буду делать все, что умею.

— **Сможете отстоять свое право?**

— Не знаю, смогу или не смогу. Но есть такая народная байка. Пришли два кума колоть свинью к тетке. Перед этим они хорошо выпили. И вот она их закрыла в сарае. Слышно только крик и шум. Когда они вышли, она и спрашивает, мол, что закололи? А они ей отвечают: "Заколоть не закололи, но чертей дали". Лучше, конечно, до этого не доводить, лучше, чтобы ситуация разрешилась мирным путем. Ну, а если что-то будет, ну что ж, будем себя отстаивать. Мы здесь для этого и находимся, чтобы отстаивать наш выбор. Сегодня мало просто кинуть бюллетень, наверно, за него надо еще так вот постоять.

— **А отсутствие бытовых условий вас не пугает?**

— Нет. Я служил в армии, я люблю ходить в походы.

— **Сколько человек в палатке живет?**

— По двое, трое, четверо.

— **Холодно ночью спать?**

— Трудновато. Но мы в основном ходим. Когда холодно, в движении лучше. Сложнее всего было в первые две ночи. Сейчас народу стало больше.

— **Это гарантия, что вас защитят?**

— Гарантии никто никому не дает. Но когда больше людей, ты чувствуешь себя уверенней.

— **Кто с вами в палатке живет?**

— Вот Игорь Пелех и другие ребята.

— **Журналисты вместе живут?**

— В принципе да. Все друг друга держатся. Ночью приходит педагог Института имени Карпенко-Карого Михаил Герасимович Ильенко. Мы встречаемся, перезваниваемся, обмениваемся информацией.

— **Журналистов — утверждали многие — разделяли разные барьеры. После этого корпоративные отношения станут теснее?**

— Барьеров и не было. Это все искусственно придуманные вещи.

Наталка Пісня, кореспондент програми "Факти", ICTV:

— **Розкажіть, як ви опинилися в наметі?**

— Ще у перший день. У ніч виборів я працювала на марафоні у нас на каналі. Потім потяглася у штаб Ющенка і спала до першої години дня. А потім мені подзвонив Андрій Макаренко і сказав, що чекає мене на Майдані. Я почала обдзвін усіх знайомих, в інтернеті кинула запит про спальник. Реально за 10 хвилин мені потелефонувало 30 чи 40 людей: є спальники, куди нести? Ми прийшли і ще не розуміли, як будуть селити. Нам сказали спочатку, що розселятимуть організовано, потім я знайшла коменданта і розповіла йому, що ми самозахопили два намети. Він каже: "От захопили і тримайте". Найстрашніша ніч була з середи на четвер, коли вдарив 12-градусний мороз. Спати ми змогли. Перед тим сходили в Український дім, попили чаю, зігрілися і повернулися в табір. Зазвичай прокидаємося о 7:00-7:30. Спимо по 3-4 години. У четвер прокинулися о 12-ій. Спали всю ніч. Я прокидаюся від того, що мені реально дуже тепло. Бо поруч двоє людей, з якими я сплю в одному наметі. Це — чоловіки. Але натяку на близькі

стосунки — немає. У нас стосунки армійські. Я прокидаюся — Ігор Мірошниченко обнімає мене з одного боку. Дьоня Босянок — обнімає з іншого.

— **А як ваші рідні ставляться до того, що ви живете в наметовому містечку?**

— Ой, мама мені робить велику дірку в голові. Спершу я казала, що я там тільки одну ніч буду... Потім вона приходить до мене і каже: "Не бреш мені, не кажи, що ти сьогодні прийдеш додому". Я кажу: "Мамо, чесно, я не можу тобі обіцяти, що я прийду". І вже зараз я бачу, що вони не те що змирилися, але знають, що я залишуся.

— **Тобто, вони поважають те, що ви робите?**

— Єдина людина, яка мене зустріла сьогодні з радістю, — це моя бабця. Я запитала її: "Ви будете мене сьогодні "катувати"?" А вона сказала: "Ти робиш за нас усіх і для нас усіх величезну справу, ніхто тебе "катувати" не буде, все гаразд".

Атмосфера у нас дуже тепла. Настільки багато людей просто приходять, хтось приносить теплі речі, їжу. Я не знаю, хто це приносить і коли, але в нашому наметі щодня з'являється невелика купка якоїсь їжі. Наша Руся Москаленко, а вона дуже ділова, якось прийшла і каже: "Так, Пісня, я тобі принесла вареної картоплі зі сметаною і відбивні, але я знаю, що ти м'яса не їси, кому їх віддати?" Ми походили, за хвилину відбивних вже не було. Учора їхали сюди, мене віз дядько, який працює в штабі Ющенко. А потім я підхожу, а він уже тут стоїть і каже: "Я тебе знайшов, я живу тут поруч, щось принести?" Він приніс величезний пакет з їжею.

— **Ви очікували від людей, що така тепла і дружня атмосфера можлива?**

— Ви знаєте, коли я в понеділок побачила на Майдані мітинг... Навіть у свято не буває такої кількості людей. А це ж був будній день, третя година дня. Безліч людей. Купа людей, які просяться вселятися тут, у наметовому містечку. Я зрозуміла, що це справді великий початок.

— **Дехто закидає, що журналісти не повинні ставати ні на чий бік, що вони повинні працювати.**

— Добре, поговорімо про те, хто такі журналісти і що вони роблять... По-перше, я громадянин цієї держави, я громадянин України. Я виконую свій громадянський обов'язок. По-друге, я журналіст. Тобто людина, яка має інформувати суспільство про те, що відбувається. Журналіст, якщо казати з пафосом, — це громадський рупор. Як я зможу об'єктивно розповісти про те, що тут відбувається, якщо я тут не живу? Журналісти, особливо останнім часом, незважаючи на те, де вони працюють, створили собі не дуже хороший імідж. І оцим, що ми тут живемо, ми "відмиваємо" професію журналіста як таку. Реально ми підтверджуємо, що журналіст — це людина свідомо, це людина-громадянин. Людина, у якої повинна бути громадянська позиція, незважаючи на те, де і з ким вона працює, яка редакційна політика цього видання. Ми не кажемо, що ми тут представляємо тільки інтереси каналу ICTV. Ми представляємо свої громадські інтереси і свої громадські погляди.

Чоловік Наталки Пісні (не побажав назвати своє ім'я):

— **Ви тут живете?**

— Ні, я тільки приїжджаю. У мене є компанія, яку я очолюю, і я повинен бути там. Тому я приїжджаю на декілька годин.

— **Ви турбуєтеся, що дружина тут?**

— Зрозуміло, турбуюся. І якщо бути відвертим, з самого початку моє серце було "за", а мозок "проти". Але потім, коли я трохи поміркував, я вирішив — нехай. Бо життя нам дається тільки один раз, і треба зробити так, щоб було не соромно перед нашими дітьми.

— **У вас вже є діти?**

— Ще немає, але будуть. Звичайно, буде виникати питання: а де ти був 21 листопада? Я би

бажав, щоб воно не виникало публічно. Але є таке поняття як совість. І тому я разом з нею, серцем і душею. Я приїжджаю щодня, стежу, щоб вона щось їла, щоб їй було тепло.

— **Бачте, вона зараз без шапки.**

— Її щось гріє, і я знаю що. По-перше, любов до цієї країни. І ще багато іншого.

Андрій Макаренко, ведучий програми "Подробиці. Економічний огляд", телеканал "Інтер":

— **Андрію, як тобі тут живеться?**

— Я живу в холодильнику. Я заявляю об этом официально. Потому что если вы сейчас расстегнете палатку, то прямо перед входом будет стоять ряд продуктов, которые принесли жители. Продукты очень классные. Все их съест я не успеваю, и коллеги не успевают. Мы всех угощаем. И я хочу сказать: у нас есть все — от суфле в шоколаде до колбасы. Мне даже принесли салат оливье в ведерке. И он очень хорошо при этой температуре сохраняется. Я говорю: мама, я поправлюсь.

А якщо серйозно, особливо у першу ніч ми дуже боялися отруєння і не брали продуктів у киян. Просимо їх не ображатися на нас за це. У першу ніч ми особливо пильнували, щоб не було провокацій. Тому ви нас вибачте, це не тому, що хтось із нас не поважає людей. Я хочу ще сказати, що дуже багато молився, аби все тут було нормально. Я дякую Богові. Я хочу подякувати усім, хто підтримав нас у цій боротьбі. Я просто згадую першу ніч наметового містечка, коли ще нічого не було визначено, коли не було якихось підстав і тільки віра у перемогу В. Ющенка нас гріла. Тут був ряд наметів з одного боку і ряд — з іншого. В основному — студенти. До нас постійно надходила інформація, що будуть зносити наметове містечко, бити п'яні люди з прутами. Це було досить моторошно. І коли я дивився на людей, які залишалися поруч, які нас не залишили в ту ніч, я хотів просто плакати. Мені було настільки добре відчувати, що ці люди з нами, що вони ходять тут заради нас, не дивлячись на те, що вони у цю першу ніч теж не мали реальних перспектив... Це було дійсно щастя. Я хочу просто подякувати цим людям, я хочу їм вклонитися, обійняти. Я вам дуже дякую, люди.

— **Ви спали в першу ніч?**

— Фактично ні. Спати у наметі дуже важко. Першу ніч ми не спали, бо треба було боронити наметове містечко, в другу ніч — тому що дуже холодно. Вдень я ходжу додому, аби поїсти, помитися та відігрітися. У мене тут з'явилися друзі — це хлопці з Ново-Волинська. Ми ходимо до мене додому разом.

— **Чи організовано все у містечку?**

— Я вважаю, що організація досить добра. По-перше, організатори подбали про намети. По-друге, про їжу. По-третє, про їжу, каву, теплі речі подбали кияни. І просто цю атмосферу не можна передати. Коли до тебе підходить бабуся, бере за руку і каже: синочку, тримайтеся, ми всі за вас, ми нікуди не підемо, всю ніч ми будемо з вами, — хочеться просто плакати. Ця атмосфера дуже зближує людей: тих, з ким ти разом в наметах, з ким стоїш на варті. Це як бойова дружба, як побратимство.

— **А що стало вирішальним для тебе, щоб ти не просто прийшов на мітинг, а залишився тут, на Хрещатику, в наметі?**

— Мені просто хотілося тут бути, мені хотілося, щоб була правда, щоб людина, яка дійсно перемогла, — отримала цю перемогу. Я подумав: що я можу зробити? Я спочатку прийшов на мітинг у понеділок, і коли там оголосили, що будуть ставити наметове містечко, я вирішив — треба йти. Я хотів, щоб якась частина мого внеску була в цій перемозі, якась хай навіть мізерна. Але я тут, і я переконаний, що я роблю те, що потрібно. Я зробив свій вибір дуже давно, і я тут, бо я хочу, щоб Президентом цієї країни був Віктор Ющенко — людина, якій я симпатизую дуже давно. Я дуже сильно цього хочу і вирішив робити все, що від мене залежить.

— **Чи підтримали тебе колеги з "Інтера"? Адже, багато хто говорить, що на каналі погана атмосфера, що колектив розколотий.**

— Ми зустрілися з ними в день, коли ЦВК оголошувало результати. Я прийшов на канал і побачив деяких своїх колег, які ходять у помаранчевих шарфиках, з помаранчевими стрічками. І я побачив, що ми однодумці. Ми можемо по-різному дивитися на те, як висловити свою позицію, але я зрозумів, що колеги такої ж самої думки, як і я. Вони роблять свою справу. Можливо, у мене було більше можливості бути тут, я нею скористався.

Денис Босянок, футбольний телекоментатор:

— **Скажіть, ви тут з першого дня, що для вас стало вирішальним для прийняття цього рішення?**

— Я українець. Я виріс у казарменому СРСР, але я виріс на піснях свободи. І я прийшов захищати своє майбутнє і свою свободу, бо краще померти стоячи, ніж на колінах.

— **Чи не ви повинні були коментувати той відомий матч між "Динамо" та "Ромою"?**

— Я його й коментував. А після футболу повернувся, звичайно, сюди.

— **А як поставилися ваші колеги, керівники футбольного клубу до вашої позиції?**

— Не знаю щодо керівників футбольних клубів, бо вони, певно, ще не знають про цей факт. Але усі мої друзі поруч зі мною, і це дуже додає сил. У цьому наша головна сила. І мої колеги на роботі почали навіть більше мені усміхатися і приходили не один раз передати мені вітання. Це вже здобуток.

— **Коли ви чуєте інформацію, що до Києва приїдять зеки, що вони громитимуть наметове містечко, що Янукович дав наказ терміново розганяти містечко, стріляти без попередження, що ви відчуваєте?**

— У мене додається сил. Я знаю, що це агонія влади. А те, що багато провокативних матеріалів, то мені як журналісту легко їх розпізнавати. А те, що ми не боїмося, про це говорити навіть, я думаю, не треба. Коли ми разом, ми навіть не помічали величезного морозу. У нашому наметі ночує п'ятеро людей, і ми просто забуваємо про холод.

— **Вам вдається поспати?**

— Ми засинаємо під ранок, коли вже бачимо, що все спокійно.

— **А як ваші близькі реагують на це?**

— Мама постійно мені говорить: напишіть моє прізвище, що я з вами. Я взагалі пишаюся своєю мамою, яка на глухій Миколаївщині прийшла на вибори у жовтогарячій хустці. Одна на шістсот чоловік. І показала усім свою силу і свободу. І усі почали сахатися від моєї мами.

— **А вибори на тій дільниці виграв Янукович?**

— Так. На превеликий жаль, там народ глухий і сліпий до подій у країні. Але я маю сказати, що на повторне голосування на тій дільниці голосів Юценка стало більше на 12%. Уся моя родина, два брати, бабуся з дідусем, батьки проголосували за Юценка. Дідусь здивував мене одразу, коли сказав, що голосуватиме за Юценка, а бабулю я переконав. Хоч раніше вони голосували за комуністів. Тому у моїй родині 6:0 на користь свободи і добра.

Розмовляли Ніна Краснова, Оксана Лисенко, "Телекритика"

Володимир Голосняк: "Помаранчева революція — це добрий майстер-клас для журналістів і для всього суспільства"

23.12.2004

Володимир Голосняк — особа нині історична. Він — перший телеведучий, який в Україні відмовився вести випуск новин за "темником". І це сталося ще 5 листопада, перед другим туром виборів, і це були "Вісті" на Першому Національному, на єдиному загальнодержавному каналі. Вчинок Володимира надав потужного імпульсу руху журналістів проти цензури та утисків. А самого його невдовзі керівництво намагалося звільнити з каналу, але наштотувалося на спротив Київської незалежної медіа-профспілки. Та від ефіру Володимир все ж таки був відсторонений.

Володимир за фахом актор. Він працював на сцені Івано-Франківського театру, театру ім. Заньковецької у Львові, знімався у художніх фільмах та популярних телесеріалах, серед яких "Роксолана", "Госпожа удача" та інші. Має великий досвід зйомок у рекламі. А до того ж є автором вишуканої поетичної збірки.

Ще під час навчання у Київському театральному інституті ім. І.К. Карпенка-Карого Володимир брав участь у студентському русі 90-го року, навіть був затриманий, і його визволенням переймалася особисто славетна Ірина Олександрівна Молостова, художній керівник курсу, яка навчала студентів не тільки акторської майстерності, а й тому, що людина визначається перш за все за своїми вчинками.

— Володимире, отже, Помаранчева — не перша революція, в якій ти береш участь. Чи відрізняються твої нинішні враження від тих, що були тоді, 90-го року ?

— Звичайно відрізняються. Ця революція значно м'якша. У людей зовсім немає страху. А тоді страх відчувався. Тоді були якісь підпільні "шу-шу-шу" між собою, якісь таємні домовленості. Зараз все дуже відверто. Це вже зовсім інше покоління. Покоління вільних людей, які повстали. І крім того, ця революція дуже мирна, театралізовано-карнавалізована. Спротив відбувається якимись дуже мирними засобами. І на відміну від подій 90-х — немає втручання силових органів влади. Їм вистачає розуму — і міліції і всім іншим — стояти осторонь і просто уважно стежити. Тоді були арешти, побиття. Зараз цього немає.

— Змінився час?

— Я гадаю, що просто ми вже живемо в іншій країні. Ми мали страх, тому що ми були народжені в радянській системі, яка жорстко карала за будь-який анекдот чи щось інше. Що стосується інформації, зараз все ж таки є інтернет, є інші інформаційні джерела. І ті молоді люди, яким сьогодні 20-25 років, на яких радянська система вже не могла вплинути, бо вони тоді були ще зовсім дітьми, вони вже звикли до певної волі. І тому вони поведуться дуже гідно, дуже інтелектуально, дуже мудро. І дуже вільно виявляють свою позицію.

— І саме це зумовлює поведінку силовиків?

— Гадаю, так. Всі ці усмішки, оранжеві перуки, те, що все це відбувається онлайн, що це бачить весь світ — зв'язало владі руки. Будь-які розгони демонстрантів, побиття відбувалися б на очах у всього світу, і це завдало би владі ще більшої шкоди. Адже всі бачать, що єдина "зброя" демонстрантів — усмішки, пісні, скандування. Я не бачив на Хрещатику розбитих шибок у крамницях. Вони відчинені і працюють. Тобто, ця доброзичливість і те, що все відбувається в прямому ефірі багатьох телекомпаній світу, — і є вирішальним.

— Ми досить багато писали про події на Першому Національному, про повстання журналістів каналу проти "темників". А яка твоя особиста версія подій на каналі після 21 листопада?

— Вже 24 листопада журналісти були готові оголосити страйк, приєднатися до загального страйку, який був оголошений в країні. Я думаю, спрацював симптом величезного сорому за те, що ми причетні до тих фальсифікацій вибору народу, які відбулися. Причетні не останньою мірою. Так, причетні багато людей — і чиновники на місцях, і паспортисти, і працівники ЖЕКів, і міліціонери, але журналісти — на вершині цієї піраміди. І оце почуття сорому — "Боже, що ми нарobiliли!", — я думаю, що воно у багатьох в країні було. Раніше вважали, що "від мене нічого не залежить". Тобто: "я десь свої гроші зароблю, все одно перемаже те, що потрібно". А виявилось, що воно від кожного, по суті, залежало.

Відчуття сорому спрацювало, і 24-го був вже розпочатий страйк. А 25-го сталася не передбачувана річ: у фойє Першого Національного стихійно зібралися всі працівники всіх редакцій. І почали скандувати "Правди!", "Досить брехати!". З'явилося кілька телекамер: "плюсам" недалеко їхати, "ЕР1" також. Через деякий час прийшов Савенко (президент НТКУ — "ТК"). Народ був достатньо заведений, достатньо агресивно поведився. Я маю на увазі, вербально агресивно. Савенко намагався сказати: "А що, вам хтось заважав працювати, ви від мене особисто чули про якісь "темники", якісь вказівки? А хіба у нас вчора поганий випуск новин був?". Але всі ж знали, що це блюзнірство...

Власне, від президента НТКУ вимагали згоди на те, щоб вже сьогодні в ефірі були нормальні новини, інакше люди були готові взагалі заблокувати їхній вихід в ефір. Просто заблокувати, щоб взагалі чорна дірка вийшла. Журналісти зрозуміли, що в даному випадку від нас стовідсотково щось залежить. І сталося так, що дійсно 25 листопада вийшов перший збалансований випуск новин на Першому Національному.

— **Ти мав причетність до цього випуску?**

— Мої друзі звертались до керівництва, що було б добре, якби саме я провів цей ефір. Але керівництво не погоджувалось, і ми вирішили не дратувати їх і відкласти моє повернення в ефір на пізніше. Я вдома дивився цей випуск новин, я за них вболівав, зі мною навіть записали інтерв'ю, взяли кадри з минулих випусків, навіть з Новорічного, де я дуже так гречно з келихом шампанського всіх вітаю. Втім, коли випуск завершився, ведучий попрощався, пішла відбивка — після цього в ефір пішло кілька спецрепортажів без оголошення, які були зроблені за старою схемою. Але все одно глядачам було принципово зрозуміло: закінчився випуск новин, а тепер іде щось таке, що немає стосунку до інформації. На жаль, мої колеги не зважилися на той крок, що зробила команда "1+1", коли в ефірі вибачилися перед глядачами. Вважаю, було потрібно й нам звернутися до людей з такими словами.

— **Втім, вже в неділю 28-го листопада був тривожний симптом...**

— Так, у неділю випуск новин знову був незбалансований. Зокрема, в ефірі йшла майже півгодинна промова голови ЦВК пана Ківалова, якому ніхто не опонував, навіть ведучий випуску, ніякої іншої позиції в програмі відтворено не було. І мої колеги дуже оперативно відреагували на це, одразу оприлюднили своє ставлення до таких новин. В інформагенціях з'явилися повідомлення про те, що знову на журналістів тиснуть і, наскільки мені відомо, тепер все повернулось на свої місця, просто був такий, сподіваюсь, невеличкий збій.

— **Наскільки стабільною може залишатися така ситуація, коли з вимогами журналістів рахуються?**

— Я думаю, що вона буде залишатися стабільною, тому що вже пішла така незворотна хвиля. Спроба тиску може призвести до того, що буде висловлено недовіру президентові каналу. Люди готові йти на якісь жорсткі речі. Я не думаю, що це вже можна повернути назад.

— **Як почуватється у цій ситуації віце-президент Першого Національного, керівник інформаційного мовлення Микола Канішевський?**

— До його честі, він поводить досить ліберально. Я особисто був свідком, коли йому підсовували відео, як "помаранчеві" розпивають горілку в таборі. Зняте певними камерами, це все розсилалося по всіх каналах. Канішевський сказав, щоб це віддали в архів і не використовували. Думаю, в ньому прокинувся журналіст. Після першого збалансованого випуску новин він вітав нас і дякував всім. Я думаю, що певною мірою система, заручником якої він був, не дозволяла йому говорити те, що він думає. Тож, з його боку сьогодні ніякого тиску немає.

Втім, немає сумнівів, цілком очевидно: ми дуже зогрішили всі перед народом. І нам той гріх замолювати і замолювати. З іншого боку, я думаю, що це буде дуже добрим майстер-класом для журналістів і для всього суспільства. Хорошим майстер-класом, тому що хороший урок владі, що не можна себе поводити так брутально, настільки грубо перегинати палку, хороший урок народові, що він завжди може повстати, забрати з рук цю палку і поламати, і хороший урок журналістам, що все ж таки телебачення не є забавка.

Я знаю, який ефект був на Сході, коли майже одночасно на всіх каналах стався інформаційний прорив. Люди ледь головами об стіни не билися, коли звичні новини раптом змінилися на щось інше. Вони не розуміли, що відбувається, бо вони звикли до однієї хвили. Коли раптом в ефір прорвалася правда, вони були переконані, що стався якийсь державний переворот, і що це йде якраз Неправда! Тобто в жодному разі телебачення не забавка, це дуже потужний інструмент впливу на масову свідомість. Я думаю, що будь-кому, хто працює на телебаченні, треба це зрозуміти.

— Але ж виявилось, що інструмент цей не є універсальним, що всьому є межа, і цьому впливу також. Якби населення було цілком зомбоване, то навряд чи ми б спостерігали такий потужний громадський спротив...

— Я думаю, що Схід таки потерпів від тотальних маніпуляцій. Адже прошарок інтелігенції, людей, які мають комунікації зі світом, там значно менший, ніж у Києві. До того ж проблеми, які були на Сході у "5 каналу"... Була створена така собі резервація, за залізною стіною відсутності інформації. Взяти хоча б ті дивні заяви, до яких вдається ТРК "Україна" про те, що нібито на них збирається хтось нападати, вбивати. Брехня дотепер іде в ефір. А це божевілля про "наколоті апельсинки"!

Втім, я пригадую зовсім свіжі приклади ідіотизму, які були й у нас на каналі. За кілька місяців після подій у Новобогданівці, коли там горіли склади, ми одержали "темник" про те, що пожежу локалізовано. Тобто випадково хтось в Адміністрації Президента лоханувся і зі старої пошти запустив ще раз той самий "темник" по тих подіях, які завершилися кілька місяців тому. Я пам'ятаю наших переляканих редакторів, яким наші журналісти доводили, що це помилка, а вони казали, що ні, якщо прислали, то треба ставити. Мені було просто внутрішньо страшно, наскільки люди вже поставали ляльками. Вони такі зателефонували в АП і, тільки пересвідчившись, що це таки помилка, не дали в ефір нісенітницю.

Це був ще один прояв "фантастичен машин", яка керувала в країні всім і вся. Тепер воно все валиться, і дай Боже, щоб ми отримали хороший урок, який полягає в тому, щоб не лише пам'ятати, як погано було, а й в тому, що потрібно себе убезпечити надалі. Всі зараз говорять про засади редакційної політики, які потрібно підписувати менеджерам каналів і журналістам. Можливо, виникнуть й інші ідеї, щоб суспільство себе від цього убезпечило. Добре, що зараз всім вистачає мудрості, що до цього дня, коли ми з тобою спілкуємося, на вулиці все обходиться без розбитих шибок, без травм, без крові. Але наслідком нашої брехні, нашої нечесної поведінки в ефірі і поза ефіром могли б бути зовсім інші події — жахливі, страшні. Тому що зом-

бовані нами люди йшли б, переконані у своєму, — на людей, переконаних в іншому, це могло бути просто зіткнення. Слава Богу, що поки що все обходиться мирно.

— Як ти вважаєш, як розвиватиметься ситуація на телебаченні надалі? Чи має відбутися, на твою думку, кадрова люстрація?

— Я вважаю, що так само, як мирно відбувається революція, так само після свого завершення вона повинна мати мирне продовження. Я гадаю, що треба підходити з великим розумом до врегулювання пореволюційного процесу. Ми всі винні — хто менше, хто більше. І не потрібно позбуватися людей тільки через те, що вони свого часу не мали сили піднятися і проти чогось протестувати. Треба бути милосердними, треба вміти пробачати людям.

Але треба суто законодавчо захистити себе від можливостей виникнення подібних ситуацій у майбутньому. Адже людина є слабкою. І завжди обставини можуть бути над нами. Завжди може статися те, чому ми не здатні опиратися. Я гадаю, що державний канал має стати громадським з наглядовою радою замість президента. Тобто президент має бути просто виконавчою особою, менеджером.

Ті канали, які лишаються у приватній власності, мають діяти на свій розсуд. Але не може бути такого, що джерелом різнобічної інформації є один-єдиний "5 канал", що висвітлює всі точки зору, а решта 216 співають під одну дудочку. Гадаю, що люди Ющенка, які прийдуть до влади, обов'язково подбають про свої власні канали. А наявні канали залишаться дуже потужною опозицією. Я думаю, що й у команді Ющенка є люди, які можуть виявитися достатньо слабкими, як просто люди взагалі, яким, звичайно, захочеться спочатку сказати просто приємне слово у бік влади. А потім ще щось більше і більше. І це може знову довести до відвертої брехні. Тож щодо законодавчих запобіжників журналісти мають зараз виявляти ініціативу. Адже ні влада, ні менеджери на це самі не підуть. І має бути створено хоч 200 законодавчих, суспільних рогаток, щоб запобігти повторенню такої ситуації.

— Тобто ти стоїш на позиції, що відповідальність журналістів має бути одна на всіх. Але ж, за великим рахунком, це не є справедливим.

— Я дуже мирно налаштований. Я вчора давав інтерв'ю польському радіо і, представляючи мене, ведучий сказав: "Це та людина, яка, не чекаючи, поки всі почнуть йти пачками, одна з перших це зробила..." Та я не думаю, що зараз час рахувати, хто зробив це раніше...

— Але ж ти таки був першим телеведучим який відмовився від ефіру за "темником"...

— Так. Але все одно я б не рахував дні, хто якого числа що вчинив. Кожен зробив свій вчинок тоді, коли йому наступили на горло. Сьогодні є інша проблема. Не можу сказати про інші канали, але знаю, що на нашому залишилося кілька людей, які достатньо цинічно продовжують ставитися до ситуації: не відбулася моральна самооцінка, не відбулося усвідомлення корпоративної відповідальності. Я думаю, що цим людям просто не місце в професії, в журналістиці. Адже є якісь інші професії, якими б вони мали займатися. Є агенції, які займаються піаром: приходять замовник, і — все зрозуміло. Тобто вони й зараз не відчувають жодної вини, жодної відповідальності, хоча були в авангарді тієї брехні. І зараз продовжують робити все те саме. Хоч і поза межами випуску новин. Оце бридко. Втім, головне, що процес відновлення правди в ефірі розпочався і триває.

Розмовляла Ганна Шерман, "Телекритика"

ПОСТРЕВОЛЮЦІЙНІ РЕЗЮМЕ

Наталія Дмитрук: "Мене обурювало те, що глухих людей позбавили права вибору"

Липень 2005 року

Наталія Дмитрук, сурдоперекладач, 25 листопада 2004 року звернулася до телеглядачів телеканалу УТ-1 із закликом не вірити тому висвітленню подій, яке подає канал, бо воно є "неправдивим", розповіла глядачам про те, що вибори насправді були сфальсифіковані.

У липні 2005 року Наталі Дмитрук та Олені Притулі ("Українська правда") була присуджена Міжнародна нагорода свободи преси ім. Джона Об'юшона 2005 року у номінації "іноземна журналістика". Нагороду вручив на 32-й щорічній церемонії президент Національного прес-клубу Річард Данем (Вашингтон).

НПК високо оцінило "можливість незалежних українських журналістів, які кинули виклик контролю засобів масової інформації з боку влади і ризикували власною безпекою для того, аби допомогти відмінити сфальсифіковані президентські вибори", — йшлося у заяві клубу.

— Наталю, що вплинуло на ваше рішення під час виборчої кампанії-2004 передати своїм глядачам не слова диктора, а власний текст?

— Багато чого сплелось. Насамперед те, що особисто була в цій революції, була на Майдані — в епіцентрі подій. Також моя сім'я, усе моє оточення, друзі. Можливо, це й подіяло. По-друге, пригадуєте, які новини були на Першому Національному? Я замислилася: у звичайної людини є можливість вибору каналу — якщо їй щось не подобається, чи вона відчуває потребу в більшому обсязі інформації, просто перемикає канал. Тоді як люди, які не чують, не мають такої можливості, вони змушені дивитися те, що їм пропонують. Сама я тоді дивилася "5 канал" — це були такі новини, які мені хотілося дивитися. Я писала цілі "простирадла" для своїх глухих батьків, щоб вони мали змогу читати більш-менш неупереджені та правдиві новини. Мене обурювали ті "новини", які були тоді на УТ-1. Чому глухих людей позбавили права вибору?! Вони ж так само мають право отримувати об'єктивну інформацію, як і ми. Наші новини просто видавали дозовану та зомбовану інформацію.

Все це разом мене підштовхнуло. Дуже довго мучилась, страждала, довго думала, як донести правду "своїм"? Обрала такий варіант. Якраз у неділю були вибори, а потім у мене було три вихідних, які я простояла на Майдані. У четвер вийшла на роботу й пішла на це.

— Відчуття страху. Чи мали ви його на той момент?

— Було жахливо страшно. Тепер це вже можу сказати. В мене ж сім'я, в першу чергу був страх не за себе, а за власну родину. Я злякалася. Проте тоді це був єдиний вихід для того, щоб прорвати інформаційну блокаду.

Власне, сурдопереклад на УТ-1 настільки важко пробивався, що я могла просто все зіпсувати, — вони могли завтра виставити мене та мою колегу за двері та й усе. Розумію, що це було порушення професійної етики моєї роботи, але іншого виходу на той момент не бачила. Хотіла, щоб моя аудиторія знала, що відбувається. Не жалкую про те, що зробила. Збіглося так, що у той же день відбувся страйк журналістів УТ-1, які вимагали в президента телекомпанії Олександра Савенка дозволу говорити в ефірі правду. Якраз у той день вийшов перший змінений ефір о 9-ій годині вечора.

Спочатку страждала, прокидалася в "холодному поту" і до, і після свого вчинку. Довго вважувала це рішення, ще з першого туру виборів. Моя совість чиста, бо це був не передвибор-

чий вчинок, а вже після дня голосування — аж у четвер, я не зайняла увагу для агітації якогось певного кандидата. Просто треба було дати якось зрозуміти людям, що вибори фальсифіковані, хоча прекрасно розуміла, що не всі глухі голосували так, як я.

— **А якби ситуація повторилася? Чи зробили б ви те саме?**

— Ні, бо це лише на той момент і в тих умовах, саме в тій ситуації можна було дозволити собі це зробити, це було потрібно. Хай подібна ситуація взагалі не повториться.

— **Реакція вашого керівництва?**

— Ви розумієте, що тоді старе керівництво, мені так здається, вже розуміло, що назад дороги немає. Вони, мабуть, були вже в так званому стані "сидіння на валізах". На той момент їм було все одно. Я прийшла на наступний день до головного редактора і запитую: "Я сьогодні працюю?" — він відповідає: "Авжеж". Продовжувала працювати, ніхто нічого не сказав. Усі, хто працює на нашому каналі, звичайно, були люди різні та ставилися вони до мого вчинку по-різному, проте більшість сприйняла це досить позитивно. Я одразу їм розказала про це, бо вони жестів не знають, проте бачать, що щось відбувається, адже є розбіжність між моєю артикуляцією та диктора. Адже це мої колеги. Отак усі й дізналися.

— **Ситуація голосування на президентських виборах 2004 року, якою вона була для людей із вадами слуху?**

— Директор підприємства глухих просто віддав розпорядження, за кого голосувати під час виборів. Глухим навіть не дають можливості розібратися самим, щось вирішити. Ось чому мене ще це підштовхнуло до того, що я зробила тоді. І вони голосували, як сказано, бо спробуй якось по-іншому, і невідомо, що з тобою трапиться.

— **Тепер багато аналітиків говорять про особливу роль інтернет-видань у подіях 2004 року. Як, на вашу думку, чи сприяли інтернет-видання журналістським і суспільним зрушенням?**

— Звичайно! Це велика сила. Відчула це на собі. Ми розмовляли з однією нашою журналісткою — Ольгою Кашир — у неформальній обстановці про революцію, про те, що я зробила, розповіла про сім'ю. Потім якось вона запитала в мене дозволу зробити з тієї розмови ніби інтерв'ю. Тоді я ще до кінця не розуміла, що це має бути, але вже на наступний день прокинулася "зіркою". Жартую. Зрозуміла, що інтернет у цілому — могутній канал подачі інформації. За лічені хвилини можна дізнатися, що відбувається на іншому кінці світу й передати інформацію туди.

— **Чи вважаєте ви себе після всіх тих подій журналістом?**

— Ні, я не журналіст, я ведуча. Ведуча не обов'язково має бути журналістом. Проте, мені здається, я була б хорошим журналістом. Мені це справді цікаво, проте тепер уже запізно щось змінювати.

— **Чи почуваетесь тепер "героїнею"?**

— Ні. Проте відчула себе героїнею за кордоном. Мене запрошували у Вашингтон, Гамбург. Іноземці гарно поставилися до мого вчинку, я не очікувала такої реакції, для них я — герой. А тут дома — зовсім ні. Тут це сприйняли швидше як жарт. Це вже після закордонних видань — вітчизняні журналісти трохи зацікавилися, а так нічого особливого. Я якраз цього й не хотіла і менше всього прагнула. Ніколи не думала, що навколо цього буде такий ажіотаж. Коли вранці наступного дня мені почали дзвонити, хотіли взяти в мене інтерв'ю, я довго не могла зрозуміти, що від мене хочуть!

Мене запросили в Гамбург у травні 2005, там було вручення журналістської премії, організованої газетою "Штерн". Мене запросили просто як гостю цього дійства, бо я не журналістка. Ще зі мною була Ірина Халіп, білоруська журналістка. Просто сиділа як глядачка (спершу так думала), а потім почалося: великий екран на сцені, а там — кадри з випуску новин

того дня, коли я сказала про фальсифікації мовою жестів, коли в мене на руці була помаранчева стрічка. Потім мене запросили на сцену, розпитували і — зал устав. Я була вражена, тоді справді відчула себе героїнею.

Ще взимку до мене приїжджала знімальна група з Лондону. Вони хотіли зняти про мене фільм. Цікава група: ведучий глухий, режисер і оператор теж глухі, лише продюсер чує. Уся знімальна група — глухі, і передача ця для глухих, 40 хвилин щосуботи. Глухі дуже люблять цю передачу, бо вона для них та про них, до того ж ще й самі глухі ведуть. Я запитувала, як їм вдалося добитися виходу такої програми. "Ой, це було досить давно — 40 років тому. Спільнота глухих просто зібралася біля представництва влади і вимагали цього. Ось так і з'явилася така передача", — так вони мені це розповіли.

— Як ви думаєте, чи можливе повторення акцій протесту в нашому суспільстві в майбутньому?

— Не повториться. Хтось сказав дуже гарну фразу: "*На той час Майдан потребував нас, а сьогодні ми потребуємо Майдану*". Тоді таке було спілкування між людьми, така атмосфера загальної любові до ближнього свого, певна ейфорія, до того було таке відчуття єдності... Таке буває, певно, раз на сторіччя, а то й рідше.

— Як вплинула на інші країни, міжнародні процеси та ситуація, що склалася в нашій країні періоду виборчої кампанії 2004? Про який досвід можна говорити?

— Це просто не могло не вплинути. Це така приємна "зараза", що розповсюджується досить швидко. Це вплинуло на ставлення інших народів до нас. Головне тепер — не втратити нове ставлення до нас як до окремої нації. За останній час, де б не була, відчуваю повагу, відчуваю, що мені вже, нарешті, не потрібно пояснювати, де моя країна і хто такі українці.

А щодо досвіду... Думаю, такої ситуації вже не буде. Маю надію, що народ просто не доведуть до такого стану.

Олена Рябець, "Телекритика"

Єгор Соболев: "Все починається з ком, а завершується "темниками"

Липень 2005

Одним із головних організаторів журналістської революції став обраний влітку 2004 року новий голова Київської незалежної медіа-профспілки Єгор Соболев. Сталося його обрання внаслідок ініціативи групи засновників КНМП (Андрія Шевченка, Євгена Глібовицького, Наталії Лигачової, Сергія Черненка та інших). Засновники медіа-профспілки розуміли, що Сергій Гузь, попередній голова КНМП, обраний під час її засновництва у 2002 році, зробивши великий внесок у розбудову організації у всеукраїнському масштабі, водночас, не будучи київським журналістом, не має достатніх контактів з телевізійниками центральних каналів. В той же час, знаючи настрій цього середовища, можна було сподіватися на активізацію дій проти цензури саме київських телевізійників, адже вони найбільш потерпали від системи "темників". Потрібен був тільки досвідчений організатор, якому б київські журналісти довіряли, будучи особисто з ним добре знайомі. Єгор Соболев видався найбільш відповідною кандидатурою, що й підтвердив подальший хід подій. Ініціативу групи засновників КНМП підтримав у червні 2004 року з їзд, обравши Єгора Соболева головою КНМП, а Сергію Гузю доручивши спрямувати зусилля на створення Незалежної медіа-профспілки України. І це червневє рішення без перебільшення стало одним із вирішальних для організації журналістського спротиву цензурі — спротиву, що, зрештою, впливєся у журналістську жовтневу революцію.

У липні 2005 року ті події Єгор Соболев аналізує та оцінює спеціально для збірки "Телекритики".

Єгор Соболев народився 26 лютого 1977 року в місті Краснодарі, Росія. Вищої освіти не має — в 1995-му покинув навчання на третьому курсі історичного факультету Південно-Сахалінського педагогічного інституту. Переїхав до бабусі в Україну. 1995 — рекламний агент, потім — кореспондент газети "Феміда-пресс" (Донецьк). 1995 — 1996 — ведучий програми "Економічний тиждень" телеканалу "7*7" (Донецьк). 1996 — кореспондент газети "City" (Київ). 1997-1998 — кореспондент газети "Киевские ведомости". 1998-2002 — шеф-кореспондент інформаційного агентства "Українські Новини". 2002-2004 — незалежний журналіст. 2004 — лідер Київської незалежної медіа-профспілки. З березня 2005 — спеціальний кореспондент "5 каналу".

ЩО ДОПОМОГЛО ЖУРНАЛІСТАМ ЗГУРТУВАТИСЯ

— Медіа-профспілка була створена ще 2002 року й у 2004 була організацією з дворічною історією, — згадує Єгор Соболев. — Власне, я не був серед організаторів у 2002 році, тому знаю про це тільки зі слів інших. Тоді якраз була впроваджена тотальна цензура, тому люди, а зокрема журналісти, намагалися шукати способів боротьби з цензурою, розуміючи, що перемога насамперед залежить від їхньої здатності консолідуватися, згуртуватися. Мовляв, якщо їм це вдасться зробити, то вони зможуть разом вільно сказати "ні". Тільки так можна перемогти, якщо ж вони неспроможні діяти гуртом, то програють. Тоді ми програли.

На мій погляд, так трапилося тому, що не вдалося знайти спільної думки серед журналістів, стався розкол. Дехто вважав, що це насправді не щирий протест проти цензури, а просто хтось прагне лобіювати свої інтереси за спинами інших. Тобто серед журналістів не було згуртованості й розуміння того, що на першому місці мають бути не власні амбіції та особистісні стосунки, а загальна й єдина мета — збереження і відстоювання своїх прав на вільне слово. По-друге, я думаю, що причиною провалу 2002 року було також те, що у справу втрутилися політики, зокрема — тодішній голова Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації Микола Томенко. Звичайно, будь-яка підтримка для нас була і тоді, в 2002-му, і в 2004 році вельми важливою. Проте справа в тому, що політичні опозиційні сили стали представляти протест журналістів як свою заслугу. Зрозуміло, це давало їм переваги у своєму середовищі, однак на журналістів справляло відразливе враження. Був момент, коли журналісти у жовтні 2002 року справді готові були об'єднатися та виступити разом, але Томенко чинив тиск, вимагаючи від журналістів підписів під відкритим листом проти цензури — причому негайно. Звичайно, такі дії та "прохання" відштовхнули багатьох людей — ніхто не хотів бути інструментом у політичній грі.

У 2004 році були ті самі проблеми, проте вже був гіркий досвід минулого, тому нам частково вдавалося боротися з політиками. Цей рух, заснований у жовтні 2004, звичайно, був започаткований профспілкою, проте ми навіть не дали йому назви і завжди намагалися не афішувати його пов'язаність з медіа-профспілкою. Ми навмисно з перших же днів, після 28 жовтня, не називали це профспілковою акцією та просили ЗМІ, щоб вони так само цього не робили. Боялися того, що журналісти, навчені гірким досвідом профспілкових акцій 2002 року, взагалі не будуть нас сприймати і знову нічого не вийде.

Безумовно, ми вже мали певну репутацію. Можливо в чийось очах сумнівну, проте, думаю, у переважної більшості — позитивну. Проте на той час потрібна була і та меншість. Тому ми завжди переконували розглядати згадану акцію як спільний рух за професійні права. Немає більш головних чи менш головних — є прес-служба, яка тісно співпрацює з "Телекритикою", і

допомагає нам обмінюватися інформацією та постачає цю інформацію до ЗМІ та громадськості. Завдяки таким діям ми уникли можливого розколу, так званого "перетягування ковдри". Тобто не хтось один виступає від імені руху на екранах телебачення чи у пресі, а самі ЗМІ поширюють отриману від нас інформацію. Цей рух було представлено як боротьбу за загальножурналістські інтереси, а не як ініціативу окремої людини.

Пригадую, серед журналістів-підписантів були люди, які просто люто ненавиділи один одного або погано ставилися. Проте всі вони розуміли, що треба забути про антипатії і діяти спільно. Журналісти заслуговують на повагу саме за цей здоровий глузд, за розуміння того, що професійні інтереси вище від особистих образ.

Звичайно, журналісти просто патологічно боялися того, щоб їх пов'язували із будь-якими політичними силами. Пригадую, як на одну з наших прес-конференцій прийшов депутат "Нашої України" і почав кричати у мегафон про свою підтримку, повагу, захоплення. Я був змушений його знімати з імпровізованої трибуни та благати, щоб він йшов зі своїм мегафоном. Ми чинили так для того, щоб це не сприймалося як політична акція, а виключно як журналістська боротьба, якою вона й була насправді.

Чому це було так важливо? Менеджери каналів використовували таку "підтримку" опозиційних депутатів для дискредитації журналістського спротиву. Мовляв, журналістів просто використовують.

Журналісти мали зрозуміти, що це не боротьба за когось, а за свою професію, за можливість робити те, що ти вмєєш, та отримувати за це платню, а не бути безробітним, що тоді вже ставало тотальною проблемою навіть для дуже талановитих людей.

Це не була лише профспілкова боротьба, багато талановитих активістів не були членами профспілки, не є ними і тепер. Наприклад, Настя Образцова, яка першою висловила ідею повстання на "Інтері", що було вкрай важливо. Увесь цей час боролася під справжньою загрозою звільнення.

Більше того, журналісти "1+1" взагалі діяли з якогось моменту повністю відокремлено. Ігор Склярєвський, можливо, був серед перших, хто обговорював ситуацію, що склалася. Проте згодом із цензурою стали боротися Борсюк, а потім й Мазур, Добровольська, які взагалі ніколи не цікавилися ідеями профспілки. Образно кажучи, профспілка виявилася кинутим у воду камнем, який вже давно лежав на дні, а кола від нього ще ширилися на поверхні, охоплюючи дедалі більше журналістів.

СТРАТЕГІЯ ТА КООРДИНАЦІЯ ДІЙ У ХОДІ ЖОВТНЕВИХ ПОДІЙ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ. СПІВПРАЦЯ З ЖУРНАЛІСТАМИ ЦЕНТРАЛЬНИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ

— Спочатку ми всі посварилися. Справа в тому, що протест планувався загальний, а "1+1" був другим каналом, якому про це стало відомо. Можливо навіть, саме їхня переконаність у перемозі сприяла поширенню протестних настроїв на інших каналах: Новому, ICTV, УТ-1, які відчували, що вони не самі — журналісти провідних каналів готові боротися разом із ними.

Проте в якийсь момент, можливо, через антипатію до профспілки з 2002 року, але коли вже розпочиналися зустрічі, підготовка людей до спільного виступу, справді консолідованого, саме в цей момент журналісти "1+1" вирішили діяти окремо. Байдуже — чи вони борються, проголошуючи, що вони з нами, чи вони борються, проголошуючи, що роблять це окремо — проте всі ж боролися за одну справу. Питання з нами чи без нас — це риторика.

З самого початку було зрозуміло, що всіх не підняти. На всіх каналах на початку подій можна було створити тільки активну меншість наших прихильників. Більшою була кількість на-

ших прихильників на ICTV, але вона все одно була меншістю, якщо брати всіх ведучих, усіх випускових редакторів, усіх журналістів у цілому.

Коли журналісти "1+1" у відповідальний момент вирішили діяти окремо, вони розкололися на ту саму меншість, яка казала, що так працювати не можна, і більшість, котра волила — що ж робити, адже у нас тут Оселедчику (головному продюсеру телеканалу — "ТК") погрожують, а ви пропонуєте на барикади йти?! Тоді радикальна меншість пішла з каналу, і ми пересварилися. Від їхньої поведінки залежало, чи буде боротьба за ефір, адже вони полишили свої робочі місця. Профспілка зайняла таку позицію, що не можна звільнитися з каналів, слід відмовлятися працювати за "темниками". Тоді як команда "1+1" вважала, що це не ефективно. У нас був тиждень, сказати б, ідеологічних суперечок, фракційності. Тобто у загальній боротьбі всі прагнули подолання цензури, проте мали різні погляди на те, як це можна зробити. Згодом наші стосунки поліпшилися.

Було вирішено утворити фонд підтримки журналістів, яких усе ж таки звільнять. Було зрозуміло, що звільнення будуть, і першим став Володя Голосняк, якого звільнили з УТ-1. Ідея фондової грошової підтримки виникла тому, що ми прагнули заспокоїти багатьох колег, які вже втратили роботу або готові були звільнитися. Звичайно, люди більш рішучі тоді, коли знають, що вони можуть отримати дві-три місячні зарплати і це допоможе їм проіснувати, адже журналісти на той момент заробляли небагато. Тоді професія була непотрібна, потрібна була пропаганда, а не журналістика. Заробітна плата була не висока та, думаю, мало хто мав якісь заощадження. Таких були одиниці. З іншого боку, відчувалося, що бажання журналістів боротися, їх публічні протести викликали величезну повагу з боку великої кількості людей. Нам писали, нам дзвонили, будь-яким чином висловлювали свою підтримку й у тому числі пропонували гроші. Здається, першим був такий собі — Юрій Когутяк, він займається в медіа рекламним бізнесом, очолює рекламну компанію. Він зателефонував і запропонував гроші, якщо вони потрібні. Саме тоді було створено Фонд.

Фонд дуже швидко, буквально за кілька днів, зібрав, здається, кілька тисяч доларів. Проте гроші ми не витратили. Запропонували звільненому Голосняку допомогу, проте Володя насправді робив це не за гроші та не задля іміджу, тому він відмовився, сказавши, що шукатиме іншу роботу. Щодо інших журналістів, то їх не звільняли, просто відсторонювали від роботи, проте залишали на робочих місцях. Жодного разу не збиралася Рада, що розпоряджається грошима, думаю, ці гроші зберігаються на випадок "страшних випробувань", що можливо, а то й напевно чатують на нас у майбутньому.

СПІВПРАЦЯ З НАЦІОНАЛЬНОЮ СПІЛКОЮ ЖУРНАЛІСТІВ

— Участі в телереволюції НСЖУ не брала. Вони, звичайно, нам допомагали, були з нами, повністю поділяли всі ті ідеї та прагнення, що висував на той час наш рух. Проте справа в тому, що НСЖУ майже не має своїх представників серед телебачення. Вона має велике представництво в регіональній пресі, у друкованих ЗМІ, проте не в телебаченні, тому що на ТБ працюють переважно молоді люди, які не є членами НСЖУ, утвореної ще за радянських часів.

КООРДИНАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСЕРЕДКІВ ПРОФСПІЛКИ

— Оскільки ця революція стосувалася центральних телеканалів, то жодної потреби мати якусь координацію чи узгодження позицій з регіональними медіа в принципі не було. Звичайно, ми відчули відгук на наші протести від десятків регіональних телекомпаній, вони були солідарні з нами у прагненні побороти "темники" та цензуру. Проте, що в них там на місцях ро-

билося, ми тоді не знали. Епіцентр подій знаходився саме в Києві, тому ми боролися тут. Час-то передзвонювалися, наприклад, зі львівськими журналістами, у них на той час також проходили схожі акції. Наші дії ми узгоджували на рівні обміну інформацією. Проте, мені здається, це не слід вважати "заколотом" на всю Україну.

ПРО РОЛЬ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ У ПОДІЯХ 2004 РОКУ

— Для нас усі ЗМІ, що писали про проблеми цензури та про "біль" її присутності, мали величезне значення. У цьому сенсі "Телекритика" була теж однією з героїнь революції, саме тут постійно піднімалися тема особистої відповідальності журналістів, проблема того, як впливає робота та брехня журналістів на людей, на їх життя, на країну в цілому. Такі публікації істотно змінювали журналістів, для багатьох це були такі моменти, коли люди починали думати вже не про роботу, кар'єру, заробітну плату, а про совість, Бога, душу. Це було вкрай важливо. Усі, хто про це писав, робили неймовірні внески у нашу перемогу, так само як "Українська правда", як "Кореспондент-нет", тоді цю проблему висвітлювало також багато газет. Частина видань цього робити не могла, тому інтернет-виданням на той час було трохи простіше правдиво висвітлювати події, що відбувалися в країні. Щодо читачів, то я не думаю, що для них є якась різниця між інтернет-виданнями та просто друкованими ЗМІ, їм байдуже, де прочитати інформацію, головне їхнє прагнення було, є і має бути — це якість та правдивість написаного, щоб це було доступно та зрозуміло.

ДОСВІД ЕФЕКТИВНИХ ФОРМ ПРОТЕСТУ. УРОКИ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

Перший урок: протести не треба допускати, тобто постійно мусить бути профілактика. Починається все з того, що хтось починає тобі вказувати, що ти якось не так поставив кому, а закінчується тим, що журналіст взагалі не потрібен, тому що є "темник", є синхрон, уже переданий з іншої телекомпанії, а тобі просто треба бути присутнім при тому, як буде змонтований практично зроблений за тебе сюжет.

Тобто перша порада на майбутнє — це профілактика. Якщо ж це лихо все-таки станеться, то, звичайно, треба в будь-який спосіб об'єднуватися. Для майбутніх організаторів друга — головна порада: просто благайте, просіть людей забути про все особисте між ними та пам'ятати про те, що є важливим для всіх, що їх об'єднує, а не роз'єднує.

Приміром, спочатку було трохи зверхнє ставлення до журналістів УТ-1. Ми навіть не запрошували їх на першому етапі повстання, проте вони приєдналися на другому та стали досить активними учасниками, дуже сильним епіцентром спротиву, рішучим, розумним та послідовним.

Третє — для організаторів важливо "не висовуватися". Нехай їх взагалі ніхто не знає — це тільки краще. По-перше, по вулицях будеш спокійніше ходити, по-друге, у людей не буде відчуття, що їх використовують. Тому що менеджери завжди б'ють саме на це. Це не означає, що організатор не мусить запалювати людей, надихати їх, коли вони зневірюються, пропонувати різні шляхи, просто знайомити їх, що, до речі, дуже допомагає загальному "відчуттю плеча", духу боротьби, — проте не виставлятися наперед.

Якщо розглядати ситуацію такою, якою вона була минулого року, то дуже важливо не починати з того, щоб "кидати людей під танки", тому що таких, як Склярєвський, який був готовий до радикальних дій, до звільнення, лише 5 %, одиниці, а щоб перемогти, потрібно хоча б 51%, а бажано 95%. Тому ми почали з іншої форми протесту, ми сказали: *"Ми будемо просто чесно працювати, ми не хочемо звільнитися, ми любимо ці канали, ми любимо цих менеджерів."*

Давайте ми скажемо — "ні" цензорам і "так" — своїм каналам!" Завдяки цьому багато журналістів усвідомили, що вони, звичайно ж, проти цензури, однак не будуть звільнятися, а приєднаються до спротиву. Це дало час для того, щоб агітувати інших, тому що здійснювався сильний тиск на совість інших людей. Одна справа, коли хтось один агітує, і зовсім інша, коли поруч із тобою працюють Образцова та Павлюк, які кожен день б'ються за сюжети, їм не соромно поставити підпис під власним відзнятим матеріалом, а ти продовжуєш писати по "темнику". Звичайно, це тисне. Врешті-решт, "до танків" таки дійшло — 22, 25 листопада, коли "1+1", УТ-1 відмовилися працювати, на "Інтері" люди дійшли до відчаю та заявили, що йдуть на Майдан. Це вже були "танки", проте це був період, коли журналісти побачили, що разом, об'єднуючись, можна покращили ефір. Проте з цього точно не можна починати, це певний апогей, завершальна стадія боротьби.

ЧИ МОЖЛИВЕ ПЕРЕНЕСЕННЯ СТРАТЕГІЙ ТА ФОРМ ПРОТЕСТІВ ІЗ КРАЇНИ ДО КРАЇНИ, ВІД ЧАСУ ДО ЧАСУ. ЧИ БУВ ВИКОРИСТАНИЙ ДОСВІД МИНУЛОГО ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ДІЙ 2004?

— Звичайно, думаю, що всі революції однакові. Вважаю, що вони з'являються спочатку як "купка окремих людей", які найбільше відчують незадоволення та мають хороший талант організаторів. А згодом ця "купка" розповсюджує ідеї, що охоплюють маси, велику частину соціуму, прошарку населення, і далі вже ця сила "змітає" на своєму шляху все.

Якогось позитивного досвіду повстань у нас не було. Взагалі спочатку ніхто не вірив у перемогу, тобто люди розуміли, що, якщо вони цього не зроблять, то їм просто буде соромно на себе дивитися в дзеркало. На другому етапі вже з'явилася надія, але так само вона була примарною. Залишалось питання, коли ж до нас приєднаються телеведучі? Ведучі — це справді була вирішальна сила, коли вони були під цензорами, звичайно, перемагали останні, коли вони вийшли з-під них, — цензура одразу впала. Тому вагання, які на початку ще в когось були, зникли з приєднанням до нас ведучих-журналістів. Просто тоді все змінилося за один день. Ми отримали шалену силу та підтримку. Це були перші проміння перемоги.

ЧИ ЗБЕРЕЖЕТЬСЯ КОРПОРАТИВНА СОЛІДАРНІСТЬ ЗРАЗКА 2004-го РОКУ НА 2006 — РІК ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ?

— Звичайно, хотілося б думати, що ми все правильно організували, тому в нас була консолідація. Проте це було просто відчуття якоїсь "трагічної відірваності", терпець журналістів урвався, далі вже було просто соромно.

Наприклад, ти йдеш по вулиці й когось б'ють. Є люди, які підійдуть і скажуть — зупиніться! Можливо, навіть постраждають від цього, але щось зроблять. Є люди, які можуть так пройти, але потім викликати міліцію, є велика кількість людей, яка пройде повз і зробить вигляд, що нічого не помітили. Журналісти опинилися в четвертій позиції — їм казали — "підійди та вдар ногою". Вони вже були в такому стані використання або наруги, коли їх професійними обов'язками стало саме це.

Невимовно важко дивитися на людей, в яких тьмяні очі, яким не хочеться розмовляти про роботу. (Хоча журналістика — це таке середовище, де тільки про це й говорять зазвичай). Але на той час багатьом журналістам було патологічно соромно, з ними ляялись їхні чоловіки або дружини. Журналісти боялися вдягнути на вулицю щось з логотипом, символікою свого каналу — хоча раніше це робили, щоб пишатися своєю приналежністю до авторитетного каналу. Саме це було найголовнішою ознакою того періоду, коли нам вдалося сконсолідувати людей. Це

було таке об'єднання, як кажуть, "перед розстрілом": або ми це зробимо, або далі вже кінець. Сильний відчай багатьох справді радикалізував.

ДУХ ЄДНАННЯ: НИНІ ТА НА МАЙБУТНЄ

— Тепер, звичайно, відчаю немає. Журналістика нині переживає ренесанс. Чи знизилася консолідація?.. Певно, ні, тому що минулого року ми відчули, яка це сила. Тому схильність до консолідації тепер вища. Проте, якщо не буде великих проблем, то вона буде послаблюватися. Є ризик, що в якийсь момент журналісти втратять пильність і розуміння того, що всі вони — партнери, є спільна мета, спільна справа. На сьогодні в журналістів таке відчуття може зникнути, тому що цензура буде жити стільки, скільки живе журналістика. Завжди є бажання, намагання когось піти легшим шляхом.

Ситуація з майбутніми виборами 2006, думаю, буде набагато краща, аніж із виборами 2004 року, з точки зору свободи медіа та зменшення тиску на ЗМІ. Проте, припускаю, що вона може бути і гіршою, ніж тепер. Можливо, будуть спроби впливу на політику великих каналів, окремих газет, частини радіо, припускаю, що можливі навіть досить неприємні способи намагання лобіювати в ЗМІ свої інтереси. Хоча переконаний, що такої "тотальної машини", яка біле перетворювала на чорне та навпаки, — уже не буде. Вибори пройдуть в атмосфері більшої правдивості, з боку журналістського висвітлення — вони будуть набагато кращими.

Олена Рябець, "Телекритика"

Глава 3.

ЕФІР РЕВОЛЮЦІЇ

Протягом всієї виборчої кампанії-2004 "Телекритика" аналізувала вітчизняний теле-ефір. Ми помічали намагання деяких телеканалів або тележурналістів донести до глядачів правдиву та плюралістичну інформацію. Ми не спускали і тим, хто займався відвертими маніпуляціями. Під час "помаранчевої революції" ми пропонували ідеї, як зробити телеефір найбільш адекватним неординарним подіям.

"Моніторинг теленовин" від "Телекритики" став окремим проектом, він був опублікований у нашій книзі "Інформаційні війни". Публіцистичні ж статті авторів "Телекритики", присвячені телебаченню знаменних осені та зими 2004-го, у вигляді збірки ми вперше представляємо тут.

Спочатку наш читач ознайомиться з 8 статтями, які авторами "Телекритики" були зроблені в рамках моніторингу виконання підписантами "Заяви журналістів українських телеканалів" проти цензури. Нагадаємо, вони вимагали від влади та власників і менеджерів телеканалів, які, за визнанням журналістів, "прагнуть замовчувати важливі події, або перекручують їх сутність", дотримання таких стандартів: 1. Усі інформаційні програми повинні інформувати про всі суспільно значущі події. 2. Усі інформаційні програми повинні представляти всі значущі точки зору на події, що висвітлюються. 3. Уся інформація, що потрапляє до ефіру, має бути перевіреною та містити посилання на джерела.

Журналісти зобов'язалися виконувати ці стандарти. Наскільки їм це вдавалося — аналізувала "Телекритика".

Другий розділ глави "Ефір революції" складають телекритичні публіцистичні статті, які вийшли на нашому сайті восени-взимку 2004 року.

Розділ перший. МОНІТОРИНГ ТЕЛЕНОВИН У РАМКАХ АКЦІЇ "ЖУРНАЛІСТИ ЗА ПРОФЕСІЙНІ ПРАВА"

Публично задекларированная редакционная политика. Таким должно быть главное требование журналистов-протестантов

29.10.2004

Революции в телевизионном эфире, которой все ждали после акции журналистов 28 октября, — не произошло. Даже сама информация о состоявшейся акции прошла только в эфире "5 канала", ТРК "ЭРА" и телеканала "Тонис". На "1+1" лишь сегодня утром в "Сніданке з "1+1" Марина Кухар во включении ранним утром сказала о выдвинутом накануне требовании

журналистов разных каналов соблюдать в эфире стандарты журналистики, а также об уволившихся коллегах. В эфире после восьми утра это сообщение было совсем коротким.

Впрочем, уповать на то, что в кадре появятся прямые обращения журналистов к народу, или другие экстремальные проявления профессионального волеизъявления — было бы наивно и глупо. Вместе с тем, чувство разочарования кажущейся малостью и — пока — незаметностью результатов не должно и не может умалять ни решимость, ни значимость сделанного нашими коллегами шага. На самом деле, подписанное заявление — это конкретные взятые на себя публично обязательства конкретных действий, которые находят отражение в эфире. И уже вчерашний эфир продемонстрировал: антиющенковского "мочило ва" не было ни на одном из каналов! Мы не видели "темников", мы не знаем, является ли этот факт непосредственным следствием вчерашней акции журналистов, либо это случайность... Мы также не смогли полностью отследить участие или неучастие подписантов в продвижении в эфир, скажем, сюжетов выборной "нарезки", ведь большая часть этих материалов на разных телеканалах вообще не титруется. Таким образом, мы не знаем, были ли среди анонимов, создававших односторонние "нужники" — в том числе, проявляющиеся прежде всего в верстке, — журналисты, подписавшие письмо.

Тем не менее, если бы новости на протяжении всей выборной кампании на общенациональных каналах были хотя бы такими, как вчера, наверняка они бы принесли меньше вреда гражданам нашей страны.

Так, **"Факти" ICTV** в 18:45 дали сюжет о встрече Ющенко с избирателями в Черкассах, содержательно более-менее адекватный, цитируем: "У разі перемоги на виборах Віктор Ющенко не запросить до Кабміну одіозних персонажів чинного режиму". "Віктор Ющенко наголосив, що його програма пересікається з планами соціалістів та комуністів, а саме у соціальних та антикорупційних заходах і також налагодженні відносин з Росією".

Кроме того, в тех же "Фактах" один из подписантов — репортер Виктор Сорока — показал сбалансированный сюжет о решении Верховного суда относительно постановления ЦВК о создании дополнительных избирательных участков в России, представив синхроны уполномоченных представителей в ЦИК и Ющенко, и Януковича. Сюжет также был подытожен грамотной отводкой, объективирующей позицию журналиста.

В **"Репортере"** на **Новом канале** в 19:00 прошел сюжет про "Три гранаты, найдені 28-го жовтня в офісі студентського братства у Львові". В нем была подана и точка зрения милиции о том, что гранаты могли быть использованы как боевые. И точка зрения львовских студентов, которые расценивают действия милиции как провокацию и *"розпочали безстрокову акцію протесту, спорудивши біля університету символічну барикаду"*.

С другой стороны, и до этого эти телеканалы были гораздо менее предубежденными и не-объективными, чем структуры, контролируемые СДПУ(о).

В то же время, 28 октября был и пример другого рода. Скажем, в ночных **"Подробностях"** на **"Интер"** перед "нарезными" сюжетами о выступлениях в регионах кандидатов в президенты (о Ющенко — не говорилось) пошел оценочный комментарий ведущей Ларисы Губиной. Она предваряла нарезку словами о том, что кандидаты ездят и **"раздают обещания"**. До этого же в программе подробно рассказывалось о **рабочих** буднях действующего премьера и кандидата от власти Виктора Януковича.

То есть, мы видим: для того, чтобы действия корреспондентов-подписантов вылились в реальные изменения в редакционной новостной политике каналов, нужна, во-первых, поддержка их действий ведущими новостей — лицами телеканалов. Во-вторых, поддержка руководителей информационных служб.

Во-третьих, чтобы ситуация развивалась не в сторону очередных увольнений или отступлений, необходимы ОГРОМНЫЕ усилия для того, чтобы, наконец-то, состоялась НОРМАЛЬ-

НЬЕ переговоры редакционных коллективов с топ-менеджерами и собственниками телеканалов. Их целью должно быть главное: выработка, согласование и подписание обеими сторонами РЕДАКЦИОННЫХ УСТАВОВ и основ РЕДАКЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ. Об этом "Телекритика" и ряд других экспертов начали говорить еще в 2002-ом году, во время тогдашних известных выступлений журналистов против цензуры. К лету 2003 года такое подписание состоялось между собственниками и редакционным коллективом "5 канала", и это, как нам известно, помогает журналистам оппозиционного канала отстаивать профессиональные стандарты в подходе к информации.

Мы надеемся, что нынче к этому придут и журналисты, и топ-менеджеры, и собственники других телеканалов. Собственно, это и должно, по-нашему мнению, стать главным в определении дальнейших шагов наших коллег.

Итак — следующее требование: конструктивные и эффективные переговоры, которые позволят журналистам работать в соответствии с основными профессиональными стандартами, гражданам — получать полную и достоверную информацию, а собственникам — развивать свои медиа в качестве бизнеса, а не политического инструментария.

Наталья Лигачева, "Телекритика"

Новости "Интера" остаются тотально манипулятивными

30.10.2004

Анализ того, как освещали телеканалы выборную тематику 29 октября, в последний день возможности ведения агитации, продемонстрировал ту же тенденцию, которую "Телекритика" уже отметила.

Журналисты-подписанты Заявления против цензуры могут гарантировать соблюдение профессиональных стандартов только в собственных сюжетах и только тогда, когда это в корне не противоречит интересам топ-менеджеров и собственников канала, либо же между ними найден некоторый консенсус. Судя по эфиру за 29-ое, последнее возможно на **Новом канале** и, в какой-то мере, на **ICTV**.

На **Новом** равноценно были представлены позиции как сил, поддерживающих Януковича, так и сил, поддерживающих Ющенко, в студийной подводке Оксаны Павловой и сюжете Карины Самохваловой и Захара Бутырского, посвященном окончанию агитационной кампании. Приводим сюжет полностью по расшифровке "Огляду телеэфіру": *СТУДІЯ: В останній день дозволеної агітації фаворити президентських перегонів сповна використали законну можливість висловитися. Кандидат від влади Віктор Янукович зробив жорстку заяву на заводі "Артема". Його опонент, Віктор Ющенко, провів власну прес-конференцію. Після сьогоднішніх заочних дебатів кандидати мусять прими... припинити агітацію.*

РЕПОРТАЖ: *Автори: Карина САМОХВАЛОВА, Захар БУТИРСЬКИЙ. Завод "Артема", жінки у синьо-білих хустках, ракети для бомбардувальників, хоча без начинки і не для вітчизняних збройних сил, але вражають своєю солідністю. Тут свою жорстку заяву робить прем'єр. Він просить своїх прихильників не лізти на барикади та закликав опозицію утриматися від дій, які можуть привести до кровопролиття.*

СИНХРОН: *Віктор ЯНУКОВИЧ, кандидат у президенти України: "Я не розумію людей, що кидають країну та її народ у криваве громадянське протистояння. Я не розумію політиканів, що мріють насильно захопити владу, прикриваючись ім'ям так званої "демократичної опозиції".*

РЕПОРТАЖ: Тим часом, коаліція "Сила народу" з огляду на можливість провокацій передумала у ніч виборів виводити людей до ЦВК. Про це заявив Микола Томенко, довірена особа Ющенка. На думку прибічника опозиційного кандидата, у виборчу ніч під комісією зберуться представники криміналітету, натомість штаб Ющенка закликає кожного прийти о 8 вечора на свої виборчі дільниці.

СИНХРОН: Віктор ЮЩЕНКО, кандидат у президенти України: "Ми просимо всю громаду дочекатися на своїх дільницях вивішення результатів голосів і бути першими свідками про їх політичні підсумки".

РЕПОРТАЖ: Крім того, Ющенко заявив про погрози життю своєї родини. Він був одягнений у костюм з помаранчевими смужками, у тон партійному".

Також кардинально відмінно від своїх колег із "ТСН" і "Подробностей" на "Интер" подали в "Репортері" оцінку спостерігачами від СНГ і Землячства донбасовців. Пріжде всего — в оцінці відомих подій біля ЦВК 23 жовтня. Достатньо порівняти: **Новий канал, 19.00.**

РЕПОРТАЖ: Автор: Ольга КОШЕЛЕНКО. Президентські перегони в Україні проходять спокійно і без особливих порушень. Таке враження склалося у спостерігачів від місії СНД та представників Землячства донбасівців. Передвиборча ситуація, з їхніх слів, загострилася лише одного разу, коли в ніч проти неділі пройшов мітинг перед ЦВК. **Протизаконно, кажуть спостерігачі, використовувати депутатські мандати, як щити проти міліції.** Також вони занепокоєні порушеннями на виборчих дільницях на Західній Україні та Київській області.

ТСН, "1+1", 19.30:

СТУДІЯ (ведуча — Людмила Добровольська): **РЕПОРТАЖ:** Спостерігачі від СНД кажуть, що головне завдання нині — забезпечити незалежність роботи українського Центру виборчого та територіальних виборчих дільниць.

СИНХРОН: Ріфат ШАЙХУТДІНОВ, депутат Держдуми Росії: "ЦИК являється незалежним органом і відповідально не підлягає ніякому впливові. В відповідності з Конституцією, гарантом Конституції являється Президент, і, по-видимому, Президент повинен забезпечити невмешальство в діяльність комісії".

РЕПОРТАЖ: Кілька днів тому спостерігачі ОБСЄ заявили про два принципові порушення під час української виборчої кампанії — використання адміністративного ресурсу та нерівномірний доступ до медіа різних кандидатів. Російські місіонери ОБСЄ з цим не згодні.

СИНХРОН: Єгор СОЛОМАТІН, депутат Держдуми Росії: "Высказывается тот кто, хочет и кто может высказаться, он высказывается и высказывается достаточно разнообразно, используя все способы агитации. Что же касается административного ресурса, то, на мой взгляд, пока он проявился только в одном — в событиях около Центральной избирательной комиссии".

"Подробности", "Интер", 20.00, ведучий — Александр Колодий, сюжет цитуємо виборчо.

29 жовтня в полночь офіційно завершається передвиборная агітація

СТУДІЯ: Сьогодні в полночь офіційно завершається передвиборная агітація. Соціологи, дотримуючись закону, мовчать уже півтора тижні. Зате політологам підводить попередні результати кампанії ніхто не заперечує.

РЕПОРТАЖ: Автор: Анастасія ОБРАЗЦОВА. За неповних три місяці передвиборная кампанія прочно вошла в життя українців — ні одного дня без сводок із ЦИК і виборчих штабів без взаємних упреків, призивів і заявлень. В новітній історії країни її, схоже, називають наймасовішою за кількістю учасників, і найагресивнішою.

СИНХРОН: Леонід КРАВЧУК, перший президент України: "Нехтування законом, нехтування Конституцією — це вже є небезпечні речі. У 91-му році заборонили Комуністичну партію. Було в Україні 3 мільйони 500 тисяч членів КПРС, 3 мільйони 500 тисяч. Аби хтось кинув клич,

ну не всі 3 мільйони, прийти в Київ і силою змінити ситуацію, я думаю, сили вистачило б. Але треба віддати належне членам КППС того часу, вони були законослухняні". (...)

(...) СИНХРОН: Рифат ШАЙХУТДИНОВ, депутат Государственной Думы РФ: "Мы понимаем, что выборы в Украине в отличие от предыдущих выборов президента новый глава победит, опираясь на поддержку, опираясь на поддержку одной части населения. Но в этом есть достижение демократии, что одна часть населения, она является большинством. Понятно, что некоторая такая кризисная ситуация, но такие кризисы мы учились решать именно демократическим путем. Мы надеемся, что Украина выберет для себя путь демократических выборов и правовой путь, пойдет этим путем и не поддастся экстремистским настроениям".

СИНХРОН: Элизер ФЕЛЬДМАН, зам. главы миссии израильского Института изучения стран Восточной Европы и СНГ: "Как и все мы отмечаем очень серьезную проблему связанную с нагнетанием страстей, связанных вокруг избирательной кампании, с тем, что некоторые народные депутаты Украины, ответственные лица, представители исполнительной власти вмешиваются в избирательный процесс, в деятельность Центральной избирательной комиссии серьезным образом нарушают ее нормальную работу, препятствуют исполнению своей роли органами правопорядка".

В "Фактах" ICTV просто избежали этой темы. В то же время, на этом канале прошла абсолютно тождественная информация, озвученная также и на "1+1", и на "Интер" о заявлении П. Симоненко: ТСН, "1+1": Петро Симоненко заявив, що пропозиція Віктора Ющенка комуністам взяти участь у формуванні нового уряду свідчить про втрату Ющенком впевненості у своїй перемозі. СТУДІЯ: А Петро Симоненко сьогодні заявив, що пропозиція Віктора Ющенка комуністам взяти участь у формуванні нового уряду свідчить про втрату Ющенком впевненості у своїй перемозі і намагається будь-яким чином притягнути увагу до себе. Симоненко нагадав, що свого часу саме фракція комуністів ініціювала відставку Ющенка із посади прем'єра. "Закликаю кожного громадянина вирішити, що обирає Україна", — Сергій Тігіпко, керівник виборчого штабу Януковича.

СИНХРОН: Сергій ТИГИПКО (так в оригіналі — "УС"), керівник виборчого штабу Віктора Януковича: "Ми є відповідальними за свій вибір перед своїми дітьми, перед суспільством, навіть перед історією. Зараз дуже багато закликів до стабільності, спокою. Але я впевнений, що стабільність і спокій в серці кожного громадянина настане тільки тоді, коли цей вибір буде зроблено. Тому давайте поводитись як громадяни, як свідомі люди. Ми знаємо, що громадянський обов'язок — прийти 31 жовтня. Давайте прийдемо на виборчі дільниці і зробимо, що залежить тільки від нас".

"Подробности", "Интер":

Петр Симоненко заявил, что лидер "Нашей Украины" обещает коммунистам портфели министров

СТУДИЯ: Кандидат в президенты Петр Симоненко сегодня заявил, что лидер "Нашей Украины" обещает коммунистам портфели министров, поскольку теряет уверенность в победе и пытается любым способом привлечь на свою сторону левый электорат. В свою очередь лидер КПУ напомнил, что Виктор Ющенко уже имел возможность формировать правительство в 2000 году. И именно коммунисты добивались его отставки, поскольку, цитирую, "политика, которая проводилась националистическими членами правительства, привела ко многим отрицательным последствиям в обществе, а его антинародные реформы привели Украину фактически к потере экономического суверенитета".

"Факты", ICTV:

Петро Симоненко прокоментував запрошення комуністів до участі в уряді, який Віктор Ющенко сформує, перемігши на виборах

СТУДИЯ: Останній агітаційний день інших претендентів на найвищу посаду в країні в нашому наступному стислому огляді.

РЕПОРТАЖ: Автор: Богдан ЧУПРИНА. Кандидат у президенти, лідер Компартії Петро Симоненко прокоментував запрошення комуністів до участі в уряді, який Віктор Ющенко сформує, перемігши на виборах. На думку Симоненка, це свідчить про втрату лідером "Нашої України" впевненості у своїй перемозі та загравання Ющенка з лівим електоратом. Головний комуніст співпрацю КПУ з Ющенком вважає неможливою у принципі.

При этом, как видим, ни на одном телеканале не было указано ни место, ни время, где прозвучало это заявление Симоненко, не было и ссылки на источник информации.

Что же касается канала "Интер", то их новости в 20.00, которые вел Александр Колодий, были тотально, как и прежде, манипулятивны в освещении выборной тематики. При этом уже сейчас можно сказать, что, увы, в сюжетах некоторых подписантов Заявления видны очень размытые границы компромиссов в понимании профессиональных стандартов. Это касается, в частности, сюжета Анастасии Образцовой, который находится где-то между возможным в условиях "Интера" и необходимым в интересах зрителей и общества.

В "Подробностях" цитаты из выступления Леонида Кучмы в Черниговской области о том, если угроза выборов и существует, то исходит она от оппозиции, не была прокомментирована сторонниками Ющенко. В выпуске прозвучала информация об обращении к народу Януковича (с синхронами), и не было сказано о том, что к избирателям обратились в этот день и Виктор Ющенко с Юлией Тимошенко. Виктор Янукович присутствовал в "Подробностях" за 20.00. в невероятном количестве, по самым разнообразным поводам — разумеется, исключительно в положительных контекстах, в образе неустанно работающего премьера. Огромный сюжет был посвящен подведению итогов штабом Януковича, также в абсолютно сервильной подаче. В то же время — в сюжете Марины Сороки о подведении итогов штабом Ющенко не только прева-лировала информация о недостатках его выборной кампании, но и была проведена манипулятивная спецоперация, основанная на все той же теме болезни оппозиционного кандидата.

РЕПОРТАЖ: Однако гораздо большей проблемой для "нашеукраинцев" стало не то, что агитационный тур пришлось прервать — о кандидате в СМИ начали говорить чаще. Явным просчетом стала попытка разыграть карту отравления Ющенко. По требованию "Нашей Украины" Верховная Рада даже создала специальную комиссию, но с ее руководством и сам Ющенко и его окружение почему-то сотрудничать не стали. А впоследствии оказалось, что никаких подтверждений версии отравления нет. Точку поставила венская судмедэкспертиза 27 октября.
ОЦЕНОЧНО

СИНХРОН: Манфред ХОХМАЙСТЕР, директор Института судмедэкспертизы Венского университета: "Мы взяли пробы сами прямо в "Рудольфинерхаузе" и исследовали кровь и волосы пациента. Мы также взяли пробы ногтей и нигде не обнаружили ядовитых веществ. Был применен эмиссионный спектральный анализ и... (НРЗБ). Эти анализы обычно позволяют выявить свинец, ртуть, таллий и мышьяк, но в крови пациента этого обнаружено не было".

РЕПОРТАЖ: Последствием всей этой истории стала заметная радикализация избирательной кампании. И ставка уже делалась на массовые акции, кульминацией которых должен был стать митинг в день голосования. Репетиции состоялись. Правда, если 16 октября все прошло довольно мирно, то 23 — появились пострадавшие. Возможно, поэтому сегодня доверенное лицо кандидата Николай Томенко заявил, что штаб Ющенко решил отказаться от призыва к людям собраться в ночь выборов перед Центризбиркомом. Хотя еще недавно сам лидер "Нашей Украины" призывал сторонников прийти именно к ЦИК. Правда, следует отметить, что аморальный, цинично-манипулятивный сюжет, основанный на откровенной подтасовке со словами Генри Киссенджера, сказанными им со всем не в связи с Ющенко, вышел в "Подробностях" НЕТИТ-

РОВАННЫМ. Очевидно, это и был тот пример достигнутой договоренности между менеджментом телеканала и журналистами о праве не ставить подписи под сюжетом, искажающим видение факта репортером. Использованы же слова Киссинджера были для еще одной спецоперации, не имеющей, вообще-то, к формату новостей ни малейшего отношения.

Генри Киссинджер заявил: нечестный политик не должен быть президентом

СТУДИЯ: В интервью журналистам одного из украинских каналов бывший госсекретарь США Генри Киссинджер заявил: нечестный политик не должен быть президентом. Вообще же избирательная кампания в Украине произвела на международных экспертов тягостное впечатление. Но ее кульминацией, по мнению наблюдателей, стали события 23 октября. Они уверены, что такое просто недопустимо.

РЕПОРТАЖ: НЕ ТИТРОВАНО. События, которые разворачивались в ночь на 24 октября под стенами ЦИК, продемонстрировали, что, в случае проигрыша своего кандидата, радикальные оппозиционеры готовы пойти даже на срыв выборов. Неоднократно опробованный сценарий — с организацией массовых беспорядков и срывом работы Центральной избирательной комиссии — существует не только на бумаге, но и отрабатывается в полевых условиях. Вопрос о том, какой ценой эта цель может быть достигнута, даже не обсуждается. Как и то, что речь идет о нарушении закона — того самого, который разрабатывали сами оппозиционеры. И в котором говорится, что вмешиваться в работу Центральной избирательной комиссии никто не имеет права. Даже депутаты. И уж тем более — кандидаты на пост президента.

СИНХРОН: Марина СТАВНИЙЧУК, член ЦИК: "Якщо чесно по-людськи, то у мене особисто велике розчарування. Тобто у народних депутатів України є маса форм, в яких нормальних конструктивних умовах можна приймати будь-які рішення. Врешті-решт не треба забувати, що авторами закону про вибори президента України є опозиційні депутати і в закон, його норми вкладено все, що вважали за необхідне, скажімо, представники опозиційних сил у парламенті за-для того, щоб вибори відбувалися відкрито, чесно і прозоро".

СИНХРОН: Михаил РЯБЕЦ, председатель "Фонда содействия демократическим выборам": "Центральна виборча комісія є колегіальним державним органом, який здійснює свої повноваження, незалежно від будь-яких державних органів, посадових та службових осіб цих органів. Цим же законом, до речі, прийнятим нещодавно цим же складом парламенту, чітко встановлено, що ніхто не може втручатися у діяльність Центральної виборчої комісії при вирішенні неї питань, пов'язаних із організацією підготовки до проведення виборів президента України".

РЕПОРТАЖ: То, что речь идет именно о влиянии на ЦИК, можно было понять, когда местом для проведения митинга сторонников Ющенко назвали площадь Леси Украинки — на которой, собственно, и находится здание Центризбиркома. А когда акция началась, об этом еще раз заявили международные наблюдатели.

СИНХРОН: Алексей КОЧЕТКОВ, глава миссии наблюдателей от международной организации CIS EMO: "Тут кто-то вообще должен следить за соблюдением законов. Кто-то куда-то врываясь, начинает подсчет какой-то там... Наблюдателей не пускают, между собой все решают. Чем это все вообще может закончиться? Посмотрите, на улице толпа стоит, им только "фас" скажи, они сейчас сюда бросятся, так сказать, документы из окон выкидывать. Видели уже, было, проходили".

РЕПОРТАЖ: Сторонники Ющенко, впрочем, все время говорили, что акция носит исключительно мирный характер. Если бы это было так — организаторы, по сути, дискредитировали самих себя. А вот если это действительно была генеральная репетиция беспорядков, то она, прямо скажем, удалась. Технология отработана поэлементно — как собирать людей, как накалить эмоции до предела, как будет реагировать милиция на удостоверение народного депутата

и, наконец, как помешать членам ЦИК выполнять свои обязанности. Вот только задним числом исправить ситуацию пока не получается. Хотя очень хочется.

СИНХРОН: Александр ЗИНЧЕНКО, руководитель избирательного штаба Виктора Ющенко: "Ми заздалегідь о 19 годині повідомили своїх прихильників, що акція вичерпана і далі народні депутати, представники Віктора Ющенка в центральній виборчій комісії самі будуть доводити правоту нашої правової позиції".

РЕПОРТАЖ: А вот что на самом деле говорил Виктор Ющенко: **СИНХРОН:** Виктор ЮЩЕНКО, кандидат в президенты Украины: "Одним словом, ви ж, дороженькі, ви ж не розходьтесь".

РЕПОРТАЖ: С этими словами депутаты-"нашеукраинцы" оставили своих сторонников на площади и отправились наверх — выяснять отношения с членами ЦИК. И именно после этого на площади произошла настоящая стычка — на пикетирующих напали неизвестные. Драка закончилась довольно быстро. Однако даже этого времени хватило, чтобы пролилась кровь. Виновников сразу же начали искать. Но почему-то задержали охранников бывшего министра транспорта Леонида Костюченко. Да и то — не возле ЦИКа, а на площади Славы, у гостиницы "Салют". В том, что задержанные причастны к нападению, сомневались даже сами депутаты.

СИНХРОН: Владимир СТРЕТОВИЧ, народный депутат Украины: "Вони, можливо, я не виключаю, участь в цьому всьому не брали. Тому що вони йшли з роботи, і так виглядає ситуація".

РЕПОРТАЖ: Впрочем, это не помешало надеть на задержанных наручники и уложить их на пол.

СИНХРОН: Евгений ЧЕРВОНЕНКО, народный депутат Украины, фракция "Наша Украина": "Молчи, животное. (НРЗБ). Ты не мужчина, женщин бить (НРЗБ). Тихо камеры, не надо".

РЕПОРТАЖ: Работники ЦИК, опасаясь за свою безопасность, вызвали милицию. Но прибывшие к месту сотрудники "Беркута" неожиданно оказались объектом нападения со стороны депутатов.

СИНХРОН: Дмитрий СИЛЯКОВ, командир спецподразделения "Беркут": "В резерв, который находился в течении дня 23 числа. Мы увидели, то есть услышали звон битых стекол де-то в районе 23.30 и большую толпу людей, которые пытались прорваться в здание. Я дал команду своим подчиненным одеть средства защиты и экипировку и выдвинутся к центральному входу. Встали между толпой, слегка их оттеснили. Я объявил, чтобы люди сделали несколько шагов назад, они сделали, выполнили. Вот я объяснил, для чего это, что необходимо обеспечить беспрепятственный проход лиц, которые имеют право заходить в ЦИК, выходить из него и также народным депутатам. В образованный проход спустя минуту-две ворвалась группа народных депутатов. Червоненко, Зинченко там были, Шкиль -ну многие, которых я знаю наглядно, некоторые знаю лично. И сразу ни слова не говоря, бросились на милиционеров, сорвали шлемы с двоих. Этими шлемами они начали их избивать руками. То есть хватали, тягали за снаряжение".

СИНХРОН: Андрей ЭЙДЕЛЬНАНТ, старшина милиции, спецподразделение "Беркут": "была травма головы. Очень голова болела, то есть задняя, тошнота была, головокружение. Очень болели почки, потому что по почкам били ногами, то есть руками, там не разбирали, кто попал, чем попало".

СИНХРОН: Дмитрий СИЛЯКОВ, командир спецподразделения "Беркут": "Учитывая их неприкосновенность, мы никаких действий не предпринимали активных, активной обороны. То есть оборона была пассивная. Вот они как-то успокоились, зашли в здание избирательной комиссии и спустя. Все, в общем-то, стало спокойно после их, после того, как они удалились и буквально секунд через 40, через минуту, ну очень быстро выскочили опять из здания, буквально выбежали депутат Червоненко, Турчинов, Вольнец, кандидат в президенты Украины Виктор Ющенко и начали опять избивать милиционеров, срывать шлемы. Основная задача была выполнена, то есть попытка прорваться в ЦИК, она была локализована, то есть люди убраны. Я дал коман-

ду на отход в транспорт своим подчиненным. Потом я услышал как бывший наш сотрудник, генерал милиции бывший, то есть он крикнул группе депутатов и толпе, которая стояла, что это командир "Беркута", "потрібно його затримати, вилучити зброю та посвідчення". Вот они бросились сразу, в какой-то момент оставили бойцов, бросились на меня, повалили на землю, начали избивать, пытались забрать удостоверение и потом подхватили и просто затащили в помещение ЦИК".

СИНХРОН: Александр ЗИНЧЕНКО, руководитель избирательного штаба, Виктора Ющенко: Полковник "Беркута" був абсолютно недоторканим, і ніякого синця в нього не було".

СИНХРОН: Дмитрий СИЛЯКОВ, командир спецподразделения "Беркут": "Депутат Волынец нанес мне удар ногой в колено, Ющенко ударил рукой в лицо. Я не сопротивлялся, никаких действий не оказывал. Поднялись (НРЗБ). Ну, на какой-то этаж мы поднялись. Там дверь преградил им один из народных депутатов, по-моему, фракция социал-демократов".

СИНХРОН: Нестор ШУФРИЧ, народный депутат Украины, фракция СДПУ(о): "Зинченко попытался силой меня отодвинуть от двери. Его охранники 2 офицера госохраны фактически совершили на меня нападение, пытаюсь оттеснить от двери, попытались повалить на землю. Помогали им народные депутаты Павленко и Порошенко. Разорвали на мне рубашку".

РЕПОРТАЖ: В помещении, которое брали штурмом "нашеукраинцы", находились члены Центризбиркома, который должен был принимать решение о создании дополнительных избирательных участков. Но Виктор Ющенко сразу же заявил, что есть вещи поважнее.

СИНХРОН: Виктор ЮЩЕНКО, кандидат в президенты Украины: "Беспорядок, творятся провокації. Вживайте заходів, будь ласка".

РЕПОРТАЖ: Самое поразительное, что после того, как члены ЦИК все же собрались на заседание, "нашеукраинцы" тут же объявили, что создавать дополнительные участки Центризбирком уже не может — время вышло. Общим результатом оппозиционеры, похоже, остались довольны. И даже призвали своих сторонников, которые провели под ЦИКом полночи, действовать так и дальше.

СИНХРОН: Александр ЗИНЧЕНКО, руководитель избирательного штаба, Виктора Ющенко: "Якщо ми будемо триматись так, як тримались сьогодні, ніхто і ніщо не зупинить нас в переможній ході".

РЕПОРТАЖ: В связи с инцидентом возбуждены четыре уголовных дела. По словам начальника главного следственного управления МВД Украины Виктора Захарова, только во время инцидента с участием народных депутатов пострадали около десяти сотрудников милиции, в том числе замначальника ГУМВД в Киеве Виктор Ошовский, командир "Беркута", два охранника, другие милиционеры. Действия парламентариев подпадают под статью 345 Уголовного кодекса — насилие над работниками правоохранительных органов. Битье стекол и выламывание дверей квалифицируются как хулиганство.

Что касается новостей **СТБ, Тониса, ТРК "Эры"**, то они, уже традиционно в последнее время, были наиболее выдержанными и объективными. Также в этих новостях нашлось место для сообщений, вошедших в новостную ленту далеко не всех других каналов. Скажем, о заявлении Комитета избирателей Украины о том, что списки избирателей за два дня до голосования еще не готовы. О том, что общественная кампания "Пора" переносит мирную манифестацию от ЦВК на Майдан Независимости. О заявлении миссии США в ОБСЕ о возможных санкциях к Украине, если выборы здесь не будут отвечать международным стандартам. О том, что в Ивано-Франковской областной прокуратуре до сих пор расследуется дело против Дмитрия Романюка, которого подозревают в бросании предмета в Януковича...

При этом тему акций протеста журналистов продолжили 29 октября только в "Итогах" на "Эре". Также очевидна явная радикализация -- в последние дни новостей "Эры", которые сей-

час дають картинку дійсності в режимі не стільки об'єктивізованого, скільки електорального каналу.

Наталья Лигачева, "Телекритика"

Еще немного, еще чуть-чуть...

03.11.2004

"Телекритика" продовжує аналізувати, як змінилися і змінилися ли взагалі теленовости вітчизняних телеканалів після відомого Заявлення журналістів проти цензури 28 жовтня.

1 жовтня при освітленні ходу президентських виборів ТСН ("1+1") продемонструвала, що навіть в умовах "темників" і тиску можна робити новини, в яких представлені дві точки зору. Звичайно, на "плюсах" поки не надають слово лідеру опозиції, але, в крайній мірі, переможці влади намагаються хоч чимось зрівноважити. Так, поряд з синхронами кандидата в президенти Януковича, утверджував, що виграв в першому турі, в студії Алла Мазур (випуск 19.30) привела дані Комітету виборців України, згідно з якими обидва претенденти на пост президента отримали однакове число голосів: *"СТУДІЯ: Віктор Ющенко попередніх результатів виборів сьогодні не коментував, а Комітет виборців України оприлюднив свій паралельний підрахунок. За ним у першому турі Ющенко і Янукович набрали однакову кількість голосів виборців — по 39,6%. Так свідчить проведений КВУ паралельний підрахунок голосів, спостерігачі цієї організації заявляють, що паралельно рахували голоси виборців на 1425 виборчих дільницях у всіх регіонах України. За словами заступника голови КВУ, Євгена Побережного, це один із небагатьох випадків в історії такого дослідження. Різниця між кандидатами, за даними КВУ складала лише 24 голоси, тому із етичних міркувань, Комітет вирішив не повідомляти, хто саме переміг".* Можливо, синхрон представителів Віктора Ющенко в ЦИКЕ Юрія Ключковського, який прокоментував би дані паралельного підрахунку голосів, був би більш адекватним. Але, як кажуть, не до жиру.

Репортаж Станіслава Ясинського про реакції іноземних спостерігачів на українські вибори і репортаж Егора Чечеринди про спостерігачів з СНГ теж зрівноважували один одного.

"РЕПОРТАЖ: Автор: Станіслав ЯСИНСЬКИЙ. "Я не радю з цього приводу, мені неприємно про це говорити", — з цих слів почався вердикт місії європейських спостерігачів. Вони відзначили нерівність доступу кандидатів до ЗМІ, а також використання державних ресурсів з політичною метою. Але, незважаючи на всі негаразди, європейці все-таки отримали певне задоволення. За словами депутата Європарламенту, Марека Сівця, вони мали нагоду спостерігати реальну виборчу кампанію, а висока активність виборців свідчить про величезну громадську свідомість українського народу. Спостерігачі вважають, що вчорашнє голосування на більшості дільниць відбулося спокійно, хоча на п'яти відсотках дільниць і були зафіксовані безпорядки.

СИНХРОН: Брюс ДЖОРДЖ, спеціальний координатор Місії спостерігачів ОБСЄ: "У виборчому процесі було багато недоліків, ми все це детально виклали у попередній заяві про результати спостереження, але було б незрозумілим, з точки зору представників присутніх тут організацій, щоб ці вибори було визнано недійсними. Ми чітко розуміємо можливі наслідки такого кроку і вони нам не до вподоби".

РЕПОРТАЖ: Лідер західних місій спостерігачів сподіваються, що протягом трьох тижнів до другого туру виборів клімат в країні поліпшиться. Спостерігачі рекомендують органам державної влади забезпечити обом кандидатам рівний доступ до ЗМІ, а українським чиновникам радять максимально утриматися від будь-якого впливу на виборчий процес".

"РЕПОРТАЖ: Автор: Єгор ЧЕЧЕРИНДА. Володимир Рушайло, виконавчий секретар Співдружності незалежних держав, власноруч очолив місію офіційних спостерігачів від СНД. Каже, що запідозрити його в упередженості не можна, при цьому додає: вчорашнє голосування було чесним та прозорим.

СИНХРОН: Володимир РУШАЙЛО, голова місії міжнародних спостерігачів від СНД: "На наш взгляд, президентские выборы проведены в соответствии с избирательным законодательством Украины, являются легитимными, свободными, открытыми. Призываем присоединиться к нашему заявлению всех других международных наблюдателей, разделяющих содержащиеся в нем выводы и оценки".

РЕПОРТАЖ: Офіційні спостерігачі від недержавної організації ЕМО не такі одностайні в оцінках, втім і вони приєднуються до оцінки секретаря СНД, результати голосування навряд чи розумно оскаржувати, хоч, визнають спостерігачі ЕМО, велика кількість українців просто не змогла проголосувати фізично.

СИНХРОН: Наталя ЧУМАНОВА, представник місії CIS ЕМО (Казахстан): "Очень много избирателей было пропущено в списках, очень многие избиратели вынуждены были обращаться в ТВК, в территориальные комиссии, чтобы получить разрешение на включения их в списки. Но часть избирателей просто уходило, не реализовав свое активное избирательное право".

Кроме того, в конце репортажа Чечеринды был довольно изящно сделан отсыл к данным ОБСЕ, таким образом, два репортажа были объединены кольцевой обводкой:

РЕПОРТАЖ: Що ж до відмінності оцінок виборів спостерігачами від СНД та ОБСЄ — а останні назвали вчорашнє голосування кроком назад на шляху демократії — то, як заявив Володимир Рушайло, СНДівським спостерігачам треба самим активніше інтегруватися в ОБСЄшну місію, тоді, мовляв, жодних розбіжностей не виникатиме."

Вчера, 2 ноября, в праймовом выпуске первая новость касалась последних данных, оглашенных ЦИК, в котором сообщалось о сокращении разрыва между кандидатами, а затем в студии Алла Мазур привела данные, которые вчера взбудоражили всех, у кого есть возможность пользоваться интернетом.

"СТУДИЯ: І ще інформація від ЦВК. За даними на його офіційному сайті, у 7 регіонах України проголосувало на виборах на 125,5 тисяч виборців більше, ніж було видано бюлетенів. Це у Криму, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській, Рівненській, Чернігівській та Черкаській областях. Згідно із офіційним роз'ясненням ЦВК, ситуація, коли кількість виданих бюлетенів менша, аніж число тих, хто проголосував, пояснюється тим, що інформація на офіційному сайті ЦВК має оперативний характер, тому такі розбіжності не є помилкою, запевняють у ЦВК".

Попытка "отмыть" ЦИК была предоставлена Ярославу Давидовичу.

"СИНХРОН: Ярослав ДАВИДОВИЧ, заступник голови ЦВК: "Це просто така досадна випадковість, адже брали дані оперативні. Мені відомо, я вже розбирався по Криму. Дійсно, у базу даних вводиться не загальна кількість бюлетенів, а була введена в базу даних кількість бюлетенів на певну кількість дільниць. Наприклад, для Автономної республіки Крим було виготовлено 1 мільйон 600 тисяч бюлетенів, а прозвітувались лише тільки 70% виборчих дільниць і округів. І на ці 70% мільйон 9 тисяч постуило бюлетенів. І ці цифри не оновилися. З одної сторони, це добре, що народ уважно слідкує, відслідковує, і помилки пройти не можуть".

К сожалению, телезрители не услышали комментариев по поводу подобных нестыковок от оппозиции или хотя бы наблюдателей. Однако хорошо, что такая важная новость появилась на одном из центральных телеканалов. О разнице в количестве бюллетней и числе проголосовавших сообщили также "5 канал", "Новый" и "Эра". А в репортаже из Верховной Рады Станислава Ясинского равномерно присутствовали синхроны представителей всех фракций, однако,

журналист не отказал себе в удовольствии использовать и эмоциональный пассаж Юлии Тимошенко:

СИНХРОН: Юлія ТИМОШЕНКО, лідер фракції БЮТ: "І зараз народ України не бачить, що фракція "Регіони України" сидить в таких шарфах біло-голубих. І я хочу сказати, що це вони прийшли з вірвовками на шиї, щоб повіситися після того, як Ющенко буде оголошений переможцем, хоча б в другому турі".

Впрочем, следом за ним шел адекватный по уровню аргументации синхрон Валерия Коновалюка:

СИНХРОН: КОНОВАЛЮК В.І., "Регіони України": "Я хотел бы обратиться, прежде всего, к депутату Юлии Тимошенко с тем, что суициды, они характерны тем людям, которые имеют отклонения в психике и нервно неуравновешенные. Те, кто призывает сегодня людей к неповиновению и противоправным действиям — действительно, наверное, имеет с этим проблемы. И мы беспокоимся за Ваше здоровье, поэтому мы решили купить Вам два билета, чтоб Вы немножко отвлеклись от политической борьбы и попутешествовали сначала в Москву, где встретились бы с теми людьми, которые осуждены за Ваши финансовые махинации. Если Вы там не задержитесь лет на 10, тогда в Сан-Франциско, к Лазаренко, с которым Вы совместно обворовывали этот украинский народ".

Так что в пристрастности журналиста обвинить сложно. В целом, можно отметить, что ТСН пока еще нельзя назвать образцом объективности, но откровенного "мочилова", которое иногда просто запикивали в выпуск новостей, там тоже нет. Безусловно, существует опасность того, что просто нынешние откровенные манипуляции в дальнейшем будут замаскированы, ведь даже "мочить" можно очень тонко и почти незаметно. Однако пока ситуацию в новостях канала можно оценить как позитивную. Надолго ли — это уже другой вопрос.

Новости на **Новом канале** тоже изменились в позитивную сторону. Однако в репортаже Карины Самохваловой ("**Репортер**" от 1.11, 19.00) премьер Виктор Янукович явно занимал гораздо больше места, чем его оппонент:

"РЕПОРТАЖ: Автор: Карина САМОХВАЛОВА. Один рано-вранці, інший по обіді — кандидати зустрілися з пресою. Обидва лідери першого туру дякували своїм штабам, виборцям, журналістам. Віктор Янукович попросив вибачення перед тими, хто не зміг проголосувати через помилки у виборчих списках. Найближчими днями на нараді у Кабміні з чиновників суворо спитують за всі порушення, пообіцяв прем'єр. Результатом волевиявлення він задоволений.

СИНХРОН: Віктор ЯНУКОВИЧ, кандидат у президенти: "Довіра громадян України до влади — це головна умова для розбудови сильної держави — почала повертатись. Результат першого туру, він також свідчить про те, що програма уряду, який я очолюю, дала позитивні результати".

РЕПОРТАЖ: Янукович заявив, що готовий до діалогу із Ющенко, хоча і здивований нападами його команди, також закликав прибічників Мороза та Симоненка голосувати за себе. Віктор Ющенко, який після голосування теж виглядав задоволеним, назвав власні результати перемогою демократії.

СИНХРОН: Віктор ЮЩЕНКО, кандидат у президенти: "Відбулося те, до чого так довго йшла українська демократія. Відбулася перемога демократичних сил України. Це факт".

РЕПОРТАЖ: Віктор Ющенко про особисті враження не говорив — надав перевагу спілкуванню із найближчими соратниками. Натомість, прем'єр виглядав стомленим, але задоволеним. Як людина, небайдужа до футболу, наостанок пожартував: раніше я грав на чужому полі, а тепер, після першого туру — на власному."

Алина Станкевич в своем репортаже выдержала паритет: позиции двух сторон были изложены в одинаковом объеме, кроме того, были даны синхроны представителей двух штабов.

"СИНХРОН: Олександр ЗІНЧЕНКО, керівник виборчого штабу В. Ющенка: "На мій погляд, я собі сам задаю питання — чому сьогодні 95% із ЦВК пішло відпочивати? Мусили ж, напевне, довести все ж таки, не відпочивати до ста. Ну логіка загальна є. Центральна виборча комісія змушена була б сьогодні, проголосили, проголосити Ющенка офіційно людиною, яка виграла ці вибори".

СИНХРОН: Сергій ТІППКО (так в оригіналі — "УС"), керівник виборчого штабу В. Януковича: "Больше всего нас беспокоит проблема, конечно, очень большой явки на Западе. Вот этого мы никак не ожидали, потому что мы совершенно точно знаем, что огромное количество людей выехали на заработки и мы совершенно точно знаем, что какой-то активности по пересечению границы в обратную сторону за последнее время не было. Это говорит о том, что тут нам надо очень внимательно следить".

А сюжет Захара Бутырського и Катерины Лебедевой о работе ЦИКа в ночь выборов получился просто блестящим:

"РЕПОРТАЖ: Автори: Захар БУТИРСЬКИЙ, Катерина ЛЕБЕДЕВА. Центральна виборча комісія працювала у буквальному сенсі "за ґратами", утім, революція, до якої готувались і опозиція, і влада, не відбулася. Уперше президента в Україні обирали за таких заходів безпеки. На охорону Центрвиборчкому вийшли загони "Беркут" і "Барс", а уздовж подвір'я стояли бронетранспортери та поливальні машини на випадок масових заворушень. Щоправда, ізсередини будівля ЦВК виглядала більш цивільно. Але зі святом демократії якось не в'язалися грізні загони людей у чорному під вікнами. Близько півночі до комісії прийшов Микола Білоконь, міністр внутрішніх справ — перевіряв готовність свого війська.

СИНХРОН: Микола БІЛОКОНЬ, міністр внутрішніх справ: "Щоб не було порушень біля неї, і була нормальна робота тут".

РЕПОРТАЖ: У комісії не бракувало журналістів та відомих міжнародних інспекторів. Часом прес-центр затихав і лунали монотонні розповіді Сергія Ківалова про перебіг голосування. Упродовж дня голова ЦВК демонстрував присутнім можливості відеозв'язку, включаючись у тервиборчкоми на власний вибір. Уночі комп'ютери ЦВК зависли, і з першими результатами опрацювання бюлетенів Сергій Васильович вийшов на півтори години пізніше, ніж очікували. Вони шокували. Пораховано бюлетені 694 дільниць, Янукович набирає 67%, Ющенко — 17%. Уже після цього відстань між головними претендентами дедалі скорочувалась, але лідер залишився незмінним. Демонстрантів на вулиці, у супереч прогнозам, не було. Уранці у ЦВК б'ють на сполох, з невідомих причин затягується підрахунок на дільницях столиці.

СИНХРОН: Сергій КИВАЛОВ (так в оригіналі — "УС"), голова ЦВК: "Нашли комиссию, комиссия нас интересуется, пропавшая. Едет? А вы в милицию не звонили?".

СИНХРОН: НЕ ТИТРОВАНО (невідомо — "УС"): "Нет, они поехали спать".

СИНХРОН: Сергій КИВАЛОВ (так в оригіналі — "УС"), голова ЦВК: "Спать? Ирина Сергеевна, смех смехом, а нужно действительно разобраться. Как это так, не сдали протокол и поехали спать?".

СИНХРОН: НЕ ТИТРОВАНО (невідомо — "УС"): "Нет, они просто оставили (НРЗБ)".

СИНХРОН: Сергій КИВАЛОВ (так в оригіналі — "УС"), голова ЦВК: "А, оставили. Они не отчитались, просто оставили протокол и уехали спать?".

СИНХРОН: НЕ ТИТРОВАНО (невідомо — "УС"): "Да".

СИНХРОН: Сергій КИВАЛОВ, голова ЦВК: "Пожалуйста, я вас прошу, разберитесь".

РЕПОРТАЖ: З головних дійових осіб виборів до ЦВК так ніхто і не прийшов, журналісти засинають у кріслах, зрозумівши неминучість другого туру за три тижні".

Собственно, и сюжет Катерины Лебедевой в "Репортере" от второго ноября о том, как в Верховной Раде обсуждали результаты первого тура выборов, тоже получился мало того, что объективным, но и очень живым и динамичным.

РЕПОРТАЖ: Автор: Катерина ЛЕБЕДЄВА. Пауза, яку Центрвиборчком взяв щодо результатів по останніх кількох відсотках бюлетенів, збурила уяву депутатів. Фракції, які підтримують фіналістів виборчого процесу, переконані, що у першому турі перемогу має святкувати саме їхній кандидат.

СИНХРОН: Олександр ЗІНЧЕНКО, керівник виборчого штабу В. Ющенка: "Сьогодні вся Україна святкує перемогу народного кандидата у президенти Віктора Ющенка".

СИНХРОН: Микола НОЩЕНКО, "Трудова Україна": "Фракція "Трудова Україна" розділяє з своїми виборцями, своїми прихильниками перемогу Віктора Федоровича Януковича".

РЕПОРТАЖ: Парламент, наче футбольний стадіон, розділювався на два сектори — помаранчевих прапорців за Ющенка та біло-голубих шарфів за Януковича. Через цей розподіл посварилися дві головні парламентські дами.

СИНХРОН: Юлія ТИМОШЕНКО, БЮТ: "Списки людей, які мусли голосувати, не було внесено 10-12% по-різному по Україні. Людей від 40 років і молодше, які за соціологічними опитуваннями, штаб Януковича вважав прихильниками Ющенка".

СИНХРОН: Раїса БОГАТИРЬОВА, "Регіони України": "Тим політикам відповідь даю, хто так гадить в душу населення, беріть совок і прибирайтеся за собою".

РЕПОРТАЖ: У такій емоційній атмосфері про перебіг виборців доповів заступник голови ЦВК Ярослав Давидович. Він повідомив, що остаточні результати першого туру комісія оголосить скоро, що проблему зі списками виборців слід обов'язково вирішувати, і що політика впливає на роботу ЦВК.

СИНХРОН: Ярослав ДАВИДОВИЧ, заступник голови ЦВК: "Так, дійсно, Центральній виборчій комісії не легко працювати, і раніше було, і зараз нелегко працювати. Але це мені здається нормально. Яке є суспільство, такий підхід і до ЦВК, на жаль".

РЕПОРТАЖ: Олександр Мороз, який набрав трохи більше 5,5%, заявив, що соціалісти не визнають результатів виборів, і тепер головне завдання — провести політичну реформу. Від цього залежить, кого підтримає Соцпартія 21-го листопада. Комуністи з 5% за Симоненка сказали, що у другому турі вони не підтримають ані Ющенка, ані Януковича. Коаліція "Сила Народу" проголосила загальнонаціональну мобілізацію на підтримку Ющенка. А прихильники прем'єра закликали дотримуватися закону про вибори та не заважати українцям робити свій вибір".

Заметим также, что оба канала осветили все важные для страны события, произошедшие за эти дни. Это тоже безусловный позитив.

"Телекритика"

Новостные качели

05.11.2004

Мониторинг "Телекритики" эфира телеканалов после Заявления журналистов против цензуры продолжается анализом новостей СТБ и ICTV за 2-3 ноября 2004 г.

С сожалением можем констатировать, что 2 ноября один из самых объективных, до недавнего времени, телеканалов — СТБ — явно работал не по устоявшимся стандартам. По неофициальным сведениям, полученным "Телекритикой", хозяева "темникотворцев" посчитали эфир СТБ в выборную ночь слишком свободным, и усилили давление на топ-менеджмент, в частности, В. Бородянского. И это сразу сказалось на эфире: 2-го ноября телезрителям рассказали о возможной политреформе (требование провести политреформу выдвинули социалисты "нашеукраинцам"), о том, что Прогрессивная социалистическая партия решила поддержать Януковича (своими полутора процентами!), о жалобах, которые были рассмотрены в ЦИК. Одна-

ко ни одним словом не обмолвились о том, почему ЦИК до сих пор не огласил результаты выборов президента. По-крайней мере, не были предложены те версии, которые были оглашены народным депутатом от "Нашей Украины" Олегом Рыбачуком и членом ЦИК Андреем Магрой. А сюжет из Кабмина, снятый Евгенией Воробьевой, просто был похож на святочный рассказ или на предвыборную агитацию:

РЕПОРТАЖ: Автор: Євгенія ВОРОБІЙОВА. Засідав уряд після першого туру виборів у великій залі — окрім членів Кабміну тут були присутні керівники інших державних структур — податкової, Нацбанку та представники з регіонів. Засідання розпочали з політичних питань. Віктор Янукович зазначив, що деякі регіональні керівники надто захоплюються агітацією, нехтують своїми господарськими обов'язками, через що люди голосують проти влади.

СИНХРОН: Віктор ЯНУКОВИЧ, Прем'єр-міністр України, кандидат у президенти: "Ну я сказав би так — в цьому політичному вимірі забули про свої безпосередні обов'язки. Я не ображаюсь на тих людей, хто не голосує — тому що, як кажуть до них ми ще не дійшли. Чи ті помилки, які робить влада на різних рівнях, вони не виправляються своєчасно, це справедлива реакція. Тому я буду реагувати на це так, як потрібно".

РЕПОРТАЖ: Янукович наказав роз'яснювати в регіонах, що всі урядові рішення не матимуть тимчасового характеру. Після цього в Кабміні оголосили ще кілька соціальних намірів — погасити заборгованість із зарплатні в АПК до кінця року, з наступного віддавати заборгованість працівникам збанкрутілих підприємств, продовжувати пенсійну реформу.

СИНХРОН: Михайло ПАШЕВ, міністр праці та соціальної політики: "Ми готуємося, до того, щоб з 1 березня 2005 року підвищити пенсії на рівень 20% зростання середньої заробітної плати".

Но этого мало, журналисты СТБ показали, как премьер выступил еще в роли Деда Мороза: решил подарить трудящимся несколько лишних выходных дней.

РЕПОРТАЖ: Потурбувався прем'єр і про дозвілля простих українців. Із власного почину Януковича до парламенту буде внесено пропонування подовжити різдвяні свята — з 1 по 8 січня. Крім того, 7 листопада має також залишитися червоним днем календаря не тільки цього року".

Подобный репортаж, с придыханиями и восторгами, был бы возможен на "Интер", но никак не на канале, славящемся своими профессиональными новостями.

И то, что это было сделано именно под давлением, а не по доброй воле самих журналистов — показал уже эфир 3-го ноября. Во время которого "Викна" СТБ дали великолепно сбалансированный сюжет о событиях в ЦВК 4 ноября. Напомним, в этот день представители парламентского большинства (Степан Гавриш, Нестор Шуфрич) обвинили "Нашу Украину" в попытке проникновения в помещение, где находится сервер ЦВК, и чуть ли ни в желании взлома сервера. Это опровергли как сами "нашеукраинцы" (Роман Зварич), так и, в конце концов, председатель ЦВК Сергей Кивалов. Все это нашло отражение в полноценно-информативном сюжете СТБ. Более того, на СТБ в эфире был также — хоть и порезанный — но предельно важный синхрон пресс-секретаря ЦВК Зои Казанжи, которая сообщила, что никаких нападающих она в ЦВК не видела. Этого синхрона не было даже на тех каналах, которые более-менее объективно осветили события в ЦВК 4 ноября — **ICTV, "Тонис", 5 канал, ТРК "Эра", "1+1"** (на этом телеканале было после такого более-менее внятного информирования разными телеканалами зрителей о сути происходящего смешно созерцать в 23.15. "Эпицентр", в котором В. Пиховшек перевернул вновь все с ног на голову). Увы, на канале "Интер" эти события — в сюжете В. Левицкой — подавались далеко не столь полно, с элементами неподтвержденной информации (о, якобы, оставленных "Нашей Украиной" возле помещения с сервером "коротко стриженных парней в стриженных куртках"), и без главного: синхрона С. Кивалова о том, что так называемого "нападения" нашеукраинцев на сервер ЦВК не было.

ICTV 2 ноября продемонстрировал поистине позитивную динамику. Их новости в этот день напомнили хорошо поставленную и срежиссированную пьесу: каждая фраза, произнесенная в студии, выстреливала в нужном месте и нужным образом.

Репортаж Татьяны Прудниковой и Виктора Сороки о бюджетном процессе был сбалансированным, полным, с бэкграундом и анализом ситуации.

РЕПОРТАЖ: Автори: Тетяна ПРУДНИКОВА, Віктор СОРОКА. Проект бюджету наступного року знову провалено, Верховна Рада вдруге відправила його на доопрацювання до Кабміну. Опозиція звинувачує уряд у непрофесійності, у роздачі українцям нереальних обіцянок — наголошує голова профільного комітету Петро Порошенко.

СИНХРОН: Петро ПОРОШЕНКО, голова бюджетного комітету Верховної Ради України: "За рахунок яких джерел будуть видані машини інвалідам і ветеранам Великої Вітчизняної Війни, за рахунок яких джерел буде проведена військова реформа, за рахунок яких джерел ми вирішимо проблеми фінансування соціальних пільг?"

РЕПОРТАЖ: Третина членів бюджетного комітету звинувачує самого Порошенка у перетворенні бюджетного процесу на виборчу агітацію за Віктора Ющенка. Проурядові фракції стверджують, що всі кроки Віктора Януковича економічно обґрунтовані.

СИНХРОН: Леонід КРАВЧУК, лідер фракції СДПУ(о): "Ці побрехеньки, вибачте на слові, що, мовляв, це тільки до виборів будуть платити, вони не мають під собою ніякого підґрунтя, тому, що гроші вже є, і на листопад, і на грудень".

Кроме того, журналісти не стали делатъ отдельный репортаж о заседании в Кабмине, а умело вплели его в канву сюжета о бюджете.

РЕПОРТАЖ: Тим часом в уряді на розширеному засіданні міністри та голови облдержадміністрацій аналізували організацію проведення виборів та вирішували, як покращити другий тур. Про бюджет теж згадували, але тільки про цьогорічний. Прем'єр закликав урядовців всі зусилля спрямувати на виконання дохідної частини бюджету, бо від цього залежать виплати бюджетних затрат, пенсій та стипендій.

СИНХРОН: Віктор ЯНУКОВИЧ, Прем'єр-міністр України: "Я вам кажу, нічого не робіть тимчасового для мене особисто, вважайте, що ніяких виборів немає, зробіть людям роз'яснення, що це такий політичний час".

РЕПОРТАЖ: Незалежно від того, кого 21 листопада оберуть президентом, уряд піде у відставку, і вже нові міністри та прем'єр будуть пропонувати свій варіант бюджету, це одна з причин, чому депутати відмовились сьогодні щось ухвалювати. Щоб не порушити закону, в нового уряду на бюджет буде час тільки до 1 грудня, втім, за всю історію незалежної України бюджет вчасно ухвалили лише один раз".

А інформацію о прем'єрських новаціях с выходними ведущая випуска Іванна Коберник урівноважила його явній нерешимістю Януковича йти на теледебати.

"СТУДІЯ: Прем'єр Янукович пропонує назавжди зробити вихідними різдвяний тиждень, з 1 по 8 січня, а також узаконити вихідний 7 листопада, адже люди його традиційно святкують, про це він сказав сьогодні на прес-конференції після засідання уряду. Відповідна пропозиція, за словами Віктора Януковича, вже внесена до Верховної Ради, і парламентська коаліція, що підтримує прем'єра, вже схвально поставилася до цієї ідеї. Мені однозначно виллюється прем'єр на питання, щодо своєї участі у теледебатах з основним конкурентом перед другим туром виборів."

Синхрон прем'єра, в котрому он не слишком внятно коментує свою позицію стосовно теледебатів, ще більше посилює враження неувірності прем'єра в своїх силах:

СИНХРОН: НЕ ТИТРОВАНО (Віктор ЯНУКОВИЧ, Прем'єр-міністр України — "УС"): "Ми дебатуюмо постійно, але, як кажуть, в один бік".

Далее Иванна Коберник процитировала слова пресс-секретаря премьера:

"СТУДІЯ: Прес-секретар прем'єра Ганна Герман пояснила журналістам, що Янукович дебатувє справами, а його конкурент словами".

Затем ведущая поймала на слове штаб Януковича:

"Нагадаю, раніше, зокрема 4 жовтня, штаб Януковича запевняв, що їх кандидат обов'язково дебатуватиме, якщо буде другий тур президентських виборів".

Далее Коберник процитировала Степана Гавриша, испуганного "невозможными" условиями, выдвинутыми Виктором Ющенко для проведения теледебатов:

"Сьогодні ж намір взяти участь у теледебатах підтвердив представник Януковича у ЦВК Степан Гавриш, за його словами, єдине, що стурбувало команду Януковича останнім часом, це заяви Ющенка про те, що дебати мають пройти за його сценарієм. Гавриш назвав такі заяви упередженими і сказав, що дебати мають бути прозорими і справедливими, а не з'ясування особистих стосунків".

И, наконец, ведущая напомнила, какие именно условия выдвигал Ющенко, чем полностью раскрыла зрителям суть всего происходящего:

"Нагадаю, Віктор Ющенко висунув кілька умов теледебатів: прямий ефір, незаангажований ведучий, і рівні можливості для кандидатів".

Можно сказать, что Иванна сработала просто ювелирно: не давая ни одной оценки, а лишь сообщая голые факты, она смогла нарисовать очень ясную картину.

А репортаж Виктора Сороки и Оксаны Остаховой о том, что заповедную землю под Пущей-Водицей раздадут под частную застройку депутатам и министрам, получился просто журналистским расследованием. Зрителям ясно дали понять, кто и сколько земли получил из рук щедрого мэра, а также, сколько средств в результате недополучил местный бюджет. Приводим сюжет полностью:

"СТУДІЯ: Незабаром із зони відпочинку киян можуть зникнути 230 гектарів курорту Пуща-Водиця. Саме стільки Київська міська рада вирішила надати відомим політикам та міністрам під садибну забудову та індивідуальне садівництво. Слабкі вітчизняні екологічні організації не навели переконливих доказів про шкідливість будівництва котеджів у заповідному лісі поблизу великого міста. Водночас, міська влада не зізнається, наскільки поповниться столичний бюджет після такого щедрого розпродажу у курортній зоні.

РЕПОРТАЖ: Автори: Оксана АСТАХОВА, Віктор СОРОКА. 20 хвилин від центра Києва, ліс Пуща-Водиця, вже незабаром киянам тут не вдасться відпочити, бо Київрада віддала його під забудову осель особливо відзначеним міністрам та парламентарям. Київрада перевела землі Пущі-Водиці з розряду лісового фонду до рекреації, а це вже надало законних підстав для приватного господарювання 170 громадян, по 20 соток кожен з них безкоштовно приватизував, а решту земельних ділянок вони орендують на 49 років. Найбільше землі отримав міністр транспорту Георгій Кірна — 6,5 гектарів, другий за розмірами орендар депутат Степан Гавриш — у нього 6,2 гектара.

СИНХРОН: Степан ГАВРИШ, народний депутат України: "Я хочу побудувати там будинок, я хочу огородитися, пробачте мені, жити з своїми дітьми, з маленькою конячкою, мати грядку, маленький парничок, і іноді забувати, що я живу у баночці з кислотою".

РЕПОРТАЖ: 3 гектари отримав депутат Нестор Шуфрич, раніше він відмовився від державної квартири.

СИНХРОН: Нестор ШУФРИЧ, народний депутат України: "Я із Закарпаття, традиція жити у власному будинку у нас стародавня, і я думаю, що зможу повторити щось із того, що мені так близько і дороге: Закарпаття".

РЕПОРТАЖ: У списку нових власників землі переважно депутати парламентської більшості, є керівник Черкаської облдержадміністрації Вадим Льошенко, але й і один представник фракції "Наша Україна" — Іван Плющ має у Пуці-Водиці ділянку у 77 соток, він переконує, що державну дачу отримав майже 10 років тому, а тепер землю закріпили за ним, проте, коментувати це відмовився. Ріелтори кажуть, що максимальна орендна плата — від 1 до 10 відсотків державної, а не ринкової оцінки землі. За інформацією фахівців з нерухомості, на ринку за гектар у Пуці-Водиці можуть запропонувати від 1,5 до майже 3 мільйонів гривень, але за кадастром земля дешевше у понад 100 разів: від 5 до 30 тисяч гривень за гектар. Депутати, які не отримали землі у престижному місці, кажуть, що орендна плата за гектар сягатиме 140 гривень на рік, керівництво ж Києва не називає, скільки грошей отримає бюджет міста від нових домогосподарств.

СИНХРОН: Олександр ОМЕЛЬЧЕНКО, голова Київської міської ради: "У Кабінеті Міністрів працюють такі ж люди, як ми з вами, тому рішення сесії прийнято, а вже умови на яких бажають заховати закріпити за собою землю, то вони визначені в земляному кодексі".

РЕПОРТАЖ: Вже у листопаді крапку у передачі заповідної землі під забудову котеджів та гаражів має поставити Міністерство екології, фахівці кажуть, останнім часом столичні зони відпочинку депутати Київради роздають під приватну забудову значно швидше ніж п'ять років тому, тож чиновникам варто відкрито заявити людям, що часи прогулянок у приміських лісах добігають кінця".

"Телекритика"

Маленькі радощі

08.11.2004

Суботній випуск (06.11.2004) вечірньої ТСН на "1+1" став черговим приводом до оптимізму. Можна навіть сказати, що суботній випуск ТСН став справжнім проривом провладного каналу до професійних новин з дотриманням усіх необхідних стандартів. Питання тільки в одному — чи надовго і що за цим стоїть — тільки бажання (а вміння в них є і були завжди) журналістів працювати чесно та виважено чи і ще щось? Втім, мета цього матеріалу — тільки засвідчити те, як насправді міг би виглядати український телеефір.

Отож, оскільки головні суботні події стосувалися безпосередньо двох фаворитів президентських перегонів, то визначитися з рівнем об'єктивності ТСН було достатньо просто.

Як відомо, у суботу Віктор Ющенко і Віктор Янукович брали участь у масових заходах — різних за змістом і масштабом. Прем'єр був у селі Нові Петрівці під Києвом, де відбувся мітинг із нагоди 61-ї річниці визволення столиці України від загарбників. Віктор Ющенко натомість зібрав своїх прибічників на велелюдний мітинг, мета якого декларувалася як протистояння фальсифікації виборів. Оскільки окремі прояви об'єктивістської журналістики все ще залишаються для нашого медіа-середовища явищем екзотичним, то зважений і паритетний підхід журналістів ТСН до висвітлення подій не міг не звернути на себе уваги. Зокрема, дуже точно був витриманий паритет у висвітленні подій як за участю провладного кандидата, так і кандидата від опозиції. Також у сюжеті про Прем'єр-міністра обійшлося без традиційних за час виборчої кампанії пропагандистських зворотів, а в сюжеті про опозиційний мітинг — без спроб занизити масштаб і спотворити зміст акції і наміри її організаторів. Власне, ВПЕРШЕ за всю виборчу кампанію — на загальнонаціональному каналі (як, до речі, і на "Інтері", і на Першому Національному) ми побачили загальні плани опозиційного мітингу, які давали уявлення про реальний масштаб події. А от чого не було на жодному з вищезгаданих каналів, які контролю-

ються безпосередньо Адміністрацією Президента — окрім "1+1"! — так це урівноваження інформації про ініціативу київського мера заборонити опозиційне зібрання повідомленням про судовий дозвіл на проведення мітингу. Також у ТСН був наведений — без маніпулятивних контекстів — і синхрон Віктора Ющенка.

ТСН (06.11.2004, 19:30) (тут і далі цитуємо за "Оглядом телеефіру")

Обидва головні претенденти на посаду президента спілкувалися із народом

У студії — Алла МАЗУР. Поки Центрвиборчком ще рахує результати першого туру виборів президента України, обидва головні претенденти на цю посаду спілкувалися сьогодні із народом. Чинний прем'єр Янукович — у селі Нові Петрівці під Києвом. Там відбувся мітинг із нагоди 61-ї річниці визволення столиці України від загарбників. Саме у Нових Петрівцях у 1943-му році був Лютиський плацдарм, а рівно 61 рік тому, 6 листопада Червона Армія увійшла до Києва і припинила 777-денну окупацію столиці.

РЕПОРТАЖ: Автор: Олена МАЦЮЦЬКА. Діти з гвоздиками, ветерани, військові у стилізованій під ті часи формі, армійські прапори і повоєнні мелодії. Так відбувався мітинг у невеликому селі, з якого почали визволяти столицю тоді Радянської України. В 1943-му війська Першого Українського фронту майже півтора місяці билися за Київ. Під командуванням Миколи Ватутіна вранці 6 листопада Червона Армія увійшла до Києва.

СИНХРОН: Віктор ЯНУКОВИЧ, Прем'єр-міністр України: "Київська операція була найбільш короткою за роки Вітчизняної війни і найбільш блискучою. Під час цієї операції було знищено 12 дивізій німецько-фашистських загарбників".

РЕПОРТАЖ: На мітингу ветерани війни розповідали, як все відбувалось, згадували загиблих товаришів і просили молодих не забувати цей героїзм. Прем'єр Янукович переконаний — сучасне покоління повинно брати приклад із ветеранів, як вони боролися і в складний час зуміли відбудувати державу.

СИНХРОН: Віктор ЯНУКОВИЧ, Прем'єр-міністр України: "В цей день ми шануємо переможців, шануємо наших ветеранів. В цей день ми низько уклоняємось пам'яті загиблих під час визволення міста Києва. Дорогі друзі, наш синівський борг перед цим поколінням, наша свята пам'ять завжди буде жити в наших серцях".

РЕПОРТАЖ: За визволення Києва Червона Армія заплатила більше ніж 200 тисячами життів. Після мітингу місцеві і делегація з Києва поклали квіти до пам'ятника музею визволителям столиці, а в селі Лютіж — до знаку на висоті 142. На воду спустили вінки, військові салютували. Після цього — фронтові 100 грамів для всіх гостей.

Коаліція "Сила народу" провела на столичному Майдані Незалежності мітинг за участю кандидата у президенти Віктора Ющенка

СТУДІЯ: Відзначенню визволення у самому Києві, про що вчора непокоївся мер столиці, також ніщо не завадило. Олександр Омельченко, нагадаю, заявляв, що столична влада звернеться до суду, якщо "Наша Україна" своїми акціями заважатиме святковим заходам із нагоди річниці визволення столиці. Суд акцію дозволив. Сьогодні коаліція "Сила народу" провела на столичному Майдані Незалежності мітинг за участю кандидата у президенти Віктора Ющенка. Сам він у відповідь на вчорашнє нагадування голови ЦВК про заборону агітації до оголошення результатів першого туру сказав про мету цієї акції — звернутися до виборців із закликом завчасно перевірити свої дані у списках виборців і прийти проголосувати у другому турі.

РЕПОРТАЖ: Автор: Олександр ШИЛКО. Акція на Майдані Незалежності почалася з концерту, а згодом на сцені з'явився Віктор Ющенко. Однією з головних проблем першого туру виборів він вважає негаразди із списками виборців, через що, за його словами, сотні тисяч людей не змогли проголосувати. Щоб відстояти це право в другому турі, Віктор Ющенко закликав кожного докласти до цього зусиль.

СИНХРОН: Віктор ЮЩЕНКО, лідер блоку "Наша Україна": "Я слова не буду говорити про те, за кого ви повинні голосувати 21-го листопада. Але мій весь час виступу буде присвячений одному: друзі, другий тур починається з ініціативи кожного із вас відносно того, чи особисто ви, ваша родина, ваші сусіди, ваш будинок, ваша вулиця є у списку виборців чи нема. Зробіть цей вибір, зробіть цей контроль за декілька днів до виборів".

Достатньо вичерпно була викладена як головна мета мітингу — убезпечити вибори від фальсифікації — так і повідомлення про одностайне рішення політради Соціалістичної партії підтримати у другому турі Віктора Ющенка:

РЕПОРТАЖ: Ще одне завдання — унеможливити фальсифікацію, зокрема, з відкритими талонами. Прихильники Ющенка закликали записуватися спостерігачами від їхнього штабу. Допомогу, зокрема просвітницьку, обіцяє і Олександр Мороз, лідер Соцпартії, Політрада якої одностайно висловила підтримку Вікторові Ющенкові.

СИНХРОН: Олександр МОРОЗ, лідер СПУ: "95 чоловік проголосували за підтримку Віктора Ющенка в другому турі. Наша мобілізована політична партія докладе всіх зусиль. Ми не розпустили свої штаби, чекаючи цього моменту, і ми зробимо те, що маємо зробити, але я хотів би розраховувати на вашу підтримку. Давайте разом голосувати і разом до перемоги".

РЕПОРТАЖ: Мітинг пройшов спокійно, марафон підхопили і в інших містах України, але вже не без проблем. У Харкові, наприклад, люди зібралися подивитися на пряму трансляцію акції зі столиці, але через нез'ясовані проблеми картинка із супутника на екранах так і не з'явилась.

З дотриманням паритету були сюжети як про деталі укладення політичної угоди між Ющенком та Морозом, так і про підтримку, яку висловила лідерка прогресивних соціалістів Наталія Вітренко іншому кандидату в президенти — чинному прем'єру Януковичу. Більш того, ТСН навів **електорально важливу інформацію** про сутність угоди між Ющенком і Морозом, у якій, зокрема, йдеться і про зобов'язання лідера "Нашої України" щодо **забезпечення мінімального рівня пенсій і зарплат не нижче прожиткового мінімуму**. Цього, знову ж таки, не було на жодному іншому з контрольованих АП каналів.

Лідери двох політичних сил підписали угоду, за якою Віктор Ющенко після виборів зобов'язується виконати перелік умов соціалістів

СТУДІЯ: І про суть домовленостей соціалістів із "Нашою Україною", в результаті чого Соцпартія вирішила підтримати Віктора Ющенка у другому турі виборів. Лідери двох політичних сил сьогодні підписали угоду, за якою Віктор Ющенко після виборів зобов'язується виконати цілий перелік умов соціалістів. Одна із вимог — участь "Нашої України" у проведенні політреформи.

РЕПОРТАЖ: Автор: Станіслав ЯСИНСЬКИЙ. Підтримка соціалістів, на думку Мороза, може збільшити електорат Ющенка, а в основу політреформи ляже законопроект номер 4180. Сторони твердять, що домовилися. Одразу після прийняття політреформи за схемою, яку підтримують всі сторони, парламент ухвалить інший закон про внесення змін до Конституції щодо формування місцевої влади. "Нашоукраїнці" за те, щоб губернаторів та голів місцевих адміністрацій обирали місцеві громади. Ющенко і мороз дійшли компромісу в термінах ухвалення політреформи.

СИНХРОН: Олександр МОРОЗ, лідер СПУ: "Ми бачимо межю — 1 січня, до того часу треба прийняти зміни до Конституції, але...і вводити їх там не пізніше першого жовтня...першого січня 2006 року. Це, до речі, та позиція, яку ми ще з вересня минулого року займали".

РЕПОРТАЖ: Втім, Віктор Ющенко не погодився активізувати зусилля фракції для ухвалення реформи між першим і другим туром.

СИНХРОН: Віктор ЮЩЕНКО, лідер блоку "Наша Україна": "До проведення другого туру наша активність у проведенні політичної реформи буде аналогічною тому, яка вона була до цього

го. І це той компроміс, який ми знайшли з Олександром Олександровичем. Взамін на те, що ми стаєм партнерами у проведенні версій конституційних змін, ми тільки позбавляєм себе відповідальності за цей процес у парламенті до 21 листопада".

РЕПОРТАЖ: В обмін на голоси соціалістів Ющенко також **підписався під зобов'язанням забезпечувати мінімальний рівень пенсій і зарплат не нижче прожиткового мінімуму**, забезпечувати ціни і тарифи в комунальній сфері, повертати заощадження, заборонити продаж сільськогосподарських земель, а також приватизацію об'єктів стратегічного призначення. Також Ющенко в разі перемоги на виборах буде зобов'язаний вивести військових з Іраку.

Наталя Вітренко прокоментувала рішення її партії підтримати в другому турі президентських виборів Віктора Януковича

СТУДІЯ: А лідер прогресивних соціалістів Наталя Вітренко прокоментувала сьогоднішні рішення її партії підтримати в другому турі президентських виборів Віктора Януковича.

СИНХРОН: Наталя ВІТРЕНКО, лідер ПСПУ: "У нас было чисто политическое решение, мы решение приняли 3 ноября, причем мы, когда принимали наше решение, до этого дня я вообще не проводила встречи, интервью, консультации ни с кем. Я уже пришла, в общем-то, с готовым решением и Виктор Федорович меня поблагодарил, безусловно, за поддержку, мы обменялись вопросами по сути программы, его, я уточнила, его обещания, они ж уже были сделаны в ходе президентской кампании, они ж отличаются от его программы тоже. Много очень было заявления позаимствовано из моей программы, и, в общем-то, я считаю — это нормально, это хорошо, если те постулаты, которые я отстаиваю, будут реализованы, и пожалуйста, лишь бы это было на добро Украине".

Суперечливі точки зору політичних опонентів на масштаби порушень у ході першого туру президентських виборів також були подані в ТСН досить безсторонньо і, що найголовніше, без, знову-таки, звичних раніше оціночних коментарів:

5983 — саме таке число порушень назвав представник штабу Віктора Януковича пан Гавриш

СТУДІЯ: 5983 — саме таке число порушень назвав представник штабу Віктора Януковича пан Гавриш. За його словами, ці порушення зафіксували під час першого туру президентських виборів офіційні спостерігачі і довірені особи кандидата Януковича. Степан Гавриш також демонстрував відео із виборчих дільниць.

РЕПОРТАЖ: НЕ ТИТРОВАНО. Порушення — головна тема прес-конференції Степана Гавриша, довіреної особи кандидата в президенти Віктора Януковича.

СИНХРОН: Степан ГАВРИШ, представник Віктора Януковича в ЦВК: "Системні порушення — перші і найголовніші. Відомо, що на Західній Україні не менше половини населення працездатна — а це означає виборців — знаходиться на заробітках у Європі. Якщо ми навіть відкинемо, що їх не 7 мільйонів в цілому по Україні, а 5, якщо ми навіть відкинемо, що це не 2,5 мільйони, а мільйон 250 тисяч, то ми отримуємо цифру майже 4% людей, які на цей день були відсутні на Україні, але за них голосували їхні родичі чи знайомі. Ми покажемо в кінці відеофільм, де ви побачите, як трьома паспортами голосує один виборець".

РЕПОРТАЖ: На підтвердження Степан Гавриш продемонстрував журналістам зйомки штабу Януковича. На цих кадрах відеокамера зафіксувала виборця, який тримає у руках кілька паспортів. За словами Гавриша, наочна агітація за Ющенко, всупереч закону, у день голосування була на стовпах і зупинках транспорту. Гавриш продемонстрував список, де, за його словами, є підписи мешканців цілого села, які отримали за Ющенко по 100 гривень. Загальний же підсумок кампанії від Гавриша такий.

СИНХРОН: Степан ГАВРИШ, представник Віктора Януковича в ЦВК: "Ми зареєстрували за виборчу кампанію 1980 порушень різного характеру і подали біля тисячі різного роду скарг до

територіальних виборчих комісій, до місцевих судів і до Центральної виборчої комісії, а також до Верховного суду України. Ми намагалися своїми діями ніяким чином не ставити нашого основного опонента, Віктора Андрійовича Ющенка, в незручне становище, оскільки вели дискусію. Виключно відносно системних проблем, які пов'язані з виборами президента. Натомість ми мали виключно особисту позицію Віктора Андрійовича, який разом із членами команди дискутував не про програмні цінності, не про якість національного розвитку, а говорив про особисті речі, і в результаті на день голосування ми отримали ситуацію, при якій одна частина України проголосувала за Ющенка, інші проголосували за Януковича".

РЕПОРТАЖ: За словами довіреної особи Віктора Януковича, "Наша Україна" використовує час між першим і другим туром для ведення прихованої агітації. У форму агітації за Ющенка перетворилася і дискусія навколо теледебатів. Відповідаючи на запитання — чому ЦВК і досі не встановило офіційних результатів виборів, Гавриш заявив, що це пов'язано, на його думку, із ручним підрахунком оригінальних протоколів з територіальних виборчих комісій. В Україні 225 виборчих округів.

Микола Катеринчук звернувся до ЦВК з вимогою перерахунку голосів у Луганській і Донецькій областях

СТУДІЯ: "Наша Україна" уже зробила хід у відповідь. Микола Катеринчук, представник кандидата Віктора Ющенка у Центровиборчкомі, звернувся до ЦВК з вимогою перерахунку голосів у Луганській і Донецькій областях. Голова територіальної виборчої комісії номер 120, що у Львові, просить звільнити його від виконання обов'язків через стан здоров'я — повідомляє "Інтерфакс". І напередодні Центральна виборча комісія скасувала постанову територіальної виборчої комісії номер 117, за якою у день виборів було дозволено у разі необхідності вносити правки у списки виборців без звертання до суду. Таким чином, ЦВК частково задовольнила скаргу Партії регіонів, яка тепер вимагає перерахувати голоси виборців у цьому окрузі.

РЕПОРТАЖ: Автор: Люба СОРОКІНА. Наслідки численних помилок у списках виборців дають про себе знати й дотепер. Територіальна виборча комісія 117 округу у день виборів дозволила своєю постановою виправляти прізвище чи дату народження дільничним комісіям, хоча мусила б сама розглядати кожен конкретний випадок.

СИНХРОН: Петро БУДЖАК, голова тервиборчкому округу номер 117: "Таких людей було понад 600, які до нас звернулися, яким ми дозволили скористуватися законним правом".

РЕПОРТАЖ: Право голосу цим виборцям дали. Процедуру виправлення списків спростили, але постанову 117 округу оскаржила нині Партія регіонів, яку на Львівщині очолює керівник штабу Віктора Януковича.

СИНХРОН: Олексій РАДЗІЄВСЬКИЙ, керівник Львівського обласного штабу Віктора Януковича: "Був створений юридичний прецедент, який дозволяв переробляти списки так, як захоче дільнична виборча комісія".

СИНХРОН: Петро БУДЖАК, голова тервиборчкому округу номер 117: "Ці люди, які голосували на наших виборчих дільницях, вони могли скористатись цим правом виключно на виборчій дільниці, згідно тих документів, які вони представили. Проголосувати в іншому місці — такої можливості в них не було".

РЕПОРТАЖ: Перерахунок голосів неминучий — вважає пан Радзівський, і не лише у 117-му виборчому окрузі.

СИНХРОН: Петро БУДЖАК, голова тервиборчкому округу номер 117: "По Львівській області під час голосування встановлено рекордну кількість фактів порушень, тих чи інших порушень чинного закону про вибори президента. Кількість скарг зараз уже перевищує тисячу".

СИНХРОН: Петро ОЛІЙНИК, керівник Львівського обласного штабу Віктора Ющенка: "Ми знали, ми чітко знали, що було поставлено завдання спостерігачам, членам дільничних комісій, від Януковича і його сателітів — там, Чорнів, Яковенко тощо — штампувати скарги".

РЕПОРТАЖ: Юридичне рішення питання про перерахунок голосів сторони шукатимуть через суд.

У той же час, у порівнянні з колегами з "плюсів" у команди "Інтера" цього дня потяг до об'єктивних новин виявився не таким сильним. Правда, у сюжет про опозиційний мітинг потрапили кілька загальних планів, які давали глядачам змогу оцінити реальний масштаб акції. Разом з тим, у цьому сюжеті не було наведено конче важливої інформації про дозвіл суду на проведення мітингу. Всі інші сюжети, в яких йшлося практично про ті ж самі події, теж страждали незбалансованістю. У сюжеті про річницю визволення Києва не обійшлося без агітаційного виступу одного з ветеранів. Хоч у цьому виступі і не вказувалося конкретно прізвища кандидата, але присутність у кадрі прем'єра орієнтувала глядачів відповідним чином:

СИНХРОН: Михаил ИЩЕНКО, герой Советского Союза, ветеран ВОВ: "Старший лейтенант Ищенко, це я. В то время, з чорними волосами, бачив, як молоді хлопці і пожилі йшли к победі, і победілі. Любите свое отечество. А в день выборов, я всех вас призываю, прийти на участки избирательные и проголосовать за нашего кандидата, который беспокоится о нас, и заботится о нашем народе".

Втім, і в підході "Інтера" дещо змінилося — принаймні суспільно-важливі факти, пов'язані з подіями навколо опозиційного лідера, не ігнорувалися, як це було раніше, а доволі детально викладалися. Певний перекис в об'єктивності можна було визначити хіба що у дещо **іронічній тональності** цих сюжетів. Окрім того, наприклад, на відміну від "1+1", після сюжету про заяву речника штабу Януковича Степана Гавриша про порушення з боку опозиції, альтернативної інформації про подібні ж звинувачення з боку опозиції "Подробности" не навели.

На Майдане Незалежності сторонники Ющенко збирались на митинг

СТУДІЯ: Мероприяття, посвященные годовщине освобождения, проходили сегодня и в столице. В связи с этим возник даже небольшой конфликт между городскими властями и сторонниками Виктора Ющенко, которые запланировали свой митинг именно на 6 ноября. Градоначальник Александр Омельченко накануне заявил, что против политических манифестаций, поскольку они могут помешать ветеранам. В пятницу вечером кандидатом предупредил председатель ЦИК — до объявления результатов первого тура любая агитация запрещена. После этого Виктор Янукович решил отменить митинг своих сторонников в Днепропетровске. Штаб Ющенко планов менять не стал. Акция состоялась. Был ли нарушен закон — решать ЦИК.

РЕПОРТАЖ: Автор: Виталий КОВАЛЕНКО. Сторонники лидера "Нашей Украины" начали собираться в разных местах Киева с самого утра. Активисты организации "Пора" выбрали Контрактовую площадь. Они провели митинг с требованием как можно быстрее опубликовать результаты первого тура выборов и разбили палаточный городок. Впрочем, уже через 40 минут большинство участников акции отправилось на Крещатик, где начинался концерт для сторонников Виктора Ющенко. Пока собравшиеся ждали кандидата, перед ними выступили группа "Плач Еремии", Мария Бурмака и Тарас Петриненко. Учитывая вчерашнее предупреждение председателя ЦИК, Виктор Ющенко отметил, что не собирается агитировать за свою кандидатуру, а просто благодарит избирателей, которые проголосовали за него 31 октября. То же самое лидер "Нашей Украины" попросил своих сторонников сделать и во втором туре. Но для начала проверить в избиркоме, есть ли их фамилии в списках.

СИНХРОН: Виктор ЮЩЕНКО, кандидат в президенты Украины: "Другий тур починається з ініціативи кожного з вас. Відносно того, чи особисто ви, ваша родина, ваші сусіди, ваш

будинок, ваша вулиця, є у списку виборців чи нема, зробіть цей вибір, зробіть цей контроль за декілька днів до виборів".

РЕПОРТАЖ: Ющенко еще раз напомнил о главных тезисах своей предвыборной программы и заявил, что обязательно победит. После чего в небо взмыли тысячи оранжевых шаров. Впрочем, это красочное действо не притупило бдительности охранников, которые в течение всего выступления кандидата внимательно наблюдали в бинокль за зданиями вокруг площади. К собравшимся обратились также Александр Мороз, Юлия Тимошенко и Александр Зинченко. После чего эстафету вновь подхватили музыканты.

СПУ поддержит лидера "Нашей Украины" во втором туре выборов

СТУДИЯ: Социалистам не удалось убедить сторонников "Нашей Украины" поддержать политическую реформу до второго тура выборов. Сегодня Виктор Ющенко пообещал сделать это после 21 ноября. Политсовет СПУ решил поверить кандидату на слово и заявил сегодня, что партия поддержит кандидатуру лидера "Нашей Украины".

РЕПОРТАЖ: Автор: Владимир ГОРКОВЕНКО. Решения Политсовета Соцпартии некоторые сторонники Ющенко ожидали на улице. Юлия Тимошенко — в машине. Лидер "Нашей Украины" приехал после часа дня. 30-минутная встреча без прессы — и Александр Мороз сообщает журналистам, что соглашение о поддержке Виктора Ющенко во втором туре подписано. Перед телекамерами кандидаты ограничились рукопожатием.

СИНХРОН: НЕ ТИТРОВАНО (Виктор ЮЩЕНКО — "УС"): "У мене є тільки одна пропозиція, ви все правильно сказали, але давайте ми встанемо і пожмемо один одному руку".

СИНХРОН: НЕ ТИТРОВАНО (Александр МОРОЗ — "УС"): "Я ж і не сівав".

СИНХРОН: НЕ ТИТРОВАНО (Виктор ЮЩЕНКО — "УС"): "Екземпляр один, ви бачили, і він в Олександра Олександровича".

РЕПОРТАЖ: В обмен на поддержку Ющенко пообещал повысить социальные стандарты, отозвать миротворцев из Ирака, продлить мораторий на продажу земли, провести деприватизацию некоторых стратегических объектов. А вот что касается политреформы, "нашеукраинцы" продолжают стоять на своем. Социалисты согласились дать отсрочку — до Нового года.

СИНХРОН: Александр МОРОЗ, лидер СПУ: "Ми бачимо между: перше січня — до того часу треба прийняти зміни до Конституції, і вводити не пізніше 1 січня 2006. Це, до речі, позиція, яку ми займали ще з минулого року. Але якщо будуть ставити на голосування це між першим і другим, то ми вільні у своїй позиції".

СИНХРОН: Виктор ЮЩЕНКО, лидер коалиции "Сила Народа": "Ми вважаємо, що до проведення другого туру наша активність у проведенні реформи буде аналогічна тій, яка була до цього. Це той компроміс, який ми знайшли з Олександром Олександровичем. Взамін на те, що ми стаємо партнерами у проведенні конституційних змін, ми тільки позбавляємо себе відповідальності за цей процес у парламенті до 21 листопада".

РЕПОРТАЖ: После короткой пресс-конференции Александр Мороз отдал текст соглашения штабистам Виктора Ющенко. Правда, перед этим немного его сократил.

"Телекритика"

Між першим і національним

10.11.2004

Судячи з усього, на Першому Національному журналісти, які поставили свої підписи під протестом проти цензури, зіткнулися з досить жорсткою позицією топ-менеджменту. Звільнен-

ня ведучого "Вістей" Володимира Голосняка стало поки що єдиним публічним проявом цієї позиції, але, судячи із змісту інформаційних програм, форми тиску цим не вичерпалися.

Зважаючи на те, що позиція багатьох журналістів Першого була викладена у вимозі про укладення редакційного договору, зрозуміло, що про їхній відступ зараз також не йдеться. Але на відміну від каналу "1+1", де, як ми писали раніше, зараз часом вдається цілі новинні випуски робити, дотримуючись журналістських стандартів, на Першому, очевидно, ставка робиться на "теорію малих справ". Тобто, на спроби хоча б іноді представити хоча б другу точку зору на події (даруйте за тавтологію, але ні про що інше — наприклад, збалансованість новин про двох кандидатів у президенти, відділення фактів від коментарів, надання слова критикованому і т. ін. — мова, вочевидь, взагалі не йде). Але навіть така дециця вдається теж не завжди.

Для прикладу, понеділковий — 8 листопада — вечірній випуск програми "Вісті" абсолютно не відрізнявся від традиційної для останніх років суміші офіційно-пропагандистської та маніпулятивно-дискредитуючої стилістики. Якнайдетальніше висвітлювалася турбота чинного Президента про чистоту і прозорість виборчого процесу, яка проявилася в особистій бесіді Кучми з головою Центральної виборчої комісії Ківаловим. Звісно, ж голова ЦВК з готовністю сприймає всі зауваження гаранта Конституції і перекладає вину за невчасне оголошення результатів на голів територіальних комісій, які, мовляв, ніяк не зберуться доправити в ЦВК свої протоколи. Тут же керівник ЦВК черговий раз обіцяє оприлюднити результати першого туру — тепер уже 9-го листопада (як ми тепер знаємо, він з легкістю порушить власну обіцянку).

Вісті (УТ-1) (08.11.2004, 21:00)

Сергій Ківалов звітував перед Президентом України про перебіг підрахунку голосів на президентських виборах

СТУДІЯ: Усі помилки, допущені в першому турі виборів глави держави, передусім, щодо правильності складання виборчих списків, мають бути усунуті. На цьому під час зустрічі з головою Центрвиборчкому Сергієм Ківаловим наголосив Президент України Леонід Кучма. За словами Сергія Ківалова, ЦВК вже направило телеграми до усіх тервиборчкомів з дорученням звірити списки виборців з даними паспортних столів. На сьогодні вже підготовлено 76 тисяч уточнених списків виборців.

РЕПОРТАЖ: Автор: Олег МАЩЕНКО. Звертаючись до голови Центрвиборчкому Леонід Кучма особливо підкреслив на неприпустимості випадків, коли людина не може проголосувати. Глава держави зазначив, що на усунення якихось перешкод спрямоване і його доручення керівникам регіонів, і відповідна урядова вказівка. Президент також торкнувся теми оприлюднення результатів голосування, яке, за його словами, вже стає предметом широкої політичної спекуляції. Зокрема, це стосується звинувачень ЦВК щодо затягування оголошення результатів зі сторони лідерів "Нашої України". Президент зазначив, що всі мають усвідомити, що електронна версія не є правовою, а виключно інформаційною. Головний ще підсумок виборів за протоколами, констатував глава держави.

СИНХРОН: Леонід КУЧМА, президент України: "Наше завдання і влади, в першу чергу, Центральної виборчої комісії — не відступати від букви закону. Нам потрібні, ще раз хочу підкреслити, абсолютно прозорі, абсолютно чесні вибори. Бо обираємо главу держави не на один день, а на 5 років, і від цього залежить в великій мірі майбутнє України. Так що я ще раз хочу вас попросити: відкидати все з обої сторони, підкреслюю, з обої сторони, те, що не відповідає нашому чинному законодавству чи вимогам нашої Конституції".

РЕПОРТАЖ: В свою чергу Сергій Ківалов, посилаючись на чинне законодавство, зауважив, що ніякої затримки з оприлюдненням результатів немає. Адже закон дає право Центрвиборчкому опублікувати дані по першому турі до 11-го листопада. До того ж, за словами пана Ківалова,

зробити це раніше неможливо фізично через відсутність протоколів із територіальних виборчих комісій, які також вказують на наявність часу для підбиття підсумків до 11-го листопада.

...

РЕПОРТАЖ: Голова Центральної виборчої комісії поінформував Президента, що на 12 години 8 листопада до ЦВК ще не було здано 30 протоколів. Разом із тим, за інформацією Сергія Ківалова, в окремих зданих протоколах відсутні деякі обов'язкові відомості. Окрім того, через оскарження в суді рішень низки територіальних комісій, а за словами пана Ківалова, деякі з таких справ розглядаються і нині, остаточні рішення будуть винесені тільки на підставі рішення судів. Це стосується 100-го округу в Кіровограді, 200-го та 203-го на Черкащині, 71-го округу в Закарпатській області.

9-го листопада Центральна виборча комісія може оприлюднити остаточні підсумки 1-го туру президентських виборів

СТУДІЯ: Вже завтра Центральна виборча комісія може оприлюднити остаточні підсумки першого туру президентських виборів. Таке сподівання висловив голова ЦВК Сергій Ківалов на сьогоднішньому брифінгу. За законом, до 24 години 10 листопада ЦВК зобов'язане порахувати всі голоси, а впродовж 2-3 днів результати мають бути оприлюднені.

РЕПОРТАЖ: Автор: Лариса ТКАЧ. Центральна виборча комісія діє виключно у тих правових рамках, які для неї встановила Верховна Рада. "Ми лише виконавці закону "Про вибори Президента", водночас ми є заручниками недосконалості цього закону" — зазначив Сергій Ківалов на початку брифінгу. І головна лічильна комісія, і виборці потерпають від неправильно складених списків виборців, а саме на це було найбільше нарікань. Ківалов нагадав, що у березні цього року народні депутати аплодували, коли закон "Про вибори Президента" був ухвалений. А саме цей закон заклав таку норму, що тепер винних за недбало складені списки не знайдеш. Голова ЦВК зауважив, що в перспективі ситуацію виправить створення єдиного реєстру виборців. А поки що комісія звертається до Міністерства внутрішніх справ з проханням допомогти виправити безлад у тих списках, які є на сьогодні, аби громадяни змогли реалізувати своє виборче право. Журналістів насамперед цікавило, чому комісія до цього часу не полічила голоси виборців, і коли, врешті, можна очікувати остаточних результатів.

СИНХРОН: Сергій КІВАЛОВ, голова Центральної виборчої комісії: "Мы обнародуем результаты голосования буквально через несколько дней".

РЕПОРТАЖ: ЦВК може підбити підсумки виборів, спираючись на протоколи тервиборкомів, а з 225-ти територіальних комісій протоколи до ЦВК здали далеко ще не всі.

СИНХРОН: Сергій КІВАЛОВ, голова Центральної виборчої комісії: "На сегодняшний день сдано 202 протокола всего лишь. 23 протокола мы ожидаем, что они будут сданы именно сегодня. И если то, что сегодня докладывали мне члены Центральной избирательной комиссии, то к вечеру, к ночи будут доставлены все протоколы. Завтра мы будем иметь возможность с вами присутствовать, и я вас приглашаю на заседание Центральной избирательной комиссии, где мы будем подводить итоги голосования 1 тура по выборам президента Украины".

На зміну цій недолугій виставі, фарсовий характер якої був очевидний уже переважній більшості українського населення, переважна більшість інших сюжетів цього випуску "Вістей" були також чітко зорієнтовані на **однобічне** висвітлення суспільно важливих подій. Треба підкреслити, що авторами цих сюжетів виступали ті журналісти, які не стали підписувати Заяву проти цензури.

Зокрема, сюжет про готовність фракцій парламентської більшості (до речі, фактично не існуючої) голосувати за політреформу між першим і другим туром більше мав на меті хоч якись чином нейтралізувати ефект від об'єднання Ющенка і Мороза — через натяк на, начебто, його недовговічність:

Фракції, що входять до складу парламентської більшості, готові проголосувати за політреформу між 1-м і 2-м турами президентських виборів

СТУДІЯ: Фракції, що входять до складу парламентської більшості, готові проголосувати за політреформу між 1 і 2 турами президентських виборів. Про це сьогодні на засіданні круглого столу заявив Сергій Тігіпко, керівник виборчого штабу кандидата у Президенти України Віктора Януковича.

РЕПОРТАЖ: Автор: Тамара ХРУЩ. Більшість ніколи не відмовлялася від ідеї проведення політреформи і готова була за неї голосувати, але не вистачало, як мінімум, 30 голосів — заявив Сергій Тігіпко. Він переконаний, що за реформу необхідно проголосувати ще до другого туру президентських виборів, оскільки вибори будуть жорсткими, їх результат зможе вирішити різниця у 2-3% голосів.

СИНХРОН: Сергій ТІГІПКО, керівник Центрального виборчого штабу кандидата у президенти Віктора Януковича: "Я переконаний, що всі готують уже якісь свої заготовки і будуть казати про якісь порушення, і так далі, і так далі. Це може дійсно загострити ситуацію. Вихід який? Вспоминати, що ми всі живемо і є громадянами України. Проголосувати політичну реформу — це зразу жє надзвичайно серйозно зніме тиск в цих виборах. Значно спокійніші будуть. Компроміс дуже простий — давайте сьогодні проголосуємо, а в перехідних положеннях запишемо, що введемо ми її після парламентських виборів 2006-го року".

РЕПОРТАЖ: Сергій Тігіпко висловив сумнів із приводу домовленості між лідером соціалістів Олександром Морозом і кандидатом у президенти Віктором Ющенком.

СИНХРОН: Сергій ТІГІПКО, керівник Центрального виборчого штабу кандидата у президенти Віктора Януковича: "Я вважаю, що ті домовленості, які є у Олександра Олександровича з... які були підписані буквально напередодні, їх дуже легко обійти, їх дуже легко, що називається, "похоронити", і я переконаний, що так і буде".

РЕПОРТАЖ: За словами Олександра Мороза, згідно з ухваленою минулою суботою угодою, "Наша Україна" голосуватиме за внесення змін до Конституції у контексті законопроекту №4180. Лідер соціалістів наполягає на необхідності голосування між 1 і 2 турами президентських виборів. Інакше після виборів неминучі дискусії, що з цього матиме політична сила, яка буде при владі.

СИНХРОН: Олександр МОРОЗ, голова Соціалістичної партії України: "16-18 числа у цей період можна проголосувати зміни до Конституції, і це той компроміс, який міг би влаштувати і політичні структури, які беруть участь у виборчій кампанії, але найбільше це могло би влаштувати суспільство".

РЕПОРТАЖ: Член фракції СПУ Микола Рудьковський вкотре повторив, якщо Віктор Ющенко не підтримає конституційної реформи, він втратить шанси на перемогу у 2 турі.

СИНХРОН: Микола РУДЬКОВСЬКИЙ, член фракції СПУ: "Якщо ми між 1 і 2 туром не дамо індульгенції для бізнес-еліти, для регіональної еліти, для бізнесу, що ситуація і влада вже розподіляється від вертикалів влади після проведення реформи і не проведемо, ніхто не вилизе із окопів і не кинеться на амбразуру".

РЕПОРТАЖ: Олександр Мороз вважає, що дві команди кандидатів у президенти повинні домовитись між собою і ухвалити компромісний документ, а Сергій Тігіпко висловив позицію Януковича: голосувати за політреформу до 2 туру виборів, а періодом введення законопроекту в дію передбачити 2006-го рік.

Пропагандистський характер з мінімумом реальних аргументів мали повідомлення про співпрацю чинного прем'єра з керівництвом Федерації профспілок України. Ці сюжети, очевидно, мали на меті вирішити два завдання: черговий раз ілюструвати соціальну орієнтацію нинішнього уряду і дезавувувати заяви опозиції про те, що держбюджет не передбачає ініційо-

ваних урядом доплат до пенсій. До цього додавалося безпідставне твердження голови ФПУ Олександра Стояна про те, що "Наша Україна" не ініціювала у парламенті жодного соціального законопроекту, що явно не відповідає дійсності.

Віктор Янукович зустрівся з Олександром Стояном

СТУДІЯ: Під час сьогоднішньої зустрічі Прем'єр-міністр Віктор Янукович та голова Федерації профспілок України Олександр Стоян обговорили можливі шляхи співпраці між профспілками та урядом на виконання стратегії соціального розвитку країни. Зокрема, йшлося про подолання бідності, підвищення рівня соціальних виплат, розв'язання проблем молоді. Уряд пропонує збільшити до 40% частку зарплати у собівартості вітчизняної продукції. Зараз вона складає 12%. Такі дії, на думку Віктора Януковича, дадуть змогу вивести з числа бідних значну кількість громадян, які працюють.

СТУДІЯ: Нагадаю, що у п'ятницю з трибуни Верховної Ради Олександр Стоян запевнив, що в уряді достатньо коштів, щоб фінансувати доплати до пенсій.

СИНХРОН: Олександр СТОЯН, голова Федерації профспілок України: "Ось в мене листівка, підписана групою депутатів із "Нашої України", яку кинули в кожний ящик, де також кажуть, що це погано, що уряд Януковича підвищив пенсії нашим найменш захищеним верствам населення. Я хочу сказати: це цинізм тих людей, які сьогодні йдуть до влади і нічого не можуть зробити для наших пенсіонерів. Це, знаєте, такі заклики кажуть про те, що люди заздалегідь звільняють себе від тих зобов'язань, які взяв уряд Януковича перед найменш захищеними громадянами України, перед нашими пенсіонерами. Тому я закликаю громадян України: не вірте цій брехні. Я говорю це як голова Федерації профспілок України. Це брехня. Люди будуть отримувати нормальну пенсію, яку дає уряд Януковича, для цього є кошти. Сім ї будуть отримувати нормальну допомогу, і це буде зроблено, бо уряд Януковича робить ділом, а не словом. До речі, "Наша Україна" за два роки не подала ні одного соціального питання. І це був мотив, чому я вийшов з "Нашої України".

Цілком односторонній характер мали і новини про судові конфлікти навколо виборів — була наведена тільки інформація про вимогу штабу Януковича визнати недійсними вибори в округах на Львівщині та повідомлення про таке визнання, що вже відбулося стосовно двох округів на Черкащині — Уманського та Золотоноського, де, як відомо, переміг лідер опозиції.

Виборчий штаб Віктора Януковича вимагає визнати недійсними вибори у низці округів Львівщини

СТУДІЯ: Виборчий штаб кандидата у президенти Віктора Януковича вимагає визнати недійсними вибори у низці округів Львівщини і перерахувати голоси у 118 виборчому окрузі. За даними штабу, під час голосування 31-го жовтня численні порушення мали місце на всіх 12 виборчих округах Львівської області. Подейкують, кількість тих, хто проголосував, перевищувала кількість виборців, які внесені до списків. Фіксувалися випадки, коли виборці знаходили... заходили в кабінки для голосування удвох або голосували за інших людей. Тому штаб Януковича направив 36 скарг до місцевих судів і одну щодо 118 виборчого округу до обласного апеляційного.

Апеляційний суд Черкаської області визнав недійсними результати 1-го туру виборів одразу у 2-х округах

СТУДІЯ: Апеляційний суд Черкаської області визнав недійсними результати 1-го туру виборів одразу у 2-х округах — 200-му Уманському та в 203-му Золотоноському. За даними обласного виборчого штабу Віктора Ющенко, там переміг їхній кандидат, набравши відповідно 56,83 і 54,5% голосів. Суд скасував результати виборів у цих округах після розгляду скарг представників двох кандидатів: Базилюка і Ржавського. Своє рішення він пояснив тим, що мали місце значні неточності при складанні списків виборців, і тим, що члени виборчих дільниць отримували кошти від представників виборчого штабу Віктора Ющенко.

На завершення подавався кримінальний сюжет про спробу самогубства молодого чоловіка, який згодом виявився, нібито, учасником громадянської кампанії "ПОРА". Потерпілий і його товариші заявили, що перебувають у Києві для оплачуваної участі в акціях протесту. Крім їхніх власних слів, ці твердження більше нічим не були доведені, жодних коментарів керівництва "ПОРИ" не наводилося. Все обмежалося безапеляційним висновком одного з представників правоохоронних органів.

Буквально з трьох речень складалося повідомлення про підписану Віктором Ющенком та Анатолієм Кінахом угоду про співпрацю — попри те, що вибір Кінаха — экс-прем'єр-міністра та одного з авторитетних політиків кучмівського періоду — та його перехід на бік опозиції мав стати доволі резонансною подією, яка, звісно ж, потребувала коментарів політиків та оцінок експертів. Натомість в останньому реченні повідомлення не забули нагадати глядачам про результат Кінаха у першому турі виборів — трохи менше одного відсотка голосів. Хоча, до речі, ряд експертів не виключають, що результат Кінаха був суттєво скоригований на користь головного провладного кандидата.

Приблизно такий же характер мали "Вісті" за вівторок, 9 листопада. За винятком, можливо, сюжету підписанки Заяви Ольги Сотникової, який був присвячений проблематиці передвиборчих дебатів двох головних конкурентів на посаду Президента. Хоча і у цьому сюжеті основну увагу було приділено розлогому викладенню позиції провладного кандидата в інтерпретації його головного штабіста, все ж наприкінці сюжету знайшлося невеличке місце для оцінки ситуації одним із прибічників Ющенка — Юрієм Костенком.

Кандидат у президенти Віктор Янукович ніколи не відмовлявся від участі в теледебатах з Віктором Ющенком

СТУДІЯ: Кандидат у президенти Віктор Янукович ніколи не відмовлявся від участі в теледебатах з Віктором Ющенком. Про це заявив керівник виборчого штабу Віктора Януковича Сергій Тігіпко. Умова, яку висуває штаб Януковича — вибачення лідера "Нашої України" перед суперником у передвиборчих перегонах за особисті образи.

РЕПОРТАЖ: НЕ ТИТРОВАНО (Автор: Ольга СКОТНИКОВА — "УС"). Віктор Янукович та його виборчий штаб ніколи не відмовлялись від ідеї проведення теледебатів, і відповідно заяв таких не робили, наголосив сьогодні Сергій Тігіпко. Він нагадав журналістам останній абзац звернення штабу.

СИНХРОН: Сергій ТІГІПКО, керівник центрального виборчого штабу кандидата в президенти Віктора Януковича: "В оцих умовах участь нашого кандидата в прямих теледебатах з Ющенком вважайте недоцільною доти, доки останній не відмовиться від слів, які принижують гідність Віктора Януковича. Ми сподіваємося, що Ющенку все ж таки не забракне мужності вибачитися перед своїм опонентом, і це дасть змогу розглянути питання про проведення з ним телевізійних дебатів".

РЕПОРТАЖ: Керівник виборчого штабу Віктора Януковича вважає оптимальним такий сценарій: Ющенко вибачається перед Януковичем, Віктори тиснуть один одному руки, і проводять теледебати, під час яких абсолютно прозоро висвітлюють як свої програми, так і моменти особистого життя. Сергій Тігіпко вважає, що це має розрядити напружену ситуацію. Він каже так: українці зітхнуть із полегшенням.

СИНХРОН: Сергій ТІГІПКО, керівник центрального виборчого штабу кандидата в президенти Віктора Януковича: "Я вважаю, що це не буде проявом слабкості. Ви знаєте, ми боїмося проголосувати політичну реформу, бо вважаємо, що це буде прояв слабкості, ми боїмося вибачитися... тому що, я вважаю, це тільки посилює позиції, і просто мені здається, що це буде ознака вихованої людини. Емоцій багато в усіх, але все ж таки приходить час, коли треба трошки їх стримати".

РЕПОРТАЖ: Від сьогодні з 9-ї до 18:00 журналісти усіх видань без винятку можуть телефонувати за номером: 254-27-13 або факс: 290-17-41 і ставити свої запитання Віктору Януковичу. Умова одна — треба представитися і назвати ЗМІ у якому працюєш. Сергій Тігішко каже, що це крок до підготовки теледебатів. Водночас у коментарі агенції "УНІАН" лідер української Народної партії, член парламентської фракції "Наша Україна" Юрій Костенко висловив думку, що Віктору Ющенку нема за що вибачатися, бо він не ображав особисто Віктора Януковича, а говорив, "про загальні речі, які мають місце в Україні". Нагадаємо, що за законом "Про вибори Президента України" теледебати проводяться за п'ять днів до виборів, тривають 100 хвилин у прямому ефірі національних теле— та радіокомпаній. У другому турі ці дебати можуть безкоштовно транслюватися на інших каналах мовлення, кандидати в президенти беруть участь у теледебатах особисто. А от щодо паралельного підрахунку голосів, то Сергій Тігішко обіцяє, що штаб Віктора Януковича дасть змогу відстежувати всю процедуру в режимі реального часу і по всіх регіонах, це допоможе запобігти фальсифікаціям, що мали місце в першому турі, особливо на Заході, як стверджують штабісти Януковича.

Судячи з усього, це і був прояв отої самої тактики "боротьби за коми", ефективність якої доволі давно дискутується у професійному середовищі. Ця дискусія особливо загострилася після згаданого нами виступу тележурналістів проти цензури. Не так багато журналістів знайшли в собі сили навідріз відмовитися від участі у кампанії маніпуляцій та брехні і піти у цій боротьбі до кінця. Багато хто задовольнився певними поступками з боку менеджменту каналів, або ж, як у прикладі з Першим Національним, пробує додавати в "бочки брехні" чайні ложечки об'єктивної інформації. Безумовно, навіть така компромісна позиція заслуговує на більшу повагу, аніж беззастережне виконання рекомендацій "темників". Та все ж, якщо вести мову про реальний ефект, жорстко-принципова позиція за принципом "об'єктивність або нічого" — яку сьогодні на сайті "Телекритики" оприлюднила екс-ведуча каналу "1+1" Юлія Бориско — виглядає поки що більш дієвою.

Втім, можливо, на деяких телеканалах ситуацію справді вдасться суттєво поліпшити шляхом досягнення компромісу між журналістськими колективами та топ-менеджерами щодо публічно задекларованих засад редакційної політики. Ми сподіваємося, що круглий стіл між журналістами-підписантами та топ-менеджерами, який ініціювали Київська незалежна медіа-профспілка, "Телекритика" та Інститут масової інформації, дасть остаточні відповіді на суттєві запитання. Думається, саме після цього круглого столу і слід буде підписантам остаточно приймати рішення щодо подальших дій: або радикалізація руху за професійні журналістські стандарти, або домовленості. Головне — щоб кроки були ефективними, і виборець, нарешті, отримав би інформацію, достатню для свідомого вибору.

Сергій Черненко, "Телекритика"

У ТСН — знову "темники"?

01.12.2004

Учора, 30 листопада, у прайм-таймовому та нічному випуску **ТСН ("1+1")** ведучі, відповідно, Алла Мазур та Андрій Тичина та автор сюжету з засідання ВР Артем Шевченко уникнули згадки про те, що **тільки завдяки комуністам** набралось 232 голоси за рішення, в якому, в тому числі, йшлося про припинення дії парламентської постанови від 27 листопада щодо визнання результатів другого туру президентських виборів такими, що відбулися зі значними фальсифікаціями. Замість цього було сказано про те, що проголосували за цей проект — цитуємо — "проурядові фракції" або "провладні фракції". Сенс цієї маніпуляції був зрозумілий:

наголосити на тому, що в уряді є, начебто, підтримка сталої парламентської більшості. А на думку про те, що це могла бути "темниківська" махінація, наводить той факт, що і на **Першому Національному**, і на **"Інтері"** — які контролюються Адміністрацією Президента — теж уникнули саме згадки про голоси комуністів, не зважаючи на те, що в цілому на УТ-1 сюжет Тетяни Анкудінової був досить інформативним та виваженим.

В той же час на каналах, контрольованих Віктором Пінчуком — **Новому, ICTV, СТБ** — інформація про підтримку комуністами постанови, запропонованої депутатами від фракції "Регіони України" — була. Не кажучи вже про такі канали, як **"5 канал", Тоніс та ТРК "ЕРА"**.

То що ж це — помилка журналістів одразу трьох каналів, журналісти яких раптом втратили кваліфікацію? Або все ж таки маніпуляція?

Також в сюжеті **ТСН** кореспондента Єгора Чечеринди з засідання Верховного Суду спочатку йшов начебто збалансований виклад позицій сторін: представників позивача — Ющенко, опонуючих їм представників Януковича та членів ЦВК. Але завершився сюжет, цілком відповідаючи відомій маніпулятивній технології **"останнього слова"**. Адже були подані одразу два синхрони представника ЦВК, зміст яких був у тому, що, мовляв, усі претензії позивачів не мають під собою ніякої основи. До цього потім додалося ще й пряме включення з засідання Верховного Суду Олександра Шилка, в якому, знов-таки, превалювала точка зору ЦВК.

Натомість, знову таки, телеканали Пінчука у висвітленні подій у Верховному Суді були виваженішими. Наприклад, **Новий канал** навів в репортажі діалог члена ЦВК та представника Верховного Суду, який свідчив про те, що аргументи Центральної Виборчої Комісії були далеко не завжди переконливими.

Наводимо текст частини сюжету "1+1" та сюжету Нового каналу з Верховної Ради (за "Оглядом телефіру").

ТСН, "1+1", 19.30

РЕПОРТАЖ: Як кажуть представники Ющенко, після другого туру виборів до українських судів надійшла 41 тисяча скарг про порушення виборчого законодавства. Натомість працівники ЦВК стверджують, що на момент виголошення рішення про результати виборів 24 листопада ЦВК мав лише одну скаргу про незначні порушення. А протокол про результати виборів член ЦВК Михайло Охендовський вважає легітимними і складеним у повній відповідності до закону.

СИНХРОН: Михайло ОХЕНДОВСЬКИЙ, член ЦВК: "Цей протокол повністю відповідає всім вимогам, який закон України про вибори президента України встановлює щодо документів такого характеру. Він підписаний. Він, по-перше, був прийнятий на засіданні ЦВК, яке було повноважним приймати рішення. Двоє членів комісії були відсутні на час підписання протоколу. Один з членів комісії не підписав цей протокол, адже відповідно до закону це в жодний спосіб не може ставити під сумнів правомірність складення цього протоколу, його юридичну силу і той факт, що він є підставою для встановлення результатів виборів Президента України і для визнання того чи іншого кандидата обраним на підставі закону України "Про вибори Президента України".

РЕПОРТАЖ: Представник ЦВК також вважає, що всі скарги, які надійшли у відповідності до закону, в ЦВК належним чином розглянуть і при складенні протоколу 24 листопада враховані.

СИНХРОН: Михайло ОХЕНДОВСЬКИЙ, член ЦВК: "Відомостей про скасування будь-яких результатів голосування по виборчих дільницях в Центральній виборчій комісії на цей момент відсутні".

РЕПОРТАЖ: Станом на 19 годину судове засідання ще тривало.

СТУДІЯ: Нову інформацію з Верховного Суду має наш кореспондент Олександр Шилко. Олександр, що відбувалося у суді протягом останнього засідання?

РЕПОРТАЖ: Олександр ШИЛКО (пряме включення — "УС") Судове засідання закінчилося приблизно 25 хвилин тому, а протягом останньої хвилини цього засідання виступали власне представники ЦВК, до яких і спрямована скарга представників Віктора Ющенка. І власне я можу представити їхню позиції, відповіді на ті питання, на ті проблеми, за якими на думку представників Віктора Ющенка, ховається фальсифікація. Представники ЦВК відповідали про списки виборців, про механізм видачі відкритих талонів. Сторона Ющенка заявляла, що багато осіб голосували по 10-13 разів, ЦВК говорить, що не володіє такими даними і не має про це жодної скарги. Ще питання збільшення кількості виборців між першим і другим туром. В ЦВК говорять, що це може бути пов'язано з уточненням списків виборців, в тому числі в Донецькій і в Луганській області і явка виборців, яка на деяких дільницях Донецької області за даними сторони Ющенка перевищує 100%. ЦВК і його представники говорять, що це можливо, коли люди голосують там за відкритими талонами. Судді багато питали про повідомлення ЗМІ, про масове пересування людей Україною з відкритими талонами, автобусами і поїздами. Як на це реагувало ЦВК: лунало таке запитання. Член ЦВК Михайло ОХЕНДОВСЬКИЙ відповів, що це могли бути екскурсії, а Степан Гавриш говорив, що це могли бути спостерігачі від Януковича, які їздили Україною. А щодо решти питань: ЦВК заявляє, що якщо і були скарги, то всі їх розглядають зараз апеляційні суди, а також їх вже розглянули територіальні та дільничні виборчі комісії і ЦВК їм довіряє, оскільки надає їм певної автономності і самостійності. Суд продовжить завтра о десятій годині ранку. Почнеться третій день цього історичного засідання.

СТУДІЯ: Дякую, Олександрє.

НОВИЙ КАНАЛ, 19.00

СТУДІЯ: Чи розглядається питання про перегляд другого туру голосування?

РЕПОРТАЖ: Захар БУТИРСЬКИЙ, (повідомляє телефоном — "УС"). Взагалі-то ЦВК просить припинити судовий процес, оскільки за законом не можна визнати недійсними вибори як в окремих округах так і в цілому по Україні. Однак суд порадився і ухвалив продовжити слухання. Більше того, ЦВК під час дебатів заявило про готовність теоретично уточнити результат голосування в своєму протоколі, у разі, якщо буде доведено фальсифікацію відкритими талонами, якщо вона сягне близько 900 тисяч. Саме такий відрив між Віктором Ющенком та Віктором Януковичем. Це підтвердив Михайло Охендовський і заявив, що вони у разі необхідності змінять переможця виборів.

СТУДІЯ: Отже справді є інформація, що саме ЦВК знищувало посвідчення і що саме це є доказом масових порушень. Чи є з цього приводу якісь думки представників ЦВК?

РЕПОРТАЖ: Захар БУТИРСЬКИЙ, (повідомляє телефоном — "УС"). І так і ні. Те, що невикористані відкриті посвідчення погашаються, член ЦВК Охендовський підтвердив, але не міг підтвердити факт зберігання цих талонів, а також не сказав на прохання суду чи їх знищували. Реакція ж суду зобов'язати ЦВК до дванадцятої години завтра надати інформацію. І ось яким чином виглядав цей діалог.

СИНХРОН: Анатолій ЯРЕМА, Верховний Суддя: "Вони зберігаються чи ні?"

СИНХРОН: Михайло ОХЕНДОВСЬКИЙ, Член ЦВК "Вони погашаються".

СИНХРОН: Анатолій ЯРЕМА, Верховний Суддя: "А погашаються в якому розумінні? Знищуються чи іншим шляхом?"

СИНХРОН: Михайло ОХЕНДОВСЬКИЙ, Член ЦВК "Точну відповідь зараз дати не можу".

СИНХРОН: Анатолій ЯРЕМА, Верховний Суддя: "Ну а як тоді розуміти "погашаються"?"

СИНХРОН: Михайло ОХЕНДОВСЬКИЙ, Член ЦВК "Погашаються слід розуміти так, що неможливість їх подальше використання як відкритого посвідчення.

СИНХРОН: Анатолій ЯРЕМА, Верховний Суддя: "Верховний Суд має право прийняти будь-яке рішення в цій ситуації, в тому числі і зобов'язати ЦВК провести перерахунок результатів

голосування. Яким чином ви будете виконувати рішення суду? Це і відкріпні талони, якщо все знищено".

СИНХРОН: Михайло ОХЕНДОВСЬКИЙ, Член ЦВК "З дозволу пана головуючого Верховного Суду я до ранку завтрашнього засідання підготую вичерпні пояснення щодо питання з відкріпними посвідченнями".

СТУДІЯ: Це були уривки із сьогоднішніх засідань Верховного Суду. Нагадаю, що за законом Верховний Суд має ухвалити рішення не пізніше п'ятниці.

Також, як і раніше, у новинах всіх телеканалів спостерігається брак бекграундової інформації, а також думок експертів з цілком конкретних актуальних питань.

Наприклад, щодо телекартинки того ж таки 30 листопада, можна зазначити, що на заяві Віктора Януковича щодо його готовності до перемовин з опозицією на всіх центральних телеканалах, включаючи і "5 канал", не наводили необхідної бекграундової інформації про те, що принаймні в "Епіцентрі" 28 листопада Петро Порошенко звинуватив саме представників Януковича у зриві запланованих переговорів, і це твердження нашоукраїнця не було опротестовано Степаном Гавришем, його опонентом по теледискусії.

Також, безумовно, у новинах, які виробляються за всіма професійними стандартами (наприклад, в західноєвропейських країнах) нові пропозиції кандидата у президенти щодо того, що він готовий на нові вибори, або переголосування виключно по Донецьку та Луганську, або до зняття кандидатури Ющенка та Януковича **ОБОВ'ЯЗКОВО** коментувалися б **експертами (не політиками)**. На жаль, цього в новинному форматі, знов таки, не було на жодному з центральних каналів.

"Телекритика" взяла коментарі щодо висвітлення подій 30 листопада у Верховній Раді та Верховному Суді у самих тележурналістів:

Андрій Тичина, "1+1":

— Андрію, ви вчора вели нічний випуск ТСН на "1+1", прокоментуйте, будь ласка, чому в інформації про голосування в Верховній Раді за проект Постанови № 6375-1 не було сказано, що крім депутатів провладних фракцій, проект підтримали комуністи?

— Ви знаєте, відверто, дуже багато різної інформації. Я особисто цього нюансу не помітив.

— По-друге, сюжет про засідання палати у цивільних справах Верховного Суду закінчився аж двома підряд синхронами представників ЦВК. Чи існують якісь вказівки щодо того, як подавати новини?

— Ні. Це не так. Поки що ніяких вказівок немає. Мені видаються новини збалансованими. Якщо хтось бачить, що це не так, це їхнє право. Можливо, це так і є, і ми будемо намагатися виправляти це. Добре, що нам на це вказують, ми б самі хотіли, щоб все було ясно і збалансовано.

— Андрію, хто зараз загалом відповідає за новини. (Нагадаємо, що В. Піховшека було усунуто з посади шеф-редактора ТСН.)

— Випусковий редактор конкретного випуску. (За неофіційною інформацією "Телекритики", зараз ТСН безпосередньо керує генеральний продюсер Володимир Оселечик).

Тетяна Анкудінова, "Вісті", Перший Національний:

— Тетяно, чому у своєму сюжеті про голосування у ВР ви не сказали, що постанову № 6375-1 у парламенті 30 листопада підтримали не тільки провладні фракції, а й комуністи?

— Я вважаю, що це помилка: так, я писала цей сюжет, але я про це не сказала. Я не знаю, навіть чому, чесно кажучи.

— Тобто ви заперечуєте, що були сторонні впливи на цей сюжет?

— На мій сюжет ніяких сторонніх впливів не було.

— Тобто так, як ви його написали, так він і пішов в ефір?

— Так, абсолютно. Це був повністю мій сюжет. Але справа в тому, що я учора у Верховній Раді не працювала і ми робили цей сюжет удвох із іншою журналісткою. Люба Марченко привезла тільки відео подій біля парламенту, все інше я брала з трансляції. Можливо, те, що я не була там присутня, наклалося, і тому я не сказала про те, що голосували за постанову і комуністи.

Але в моєму сюжеті нічого не правили.

"Телекритика"

Шредер та Фішер казали зовсім не те, що їм приписали українські телеканали

02.12.2004

Учора, 1 грудня, телеканал ІСТV в нічному випуску програми "Факти" повідомив (наголосивши на цьому), що канцлер Федеративної Республіки Німеччина Герхард Шредер та міністр закордонних справ Йошка Фішер вважають, що Україна може вийти з політичної кризи тільки шляхом нових президентських виборів, а не шляхом переголосування другого туру. Таку ж позицію, мовляв, має і Євросоюз, а європарламентарі ще дискутують з приводу того, чи це мають бути нові вибори, чи переголосування другого туру старих.

На жаль, ми не маємо розшифровки саме нічного ефіру "Фактів", тож наведемо фрагмент програми за 18.45, де поки що немає позиції Шредера, але вже заявлені інші точки зору (тут і далі цитуємо за "Оглядом телеефіру"):

1 грудня, "Факти", ІСТV, 18.45

ЄС вважає найкращим виходом з політичної кризи в Україні повторне проведення президентських виборів

СТУДІЯ: *Європейський Союз вважає найкращим виходом з політичної кризи в Україні саме повторне проведення президентських виборів, відповідну заяву від Євросоюзу зробив глава Міністерства закордонних справ головуючих в організації Нідерландів Бернар Бот. Рада Європи навіть запропонувала допомогу в організації проведення таких виборів. Якщо буде прийнято таке рішення, сказав Генеральний секретар Ради Європи Тері Девіс, Рада Європи готова допомогти українській владі у підготовці до них, "у нас є досвід демократії і способів проведення голосування". Аналогічний вихід із ситуації бачить і міністр закордонних справ Німеччини Йошка Фішер.* Нагадаємо, що саме на переголосуванні другого туру виборів наполягає, як відомо, Віктор Ющенко. Також у Заяві круглого столу 1 грудня, яку вчора виголосив Леонід Кучма і яку підписали і він, і Ющенко, і Янукович, а також представники європейських організацій та країн, що брали участь у переговорах в Маріїнському палаці, йшлося саме про завершення тих виборів, що вже відбувалися, а не про нові вибори.

Тож інформація, яку — підкреслимо — дуже акцентовано поширив цей телеканал вночі — вже після оголошених ним же новин з Маріїнського — мала б, напевне, дезавувати ефект досягнутих домовленостей за круглим столом та показати глядачам, що насправді одностайності у питанні механізму виходу із ситуації сфальсифікованих виборів немає навіть у європейців. Тим більш, що і ІСТV, і інші телеканали демонстрували цього вечора і зустріч Леоніда Кучми з членами економічного блоку Кабміну, де чинний Президент — саме напередодні круглого столу у Маріїнському — казав, що ніколи не погодиться на переголосування другого туру, натомість на нові вибори — згоден.

Між тим цікаво, що **"Вісті" Першого Національного о 21.00**, теж повідомивши (з посиланням на "Інтерфакс"), що начебто Шредер — за нові вибори, в той же час стосовно позиції Європейського Союзу дали протилежну думку. **Наводимо цитату:**

1 грудня, "Вісті", Перший національний, 21.00

СТУДІЯ: У Європі поділяють думку про те, що врегулювання кризи в Україні слід досягти у рамках конституційного поля та чинного законодавства. Про це заявив Прем'єр-міністр Нідерландів, голова Ради Європи Ян Петер Балкененде під час телефонної розмови з Президентом Росії Володимиром Путіним (sic), а Генеральний канцлер Німеччини Герхард Шредер єдиним виходом із кризи вважає організацію нових виборів. Про це, як повідомляє агентство "Інтерфакс" він заявив сьогодні, виступаючи в німецькому парламенті. За його словами, такої ж думки дотримується і Президент Росії Володимир Путін.

РЕПОРТАЖ: НЕ ТИТРОВАНО (Автор: Ярослава МАРУЩЕНКО) Сьогодні на пленарній сесії Європарламенту в Брюсселі обговорюють ситуацію в Україні. За словами його спікера Йосипа Бореля, уже ввечері європейська делегація з 11-ти парламентарів мала вилетіти до Києва і долучитися до діалогу між владою і опозицією, а міністр з європейських справ Нідерландів, які гловують в ЄС, Адзо Ніколай, вважає єдиним виходом із кризової ситуації повторне проведення другого туру президентських виборів. Він висловив думку про те, що Євросоюз має допомогти провести вільні та справедливі вибори. Європейська спільнота також повідомила, що не підтримує жодного кандидата в президенти України, а прагне мирного врегулювання кризи. Про це заявив Прем'єр-міністр Нідерландів Ян Петер Балкененде.

ТСН каналу "1+1", о 19.30 теж повідомив, що саме на **переголосуванні другого туру виборів** наполягають Євросоюз та Європарламент.

1 грудня, ТСН, "1+1", 19.30

СТУДІЯ: Єдиним виходом із кризової ситуації, що склалася в Україні, Євросоюз вважає проведення нового другого туру виборів. Про це заявив міністр закордонних справ Нідерландів, країни, яка зараз головує в ЄС. Точка зору Євросоюзу ґрунтується на тому, що будь-який перерахунок наявних зараз результатів голосування обов'язково не задовольнить одну з двох сторін політичного протистояння. Переголосування другого туру, наголошує ЄС, має відбутися в атмосфері вільного волевиявлення громадян, чесно і прозоро.

Європарламент 1-го грудня провів екстрене засідання, присвячене подіям в Україні

СТУДІЯ: Європарламент сьогодні провів екстрене засідання, присвячене подіям в Україні.

РЕПОРТАЖ: Автор: Наталка ВІКУЛІНА. Проведення нового туру українських виборів є єдиним виходом із ситуації, що склалася. Такої думки притримуються депутати Європарламенту, представники Ради ЄС та Єврокомісії. Багато парламентаріїв в ознак солідарності з Ющенком прийшли на засідання прийшли на засідання в оранжевих хустках і шарфах. Вони заявляли, що одноставно засуджують маніпуляції під час виборів, і підтримують демократію в Україні.

А от **Новий канал** у "Репортері" навів інформацію, практично, тотожну до повідомлення ICTV.

1 грудня, Репортер, Новий канал, 19.00

Найкращий і єдиний вихід з української політичної кризи — проведення нових президентських виборів

СТУДІЯ: Найкращий і єдиний вихід з української політичної кризи — проведення нових президентських виборів. Про це заявив представник Нідерландів, країни, яка головує в Європейському союзі, Ацту Ніколає. Тому, що ЄС не може прийняти офіційні результати виборів в Україні. До цього ж закликав німецький канцлер Герхард Шрөдер.

Між тим сьогодні, 2 грудня, вже зранку з'явилися повідомлення ВВС та радіо "Свобода", які наводили дещо іншу інформацію щодо змісту заяв Шредера та Фішера. За остаточними поясненнями "Телекритика" звернулася до Посольства Німеччини в Україні.

Наводимо офіційну — і вичерпну — відповідь Посольства Федеративної Республіки Німеччини, надіслану "Телекритиці", повністю:

"Федеральний канцлер Шрöder та Міністр закордонних справ Фішер щодо нових виборів в Україні.

Федеральний канцлер Шрöder висловився за "повтор виборів" в Україні. Таким чином він не висловився ані за повтор виборів повністю, ані за повтор виключно другого туру виборів. Інтерпретація поняття "повтор виборів" у той чи інший напрямок є чистою спекуляцією.

У зв'язку з цим Посольство звертає увагу на заяву Міністра закордонних справ Фішера, який висловився за повторне проведення другого туру виборів".

Доволі вичерпно. А от пояснень таких суттєвих невідповідностей в інформаціях різних телеканалів щодо одних і тих же подій та заяв відомих політичних лідерів може бути кілька. Або це елементарне незвернення редакторів та кореспондентів до першоджерел (та/чи недосконалий переклад). Або нерозуміння самими українськими журналістами, що переголосування другого туру виборів та нові вибори — це зовсім нетотожні поняття. (До речі, таке нерозуміння характерне для багатьох зарубіжних репортерів. Що ж до вітчизняних — то це було б доволі дивно). Або ж, нарешті, свідоме маніпулювання фактами.

Та як би там не було, **вчора глядач наших деяких провідних телеканалів знову отримав недостовірну, доволі упереджену і неповну інформацію з приводу дуже значущих подій та політичних оцінок ситуації в Україні.**

"Телекритика"

Розділ другий. ТЕЛЕКРИТИЧНА ПУБЛІЦИСТИКА

А ось як виглядав вітчизняний телефір виборчої кампанії-2004 у публіцистичних статтях "Телекритики"

ФОНІТ

15.09.2004

Запоминаючийся сюжет для "Епицентра" ("1+1"), вийшовшого в ефір 12 сентября, сделал корреспондент Егор Чечеринда о трагедии Беслана. Не только проникновенный: на кадре, в котором плачущий работник спецназа держал истекающую кровью и уже мертвую девочку, думаю, многие зрители не смогли сдержать слез. Но и объективированный, во всяком случае, в эфире прозвучали вопросы, на которые у российских властей нет ответов: о том, как же могли боевики безболезненно попасть в город и школу, о том, почему президенты Осетии и Ингушетии не вышли на переговоры с террористами, о том, почему никто из федералов не был готов к форс-мажорным обстоятельствам... Правда, фильм Егора Чечеринды о Беслане, который вышел на следующий день, 13 сентября, в рамках программы "Документ", был гораздо жестче. Впрочем, и там не было сказано ни о той критике Путина, которая раздается в том числе и в самой России (например, об облетевшей всю независимую прессу статье Гарри Каспарова "Путин должен уйти"), ни о нежелании российских властей пойти на открытое расследование при-

чин случившегося, ни об огромной доле ответственности российского руководства вообще за ситуацию на Кавказе, как и о многом другом — дискутируемом сейчас во всем мире. Но, конечно, НЕПРАВДЫ в сюжете "Эпицентра" не было, была просто НЕ ВСЯ правда, что можно объяснить кучей аргументов, начиная с самых простых: телевизор — не резиновый, эфирное время — ограничено, а смотрят его не только эксперты да аналитики, а простые граждане, для которых главное — эмоциональный отклик и т.д.

Неплохой сюжет для этой же программы — о финансировании мирового терроризма — сделал и корреспондент Артем Шевченко. Правда, и в этом сюжете все больше шла речь о "рыльце в пушку" США, которые в разное время приложились к помощи будущим террористическим лидерам и организациям. И, опять-таки, ни слова почему-то не было сказано о том, а кто же в свое время, как не сами россияне, снабдили чеченских террористов оружием и миллионами дензнаков. О том, какую роль в чеченской трагедии, эхом расползающейся нынче по всей России через террор, сыграла и играет коррупция в федеральной армии... Впрочем, и в сюжете Артема Шевченко не было НЕПРАВДЫ... А только — НЕ ВСЯ правда.

И, наконец, корреспондент Оксана Зиновьева сделала просто шикарный репортаж из Грузии. Вот тут уж действительно трудно было к чему-то придаться: достаточно выдержанно и с разных сторон журналистка представила нынешнюю ситуацию в стране победившей "бархатной революции", не нагнетая и не приукрашивая.

В общем, после просмотра программы вспомнилось о том, что перед летними каникулами "Эпицентр" выходил порой с весьма и весьма ограниченным количеством журналистских сюжетов, либо же зачастую они демонстрировались безмянными. Так что в данном случае очень хотелось бы отметить удачи коллег, подискутировав лишь о профессиональных их "+" и "-".

Если бы не одно — но большое и не очень хорошо пахнущее — **"НО"**. А именно: то, как и чем именно были обрамлены эти — в целом, повторим, профессионально сделанные — работы журналистов "1+1" в АВТОРСКОЙ программе Вячеслава Пиховшека "Эпицентр". Сюжеты по Беслану были Пиховшеком использованы не только и не столько для того, чтобы говорить о реальных угрозах для Украины: например, дать реакцию Президента на заявление лидера крымских татар Мустафы Джемилева о появлении в Крыму эмиссаров запрещенной во всем мире организации "Хизб-ут-Тахрир". Главным для Пиховшека было совсем другое: использовать контекст мировой борьбы с терроризмом во внутривосточной борьбе в Украине. И Пиховшек с успехом это сделал. В ход пошли ранее уже растиражированные всеми новостными службами заявления Леонида Даниловича, фактически поставившего знак равенства между предвыборной нестабильностью в стране — и терроризмом. Пиховшеку же отсыл к этим заявлениям позволил еще и привязать к теме терроризма и якобы "реальные" примеры: акцию оппозиции 2000 года "Украина без Кучмы", подарившей власти, по замечанию телеведущего, опыт нейтрализации попыток дестабилизировать ситуацию в стране. Тут же было рассказано об экспертизе пленок Мельниченко по заказу Генпрокуратуры — которая, якобы, по словам Пиховшека, поставила точку в деле Гонгадзе, объявив магнитофонные записи майора смонтированными. А завершил все "тонкий" намек на спецоперационность "толстых" обстоятельств: развала парламентского большинства. Мол, от акции "Украина без Кучмы", результат которой известен, перешли к "Украине без парламентского большинства"...

К сюжету Оксаны Зиновьевой по Грузии ведущий "Эпицентра" подошел сразу после рассказа о дезинтеграционных процессах в украинском парламенте, взяв быка за рога прямо с ходу. Мол, нынче в связи с развалом большинства украинским депутатам предстоит *"вибирати, чи є відповідальність способом поведінки, чи хочуть вони реальної парламентської держави, чи це просто маска і підсвідома готовність вручити свою долю і долю країни черговому керівникові, від якого, вони будуть повністю залежати"*. А вот примером того, как парламент

становится лишь придатком к одному человеку, по мнению Пиховшека, — и есть нынешняя Грузия... Далее, в отводке от сюжета Оксаны Зиновьевой, Пиховшек порассуждал о том, почему у нас невозможен грузинский сценарий, завершив пассажем, что-де общество отстраняется от политического противостояния, не желая быть использованным. *"Сусільство самоусувається від політичного протистояння, бо не хоче бути використаним у протистоянні. Бо люди свідомо і несвідомо розуміють: хто б не став новим українським президентом, свої проблеми треба вирішувати самому, а не сподіватися на доброго царя"*. Вопросом о том, а не пользуются ли такое общество, отказывающееся защищать свои права, нынешние властители, и зачем в принципе такая власть, которая не способна стоять на страже общественных интересов, — Пиховшек, разумеется, не задавался...

Итак, в очередном "Эпицентре" мы вновь и вновь увидели, как, в принципе, более-менее адекватные сюжеты корреспондентов становятся ФОСНОМ для спецопераций, попадая в тотально-манипулятивный контекст. При этом сами журналисты — как бы "ни при чем", они более-менее профессионально делают свое дело, это люди с достоинством и принципами (о тех, у кого нет ни того, ни другого, речи в данной статье не ведем!). Но... Но тем самым еще явственнее мы видим в действии ГЛАВНУЮ УСПЕШНУЮ МАНИПУЛЯЦИЮ, которую проделали с украинской журналистикой за время правления Кучмы. Одна знакомая журналистка рассказывала в свое время о том, как ее уговаривали перейти работать на один из олигархических каналов. *"Почему ты должна думать о каких-то глобальных принципах свободы слова, которые, якобы, где-то кем-то нарушаются, — говорили ей. — Тебе лично мешают о чем-то говорить? Ты чувствуешь себя ущемленной, ты вынуждена — лично — поступаться своими взглядами? Нет? Так в чем проблемы?"*

Таким образом журналистов убедили (не в последнюю очередь, конечно, потому, что и им самим так было удобно!) в том, что каждый отвечает исключительно сам за себя. И каждый, мол, сам выбирает меру компромиссов: не секрет, что на большинстве каналов у более-менее опытных журналистов есть право на отказ выполнять то или иное задание (другое дело, что под рукой всегда есть безотказные, но ведь это как бы их дело, не мое — обычная цепь рассуждений). Но кто же отвечает за **общий продукт**?! Помните, как у Райкина была интермедия об испорченном в ателье костюме? К пуговицам претензии есть?..

То есть, как говорит другой знакомый, топ-менеджер одного из телеканалов: какие ко мне претензии, не я же разрабатываю эти спецоперации... О'кей. Но разве тот факт, что те, кто их разрабатывает, знают, что подконтрольные менеджеры сделают все от них зависящее, чтобы их журналисты рассказали об этих спецоперациях миллионной аудитории, и рассказали так, как "надо", — не в счет? Как не в счет и то, что манипуляторы могут рассчитывать на лучшую усвояемость гражданами спецоперационных меседжей, которые они высаживают на как бы объективизированный, уваженный профессиональными журналистами ГРУНТ?

На самом деле, мы обязаны, в конце концов, признать, что журналист, работающий на теле— или радиоканале, в газете, которые занимаются не информированием, а ДЕЗинформированием граждан, — несет свою долю ответственности за ОБЩИЙ продукт, и никуда, как бы тошно кому-то это ни было осознавать, от этого не деться. Журналисту даны ПРАВО формулировать общественный интерес и возможность влиять на его формирование. Журналист обязан быть посредником между властью и народом, контролером действий власти от имени народа, в этом состоит смысл профессии. И тем самым журналист сам есть представителем пусть и своеобразной, пусть четвертой — но Власти. И мера общественных претензий к политическим людям, коими являются и журналисты, вполне обоснованно куда как серьезнее, чем к обычным гражданам.

А это означает, что даже в условиях тотальной цензуры журналисту необходимо *каждый раз* пытаться сделать нечто БОЛЬШЕЕ, чем ДОЗВОЛЕНО. И уж по крайней мере НЕ ДЕЛАТЬ того, чего можно не делать. Или, скажем, отказаться от съемок сюжета для "Эпицентра", в тотальной спецоперационности которого нет оснований сомневаться ни у кого, — это подвиг, требующий небывалой самоотверженности? Или, все-таки ближе к "правде жизни", он требует более прозаичных вещей: отказа от повышенного гонорара, от возможности засветиться во влиятельной передаче, от шанса профессионально "подняться" на Ираке или Беслане, от интересной командировки, в конце концов?.. И это-то и оказывается непосильным... Ну как же: на миру, как известно... А тут просто тихо и мирно вместо тебя в кадре может появиться другой, получающая еще вчера предназначенную именно тебе порцию дивидендов, и "отряд не заметит потери бойца"... Обидно...

В итоге еще неизвестно, кого больше используют: тех, кто цинично готов на все и всегда? Тех, кто "мочит" или пропагандирует искренне, уверовав в собственную миссию спасения страны от "демонов зла"? Либо все-таки тех, кто, оставаясь субъективно честными и профессиональными, но, занимая позицию *сторонних наблюдателей* за деятельностью вышеперечисленных, объективно становятся их пособниками?

Еще одна распространенная отговорка, имеющая хождение в журналистской среде: все политики — одинаковые, и если мы откажемся работать на одних, то и этот факт, и нас самих используют другие. То есть, пусть уж используют "свои", давнишние хозяева — оно как-то привычнее? А просто быть профессиональными — вне зависимости от того, кто и как этим захочет распорядиться, ибо твоя главная задача — правдиво подавать факты и их суть, эта ценность разве уже несамодостаточна и совсем не греет, так что ли? И не стоит того, чтобы попытаться ее отстаивать?

С другой стороны — оправданна ли та борьба за "запятые и ударения", которая, да, мы знаем, постоянно происходит между редакторами, топ-менеджерами, с одной стороны, и корреспондентами и ведущими — с другой, если вот уже который год сколь-нибудь заметного результата эта борьба не приносит? Если только "посвященные" могут различить некие нюансы, закладываемые между строк, а 99% зрителей все равно получают свою порцию неправды и полуправды? И это сейчас, когда сами обстоятельства, наконец-то, выстраиваются в пользу журналистских коллективов, ведь ну уж точно у хозяев телеканалов нет нынче, за полтора месяца до выборов, возможности "поменять на переправе лошадей". Если, конечно, эти "лошади" объединятся и станут командой, а не стадом, где каждый сам за себя и ни за кого другого. **Именно сейчас, в канун смены властного караула, впервые за 10 лет правления Кучмы, у украинских журналистов вновь появился шанс добиться существенных изменений ситуации с политическим контролем над СМИ и цензурой.** И это тем более важно, что произошли бы такие перемены — при условии наличия воли их добиться — перед лицом новой власти, в независимости от того, кто конкретно победит на этих выборах. Новая власть будет начинать работать с медиа именно с той точки отсчета, от того состояния, в котором она их "примет" от власти старой. И если "примет" послушными, подконтрольными, обслуживающими, продажными — то что, позволит моментально "встать с колен", отряхнуться и "начать жизнь сначала"? Вряд ли кто-то наивный в это взаправду верит. Тем более, что команды обоих главных претендентов на президентский пост уже не раз демонстрировали предельно конкретное желание рулить прессой в ручном режиме!

Так разве не пора, используя, наконец-то, благоприятствующий момент, когда за несколько недель до выборов власть вряд ли пойдет на массовые репрессии против журналистов, а оппозиция пока (!) заинтересована в нормальных отношениях со СМИ, ПО-ВЗРОСЛОМУ, а не

понарошку, побороться за свое право на профессию и свое достойное будущее в этой профессии?

Когда 10 сентября, после выхода из парламентского большинства ряда фракций, авторы "темников" — возможно, не сориентировавшись оперативно, как же это "правильно" подать публике — запретили телеканалам вообще давать сюжеты о парламенте, разве это не был повод для ОРГАНИЗОВАННОГО, аргументируемого исключительно ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМИ критериями, без любой политики, сопротивления? Повод для отказа от выхода в эфир, саботажа? Увы... Кроме выплеснутого в телефонные аппараты возмущения коллегам, и, одновременно, покорно выполненного приказа в эфире, телевизионщики большинства каналов оказались не готовыми более ни к чему. В итоге только "5 канал", "Парламентский вестник" **Первого Национального да ТРК "ЭРА"** рассказали зрителям в тот день о событиях в ВР.

О деятельности какого государственного органа и в связи с чем — тотально нарушая конституционные права граждан Украины на информацию — запретят говорить телевизионщикам "темникотворцы" в следующий раз? Добавив и его в длинный перечень личностей и тем для "игнора"? И все это — под порой бурное, но, увы, КУЛУАРНОЕ, но НЕ ПУБЛИЧНОЕ — негодование журналистских коллективов...

А сюжеты в новостях от 14 сентября по заявлению Януковича о двукратном повышении пенсий?! Только в новостях "5 канала" задалась, и то как-то вскользь, отдав тему "**Кабинету**" Светланы Рябошапки, "неудобными" вопросами типа "откуда деньги?". На большинстве других каналов, разумеется, ни о каких неудобных вопросах и речи не было, мнения экспертов никто не спрашивал... На "1+1", в ТСН, автором сюжета, кстати, была та же Оксана Зиновьева. Убедительно, надо сказать, сработала коллега — с точки зрения умения складывать пропагандистский пазл. Но от того, что называется журналистикой, — в этом сюжете не было ни грамма!

Теряя самоуважение как к профессионалам — украинское телевизионное сообщество не может и не ИМЕЕТ ПРАВА надеяться на уважение власти и политиков. Ибо политики прекрасно понимают — как сказал в недавнем интервью "ТК" Леонид Кравчук — что покупают тех, кто продается. И что, увы, так в жизни не бывает: вот сегодня я чуточку позволю себя использовать, зато завтра... Разве были тому примеры — про завтра?.. Зато примеров того, как увязает коготок — тысячи...

А придет время — если оно уже не пришло — и украинская журналистика потеряет остатки уважения и со стороны общества, которое тоже, похоже, давно уже не питает иллюзий насчет манипулятивной сущности политического телеэфира и ее причин, лежащих далеко не только в плоскости внешнего давления... И разве не кощунственно в нынешней ситуации рассуждать, что, мол, общество **не дозрело** — как любят многие "опустить" собственных граждан — до готовности идти за свободную прессу на баррикады? На самом деле, нужно честно сказать самим себе: чтобы рассчитывать на поддержку народа, прежде всего пресса сама должна продемонстрировать стремление быть свободной. А иначе все стенания журналистов — это как мечтания о блюдецке с голубой каемочкой. Еще, скажете, и принести его украинским СМИ должен тот самый народ, которому они годами, и отнюдь не под пытками, вешают лапшу на уши? Вряд ли дождемся.

Наталья Лигачева, "Телекритика"

**Памперсы — Януковичу, Медведчуку и Кучме —
гарантированное политическое будущее?**

27.09.2004

Приближение даты президентских выборов проявляется и в невероятной концентрации медиа-спецификаций в эфире контролируемых властью телеканалов.

В течение последних десяти дней таких крупных спецопераций было проведено, по крайней мере, три: вокруг отравления Виктора Ющенко, вокруг "покушения" на Виктора Януковича в Ивано-Франковске и в связи с фильмом Владимира Арьева "Прихована істина" ("**5 канал**"), в котором, фактически, "отмывался" от прямой причастности к делу Гонгадзе Л.Кучма. А в качестве основной версии событий 2000 года выдвигалась версия убийства журналиста "под пленки", причем с отсылкой при этом на внешние спецслужбы, а не возможных внутренних заказчиков. Одновременно в качестве наверняка знавших — в течение длительного времени — о прослушивании кабинета Президента однозначно, хоть и малодоказательно, назывались А.Мороз и Е.Марчук.

Проанализируем коротко каждую из медийных технологий (оставляя за скобками вопрос о том, кто может быть заказчиком вероятного покушения на жизнь Ющенко). Итак, начало крупномасштабных действий власти — в качестве ответа на заявления Александра Зинченко о вероятности отравления Ющенко — состоялось в предыдущие выходные, 19 сентября, в еженедельных программах "**Эпицентр**" ("**1+1**") и "**Подробности недели**" ("**Интер**"). Очевидный меседж этих программ, в которых были использованы самые грязные приемы черного пиара, вплоть до рассказа о панкреатите алкоголиков (один из диагнозов Ющенко, напомним, звучит как "острый панкреатит"), был направлен на представление болезни лидера выборной кампании как пиар-хода его команды.

Далее, во вторник, 21 сентября, телеканалами, контролируемые СДПУ(о), неожиданно были даны в эфир новостей огромные цитаты из выступления Виктора Ющенко в Верховной Раде, где тот прямо обвинил власть в причастности к покушению на него, при этом не цензурировался даже резкий выпад лидера "Нашей Украины" против главы Администрации Президента Виктора Медведчука.

Такой небывалый для этих телеканалов всплеск свободы слова нашел логичное объяснение уже в пятницу, 24 сентября, в **ТСН** ("**1+1**"). Там очередное, якобы, ограбление офиса СДПУ(о), теперь в Мукачево, в синхроне эсдека Игоря Шурмы напрямую было соотнесено с выступлением Виктора Ющенко в парламенте, желанием мести со стороны его приверженцев.

В воскресенье, 26 сентября, на этом же меседже — якобы радикализации сторонников Ющенко вследствие его "необдуманных" обличений — была построена большая часть программы "**Эпицентр**". Слова из выступления Ющенко: "*Вбивці — це влада*" прошла рефреном через весь опус Вячеслава Пиховшека, в привязке не только к событиям в Ивано-Франковске, но и к событиям в парламенте (переходам депутатов из фракции во фракцию?!), и к событиям 2000-го года, когда молодчики из организации "Самостійна Україна" захватили офис КПУ. "*Слово сказано, воно — не горобець, вилетить — і не ввіймаєш*". "*Сама атмосфера багатьох висловлювань людей із "Нашої України", як і, на жаль, огульні звинувачення Віктора Андрійовича Ющенка щодо влади, призведуть до того, що поза бажанням когось радикали всіх мастей виявляють свою суть. І я стверджую, що це — плоди багаторічної політики, яку ведуть радикали з оточення Віктора Андрійовича Ющенка*". Вот лишь некоторые цитаты из "Эпицентра".

Именно этот акцент был главным для ведущего программы — уступая даже закамуфлированным под версии "кому это могло быть выгодно" попыткам отвести от власти подозрения в причастности к отравлению Ющенко.

Вторая медийная спецоперация начала разыгрываться после уже исторического — в том числе и для политического театра — кадра бросания студентом Прикарпатского университета яйца в действующего премьера в пятницу, 24 сентября. Несмотря на явную заминку в определении того, чем же именно попали в Януковича, уже буквально в первые часы после случивше-

гося прозвучали обвинения (как в парламенте, так и из уст самого пострадавшего) в причастности к "покушению" "Нашей Украины" и лично Виктора Ющенко, "воспитавших отморожков, банду"... В тот же день на телеканалах митинг в Донецке, с уже введенными несколько недель назад в манипулятивный обиход — после событий на троещинском рынке и Беслана — лозунгами против экстремизма, быстренько подверстали к случившемуся в Ивано-Франковске. А к воскресенью, 26 сентября, таких митингов — явно для телевизионной картинке — провели уже несколько в разных регионах страны. Подключился к политтехнологическим схемам и глава украинской православной церкви московского патриархата Владимир, высказавший возмущение "провокацией в Украине" (хотя контекст, в котором были сказаны эти слова, был назван самим Пиховшеком, из синхрона самого Сабодана не было понятно, оценивал ли он именно "покушение" на Януковича).

И, наконец, что касается фильма Владимира Арьева, который вышел в эфир "5 канала" 16 сентября, в день 4-ой годовщины гибели Георгия Гонгадзе. Уже 19 сентября фильм этот был на полную катушку не только использован, но и процитирован (на что нужно было, разумеется, получить согласие автора!) в "Эпицентре". Вряд ли можно сейчас сказать, стал ли сам автор ленты жертвой некой спецоперации, подтолкнули ли его к определенной интерпретации "кассетного скандала" некоторые соратники Ющенко, по той или иной причине заинтересованные в декларации лояльности к Кучме, либо же все произошло случайно... Во всяком случае, уже сейчас налицо некие ситуации, которые можно трактовать и как продолжение тех конфликтных линий, которые были заложены в картине Арьева. И дело не только в том, что накануне выборов раскручивается конфликт между Ющенко и Морозом, в который масла подливает 23 сентября в эфире того же "5 канала" Евгений Червоненко, — конфликт, который может стоить Ющенко голосов Мороза во втором туре. И не в том, что вскоре после демонстрации фильма Арьева случилась отставка с поста министра обороны Евгения Марчука. На серьезные размышления наталкивает также тот факт, что версия фильма Арьева о достаточно скользкой роли Марчука в кассетном скандале почти буквально совпала с той версией, которую, по заявлению почти год назад руководителя радио "Континент" Сергея Шолоха, предлагали разыграть с его помощью небезызвестные Валерий Воротник и Мария Самбур, чью деятельность эксперты напрямую связывают с Администрацией Президента. Также, очевидно, можно говорить о том, что в общественное сознание уже практически внедрен тезис о негативном воздействии "кассетного скандала" на имидж Украины не действиями фигурантов пленок Мельниченко, а действиями тех, кто стоял за этими записями (внешние спецслужбы) или знал, что они ведутся (отечественные политики), с явной наводкой на близость к заказчикам американцев. (Напомним, что сбалансированность в смысле как российского, так и западного возможных следов "кассетного скандала", которая наличествовала в фильме Арьева, была начисто убрана в "Эпицентре" Пиховшеком).

Что имеем в сумме? Автору этого текста представляется очень вероятным, что за настойчивыми попытками власти создать телевизионную картинку дестабилизированной ситуации в стране, обвиняя в этом "Нашу Украину", стоит, на самом деле, стремление... не дать РЕАЛЬНО радикализироваться Виктору Ющенко и его сторонникам. Власть не боится со стороны Ющенко позиционной политической игры, с использованием для этого мелких поводов типа раскручивания факта слежки за лидером "НУ" или невнятной ситуации с Камазом, которые — представляя возможность запугать конфликтностью нащукраинцев избирателя — только на руку эскедовским технологам. Но власть боится СИСТЕМНОЙ радикализации Ющенко, с готовностью, наконец-то, называть вещи своими именами и, ГЛАВНОЕ, соответствующим образом ДЕЙСТВОВАТЬ, вплоть до организации акций гражданского неповиновения, и не столько во время выборной кампании, сколько сразу после оглашения результатов выборов. Похоже, что

единственное, чего боится власть, — это народа на улицах во главе с харизматичным и популярным лидером, боится грузинского сценария не понарошке, а по-настоящему.

Как представляется автору, нынешняя симуляция дестабилизации в стране нужна АП не для прямого срыва выборов или некоего силового варианта развития событий, спровоцированного самой властью. Во-первых, ну очень сложные процедуры для этого необходимо задействовать, ну очень мало возможностей для подобного варианта представляет политикам законодательное поле страны. Во-вторых, ну вряд ли для такого развития событий можно ограничиться теми, по сути, опереточными действиями, к которым власть прибегает для создания эффекта этой самой, якобы, дестабилизации. Никогда не нужно недооценивать оппонента. А поэтому тот факт, что все "радикальные" ситуации, которые либо создает искусственно сама власть, либо ей подбрасывают оппозиционеры, практически, НЕ ДОВОДЯТСЯ до логического конца, отыгрываются на протяжении некоторого времени в медиа, и далее уже служат только лишь фоном, либо вообще надолго забываются (самый показательный пример — троещинские взрывы, о которых сейчас никто не вспоминает!) — автор склонна трактовать не как свидетельство халтуры и, якобы, недоумкости властных технологов. Представляется, что на самом деле просто цель у "кризисных менеджеров" — несколько иная. А именно: в преддверии возможной необходимости прибегнуть к фальсификации результатов выборов, если рейтинги Януковича и Ющенко не сравняются (в том числе при помощи беспрецедентных бюджетных выплат и прямого подключения к агитации московского патриархата, бесстыдных обещаний по изменению статуса российского языка и двойного гражданства, etc.), власть стремится посеять в обществе страх перед акциями гражданского неповиновения, усталость от чехарды реальных и дутых конфликтов. А оппозиционных политиков власть стремится сковать боязнью быть уличенными в экстремизме, тем самым вынуждая отказаться от желания бороться до конца и без оглядки на ярлыки, от опоры на право народа на протест.

Если согласиться с этой версией, понятной становится та, казалось бы, "небрежность", с которой провластные технологи проводят свои спецоперации. Ведь для того, чтобы создать атмосферу всеобщей вакханалии, с четкой адресностью виновников конфликта, вакханалии, от которой народ устанет еще **до выборов**, эсдековским политтехнологам **на руку** было, скажем, разозлить Ющенко издевательствами в телевизионных еженедельниках, накануне 100% прогнозируемого его выступления в ВР по факту внезапной болезни. На руку было вынудить Ющенко бросить самые резкие обвинения в адрес представителей нынешнего режима именно с трибуны ВР, под прицелом телекамер, чтобы затем, растиражировав эти обвинения на всю страну, дать как бы аргументационную базу для обвинений "нашеукраинцев" и их сторонников в экстремизме под воздействием такого человечески понятного чувства, как месть.

Для создания такой атмосферы и одновременно — еще более явного "подсаживания" на крючок шантажа Януковича — совсем не важно, чем именно бросают в премьера в Ивано-Франковске: твердым яйцом или аккумулятором... Неважно, что технология выглядит уж слишком прямолинейным и зеркальным ответом на отравление Ющенко, хотя бы повременили бы, что ли... Неважно, что Янукович при этом, можно предположить, изначально подготовленный соответствующим образом реагировать на 99%-но прогнозируемую возможность провокаций против него в западном регионе, выглядит в роли шута. Неважно, что у любого мало-мальски адекватного человека возникает естественный вопрос хотя бы по поводу того, почему же у студента, признавшегося в содеянном хулиганстве, вывели оперативно о мотивах — "не любви к Януковичу", и забыли уточнить, а чем же он все-таки бросал в премьера... Главное — раскрутить вокруг этой истории все ту же истерию, которая вызывает у большинства граждан естественное желание вернуться на круги "стабильности", олицетворением которой вот уже который год в стране выступает... Леонид Кучма. Нет, вряд ли для того, чтобы буквально вернуть-

ся к вопросу о варианте "третьего срока". Но, скорее, чтобы, с одной стороны, не допустить-таки к избранию запуганным и шокированным электоратом Ющенко, с другой — для создания еще большей зависимости Януковича (уже в роли президента) от "кризисных менеджеров" и лично Леонида Даниловича.

В ход идут, казалось бы, и "стремные" для власти ситуации — как, например, недавний штурм ЦВК "братчиками" Дмитрия Корчинского. Можно было бы задаться вопросом: ведь это именно те каналы, которые сейчас со вкусом, подробно показывали это, и раскрутили в свое время — через "Проте" — феномен Корчинского. К чему же им напоминать о своей причастности к таким радикальным элементам? Да и еще устами ведущего "Подробностей недели" Александра Мельничука подчеркивать, что таких кандидатов нужно бы самих привлекать к криминальной ответственности... Но, на самом деле — и это неважно. Главное, опять-таки, создать у электорального телезрителя стойкое неприятие насильственных методов политической борьбы, одновременно продемонстрировав, что среди политиков есть их потенциальные фигуранты.

Более того, не имеет значения даже то, что недавно сам Янукович, после событий вокруг съезда "Нашей Украины" в Донецке, когда в ход шли отнюдь не только яйца в руках студентов-одинок, советовал Ющенко запастись памперсами... А тут вдруг сам впадает в коллаптоидное состояние от броска чем-то, что толком не могут не только показать, но и обозвать самые лояльные к премьеру СМИ! А еще ведь можно вспомнить того же Сороса, заброшенного весной "братчиками" всяким непотребом и не удостовшегося, увы, даже сочувствия от наших телеведущих, что уж тут говорить о том, что никто и не подумал тогда обозвать провокаторов Корчинского фашиствующими отморозками...

Чем немотивированнее, чем огульнее, чем базарнее, чем фантазмагоричнее будет выглядеть телекартинка, сваливающая в кучу все, от бесланского террора до подламывающихся ног у кандидата от власти от яйцemetания, тем большее отторжение от политической борьбы она будет вызывать у народа, тем меньше желания у него будет лично участвовать в происходящем, реализуя свое конституционное право на то, чтобы быть единственным источником власти в стране.

Как представляется, в эту логику — а именно готовности власти пойти на массированную фальсификацию результатов выборов и, одновременно, предупреждающего блокирования возможных выступлений народа — вписывается, в конце концов, и спецоперация вокруг якобы новых обстоятельств дела Гонгадзе. Начиная от отмывки образа Кучмы — гаранта стабильности и сохранения статус-кво в стране — и заканчивая отставкой Марчука, который заявил о невтягивании армии в избирательный процесс, а также — по ходу — подмачивания репутации Мороза, что, очевидно, по замыслу авторов технологии, должно сделать его более сговорчивым и компромиссным, и на сей раз уже не в отношении проваленной политреформы, а по поводу поведения в первые дни после выборов. Юлия Тимошенко, кстати, уже тоже, похоже, "вырублена" из серьезной роли в поднятии возможного народного восстания — с помощью объявления ее в розыск Интерполом, что, по крайней мере, затрудняет ее апелляцию к международному общественному мнению.

Остается вопрос, мог ли и как именно в описанную нами схему вписаться сам по себе факт отравления Ющенко и "кому-таки оно было выгодно"? Вполне вероятно, что ближайшее развитие событий предоставит новые аргументы для поиска ответа на этот вопрос. В том числе — и в отечественном телеэфире.

Наталья Лигачева, "Телекритика"

Новости из "корзины" Пинчука

06.10.2004

"Вікна-новини" на СТБ в условиях нынешней украинской "информационной зоны" смотрятся как новости НТВ лучших времен.

Чем ближе президентские выборы, тем интереснее наблюдать за освещением политических событий в стране телеканалами, входящими в условный медиа-холдинг Виктора Пинчука (ICTV, Новый канал, СТБ). Создается впечатление, что господин Пинчук решил использовать свой медиа-ресурс наиболее рациональным способом. В то время как телеканалы, находящиеся под патронатом СДПУ(о), совершенно грубо и топорно озвучивают "темники", телеканалы Пинчука умудряются лавировать между требованиями президентской Администрации и объективностью.

Возможно, подобная ситуация связана с тем, что Виктор Пинчук решил, по обыкновению, разложить яйца (фигуральные) в несколько корзин. Поэтому, с одной стороны, телезрители могут наблюдать отнюдь не тонкие спецоперации Дмитрия Киселева в программе "Подробно" и сдержано, но чем ближе к выборам, тем все более манипулятивные "Факты", а с другой — совершенно адекватные "Вікна" на СТБ, которые, в условиях нынешней украинской "информационной зоны", смотрятся как новости НТВ лучших времен. "Репортер" на "Новом канале" занимает позицию: "молчание — золото". Если какую-то новость, больше смахивающую на пиар, можно проигнорировать, то "Репортер" предпочитает молчать, а не читать темники.

Так, вчерашние вечерние новости продемонстрировали совершенно разный подход "пинчуковских" телеканалов к освещению одних и тех же событий. Например, в **"Фактах" (18.45, ICTV) тема повышения пенсий** была отработана в духе социалистического позитивизма. Обязательный в таких случаях синхрон Януковича, где кандидат в президенты уверяет, что повышение пенсий отнюдь не предвыборный ход, синхрон Азарова, в котором первый вице-премьер-министр бодро утверждает, что повышение пенсий — процесс невозвратный. А дальше еще более бодрый стенд-ап журналиста Татьяны Прудниковой: *"В уряді обіцяють не тільки постійно виплачувати пенсійні доплати, а й продовжувати пенсійну реформу. Чергове збільшення пенсій заплановано на 1 березня наступного року. А до кінця 2005-го і сама пенсія має зрости до рівня прожиткового мінімуму"*.

В **"Вікнах" (22.00) на СТБ** повышение пенсий рассмотрели совсем с другой стороны. В подводке ведущий в студии процитировал слова главы Пенсионного фонда Бориса Зайчука: *"Пенсіонери, котрі мають підвищення виплат до розміру прожиткового мінімуму, повинні знати, що отримують адресні допомоги, а не зміну обсягу пенсії"*.

Более того, из сюжета журналиста Валентины Доброты стало понятно, что не все пенсионеры готовы носить главу правительства на руках, они недовольны тем, что их всех, независимо от трудового стажа, уравнили в правах. Да и нюансы постановления правительства не так безобидны — пенсионеры могут лишиться субсидий: *"Урядова постанова, з-поміж іншого, передбачає, що цю адресну допомогу не враховуватимуть під час призначення житлових субсидій. Проте в документі чорним по білому написано лише про 2004-й рік"*.

Тема возвращения долгов бывшим вкладчиками Ощадбанка тоже преподносилась не как пиар премьера, а как проблема, которую не так просто будет решить. Анатолий Данилишин, заместитель директора департамента сводного бюджета министерства финансов, в синхроне сказал следующее: *"...Всі ідеї є добрі, але вони потребують в кінцевому етапі видатків бюджету. Немає жодної схеми, яка б дозволила погасити заборгованості громадянам, минаючи прямі видатки держави"*.

"Репортер" (19.00) ситуацию с повышением пенсий и возвращением долгов просто дипломатично проигнорировал.

Тема отравления лидера "Нашей Украины", ставшая в последнее время излюбленной для маневров и манипуляций, была использована **"Фактами"**, что называется, по назначению.

В репортаже Виктора Сороки, журналиста ICTV, известного своим профессионализмом, были представлены две точки зрения: синхрон Геннадия Самофалова — депутата из "Регионов Украины" — был уравновешен синхрон Валерия Асадчева из "Нашей Украины" (хотя основной темой, безусловно, было требование парламентского большинства, чтобы Виктор Ющенко снял свою кандидатуру с президентских выборов). Зато следующий за этим сюжет был прямолинейным до неприличия: руководитель штаба Виктора Януковича Сергей Тигипко в эксклюзивном комментарии для "Фактов" (так этот пиарский синхрон был назван) утверждал: *"...я вважаю, що вихід сьогодні один: штаб і Віктор Ющенко — повинні відкликати свої заяви про отруєння і про замах, а після того, коли ми отримаємо остаточну інформацію від лікарів, робити гучні заяви"*. По логике (и по стандартам профессии) "Факты" должны были бы взять аналогичный комментарий и у Александра Зинченко. Но, очевидно, эта идея не пришлась бы по душе идеологам с ICTV (и/или из АП?).

В то же время в **"Вікнах"** об отравлении Ющенко говорилось с той степенью объективности, которая только была возможна (журналист Ольга Червакова). А синхрон члена следственной комиссии народного депутата фракции НДП Сергея Шевчука просто расставлял точки над і (во всяком, на момент выхода в свет новостей): *"Чи могла це бути симуляція чи PR-проект? Відповідь всіх членів комісії — однозначно ні. Друге — чи могло це бути наслідком загострення старого захворювання, які має кожна людина після 40 років? Відповідь — однозначно ні. Третє — чи було це гостре захворювання, яке спричинило системне ураження багатьох органів тіла постраждалого? Так, це надзвичайний випадок"*.

Даже такой, далеко не полный, вывод следственной комиссии перечеркивает все заявления штаба Виктора Януковича о том, что "отравленная кампания" — это всего лишь пиар-ход и "театр абсурда". Но этот синхрон, увы, могли видеть только зрители СТБ и оппозиционного "5 канала".

В **"Репортере"** на **Новом канале** об отравлении Ющенко сказали максимально корректно: автор сюжета Катерина Лебедева процитировала Сергея Шевчука, а потом привела синхроны Сивковича, Рудьковского и Шевчука, из которых стало ясно, что нельзя утверждать, что это отравление, однако, невозможно утверждать и обратное. Собственно, все то, что и говорили австрийские врачи.

История с Национальным выставочным центром, в котором была найдена гора антиющенковской литературы, была полнее всего освещена "Вікнами", в сюжете Сергея Андрушко; "Репортер" сообщил лишь о том, что "Наша Украина" планирует судиться с типографией "Новый друк", а "Факты" просто проигнорировали эту тему.

Нина Краснова, "Телекритика"

Синдром Гулливера

20.10.2004

Люди, которые его плохо знают, говорят о нем: он хорошо образован, элегантен, большой гедонист (разве можно найти более эстетские и приятные увлечения, чем лошади, женщины и джаз?). Еще говорят, что там, в Москве, он не так давно слыл либералом и приглашал в эфир гостей, которых в Кремле уже давно не принимали. Ну, конечно, ничего революционного в этом не было, но все-таки даже такой поступок может свидетельствовать об определенной жиз-

ненной позиции. Правда, некоторые московские журналисты отзываются о нем ехидно, называя любимцем домохозяек и "довольно скучным дяденькой".

В своих старых интервью Дмитрий Киселев (а речь идет именно о нем) время от времени вспоминает об информационном киллере Сергее Доренко. Причем, вспоминает с оттенком сожаления и некоторой брезгливости.

"Я против киллерства в журналистике. Кстати, тоже мой термин — журналистское киллерство. Я Сереже говорю — Сережа, знаешь, чем занимаешься? Журналистским киллерством. Он говорит — как, ты что? Я просто играю с ними, как кот с мышью, а они почему-то умирают... Я говорю — вот это и есть киллерство" (из интервью Ксении Лариной, "Эхо Москвы").

В другом интервью он просто рассуждает о киллерстве, уже безотносительно Доренко:

"Следующий этап журналистики будет совершенно другой. Если сейчас есть эта "киллерская" журналистика, то скоро ее не будет... Победителями, как всегда, станут созидатели. Останутся те, кто имеет долгосрочные цели, а не конъюнктурные — вот сейчас здесь рвануть вперед и будь что будет... Нужно иметь долгосрочные цели..." (из интервью Дмитрия Киселева "Телеобъективу").

И в самом деле, долгосрочные цели — это правильно. Ведь жизнь киллера коротка и беспокойна, да и с моральной точки зрения такая работа не слишком завидна. Но, с другой стороны, образ киллера всегда ярок и красочен (вряд ли кто-то назовет киллера "скучным дяденькой"), да и оплачивается такой труд гораздо лучше, чем созидание.

Есть ли выход из этой морально-финансовой дилеммы? Оказывается, есть. И его нашел именно господин Киселев. Все, что казалось невозможным с морально-этической точки зрения на родине, оказывается возможным вдали от нее. И так, *в Москве работает тихий либерал, а в Киеве — информационный киллер. Возможно, они даже не встречаются между собой: трансформация происходит где-то на границе.* Собственно, киллерский дар господина Киселева проявился не сегодня. В 2000 году, во время кассетного скандала, он им уже пользовался на канале ICTV, в составе, по меткому выражению одной журналистки, "трех К" — Николая Княжицкого, Дмитрия Киселева и Дмитрия Куликова, которые "мочили" акцию "Украина без Кучмы" и ее участников. То была первая громкая медиаспециоперация, организованная и проплаченная Виктором Пинчуком. В 2001-2002 годах, во время парламентской кампании, тот же Виктор Пинчук организовал и проплатил создание киллерского же фильма "ПИАР", а тот же Дмитрий Киселев — но уже в гордом одиночестве — его отпиарил в Украине. После этого, казалось, Дмитрий остепенился, и время от времени возникающий у любого журналиста-профи зуд "разгребателя грязи" использовал исключительно по назначению и в случаях исключительно адекватных, хоть и явно совпадающих одновременно и с интересами владельцев канала. Вспомним его разоблачительный пафос по отношению к тем — правда, не называемым прямо — известным личностям, кто дал в свое время приказ арестовать российского бизнесмена Григоришина, или же в отношении проштрафившегося сбиванием мирных самолетов тогдашнего и нынешнего министра обороны Александра Кузьмука.

Но поскольку на отечественных телеканалах отечественные "псы демократии" "лают" исключительно по команде "фас" от хозяев, то новые подобные поводы, очевидно, долгое время все не появлялись. На ICTV уже поговаривали, что Дмитрий Киселев отошел от дел, томится и ждет окончания срока контракта. Но последние политические события и произошедшие метаморфозы в позиции Виктора Пинчука, похоже, опять пробудили мистера киллера от спячки. Прекрасной возможностью проявить свой дар агитатора (*"Агитатор — греческое слово. Это человек, который управляет лошадьми. Он управляет не лошадьми, а вами. Если вы смотрите на него, он управляет вами"*, из интервью Дмитрия Киселева "Телеобъективу") стала болезнь Виктора Ющенко.

Программа "Подробно с Дмитрием Киселевым" из информационно-аналитический превратилась в обличительно-разоблачительную. А господин Киселев так увлекся "сеансами разоблачений", что забыл, как сам, не так давно, клеймил киллерскую журналистику.

Так, в эфире "Подробно..." от 3.10. г-н Киселев произнес в адрес господина Ющенко слово "ложь" восемь раз, слово "неправда" — два раза, слово "обман" — два раза: *"Безосновательные обвинения — фактическая ложь, оговоры. Лжет Ющенко и лжет Тимошенко. Юрий Костенко пошел во лжи еще дальше..."* ("Подробно с Дмитрием Киселевым" от 3.10).

Слова "ложь", "обман" и "неправда" по отношению к лидеру "Нашей Украины" и его коллегам господин Киселев употребляет, практически, во всех своих программах.

Его не смущает то, что до сих пор не обнародованы результаты расследования Генпрокуратуры, да и австрийские врачи пока так и не смогли объяснить, в чем причина заболевания кандидата в президенты. По всей вероятности, у Дмитрия Киселева есть свои источники информации, поэтому он точно знает, чем именно отравился Виктор Ющенко и чем он болел ранее. Более того, в руках у телеведущего странным образом оказалась медицинская карта господина Ющенко, которую в парламентскую комиссию передали из прокуратуры. Почему карточку лидера "Нашей Украины" несли в парламент через офис ICTV? И почему якобы профессиональный журналист — в нарушение всех стандартов профессиональной журналистики — счел возможным ссылаться как на ДОСТОВЕРНУЮ информацию из еще какой-то медицинской карточки якобы Ющенко, которая была опубликована неким российским сайтом? И почему профессиональный журналист посчитал возможным и моральным копаться в чужой карточке (вопрос еще в том, настоящая ли она или такая же фальшивка, как и известный пресс-релиз клиники), да еще и делать при этом серьезные выводы: это вы, батенька, жирного поели, а вам же это противопоказано? *"Опять же, избежим детализации, а скажем лишь вполне безобидную вещь — пациенту нельзя жирного. Например, сметану или сало. Виктор Ющенко, однако, злостно нарушал врачебные предписания, о чем сам публично заявил ни где-нибудь, а с трибуны парламента"* ("Подробно с Дмитрием Киселевым", 3.10).

"Второе: мы утверждали, что Виктору Андреевичу была прописана строгая диета с исключением жирной пищи, но пациент ее регулярно нарушал. Нарушил и на этот раз. О диете говорится в истории болезни, а о несоблюдении диеты в канун заболевания заявил генеральный прокурор" ("Подробно с Дмитрием Киселевым", 10.10).

Вообще-то, полезные советы Виктору Ющенко дает не только Дмитрий Киселев. Московские "докторы Айболиты", с мнением которых, безусловно, нельзя не считаться (из Москвы же!), тоже ставят диагнозы. Причем на расстоянии. Так, в спецвыпуске "Подробно..." генерал медицинской службы Воробьев утверждает, что подобную симптоматику может давать алкоголь, а то и блины. Неважно, что генерал не имел возможности осмотреть больного и что ни один уважающий себя врач не будет ставить диагноз, не осмотрев больного и не видя его анализов. Это господин Киселев, как бывший медбрат, должен знать.

А как действующий журналист он наверняка знает, что неприлично давить на гостей в студии, выдавливая из них нужные ответы, что нельзя утверждать, что кто-то лжет, пока этого не признал суд, нельзя гражданским пафосом прикрывать откровенно киллерский заказ. Нельзя, наконец, внушать зрителям и журналистам канала, что то, что делается в киселевской студии, и является журналистикой в чистом виде. Или, как любит в последнее время подчеркивать с экрана господин Киселев, журналистикой объективной. Граждане и журналисты — они умные, их на журналистской мякине не проведешь.

Беспокоит же в этой ситуации одно. Вот закончится у господина Киселева контракт, и уедет он на родину, где по-прежнему слывет скучным либеральным журналистом. А замашки киллера, которые он считал возможным демонстрировать в, как ему кажется, маленькой и далекой от метрополии стране — ну вдруг?! — у него останутся. И тогда может случиться с ним история совсем по Достоевскому: *"В одном сатирическом английском романе прошлого столетия, некто Гулливер, возвратясь из страны лилипутов, где люди были всего в какие-нибудь два вершка росту, до того приучился считать себя между ними великаном, что и ходя по улицам Лондона, невольно кричал прохожим и экипажам, чтоб они пред ним сворачивали и остерегались, чтоб он как-нибудь их не раздавил, воображая, что он все еще великан, а они маленькие. За это смеялись над ним и бранили его, а грубые кучера даже стегали великана кнутьями; но справедливо ли? Чего не может сделать привычка?"*

Нина Краснова, "Телекритика"

Три канала любви

27.10.2004

Вчера, 26 октября, три отечественных общенациональных телеканала — Первый Национальный, "Интер" и "1+1" — транслировали прямой эфир, во время которого Владимир Путин отвечал на вопросы украинских телезрителей.

Официальный всем известный повод визита российского президента в нашу страну — празднование 60-летия освобождения Украины от фашистов во время Второй мировой войны. Украинское ТВ заполучило Путина, по официальной же версии, по случаю...

Как это было.

Первым в эфире появился перевозбужденный ведущий "Интера" Александр Колодий, который "дежурил" в так называемом "кул-центре", где многочисленные операторы принимали и обрабатывали многотысячные вопросы наших сограждан со все растущим количеством звонков в минуту. Статистику этих звонков Колодий и сообщал с настырностью, регулярностью и звонкостью кукушки из неисправных часов-ходиков. Просто даже сердце кровью обливалося, до того жаль становилось столь драгоценного прайма сразу трех каналов, вылетающего в трубу на глазах у всего народа. Впрочем, на глазах у того же всего народа в трубу вылетали и остатки человеческого и профессионального достоинства представителей этих самых трех телеканалов, которые на фоне российского президента сумели разве только поздороваться и попрощаться с телезрителями.

Ольга Таукач (Первый Национальный) под воздействием сумасшедшей харизмы российского лидера буквально млела, от чего заданные ею и без того не острые вопросы вообще потеряли вопросительную интонацию, если не сказать — приобрели заискивающую. **Александр Мельничук ("Интер")**, напротив, был весь в себе. Очевидно, повторял, чтоб не забыть, финальную фразу на камеру о том, что спецпроект трех каналов завершен. Но, как говорят актеры, "заболтал" роль и таки запутался в трех словах. Зато **Вячеслав Пиховшек ("1+1")** успел от имени рядового телезрителя задать Путину вопрос, который не давал самому Пиховшеку покоя, очевидно, уже не первую неделю: правда ли, что вы приглашали Януковича на свой день рождения? Ну понятно: этот вопрос для населения Украины, по желанию хозяев Пиховшека, должен быть беспрецедентно важным. Еще на прошлой неделе в одном из выпусков ежедневного "Эпицентра" ведущий рассматривал факт добровольного приглашения Путиным Януковича на день рождения как краеугольный камень в деле построения российско-украинских отношений. Так и говорил, что, мол, мог ведь и не пригласить, и рядом не посадить, а ведь и пригласил, и рядом

посадил, и шею для поцелуя предоставил, стало быть, сам Путин за нашего Януковича уже проголосовал, чего и нам желает...

Честно говоря, особых откровений от белокаменного гостя в нашем эфире никто и не ожидал. Как никто и не ожидал профессиональной раскованности и рискованности от наших информационных зубров (правда, заданный дважды один и тот же вопрос или оговорка "Чернобыльская область" — это уже было даже для них чересчур). Впрочем, от Путина мы все-таки получили один — но какой! — месседж, а именно: о не просто желании, но уже и готовности России к целенаправленным действиям по воссозданию Советского Союза, не важно, под каким названием и каким слоганом. Телевизионщики же столь ответственное для них шоу практически провалили, ибо как иначе можно еще оценить столь унылую, нелепую и жалкую телекартинку? Ну, кто мог предположить, что при наличии трех топ-мастеров жанра в студии и "телефониста" Колодия на проводе Путину придется самому себе зачитать по бумажке из стопки большую часть вопросов, конечно же, заранее отфильтрованных (если и вообще не придуманных в каких-то кабинетах)? Владимир Владимирович, судя по всему, был сам удивлен и прямо так и переспросил: то есть, вы хотите, чтобы я продолжал читать? Да, они этого и хотели. То есть, боялись задавать даже отфильтрованные вопросы. А вдруг бы ошиблись — очевидно, не отрепетировав заранее "разброс вопросов на троих" — формулировкой или последовательностью?

Вообще-то, чего они все хотели от этого эфира и хотят от этого парада, лучше, четче и честнее всего сформулировал первоклассник одной из киевских школ, вопрос которого Владимир Путин зачитал в эфире: что хорошего я должен сделать, чтобы сфотографироваться с вами?

На самом деле это и есть главный вопрос, который стоял на нашей предвыборной повестке дня все последнее время. Увековечиться с Путиным на трибуне предвыборного парада то ли в конце, то ли в начале славных дел хотели Кучма и Янукович. Запечатлеться с Путиным в студии прямого эфира хотели после всего сделанного хорошего представители трех телеканалов. Может, и другие хотели, да, видать, хорошего на всех не хватило...

P.S. Автор считает своим долгом признаться в заимствовании терминологического слогана, вынесенного в заголовок. Его посчастливилось почерпнуть из спамовской рекламной рассылки российского интернетного секс-шопа, предлагающего элитных надувных кукол-женщин, главная "фишка" которых — три канала любви. И в этом смысле украинское телевидение обслужило российского президента и его украинских контрагентов — на уровне.

Анна Шерман, "Телекритика"

Ночной полет, или Рожденный ползать летать не может

2.11.2004

Обычный для окончания предвыборного марафона эффект "открытых шлюзов" проявился на всех каналах. Но плюрализм, за редким исключением некоторых "маленьких" телеканалов, был управляемым.

Главное разочарование прошедшей ночи выборов — отказ ЦВК от подведения полных предварительных итогов голосования — лишил и самих телевизионщиков, и телезрителей чувства глубокого удовлетворения от ненапряжного недосыпа.

Вместе с тем, именно прошедшая послевыборная телевизионная ночь продемонстрировала всем нам то, чего мы были лишены на протяжении предвыборной президентской гонки и как телезрители, и как граждане.

Прежде всего, стоит отметить, что традиционная олимпийская телевизионная дистанция на этот раз не вызвала на каналах всеобщей профессиональной эйфории. Иными словами, от масштабных студийных спецпроектов, фактически, отказались три из основных претендентов на лидерство: **"Интер"**, **Новый** и **СТБ**, ограничившись новостийными выпусками в учащенном режиме. И если Новый и СТБ были традиционно близки к сбалансированной подаче, то "Интер" в итоговых воскресных **"Подробностях"** отработал эскеповский "темник" по полной программе, со всем набором однобоких бессмысленностей про нарушения и фальсификации исключительно, как почему-то выходило у "Интера", в Западной Украине и со стороны симпатиков "Нашей Украины". Весьма несбалансированным и манипулятивным был и сюжет Александра Лукьяненко о политических технологиях, которые были применены командами Ющенко и Януковича, из которого выходило, что причина всех проблем, возникавших во время избирательной кампании у Ющенко, — исключительно в ошибках его технологов, и никакой роли в этом грязных методов борьбы против него, к которой были причастны и контролируемые властью телеканалы, якобы, не было. Скажем, в сюжете Лукьяненко проблема доступа к каналам информации у Ющенко была сведена к отсутствию у него собственных мощных телеканалов, и ни слова — о проблеме антиконституционной необъективности в освещении избирательной кампании олигархическими телеканалами, которые, кстати, себя позиционируют на рынке как просто частные и якобы не симпатизирующие ни одной из политических сил. Также почему-то не была упомянута постоянная практика включения элементов предвыборной агитации в рассказах СМИ о рабочих поездках премьера. (Цитируем по "Огляду телефіру": *"Обидва фаворити велику увагу приділяли безпосередньому спілкуванню з виборцями. Щоправда, для Ющенка це були мітинги, за допомогою яких він компенсував відсутність власних потужних загальнонаціональних ЗМІ. В Януковича — це робочі поїздки регіонами. І саме про них розповідали медіа"*). Как не было сказано и о том, что все общенациональные телеканалы, скажем, практически проигнорировали такой ход команды Ющенко — как опубликование тех указов по экономическим проблемам, которые он подпишет, если станет президентом. (*Проте на іншому полі — соціальному — Янукович виявився переконливим. Збільшення пенсій до виборів забезпечило справжній сплеск його рейтингу. Контрхід Ющенка — оголошення перших указів, котрі він підпише в разі, якщо стане президентом — не спрацював. Адже виборець так і не зрозумів, чим це відрізняється від обіцянок інших кандидатів"*).

С сюжетом Ольги Ключевой по роли социологов в избирательной кампании дела с точки зрения профессии обстояли лучше: давались точки зрения как разных экспертов, так и представителей оппонирующих штабов. Хотя в смысловой отводке Ольги Ключевой пусть и ненавязчиво, но проводился таки месседж о заангажированности социологов и, следовательно, сомнительности излишнего доверия к ним (*"РЕПОРТАЖ: На президентських виборах — у порівнянні з парламентськими кількість служб збільшилася майже втричі. Помітно виріс їх професіоналізм, про що свідчить кількість замовників. Підвищилися і ціни на послуги експертів. Втім, як і під час парламентських перегонів, різні цифри у рейтингах заплутували виборців і не сприяли довірі до професії соціолога. Набагато більше їм вірять комерційні структури, на замовлення яких здійснюються дослідження ринку. Отже, до парламентської кампанії соціологи відпочиватимуть від політики"*).

В то же время, стоит отметить не только сбалансированные, но и информативные, хорошо сверстанные сюжеты о так называемых "технических кандидатах" и кандидатов от левых соответственно Владимира Горковенко и Алексея Иванова.

Словом, обычный для окончания предвыборного марафона эффект "открытых шлюзов" проявился, практически, на всех каналах в режиме контролируемого риска.

Несмотря на это, следует признать, что информационно-аналитические службы проделали колоссальную работу, которая сказалась в эфире если и не всегда аналитической адекватностью, то беспрецедентной после ночей выборов 2002 года насыщенностью и оперативностью. Таким образом, все, что возможно и необходимо было узнать зрителю в столь судьбоносный для страны момент, мы имели возможность узнать. О позорище со списками избирателей — никто не посмел умолчать. Обо всем остальном информационные выпуски каналов также сообщали довольно полно, оперативно и адекватно, хотя и не сдерживая проявления своих политических пристрастий. Так что в каком-то смысле можно было согласиться с недостопочтимым Сергеем Васильевым, который во время прямого включения по телефону в эфире "**5 канала**" назвал освещение предвыборной кампании в СМИ объективным. На том основании, что, мол, зритель имел возможность выбирать информацию тех СМИ, политическую ориентацию которых разделяет. Кто-кто, а уж он-то знает, что на объективность иного рода рассчитывать не приходилось. Другое дело, что кому, как не Васильеву, очень хорошо известно и то, что на самом ли деле у широкого зрителя нет выбора, ибо ему по всей стране в большинстве своем доступны только 2-3 общенациональных канала, политическая ориентация которых, на удивление, абсолютно идентична, вплоть до полного подobia верстки, текстовых подводок и информационных поводов. А парочка донецких каналов, а также российских, которые присутствуют в кабеле, — вносят лишь стилистические нюансы в это диетическое меню, не более того.

Кстати, впервые для проектов телевизионных выборных ночей, в эфире каналов-тяжеловесов, практически, не говорилось о медийной составляющей предвыборной кампании. Очевидно, что тотальность "темниковской" цензуры и информационного киллерства с одобрения власти привела к тому, что даже представители лояльных к власти СМИ не смогли бы обойти этого факта в дискуссиях. Тем более после заявления-протеста журналистов практически всех центральных телеканалов страны. В итоге тему медиа обсуждали только в эфире "**5 канала**" и "**Тониса**", пригласив, соответственно, в качестве экспертов Сергей Рахманина, Ирину Погорелову, Александра Чекмышева, Тараса Петрива и Наталью Лигачеву, которые дали исчерпывающий анализ журналистской составляющей админресурса и ситуации в украинских СМИ в целом.

Вообще, состав экспертов и гостей ночных студий отличался явно осмысленным структурным подходом. Кандидаты в президенты, руководители и представители штабов, политтехнологи, политологи, аналитики были представлены в довольно широком ассортименте, давая возможность каналам фиксировать умеренный плюрализм среди ночи. Но именно эта **умеренность**, прежде всего, пробуждала догадку, что к утру ни от умеренности, ни от плюрализма — в зависимости от результатов подсчета голосов — может ничего не остаться. Даже известный плюралист Дмитрий Киселев, как всегда, заполучивший в студию ICTV политических и общественных тяжеловесов больше всех и раньше всех, был несколько вял и апатичен. Оппонентов той политической силы, к которой он симпатий не скрывал (сервильничая с Дмитрием Табачником и Раисой Богатыревой, например), по большей части, не "мочил", а лишь слегка и достаточно топорно "поливал". Скажем, вопрос к Николаю Томенко — в ответ на критику тем экономической политики правительства, приведшей, в результате огромных социальных выплат, к значительному повышению цен, — "А вы что, цены будете понижать?" — и затем обвинение последнего в отказе от ответа были не просто манипулятивными. А очевидно манипулятивными. Так как заметить это мог любой зритель, прекрасно знающий, в чем причина роста цен, а, следовательно, понимающий, что говорить на самом деле надо не о понижении цен как таковом, а об адекватности экономической политики в целом, которая и может привести либо к повышению, либо к понижению цен, о чем и пытался, собственно, сказать Томенко.

Самым же эмоциональным, без сомнения, был эфир "5 канала". Атмосфера больших ожиданий здесь сгущалась с каждой минутой, пульсировала с каждым включением из ЦИКа и из штабов кандидатов. И тут хочется отметить высокий профессионализм и человеческую поддержку корреспондентов канала Святослава Цаголко, Егора Соболева и Кристины Бондаренко, сообщения которых, независимо от ситуации, отличались и полнотой информации, и внятностью, и стройностью изложения.

Эмоциональная приподнятость, бодрящий кураж команды "5-го" — меньше всего это упрек в заангажированности. Представителей Януковича за всю ночь непрерывного вещания здесь побывало едва ли не больше, чем на ICTV, "1+1" Первом Национальном вместе взятых. И нужно отдать должное ведущим Андрею Шевченко и Мыколе Вересню, которым достало не только сдержанной отстраненности, но и человеческого и гражданского темперамента, чтобы выглядеть достойно и адекватно в общении с не всегда толерантными собеседниками. Так что ведущие "5 канала" смотрелись куда профессионально убедительнее в качестве модераторов дискуссий, чем, скажем, безусловный профессионал жанра, но повязанный "правилами игры" Вячеслав Пиховшек в студии "1+1", который вместо нормально сформулированных вопросов сбивался постоянно на навязывание собеседникам своих собственных весьма скользких суждений по всем проблемам.

Так, в самом начале "плюсовского" эфира, в диалоге с иностранными наблюдателями ведущий попытался представить массовые нарушения в списках избирателей едва ли не умилительным "всеобщим славянским бардаком", без злого умысла и вне рамок технологии, к тому же, бьющим по всем кандидатам в равной степени: мол, пенсионеры не смогли проголосовать за Януковича, если же сторонники оппозиции утверждают, что готовы жизнь отдать за Украину, так не грех и в очереди в суд постоять (!). А в ответ на высказывание одного из наблюдателей, что нарушение главного конституционного права граждан — это криминальное преступление, Вячеслав Пиховшек небрежно отвесил, что *"уголовное преступление, многократно повторяемое, в Украине никогда не карается"*. Правда, в нынешней политической ситуации для провластного телеканала, возможно, на уровне подвига должен был бы восприниматься факт приглашения в студию "1+1", скажем, заместителя руководителя выборного штаба Ющенко — Анатолия Гриценко. Но ведь у большинства зрителей — не короткая память, и они, конечно, помнят, что еще пять лет назад, в 99-ом, таких "подвигов" этот канал мог себе позволить намного больше. И печально — но факт: в нынешней ситуации с плюрализмом, вернее, его отсутствием, огромная вина не только политиков, но и топ-менеджеров телеканалов.

Наряду с "5 каналом", как ни странно, самым стойким марафонцем, не сошедшим с дистанции до самого утра, стал **Первый Национальный**. Увы, это как раз тот случай, когда выносливость госТВ оказалась чуть ли не единственным, и то сомнительным его достоинством. Впрочем, до полуночи здесь еще можно было наткнуться на что-нибудь адекватное — вроде регулярных прямых включений из пресс-центра в Украинском доме (именно тут корреспондент Юрий Спасокукоцкий взял первый комментарий Глеба Павловского о фактическом срыве экзит-пола, проводимого Фондом "Общественного мнения", и этот же корреспондент допустил экстравагантную оговорку во время прямого включения, представив Сергея Тигипко главой выборного штаба Виктора Ющенко, в ответ на что Сергей Леонидович подарил "перл" о том, что нормальный экзит-пол — это когда в свободной стране свободный избиратель, выходя с участка, свободно говорит: я голосовал за Виктора Януковича (!).

В дальнейшем вплоть до рассвета в студии **Первого Национального** происходила вялотекущая говорильня на околполитические темы с большим количеством случайных людей в студии, отчего скучный избирательный телемарафон напоминал не менее скучный новогодний "Голубой огонек". Особенно душещипательной выглядела не менее чем десятиминутная бесе-

да ведущего Василия Бирзула в промежутке где-то с 5 до 6 утра с неизвестным мне русскоязычным собеседником (переключилась на УТ-1 уже после того, как он был представлен в студии, а далее его ни разу не протитровали). Тот раза три — не меньше — повторил одну и ту же буквально потрясающую историю, как в пресс-центре в Украинском доме какой-то французский корреспондент сел за чужой столик, на нем компьютер не был подключен к Интернету, и это дало ему повод — на ровном месте! — возмущаться отсутствием возможности для работы... Насколько мне удалось уловить пафос этой речи, смысл его сводился к тому, что претензии иностранцев к несоответствию украинских выборов демократическим стандартам — не более чем немотивированные придирки...

Самым же ярким пятном ночи на Первом Национальном — но пятном какого рода! — стали ролики так называемой "социальной рекламы", в которых кадры представителей оппозиции, дерущихся с "Беркутом" у ЦВК 23 октября, были использованы для того, чтобы сообщить зрителям о том, что демократия — это порядок, а не кровь...

Впрочем, в 23.00 ситуация на УТ-1 резко изменилась, когда в эфир этого канала, несмотря на слухи о готовящемся срыве мероприятия, таки вышла телекомпания "ЭРА". Этот сравнительно недолгий по продолжительности эфир отличался от всех остальных высоким технологическим и интеллектуальным уровнем. Динамичное чередование включений новостной студии "Підсумків" с ведущим Юрием Горопчиновым и площадки для дискуссий, хозяином которой был Руслан Полищук, внятные, остроумные бекграундные сюжеты, грамотные и четкие оперативные прямые эфиры из мест событий, отборные синхроны... Диалоги же Руслана Полищука с гостями студии были просто блестящими. Кажется, именно Полищук этой ночью первым послал в нокдаун вездесущего Сергея Тигипко, успевшего побывать на всех эфирах и ставшего, несомненно, одним из самых хитовых персонажей Ночи.

Вообще, нужно отдать должное слаженной работе представителей штаба действующего премьера: появляясь в большом количестве и с высокой периодичностью в студиях всех телеканалов, они словно заученным жестом вынимали из рукава заветные "тройку", "семерку", "туз": множество нарушений на Западной Украине, не снятая предвыборная агитация оппозиционных кандидатов, дестабилизация, нагнетаемая оппозицией.

Впрочем, как и положено по классическому сюжету, на свою "пиковую даму" Тигипко так и нарвался, причем в совершенно неожиданном месте, не "среди шумного бала" на "5 канале", а в, казалось бы, гарантирующей лояльность студии "1+1". Вернее сказать, это просто Петр Порошенко, представитель "Нашей Украины" и глава парламентского бюджетного комитета, выглядел королем. Его блистательные полемические отповеди пассажирам Тигипко были психологически безжалостны, экономически точны, логически безупречны. Пиховшек, издергавшийся на табуретке, так и не сумел достойно вклиниться в страстный обличительный монолог соратника Ющенко — в котором, кстати, был дан и внятный ответ на тот вопрос по ценам, который мучил Дмитрия Киселева. По Порошенко, "скрытые" резервы — реально скрытые от бюджета и народа — находятся в тех экономических свободных зонах, которые плодит нынешнее правительство, в отсутствии честной налогооблагательной системы (скажем, налога на недра) и т.д... (Попытка ведущего свести все к обсуждению правомерности употребления слова "бандиты" в конкретной ситуации была просто смешной, поскольку как раз Порошенко употребил его вполне адекватно, по отношению к тем молодчикам, которые напали на мирных участников пикета ЦВК 23 октября). Тигипко же в этой дискуссии выглядел как комсорг "первички" на райкомовском ковре.

Это, собственно, и было самым ярким примером того, чего зрители и граждане на протяжении всей избирательной кампании были лишены в результате преступной информполитики провластных телеканалов. В общем-то, окончательно стало понятно: политиков-оппозиционе-

ров отлучили от эфира даже не потому, **что** они могли сказать, а за то, **как** они могут говорить. Еще одно доказательство этому — эфир Виктора Ющенко на той же "ЭРЕ" 29 октября. Личностный потенциал, интеллектуальная и человеческая адекватность, гражданская внятность и политическая вменяемость лидеров оппозиции — факторы, против которых весь вместе взятый админресурс оказался бы бессилем наверняка, если бы у этих лидеров были каналы коммуникации с украинским народом, хоть в какой-то мере сравнимые с медиаресурсом власти.

Впрочем, админресурс, в общем-то, и оказался бессилем, несмотря ни на что. Бессилем — и это стало очевидным для всего народа, который, одновременно, на избирательных участках убедился в степени циничности и беспредела власти-банкрота вместе с ее дутым авторитетом-выдвиженцем. И тот, кто передвигается по улицам и площадям не на бронированных авто, уже слышит шепот народного гнева и гул формирующейся политической нации, не разделенной на Запад и Восток.

А ложь с телеэкрана после 31 октября станет также очевидной для гораздо большего количества граждан Украины, чем это было до того. И это еще один проигрыш власти, решившей было, что телезомбированием окончательно превратила народ в быдло. Не дождетесь.

Анна Шерман, "Телекритика"

Майже теледебати майже відбулися

16.11.2004

Теледебати між кандидатами у президенти Віктором Ющенко та Віктором Януковичем перед другим туром голосування відбулися. Тривоги щодо того, що їх може бути використано як черговий спосіб дезінформації та інформаційного кілерства, не виправдалися. Принаймні, під час самих дебатів. Як виявилось, для всього цього було знайдено інший спосіб, але про це дещо згодом. Ведучий власне дебатів — Юрій Мельничук — поводився ледь не демонстративно коректно, однаково чемно звертався до обох кандидатів. Жодною мірою не перетягував на себе увагу. Не переривав кандидатів, коли вони перебирали регламент, і ледь не з точністю до секунди стежив, щоб їхні виступи мали однакову тривалість. Брудну роботу взяв на себе оператор. Віктора Ющенка вочевидь частіше показували в явно невідгідних ракурсах — скажімо, кілька разів його показували крупним планом у профіль, тоді як Віктора Януковича, здається, жодного разу. Більше було й крупних планів Ющенка, коли він нервував — тоді як крупний план знервованого й розгубленого Януковича дали на початку дебатів, під час обговорення соціальних проблем, і потім використовували його крупні плани досить обережно. Неодмінно крупними планами показували Ющенка, коли він колупався в носі (таке склалося враження) або якось нервово пив воду. А от на завершення дебатів крупний план Януковича подали, а Ющенка — ні. Щоправда, коли під час промов Януковича на обличчі лідера "Нашої України" грала іронічно-поблажлива посмішка, це теж давали крупним планом. До речі: під час обговорення дебатів на так званому круглому столі в Українському домі пролунало зауваження, що у США під час виступу одного з кандидатів не дозволено показувати його опонента. У нас такої норми нема, а міміка Ющенка була явно цікавішою, динамічнішою. Тоді як міміка Януковича була статичною — із ніби приклеєною американською посмішкою в стилі "чі-із". Обличчя Ющенка яскраво відбивало, що він переживає за те, що відбувається, він — жива людина з живими емоціями, тоді як для Януковича це була ніби гра.

Треба сказати, що Ющенко мав хворобливий вигляд — у контрасті з лоцением Януковичем. Майнула навіть думка: якщо хвороба лідера "Нашої України" має-таки неприродний характер, то головним її наслідком стало саме те, що суто ющенківський імідж упевненого в собі, зі сма-

ком одягнутого вишуканого буржуа — той імідж, який кілька років тому допоміг йому здобути симпатії українців — зміг перебрати на себе його опонент. Саме він тепер сявав шармом. Точніше, сявав би. Якби не його очі — очі мисливця. Очі гравця. Очі студента, що не вивчив предмету, але хоче отримати п'ятірку.

Мабуть, найбільше відкриття, яке особисто я зробив для себе під час спостереження за дебатами, — то саме те, що Віктор Янукович — гравець. Причому, гравець, який блефує й, маючи погану карту, поводить ся так, ніби в нього — самі лише козири. Добре це для політика чи погано? Мабуть, добре. У суто політтехнологічному розумінні. А от чи добре це для країни? Адже затятий гравець якщо програє, то програє за великим рахунком! Прем'єр-міністр обрав тактику нападу — тоді як Ющенко більше захищався. Янукович робив ставку на суто зовнішню перемогу, на те, як він поведився — тоді як Віктор Ющенко намагався перемогти за змістом того, що він казав. Знову нема куди подітися від аналогії зі студентом, який не знає предмету: є такий спосіб — казати все, що спаде на думку, не надто переймаючись змістом сказаного і навіть тим, чи є він, той зміст, узагалі. Головне — впевнено й із переможним виглядом. От саме так і поведився Віктор Янукович — як такий собі шоумен, ніби головною метою дебатів є розважити публіку. До речі, варто відзначити, що, на мій погляд, українська мова Януковича була правильнішою за українську мову Ющенка, містила менше русизмів та суржикізмів.

Спочатку здавалося, що тактика прем'єра дає йому перевагу. Особливо на тлі того, що його опонент неприховано хвилювався й не міг зібратися. У Ющенка була вигідна стартова позиція: адже, отримавши перше слово після свого опонента, він мав можливість не казати щось, що називається, "від балди", а парировати конкретні твердження свого опонента. На жаль, цієї можливості він не використав. І навіть коли Янукович позиціонував себе як реформатора, ледь не опозиціонера, який прагне змінити і країну, і владу в ній, а Ющенка — як представника старої влади, що відходить (так і здавалося, що з його вуст от-от зірветься вислів "режим Кучми — Ющенка"), влади, яка й довела Україну до нинішнього стану, який він, Янукович, прагне подолати, кандидат від опозиції не скористався наданою можливістю. Хоча зробити це можна було дуже просто й дуже ефектно — просто нагадати, хто висунув прем'єра кандидатом у президенти. Ситуація ж була справді фарсовою: висунанець і кумир прокучмівської більшості, ледь не спадкоємець Леоніда Даниловича на престолі щосили критикував... Леоніда Даниловича.

Але що більше Ющенко збирався, що спокійнішим ставав, то впевненішим він виглядав, і перевага Януковича танула на очах. Він почав нервувати. Ні, він чудово тримав себе в руках. От тільки все більше скочувався до голослівних звинувачень, перекручень та до, м'яко кажучи, не надто чемного поводження з фактами. Під час грошової реформи за одну ніч було вкрадено наш достаток — ось один із яскравих прикладів того (хоча якраз саме введення гривні стало точкою, за якою припинилися гіперінфляція). І ще один приклад: за словами Януковича, пенсії в Україні вищі за всі країни колишнього СРСР. Обговорюючи внутрішню політику, він обмежився загальними, гасловими реченнями, що не містили ніякої інформації.

Традиційною для виборчої кампанії кандидата від влади була одна з останніх фраз Януковича: Ющенко — то не опозиція, бо він був при владі й хоче до неї повернутися, справжня опозиція — то комуністи та вітренківці. Кандидат від влади навіть не помітив, що тим самим він висловив жаль, просто-таки тугу за тими часами, коли так і було, коли єдиною опозицією були ті, хто намагався повернути історію назад. Інша його фраза в завершальній частині дебатів видалася радше тривожною: "Новая власть уже пришла, и нет способа её выдавить". (Цитування не дослівне.) Виходить, вибори не завершилися, а нова влада вже прийшла? І, незалежно від результату виборів, залишиться? Цю фразу багато хто з глядачів витлумачив саме так. Вона навіряд чи додала Януковичеві прихильності виборців. А завершив дебати Прем'єр-міністр (останнє слово було за ним) надто вже некоректним прийомом — знаючи, що його опонент уже не

отримає слова, він вдався до абсурдних звинувачень Ющенка ледь не в усіх гріхах усіх українських урядів. Звинувачень, багато з яких ґрунтувалися на неправдивих твердженнях. Саме тут стало зрозуміло, що Янукович не виграв дебати. Він переграв. Він не відчув міри й не витримав стилю. Він зруйнував імідж політика, приємного з усіх боків, який так старанно вибудовував протягом усіх дебатів.

Утім, заради справедливості варто зазначити, що й Ющенко не завжди поводився коректно. Надто часто вживав він вислів "по поняттям", слово "тюрма" тощо, надто часто їх обігрував. Багато разів вжив він вислів "моя нація". Знаючи, що на Сході слово "нація" досі сприймають у єдиному — суто етнічному — розумінні, не важко передбачити, скільки людей переконалися, боцімто Ющенко обстоює інтереси лише етнічних українців. Він хотів привчити громадян до слова "нація" в політичному розумінні? Теледебати перед виборами — то не найкраще для того місце. І нашоукраїнець іноді страждав на бездоказовість — зокрема, коли у вступі він заявив про передень валютної кризи, цьому глядачі могли повірити, а могли й не повірити. На свій власний вибір. Згадав він про "темники". Слово це стало відомим в усьому світі й увійде, напевне, до політологічних підручників. Чи не єдиною країною у світі, де чи не більшості населення це слово незнайоме, є Україна. Що то за "темники", про що мова? — могла не зрозуміти не одна сотня тисяч глядачів.

Як на мій суб'єктивний погляд, опозиційний кандидат наводив забагато спеціальних даних, зрозумілих лише фаховому економістові. Забагато було й цифр — наведені поспіль у такій кількості, вони, можливо, добре сприймалися б у газеті чи навіть у вигляді діаграми на екрані, але зовсім не сприймалися на слух і забувалися ще до того, як Ющенко наводив наступні цифри для порівняння. Та й без цифр не завжди можна було виокремити квінтесенцію сказаного, іноді бракувало чітких, містких формулювань. Скажімо, за наведеними прикладами так і не було чітко артикульовано власне ідею всього того: українці за останні місяці стали жити бідніше. Коли Янукович звинуватив Ющенка в тому, що той, коли очолював уряд, брав кредити, Ющенко відповів запитанням: якщо немає бюджетного дефіциту, навіщо брати кредити? Чи не простіше було просто заявити: це неправда, він не брав великих кредитів?

Лідер "Нашої України", як на мою думку, не скористався головним своїм козирем — концептуальністю мислення. Можливо, тому, що прагнув відбивати удари опонента, а не нав'язати йому свою гру? У США, тим часом, поширене переконання: Джон Керрі програв вибори саме тому, що будував свою агітацію на критиці чинної влади, а не на деталізації власних підходів та перспектив країни в разі його перемоги.

Узагалі ж, складалося враження, що те, що ми бачили, було якимись "недодебатами" чи "напівдебатами". Той із кандидатів, хто виступав із питань певної тематики другим, отримував значну перевагу з даної тематики. І відбувалося це саме завдяки не проробленому до кінця регламенту. Адже дискусії, діалогу — саме того, в чому, як сподівалися прихильники Ющенка, він неодмінно має бути сильнішим, — не було. Не було запитань і відповідей на них. Дебати були технологічно вибудовані як сукупність монологів, зачитуваних за папірцями. Між кандидатами практично не було контакту, не було спілкування: складалося враження, що один проти одного стоять двоє людей, збентежених головним чином тим, щоб не звертати один на одного уваги.

Дебати завершилися. Але глядачів одразу попередили: в "Українському домі" відбувається круглий стіл провідних політиків, політологів та соціологів, присвячений тільки-но завершеним теледебатам; пряме включення з круглого столу відбудеться у програмі "Вісті" о 21:00. Тільки-но включення почалося, пролунав перший тривожний дзвінок: вести круглий стіл мав політолог Михайло Погребинський, відомий своєю, м'яко кажучи, небезсторонністю до Адміністрації Президента, яка, як відомо, була для кандидата від влади головним "кризовим

штабом". Далі ці тривожні дзвінки як увімкнулися, так і не стихали до самого кінця. І точно: в залі були присутні політологи Кость Бондаренко та Дмитро Видрін, народні депутати Леонід Кравчук, Тарас Чорновіл, Юлій Йоффе, Раїса Богатирьова, Валерій Коновалюк, Микола Гапочка. Політик Іван Курас. Економіст Олексій Плотников. Соціолог Микола Чурилов. Усі — з табору Януковича або принаймні його симпатиків. З табору Ющенко — нікого. Жодної людини. Як і від тих експертів, які представляють незалежну, відсторонену від політичних симпатій, думку. А "людиною, що має відмінну думку", виявився... народний депутат від КПУ Георгій Крючков. Уся відмінність — ну така вже відмінність! — його думки зводилася до того, який поганий Ющенко, й як добре працює уряд Януковича. Саме на цей круглий стіл, як виявилось, й було перенесено процедуру інформаційного кілерства.

А пряме включення тим часом явно затягувалося — анонсована заздалегідь програма передач явно летіла шкереберть. Журналістка в студії "Вістей" раптом почала вести мову не про включення, а про трансляцію круглого столу. Одна обмовка Михайла Погребинського перед перервою на рекламу дозволила, нарешті, точно визначити сенс того, що відбувається. Панове, в нас телебачення! Реклама! — раптом оголосив він. Це викликало не лише не дуже доречні в даному разі асоціації з Леонідом Якубовичем та його коронною "рекламною паузою", але й розставило всі крапки над "і". Те, що відбувалося, не було ніяким круглим столом. То було телешоу, від самого початку організоване саме як телешоу. І не пошук істини для себе, у своєму колі присутніх — як це зазвичай буває на круглих столах — був метою всіх, хто зібрався. Істина ця, власне, була для них одна на всіх, і вони про це давно й добре знали. Ця їхня істина мала конкретні ім'я та прізвище: Віктор Янукович. Метою зібрання була не дискусія — без чого будь-який круглий стіл узагалі втрачає сенс. Метою зібрання було агітування телеглядачів, і метою єдиною. Власне, саме цей "круглий стіл", а зовсім не дебати, за задумом авторів, мусив перетворитися на головну телеподію вечора, на основну страву, приготовану телекухарями з Першого Національного. Саме він мусив розставити все по своїх місцях і відпустити глядачів із тим настроєм, який був потрібний технологам Януковича. Дебати стали лише заставкою для "круглого столу", лише прелюдією до нього, лише зручним (бо ж актуальним!) інформаційним приводом для того, аби завести стару пісню про те, який добрий Янукович і який поганий Ющенко. Не був тільки усвідомлений авторами цієї технології той факт, що позбавлена боротьби думок та поглядів "дискусія одностороння" якщо й може стати шоу, то лише дуже нецікавим шоу. Видовищем без жодної інтриги та з заздалегідь відомим фіналом. Не говорячи вже про те, що навряд чи пересічний глядач, витримавши не надто видовищні теледебати, міг надовго затриматися ще й на цьому дійстві. А для "продвинутих" глядачів усе стало зрозуміло, як тільки вони змогли розгледіти всіх присутніх в Українському домі... Цікавою була б тільки відповідь від деяких поважних політиків та політологів на запитання: що саме змусило їх брати участь у цьому дійстві, яке б у будь-якій країні було б убивчим для професійної репутації? Зазначимо, щоправда, що це наше запитання ми не адресували б Михайлу Погребинському: його "репутація" саме для таких "круглих столів" лише й є придатною. Хоча — знов-таки, для тих, хто розуміє — таке шоу не могло не стати свідченням переляку влади, яка реально усвідомлює неможливість виграшу у чесному конкурентному середовищі.

Формат круглого столу — хай і бутафорського — був дуже зручним, бо дозволяв присутнім не гребувати суто оціночними міркуваннями та не стримувати політ своєї думки. Але оціночні судження дивним чином стосувалися чомусь не так виступу Ющенко й Януковича під час власних дебатів, як ведення лідером "Нашої України" передвиборчої кампанії, його діяльності як політика та його особистості. Дебати були лише приводом для того. Втім, учасники "круглого столу" не лише обсмоктували опозиційного кандидата. Вони ще — хтось більш патетично, хтось менш — розписували чесноти Віктора Януковича та ті світлі обрії, які відкриються перед Ук-

раїною в разі його перемоги. Деякі з промовців, як водиться, навіть думки не припускали, що перемогти може не він. Ну а народний депутат Володимир Макеєнко чомусь почав хвалити Леоніда Кучму й так розійшовся, що насправді острах узяв: а раптом він зараз гепнеться на коліна й почне на свого кумира молитися! Що ж було загальним у виступах більшості присутніх — то це неприхована агітація за Януковича, прагнення нав'язати глядачам думку: перемога Януковича є вже майже доконаним фактом. Іншого не може бути. А ще власне факт проведення дебатів ледь не всі, хто брав слово, ставили в заслугу владі. Їхнє проведення означає перемогу демократії! Україна може пишатися ними! А загальний контекст тим часом немовби підказував: велике спасибі особисто дорогому Вікторові Федоровичу! Була, поміж іншим, одна річ, яка виглядає з юридичного погляду надто небезсумнівною. Під час рекламної паузи у веденні круглого столу, окрім суто комерційної, була ще й політична реклама. І за Януковича, й за Ющенка. Між тим пункт 5 статті 61 Закону України "Про вибори Президента України" стверджує: "Протягом 20 хвилин до і після теле-, радіотрансляції передвиборної агітаційної теле-, радіопрোগрами відповідного кандидата на пост Президента України забороняється у будь-якій формі коментувати чи оцінювати зміст передвиборної агітаційної програми, давати будь-яку інформацію щодо цього кандидата, цієї партії (блоку)". У даному разі цієї вимоги не було дотримано й близько. До речі, а чи не стосується ця вимога й власне дебатів?

Пишучи цей матеріал, зазирнув в інтернетівські форуми. Треба сказати, що прихильники Віктора Ющенка були дещо розчаровані — бо вони були впевнені, що той, без сумніву, виглядатиме краще за свого опонента. Те саме, до речі, припускали й прихильники Віктора Януковича — що Ющенко виглядатиме краще. Розчаровані були й ті, й ті. Але варто заспокоїти учасників "круглого столу" — прихильники Ющенка були розчаровані аж ніяк не настільки, щоб змінити свої виборчі плани. А деякі з них навіть утвердилися у своїх симпатях до кандидата від опозиції — бо, за їхніми словами, виступи Януковича не містили нічого, окрім демагогії. Можливо, можна навіть ці форумні дописи зі значною мірою правдоподібності екстраполювати на всіх українців: прихильники Ющенка залишаться прихильниками Ющенка; прихильники Януковича залишаться прихильниками Януковича. Отаким, можна здогадуватися, й буде результат дебатів.

Борис Бахтєєв, "Телекритика"

Четверо на одного

17.11.2004

Наконець-то пошли танки. Они валят на своем пути всех и вся. Им все равно, кого они давят, главное — добраться до цели. Так называемые теледебаты между кандидатами в президенты, состоявшиеся 15 ноября, это телевизионное извращение, — дорогого стоят. Его надо показывать потомкам и говорить "дети, вот так выглядит нечестная борьба". В Древней Греции молодежь учили нравственности и нормам поведения, показывая пьяных рабов, в современной Украине для этого надо показывать политиков за неделю до выборов — умный поймет, глупый испугается.

1. "И было слово"

Сами дебаты не удалась. Мне так кажется, дебатов не было. Все, что угодно, но это не дебаты — представление программ, самопрезентация, способ посмотреть друг другу в глаза и проч. Не было главного — не было спора, не было дискуссии, не было, если хотите, словесной перепалки. Дебаты — это своего рода шоу. Вся страна в 19.00 понедельника рвалась к телеэкранам. О дуэли двух Викторов говорили в транспорте и магазинах. И что в итоге? Страна увидела, ус-

ловно говоря, двух рысаков в стойле, которые бьют копытом и жуют удила. В целом сами дебаты показали тот же результат, что и первый тур выборов — Ющенко впереди, но на чуть-чуть. В кругу моих знакомых при обсуждении грядущих дебатов иногда употреблялось слово "коррида" — в том смысле, что "бык" — это Янукович, Ющенко, соответственно, — "тореадор". Ющенко таковым стать не удалось. Для меня остается секретом — почему он все время смотрел в бумаги? Возможно, дабы не тратить время и изложить все по сути — лаконично и доступно. Возможно. Но при этом вспоминаются его выступления, в том же самом Запорожье, где Ющенко на протяжении почти двух часов говорил то же самое, но задора и вдохновения было не в пример больше. И ведь был же такой момент, когда я думал: "Ну все, сейчас он его сделает". И был этот момент в самом начале — пример с ростом цен и заработной платой — "я вже не кажу про сало". Виктор Федорович, в свою очередь, взгляд не прятал, но заметно волновался — было явно видно, что слова украинские он все-таки подбирал, а не выражался на родном языке: "небезпека — безпека", "долги — борги"... Если говорить не о словах, а об их направленности, специалисты подсчитают, но мне кажется:

- 1) Ющенко больше говорил о будущем, нежели премьер-министр Янукович, который, в свою очередь, большее время находился в позиции оправдывающегося;
- 2) Янукович больше проявлял агрессии, чем Ющенко;
- 3) Ющенко был более последователен;
- 4) Янукович больше улыбался;
- 5) Ющенко веселее шутил.

Ход Премьер-министра с заключительным словом на русском языке — это был действительно ХОД. Во-первых (и главных) это были те пять минут, которые Янукович "сыграл на своем поле"; во-вторых — он стал еще более близок и милее плохо понимающим или не желающим понимать по-украински.

2. "Не по-пацански"

Какими бы ни были эти дебаты — они состоялись, народ увидел и услышал своих лидеров, что-то понял, о чем-то догадался. По идее, дебаты станут главной темой обсуждения до самого 21 ноября — и даже на избирательных участках или возле них, кто-нибудь из особо яро сочувствующих кому-либо из Викторов будет, убеждая знакомого (незнакомого) человека, апеллировать к положениям, высказанным в ходе дебатов. И это нормально — *Викторы были в равных условиях, были предоставлены сами себе, и избиратель увидел их пусть с заготовками, но без "наслоений", которые Виктору Федоровичу создает власть и админресурс, а Виктору Андреевичу его штаб и лично господин Червоненко.*

Но, все было бы именно так, если бы мы жили в какой-нибудь Германии, Дании или даже США. У нас же свои особенности. Только закончились дебаты — закончилась и демократия. Началось мочилово. На ICTV бывший главный налоговый, а теперь главный финансист начал постфактум спорить с Ющенко об экономических показателях работы правительства 2000 года и об успешности правительства нынешнего. В новостях на том же канале в сюжете о дебатах были сделаны два явно манипулятивных действия. Не хочется говорить банальные вещи, тем более на "Телекритике" — сайте телевизионщиков, что телевидение это прежде всего картинка, и чтобы оценить качество новостийного сюжета следует просто выключить звук — по видео все станет и так понятно. Так вот, если бы мы выключили звук на сюжете "оранжевого" канала о дебатах, мы увидели бы явно превалирующего "по видео" Виктора Януковича и где-то мельком Виктора Ющенко, мы увидели бы бодряка премьера и понурого оппозиционера. А если уж включить звук, можно услышать нестройное "ура" в поддержку премьера (Шуфрич кричал или мне показалось?) и его признание об иконе. Я уважаю религиозные чувства премьера, но мне

всегда казалось, что общение с Богом носит глубоко тайный характер и негоже его выносить на всеобщее обсуждение.

После "Фактов" победную реляцию продолжил другой член нынешнего Кабинета министров — Дмитрий Табачник.

УТ-1 тоже времени зря не теряло — быстренько в прайм-тайме началось обсуждение теледебатов. Витренко с рядом сидящим, уж не знаю кто он ей там приходится, Марченко, договорилась до того, что напрямую назвала Ющенко "фюрером", да при этом еще и "с коричневым окрасом". И никто, повторяю, никто — ни ведущий Погребинский, ни "третейский судья" Кравчук, никто даже не пикнул на такое определение. И это на Национальном канале!

Но самое главное заключается в том, что на всех этих обсуждениях, выяснениях, экстренных выпусках не было ни одного представителя штаба Ющенко. Ни одного. Все это наталкивает на мысль, что в штабе Януковича не очень верили в способность премьер-министра достойно выстоять 100 минут прямого эфира, и в срочном порядке надо было организовывать процесс "отбеливания". Янукович, пусть и выглядел слабее Ющенко, все же их отстоял и в результате в очередной раз стал заложником своих пиарщиков.

P.S. Возможно, Янукович сочтет состоявшиеся теледебаты своей победой — так всегда бывает, когда во что-то не веришь, а оно получается. Возможно, Ющенко будет ими разочарован, потому что не получилось спора, а те потуги, которые были, и спором-то назвать сложно. И все-таки, пятеро на одного — это как-то не по-пацански.

P.P.S. Возможно, я не прав, и на других телеканалах были объективные материалы. Например, на "1+1" или на "5 канале". Но на "плюсах" шел сериал, а "5 канал" у меня не показывает.

Валерий Калныш, журналист, Запорожье, специально для "Телекритики"

Якщо народ не здається, його знищують

18.11.2004

Війна з власним народом увійшла в завершальну стадію. Вочевидь, виборчі перипетії зводяться вже не до протистояння між Януковичем та Ющенко. Власне, про самого Януковича не варто й говорити, оскільки вже не його кандидатські зусилля, а весь адміністративний, фінансовий та силовий (точніше, кримінальний) ресурси влади спрямовані на реалізацію її виборчої мети. Справа давно не в Януковичі, котрий самотужки, легальними політичними методами, ці вибори ганебно програв би. І не в Ющенку справа. Влада оскаженіло, до "останньої краплі крові", готова воювати зі своїм упертим народом за "стабільність і впевненість у завтрашньому дні". Кийками, сльозогінним газом, звільненнями "неблагонадійних" виборців з роботи та з вузів, нацьковуванням на спостерігачів завезених бандюків, викиданням з пологового будинку на вулицю вагітних, які не здали до лікарні відкріпні посвідчення — будь-чим, аби вкрати зайвий голос і впхнути в мішок фальшивих здобутків з поміткою "Я".

Ці речі настільки очевидні, що вже не варто говорити про підступність влади чи нечесність її кумира В. Януковича. Зізнаюся, я був приголомшений під час так званих дебатів кандидатів, коли той запевняв виборців та журналістів, що перед ними в усьому чесний. А потім замість шоку — усвідомлення моторошної істини: справді-бо, Янукович під час виборчої кампанії приїжджав у кожен конкретний регіон в суто "урядових" справах не під час, а після того, як міліція комусь вкотре полічила ребра. А повертався звідти щоразу раніше, ніж когось тягли, як дровину, до "воронка". І тепер пану Прем'єру, власне, легше, ніж багатьом учасникам його президентської кампанії, "дивитися у вічі людям".

Шкода, але суспільство чомусь ще не говорить про тих, хто не зможе зараз запевняти в своїй чесності перед виборцями і уникає дивитися в вічі людям. Про журналістів. Про тих журналістів, які добровільно записалися в добірний легіон "бійців за стабільність", який має зіграти вирішальну роль у перемозі над власним народом. Бо якби не цей легіон "сторожових псів демократії", боротьба за вражаючі "успіхи" уряду та його лідера давно вже перетворилося б на фарс.

Більша частина моєї журналістської біографії припадає ще на радянські часи. Однак, на свій сором, лише в рік здобуття Незалежності у мене остаточно розвіялися сумніви в тому, чи правильно обрав фах. Журналісти тоді були героями, які зводили з колін і вели за собою народ. Я пишався, що належу до них, і був переконаний, що висока місія української журналістики — карб назавжди.

Після перегляду нинішніх новин телекомпаній "Інтер" чи "Студія "1+1" мені соромно за журналістику. Навіть у родинному колі не можу позбутися відчуття, що після чергової дози такої ефірної "правди" хтось скаже щось таке, що змусить ревізувати роками виплекувані переконання про справжні цінності...

Я зумисне не назвав НТКУ — "Перший Національний" (вслухайтесь у велич цього визначення!). Каюся перед багатьма знайомими з флагмана державних аудіовізуальних ЗМІ, але його новини дивлюся рідко. З відомих причин — "б'ють" по настрою й рівновазі. Щойно мав не обачність натиснути "першу кнопку" і натрапив на пісню під назвою, здається, "Гражданская война" у виконанні одного з чільних заспівувачів українських виборчих змагань — "двічі громадянина" Йосифа Кобзона. Оптимістичні відеокадри з життя нашого славного народу в цьому кліпі при переході до приспіву, що застерігав від можливих братовбивчих потрясінь, "органічно" змінювалися чорно-білою відеохронікою за участю відомих політиків з політичного табору В. Ющенка. Ясна річ, ретельно монтувалися кадри штовханини, добиралися "екстремні" обличчя, раз-по-раз виникала постать лідера "Нашої України". Словом, цей шедевр мав кожного "живого й ненародженого" переконати в тому, хто готує новітню "Коліївщину".

Відразу після Кобзона на цьому ж УТ-1 — історична дума, відеосюжети до якої обрамлено стікаючою кров'ю... помаранчевого кольору. Либонь, ставилося завдання, щоб усі глядачі зрозуміли, чому кров помаранчева...

Слава Богу, автори "Гражданской войны" та інших подібних агіток не називалися, що дає мені підстави без докорів сумління назвати їх деградованими особистостями. Важко уявити, хто навчав цих людей змалечку і яке виховання вони мали, щоб опустити себе в таке помийне дно. Найприкріше, звичайно, що опущено й принижено народ, який подібну етику світосприймання відводив від себе століттями. Але якось так сталося під час цієї виборчої кампанії, що нас переконують у дещо інших суспільних ідеалах добропорядності. Тому про народ не будемо розводитися. Поза сумнівами — турбота кожного про власну честь та гідність. Тому хочеться запитати в анонімного автора цих потворних кліпів: вам не бридко? Ви засинаєте без докорів сумління?

І в топ-менеджерів НТКУ хочеться запитати: вам не соромно за зраду своєї професії? Не вже це ваш стиль і ваша професійна планка, пане Савенко?

Може, я суб'єктивний, але напрошується узагальнення: ось такий істинний фейс нинішньої державної телевізії, яку дехто з медіачиновників воліє бачити предтечею суспільного ТБ. Таке от "розуміння" свободи слова та демократії, яка мала б спиратися на законодавчі приписи про об'єктивність інформації та рівний доступ до ЗМІ всіх учасників виборчих змагань. Чи, може, я "не доганяю", вбачаючи політичну упередженість там, де вона й не ночувала? Напевне ж, кліп Кобзона не розцінюється керівництвом НТКУ як політична реклама, за яку треба заплатити до каси телекомпанії (до державної казни!) чітко регламентовані й не дрібні кошти та ідентифіку-

вати її замовника. Будь-хто, запитайте про ці бридотні кліпи, і ви пересвідчитесь, що то "Перший Національний" не вдавався до підлості, а чинив акт нашого причащення до високого мистецтва...

Я недолюблюю державне телебачення і часто мушу виправдовуватися, чому так сталося. Оце і є красномовний приклад того, чому воно саме відвертає людей від себе. Бо за гроші народу дешево й гидко намагається його ж дурити, прикидаючись дурником. Відеодулями пише для народу ікону влади.

Але найбільше розчарування ситуацією на нашому інформаційному ринку пов'язане у мене з недержавними ЗМІ. Довгі роки я, подібно за фанів "Динамо", вболівав за "1+1", "Новий", "Інтер"... Я радів кожному їхньому успіху, бо отримував безцінні аргументи для використання в своїх суперечках про переваги незалежних ЗМІ над державними.

Як же ви могли зрадити себе і зрадити мільйони своїх глядачів, які пропускали крізь душу кожен ваш успіх?

Вже не хочу, але ще дивлюсь новини "Плюсів" — тому лише, щоб задовольнити інтерес пов'язаного з цим ремеслом чиновника до процесу творчої деградації колись шалено популярної телекомпанії. До розтринькування авторитету, що добувався по крупинці й тяжкою працею. Невже все це робилося для того, щоб у випусках "ТСН" крутити нам наскрізь фальшиві добірки відеозвітів заводських адміністрацій про гудіння їхніх підприємств на знак підтримки "єдиного" кандидата?

Співчуваю Добровольській, Мазур, Кухар та їхнім колегам, яким доводиться переживати час цього "гудіння". Що подієш — такий шлях українського телебачення у XXI століття. Воно само собою так виходить, і панове Оселедчик чи Ряшин у таких речах наче й не винні. Ось поміркуймо. Слава Вакарчук з "Ельзи", брати Клички, чемпіон світу з шахів Руслан Пономарьов, Олександр Шалімов та інші світочі нашої науки, спортивні чемпіони, Руслана Лижичко... Що між ними спільного в ці дні? Крім усього іншого, — те, що публічно заявили про підтримку на виборах кандидата від опозиції. Більшість із них — з преамбулою "більше не може мовчати...". Але саме в ці дні їхні імена враз перестали бути відомими і телеглядачі чомусь втратили до них інтерес. Навіщо ж повідомляти в новинах бодай одним реченням про те, кого їм надумалося підтримати? Навіщо в новинах взагалі говорити щось людське про одного з двох кандидатів на найвищу в державі посаду, якщо люди навіть позабували імена тих, хто його підтримує? Такі закони природи... Руслану, приміром, після тріумфальної всеєвропейської перемоги "Диких танців" якийсь час пам'ятали і кілька днів крутили по всіх екранах сцену її співів у парі з натхненним Прем'єром-кандидатом, а зараз, коли когось там підтримала, — вже, вибачте, не пам'ятають...

З цими "зірками" у телевізійників завжди клопіт. Бо телевізійники звикли розрізняти суть явища. І тому в одному випуску новин з'являється ланцюговий репортаж з цілої низки заводських цехів з усієї України, де люди показують телеоператорам гасла на підтримку "єдиного" кандидата. Де правильно виставлено великі портрети. Що, ви скажете, що стільки знімальних камер немає на каналі "1+1"? Дрібниці, справжні журналісти дістануть потрібне відео й з-під землі. Що, ви дивуєтесь, що за кілька днів ця телекомпанія не змогла навіть одним реченням повідомити про багатоденні й багатотисячні страйки київських (під боком у студії) і не лише київських студентів? Але ж ці студентські акції стихійні, а збори заводчан — санкціоновані "згори". І заводські страйки санкціоновані "згори", з самого Кабміну — на підтримку глави Кабміну. Такий наш придуркуватий шлях у XXI століття.

...Ніскільки не сумніваюся, що з години на годину українські телеканали почнуть заключне бомбардування позицій впертого й ненависного українського народу — джерела влади в державі. Війна вступить у завершальну стадію. Народ має подати голос! Але як і кому подати? Як-

що залагодження бридотної справи покладено на журналістів, яким подобається дуркувати. Дуркувати на телеканалах, які не стомлюються грати "в дурочку". А що, мовляв, робити, коли життя не склалося? От підростуть діти, закінчать журфаки (якщо захочуть), хай тоді і встановлюють та підтримують еталони журналістської честі й гідності. А зараз — не на тих натрапили...

**Віталій Шевченко, член Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення, для "Телекритики" та "Української правди"**

Так победим!

22.11.2004

Необходимо прорвать блокаду. Прорубить в эфире информационную дорогу жизни.

Отрубив вторую ночь президентских выборов, наше ТВ отошло на заранее подготовленные позиции, оставив зрителя наедине со сводками ЦИК.

Всю ночь после завершения второго тура выборов, во исполнение редакционного задания, я провела с пультом в руках, отслеживая направления информационных потоков, сбалансированность мнений и равнопредставленность команд кандидатов в разных студиях.

Когда в три часа ночи марафон канала "1+1" закончился панегириком Пиховшика самому себе, я с чистой совестью выключила второй телевизор и сосредоточилась на "5 канале", который единственный отвечал информационным потребностям, психологическому настрою и эмоциональному тону ситуации, следить за развитием которой и было, по сути, главной и единственной потребностью зрителя, главным и единственным долгом телевидения как средства массовой информации. И если ночью хотя бы номинально этой необходимости адекватного отслеживания ситуации в разной мере, и в разной степени, и с разной периодичностью занимались практически все основные отечественные каналы, то утром, когда ЦИК объявил допослеобеденный перерыв, а напряжение ожидания достигло крещендо, телеканалы — кроме "5-го" и "Эры" — заткнулись наглухо. Однако "Эра", завершив свое время на Первом Национальном ранним утром, исчезла из эфира. Остался только "5-ый".

Особенно остро эта безвоздушная глухота эфира стала ощутима после того, как по дороге в редакцию я побывала на Майдане Незалежности, убедившись, что показанная по "5 каналу" революция действительно происходит, проникнувшись в очередной раз харизмой Виктора Ющенко, митинговым даром Юлии Тимошенко, обаянием Бориса Немцова, и — впервые — небывалой деликатностью огромной массы народа, залившей всю площадь вместе с подступами со стороны Октябрьского дворца и консерватории, которая в абсолютной тишине без признака ропота внимала Александру Морозу, говорившему почему-то практически мимо микрофона. Так вот, на работе оказалось, что в нашем новом офисе "5 канала" в кабеле нет. И, пожалуй, впервые за всю избирательную кампанию я на собственной шкуре не умозрительно, а физически ощутила изнуряющую мучительность информационной блокады.

И дело даже не в том, что дожидаться даже спецвыпусков на разных каналах не хватает никакого терпения и что от выпусков этих, кроме лживого официоза, нечего ждать. Дело в том, что телевизионный эфир бесстыдно продолжает жить своей собственной, отдельной от страны,

жизнью, что гламурная дребедень по-прежнему прет с экрана со всей вызывающей невозмутимостью.

Я лично по-человечески благодарна ведущим "5-го" Андрею Шевченко, Роману Скрыпину, Мыколе Вересню, Даниилу Яневскому, Роману Чайке, Светлане Рябошапке, корреспондентам Святославу Цеголко, Кристине Бондаренко, Егору Соболеву и другим журналистам канала, которые в эту ночь и в это утро не просто не дали мне сойти с ума. Но помогли в полной мере ощутить и пережить одно из самых драгоценных переживаний, которые бывают отпущены судьбой тем проклятым вроде нас, которых угораздило жить в эпоху перемен. И это было ощущением исторической избранности и исторической общности происходящего со мной и со страной здесь, сегодня и сейчас.

Конечно, "Телекритика" и я лично еще вернемся к более детальному и взвешенному разбору телевизионных полетов выборной ночи второго тура. Главное же, что нужно сделать сегодня всем нам, — это попытаться сделать свидетелями, а, значит, и соучастниками сегодняшних киевских событий на Майдане всех наших соотечественников. Прорвать блокаду. Прорубить в эфире информационную дорогу жизни. Так победим!

Анна Шерман, "Телекритика"

Ненависть до професії, або Скільки можна паразитувати на "об'єктивній журналістиці"?

26.11.2004

Цінність особистої позиції мені видається сьогодні незрівнянно вищою, ніж демарші новинників.

1. ГІГІЄНІЧНІ ПРОЦЕДУРИ

Чотири дні на Майдані Незалежності. Чотири дні відчуття, що у твоїй крові вибухають бульбашки азоту. Чотири дні усвідомлення, що свобода — це також інстинкт, у якого мокрі ноги, захрипле горло і віслюкувате бажання залишатися поміж людей, у яких також мокрі ноги, не менш запалене горло і той-таки інстинкт. Це новий досвід, однаково насичений адреналіном що для підлітка, який протягом дня більше разів прокричав "Ющенко!" або "Свободу не спинити!", ніж мешканець ашраму своє "Харе Крішна", що для бабці, чия ліва рука — у помаранчевому гіпсі, права — із саморобним помаранчевим прапором, — ця бабця спускається ковзанкою Костьольної з таким завзяттям, що мені стає соромно за свої обережні напівкочки, а також за те, що поки ця бабця перекикує автомобільні клаксони полум'яними гаслами, моя підсвідомість кілька хвилин поспіль спроможна скандувати тільки одне: "Як би це не наї...нутись".

Зустрічаєш знайомих, яких давно не бачив, і не дивуєшся. Серед них — колишні анархісти, аполітичні митці, а також люди, яких завжди вважав символами упокореності й буддистського спокою. Один із них ніяк не міг пояснити ні мені, ні собі, як так сталося, що він опинився тут і вже не зможе повернутися до буденних справ, поки не здобуде своєї крихітної перемоги — над собою і обставинами. Це дуже химерна знахідка — коли у твоєму пропеченому цинізмом естві відшуковується незнана й нібито не властива тобі емоція, коли слова, які звук сприймати іронічно (наприклад, "солідарність") враз відкривають свій сенс, свою оголеність, свою красу. Твоя особиста радість переплітається з чужою, сакральність такого моменту, про яку з недовірою читав у сумнівній літературі, спершу розповзається по тілу комашинням, потім перетворюється на якусь наркотичну залежність. Водночас внутрішньо усміхаєшся від слів "юрба",

"некерований натовп" або "мітингова стихія" — ніяк не можеш збагнути, про що вони, ці слова? Не знаю про що, але не про ті події і не про тих людей, які приходять зараз у центр міста.

Життя звузилося, стало променем. Свобода втратила абстрактність і набула якоїсь гігієнічної, процедурної функції. Індивідуальний вибір став настільки легким і природним, наче ні позаду, ні попереду немає нічого. Є лише передчуття світла, заради якого варто знехтувати роботою, рутинними обов'язками, інерцією. Позбутися цього баласту, а заодно — докорів сумління.

Але вже минуло чотири дні. Й невблаганно помічаєш, що такого штибу лірики трохи забагато у людських очах, і напади щастя стають надокучливими. По той бік ейфорії назбирується не менше вражень, які дозволяють поглянути на побічні ефекти, виявлені власною вірою в силу помаранчевого кольору.

2. НЕНАВИСТЬ ДО ЖУРНАЛІСТИКИ

Серед найважливіших втрат, які задовбували мене протягом останніх тижнів, чільне місце посідає тотальне розчарування в журналістиці. Більше того, словосполучення "об'єктивна журналістика" почало викликати у мене душевну конвульсію. І справа навіть не в рідному телебаченні, якого я панічно уникав, і не в толерантності та зваженості тих небагатьох видань, що їх доводилося визнавати за взірець "чесності". Просто це ще одна межа, яка була перейдена безповоротно.

Позбутися блювотного рефлексу від згадування одних лише назв центральних каналів вдасться не скоро. Хоча саме перебування на Майдані стало непоганою вакцинацією. Адже єдине, чого там гостро бракувало у понеділок та вівторок, — елементарної інформації. Втім, навіть на такій нейтральній царині, як інформування, виявляється, можна натерти мозолі. З'ясувалося, що інформація — не абсолютна цінність. Її кількість швидко стає критичною й невблаганно перетворюється у місиво, створює якийсь сприйняттєвий колапс. Прикладів химерного інформування до біса. Наприклад, учора мене страшенно втішив інтернетівський "**Майдан**". Протягом дня з'являлися якісь повідомлення — забарвлені достатньо емоційно — про те, що якісь п'ять тисяч п'яних і агресивних бугаїв біжать на центральні площі. Що звіди й звіди з'являються агресивні "янучари" з обрізками труб під бушлатами. У фіналі — повідомлення про те, що чергова група химерних головорізів побігла кудись у напрямку Либідської. Хто, куди й навіщо біг (і чи біг взагалі) — я так і не збагнув. Як і про російський спецназ та військову техніку. Це та інформація, яка викликає довіру в кожній людині з помаранчевою стрічкою на одязі, бо до неї внутрішньо готові. До того ж її спростування з офіційних джерел сприймається наче підтвердження. Істинний тріумф інтертексту. Тільки навіщо це все?

Останні два дні телевизор для мене знову став важливим. Почасти тому, що його сенс, приміром, на Європейській площі й у вашому домі — принципово різний. Адже вдома ви могли випадково натрапити на черговий бенефіс Піховшека чи істинну шизофренію, викликану тим, що "нашу маму і там, і тут показують" (коли в ранковому ефірі на "**Інтері**" й на "**1+1**" вивалилася одна й та ж картинка з дивним ведучим, який круто облажався й стрімко звільнився), — навіть якщо ви потрапляли на ці лайняні ін'єкції випадково, однак — вдома ящик завжди готовий надати вам шанс інтелектуально обригатися. Натомість телевизор на Європейській площі має тільки одну кнопку, налаштовану на "**5 канал**". Принаймні це убезпечує від конфузів. До того ж власне інформація на "5 каналі" мене цікавила найменше. Найбільший їхній здобуток у ці дні — запрошення тих людей, які не боялися говорити — просто й емоційно, без жодного прагнення справити враження "об'єктивності" — про власне бачення народного протесту. Зокрема, виступ Юрія Рибчинського вартував більше, ніж будь-які інформаційні зусилля. Як і прямиий ефір з Олегом Скрипкою та Фомою на "**Радіо-ЕРА**" FM. Цінність особистої позиції мені видається сьогодні незрівнянно вищою, ніж демарші новинників. Зрештою, більшість із

цих людей "втомилися брехати" надто пізно (що, звісно ж, краще, ніж ніколи), коли авторитет журналіста настільки ототожнився з опінією того ЗМІ, на яке він працює, ніби за телевізійним обличчям взагалі немає індивідуальності. Парадоксальне спостереження: коли повідомили про відставку Піховшека, чимало моїх знайомих з іронічно-скорботними обличчями казали: хто ж тепер буде так самовіддано нас локшиною годувати? Інший бік цього "співчуття" — підозра, що замість "штатних церберів" з'являться інші, досі небачені, які прийдуть під знаменами "об'єктивності" в тій таки уніформі.

Власне, з таким настроєм дивитися новини лікарі не радять. Але вчора гріх було не оцінити омовіння новинних випусків на "Інтері" та "1+1". Так, порівняно з тим, що було, — відбувся істотний поступ до "небажання брехати". Біда в тому, що сьогодні об'єктивні новини — це лише півкроку до правди. І саме тому, що об'єктивність стає на заваді прямій мові. Отже, що змінилося? Ведуча на "Інтері", щоб ніхто криво не подумав, одразу повідомила про світлі наміри. Після чого я довідався, що Путін невтомно вітає Януковича й говорить про якісь "масовіє беспорядкі". Так, події на Майдані почали показувати, — і це тішить. Але коли у **нічному випуску ТСН на "1+1"** у репортажі радісно стверджується, що "такого не було навіть на Новий рік", — у мене відвисає щелепа. Який — три крапки — Новий рік? Люди мерзнуть четвертий день поспіль, а новинний сюжет наштовхує на думку, ніби у нас карнавал триває.

Головний висновок з цих "пробних" чесних новин полягає в тому, що об'єктивність у нас — це передусім бажання залишитися осторонь, не вляпатися, промовчати, а замість цього надати в однакових пропорціях позиції "різних сторін". А те, що кількісно ці "сторони" неспівмірні, — до уваги не береться. Така об'єктивність базується на мерзенному підході: народ України заслуговує на ту ж таки увагу, що й похмільний шахтар чи ще якийсь представник сонячного Донбасу, який неодмінно розкаже, що вони годують всю країну, хоча його особисто в Києві годують люди в помаранчевому. Зрозуміло, що немає сенсу увиразнювати це протистояння. Але в нав'язуваній атмосфері братання розчиняється головне — те, ради чого я, наприклад, намагаюся більше часу тупцювати на холоді. Розчиняється пам'ять, яка в теперішніх умовах надзвичайно коротка.

Так, влада виявилася не настільки ідіотичною, як багато хто сподівався, — чотири дні минули без провокацій, ба навіть з натяком на порозуміння полярних народних дипломатій. Але який наступний крок? Нав'язування думки про те, що час "сісти за стіл переговорів", хоча пропозиція про такі переговори надходить від людей, у яких вистачає нахабності називати всенародну непокору "фарсом"? Панове "об'єктивні журналісти", рано ще дякувати прем'єру, що завдяки йому "з'явилася нація". Вашу іронію не почують. Натомість така "об'єктивність" — ще гірша, ніж мовчання.

У понеділок люди вийшли на Майдан для того, щоб довести світові, що новий президент України — це Віктор Ющенко. І важливо, щоб про це пам'ятали і через тиждень, коли бульбашки азоту в крові почнуть щезати. Ради цього варто пожертвувати "об'єктивністю".

Михайло Бриних, для "Телекритики"

Одна на всех. Мы за ценой не стоим...

27.11.2004

Честные журналисты должны противостоять новой телелжи: подмене протеста народа против фальсификации выборов технологией "раскол страны".

Пятые сутки украинского эфира, прошедшие с момента окончания голосования во втором туре, навсегда разделили историю постсоветского украинского телевидения на две неравных части. На "до" и "после" выборов-2004.

Волна журналистских акций и все новые сообщения с телеканалов об актах гражданского сопротивления наших коллег продолжают поступать едва ли не ежечасно. Я хочу подчеркнуть — гражданского прежде всего. Да, основной декларативный пафос сегодняшних журналистских заявлений строится на утверждении профессиональных стандартов, на утверждении верховенства профессионального долга. Казалось бы, наша уникальная профессия никогда и не оставляла нам выбора между долгом профессиональным и гражданским. НО годы — годы! — подцензурного манипулирования информацией, когда совершалось расписанное по "темникам" информационное преступление против народа — свидетельствуют о том, что никогда прежде нам не удавалось осознать безальтернативность этого выбора до конца. Нарушение профессиональных стандартов, функционирование в рамках созданной властью пропагандистской системы никогда прежде не осознавались журналистским сообществом в целом как антиобщественные, антинародные и противоправные действия. Это произошло лишь теперь.

В одночасье устремившиеся к объективности и сбалансированности телеканалы все теми же устами все тех же своих лиц с энтузиазмом начали отсчет объективности с чистого листа.

Реальность взорвала цензурированную рутину информационного поля. Оранжевая революция с площадей и улиц городов Украины, наконец-то, хлынула в телевизионный эфир. При этом для фактически происходящей революции в новостном эфире оппозиции не потребовалось занимать телецентр, не потребовалось "брать" в свои "оранжевые" руки менеджмент телеканалов. Телевидение сдало свои провластные позиции под давлением общества. Того самого общества, которое многотысячными колоннами заполонило улицы украинских городов.

Народ Украины, не стерпевший обмана и насилия от власти, в поисках правды и справедливости вышел из теплых квартир на ноябрьский холод. И лишь после этого большинство известных телевизионных лиц решилось рискнуть теплыми местами на престижных телеканалах. Как результат — менеджмент пошел на уступки, о которых невозможно было и мечтать. Журналисты горды и счастливы. И, празднуя победу над цезурой, хочется верить, отдают должное народу-освободителю.

Вместе с тем, есть смысл обратить внимание на то, что происходит в эти дни в эфирном пространстве телеканалов — помимо выпусков новостей. Оказывается, там, вырвавшись за пределы новостийного формата, мощный поток изощренного демагогического блефа агонизирующего режима буквально топит, нивелирует до ничтожности все те объективистские подвижки в информационных программах, которые корпоративное сообщество склонно воспринимать как окончательную и бесповоротную победу Правды.

С запаздыванием, но с огромным напором машины **Первого Национального и "Интера"** перехватили-таки единственно адекватную ситуации технологию марафона. На УТ-1 вторые сутки с утра до вечера продолжаются депутатские бои без правил. То при молчаливом безвольном попустительстве телеведущего Василия Бирзула, в адрес которого взмолился во время эфира один из провластных депутатов: "Пане Василю, ви ж якось керуйте!". То при жестком манипулятивном напоре стахановки-ударницы Ольги Таукач, сбивающей диалог до уровня решения бытовых проблем на Крещатике.

Фальшь примирительных трехцветных слоганов "Интера", манипулятивные студийные игры в представительство разных точек зрения и шизофреническая сбалансированность новостийных блоков воплощает последнее ноу-хау — спецоперацию ""донецкие" тоже выходят на улицы, тоже мерзнут и тоже хотят справедливости". Эта **"донбасская справедливость"** имеет единственную цель — подменить проблему фальсификации выборов проблемой противосто-

яния регионов, имеющих равное право на защиту интересов своих кандидатов. Чем больше "донецких" массово грузят в поезда и везут в Киев, тем более сбалансированно "интеровский" эфир представляет точку зрения граждан юго-востока. Преступление власти перед народом и народный протест вновь и вновь обретают подложный вид межрегионального противостояния.

Так что как бы ни хотелось революционерам-победителям на центральных каналах чувствовать перехваченную инициативу в своих руках, наиболее адекватным историческому моменту по-прежнему остается "5 канал". Несмотря на явное техническое несовершенство, нехватку камер и ограниченность кадровых ресурсов, 5 канал демонстрирует, что современные телевизионные технологии — это не столько технические ресурсы, сколько человеческие — интеллектуальные и нравственные. Именно они побеждают даже в той ситуации, когда в телевизоре вместо красивой качественной картинки — дребезжащая и неразборчивая хрипушка. Живой эфир остается живым, несмотря ни на что. Потому что его пульс совпадает с пульсом страны. Беспримечен профессиональный подвиг журналистов "5 канала", вот уже пятые сутки не прерывающего телемарафон, начавшийся вечером 21 ноября. Круглосуточное прямое включение с Майдана, репортажи из регионов, сводки и включения из всех уголков страны, хроника сопротивления и непрерывающийся поток гостей студии: вип-персоны всех политических ориентаций, представители общественной элиты, культовые персонажи наших дней чередуются с должностными лицами всех рангов, общественными деятелями разных сфер. Все это во имя одного — во имя максимально объемного и полного представления, как и почему живет страна сегодня, чем и ради чего она будет жить завтра.

И именно на "5 канале" ночью с 25 на 26 ноября была показана "Закрытая зона" Владимира Арьева, построенная на материалах любительского видео, присланных добровольцами из разных регионов нашей необъятной родины. Кадры вопиющих нарушений, запечатлевшие откровенную уголовщину на избирательных участках — это **всенародный документально доказанный приговор власти. Приговор, который на центральных каналах с маниакальным цинизмом власть пытается перевести в диалог.**

И стоит заметить, что журналисты, втягиваясь в технологию пререкания с народом, выступающим против преступной власти за демократические выборы, вновь забывают о том, что выбора между гражданским и профессиональным долгом у нас нет.

Ситуация развивается столь стремительно, что любая, даже мимолетная фиксация собственноручно журналистского внимания на собственных "оранжевых" достижениях, на том, что удалось схватить за бороду призрак объективности и сбалансированности, — это уже сдача, уже предательство. Предательство миллионов людей, которые не уходят с площадей и улиц гремя с чувством выполненного долга лишь на том основании, что они уже мерзли вчера. Потому что ничто — ни демагогия власти, ни смена технологических приемов, ни очередной подлог — не вводят в заблуждение наших сограждан, не дают им права считать цель достигнутой, пока право и правда не восторжествовали. Люди, пятые сутки терпящие испытание холодом, враньем и неизвестностью, не только не падают духом, но преисполняются решимостью идти до конца. Они знают и понимают, что правда — не в их промерзших ногах, не в их озябших руках, но в их горящих сердцах, требующих справедливости, и в их светлом разуме, не поддающемся деморализующему подлогу.

Этой предельной чуткости, этому чувству правоты и правды, не терпящему компромиссного малодушия, — стоит сегодня поучиться и нам, журналистам. Это важно осознать как никогда всем лицам и прочим частям тела телевизионного организма страны: сегодня нет наших отдельных профессиональных проблем, правды и побед. Сегодня не имеет ценности каждый отдельно сделанный шаг. И уж тем более нет времени на то, чтобы любоваться собой за эти отдельные шаги. Народу, Стране, всем нам важен и нужен мощный непрерывающийся процесс

донесення до сообщества, в том числе — международного, СУТИ событий, происходящих в стране.

В стране произошла фальсификация выборов: криминальное преступление государственного масштаба. Все остальное — в том числе и спецоперация под названием "раскол страны" — лишь попытка власти совершить еще один подлог. Попытка уйти от ответственности перед народом и перед законом. Телевидение, еще не отмывшись от соучастия в фальсификации выборов, теперь позволяет втянуть себя в фальсификацию раскола и искусственного противостояния регионов.

Будем бдительны!

Анна Шерман, "Телекритика"

Голоси волаючих у російській інфопустелі

28.11.2004

Вчора, 27 листопада, лужковський канал ТВЦ пояснив політичну кризу в Україні підступами Заходу. Сотні тисяч людей, які протягом дня постійно перебувають на Майдані Незалежності, приходять сюди на кілька годин, прогулюються Хрещатиком у небаченій тіснєві, — це, за оцінками програми "Post scriptum", "хорошо организованная толпа". Тільки не свідомий власної гідності народ...

Більше того, ТВЦ озвучує бажаний для російської влади сценарій поглиблення кризи — шляхом втручання у внутрішні справи України: "Мы не должны стесняться этого — даже ценой нашей дружбы с ЕС и США, но даже и целостности Украины".

А де ж російська інтелігенція? Де її громадянська позиція? Де вимоги до ЗМІ подавати збалансовану інформацію?

Поки що до нас прориваються лише поодинокі голоси інтелектуальної еліти Москви, Петербурга, Сочі... Чому Сочі? На Майдані я, нарешті, побачив російський трикоколор. Запитую чоловіка років 50-ти:

— Вы откуда?

— Из Сочи. Вениамин Споревой.

— А почему вы решили приехать в Киев?

— Потому что мне стыдно за Путина.

— То есть?

— Ну, без его участия в том, что случилось в Украине, не обошлось. А верить нашим телеканалам нельзя. Мы не имеем объективной информации об оранжевой революции.

Аналогічну думку висловила відома російська соціологиня Анна Андреєнкова, яка від славнозвісного Центру Левади контролювала Національний екзит-пол'2004. Вона надіслала такого листа на адресу фонду "Демократичні ініціативи":

"Дорогие коллеги! Мы вернулись в Москву, занялись обычными делами, опросы идут один за другим, но мысленно мы в Киеве вместе с вами. По телевидению смотрю только "Evropews" и слушаю радио "Эхо Москвы", на которых более или менее объективная информация о происходящем. На других каналах — типичное "запудривание" мозгов. Особенно ужасно смотреть на это, когда ты вернулся из оранжевого Киева, а по телевизору показывают массовые голубые акции.

Хочется выбежать на улицу и кричать: "Ребята! Это не так, не верьте этому!"

Никогда так не было стыдно за Россию!"

Віталій Довгич, для "Телекритики"

Хуже вранья — только лицемерие

29.11.2004

Есть такая услуга за бугром для всех желающих наших: смотреть родные программы в великом множестве каналов — русские, украинские (почти все, за исключением УТ-1, которое, впрочем, уже неизвестно где смотрят) — на экранах с замечательной западной картинкой. За европейскими границами ведь уже собралось множество нашего люда. Или на заработках, или на ПМЖ, или неизвестно как, но известно почему.

Я по старой привычке, помимо украинских, подписался только на один московский канал, но зато на Первый (ОРТ). Пахнуло невероятно знакомым, но значительно ухудшившимся и уж точно не знаю какой свежести. Никогда ни наше, ни московское ТВ, которое все же было впереди, не выглядели столь убого и непрофессионально. С последними могикианцами настоящего телеталанта, но утопленными в океане эфира "мылом", попсой, мордобоем и враньем. Даже у высокочтимых Познера и Сорокиной — особенно в период украинских выборов — главными выступающими стали Жириновский с Павловским да Рогозин с Ципко. О других и правых и речи нет.

Послушайте, впервые лет за пятнадцать в информационных выпусках появились отклики.

Сильнейший одобрямс трудящихся по поводу крепнущей вертикали власти или замены льгот деньгами, а также того, что назначение губернаторов для народа гораздо лучше выборов.

При слове "выборы", и, особенно, в Украине, экран 1-го канала начинает плавиться и биться в конвульсиях и злобе по поводу националистов и бендеровцев, которые продались американцам, европейцам, и конкретно теперь уже полякам. В основном, дети и студенты, которые приходят на Майдан, чтобы слушать концерт.

На первом месте по истерической злобе этот небритый коротышка на крупном плане с грязью в бороде, на языке и в голове. Однако, единый в своем роде ненавистник рода человеческого, и, в частности, Грузии и Украины, М.Леонтьев. Надо быть весьма близким "к самому", чтобы так врать и поносить целые народы. И при этом иметь чистые, почти детские глаза, глядящие в камеру. Какая порода? Абсолютно лицемерная. Виртуоз.

Есть у кого учиться и кому подражать. Очень не слабо, когда Хозяин говорит, что он примет и признает любого из кандидатов украинских, но к себе на день рождения приглашает самого крупного и любимого. И тогда, по словам одного киевского журналиста, "бывший кагэбэшник принимает бывшего уловника". Замечательная картина. Опять же в смысле лицемерия. А крупная фигура, спустя время, сентиментально признается, что ему очень не хочется, чтобы "проигравшие" чувствовали себя обманутыми. Хотя для обмана все было сделано. И власть ему не нужна, если прольется хоть капля крови. Хотя ради власти и кресла, что для них равнозначно смыслу жизни, в состоянии сделать многое. Такая школа — школа советского лицемерия. Лучшая в мире. И плевать им на проигравших, а тем более на выигравших.

С трудом смотрю 1-й московский, где крепчает пропагандистский маразм злости и лицемерия. Но дело в том, что любой телек на любом канале лучше всего просвечивает, а зрители долго не выносят злые мысли и физиономии. Разлитие желчи и ненависти еще никому не повысило рейтинга. Вспомните наших, столь разных, и Лапикуру, и Пиховшека. А с ними вместе усы представителя братчиков. На злость противно смотреть — закон ТВ.

Смотрю дальше 1-й московский, который, оказывается, за рубежом и без наших не обходится. Участвуют из добрых и коммерческих побуждений в области глобального рекламного рынка. На грамотном украинском языке заполняют все рекламные паузы, причем для всей Америки и всей Европы. Замечательные водки наши рекламируют.

Нельзя отрицать, что уже давненько и дружно вся Украина с Россией и Белоруссией пребывают в состоянии устойчивого алкогольного опьянения — так теперь наши рекламщики посягнули в отношении пьянства на полмира.

Все делается порядочно и по закону. Появляются симпатичные ребята-актеры и разыгрывают милые сценки во славу бутылок с Благовым, Мягковым и еще каким-то Бондаревым. Всячески хвалят водку, братство тех, кто ее пьет. Но в начале и конце каждого ролика рекламного как порядочные и законопослушные пишут титрами на родном языке: "МОЗ попереджує: зловживання алкоголем шкідливе для вашого здоров'я". Утешает одно в мировом пространстве, что еще не все выучили украинский язык и не знают, кто такой Бондарев.

Изо дня в день, из вечера в вечер идет шикарная рекламная кампания на весь мир, связанная с лицемерием и прозрачным, как слеза, черным юмором. Важно, что марка хорошо защищена с помощью лазера и нахальства.

Перечитал материал и вспомнил старую советскую застольную песню, которая может быть популярна и сейчас, не дай бог.

"Выпьем за Родину, выпьем за Сталина,
Выпьем и снова нальем!"

Только не давайте петь и пить Кобзону, пожалуйста. А то его уже никуда не пускают.

Юрий Иванов, для "Телекритики", из Мюнхена

Доверенное лицо телезрителя

30.11.2004

Телемарафоны и прямые трансляции в режиме нон-стоп в течение недели после 21 ноября стали, практически, единственным режимом функционирования нашего телевидения...

Сверхскоростные революционные изменения событий, мощь и разновекторность информационных потоков диктуют эту форму как наиболее эффективную для своевременного и адекватного отражения происходящего в стране. Сегодня, 30 ноября, с утра прямыми включениями заняты эфиры одновременно нескольких центральных и местных каналов. В режиме онлайн транслируется заседание Верховной Рады, заседание Верховного Суда, выступление премьер-министра Виктора Януковича в пресс-центре своего выборного штаба... Продолжается десятые сутки марафон "Выборы-2004" "5 канала" и вот уже несколько дней с ним в унисон беспрецедентно напрягается **ТРК "Киев"**, квинтэссенция эфиров которых — прямые включения с Майдана и мест пикетирования участниками гражданского протеста зданий органов власти. Разрастаются дискуссионные блоки **Первого Национального, ТРК "Эра", "Интера", "1+1", ICTV, Нового и "Тониса"**.

Все это, конечно, позволяет зрителю, с огромным трудом переваривая вдруг свалившийся на него огромный массив информации, получить объемную картину происходящих в стране мощных процессов передела, перестройки, разрушения и одновременно становления во всех сферах национальной жизнедеятельности. Вместе с тем, какофония мнений, словесные баталии, выливающие в эфир потоки оценок и прогнозов, имеют абсолютно неструктурированный, бессистемный характер. Вследствие этого **дезорIENTATION населения страны в происходящих событиях** — та роковая роль, которую может (есть подозрение, что не только спонтанно, но и преднамеренно) сыграть телевидение в сегодняшний переломный момент. И тем более это опасно для общества — если это стало действительно новой технологией олигархических каналов. Если их хозяева — Медведчук, Пинчук, не в силах удержать собственные редакционные коллективы в цепях прямой цензуры и информационного киллерства, таким образом хотят

просто **утопить фактаж и адекватную передачу сути происходящего** в потоках разновекторных субъективных оценок и мнений.

Опасность эта тем более вероятна, что в процессе длительной "темниковской" эволюции и скоропалительных революционных преобразований информационно-аналитические службы телеканалов оказались либо разрушенными и неструктурированными, либо деморализованными, либо лишенными перспективных стратегий собственного развития.

До сей поры основная направленность журналистского движения за профессиональные права, основной пафос этой борьбы состоял в возможности реализации права и долга СМИ адекватно полно информировать население. И на сегодняшний день — благодаря консолидированным корпоративным усилиям — информационное поле действительно имеет достаточно насыщенный и всеобъемлющий характер.

Однако не произошла и неизвестно, произойдет ли в ближайшем будущем **кадровая люстрация** на телеканалах. А раз так — то по-прежнему руководители информационно-аналитических служб телеканалов в большинстве своем **были и остаются ключевыми фигурами осуществления информационного заговора власти против народа**. Да, на сегодняшний день некоторые из них (только некоторые!) либо формально, либо фактически отстранены от процесса подготовки информационных выпусков. Но все они по-прежнему остаются не только **доверенными лицами обанкротившегося режима, но и главными аналитиками эфира**, стыдливо прикрывая свою демиургическую беспомощность так называемым авторским форматом (вспомним первое появление в "новой роли" в "Эпицентре" за 28 ноября Вячеслава Пиховшека).

Между тем страна в переломный момент своей жизни нуждается в грамотной, тонкой и взвешенной телеаналитике. Нуждается в телеаналитике, к которой у народа, к тому же, не подорвано доверие — вследствие многолетнего прислужничества и проституирования основных наших ведущих основных политических программ. Фактически, время **задавать** вопросы постепенно, но неуклонно сменяется моментом, когда становится важным на вопросы **отвечать**. И мы сталкиваемся с тем, что телеканалы, долгие годы существовавшие в режиме "темников" и политического заказа, когда фигура аналитика и лидера информационной службы была заменена фигурой ставленника власти — пропагандиста, агитатора, информационного киллера, гипнотизера-шарлатана — не обладают на сегодняшний день кадровым ресурсом профессиональной и незапятнанной репутационно аналитики.

Не имея возможности в последнее время уделять достаточного внимания печатной прессе, тем не менее, хочу отметить пример того, как грамотно осуществляет сбалансированный, но внятно позиционированный анализ событий и тенденций **"Газета по-киевски"**. День за днем издание справляется с аналитическими задачами. День за днем последовательно, внятно и деликатно, без политиканства и стремления оседлать победительные тенденции, простым и понятным языком на основании достоверных данных газета доносит до читателей-сограждан информационную суть событий и отслеживает процессы в ключевых, жизненно важных сферах.

Скажем, отставка Тигипка, как минимум, трактуется телевизионными экспертами как очевидный крах выборной кампании Премьер-министра, которую Тигипко возглавлял. И как максимум — маневром на случай повторных президентских выборов, где Тигипко может предстать новым кандидатом от власти. А "Газета по-киевски" дает и еще одну, не менее вескую, версию реальных причин шага экс-главы Нацбанка: бандитская власть, потерпев фиаско в попытке отобрать у страны право голоса, готовится отнять у нее деньги. И жест Тигипко — это возможный отказ от пособничества.

Сегодня все мы, как никогда, нуждаемся в авторитетном, объективном и взвешенном анализе того, что произошло, происходит, может и будет происходить в стране. В то же время, многолетнее отсутствие в эфире телеканалов истинной аналитики, подмена ее заказной публици-

тикой и заказными публицистами, диктует **главную задачу** телеканалам на текущий момент. А именно: **поиск новых лиц**, способных не только интеллектуально удовлетворить означенный выше спрос на профессионализм, но и имеющих моральное право взять на себя **обязанности доверенного лица телезрителя в отечественном эфире**. "5 канал", ТРК "ЭРА", "Тонис", ТРК "Киев" — каналы, сумевшие во время выборов предложить зрителю полную и объективную информационную картину событий, теперь **должны попытаться и решить проблему восстановления в правах суперклассной телеаналитики**. И должны сделать это как можно скорее, пока не закончился кастинг на главную роль главного телешоу "Новогоднее обращение Президента к народу".

P.S. — Выход в эфир — после многолетнего в нем отсутствия — Александра Ткаченко на Новом канале, пусть пока что и не в собственно-аналитическом, а в студийно-дискуссионном формате, безусловно, знаковое событие. Единственный топ-менеджер, сохранивший — ценой ухода на несколько лет из кадра — свой профессиональный статус телеаналитика, безошибочно уловил время для возвращения. Что — при благоприятном для медийного климата дальнейшем развитии политических событий — лишь подтверждает насущную потребность телевидения в возрождении жанра телеаналитики и возвращении ему доверия зрителя.

Анна Шерман, "Телекритика"

Польові дослідження протесту

02.12.2004

Перебіг останніх днів на Майдані виштовхнув із моєї свідомості доволі прикру, на жаль, цитату зі стрічки "Кримінальне читиво". Якщо пригадуєте, коли до розгублених бандюків Траволти і Джексона, підігрітих істерикою чемного обивателя Тарантіно, приїхав "містер Вульф" (Харві Кейтель), щоб ліквідувати їхню проблему з трупом у машині, — всі вони невимовно зрадили від його програми дій. Натомість Кейтель їх вчасно поінформував: "Панове, рано один в одного відсмоктувати".

Це відчуття передчасності багатьох емоцій, які лише виснажують і розбещують, посилила одна підслухана мною фраза. Розповідаючи по телефону про те, "як там у Києві", один львів'янин сказав: "У нас усе нормально. Правда, почалася ейфорія — і це дуже погано".

Причин для ейфорії більше, ніж потрібно. Протягом тижня усі побоювання, що влада штурмуватиме наметове містечко або пікети біля АП, чи ще якоїсь урядової біди, не справджувалися. Розгубленість та поступки чільних урядовців, відставки, заяви про підтримку Ющенка, пробудження зародкової чесності в новинних блоках деяких центральних каналів, ультиматум Кучмі (на час написання цієї статті — успішно проігнорований), і найголовніше — невтомність народу, — все це свідчить, що зворотного шляху немає. А отже, перемога бігає десь поруч. Зрозуміло, що без такої налаштованості на швидкісний тріумф неможливо підтримувати належний масштаб протесту. Інша річ, що *у нинішньому протистоянні ейфорія — єдиний непотріб, що його варто позбутися*, принаймні — локалізувати довкола сцени, з якої обвалюється цілком зрозумілий передоз "слави" усім присутнім.

Одну з ночей протинявшись у пошуках цейтгейсту, я все ж таки переконався, що майданна атмосфера чудово співіснує з крицевою дисципліною та холодною волею до перемоги. Люди, які заблоковують у центрі міста заледве не кожне підворіття між третьою та п'ятою ранку, — єдина можливість відчувати впевненість і справжність тих сотень тисяч голосів, що крають простір довкола "Галі".

Ці мої нічні походеньки подарували, окрім вже звичного драйву і впертого народного безсоння, чимало парадоксальних спостережень — веселих і прикрих. Показувана у теленовинах картинка — занадто висушена й дистильована, щоб передати дух і настрої центральних вулиць та будівель міста. Адже крім зразкового й тому одноманітного Майдану, є ще й Український дім, який тепер нагадує щось середнє між вокзалом, притулком та схроном. Затхле повітря, сотні втомлених, немитих тіл зі своїми неспокійними снами, черги за бутербродами, консервами чи печивом, за чаєм-кавою, за таблетками та новинами "5 каналу". Внизу, біля туалетів, — стратегічні запаси, добуті у якомусь революційно-хаотичному пориві: кілька мішків картоплі, цукру, якісь коробки, а біля них — могутні колони туалетного паперу: цього ресурсу точно вистачить до весни, було б тільки бажання ним користуватися.

Теперішній Український дім — це унікальна субкультура, утворена з людей, яким нема чого втрачати, які приїхали виборювати свободу, яким просто цікаво і яким нікуди подітися. Бабусі з онуками однаково гризуть "Мівіну", однаково моляться, однаково виходять у ніч. Між ними усіма немає нічого спільного, крім усвідомлення винятковості наданого долею шансу. І це дозволяє поблажливо ставитися до випадкових персонажів, які неодмінно вигулькують там, де існує "халыва". Один з таких — достатньо пропитий тип — легко вициганивши кілька банок консервів, спробував реалізувати основний пункт своєї програми, — зажадав ще й "сольоних огурчків". Цей алкан в Українському домі, як і безпритульний підліток, на чийй голові більше зеленки та гематом, ніж волосся, як і декласовані мисливці за онучами, що з радістю гребуть доступну "гуманітарку", а потім з нею поспішають на базар, — вельми зворушливі типажі. Було б якось не по-людському, якби революція минала без анархічного присмаку, — хтось розуміє свободу саме так.

Але у тому ж таки Українському домі — один з найкращих зразків самоорганізації: власна охорона, фейс-контроль, чергування на визначених об'єктах, чіткий розподіл у всьому, струнка — майже військова — ієрархія. Відчувається, що люди не танцювати сюди приїхали й для них свято може бути тільки одне — перемога. Їхній протест — істинний зразок для киян, бо для них це — єдина робота, якій варто присвятити себе до останку.

Водночас нічні вулиці міста пронизані безтурботнішою атмосферою. Попри те, що час од часу з Майдану нагадують: влада може застосувати силу. Все це ніби не стосується людей, згуртованих довкола джипів, що функціонують в режимі радіоприймачів. Ближче до ранку всі починають активніше рухатися під "Океан Ельзи" чи "ВВ", але залишаються на місці. Нікуди поспішати.

Що парадоксально: батареї пляшок з-під водяри, культурно вишикувані під вікнами зачинених магазинів та бутіків, — і мінімальна кількість вгашеного контингенту. Протягом ночі, ошиваючись біля АП, мені вдалося побачити лише одного сумнівного типа, який випромінював очевидну деморалізованість. Проте його швидко вгамували цілком мирними стусанами, після чого заспокоєний борець розчинився у просторі. Безалкогольність цього опору стала для мене колумбівським відкриттям. Народ наче забув про традиційні засоби "зігрівання". Що замість цього? Декілька хлопців під своїм сільським транспарантом грають пластиковою пляшкою в "собачку". Інша група пікетувальників цілком могла би взяти участь у конкурсі колобоків чи капустає. З вікна однієї помаранчевої таксівки полум'яно вигукує "Ющенко" баришня у костюмі блядовитої медсестри, своїми тілесами піднімаючи, так би мовити, патріотизм населення.

Тим часом значення дрібних революційних перемог, яким так тішилися кілька днів тому, поступово вичахає. І у багатьох прихильників тактика "великого стояння" викликає щодалі більше нарікань. Бо з одного боку — лавина голосів про тотальну брехню, фальсифікацію та злочинність влади, з іншого — демагогія та зустрічні звинувачення, спекуляція словами та намірами, як це сталося у випадку з сепаратистськими заявами на сході України.

Найприкріше, що центральні ЗМІ, задекларувавши чесність, спромоглися у цій ситуації лише виконувати роль ретрансляторів теперішньої новинної какофонії. Учора вам показали чиновника, який фактично закликав до розколу України, сьогодні — того ж діяча, що невинно запевняє: мене не так зрозуміли. Слова-горобці запорошили медіа-простір, а вершина цієї еквілібристики — слухання у Верховному Суді — може спантеличити кожного уважного громадянина, який дивиться прямі трансляції звідти. А на бекграунді — виснажливі теле-, радіомарафони, учасники яких вибухають праведним гнівом. Це розпечене каміння падає в бездонну ополонку владної бездіяльності — шипить і парує, але однак опускається на дно, де тиша, спокій і перегнивання решток залишається єдиною нормою, єдиним законом буття, єдиним значенням слова "стабільність".

Михайло Бриних, для "Телекритики"

Вернулся, чтобы уйти

8.12.2004

Информационная лавина, захлестнувшая практически все телеканалы, докатилась, как уже писала "Телекритика", и до Нового канала. В "Репортер" вернулась ведущая Иванна Найда, а в информационную аналитику в формате "гость в студии" — Александр Ткаченко ("Круглый стол"). Последние события в стране, очевидно, дали возможность руководителю Нового вспомнить "Пислямову" — блестящую аналитическую программу, аналог которой так и не появился на нашем телевидении. Несмотря на то, что журналист Александр Ткаченко долгое время был угнетен менеджером Александром Ткаченко, профессиональные навыки журналиста оказались не растерянными. Даже более того. Умение непринужденно держаться в кадре, задавать собеседникам интересные и острые вопросы, не пропускать ни одной "подачи" от собеседника — все эти способности Александр Ткаченко не утратил так же, как спортсмены не утрачивают мышечную память.

Кстати, зрители, как сообщила "Телекритике" пресс-служба Нового канала, те самые, которые, по мнению некоторых телеаналитиков, требуют только низких зрелищ, уже успели по достоинству оценить новый формат. Так, рейтинг эфира программы "Круглый стол" от 6 декабря с руководителем предвыборного штаба Януковича Тарасом Чорновилом был довольно высоким. По Украине доля смотревших программу Ткаченко составила 16,35 %, а по Киеву 17,74 %. Для сравнения: доля популярного фильма "Ирония судьбы, или С легким паром", транслировавшегося в эфире "Нового" 21 ноября в 20 часов, составила 15,3 %.

Впрочем, это не удивительно. Программа по драйву, напряженности и актуальности могла бы посоревноваться и с хорошим детективом. Тарас Чорновил явно не ожидал от Александра Ткаченко такой жесткости, поэтому пытался использовать всю уже наработанную за время избирательной кампании патетику и демагогию. Однако это ему не очень удавалось. Ведущий очень вежливо и очень твердо добивался ответа на вопрос (цитируем по сайту Нового канала).

"Олександр Ткаченко: А яким чином Янукович не буде представником влади, адже він пішов у відпустку, але залишився Прем'єр-міністром. Чи не логічніше було б тоді, щоб він подав заяву про відставку?"

Тарас Чорновіл: Вибачте, коли ми говоримо влада/не влада, я би не хотів звинувачувати Ющенка в убивстві Георгія Гонгадзе. Дуже би не хотів. Але Ющенко був Прем'єр-міністром. Був владою, коли убили Георгія. Коли арештовували студентів 9 березня. І не зробив жодної заяви навіть постфактум на підтримку цих студентів. Знаєте, я не хотів цього говорити, але

знаєте, давайте будемо послідовні у відношенні до обох — і до Ющенка, і до Януковича. Влада у нас дуже різношерстна.

Олександр Ткаченко: Я насправді не хотів про це згадувати, я поставив логічне, нормальне запитання. Верховна Рада проголосувала за відставку уряду...

Тарас Чорновіл: Неконституційно...

Олександр Ткаченко: ...добре, не простіше тоді було б на місці Януковича самому подати заяву про відставку і піти на вибори, вже не будучи Прем'єром у відпустці?"

Новый тезис донецкого кандидата в президенты: "Я — оппозиционер, Ющенко — власть" при попытке обкатать его и на ведущем "Круглого стола", был тут же подвергнут сомнению:

"Олександр Ткаченко: Якщо брати до уваги сьогоднішню заяву Януковича, виходить, що це не він кандидат від влади, а фактично Ющенко, бо він називає його представником тих сил, які хочуть повернутися до влади, чи вірніше, є у владі. Чи можете ви навести хоч одну тезу тих людей, які зараз при владі, на підтримку Ющенка?"

Тарас Чорновіл: Знаєте, мені здається, цих дій достатньо. І фінансування, і той так званий нібито адмінресурс, який хитро почав переорієнтовуватися і далеко не лише на Західній Україні, і ті відверті провокаційні дії, які йшли нібито "ведмежа послуга" Віктору Януковичу. Основний пункт — це те, що гарант Конституції чомусь в один прекрасний момент, я ніколи не повірю, що він зараз не має реальної влади і реального впливу на ситуацію в країні, не повірю, і не переконаєте мене, що він відмовився виконувати функції гаранта Конституції в той момент, коли починалися дії, які явно пахли державним переворотом.

Олександр Ткаченко: Мене не полишає відчуття, що у Януковича і у вас зараз говорить якась образа?"

В конце разговора Тарас Чорновіл виглядал, как ребенок, которому так и не дали возможности попоказничать взрослым.

Вчорашний ефір с Жанной д'Арк українського політика — Юлією Тимошенко — был тоже достаточно жестким и напряженным. Несмотря на то, что Юлия Владимировна пускала в ход все свое несомненное женское очарование, Александр Ткаченко не вышел из роли и подыгрывать красивой и умной женщине не стал. Он выяснил у Юлии Тимошенко все, что было интересно ему и зрителям, не дав увести разговор в какое-то иное русло, хотя такие попытки время от времени предпринимала опытный политик Тимошенко. Неумолимый ведущий задавал самые неприятные вопросы: и о переговорах с штабом Януковича, и об Интерполе, и о доходах (этот вопрос беспокоит не только и не столько бедных украинских избирателей, сколько богатых украинских политиков). Впрочем, госпожу Тимошенко эти вопросы если и смущали, то свое смущение она очень ловко скрывала.

Данных о рейтинге этого эфира у "Телекритики" пока нет, но мы уверены, что он был тоже довольно высоким. Люди изголодались по нормальной информации и устали от пиара, хоть белого, хоть черного, в эфире.

Остается лишь сожалеть, что возвращение в эфир Ткаченко-журналиста, который на сегодня мог бы, пожалуй, единственный составить конкуренцию с недавних пор "объективированному" Вячеславу Пиховшеку, окажется краткосрочным. Как уже сообщила "Телекритика", Александр Ткаченко уходит с первого января 2005-го с Нового канала, хотя и не комментирует ни факта, ни его причин. Впрочем, можно предположить, что при благоприятных политических обстоятельствах Ткаченко может совсем скоро вновь где-то появиться в новом-старом качестве. Скажем, трудно предположить, что его кандидатура не будет рассматриваться в связи с движениями в сторону Общественного ТВ, которые наверняка будут инициированы сразу после третьего тура выборов. Так что, возможно, у телезрителей есть все шансы, наконец-то, увидеть в отечественном эфире конкурирующих телеаналитиков на конкурирующих телеканалах.

Цена живого эфира

16.12.2004

Мозговой штурм в прямом эфире — просто таки ноу-хау для ток-шоу.

"...Я склоняюсь к мысли о том, что антиобщественная роль нашего ТВ сегодня — не столько в недостаточном или искаженном информировании, сколько в препятствовании полноценной непосредственной аналитической рефлексии на происходящее в стране и вокруг нее.

Страусиная информационная политика привела к вымиранию масштабных и оперативных общественно-политических, социально ориентированных телепроектов, нацеленных на конструктивное (не демагогическое, не манипулятивное) обсуждение реальных сегодняшних проблем государства и общества.

На телевидении сегодня лежит ответственность за то, что мы живем, под собою не чуя страны..." Так заканчивался мой текст "Доказательство от противного", опубликованный в "Телекритике" ровно год назад — в начале декабря 2003.

Нынешний же мой опус намечался как оперативный панегирик выпуску программы "Я так думаю" на "1+1" за прошлый четверг. "Донбасс: резерв или резервация?", — так или примерно так была сформулирована тема программы, что не помешало ведущей вывести собравшихся в студии за пределы столкновения полярных стереотипов в область анализа реальных проблем не только будоражащего выборную повестку дня региона, но и весьма успешно наметить системные политэкономические горизонты для Украины в целом.

Этот прямой эфир продемонстрировал, что путь преодоления противоречий между нашим Востоком и нашим Западом лежит в интеллектуальной сфере. И это было, во-первых, — красиво...

Красиво настолько, что даже само название программы, прожившей в эфире не один год, неожиданно приобрело новый смысловой оттенок: оказалось "Я так думаю" — это не только представление готовых точек зрения, не только презентация определенного спектра сложившихся мнений. "Я так думаю" — это еще и процесс. Процесс мышления — вдохновенный и величественный в своей непосредственности мозговой штурм.

Собственно, эту же вдохновенность и величественность вполне резонно было бы распространить в качестве основных определений многих сегодняшних программ. Чего стоит хотя бы последний выпуск — да, не прямоэфирной, по сути, сценарной, постановочной, интеллектуально-декоративной, но все же — живой и вибрирующей сегодняшними темами и лицами программы "**Двойное доказательство**" на том же "1+1", в котором предварительные итоги оранжевой революции подводили первые лица, непосредственные участники уличных и информационных событий: Юлия Тимошенко и Тарас Черновол, Михаил Погребинский, Игорь Грынив и грузинский бархатный революционер Георгий Меладзе.

Процесс мышления — непосредственный и внятный — именно то, чему предается вышедшее из анабиоза отечественное общественно-политическое вещание с ностальгической остревенелостью. Ностальгической не столько потому, что опыт подобной интеллектуальной и информационной открытости нашему телевидению знаком эмпирически, сколько потому, что такой режим существования кажется ему сегодня родным и естественным априори.

Что остается в этой ситуации несчастному телекритику, "измученному нарзаном" многолетнего телевизионного политесного словоблудия и слабоумия? Казалось бы, только одно — идти, приветствовать, рапортовать... Увы, желание такое приходит вместе с чувством глубокой

обиды... Даже не за свои собственные, и не тех же телевизионщиков "бесцельно прожитые годы"... **Обидно, как принято говорить, за державу, прожившую большую часть своей независимости в многолетней телевизионной коме. Еще обиднее, что это патологическое состояние постигло нас не как следствие какой-то одномоментной политической или социальной катастрофы, но развивалось как патологический процесс по взаимовыгодной договоренности высоколобых топ-менеджеров с толстолобыми олигархами-партайгеноссе.**

Хочу поделиться личными интимными подробностями: как правило, желание поскорее забыть обиду и тем самым снять собственное болезненное эмоциональное напряжение — это моя жизненная, житейская склонность, которая многие годы радует и меня, и моих обидчиков.

И, казалось бы, вступив в близкие отношения с телевизором как предметом постоянной головной и душевной боли, можно было бы и в отношениях с его обитателями этой своей простибельной и прощающей склонности поддаться. Можно было бы, тем более, что все эти мои игрушки-войнушки никому не видны и не важны. Но нельзя, потому что всем видны и важны игрушки-войнушки совсем другие.

Поэтому я возвращаюсь к "донбасскому" "Я так думаю", еще раз подчеркивая ее особую ценность — осознанный подход авторов программы к формированию дискуссии и личную профессиональную волю ведущей программы Анны Безулик. Анна мгновенно и безошибочно определяет аналитическую емкость высказывания, его точность по отношению к проблеме, и конструктивный потенциал для развития дискуссионной ситуации в студии. Честно говоря, сложно даже вспомнить аналоги столь виртуозного модерирования такой многочисленной группы участников по столь болезненному вопросу в столь эмоционально напряженный момент.

Сам по себе волевой посыл к тому, чтобы был представлен не так спектр мнений, не так их диапазон, как вынесено интеллектуальное резюме, конструктивная аналитическая резолюция. И эта цель достигается: мозговой штурм в прямом эфире — просто таки ноу-хау для ток-шоу.

Меду тем, если вновь вспомнить о моих обидах, это не первая программа "Я так думаю", посвященная региональной геополитике. Чуть меньше года назад — в конце января 2004-го в материале "Телекритики" "Время продавать родину — 2, или Украина — не Гондурас, но тоже беспокоит..." мною была описан тогдашний выпуск программы, в котором обсуждался вопрос об угрозах соборности Украины. В нарушение, быть может, неких норм позволю себе привести этот текст почти полностью, лишь с незначительными купюрами. Думаю, прочитав его, вы поймете, почему мне было важно процитировать это в таком объеме. Слишком уж разительны параллели. Слишком очевидна та "обратная сторона луны", с которой нам всем посчастливилось сегодня свалиться. Так вот в том, годичной давности "Я так думаю", речь шла *"...об опасности гражданского, политического и территориального раскола для нашей единой и неделимой державы."*

Чуть ли не впервые в формате открытой публичной телевизионной дискуссии были вытущены в лексический оборот применительно к Украине такие экзотические в нашем самоидентификационном обиходе понятия, как федеративный проект, региональный сепаратизм, различие цивилизационных платформ, вертикальный раскол, геополитический баланс, агрессивная дерусификация, восточные колонии Галицкой империи, противоречия гуманитарных элит, культурно-религиозные особенности Донбасса, автономистские настроения, общенациональный патриотизм, сетевое общество, и ... толерантность.

Признаюсь, очевидно, в силу геополитической близорукости, мысль о реальной угрозе распада страны, нашей страны, имеется в виду, никогда не будоражила мое воображение...

Стереотип восприятия собственной родины как молодой и уже хотя бы поэтому маленькой страны вполне органично и, казалось, окончательно сложился у нас именно за годы независимости. Эта самая наша родина всегда была частью большого и целого, и от этого большого и целого

отделилась — и поэтому — маленькая... Над ней, нашей родиной, довлеет вечный северный сосед, геополитический большой и старший брат, в сравнении с которым она безобидная и — маленькая... В ее, нашей родины, внутренние дела беспрестанно и бесцеремонно вмешиваются международные организации всех мастей с целью демократически образовать и воспитать ее, маленькую...

...Украина оказалась не просто велика, она оказалась неожиданно велика.

Неожиданно, прежде всего, для телевизионного зрителя, приученного, не вставая с собственного дивана, отождествлять родные пределы с узкими коридорами власти. Подковерными новостями оттуда его потчуют обильно и регулярно, лишь изредка приправляя это геополитическое меню чаще нерадостными, чем радостными, известиями, благодаря которым удается узнать, что где-то эти коридоры таки заканчиваются. Что в конце этих коридоров внезапно могут возникать и гибнущие донецкие шахтеры, и другие донецкие события. Что, оказывается, есть жизнь в Закарпатье — там бывают наводнения, там теперь модно кататься на лыжах в рождественские каникулы, строить резиденции и даже выдавать их за футбольные базы. А то еще случается, что за пределами узких коридоров государственных интересов вдруг обнаруживается коса Тузла, которую большой и старший страшный брат хочет оттяпать. А потом выясняется, что брат этот на самом деле не страшный, а добрый и ласковый, и, значит, эту косу ему нужно по-доброму втихую сдать...

... Мало того, выяснилось, что в стране этой, то есть нашей, есть различные — региональные — гуманитарные элиты, и есть представители, или, на худой конец, апологеты этих элит, для которых все это — геополитические масштабы нашей родины — совсем не новость. И они, представители гуманитарных элит, страшно сказать, давно и серьезно задумываются над собственными то ли региональными, то ли сепаратистскими, то ли автономистскими интересами и иногда даже делают это — задумываются — в свете общенационального патриотизма. А смысл этого таинственного и пока еще непостижимого для широких слоев общества феномена некоторые особо продвинутые гуманитарии видят в, прости Господи, реализации прав человека и толерантности к его, человека, геополитическим и культурно-религиозным историческим предубеждениям.

Словом, что касается самого конкретного вчерашнего выпуска передачи "Я так думаю" — он представляется на редкость удачным если и не по глубине анализа, что вряд ли можно требовать от ток-шоу, то по широте представленного спектра проблем и мнений, касающихся темы дискуссии. И в отличие от, скажем, попытки одной из последних прошлогодних **программ Первого Национального "Наголос" с Михаилом Погребинским**, формирование политической нации и угроза раскола страны на "плюсах" обсуждалась действительно серьезно, с привлечением адекватных и разнообразно представленных экспертных сил.

Проблема же, на самом деле, видится в другом. В дискретности нашего гуманитарного общественно-политического вещания. От прошлогоднего "Наголоса" до вчерашнего "Я так думаю" тема эта не то что бы не звучала в эфире — как раз наоборот. Преподносилась откровенным антиопозиционным пугалом, без объяснений причин и следствий, предпосылок и отдаленных результатов. Мало того, сложно не догадаться, когда и при каких обстоятельствах и каким образом ее будут касаться в телевизионном эфире в следующий раз. То есть, реальный, социально значимый, контекст региональных особенностей и противоречий существует и развивается сам по себе. А телевизионный контекст будет лишь эксплуатировать нитевидную пульсацию общественной мысли на благо отдельно взятых заказчиков общественного бессмыслия. В то время как телевидение и могло бы, и должно бы не провоцировать в обществе агрессивное невежество, а сеять просвещенную толерантность. Это что касается проблемы сузубо телевизионной технологии.

А есть еще и другая, вполне внятно прозвучавшая во вчерашней программе проблема, связанная с технологией политической. Украина как федеративный проект, как маленькая империя — уж не станет ли это предметом не столь отдаленных политреформаторских горизонтов? Уж слишком рьяно, с привлечением отнюдь не только одного телеканала, отмечают проводники текущей политреформы День Соборности, используя все имеющиеся в наличии вызовы и угрозы. И не означает ли это, что и без того довольно опопсевшее ток-шоу оказалось — в ряду других проектов — избранным в качестве своеобразного полигона для обкатки и запуска завиральных политехнологических прожекторов по внезапно расширившимся геополитическим горизонтам?..

... Федеральный проект "Соборная империя" звучит круче, чем "либеральная империя". Широкое страна моя родная...". Так заканчивался мой прошлогодний текст. Что же теперь, в декабре 2004-го, изменилось в решении регионального вопроса, в самой программе и вокруг нее? Главным образом — разросшееся до бесконечности дискуссионное поле в эфирном и политическом пространстве страны позволило зрителю элементарно быть в курсе дела федеральной проблемы. Мы теперь **знаем**, что происходит. Да, не до конца, не обо всем и не обо всех. И все же нам известны хотя бы самые популярные (или лежащие на поверхности) и, наоборот, одиозные версии происходящих событий, известны лица и имена их главных героев и антигероев, провокаторов и "стабилизаторов" процессов. То есть, как раз мнения ответственных и безответственных лиц по этому вопросу нам беспрецедентно хорошо известны, поэтому именно **общественная оценка и экспертный анализ**, без политической риторики, без победительного или обиженного ажиотажа — нам нужны и важны. Иными словами, нам важна суть. Важен процесс ее поиска. Потому и вызывают человеческую благодарность программы, демонстрирующие поиск сути в живом эфире. И не заживает человеческая обида за ту цену, которую страна платит сегодня за возможность такие программы видеть.

Да, сегодня я с откровенным упоением отсматриваю достаточно адекватные — несмотря на множество растерянных и пока, увы, не приобретенных технологических элементов (как-то обозначение контекста событий, представление темы дня в мнениях экспертов и т.д.) — продукты "плюсовской" информационной службы. А еще более — продукты "плюсовской" же общественно-политической "линейки": такие, как надо, такие, как должно, которые всей своей технологической и креативной мощью бросаются в глаза взбудораженному обществу.

И в это же время я не могу не думать и о том, и о тех, что и кто стоит за нынче восстанавливающейся экранной харизмой бренда "1+1" в целом, и за каждым отдельно взятым "лицом" канала в частности... Понимая, из какой бездны, из какого дерьма, из какой дремучей задницы всем нам еще предстоит выдираться, я хочу, отбросив все свои любимые стилистические задвижки, просто спросить этих умных, талантливых, красивых, успешных и гордых людей, которые умеют придумывать и делать такое талантливое, красивое, умное, гордое и успешное телевидение: как же вы могли?! как вы собираетесь жить с этим дальше? И как жить с этим дальше всем нам?

Анна Шерман, "Телекритика"

Фіаско бізнес-проекту "Янукович"
у загальноукраїнському масштабі.
Тому що... російський?!

16.12.2004

Як би не скінчилася політично-громадянська криза у нашій державі, Глеба Павловського "сотоварищи" треба буде обов'язково не забути нагородити званням "Герой України".

Звісно, є також інші претенденти: Володимири Путін та, відповідно, Жириновський тут явно у почесних призерах.

Бо так, як власноруч зіпсувала в останній час свій імідж в Україні сама Росія, ніхто інший його б зіпсувати не зміг.

До цього висновку спонукає, зокрема, програма Світлани Сорокіної "Основний інстинкт" (ОРТ), яка йшла в ніч на суботу, 27 листопада, у час, що його навряд чи змогли при здоровому глузді дочекатись втомлені від переживання революції співвітчизники.

Каюсь — я теж не додивилась. Але головний "вектор", смію думати, вловила, бо він був за-програмований первісно — хоча б складом запрошених гостей.

Українка за походженням Лоліта Мілявська розказала, що симпатії її родичів в Україні при голосуванні розділилася, але подальші дії Ющенка розчарували тих, хто за нього голосував (?); що у Януковича хоча б є економічна програма (??), бо він господарник, а той, хто хоче відробляти американські гроші, нехай робить це не за рахунок народу, і взагалі — "бацила націоналізму"...

Ганна Липківська, для "Телекритики"

Уходящая натура

17.12.2004

Вчешня "Четверта влада" (**Первый национальный**), посвященная роли СМИ в сложившейся политической ситуации, вполне могла превратиться в "избиение оранжевых младенцев". Однако, несмотря на подобающий означенному жанру состав участников: Иван Чиж, Нестор Шуфрич, Тарас Черновил, Ганна Стеців-Герман и Андрей Шевченко, Роман Скрыпин, а между ними Иван Драч со своей непоколебимой позицией "и вашим, и нашим" — фокус не удался. Не удался по одной простой причине: представители уходящей природы со своими замшелыми хохмами уже достали. Как бы ни перетасовывались, как бы тупо ни перенимали риторику оппонентов, как бы ни пытались возмущаться, зубоскалить, огрызаться или умничать — ничего, кроме смеха, вызвать они уже не в состоянии. Да, они практически не дали возможности ни Шевченко, ни Скрыпину высказаться, хотя сами изливали нескончаемые потоки околесицы про равные возможности кандидатов, про отсутствие и засилие цензуры (определились бы уже, что ли), про объективность и про прочие понятия, которые давно утонули в этих словесах...

Они гневно пыхтели и обиженно гундели...

Это было сначала даже смешно — особенно тезис Чижа о том, что без "темников" в эфире исчезло многообразие тем... Потом немного забавно, когда Шуфрич обвинил самих журналистов в неспособности противостоять давлению власти, которую он когда-то представлял и этим гордится... Потом просто скучно, когда пани Герман одну за другой, как золотые яйца, снесла несколько первосортных нелепостей о,якобы, существующих списках журналистов-врагов народа и об охоте на ведьм, в частности на нее лично... Потом стало понятно, что искать в этом искрометном маразме хотя бы формальную логику — все равно что пытаться расслышать музыкальную гармонию в звуках спускаемой воды...

Наверное, я позволяю себе некорректное противопоставление, называя одних гостей студии "они", тем самым как бы присоединяя себя к другим, которые "мы". Возможно, это так. Хотя от меня лично доставалось и тем, и другим. Но расставлять точки над "і" у нас будет еще время. Потом, когда по прозвучавшему справедливому предположению Андрея Шевченко, произойдет корпоративная процедура кадровой люстрации. Пока же следует признать, что линия раскола в обществе прошла по границе здравого смысла. И не наша вина в том, что кто-то предпочитает оставаться за гранью.

Кстати, почему Александр Савенко — ведущий программы и президент Национальной телекомпании — не пригласил в программу журналистов Первого Национального, подписавшихся под письмом протеста против цензуры и политического давления, отказывавшихся читать "темники" в эфире и подвергшихся увольнению? Которым уж точно было что ответить — с прямыми уликами в руках и устах — Ивану Чижу, который сообщил, что, мол, он, наконец, увидел "темники"... Где бы вы думали? В эфире 5 канала. Как было бы что ответить и Нестору Шуфричу, который убеждал публику в том, что до 21 ноября наши телеканалы якобы не ввали... Увы...

Вот такие точки над "ё"...

Анна Шерман, "Телекритика"

Дебати — майже зовсім як справжні

21.12.2004

Якщо переголосування другого туру президентських виборів іще попереду, то "передебатування" двох кандидатів на посаду Президента, яке відбулося 20 грудня, вже стало історією. І, треба визнати, досить яскравою, адже, на відміну від перших дебатів, які закінчилися, можна сказати, з рахунком 1:1, на цей раз ми мали переможний рахунок на користь кандидата від опозиції, що, безумовно, залишить у пам'яті суспільства набагато більш емоційний та глибокий слід.

Можливості обох кандидатів у цих дебатах можна було б назвати рівними, а поведінку телевізійників — безсторонньою. Можна було б, якби не дещо незрозуміла роль ведучого-модератора, чи то, радше, відсутність його ролі. Безумовно, можна вважати, що така невизначеність була закладена у досить гнучкому ж форматі, який, звичайно, новому складу ЦВК вдалося покращити, але до досконалості все ще далеко. У той же час, мабуть, дійство такого громадського масштабу та значення мають вести телевізійники — не в образі буде сказано нинішньому модератору Юрію Мельничуку — все ж таки більш значущої професійної ваги, які б могли на рівні справлятися і з не завжди адекватною поведінкою кандидатів-опонентів, і з проблемами тільки-но народжуваного формату.

На жаль, цього разу один із опонентів — Віктор Янукович — постійно перебирав час (за припущенням Ющенка, він, можливо, робив це свідомо) — на що ведучий реагував лише постфактумною констатацією. Тоді як саме від нього залежало неухильне дотримання учасниками дебатів регламенту, тим більше що стислий, щільний регламент має бути дотриманий бездоганно. Схаменувся ведучий лише наприкінці дійства й декілька разів нагадав про час... Ющенкові. Від нього ж, ведучого, залежало розв'язання питання про перевитрачений Януковичем час і про компенсацію того часу Ющенкові. Але він вирішив звернутися до представника ЦВК Андрія Магери — і вже той поставив крапку в цій дилемі, при цьому у Ющенка та його прихильників, вочевидь, не було впевненості, що крапка ця була по-справжньому справедливою. Не звертати

уваги на очевидне перебирання часу одним із учасників і дотримуватися рівності часу на самому кінці дебатів — таким, по суті, було рішення представника ЦВК.

І все ж таки можна зазначити, що зміна регламенту дебатів пішла їм на користь. Дебати-дубль-два були незрівнянно динамічнішими за їхню листопадову "репетицію", незрівнянно цікавішими за неї. Поставлені у жорсткіші часові рамки, кандидати мусили (чи мали б) відмовитися від загальних просторікувань, занурень у спецтермінологічні хащі та надто далеких відгалужень від основної теми промови. Коли ж вони робили таке, це одразу ставало очевидним. А тому те, що вони казали, було незрівнянно зрозумілішим — або принаймні зрозумілішими були ситуації, коли кандидати в президенти з'їжджали з теми. Особливо грішив цим Віктор Янукович — при тому, що віртуозністю, скажімо, Наталії Вітренко у з'їжджанні з теми він не володіє. Новий регламент допоміг побачити-таки кандидатів у президенти такими, якими вони є, винести на суд глядачів — тобто, громадян — не відрепетирувані домашні заготовки, а реальні якщо не точки зору (на жаль, на відміну від Віктора Ющенка, у Віктора Януковича їх, з важливих проблем сучасної ситуації в Україні, виявилось обмаль), то принаймні реакції та поведінкові звички.

Ще одна деталь: можливо, варто було б, щоб під час наступних дебатів кандидати на посаду президента не стояли ледь не "струнко", мов на іспиті один перед одним, а сиділи у кріслах чи бодай на стільцях? Адже зріст Януковича, особливо це помітно було під час загальних планів студії, ніби підвищував його над опонентом. Принаймні, Янукович мусив дивитися на свого співрозмовника зверху вниз, тоді як Ющенко — знизу вверх. Можливо, мало хто з глядачів свідомо звертав увагу на цю деталь, але підсвідомість, поза сумнівом, занотовувала цей зростовий контраст.

На жаль — і цього, мабуть, за нинішньої ситуації неможливо було уникнути — дуже багато важливих питань не знайшли відображення в дискусії. Зовсім не було згадано, наприклад, про зовнішню політику. Та й узагалі, підбір запитань був цілком довільним і стосувався тим чи іншим чином здебільшого особистісних дій кандидатів в минулому та меншою мірою — в проєкції на майбутнє. Нині, коли ці дебати є продовженням листопадкових, це не так впадало в око. На майбутнє ж, мабуть, усе ж таки видається виправданим поділ дискусійного часу на тематичні блоки.

А діалогу, за великим рахунком, не вийшло. І тут провина цілковито лежить на Вікторі Януковичеві, який не відповідав на запитання, а пускався в ті самі просторікування, у виголошування монологів, що ніяк із запитань не впливали. Ставлячи запитання сам, він весь час крутився довкола одного й того самого — пропозиції разом працювати на об'єднання України. Як на наш суб'єктивний погляд, Янукович прагнув справити враження принципового та відповідального політика. А вийшло не зовсім те: почало складатися враження, що він не лише відповідати, а й ставити запитання по суті чи то не вміє, чи то не хоче. І що саме через це він свідомо уникає формату дискусії й повсякчас збивається на монологічність. Ніби без домашніх заготовок він ніяк не може обійтися й тому підлаштовує ці заготовки під перше-ліпше запитання опонента — і робить це далеко не завжди доречно. Ющенко спитав про крадіжку голосів унаслідок фальсифікації виборів -Янукович у відповідь розповідав про успіхи свого уряду. Що ж до пропозицій співпраці — то дуже вже вони скидалися на настійливу пропозицію торговельної угоди. Був тут, звісно, й ще один аспект — навіяти глядачам, по-перше, свою миролюбність, а по-друге — думку про те, що, хоч би хто переміг, а фактично президентами однаково будуть двоє, і, отже, вибори нічого не вирішують.

Перша поява на екрані прем'єра-відпускника, здавалося б, не обіцяла ніяких сюрпризів, нічого нового. Той самий самовпевнений вигляд, та сама переможна постать, та сама впевненість у словах, які, взяті окремо, є, нібито, правильними, але укупі не несуть у собі жодної

інформації. Те саме домінування форми над змістом. І та сама ледь помітна єхидна посмішка, той самий жорсткий погляд, що так дисонували із загальною поведінкою — такою собі поведінкою доброго батька стосовно дітей, яких він любить. Дітей гарних, але не надто розумних. Але вже під час вступного слова на нас чекав сюрприз — ми стали свідками чергового прагнення Януковича змінити свій імідж. Цього разу він вирішив постати перед громадянами в образі колеги Ющенка по опозиції, що не має суттєвих розбіжностей, окрім окремих дрібничок. Тим самим, вочевидь, технологи, які готували Януковича до дебатів, переслідували дві мети: по-перше, збити градус дискусійності, примусивши Ющенка частіше погоджуватися, ніж сперечатися. По-друге, знову повторити вже використаний на минулих дебатах хід протиставлення "старої влади" — "новій", але вже без домінуючого акцентування на приналежності Ющенка до "сім'ї Кучми", натомість з нав'язливою пропозицією опоненту стати його, Януковича — справжнього (!) опозиціонера, партнером. Варто сказати, що витримати цей образ (не без допомоги свого візаві) йому не вдалося — й надалі пішла суцільна еклектика. Янукович був то гарантом стабільності, то щирим віруючим, то правдолюбцем-правдоборцем і єдиним справжнім опозиціонером, то чинним главою уряду. Коли Ющенко спитав його, в чому ж (і до кого) полягає його опозиційність, у відповідь пролунало таке вже абстрактне згадування трафаретів щодо зовнішніх впливів, яким — звісно, американським — Янукович нібито й опонує, що не змогло б, треба думати, переконати навіть найдовірливішого слухача.

До того ж Янукович, за незначними винятками, розмовляв російською мовою. Через що глядачі цілком могли замислитися над тим, чи вміє він узагалі розмовляти українською без підготовки, як і провести паралелі щодо впливів з російського боку.

Чимдалі вигляд Януковича ставав усе розгубленішим. І не тільки тоді, коли камера показувала, як він слухав виступи свого опонента, а й коли промовляв сам. Чимдалі більше було видно, наскільки "чисті" домашні заготовки в його виконанні (вступне та заключне слово) відрізняються від моментів, коли ці заготовки треба поєднувати з експромтами. Якщо на початку, як і на попередніх дебатах, лідер Партії регіонів нагадував гравця, для якого найважливішим є тримати переможний вигляд, то під кінець він виглядав якцо й як гравець, то гравець, від якого відвернулася доля. Не втримався він і цього разу від репліки, яку можна тлумачити як погрозу — йдеться про акцентовану ним "проблему зриву другого туру виборів" (тобто переголосування). А як тлумачити його фразу, звернену до Ющенка: якщо ви переможете, ви не станете Президентом України, ви станете Президентом половини України? Чи це не погроза?

От тому, мабуть, і склалося враження, що ці дебати Янукович програв, як то кажуть, підчисту. Попри те навіть, що й Ющенко інколи припускався помилок. Головне, у чому лідер "Нашої України" міг би виглядати значно краще, — це в точності й місткості формулювань, які іноді просто-таки напрошувалися, але так і не пролунали. Каже Янукович, що в Західній Україні розвішують на привселюдний огляд списки тих, хто голосував за нього? Попросити навести конкретні населені пункти, конкретні факти (до речі, саме це зробив хтось — на жаль, не пам'ятаю, хто саме — із членів його команди у ролі гостя тих численних студій, які відбулися одразу після дебатів на кількох телеканалах). Спитати його, в який спосіб узагалі дізналися, хто за кого голосував. Ні, цей пасаж Ющенко взагалі залишив без відповіді, "забув" про нього. Коли Янукович вів мову про те, що адмінресурс нині весь на боці Ющенка, той міг просто попросити його перерахувати голів обласних та районних адміністрацій, які є представниками "Нашої України", а не партій колишньої більшості. Не попросив. Не зміг він і припинити обговорення запропонованого Януковичем "подвійного президентства". Скажімо, коли пролунала пропозиція Януковича обговорити наступні (саме наступні!) вибори, об'єднатися, подумати... Як мирно й чесно провести вибори, то просто-таки на язику крутилося: мирну й чесну процедуру виборів визначає закон, і єдине, що вимагається від кандидатів — то неухильно дотриму-

ватися цього закону; а для того не потрібні жодні переговори. На жаль, Ющенко цього так і не сказав. Коли Янукович вдався до нечесного прийому, сказавши: "Я перед іконою пообещал, что я не буду вас затрагивать лично или в чем-то обвинять. Пусть Бог вам будет судья: как вы работали в Национальном банке, как вы работали Премьер-министром и что вы сделали...", Ющенко, в принципі, заявив, що це прийом нечесний, це — бездоказовий натяк на щось неблаговидне. Але все ж таки склалося враження зайвого, надмірного метушіння лідера "Сили народу", а під час цього непорозуміння він повівся, мов ображена дитина.

Утім, знову ж таки, хвилювання Ющенка — ледь воно послабшало — почало грати, можливо, навіть йому на користь. Глядачі бачили емоції, справжні нормальні людські емоції. Саме завдяки їм **Ющенко постав в образі саме "народного Президента" — а Янукович на контрасті з ним усе більше скидався на "радянського завідуючого гаражем"**, який на зубок засвоїв кілька пропагандистських гасел, але не більше того.

Були моменти, що відверто вдалися Ющенкові. Такими були два перші запитання щодо не закладених у бюджет-2005 коштів для підвищених пенсій та щодо непомірно великого дефіциту бюджету, який пропонується урядом Януковича. Може стати майже політичним бестселером і діалог про пацюків та козлів, завершити який Янукович був змушений тирадою, що дуже нагадувала анекдотичне "всім, кому винен, я прощаю".

Ющенкові вдалося-таки вивести Януковича з рівноваги. І на завершення кандидат від опозиції видав дуже сильний блок, спрямований на виборців саме східних регіонів, відповівши практично на всі природні, міфологічні та провокаційні побоювання, які ті мають зараз стосовно Ющенка. Мають, перш за все, саме внаслідок тотальної і брудної пропаганди у стилі "спаленої землі", до якої вдавалося впродовж усієї виборчої кампанії саме численні штаби та команди нині такого "миролюбного" Януковича. Отже, у форматі дискусії, у форматі відповідей на запитання прихильники Ющенка отримали незаперечну перемогу свого кандидата. Суспільству ж у цілому треба зробити все, щоб президентські теледебати утвердилися як стала практика в Україні і при цьому був значно поліпшений їхній формат.

Борис Бахтеев, Наталія Лигачова, "Телекритика"

Отсутствие сигнала

23.12.2004

Судорожные попытки телеканалов и прочих СМИ в последние перед переголосованием дни навести мосты между Востоком и Западом представляются не только благородными, но и бессмысленными...

Вчера в эфире 5 канала должен был состояться **телемост Киев-Донецк**. Диалог киевской студии **5 канала** и донецкой студии **ТРК "Украина"** в прямом эфире не произошел по техническим причинам: отсутствовал сигнал. Впрочем, из того, что удалось в одностороннем порядке услышать из студии ТРК "Украина" про оранжевый путч, и судя по тому, как резко эта односторонняя трансляция была прервана Романом Скрыпиным, как только очередной донецкий гость заговорил о якобы применяемых Петром Порошенко технологиях "заваливания" бюджета, вполне можно предположить, что этому диалогу не суждено было состояться даже при наличии качественного сигнала.

Судорожные попытки телеканалов и прочих СМИ в последние перед переголосованием дни навести мосты между Востоком и Западом вообще, представляются не только благородными по сути, а также, по сути, и совершенно бессмысленными.

Донкихотство в борьбе с "донецкими мельницами" — вещь эффектная, но бесполезная и нелепая, как и описано в первоисточнике.

"Поезд дружбы", которым тронулись автопробегом по сепаратизму и бездорожью киевские журналисты, "интеровский" провокационный транзит "Донбасс — Карпаты" — эти и подобные им экстремальные попытки пролить свет на степень невменяемости политически возбужденных сограждан понятны и достойны уважения.

Смущает лишь одно: за громкими и эффектными акциями журналистов никаких реальных профессиональных достижений не просматривается. Более полезным для всех и во всех отношениях было бы простое, рутинное будничное репортажное жизнеописание этих самых регионов. Сегодняшнее, болезненно-нервное, вмещающее в себя цветовую гамму нынешнего выбора и вместе с тем все равно большее, чем просто выборы.

Пытаясь обсуждать вопрос, есть ли жизнь после выборов, пожалуй, стоило, прежде всего, не забывать о том, что она есть и сейчас — эта жизнь. Да, вот такая, разноцветная, но не только на баррикадах. Не только в палаточных городках на площадях больших и маленьких городов, но и в самих этих больших и маленьких городах.

Революция, разделив наши биографии на все мыслимые "до" и "после", тем не менее, не избавила большинство населения страны от ежедневных бытовых и производственных проблем и побед. Нас никто не освободил от выполнения наших ежедневных житейских обязанностей. И журналистов, между прочим, тоже никто от них не освобождал.

Да, страна живет выборами. Но не ими одними. И вместе с датой переголосования столь же неумолимо приближаются, например, Новый год и школьные каникулы... Частная жизнь каждого из нас и сегодня расцвечена не только ленточками и шарфиками. И уж коль скоро нам важен именно диалог, возможно стоит как раз этими аксессуарами пренебречь.

Тут важно понять, что новых голосов, скажем, "за Ющенко" в Донецке до 26 декабря — не добавиться... И сегодня уже речь может действительно идти только о том, чем и как мы будем жить после. Без ленточек... В этом, собственно, и состоит суть диалога.

Мне как гражданину и человеку сегодня хочется видеть банальные социальные репортажи из регионов о местных событиях, в том числе и лишенных политической окраски. Хочу зарисовок и портретов, очерков о человеческих судьбах, о человеческих буднях. И если мой свекор, воевавший на Курской дуге, голосует за Януковича, чтобы не допустить к власти "фашистов", то нам все равно есть о чем говорить, потому что мои дети — это его внуки. И они и составляют содержание нашего диалога. И в них этого диалога продолжение. И вообще — продолжение...

Вчера в программе **"Подробно" с Дмитрием Киселевым** на **ICTV** практически полным консенсусом закончилась дискуссия Виктора Пинзеника с Валерием Коновалюком. Они говорили о бюджете. И конкретный предмет их внимания априори предусматривал не много принципиальных расхождений во взглядах... С тем же успехом они могли бы вести непримиримый спор о нюансах круговорота воды в природе. Примерно также на **"Интерере"** развивался диалог представителей парламентского комитета по вопросам образования Станислава Николаенко и Тамары Прошкуратовой: независимо от фамилии будущего президента параметры оптимальной системы образования в их представлениях практически совпали...

Актуальные насущные профессиональные и прочие проблемы для обсуждения есть и у менее высокопоставленных современников-сограждан.

Именно отсутствие ощутимо представленного журналистского телевизионного интереса к повседневной, внебаррикадной, внереволюционной жизни и создает впечатление отсутствия сигнала к жизненно важному диалогу...

Анна Шерман, "Телекритика"

Марево несвободи чи непрофесіоналізму?

29.12.2004

Для українських медіа цими днями настала (мабуть, вперше за всі роки Незалежності!) унікальна можливість довести, на що вони насправді здатні: опозиції іще немає, влади вже немає, а, відтак, немає поки що ні "темників", ні тиску, ні кон'юнктурщини. Навіть В. Медведчука, подекують, вже щільно охороняють. Дій! Тепер треба знову набувати власне обличчя. Бажано, об'єктивніше. Бажано, новеньке й привабливіше.

Але телеканали звично повертаються або і не відходять від "витоків", від пошуку інформаційних привидів не з точки зору важливості їх для глядача, суспільства, а з точки зору зовсім інших факторів та інтересів. Якщо, безумовно, справа не в елементарному непрофесіоналізмі. Скажімо, новини на "1+1" та "Інтері" ввечері вівторка, 28 грудня: невже недавня опозиція так само жалюгідно виглядала на цих самих каналах ще зовсім недавно, як Нестор Шуфрич тепер? Здається, ні. Бо її там зовсім не показували. А Шуфрича показують усі. А з ним — на екрані і та сама дуже сумнівна та штучна тема померлих виборців під час переголосування, й та сама обережна ненависть до новообраного президента, яку донесли телекамери з Донбасу. Цікаво, з чого саме виходять телеканали зараз, коли вважають гідними уваги коментарі до всього і про все, кожного дня, саме цього політика? Яку суспільну вагу вони, ці коментарі, мають зараз? Яку цінну інформацію про справжні події, їх причини та наслідки вони несуть? Здається — аж ніякої. Шуфрич — це Жириновський української політики, політичний блазень, не більше того.

Між тим вчора "Інтер", висвітлюючи тему загибелі Г. Кирпи, саме одіозний коментар Шуфрича з приводу того, що це якийсь невідомий представник опозиції, який хоче зайняти місце Кирпи, міг вбити його, зробив головним у своєму сюжеті. Більш вагомих фактів, ніж цей коментар Шуфрича та заперечення на нього Порошенка, з точки зору "Інтера", у цій резонансній справі вчора не було! Звичайно, що ніяких підтверджень цим словам члена СДПУ(о) канал не наводив, ніякого власного журналістського розслідування не проводив, зате спіч Шуфрича з приводу того, якою ціною опозиція, начебто, рветься до влади, теж навів. З точки зору формальностей — стандарти були дотримані, дві протилежні точки зору — Шуфрича та Порошенка — прозвучали. А от по суті, а не по формі об'єктивності — була задіяна звичайнісінька маніпуляція, за допомогою якої другорядні речі стали головними, причому ну з дуже прозорою метою, освяченою приналежністю власників та топ-менеджменту "Інтера" до відомої партії...

Ні, все ж таки люстрація топ-менеджменту на головних телеканалах — це річ, без якої подальшого кроку нашого ТБ до справжньої якості ми, вочевидь, не дочекаємося.

Телеглядачі однаково побачили й двох майже однакових губернаторів — Сумщини та Донецчини. Лідер вітчизняних лібералів та губернатор малої Батьківщини В. Ющенко демонстрував майстерне володіння зайвою й спізнілою тепер політичною риторикою та привселюдно й сміливо розмірковував про власну подальшу долю. Губернатор Донбасу на фоні процесу виплавки сталі відверто й якимось неохайно "виписував наряди" новому Президентові, а прості сталевари в інтерв'ю давали зрозуміти, що, мовляв, "Донбас чужака не прийме". Знову — жодної спроби докопатися до витоків заяв та проблем, показати їхнє реальне місце в житті країни, ніяких звернень до експертних думок, ніякої інформації для глядача **по суті** того, що насправді відбувається в регіонах...

Суцільно мітинговим та розмовно-роздумливим продовжує залишатися "5 канал". Єдине, що змінюється, це — помітне збільшення тривалості обережних пауз промовців під час скандування прізвища новообраного Президента.

Так, можливо, наші медіа зараз на нелегкому шляху пошуку себе в нових умовах, бо, широко розгортаючи крила, обов'язково кого-небудь зачепиш. Але ж чому все знову робиться з ог-

лядкою на політиків, на їхні — і знову тільки їхні — інтереси?! Неначе по команді, неначе знову наша демократія — це насамперед свобода слова від діла.

Здається, що сильна демократія не повинна нагадувати слабенську диктатуру...

Володимир Килич, Інститут політичного моделювання, для "Телекритики"

Свято без "купюр"

30.12.2004

Учора ввечері насправді відбулася визначна подія в житті вітчизняної тележурналістики. Було свято. Часом навіть зі сльозами на очах...

У той час, як Віктор Ющенко, вже майже Президент держави, обраний 26 грудня, неквапливо й розважливо давав широко анонсоване (обіцяли: буде "без купюр"!) ексклюзивне інтерв'ю журналістам **"5 каналу"**, лідерка БЮТу в ефірі **ТРК "Україна"** мужньо здійснювала "добру волю" в некомфортному донецькому телепросторі.

Завдяки телебаченню ми побачили дві України: стару та нову. Це були й дві тележурналістики: стара й нова. Ми нарешті наочно, в порівнянні відчули переваги відсутності тиску на журналістів над його присутністю. Ми побачили щире, можливо, й дещо поки що наївне обличчя нової влади та те, що зробила стара влада та її медіа із деякими обличчями цього народу.

В обох студіях ставилися будь-які питання. Без "купюр". Це безперечний здобуток листопадово-грудневої Перемоги.

І якщо в інтерв'ю на **"5 каналі"** все це сприймалося як очевидне, реальне, нормальне, знайоме вже (щось на кшталт перших публічних виступів Михайла Горбачова), то телевізійний, із допомогою майдану та керованого телефону "артобстріл" Ю. Тимошенко — це сюрреалізм, телеанакронізм, медіа-шарлатанство, "тележириновщина" й елементарна, зрозуміла навіть донецькому школярику, телеманіпуляція.

Незалежно від особистого ставлення кожного із нас до непересічної постаті жінки-депутата, віддамо їй належне як політику, дипломату та просто громадянину. Там, у донецькій студії, було набагато важче, ніж у київській. Вона вперто та спокійно намагалася довести телеаудиторії, яка її не хотіла чути, що тепер минули часи, коли вітчизняна політика починалася там, де закінчувалася правда. Доводити це доведеться іще не раз і не лише в Донецьку.

Але з іншими медіа. Принаймні не такими, як **ТРК "Україна"**.

Ті із тележурналістів, хто досі не зрозумів, що таке їхня суспільна роль та можливості впливу, могли добре побачити наслідки власної кволої службової слухняності, політичної незбірливості та, даруйте, недолугості. Правда жахливо?

В. Ющенко, відповідаючи на запитання телеінтерв'ю, мав рацію — на вістрі пера журналіста — об'єктивна реальність. Він з неї може робити все, що завгодно. Не те що тисячі, мільйони людей можна "розчерком пера" ввести в солодку, але небезпечну оману. Можна з ніг до голови оббрехати будь-кого. І навпаки. Колись ми не вірили, що американці до візиту (та й після) до них М. Хрущова вважали, що в СРСР міським шляхами вільно пересуваються ведмеді. Боже, які дурні — стомлено-поблажливо посміхалися ми.

А тепер хіба не те саме? У власній країні? Як же ж треба було не любити свій народ, щоб в такий спосіб познущатися з нього!

Дівчатка в донецькій студії старанно відробляли замовлення. Їх шкода. Їм здавалося, що вони самовіддано й мужньо втілюють волю людей поза студією. Волю земляків. А хто тих людей питав? Та й чи скажуть вони правду...

Там — Україна минулого.

Майбутнє — за Києвом. Але разом із Донецьком, Луганськом, Сімферополем та Львовом...
Володимир Килич, Інститут політичного моделювання, для "Телекритики"

Революційне телебачення в степах України (суб`єктивні нотатки нетипового глядача)

30.12.2004

Упродовж кінця листопада і всього грудня телебачення України стало таким, яким воно не було вже років зо п`ять. А, можливо, і ніколи. Йдеться не про те, що на ньому з`явилися раптом культурницькі, просвітні чи бодай розважальні програми високого фахового ґатунку. Мова про інше. Мова про помітне, більше того — бурхливе зростання кількості цікавих людей, котрі з`являються в прямих ефірах різних телеканалів, про зміну якості цих ефірів, про появу, зрештою, політично активних масових середовищ як активних учасників телевізійних дійств.

Можна сказати, що "помаранчева революція" істотно змінила вітчизняну телевізію, а з іншого боку, ця революція була б неможлива без активної участі у ній "5-го каналу", "Ери", і примкнулого до них телеканалу "Київ". Уже потім перестали бути рупором СДПУ(о) "плюси", почав подекуди демонструвати високий професіоналізм "Інтер", і навіть Перший канал став дещо іншим. А оскільки стало більше Майдану, рок-музики і живих людей — зменшилася присутність на телебаченні брутальної попси різних жанрів, нудних і брехливих урядовців та політзомбування а-ля Кисельов і Погребінський.

На жаль, на якість добору серіалів та стрічок, трансльованих телебаченням, "помаранчева революція" не вплинула. Тут, схоже, потрібен спеціальний курс лікування.

Загальне враження не псують навіть помітні огріхи головних "революційних" каналів. Скажімо, "Київ" у післявиборну ніч 26-27 грудня влаштував справжнє парад народних депутатів від СДПУ(о), більшість із яких нічого нового і цікавого глядачеві не несли. Звичайно, баланс думок і об`єктивність — речі хороші, але хіба вони напряду залежать від кількості представлених у прямому ефірі, прямо скажемо, безбарвних членів партії об`єднаних соціал-демократів? А от "5-й канал" останнім часом захопився розповідями про Віктора Януковича як про сильного, реального політика, справжнього лідера майбутньої опозиції. Знов-таки, це добре — політично коректні висловлювання, — але ж хіба вони мусять гвалтувати істину? Чи в ім`я "діалогу" (з ким? з тими, хто фальшував вибори?) треба і самим підключитися до творення міфу про Януковича?

Надто багато часу, як на мене, присвятили "революційні" телеканали обговоренню політреформи в проміжку між другим і "третьім" турами виборів. Як ця недоречна і, головне, пустопорожня балаканина не забрала у Віктора Ющенка пару мільйонів голосів інтелігенції — просто дивно. Утім, боюся, що ті кілька відсотків, котрі голосували 26 грудня проти всіх — то наслідок гризні в таборі опозиції щодо політреформи. Тим часом неозброєним оком видно (і ще пару років тому на цьому сходилася вся опозиція), що головна проблема — не в тексті Конституції, не у виписаних там повноваженнях різних гілок влади, а в тому, що президент Кучма та його команда не виконують приписів Основного Закону і не збираються це робити, а натомість явочним шляхом збирають у своїх руках усе більше влади. Тому який сенс мала палка суперечка про те, які суто паперові норми кращі, — минулі чи теперішні — слово честі, виглядала дуже по-дурному, і на цю думку, на жаль, ніхто з ведучих не наштовхнув шановних дискусантів.

Що ж стосується недавніх "монстрів, то, як я уже казав, Перший канал був значно поміркованішим і демократичнішим, аніж раніше. Такого розгулу, як перед другим туром, коли після "теледебатів" кандидатів у президенти зібрався "круглий стіл" ющенконенависників на чолі з

Погребінським, тепер уже не було. Хоча Наталія Вітренко і Володимир Марченко, схоже, і тепер залишаються незмінними і незамінними "експертами". Можливо, просто нема інших претендентів на роль вітчизняних аналогів Жириновського?

А от кого практично не зачепили зміни — так це телеканал "Україна". Воно й зрозуміло, якщо врахувати, на кого він працює і ким він фінансується. "Аналітичні" передачі і випуски новин на ньому щемно нагадували щось із того часу, коли я був молодим, а дерева — великими. Скажімо, глибокодумно-інтелектуальна безапеляційність тону зібрань Ганни Стеців, Лариси Скорик і Володимира Рубана однозначно нагадувала "Обозревателей за круглым столом" радянської доби, котрі щосили намагаються протистояти "розтлінному Заходові", але десь у глибині душі добре розуміють усепереможну силу його принад. А виступ у прямому ефірі "України" 29 грудня Юлії Тимошенко став відвертим рімейком появи Маргарет Тетчер на радянському ТБ у перші роки перебудови. Та ж не тільки інтелектуальна, а й поведінкова перевага представника європейської демократії над "совками", ті ж зрушення після ефіру у настроях значної кількості глядачів (що засвідчило телефонне опитування), той же незламно-ортодоксальний спротив з боку іншої частини аудиторії (якби тоді, у 1980-х, дозволили "народні маніфестації", певен, купа людей прийшла б під Останкінську телестудію з криками: "Сталін!", як зараз — "Янукович!"). Але "Україна" уславилася наразі не тільки цим.

"М'ясо" — так звався на жаргоні геббельсівської доби прийом, використаний пропагандистами ТК "Україна" та керівниками штабу Віктора Януковича і ним особисто. Останні тижні всім розповідали про те, як погано пенсіонерам та інвалідам було голосувати, як це голосування порушувало їхні права, про це показували ролики (як, наприклад, у зустрічі в студії "України" з Юлією Тимошенко 29 грудня). Але головне — робили акцент на людських смертях, які сталися буцімто від бруталного порушення прав пенсіонерів та інвалідів голосувати вдома. Представник Януковича у ЦВК Нестор Шуфрич домігся навіть того, що ЦВК хвилиною мовчання вшанувала пам'ять "жертв голосування". Але виникає елементарне запитання: з якого дива майже всі раптові смерті виборців припадають на Донбас, себто Донецьк й Луганську області? Чому не було такої ситуації на Західній і Центральній Україні?

Щодо Києва — можна легко сказати, чому не було. Бо після рішення Конституційного суду від 25 грудня про істотне розширення категорій виборців, які мають право голосувати вдома, добре відомий інтелектуальному загалові Максим Стріха побіг на дільницю й елементарно оформив "скриньку на дому" для свого дідуся, 99-літнього академіка Гулого. Я сам бачив, як до 192-х-квартирного будинку, де я живу, 26 грудня підїхало авто з двома міліціонерами і кількома членами виборчої комісії, які привезли скриньку до тих шести громадян, котрі не могли прийти на дільницю, й оформили голосування на дому вже після вердикту Конституційного суду. Отож запитання: чому не було так зроблено на Донбасі? Чому виборчі комісії і місцева влада саме там виявилися неспроможними забезпечити права виборців? І чому водночас місцеве телебачення так ретельно підготувало репортажі про "знущення і звірства" щодо літніх людей і масово показувало їх? Чому зараз ця неспроможність місцевих структур замовчується командою Віктора Януковича, а натомість повсюдно педалюється теза про особисту відповідальність Ющенка за ці життя?

Звичайно, можливо, що йдеться про елементарний ідіотизм регіональних можновладців, який вони прагнуть розповсюдити на всю Україну. Але рівноправною з цією є й інша гіпотеза: всі ці смерті були заздалегідь заплановані тими, чий шанси на виборах були меншими. Йдеться, звісно, не про вбивства конкретних людей, а про цинічний розрахунок: якщо 90-літніх бабусь і дідусяв ставити в тяжкі умови, хтось із них обов'язково залишить цей світ, і тоді смерті можна буде списати на ініціаторів поправок до виборчого законодавства. Боюся, що ані прокуратура, ані суд уже не зможуть довести правильність чи хибність цієї гіпотези, проте самоочевидним є

використання у політичній боротьбі прийому "м`ясо", де реальні чи штучно витворені жертви (класичні зразки — Гляйвіц, серпень 1939 року, нацисти, і Майніла, листопад того ж 1939 року, більшовики) стають підставою для "рішучих дій проти ворогів".

У контексті неорадянських методів діяльності політичної еліти Донбасу і телеканалів, які пропагують цю діяльність, гіпотеза щодо "м`яса", на жаль, не виглядає фантастичною. Це моє особисте, гарантоване Конституцією, переконання.

І наостанок цих суб`єктивних нарисів — про одну теоретичну проблему. У цьому тексті я виходив із неартикульованого засновку, що "помаранчева революція" і налаштованість на неї з боку телебачення — щось відчутно більш суспільно позитивне, ніж владна пропаганда і владна ідеологія (якщо, звісно, можна говорити про останню). Іншими словами, йшлося про те, що революційність за українських умов дає більшу об`єктивність, ніж перебування у межах провладного дискурсу. Чи є це твердження справедливим?

Узагалі-то, повна безсторонність та об`єктивність ЗМІ — речі, за визначенням неможливі. Вам кажуть: давайте факти, тільки факти, і ви будете об`єктивними. Але ж факт — це не просто фрагмент дійсності чи його відображення. Це фрагмент дійсності, виокремлений певним суб`єктом, котрий посідає певну світоглядну позицію, і не інакше.

Під цим оглядом прагнення до повної об`єктивності мас-медіа є утопією, в кращому разі, в гіршому — окозамилуванням. Це, звісно, зовсім не виправдовує перетворення ЗМІ на знаряддя відвертої пропаганди, коли журналісти (в тому числі передусім телевізійники) стають виробниками локшини-на-вуха. З іншого боку, наближення до об`єктивності цілком реальне. Скажімо, якщо звертати увагу тільки на вишукано-постмодерні контури вибоїни в асфальті біля вашого під`їзду, ця вибоїна має добрі шанси стати фактом вашого життя як причина перелому ноги. Схожим чином і з соціально-політичною проблематикою: коли співгромадян розглядають як об`єкти політичної маніпуляції, факт самоорганізації цих громадян усупереч маніпулятивним технологіям є цілком закономірним під оглядом об`єктивних історичних процесів, а для політичних інвалідів та їхніх речників на телебаченні він залишається результатом дії "наколотих помаранчів" та "американських валянок".

Власне кажучи, вихід із квадратури кола потреби об`єктивності і неминучої суб`єктивності — побудова інформаційних структур на основі засад демократії. Справді, Черчілль мав рацію: демократія має чимало вад, але це єдина прийнятна для людини політична система. А "помаранчева революція", як не крути, виступає якраз втіленням українських демократичних проєктів. Де-факто це визнають навіть Віктор Янукович, Нестор Шуфріч і Тарас Чорновіл, розповідаючи на всіх телеканалах про "західний слід" у цій революції. Він і справді у ній наявний і зветься демократією, у вкоріненні основ якої на українських теренах активну участь брала частина наших телеканалів.

Сергій Грабовський,
заступник головного редактора журналу "Сучасність", для "Телекритики"

Глава 4.

ДИСКУСІЇ "ТЕЛЕКРИТИКИ" ПЕРІОДУ
ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇРозділ перший. ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ,
КОРПОРАТИВНА ЕТИКА ТА ПРОБЛЕМА ЛЮСТРАЦІЇ

Однією з головних тем дискусій під час журналістської та "помаранчевої революцій" стала проблема дотримання професійних стандартів. Невдовзі вона плавно перейшла і до питання люстрації. Подаємо статті, які були опубліковані в "Телекритиці" протягом кінця 2004 - початку 2005 років.

Що далі?

*Єгор Соболев, журналіст, голова Київської незалежної медіа-профспілки
29.10.2004*

Те, що зробили чотири десятка журналістів "Інтеру", ICTV, Нового, Тонісу та НТН, чудово, мужньо та професійно. Тепер питання в тому, що буде далі.

Ті, хто вчора та сьогодні поставив підпис під відмовою замовчувати чи перекручувати події, з великою долею вірогідності цього не робитимуть. Але їх зусиль буде замало, щоб це відчули ті, заради кого вони наважились — людей, які живуть в нашій країні. Для цього потрібна підтримка колег.

Це питання до всіх людей нашої професії — журналістів, ведучих, редакторів. Зірок та початківців. Київських, львівських, донецьких чи харківських. Багатих та не дуже. Ми всі відповідаємо за те, куди рухається наша професія. І ми всі відчуватимемо наслідки цього руху.

В 2002 році тележурналісти програли перший бій з цензурою значною мірою через те, що їх не підтримали інші. Я працював тоді в успішних та незалежних "Українських Новинах" і щиро вважав, що це мене не стосується.

Тепер я розумію, що нинішні загрози для процвітання агентства виникли саме тоді. І замість простого співчуття я мусив пропонувати телевізійникам будь-яку допомогу, від новин у стрічці до пікетування телевежі.

Цензура та тиск — це хвороби, які можна подолати тільки спільно. І які повільно вбиватимуть всіх по черзі, якщо їх не зупинити. Ті ЗМІ, які зараз є вільними, будуть наступними після тих, хто є напіввільним чи позбавленим волі. Бо цензура своїми можливостями зводить з глузду тих, хто її впроваджує.

Газетами та радіо займуться, коли остаточно візьмуть під контроль телебачення. Економічною, культурною та спортивною журналістикою маніпулюватимуть, якщо вдасться експеримент з політичною. Непокірних в душі чекає доля непокірних на діях, коли останніх витіснять в іншу професію.

Що можна зробити? Ми маємо єдину зброю — увагу людей. Якщо більшість із нас звертатимуть її на біду, яка підняла журналістів п'яти телеканалів, ця біда буде переможена. Не виконуйте завдання під тиском. Повідомляйте один одного про свою боротьбу. Розповідайте про її цілі глядачам, читачам, слухачам. Це є вихід, що запропонували чотири десятки з нас.

Їхні дії — не проект, не акція і не PR. В цьому русі немає лідерів, координаторів, провідних та другорядних. Ті люди, які вчора та сьогодні ставили свої підписи під зобов'язанням працювати професійно, не піклувалися про політиків. Вони не думали про те, що про них скажуть. Вони зробили це заради себе та нашої професії.

Але вони не виграють без приєднання всіх нас.

Потрібна люстрація

Євген Глібовицький, журналіст

18.11.2004

Останні дні осені цього року для журналістської спільноти — принаймні у Києві — стають піком напруження і часом чи не найтяжчого професійного вибору.

Це не вибір між Ющенком і Януковичем. Тут якраз все зрозуміло. І це не вибір між цензурою і свободою чи добром і злом. Тут теж відповіді достатньо однозначні. Мова про складніший вибір. Йдеться про вибір персональної причетності. Вибір власної активної позиції. Ризикну припустити, що ці питання стоять перед більшістю столичних журналістів ключових медій.

Чи готовий (готова) я протистояти своїм професійним утискам, які український Закон трактує як кримінальний злочин? Чи я просто мовчазно підтримаю цей спротив? Чи мій протест матеріалізується лише анонімно у виборчій урні, а не в авторському тексті чи у підписі під вимогою припинити беззаконня? Чи, може, я не готовий (готова) протестувати і захищати свої законні професійні інтереси взагалі? Саме цей перелік питань є ключовим у моральному виборі, що його переважно здійснили, або все ще здійснюють українські журналісти.

Після того, як результат виборів вкаже нам чи буде існувати незалежна журналістика в Україні взагалі та чи практикуватиметься суспільством свобода слова, перед нами постануть складніші питання, відповідь на які треба буде давати не словесно, а діями. І за такого стану речей українська журналістика може дуже легко опинитися у ситуації, за якої саме ті постаті, які системно та свідомо обмежували право громадян на інформацію, будуть намагатися стати керівниками нового процесу. Або принаймні нічого у своєму статусі не втратити.

При всій неочевидності рецепту очищення, без такої процедури побудова демократичних медій із завдання перетвориться на надзавдання. Оскільки люди, які довго і системно, а головне — свідомо здійснювали цензуру, добре знаючи, що це карна справа, — перетнули межу. І гарантій, що наступна спокуса чи погроза не перетвориться на черговий перетин цієї межі, менше, ніж шансів саме такої поведінки. Тому, якщо ми прагнемо побудови ефективного ринку, поінформованого суспільства, заможних медій і живих журналістів, ті, хто на початкових запитаннях не зміг дати однозначних відповідей на користь свободи, не повинні бути провідними фігурами у розбудові цієї свободи.

У першу чергу це стосується децидентів, чії рішення впродовж останніх років, власне і були визначальними. Ми говоримо про перших осіб практично всіх основних телеканалів, і — особливо — перших осіб інформаційних служб. Вибір, який повинен постати перед ними дуже непростий і простягається від площини моральної відповідальності до площини відповідальності кримінальної.

Кожен журналіст, кожен репортер, кожен редактор і кожен ведучий тоді наочно усвідо-

мить, що кожне сказане слово брехні, або промовчане — правди, насправді легко встановлюється за умови чесного і неупередженого розслідування. І може означати значущий поворот у кар'єрі.

Інакше власники зламаних хребтів з часів СРСР, Лазаренка чи Кучми завтра співатимуть осанни Ющенкові чи Януковичу, щоб плюндрувати їхні імена наступного дня після відставки. Інакше самовідтворення безхребетних, безпринципних, і що найстрашніше — непрофесійних журналістів продовжиться і нарешті стане системним. Тому я хочу розпочати дискусію з приводу філософії наступних кроків, які могли б зміцнити свободу слова та українські медія, забезпечити справедливу практику та уникнути кадрових портясін за невідомими критеріями:

о Ключові постаті заангажованих ЗМІ повинні піти зі своїх посад. Таким чином ці люди можуть вберегти себе у професії і далі робити те, що у чому вони фахівці — писати, знімати, монтувати тощо. Принаймні якийсь час вони повинні бути поза процесом прийняття рішень, щоб тягар старих зобов'язань, залежностей, погроз, шантажу (чи що там ще було) не міг впливати на формування нових правил гри.

- Будь-які розслідування, дослідження чи вивчення, які спрямовані навіть на лише моральний ефект повинні бути збалансовані, а сторона, яка звинувачується у скоєнні професійних проступків повинна мати можливість до пояснення та аргументації своєї позиції. Будь-яке "полювання на відьом", хоч як його бажатимуть у таборах переможців, насправді відкине нас назад, а не поведе вперед. Неупереджене слідство повинне встановити істину, а не довести вину.

- Випадки доведеного порушення Закону повинні означати відповідальність. Цим повинні займатися виключно правоохоронні структури, оскільки тільки вони наділені повноваженнями слідкувати за дотриманням законності в Україні.

- Будь-які громадські чи третейські (люстраційні) інституції повинні не виходити поза межі свого статусу та вимагати повного визнання своїх рішень, хоча якщо такі рішення є якісними та професійними, сама репутація інституцій буде основою їхньої ефективності.

- Особи, призначені на ключові посади у основних медіях не повинні бути заплямовані цензурою, утисками чи політичною співпрацею.

Паралельно повинен просуватися процес укладення редакційних угод та легалізації статусів самих медій та їхніх працівників. Так само як на довшу перспективу і команда переможця і команда опозиції повинні докласти зусиль на деполітизацію медійної власності.

Таким чином, кожен, хто працюватиме далі повинен буде усвідомлювати вагу своїх вчинків і відповідальність за власну професійність.

Я не хочу претендувати на вичерпність тез чи бездоганність аналізу. Я готовий першим пройти через процес, який встановить що я робив і за що повинен чи не повинен відповідати. Водночас, якщо подібний механізм люстрації чи обмеження не буде ухвалений — ми ризикуємо втонути у професійних нечистотах, які самі довгий час продукували.

Выбор между Украиной и недоУкраиной. Или сейчас, или...

Наталья Лигачева, "Телекритика"

24.11.2004

От Своей правды журналистам нужно сделать шаг к Общей правде.

Жизнь, как всегда, опережает журналистские перья. Еще вчера, ночью с 23 на 24 ноября, я на "5 канале" в шоке слушала из уст одной очень известной и очень мною уважаемой журналистки пламенную речь (по ее собственному признанию). В этой речи сконцентрировалась квинт-

эссенция всех уже давно набивших оскомину обвинений в сторону тех журналистов, которые призывают коллег лучше молчать, чем работать по "темникам" — в расколе профессиональной корпорации.

А уже сегодня Степан Гавриш, один из самых больших "демократов" страны, обвинил этих же журналистов в том, что это они, оказывается, хотят, используя "западные технологии революции", лишить страну объективной (!!!) информации. Круг замкнулся. И, как ни печально, он замкнулся именно так, на 100-процентном резонансе выступления одной из самых талантливых наших журналисток и одного из самых беспринципных в стране политиков.

Очень бы этого не хотелось. Как очень не хотелось и говорить публично и громко о том, что да, в стране уже давно сложилась не только связка коррумпированной власти и бизнеса, но и связка власти с частью журналистов, которые либо своими прямыми и непосредственными действиями, упоенной работой над "темниками" и по "темникам" помогают манипулировать сознанием, выбором и реалиями существования народа. Либо освящают, легитимизируют орудия цензуры: кто-то — непотворением или недеklarированием неприемлемости их использования в демократической стране, и только Бог им в таком случае судья. Но кто-то — и это, увы, значительно опаснее — провоцирует недоверие к тем коллегам, которые пытаются **публично** отстаивать свое право на профессию, которые призывают к сопротивлению других, которые ставят **право народа** на объективную информацию выше каких бы то ни было **корпоративных** интересов, договоренностей и взаимоотношений. Что самое обидное — нередко эти "кто-то" субъективно честны и не имеют отношения к распространению "темниковской" информации. Более того, возможно — я в этом даже практически уверена, — что подобная связка с властью, воюющей со своим народом, для многих из этих журналистов нежеланна и неожиданна. Но мы все взрослые люди, и не можем не отдавать себе отчет, как слова наши отзываются и как нас используют...

Такое уже было в 2001-ом — когда вспыхнувший той осенью стихийный бунт журналистов против цензуры был погребен не без значительных усилий некоторых "коллег". Последние всю силу своего публицистического дара бросили в 2001-ом не на изобличение антизаконных действий "темникотворцев", а на то, чтобы объявить журналистские протесты происками "грантоедов", которые, якобы (внимание!) все по тем же самым пресловутым западным (американским) технологиям раскалывают журналистское сообщество. Что ж, так называемый бунт "грантоедов" — при помощи слаженных действий "темникотворцев" и вышеназванных публицистов — в 2001 году не достиг своей главной цели. Цензура продолжает править бал в отечественных медиа до сих пор. Но, наверное, по логике тех самых "коллег"-антигрантоедов, это и есть **НОРМАЛЬНО** для **НЕРАСКОЛОТОЙ** журналистской корпорации?

Впрочем, сейчас судьба нашей страны и нашего народа решается, слава Богу, не только на телеканалах и не только в политических кабинетах, а и на площадях и улицах, где народ отстаивает свое право стать, наконец-то, единственным источником власти в стране. И нет времени и сил задавать риторические вопросы по поводу того, так кто же все-таки раскалывает журналистов и страну — те, кто так или иначе, но мирится с "темниками", кто делит Украину на "наполняющий бюджет Восток" и "фашиствующий Запад", или те, кто этому пытается противодействовать?

Поэтому позволю себе лишь одно замечание. Я полностью согласна с тем, о чем вчера в "Телекритике" сказал мой коллега Сергей Черненко, — цитирую: "Одразу було зрозуміло, що як тільки слухняний ЦВК спробує легалізувати сфальсифіковані владою результати голосування, ініціатори, замовники і виконавці агресивного плану фальсифікацій президентських виборів швидко перетворяться в "голубів миру і стабільності". Це, взагалі, традиційна тактика всіх авторів протизаконних і антиконституційних переворотів — особливо тих, які проводяться "по-

взучими" засобами, шляхом маніпуляцій нібито демократичними процедурами. Як тільки такі перевороти доводяться до логічного кінця — наприклад, до оголошення неправдивих результатів виборів, — одразу від нелегітимних "переможців" звучать заклики до толерантності, тої ж таки стабільності і національного примирення. Зараз ми бачимо точно дотримання цієї тактики з боку команди Януковича: її головного пропагандиста В'ячеслава Піховшека та її речників, на зразок Гавриша, Коновалука чи Шуфрича".

И точно так же я убеждена, что относительно журналистской среды НЕТ оснований для таких прямых аналогий. В конце концов, подавляющее большинство коллег никогда не были "ястребами" информационной войны. А исключения были и есть весьма и весьма — количественно!- незначительными. В то же время, я и "Телекритика" настаивали и настаивают на главном.

Первое — всей профессиональной корпорацией должен быть дан, наконец-то, ответ на вопрос, РАДИ ЧЕГО должно и может состояться ОБЪЕДИНЕНИЕ журналистов? Объединение не лицемерное, не прикрывающее состояние крайнего кризиса в отечественных медиа. А объединение истинное, такое, которое бы позволяло открыто смотреть в глаза своих сограждан, лицом к лицу стоящих сейчас перед тысячными отрядами спецназа под стенами Администрации Президента, и тех своих коллег — с ICTV, Нового канала, других изданий, — которые вместе с народом мерзнут в палатках на Крещатике за свободу и демократию. К сожалению, я вчера из выступления на 5 канале моей известной коллеги именно этого — ради чего — так и не услышала, несмотря на то, что она как раз призывала всех нас задуматься об этом.

Мы же — мои коллеги из "Телекритики", и мои коллеги из Ивано-Франковска, Донецка, Луганска, Винницы, Львова, Симферополя, Харькова, которые нам звонят и пишут со словами поддержки, и те мои коллеги, которые сейчас, именно в этот момент, делают в своих изданиях, на своих телеканалах так называемые "последние шаги" — если процитировать самую авторитетную нашу ведущую новостей Аллу Мазур — уже давно для себя этот ответ нашли. И, собственно, ради того, чтобы этот ответ стал реальностью, мы и прилагаем массу усилий, которые кому-то очень хочется обозвать "западными технологиями" или "так называемой поддержкой". Объединение журналистов возможно лишь вокруг публичного и открытого "нет" **антиконституционным, преступным** цензуре и политическому давлению на СМИ, исходящему от органов власти, прежде всего Администрации Президента, а потом уже — от связанных с ними коррупционной нитью медиасобственников. Именно публичного и открытого "нет" — ибо мы уже убедились в том, что пресловутые наши "бантики", "борьба за запятые и отдельные слова", к сожалению, НЕ ПОМОГЛИ украинским журналистам донести до общества полную и достоверную информацию о происходящем в стране и, тем самым, удержать Украину от глубочайшего кризиса.

И второе. Мы все, журналисты всех изданий — провластных, независимых, оппозиционных, вот уж точно не деля друг друга на "хороших" и "плохих", "правильных" и "неправильных", "мелкоклановых" и "крупноклановых" — должны, наконец-то, **принять на себя всю меру ответственности** за то, что, как заявили участники движения "**Мы не лжем**", у "**неправды журналистское лицо**". **Мы все повинны в этом. Мы все — так или иначе — но либо совершали информационные преступления, либо способствовали им, хотя бы просто непротивлением или умалчиванием, либо эффективно не противостояли им, не смогли защитить от медийного террора народ.** Да, безусловно, есть ответственность солдат слова, прапорщиков и генералов. Да, кто-то из нас может справедливо считать, что как раз он-то делал все возможное и даже невозможное, чтобы правда таки находила пути к людям, чтобы те учились бороться за справедливость. Но — *именно осознание **всеми** журналистами необходимости действенного покаяния перед народом, на самом деле, только и может стать тем самым побудительным мотивом к объединению, которого так не хватает нам всем.* Только так, признав **общую** вину, мы и смо-

жем объединиться, иного просто не дано. В противном случае мы бесконечно будем подозревать и обвинять друг друга во всех мыслимых и немыслимых грехах, искать "правых" и "виноватых", "раскалывающих" и "стабилизирующих"...

При этом покаяние наше должно быть именно действенным — я это подчеркиваю, — должно вылиться не в стенания, а в слаженные и решительные усилия для восстановления доверия народа к украинской журналистике. А мы все прекрасно знаем, что это очень непросто, поскольку, увы, требует от нас не просто личной честной работы на своем рабочем месте, в зоне своей личной ответственности. Увы, только этого уже мало — мы все в этом имели возможность убедиться не раз. Сейчас крайне необходимо всекорпоративное давление журналистов — и непременно при помощи общества, к которому нужно для этого обратиться за поддержкой — на политиков, собственников и топ-менеджеров СМИ. Давление, которое позволит, наконец-то, установить действенные законодательные, политические, нравственные препоны их на сей день тотальным возможностям извращать личные честные усилия журналистов и превращать их в системные манипуляции, дезинформацию и прямую ложь.

Как понимает "Телекритика", вот именно этого — принятия **каждым из нас своей меры ответственности** за то, что не смогли, не захотели, не получилось, etc. удержать нашу профессию в условиях нынешней Украины хотя бы в рамках пристойности (о рекордах Гиннеса по части соблюдения журналистских стандартов никто же не говорит!) — и не хочется столь категорически многим нашим коллегам. Между тем "Телекритика" никогда не снимала и не снимает — всегда произнося в диспутах о журналистской этике слово "мы", а не "они" — с себя этой самой ответственности, и призывает к этому всех остальных. Это в юридическом смысле "сын за отца не отвечает", а журналист — за топ-менеджера. В **моральном** же смысле — все отвечают за все происходящее во всей стране. Позволю себе провести опять не прямую, но все же аналогию, напомнив, что после Второй мировой войны **ВСЬ** немецкий народ взял на себя ответственность за преступления фашизма, невзирая на то, что значительная часть этого народа погибла в тех же фашистских застенках. И именно это мужество ответственности позволило немецкому народу не только очиститься, но и создать одну из самых демократичных общественных систем.

Хватит, в конце концов, разбираться в том, кто кого поддерживал, кто что делал в 90-ых, кто через кого и через что переступал, кто кого когда-то защищал и не защищал и о чем писал/не писал... Хватит копаться в чьих-то, возможно, резких словах или несправедливых, на чей-то взгляд, укорах, хватит копить взаимные обвинения. Хватит вскармливать в себе обиды. В конце концов, у каждого из нас есть **СВОЯ ПРАВДА**. Но не следует забывать, что есть еще и одна на всех **ОБЩАЯ ПРАВДА**. И эта **ОБЩАЯ ПРАВДА** в данный судьбоносный исторический момент состоит в том, что *для выбора каждым украинским журналистом своей позиции УЖЕ НЕТ ни дня, ни минуты, ни секунды отсрочки!* Народ именно сейчас пытается вымолвить свое собственное слово. А те, кто хочет по-прежнему держать журналистов на поводке, чтоб те продолжали помогать держать в узде народ — как раз на то и рассчитывают, чтобы годами искусственно подогреваемые разборки внутри профессиональной корпорации не позволили нам защитить общество, страну, государство от диктатуры ЛЖИ и НАСИЛИЯ.

У нас сейчас есть только **один, черно-белый**, выбор — как бы это ни было неуютно осознавать вечно рефлексирующим интеллигентам. Выбор, который может или объединить, или окончательно разъединить нас, журналистов, не только между собой, но и с народом. Это выбор между Правдой и Ложью, между Оппозицией и Позичией, между Украиной и недоУкраиной, между Свободой и Несвободой.

Так победим — сделав этот единственный выбор, и вне зависимости от развития событий в стране, вплоть до наступления жесточайшей реакции. Нравственная правда и победа — уже за народом. И за журналистами?

Щастя, яке треба зберегти

Єгор Соболев, журналіст, голова Київської незалежної медіа-профспілки

26.11.2004

25 листопада заслуговує на оголошення професійним святом української тележурналістики.

Хоча свят вже забагато, вчорашній день був неймовірно важливим. На трьох телеканалах з найбільшим покриттям цензура впала.

"ТСН" на "1+1", "Подробности" на "Інтері" та "Вісті" на Першому Національному вчора виглядали шляхом до демократичної країни. Я не можу пригадати рік, коли це було востаннє і чи було взагалі. Але я впевнений, що відмова найбільших каналів від злочинних наказів Віктора Медведчука фантастично вчасна зараз, коли в країні йде боротьба між двома світами — пострадянським та європейським. Вчора шахтарі Донбасу, машинобудівники Харкова та суднобудівники Миколаєва могли отримати більш-менш правильне уявлення про це.

Щастя колег, які ввечері зрозуміли, що вони зробили, важко з чимось порівняти. Тепер його треба захищати.

Першим засобом збереження відвойованої свободи мусить бути жорстка реакція на найменшу спробу її обмежити. Негайно повідомляйте про тиск, зняття синхрону чи одіозну підводку до сюжету. Будь-який підозрілий рух із боку менеджерів треба сприймати в стані людини, що проходить перевірку на СНІД. Зразу в набат! Другий засіб — наша солідарність. Вчорашня перемога була здобута, фактично, без координації між каналами, як це було на початку журналістського повстання перед першим туром. Але припинення роботи "плюсів" в понеділок, безперечно, підштовхнуло "Вісті" до страйку в середу. Це стало мотивом для трьох сотень колег з НТКУ, які до того вороже ставилися до прибульців з Миколою Канішевським. В четвер вони їх підтримали. Небачена позиція "1+1" та УТ-1 поставила питання перед журналістами "Інтеру", де до того проти цензури боролася безнадійна меншість. Разом вони перемогли.

Кілька десятків журналістів, що вчора вночі святкували здобуття волі біля Майдану, місяць тому переважно не знали один одного. Вчора вони цілувалися, відчуваючи щастя і єднання. Це є наша найголовніша зброя. **Якщо на когось тиснутимуть, повставати мусять всі.** Кожен замах на свободу преси має викликати відповідні сюжети в прайм-тайм, як це було вчора.

І третє — після революції нам потрібні правила. Редакційні статuti з професійними вимогами повинні стати конституцією н'юзрумів у країні, де Конституція виконується. І кожна нова людина, що приходить на канал, мусить її вивчати та усвідомлювати виключну важливість її дотримання. Бо це наше щастя.

Чи сприяє зціленню суспільства корпоративна солідарність журналістів?

Тетяна Метельова, журналіст, для "Телекритики"

28.11.2004

Тетяна Метельова — відомий науковець та журналіст — полемізує на сторінках "Телекритики" зі статтею Наталії Лигачової "Выбор между Украиной и недоУкраиной. Или сейчас, или...", а також з деякими іншими дотичними меседжами та думками, що зараз мають вплив на атмосферу у журналістському середовищі принаймні в столиці.

Тетяна не погоджується з тим, що — заради доцільності надання руху журналістів до об'єктивності масового характеру та поширеності — відповідальність за брехню, якою полива-

ли більшість ЗМІ власний народ впродовж багатьох років, можна ділити на всіх. Багаторічне спотворення реальності, якого припускалися медіа, "має отримати належну моральну оцінку, — вважає пані Тетяна. — У ній — запорука суспільного очищення і зцілення, відновлення ПРАВДИ, яка полягає і в тому, щоб усе було нарешті назване своїми іменами".

Я довго вагалася, чи писати цей матеріал. Усвідомлюю, що висловлене викличе шалене несприйняття більшості читачів "Телекритики". Однак саме для них — професійних журналістів, які й складають більшість аудиторії "ТК", і задля них ці роздуми, зрештою, знайшли своє втілення.

Не можна одним мірилом міряти вчинки пересічного громадянина, того, кого зазвичай називають обивателем, і того фахівця, чия діяльність має суспільно значущі наслідки. Емоційно зрозумілою є вітання першими поселенцями наметового містечка новоприбульців, якими щоденно поповнюються лави найактивніших противників режиму. Цілком нормальним (іншого й бути не може) є їх братерське ставлення один до одного, попри те, що перші мали мужність пережити-перемерзнути кілька днів та ночей під цілком імовірною загрозою нападу, загрозою їх свободі й життю, тоді як другі змогли приєднатися лише тепер, коли перебування на Майдані перетворилося вже на майже святковий захід. **Політично виваженим й морально правильним** є таке ж братерське, турботливе ставлення людей з помаранчевими стрічками до блакитно-білих прибульців зі Сходу, що ховають обличчя від камер і поглядів. Тут, на Майдані, працюють мірки загальнолюдської етики, за якою мужній громадський учинок є таким незалежно від часу його здійснення, а політичні розбіжності не є підставою для скасування доброго ставлення до Людини саме тому, що вона — Людина, жива істота. Вияв цієї високої моральності і перетворює українську помаранчеву Революцію на щось незбагнено прекрасне й нездоланно переможне.

Однак вектор політичних міркувань далеко не завжди збігається з моральним. Тим-то політика й зажила слави чогось аморального, що її представники на практиці часто-густо змушені керуватися по суті своїй принципом "мета виправдовує засоби", за якого і життям, і свободою, і честю людини можна знехтувати і пожертвувати як засобом досягнення Великої Надмети. Питання полягає в тому, чи можна вести мову про моральність у журналістиці, якщо застосовувати до неї політичні вимоги і, нехай за виняткових обставин, допускати чинність того принципу і в цій царині.

"Объединение журналистов... вокруг публичного и открытого "нет" антиконституционным, преступным цензуре и политическому давлению на СМИ, исходящему от органов власти, прежде всего Администрации Президента, а потом уже — от связанных с ними коррупционной нитью медиасобственников"... Що може бути краще за мету, яку сформулювала перед працівниками пера й мікрофону Наталія Лигачова? Реалізація цієї мети справді матиме величезні позитивні й суспільно значущі наслідки, як-от: формування вільного інформаційного простору в суспільстві, сприяння силами журналістів запровадженню в суспільстві дії стандартів дотримання закону, збереження в майбутньому нинішніх досягнень в обстоюванні вільного і правдивого слова. Питання в тому, чи є такими ж чудовими і безсумнівними засоби, якими нині пропонується ту благородну мету досягти.

Відповідь щодо засобів теж наявна: "не деля друг друга на "хороших" и "плохих", "правильных" и "неправильных", "мелкоклановых" и "крупноклановых", поділити на всіх спільну відповідальність за нещодавно продажну журналістику, всім покаяться і далі, мовляв, вже разом робити чесну справу... Що може бути більш жертвним, корпоративно консолідуючим і християнським по духу, ніж цей заклик? Та, однак, щось не дає мені з чистим серцем дати схвальну відповідь на це нібито риторичне питання. І це "щось" — це таки сумнів у моральності

запропонованого шляху. Чи на користь журналістиці й суспільству солідарна відповідальність, за якої Іваненко чи Іванишин, які, не розраховуючи на жодні політичні дивіденди, свого часу відмовилися брехати і роками були позбавлені можливості систематично реалізовувати себе професійно (і робити розкрутку власного імені через відомі ЗМІ), відтепер варті меншої уваги й поваги, ніж "новопрозрілі" герої дня?

Шановна пані Наталія, сама, наскільки я стежу за її творчим шляхом з середини 90-х, ніколи не йшла на угоду з власним сумлінням, ніколи не переступала через стандарти журналістики найвищого гатунку. Однак сьогодні, здається, вона непомітно для себе зрадила власним принципам і пропонує досягти гарної мети сумнівними засобами. Досягти високої **політичної** мети ціною зради принципу **правди**, тієї правди, якій журналістика і має слугувати. І це — основоположний етичний принцип журналістики.

Журналістська етика, як і етика лікаря, правоохоронця, юриста, політика, не має вузько корпоративних рамок, поза як наслідки їх фахової діяльності мають загальнолюдську значущість. "Не зашкодь!" — ось найкоротша спільна формула цих професійних етик. У даному разі — не зашкодь Словом, яке в руках журналіста стає знаряддям творення реальності. Корпоративність журналістської етики — в підвищеній відповідальності за Слово, здатне викривити сприймувану споживачем інформації реальність. Багаторічне спотворення тієї реальності має отримати належну моральну оцінку. У ній — заперука суспільного очищення і зцілення, відновлення ПРАВДИ, яка полягає і в тому, щоб усе було, нарешті, назване своїми іменами. Називати справжні імена — справа журналістів. І прекрасна мета ствердити Вільне Слово не може досягатися шляхом його чергових утисків, тепер — задля цієї величної мети. Лише через належну корпоративну оцінку РІЗНИХ учинків за ЄДИНИМ мірилом можна повернути довіру громадськості до журналістики. Це мірило — моральність самого вчинку.

Морально і професійно робити те, що "Телекритика" робила до сьогодні — виявляти й критикувати факти брехні і непрофесійності, недотримання норм етики — не журналістської, ні! — загальнолюдської. Корпоративна зрівнялівка і всепрощення лише продемонструє громаді ту саму журналістську аморальність — тільки з іншого боку. Тут не спрацьовує притча про блудного сина, чиє повернення перетворює його на більш цінного для батька, ніж вірні сини. Роками обдурювана громада — то не батько, для якого зрада сина від початку очевидна, і вже тому він може її пробачити. То — зраджений партнер, чиї права було суттєво знехтувано й зневажено.

Мовлене — не заклик ані до каяття, ані тим більше до помсти. Завжди подати руку допомоги тим, хто її потребує (однак тому, що **потребує**, а не тому, що журналіст), завжди захистити скривдженого, чиї права порушено (однак тому, що **права порушено**, а не тому, що колега з корпорації) — то норма не журналістської етики, а загальнолюдської. І ці морально-етичні засади перебувають не на зовнішніх границях корпорації — ці засади в серці кожного. І важко погодитися з висновком Єгора Соболева, що журналістська солідарність це — "наша найголовніша зброя. Якщо на когось тиснутимуть, повставати мусять всі". Мусять, так. Однак не тому, що журналісти мусять усі як один захищати своїх. А тому, що мусять захищати ПРАВДУ. Не тому, що тиснуть на колегу, дотиснувши якого, тиснутимуть і на іншого і, можливо, на тебе самого. А тому, що тиск на журналіста, як і тиск на правоохоронця, лікаря тощо надто небезпечний для долі інших людей.

І з жодних міркувань не можливо примусити себе однаково поважати усіх членів журналістської корпорації, відповідальних за формування інформаційної атмосфери, якою дихає громада. Чи буде та атмосфера чистою, а чи складатиметься з отруйних викидів, кожна доза яких має конкретне авторство — цей вибір рано чи пізно робив кожен журналіст. І жодні заклики до солідарності не зарадять реальній диференціації ступеню поваги — до тих, хто зберігав

стандарти професії, жертвуючи своїм перебуванням у ній, і до тих, хто зберігав себе у професії, жертвуючи її стандартами і заспокоюючи свою совість любов'ю до ближнього (та чи не можна так само ефективно любити ближнього, оволодівши не менш оплачуваним фахом, скажімо, масажиста чи бульдозериста?). До тих, хто робив цей вибір щоденно, даючи собі звіт про те, як він відіб'ється на його особистій долі і долі його сім'ї, і до тих, для кого вибір став можливим лише тоді, коли разом з модою на помаранчеві стрічки з'явилася й мода на чесність і мужність. Або ж — буду ще жорсткішою — коли чаша терезів почала схилитися не в бік тих, чії інтереси раніше обслуговувала група "заручників любові до професії" і з'явилася загроза за нового розкладу сил ту професію таки втратити. Що загроза існує лише в уяві, це їм, видається, зрозуміти важко, адже звиклі до законів авторитаризму, вони й гадки не мають, що влада демократична може поважати їхні переконання. Або ж їх відсутність. Тож якщо немає щиро однакової поваги, як і однакової вини, то робити на людях вигляд, що вона є, — теж підживлювати й продукувати НЕПРАВДУ.

До речі про переконання. Як на мене, на значно більшу повагу заслуговують ті, чії погляди збігалися з позицією нині вже здискредитованої влади. Вони — не брехали й не брешуть. Вони сповідували й сповідуватимуть свою правду і видаватимуть "на-гора" ту інформацію, яка відповідає їхнім політичним переконанням та світоглядним уявленням. Був щирим Дмитро Джангіров, коли по-журналістськи елегантно й, до речі, небезпідставно, нападав на націонал-демократів і відверто маніфестував свою прихильність до Росії. Не йшов супроти свого сумління Володимир Скачко, коли виливав бруд своєї душі на голови ненависних йому "хоблобидликів", до яких відносив, як виглядає, усіх своїх співгромадян. Адже в його системі морально-етичних координат його перебування на посаді є ознакою особистої успішності і вищості над пересічною особою і вартує значно більше, ніж доля якогось там селянина чи лісника, задалегідь нижчих за нього за ознакою відсутності посади. Можна пристрасно не поділяти такі погляди, боротися з ними, однак не можна не поважати їх носіїв за послідовність: вони напевне не мінятимуть кольору залежно від політичної погоди.

Однак позиція переконаних антидемократів, як і протилежна їм — то особиста політична позиція. Кожен журналіст не може й не мусить відмовлятися від своїх переконань і уподобань, і кожен твір журналіста не може не нести на собі відбиток тієї особистої позиції та світогляду. Однак єдине, чого не може дозволити собі журналіст як людина, чие слово є суспільно значущим, то це брехні заради будь-яких цілей, дотримання будь-яких групових — політичних, класових, корпоративних тощо інтересів чи естетичних смаків. Правда — понад усе, оскільки лише вона корегує суспільний поступ, вона — єдині універсальні ліки і для суспільства, і для осіб, що його складають, нею повіряється моральне й — ширше — культурне здоров'я громади.

Заради правди треба переступати через особисту приязнь і політичні уподобання, корпоративні інтереси і групові смаки. Не збреши, не замовчуй те, від чого залежить щоденне життя громади. Журналіст — не ретранслятор фактів, він — жива людина і має беззаперечне право і на слабкість, і на власні погляди, і на їх відсутність. Єдине, на що він немає права, — це на замовчування фактів, які впливатимуть на конфігурацію інформаційного поля, розширюватимуть обрії суспільного бачення, дозволяють споживачеві інформації робити свій вибір, спираючись на вичерпну, не спотворену замовчуванням інформацію. Можна як завгодно любити Кучму чи Януковича й не любити Ющенка, або ж навпаки, однак не можна за жодних спокус дозволити собі брехню про нелюбу особу або проігнорувати її існування й дії. Як не можна запліщувати очі на факти, що свідчать не на користь твого улюбленця.

І мені не зрозуміло, що таке "порядні люди", які, за висловом на сторінках "ТК" відомої телеведучої, працюють у ЗМІ, що зажили слави одіозних. Порядні — в якому сенсі? Працюють і не беруть у часті в підготовці й оприлюдненні матеріалів? То при чому тут журналістика? Чи

вони — високофахові майстри? Можна, ясна річ, підходити з естетичними мірками до фахового рівня В'ячеслава Піховшека чи Дмитрія Кисельова. Можна бути в захваті від майстерності застосування ними прийомів нищення співбесідника і вищого пілотажу у викривленні мовленого опонентом. Однак підмінювати етичні критерії естетичними може лише той, для кого етичне давно перетворилося на порожній звук і головною підставою для самоповаги є розмір отримуваної платні або ж обіймана посада.

Чи, може, вони порядні, тому що ввічливі з оточенням, ерудовані, цікаві й лагідні в спілкуванні, гарні батьки й співчутливі колеги тощо? Однак "добра людина" — не фах. Ерудований сантехнік, після відвідин якого крани на кухні працюють гірше, ніж раніше, — не добрий сантехнік, а халтурник. Веселий і дотепний водій, який не дотримується правил дорожнього руху, — не добрий водій, а соціально небезпечна особа. Хоча, можливо, обидва — порядні люди. Не так з журналістом.

Журналіст, який свідомо викривляє інформацію, тобто — псує власну продукцію, робить її неякісною, — не просто халтурник. Він — непорядна людина. Тому що — бреше. І то брехня не в особистому житті, яка може позначитися лише на долі його найближчого оточення. Він продукує інформаційну отруту, яку споживатиме громада — величезна кількість людей з власними долями й життями, які ця отрута може скалічити й знищити. До слова, серед нацистських лікарів, які експериментували на в'язнях концтаборів, траплялися майстри високого класу, талановиті фахівці й високоерудовані люди. І, не виключаю, цілком достойні в побуті, люблячі батьки і добрі сусіди, які ввічливо віталися зранку і ділилися куснем хліба з друзями та колегами. Та ця решта їхніх позитивних якостей не є підставою для того, щоб ставити їх у приклад менш обдарованим колегам по фаху.

Чи це не біда, що результатом зусиль порядних людей "залишитися в професії" була перманентна дезінформація мільйонів? Чи це не біда, що компроміси з власною совістю через байдужість чи страх втратити годівницю (цей страх сьогодні сховався за евфемізмом "працювати задля сім'ї"), мали своїм наслідком потоки брехні, за якими ховалися злочини окремих владних осіб зокрема й влади в цілому? Достойні люди, тому що намагалися "донести крихти правди до глядача"? Правда по крихтам — не просто брехня, а брехня, схожа на правду і, відтак, ще більш підступна. І коли хтось відкидає можливість спрямованого проти цензури страйку й аргументує це тим, що "якщо ми залишимося на каналі, це дасть більше користі, а страйк означає автоматичне звільнення", є підстави справжню причину небажання чинити спротив брутальному порушенню Конституції бачити саме в другій частині вислову — в бажанні будь-якою ціною не втратити роботу. А перша частина — то лише спосіб фрейдистської "раціоналізації бажання". І солідарною відповідальністю тому не зарадиш.

Жодна потреба годувати сім'ю не може виправдати соціально небезпечну брехню. Бо сім'я — це теж члени отруєної громади. "Робити вибір і бути з народом, коли починається революційна ситуація" (С. Дацюк) — пізно. Революційної ситуації не склалося б, якби люди не були доведені до крайності передусім своєю безправністю й беззахисністю, за яку разом із владою відповідають журналісти, котрі не захищали громадян та їхні сім'ї інших своєю правдою. Тож робити вибір треба, обираючи професію.

Я не розумію й тої дивної позиції, яка має новітнє евфемічне означення: "мовчати з морально-етичних міркувань". Які морально-етичні міркування можуть виправдати замовчування фактів порушення і самих морально-етичних норм і закону посадовою особою з найвищим — Конституцію включно? То як зрозуміти колег, які мали "розмову" або ж "домовленість з керівництвом", котре їх нібито й примушувало працювати за "темниками" і тим порушувати закон, права громадян і моральні норми, однак "з морально-етичних міркувань" (!) не розголошу-

ватимуть ані зміст цієї "розмови" ані прізвищ ініціаторів того порушення? Йдеться про правопорушення! У чому ж полягає етичність потурання йому з боку "постраждалої сторони"?

У цьому контексті цинічно виглядає навіть Заклик Руху журналістів "Ми не брешемо!". "Інформаційний злочин проти суспільства вже скоєно. **Але народ виявився сильніший та розумніший.** Тож ми закликаємо колег-журналістів до єдиного: перейти, нарешті, на сторону народу!" Це — зразок морального ставлення до прав народу? Чи журналіст мусить не брехати лише тому, що народ, у супереч брехні, **виявився сильніший та розумніший?** Лише тому?! А коли народ знову схибить і виявить слабкість і недалекоглядність, це буде сигналом до відновлення брехні? На жаль, так і станеться... Мені до болю знайома ця позиція, яку в часи відносно вільного слова — в середині 90-х — відверто висловлювали деякі з моїх колег, зараз шанованих тому, що останнім часом бізнес-інтереси власників ЗМІ, у яких вони працюють, увійшли в суперечність з інтересами інших кланів, і власники через те дозволили "власності" вести більш розкуту інформаційну політику, ніж на інших каналах і в інших газетах.

Виявлена у "Заклику" "мораль", без сумніву, полегшує витворення корпоративної солідарності журналістів. І вже тому слугує інтересам української громади. На даному етапі. Та чи полегшує вона витворення середовища, члени якого за фахом не можуть не слугувати донесенню до людей достовірної інформації — ПРАВДИ? Чи не ця позиція, у кінцевому підсумку, породжує пристосуванців, яким невідоме щастя говорити правду?! І вона поділяється навіть найкращими з найкращих... Чи не доцільніше — заради досягнення тієї ж чудової мети — прислухатися до простих, зрозумілих слів Сергія Квіта, слів, які задають цілком моральні і професійні орієнтири: "якщо журналісти не можуть говорити правду, то вони не повинні виходити в ефір, не мають писати в газету, в різний спосіб усунутися від професійної діяльності, для того, щоб не брехати".

Ні, я не погоджуся з глибоко шанованою мною Наталією Лигачовою! Не можна закликати до професійного христосування і задля його реалізації посипати невинну, хоч би й власну, голову попелом солідарної вини. Це — аморально і не професійно! Це — розбещує і провокує масове відновлення аморальності і непрофесійності, щойно з'явиться натяк на відновлення "несприятливих" — інших політичних умов. Аморально видавати корпоративну індульгенцію на право народної поваги лише за факт виявлення мужності там, де "мужність" увійшла в моду і перетворилася на засіб вияву готовності служити новій владі. Безвідповідально співати осанну тим, хто "прозрів", коли запахло смаленим. Небезпечно в запалі корпоративної солідарності підносити до небес героїзм "навернених на путь істинну", особливо видовищний на тлі щоденної й не героїчної, а просто сумлінної роботи сотень тих, хто у будь-які часи не був причетним до "солідарної вини".

Так, руку підтримки запізно, однак прозрілим протягнути треба. Та не треба перетворювати новоприбульців на найбільших героїв вітчизни. Дайте їм можливість спробувати говорити правду. І, ті з них, в кого ще не остаточно атрофовано моральне відчуття, відчують, що говорити правду — завжди легко і приємно. Набагато легше, ніж брехати. Адже скуштована насолода поваги до себе, — то найбільша насолода, у порівнянні з якою жалюгідними є і наркотичний кайф популярності, і задоволення великою зарплатнею, отриманою за брехню. І породжена ПРАВДОЮ повага до себе вже сама по собі є найкращою нагородою за мужність.

Професійні норми й перверсивна солідарність

Володимир Кулик, для "Телекритики"

13.12.2004

Долучаючись до дискусії про (не)потрібність корпоративної солідарності журналістів за нинішньої ситуації в українському суспільстві, мушу на початку застерегти, що я не належу до корпорації, про яку йдеться. Хоча колись давно я недовгий час працював в УНІАНі та "Дні", відтоді я мав справу з медіями лише як споживач їхнього продукту, науковець, що аналізує медійний дискурс, та автор, що час від часу намагається публікувати свої статті в друкованих і мережових виданнях. У цьому останньому амплуа, до речі, я на собі відчув (коли мої критичні матеріали про журналістику редактори, яким я їх пропонував, відхиляли або позбавляли конкретних прикладів) форму вияву української журналістської солідарності, якою вона була додовго до помаранчевої революції і якою, на мою думку, великою мірою залишається. Для когось, можливо, моя неналежність до журналістської корпорації дискваліфікує мене як учасника цієї дискусії: мовляв, мені легко пропонувати будь-які заходи, адже сам я не зазнаю їхньої дії. Але я прагну (відповідно до моєї громадянської позиції та інтелектуальної кваліфікації) висловлювати інтереси не корпорації, а суспільства, якому медії служать і на яке впливають — зокрема, й своїм вибором між солідарністю та об'єктивністю. Зайве казати, що ніхто не має монополії на висловлення інтересів суспільства, — але не викликає сумніву й те, що без урахування цих інтересів дискусія про шляхи подолання кризи в журналістській корпорації буде непродуктивною.

Тепер до суті дискусії. Я цілком підтримую позицію Тетяни Метельової: правдивість журналістського мовлення непорівняно важливіша за єдність журналістського середовища, і єдність можлива тільки на основі дотримання правдивості — а не навпаки, як можна висувати з текстів Наталії Лигачової та ще активнішого речника ідеї солідарності Єгора Соболева. Я згоден із думкою п. Метельової, що "корпоративна зрівнялівка і всепрощення лише продемонструє громаді ту саму журналістську аморальність — тільки з іншого боку". А п. Лигачовій хочу вказати на некоректність її аналогії зі спокутувальною солідарністю німців: мовляв, "після Другої світової війни ВЕСЬ німецький народ узяв на себе відповідальність за злочини фашизму", й ця "мужність відповідальності" дозволила йому "не тільки очиститися, але й створити одну з найдемократичніших суспільних систем". По-перше, це твердження не відповідає дійсності: уявлення про колективну відповідальність ввійшло в суспільну свідомість західнонімецького суспільства щойно *за кілька десятиліть* по війні, й це стало можливим великою мірою завдяки тому, що *відразу* по її закінченні окупаційна влада накинула західним німцям не лише демократичну політичну систему, але й люстрацію, яка не допустила до цієї системи колишніх діячів (не тільки керівних) нацистського режиму. А формування в суспільній свідомості від 1960-х років готовності визнати відповідальність усього народу супроводжувалася не припиненням з'ясування, "хто кого підтримував, хто що робив [за нацистських часів], хто через кого та через що переступав, хто кого колись захищав і не захищав і про що писав/не писав", до чого закликає своїх українських колег Лигачова, а навпаки, активізацією та посиленням суспільного впливу такого з'ясування. По-друге, посилення на німецький досвід спокутування гріхів нацизму є одним із багатьох прикладів неусвідомленого засвоєння демократично налаштованими авторами в Україні й інших пострадянських країнах реабілітаційної тези захисників і продовжувачів комуністичного минулого, згідно з якою всі ми винні, тоді був такий час і взагалі, це теж частина нашої історії. Дозволю собі зацитувати власну статтю (опубліковану в "Дзеркалі тижня", 22.02.2003) про реалізацію цієї тези в державному та медійному відзначенні ювілею Володимира Щербицького: "Нагадування "всім нам" про спільний гріх, який тре-

ба спокутувати, можна було б тільки вітати — якби воно не було засобом розгрішення режиму, що зробив народ спілником своїх нечестивих справ. Якби слова про спільний *гріх* не були способом замовчати індивідуальні й корпоративні злочини".

Коли йдеться про журналістику десятиліття правління Кучми, то переважна більшість її дійових осіб, гадаю, не чинила злочинів у юридичному сенсі (хоч окремі дії менеджерів і керівників новинних служб, зокрема різного роду тиск на своїх підлеглих, заслуговують розслідування й оцінки з боку правоохоронних органів), але кричущі переступи професійних і моральних норм були повсюдними. Перверсивна солідарність, що склалася в українському журналістському середовищі під репресивно-розтлінним впливом влади та власників медій, виявлялася в тому, що, не бажаючи захищати колег, журналісти не бажали й критикувати їх, по суті відмовившись публічно оцінювати діяльність одне одного з погляду моральності й навіть професійності. Така солідарність, що її доречніше назвати круговою порукою, неабияк посприяла успіху цього впливу, зробивши можливим навіть для відверто спроституйованих журналістів почуватися членами корпорації, яким інші не відмовляються подавати руку, бо хто ж, мовляв, без гріха (при цьому з корпорації випадали якраз ті, хто не бажав дуже грішити, втрачав добре плачену роботу, а з нею і змогу публічно чи приватно впливати на стандарти й самооцінки менш перебірливих колег).

На жаль, звільнення більшості інформаційного телемовлення (принаймні в Києві) з-під диктату "темників" супроводжується не відкиданням такої кругової поруки журналістів, а її посиленням. Журналісти, які напередодні виборів протестували проти цензури, здебільшого не називали імен цензорів і конкретних прикладів їхнього втручання у свою діяльність — навіть тоді, коли, як семеро працівників "1+1", муслили через неї піти з роботи. Переходячи в дні помаранчевої революції до буцімто об'єктивного мовлення, канали або взагалі не пояснювали своїм глядачам, чому досі мовили вочевидь необ'єктивно, або збували, як той-таки "1+1", це пояснення скоромовкою про тиск "різних політичних сил" (так ніби вперемішку з Медведчуком тиснули Мороз і Ющенко). Звільнення від цензури не супроводжувалося автоматичним, як можна було б очікувати, поновленням на роботі журналістів, що раніше пішли чи були звільнені через небажання працювати за "темниками" — згаданих сімох працівників "1+1" і Володимира Голосяка на "Першому" (чи не за те їх не хочуть пробачити, що порушили корпоративну солідарність, яка тоді полягала в більшій або меншій брехні). І навпаки, людей, які найбільшою мірою здійснювали чи принаймні символізували телебрехню — В'ячеслава Піховшека на "1+1" та Дмитрія Кісельова на ICTV — хай і відсторонено від керування виробництвом новин, із каналів не вигнано й навіть забезпечено можливістю продовжувати свою маніпулятивну діяльність в авторських програмах, що тепер буцімто набули більшої об'єктивності (хоч, як зауважив у презентації свого нового амплуа Піховшек, і не повної, бо на те й авторський погляд).

Найсумніше, що в усіх цих випадках натхненні здобутою свободою журналісти публічно не висловили свого ставлення до того, що я (поділяючи думку аналітиків "ТК"; див., напр., опублікований 29.11 огляд нового проекту Кісельова) вважаю збереженням і оновленням елементів цензури, — тобто самі журналісти цих та інших каналів, мабуть, уважають інакше. Єдиним прикладом артикульованого прощання з минулим і публічного протесту проти спроб до нього повернутися була, оскільки мені відомо, поведінка журналістів Першого Національного, які в першому випуску вільних новин показали сюжет про те, хто і як за нього боровся (й навіть трохи про те, хто боровся проти), а потім повідомили журналістську спільноту, що керівництво каналу знову намагається втручатися в процес підготування новин. Можна припустити (не належачи до корпорації, про мотиви діяльності її членів можу лише будувати припущення), що на відміну від журналістів "Першого", чітко протиставлених призначуваням і час од часу змінюваним "згори" керівникам, на приватних каналах творчі працівники відчують себе й

більш пов'язаними з менеджментом, який їх наймав і створював непогані умови, і більш відповідальними за неправдиве мовлення, що мало на меті, серед іншого, ті умови зберегти. Знову ж таки, їхнє усвідомлення спільного гріха можна було б лише вітати, якби воно не означало розгрішення тих, хто чинив проти своєї професії злочини, нехтування мужності тих, хто намагався цим злочинам протистояти, та, як наслідок цих складників, збереження недовіри суспільства (чи принаймні чималої його частини) до журналістської корпорації та професії.

Та чи не найгірше — відмова від з'ясування міри індивідуальної відповідальності за минулу брехню обертається збереженням практики утримуватися від критичних оцінок *нинішніх* дій журналістів і менеджерів медій, тобто брехнею *в майбутньому*. Тому мене насторожує, що й далі звучать переважно позитивні оцінки, навіть із найвимогливіших уст. Приміром, Ганна Шерман (у "ТК" за 27.11) звеличує "безприкладний професійний подвиг журналістів "5 каналу"", що багато діб поспіль вели виборчий телемарафон (чому безприкладний, адже вона сама сказала, що прикладом і приводом для змін на телебаченні були дії людей на майданах?), а Юлія Мостова (в "ДТ" за 4.12) захоплюється "професіоналізмом новин" на "1+1", не згадуючи не лише про відповідальність працівників каналу за колишню брехню, а й про напівправду нинішнього мовлення (якщо не сприймати випуски новин поза контекстом усього ефірного часу, про який я скажу далі). Я не вважаю за можливе підмінювати оцінку професійності медійного продукту підтримкою добрих намірів чи громадянської позиції його авторів, не звертаючи увагу на кричущу неадекватність часом дії працівників "п'ятого", скажімо, ведучих (після)виборчого марафону, які нерідко геть не уявляли, про що треба питати чергового гостя студії (Микола Вересень не раз пропонував їм самим сказати, з чим прийшли), чи режисерів/продюсерів, які переривали важливий виступ на Майдані задля чергового прокручування "помаранчевого" кліпу. Проте наголос на професійності з нехтуванням позиції теж видається мені підміною.

Не лише тому, що не віддає належного тривалій боротьбі частини журналістів за право діяти згідно з професійними нормами (виснажливими умовами якої почасти пояснюється професійне відставання "п'ятого" від "1+1") й водночас поспішно розгрішує іншу, донедавна брехливу частину та ставить її на чільне місце в новій, правдивій журналістиці. Я згоден із Тетяною Метельовою: це аморально й нечесно щодо журналістської спільноти та всього українського суспільства. Але ще важливішим мені видається те, що, вилучаючи з професійних норм моральність, такий підхід зводить їх до формально рівного представлення протилежних позицій. Тоді зразком об'єктивної журналістики стають не лише "оновлені" новини "1+1", а й улаштовані на Першому Національному суперечки політиків на тлі мовчанки ведучого, які не так допомагають глядачеві скласти уявлення про політичні й моральні позиції сторін, як спонукають його побажати "чуми" на них усіх, або навіть "інтерв'юські" написані помаранчевим і блакитним заклики до Ющенка та Януковича дійти згоди, як дійшли, мовляв, їхні виборці (про неадекватність двох останніх типів дискурсу вже згадувала п. Шерман). На мою думку, в цьому й полягає головна вразливість закликів до солідарності в каятті й об'єктивному мовленні: незалежно від намірів тих, хто ці заклики виголошує, вони відвертають увагу від *неповноти або й удаваності оновлення* телевізійного (та медійного загалом) дискурсу, сприяючи продовженню старої брехні в новому вигляді. Тому, не повторюючи цілком слухних тез п. Метельової про *моральний бік* проблеми "корпоративної зрівнялівки", я в наступних абзацах зосереджуся на *професійній неадекватності* буцімто об'єктивного мовлення (доповнюючи ті зауваження, що їх уже зробили автори "ТК").

Перше й, мабуть, найголовніше, чого бракує новинам усіх каналів задля того, щоб бути професійними, адекватними суспільному призначенню журналістики, — це *бекграундових пояснень та експертних коментарів*, які дозволили б глядачам *поінформовано* судити про суть і значення того, про що повідомляється. Звісно, такі пояснення й коментарі ніколи не бувають ней-

тральними і завжди спираються на певне уявлення про *суспільний інтерес* — як, утім, і структура випусків новин та спосіб подання кожної з них. Тому якщо автор сюжету чи ведучий теленовин доповнюють виклад заяви політика експертною оцінкою того, як ця заява узгоджується з принципами демократії, та нагадуванням його раніших запевнень у відданості цим принципам, то це — якщо такий підхід однаковою мірою застосовується щодо політиків з усіх таборів — є не більш необ'єктивним, ніж винесення на перше місце у випуску новин повідомлення про результати виборів, а не футбольного матчу. Варто згадати, до речі, що надання пріоритету не-політичним новинам теж було однією з маніпулятивних технологій влади, яка зумовила, приміром, відсунення інформації про голосування за політреформу в квітні цього року із початку новинних випусків десь на середину.

Проте наші телевізійники навіть після "помаранчевого очищення" не роблять таких доповнень. Тому глядач має небагато шансів усвідомити, скажімо, що марудно й недовірливо дискутований у парламенті, Маріїнському палаці й Конча-Заспі "пакет" не так узгоджував інтереси різних політичних сил (тоді пакетне ухвалення відповідних документів є нормальним політичним компромісом), як обумовлював згоду президента й низки парламентських фракцій сприяти забезпеченню демократичності виборів згодою їх гаданого переможця наперед віддати частину повноважень. Журналісти, що вважають демократію, зокрема виборчу, питомою частиною громадського інтересу, мали б наголошувати, що не тільки колишні фракції більшості, але й комуністи та навіть соціалісти не бажали *безумовно* підтримати чесні вибори! Варто було б також (устама експертів) пояснити, що хоча небажання "Нашої України" та БЮТ підтримати політреформу почасти зумовлювалося меркантильним прагненням зберегти за "своїм" президентом стільки ж влади, як тепер має "чужий", водночас воно було певною мірою виправдане з погляду надання всенародно обраному президентові змоги виконати свою програму. Бо коли цих аспектів не згадувати, то єдиним артикульованим чи неявно приписуваним мотивом Ющенка та його команди є прагнення влади, що робить їх такими самими, як Кучма або "донецькі". Нарешті, не зайве було б нагадувати глядачеві (в тому чи іншому обсязі — щодня!) про суть планованих змін до Конституції та головні переваги — знову ж таки, з погляду демократичності політичного ладу — старої та нової моделі. Надто коли до проекту 4180 на вимогу "нашоукраїнців" додано частину давно забутого 3207-1, як можна було не пояснити, навіщо це Ющенкові та що з того буде суспільству?

Ясна річ, не все можна пояснити в новинах — хоч можна багато, якщо журналісти справді є професійними в сенсі усвідомлення суспільної значущості повідомлюваних новин і здатності забезпечити відповідний цій значущості бекграунд. Швидко "зорганізувати" фаховий і зрозумілий загальові коментар — на це треба куди більше професіоналізму, ніж аби зв'язатися в живому ефірі з кореспондентом у парламенті чи Верховному суді, що з блокнота перекаже пропозиції сторін (добре, якщо не спотворивши). Зрозуміло, що це істотно змінить формат новинних випусків: вони стануть довшими, більш зосередженими на головних подіях і майже напевне менш видовищними. Але усвідомлення важливості й унікальності нинішніх подій мало би спонукати (власне, почасти таки спонукало) телевізійників пожертвувати красивими роїтерівськими картинками про заморську екзотику й навіть ефектними сюжетами про захоплення злочинців рідною міліцією. Відповідно, коментатор має говорити в кадрі не десять секунд, за які він устигає сказати тільки щось цілком банальне або геть незрозуміле, а дві або й три хвилини. "Підведення" та "відведення" до й після сюжетів можуть бути довшими. Але, повторюю, не все можна й треба робити в самих новинах. Професійність має виявитися в пошуку нових, адекватних моментів та проголошеним принципам *форматів*. Пряма трансляція засідань парламенту чи Верховного суду — це добре, але не досить (до того ж, навряд чи варто трьом каналам солідарно й марнотратно показувати те саме: багато хто не має часу чи терпцю дивитися ці

засідання повністю, тож варто було б тим часом розказувати їм, що там відбувається й що воно означає).

Не згоден із п. Шерман, що "єдиною адекватною ситуації" технологією телевізійного висвітлення революційних подій останніх тижнів є марафон. По-перше, в більшості каналів немає інтелектуальних ресурсів вести його на належному рівні, що ми й бачили на прикладі багатьох вочевидь провально проведених розмов на "п'ятому". По-друге, глядача не можна зовсім позбавляти іншого продукту (та й рекламодавці не погодяться). Тим паче погано, не втримавши планку, різко опускати її від безперервного марафону до звичного "мила", як зробив через два тижні після початку революції той-таки "П'ятий", символізувавши завчасний кінець свого "подвигу" й таким чином, на мою думку, істотно його знецінивши. Проте між цілодобовим марафоном і висвітленням революції тільки в двох-трьох новинних випусках на добу можлива сила-силенна проміжних варіантів. Дискусії гостей із протилежними поглядами в студії цілком доречні, але цей формат не може бути єдиним, бо тоді він стає неадекватним незалежно від намірів і навіть навичок ведучого. Потрібне фахове й зрозуміле *експертне коментування*, яке можна, наприклад, виділяти в короткі блоки після власне новин (треба ж показати глядачам, що такі блоки не конче мають бути згустками брехні, як "Акценти" або "Проте"), доповнювати ним дискусії політиків і ток-шоу за участю "пересічних громадян", зводити експертів для дискусії між собою. Але це не має бути не лише безперервна сварка, а й хаотична балачка про все й ні про що: аби вони не заплутували глядача, а прояснювали йому суть подій і позицій, коментарі й дискусії треба добре готувати та структурувати.

Другим важливим жанром мало би стати *журналістське розслідування*, яке могло істотно доповнити інформаційну базу, на якій глядачі ґрунтували би своє ставлення до дій і висловлювань політиків, урядовців, зарубіжних лідерів і протестантів із Майдану. Професійна журналістика мала би спробувати задовго до ухвали Верховного суду з'ясувати, чи були в день виборів "масові й системні", як ішлося в Ющенковому позові, порушення та чи були вони на Західній Україні так само поширеними, як на Східній. Адже без цього важко адекватно судити про ухвалу ЦВК, акції протесту, позицію Януковича, Кучми, Росії та Заходу. Так само заслугоували розслідування проблеми втручання в українські вибори з боку цих двох зовнішніх чинників (зокрема, порівнянності їхньої поведінки) й сепаратистських ініціатив керівництва східних областей (зокрема, стимулювання цих ініціатив із Банкової). Показово, що нібито просунуті й професійні "плюси" та "Інтер" не спромоглися на щось подібне до "Закритої зони" технічно й кадрово бідного "п'ятого". Так, Володимир Ар'єв не намагався бути об'єктивним: не шукав порушень на Галичині, не надавав слова активістам штабу Януковича, не ставив під сумнів тверджень прибічників Ющенка (до того ж у його програмі дедалі помітнішою стає стилістика контрпропаганди). Але він разом із командою зібрав і подав переконливі факти. Що заважало зробити більше й краще його колегам із популярніших і багатших каналів, що мають досвід програм про різні виміри життя в різних куточках України та світу? Надмір професійності?

Нарешті, хочу сказати й про ще один аспект телемовлення, який переконливо засвідчив, на мою думку, невиконання журналістами обіцянки враховувати суспільну значущість подій. Маю на увазі структуру мовлення у вихідні дні, яка на більшості каналів у дні революції була такою самою — геть не спрямованою на відбиття суспільної значущості — як і в часи мовчазного благоденствія зрілого кучмізму. Показувати глядачам російську попсу й зовсім ігнорувати "ВВ", "Океан Ельзи" та іншу музику нової України — вже саме по собі означає перекреслювати власні красиві (й, отже, фальшиві) заяви про те, що ця Україна твориться тепер, на Майдані Незалежності в Києві та охоплених протестами майданах інших міст. Але не знайти за цією попсою та різного роду "милом" (не тільки серіалами, а й ток-шоу про таке несправжнє з погляду

цих майданів життя) часу на новини й інші матеріали "про головне" — означає не відповідати суспільному призначенню журналістики, тобто, хоч як крути, виявляти непрофесійність. Не кажу, знову ж таки, про цілодобовий марафон — проте не можу прийняти й цілодобового "мила". У революції не було вихідних — тоді чому ж вони мали бути в журналістів, що про неї розповідали, й у глядачів, яким таке мовлення неявно навіювало думку про пріоритет приватного й розважального навіть у ці дні, тобто продовжувало маніпулятивну традицію доби "темників". Це продовження переконливо свідчить, що відмова від явної брехні в окремому журналістському сюжеті чи навіть усьому випуску новин ще не означає об'єктивності й професійності тележурналістики в цілому. Це ще не свобода!

Підсумовуючи, сформулюю кілька пропозицій на тему солідарності й непрофесійності. По-перше, солідарність слід виявляти в захисті журналістів від зовнішнього тиску, спрямованого на перешкоджання їм у виконанні професійних обов'язків і дотриманні норм — але не в потуранні нехтуванню цих обов'язків і норм. Тому, зокрема, постійний моніторинг мовлення на предмет дотримання каналами й окремими журналістами публічно взятих на себе зобов'язань щодо об'єктивності має бути конечним елементом самоконтролю журналістської корпорації, що його могла б, окрім "Телекритики", забезпечувати Комісія з журналістської етики або якась спеціально створена структура. Особливо пильнувати слід рецидивів темникотворчості чи іншого адміністративного втручання, але й на поважні порушення професійних засад самими журналістами конче треба звертати увагу. По-друге, журналістські форуми на кшталт "Телекритики" та, певною мірою, видання для ширшої аудиторії мають (усупереч закликові Наталії Лигачової припинити "копання", на якому вона, сподіваюся, все-таки не наполягатиме) започаткувати активне обговорення типових механізмів і конкретних прикладів кричущого порушення журналістської етики в минулі роки. Результатом цього обговорення мало б, з одного боку, стати формування певних засад виробництва новинного й іншого журналістського продукту, що окреслювали б межі прийняттого втручання в цей процес. А з другого — окреслення кола осіб, які чинили злочини проти журналістської професії (навіть якщо вони не є злочинами в суто юридичному сенсі) й мають бути піддані корпоративній люстрації, щодо необхідності якої я погоджуюся з Євгеном Глібовицьким ("ТК", 18.11.2004), поставлені поза журналістською спільнотою. Цих людей протягом певного часу не братимуть на роботу (принаймні на керівні й публічні посади), не друкуватимуть, не запрошуватимуть в ефір (навіть задля того, щоб вони поскаржились, як їх, бачте, спокусили й використали). Нарешті, варто викреслити з кола гостей студії, експертів, ньюзмейкерів також деяких інших людей, що своїми вчинками давно поставили себе поза пристойним товариством. Таких, скажімо, як російський телекілер Сергій Доренко, що недавно пробігся по українських медіях, лаючи політику Путіна щодо України, його український послідовник Дмитро Джангіров, котрого "5 канал" (!) кілька місяців тому запрошував дискутувати з послідовно опозиційною журналісткою Іриною Погореловою, чи один з авторів сценарію виборчого свавілля й розколу в Україні Глеб Павловський, який для наших медій чомусь залишається важливим і прийнятним ньюзмейкером. Бойкотування негідників — ще одна справа, в якій не зайве виявити солідарність.

І останнє. Дуже сподіваюся, що керівникам принаймні найбрехливіших каналів недавнього часу нова Україна не подарує злочинів проти своїх підлеглих і глядачів. Найпростішим шляхом для цього є переліцензування всіх каналів новою (зі зміненою принаймні президентською частиною) Нацрадою, в якому одним із критеріїв надання права на дальшу діяльність буде бодай часткове дотримання професійних і моральних норм у діяльності попередній. Для державного "Першого" та державних компаній у регіонах це означатиме, ймовірно, радикальну зміну менеджменту й структури, а для приватних "1+1" та "Інтера", хотілося б вірити, втрату ліцензії. Їхні керівники й ті журналісти, які були серед правофлангових брехні, мають зазнати люст-

рації, а інші працівники зможуть знайти роботу на інших каналах, зокрема й тих, що виграють змагання за відібрані в брехунів частоти (непогано було б, аби серед них було й Громадське телебачення, і щоб воно було таким не тільки за назвою). І ті, й інші, либонь, зазнають утрат і в платні, й у статусі, і в самоповазі. Проте громадянська й професійна зрілість українських журналістів (а отже, запорука незворотності змін у їхній корпорації) мала би полягати в тому, щоб вони сприймали це як справедливе покарання, а не репресії нової влади. Хай навіть це виглядатиме як зрада корпорації. Бо без цього корпорація ніколи не стане здоровою, тож небезпека повернення "темників" залишатиметься.

P.S. від "Телекритики". Жодною мірою не ставлячи під сумнів не тільки право на критику текстів нашого видання колегами, більш того — підтримуючи будь-які дискусії навколо нашої роботи, все ж таки, що стосується полеміки з "Телекритикою" Тетяни Метельової та Володимира Кулика, маємо одне зауваження. Справа в тому, що ми багато в чому згодні з ними, а от колеги, на наш погляд, дещо неухважно прочитали статтю Наталії Лигачової і сперечаються з нею, викривлюючи зміст того, про що вона говорила. Тож нагадуємо: Н. Лигачова написала свій текст 24 листопада після того, як одна дуже досвідчена і поважна журналістка звинуватила у порушенні корпоративної солідарності якраз тих журналістів, які — на знак протесту проти цензури — пішли зі своїх телеканалів, та, не називаючи прізвищ, але все ж таки дали зрозуміти, що спільною, наприклад, для всього колективу каналу "1+1" акція проти "темників" не стала через позицію деяких їхніх колег. Ольга Герасим'юк ж — а це була саме вона, в ефірі "5 каналу" сказала про те, що, мовляв, тим самим ці молоді журналісти переступили через когось, що ті, хто вважає, що під час виборчої кампанії журналісти стали причетними до зради свого народу, — не мають на це права, бо хтось молодий та немудрий, а хтось у "17-му році..." робив щось не те, і так далі...

От саме на захист цих молодих журналістів, а також з принциповою позицією щодо того, що, нарешті, журналістам треба забути про чвари та взаємні звинувачення, прийняти на себе спільну відповідальність за інформаційні маніпуляції, покаятися і разом спробувати зробити все можливе для відновлення честі корпорації — Наталія Лигачова і виступила. Погодьтеся, у такій позиції немає нічого подібного до закликів до "всепрощення", і закликом до колективної відповідальності зовсім не означав, що при цьому не мають речі бути названі своїми іменами... Спільна відповідальність — як засіб зміни ситуації, а не як засіб моральної оцінки — от про що йшлося у тексті Н. Лигачової. Більше того, йшлося в ньому саме про журналістів, а не про топ-менеджерів, які несуть набагато більшу відповідальність за те, що медіа стали засобом інформаційного терору проти власного народу.

Так, справді, що стосується останніх, а також власників та акціонерів відповідних ЗМІ, то ми не є прибічниками "полювання на відьом", і, наприклад, пропозицію щодо скасування ліцензій у тих телеканалів, які не виконували вимог законодавства щодо обов'язку надавати громадянам неупереджену інформацію і т.д., можемо сприймати тільки як тезу до дискусії, а не вимогу чи імператив... Водночас наша позиція однозначна в тому, що всі ті, хто своїми **безпосередніми** зусиллями зомбував мільйони людей, не чинячи цьому ніякого спротиву і, більш того, заробляючи на цьому надприбутки, хто, таким чином, довів країну до загрози розколу та втрати незалежності, мають пройти дуже жорстку процедуру ПУБЛІЧНОГО КАЯТТЯ, а дехто — і підпасти під люстрацію, в тому числі і що стосується приватних телеканалів. Як відомо, ті телеканали, які перш за все були задіяні в таких антинародних та антидержавних діях, користуються частотним ресурсом, який є власністю держави і був створений на гроші платників податків. Тож громада має повне право вимагати від власників цих телеканалів дотримання її інтересів, не кажучи вже про дотримання вимог законодавства. Але, безумовно, що стосується примусових дій до таких телеканалів, їх власників та керівників — то вони можуть бути засто-

совані тільки через прозорі процедури, чим, маємо сподівання, ще буде час зайнятися Нацраді, судам та ін. А от з приводу того, що ці люди — топ-менеджери телеканалів, керівники інформаційного мовлення, ведучі найодіозніших програм могли б — і мали б! — зробити **добровільні кроки**, які б засвідчили розуміння ними своєї відповідальності і готовності спокути за ту величезну шкоду, якої вони завдали народу та державі — то в цьому у нас теж немає сумнівів. Також ми впевнені в тому, що ті інтерв'ю та пояснення на кшталт "ми просто вирішили віднині робити професійні новини", які зараз лунають від декого, — навряд чи насправді є адекватними таким необхідним крокам. Втім, треба також сказати і про те, що від більшості власників та топ-менеджерів ми поки що взагалі не дочекалися навіть одного слова публічного визнання своєї негативної ролі, що більшість з них маніпулює на своїх телеканалах і далі!

Тож оцінюймо адекватно позицію і зроблене кожним — з точки зору виключно моральної відповідальності, безумовно, адже тільки таку оцінку і може давати корпоративна спільнота.

Чорно-білий колір думок...

Олександр Зирін, незалежний телепродюсер, для "Телекритики"

9.12.2004

Замість "каруселі" на виборах ми отримали карусель у телеєфірі.

У ці хвилини, коли ввімкнені на різні канали телевізори в моєму помешканні, я злий. І злий я уже протягом багатьох днів...

Я злий через те, що і досі не сказано декілька серйозних і важливих речей. Не сказано чітко, однозначно і зрозуміло — хоча, можливо, в цунамі сьогоденських повідомлень з екранів, з друкованих сторінок, з віртуальності я щось пропустив...

Отож: чи не вперше в історії становлення, розвитку і буття аудіовізуального простору моєї України можна констатувати, що телебачення і радіо суттєво, катастрофічно суттєво, вплинуло на рішення велетенської кількості громадян моєї країни. Вперше шалена кількість нашого українського народу (якщо відкинути сфальшовані 4-5 мільйонів — то це близько 10.000.000 люду) віддало, в той або в інший спосіб, свої голоси за потенційний бандитський шлях розвитку моєї держави. У країні біда: шалена гуманітарна катастрофа. Катастрофа, від якої не можна відгородитися, катастрофа, від якої не можна відвести очі, катастрофа, яку не вимкнеш натисканням пімпочки на пульті — 10.000.000 моїх співвітчизників готові жити у беззаконні і за це проголосували. Великою мірою це сталося завдяки ситуації в аудіовізуальному просторі моєї, нашої країни. Ця ситуація започаткована досить давно, і можна спокійно і просто згадати віхи розвитку хвороби:

— штучна руйнація надпотужної і високоефективної системи вітчизняного державного телевізійного і радіомовлення;

— насадження (незаконне і вкрай скорумповане) на спину (ефірний час на національних телеканалах) і шию (приміщення і засоби виробництва НТКУ) українського державного телемовника комерційних конкурентів;

— створення шаленої кількості нікому не потрібних телерадіоканалів і т.д., і т.п.

Сотні теле- і радіоканалів в Україні створювалися лише заради декількох цілком зрозумілих речей:

— терміново і швидко перекачати сотні мільйонів доволі не умовних одиниць в офшорні кишені;

— "пацани" мали слухати музику, яка їм до вподоби (звідси — практично повна відсутність в ефірі вітчизняної музики)...

— і бачити або чути себе в потрібний час (звідси — неймовірна кількість інформаційних випусків, потужний штат інформаційних служб і т. ін.).

Невміння телеканалів виробляти нічого іншого, крім "новин", призвело до лавиноподібної закупівлі іноземного телевізійного продукту. Продукту практично будь якої якості — ефірний час треба було "наповнити". Фактично ціле покоління моїх співгромадян (уже майже 10 років) аудіовізуальний простір України тримає (штучно тримає!) в умовах продукування... жлобів і жлобства. В масштабах держави! Цей веселий і внутрішній і зовнішній стан людини позначений не тільки смертельною симпатією до серіалів третього ґатунку, специфічним носінням "кепок", хоровим співом пісень "від клоунів-зірок вітчизняної естради", підгляданням у той або інший спосіб в "окна", спортивними костюмами під шкірою курток, засипаних лушпинням від насіння, та радісним спогляданням на екранах телевізорів рекламного процесу пиття слабоалкогольних напоїв "з горла" і т.д. і т.п. Цей стан викохується зовсім для іншого: людьми, які бовтаються в ньому, дуже легко маніпулювати. А відтак: покоління моїх співгромадян штучно занурювалося в телевізійну бридоту — інтелектуальне, розумне, коректне і вітчизняне телебачення з екранів України, практично, за винятком поодиноких проєктів, викинуто. У моїй державі штучно викреслили з потенційних телеглядачів більше 15.000.000 — високоосвічену еліту нації: мого батька — фахового інженера-дослідника, мою маму-вчительку, мого брата — професійного залізничника, і з ними багатьох інших.

Робилося все це довго, цілеспрямовано, грошовито вашими руками — громадяни журналісти. І робилося це все вашим співом — громадяни співаки. І робилося це вашими виступами — громадяни актори і т.д. і т.п. Адже ви вибрали саме ці ПРОФЕСІЇ — свідомо чи випадково, але обрали. І професії ці не пристосовані задля того, щоб брехати мільйонам. Мільйонам і довго — брехати НЕ МОЖНА. А це робилося. Вами. Робилося від виборів до виборів, від одного ганебного кадрового призначення в гуманітарній та аудіовізуальній сферах до іншого, від однієї моральної і етичної бруталності до іншої... Ви що, не розуміли, які тексти і картинки ви виливаєте на телеглядачів з екрана за зарплатню, яка вдсятеро, вдвадцятьє etc. перевищує зарплатню вчителя?! Ви що, не розуміли, за чії гроші ви радісно кричали про "я не бачу ваших рук" і "я вас не чую"?! Ви що, не відчували своїм знервованим акторсько-режисерським нервом, де багнука?!

Не вірю!!!

Просто ви, громадяни "творча еліта" нашої країни, ЗНАЛИ. Знали, що руку вам подавати чомусь будуть і надалі. Ви знали, що навколо фуршетиків і надалі ви почуватися будете сухо і комфортно — до наступної бридоти...

Та зараз я тішуся. Тішуся від того, що "раптом" виявилось, що, як в старі і добрі часи, інтелігентні люди можуть сахнутися в публічному місці від певного тележурналіста, як від скунса... Аж "раптом" виявилось, що з екранів телевізорів можна, хоча і з відчутним болем у серці, пояснити певному зелено-озимо-синьо-білому персонажу, що руки йому порядні люди більше не подадуть, хоча, можливо, вітатися будуть і надалі. І персонаж цей, раптом зблідлий в ефірі раптово правдивого телеканалу, раптом і важко буде роздумувати, про що йдеться... Напевно, буде надалі розуміти і він, і телеканал, що не можна бути напівморальним, напіветичним, напівпорядним... між черговими виборами.

Ти мислиш чорно-біло — говорять мені упомітковані знайомі: усі ми люди, усі ми чоловікі. Але я не подаю і не подаватиму руки індивідуумам-секретарям парторганізацій КПУ, а тепер прес-секретарям, які радісно скакали коридорами Держтелерадіо України з пачками партквитків... після перемоги демократії у серпні 1991 року. І тоді, і зараз вони почувуються радісно і відверто весело — це я мислю чорно-біло. Я не подаю і не подаватиму руки іншим індивідуумам, які при зустрічі зі мною кажуть, що, ах, ми ж з тобою не вітаємося — доводиться

виправляти: я тобі руки не подаю. Я мислю чорно-біло. Так — це правда: ми люди, а не напівлюди, ми люди, а не напівчеловеки. А особливо ті, хто випнувся в "еліту". Саме тому я злий. Злий від того, що замість "каруселі" на виборах ми отримали карусель в телеєфірі. "Творчі діячі", які з піною біля рота, сльозиною біля заgrimованого ока і зі скрученим з пальців тризубом "співали" про не вмерлу ще Україну на виборах "за Кучму" (а то й навіть "за послідовного"), тепер із задоволенням напнули на себе помаранчеві светри і шалики — вони чесно думають, що все потроху владнається. І згодом вони знову грянуть зі сцени гімном України... на бандиські гроші. Я злий від того, що бачу на екранах: замість чіткого (так, складного, і в моральному, і навіть фізичному сенсі) пояснення своїм телеглядачам, радіослухачам, читачам: ми вам брехали, вибачте (!) — радісну ейфорію приєднання до велелюдної народної думки, фотографії "анфас" і у "профіль", інтерв'ю. Скоро підуть багатослівні мемуари і піднесені спогади про "спів у бронешилетах"...

З одного боку, мільйони зомбованих брехнею простих, працелюбних, милих моїх співгромадян в оточенні пацанів і братків з бейсбольними бітами. З іншого — побудова художніх композицій з тіл у телестудіях і смішних (як на мене) заяв, показаних в ефірі похапцем і один разок (для галочки), та професійно зроблені відеокліпчики, але цього разу без співу народних артистів, яким заборонений в'їзд на територію демократії...

Ти чорно-білий, так не можна!

Так: у цьому випадку я — чорно-білий!!

Порядний або непорядний, інтелігентний або ні, моральний або...

Або — ЩО?!!!!

Кадры таки решают все

Наталья Лигачева, "Телекритика"

8.01.2005

Призрак геббельсовской пропаганды будет преследовать украинское общество до тех пор, пока оно не даст моральной и правовой оценки действиям ее апологетов.

Во втором туре президентских выборов-2004 21 ноября с перевесом в 8% побеждает Виктор Янукович. В течение последующей недели немногочисленные сторонники Виктора Ющенко в Киеве и западных областях выходят на улицы, но серьезной угрозы стабильности и порядка в стране не представляют. ОБСЕ не признает результатов выборов, российский президент Путин поздравляет нового президента Украины и приезжает на инаугурацию. США заявляют о значительных фальсификациях, но значительный перевес Януковича и отсутствие народного сопротивления вынуждают их де-факто признать победу ставленника Кучмы-Медведчука...

Все телеканалы страны демонстрируют ликующий Донбасс и чувство глубокого удовлетворения политической элиты страны. Одновременно информационная политика телеканалов становится либеральней — теперь в ней находится место для лидеров поверженной оппозиции. В прямом эфире "Подробно с Дмитрием Киселевым" (ICTV) Виктор Ющенко имеет возможность опровергать данные передовых российских врачей, оставивших далеко позади западных коллег в деле диагностики на расстоянии. Самый последний и самый убедительный вердикт российских светил: причиной сыпи на лице у экс-кандидата в президенты стал... укус комара. Разумеется, никто не верит жалким попыткам Ющенко — обанкротившегося лгуна, звериное лицо которого на чистую воду вывел храбрый комар — оклеветать победившую власть...

В эфире Первого Национального советник главы Администрации Кучмы — Михаил Погребинский — объявляет призывы некоторых чиновников Львовской, Ивано-Франковской и

Тернопольской областей признать выборы сфальсифицированными угрозой для целостности страны. И обращается к Генпрокурору Васильеву с требованием открыть по факту сепаратистских заявлений криминальные дела. Заставкой к программе "Вісті" становится песня "Гражданский мир", которую Иосиф Кобзон исполняет на фоне миролюбивых бело-голубых митингующих. В первой послевыборной "Четвертой власти" Александра Савенко о журналистской этике рассказывают студентам журфаков Анна Герман и Иван Чиж.

Николай Канишевский и Артем Петренко, информационные менеджеры Первого Национального, увольняют из редакции новостей УТ-1 — вслед за Владимиром Голосняком — еще с пяток активных журналистов-бунтовщиков, пытавшихся под видом борьбы с якобы цензурой прикрыть свою профессиональную беспомощность. Их места с радостным гиканьем занимают правильно сориентированные и правильно-"профессиональные" коллеги с восточных областей страны.

25 ноября коллектив "1+1" заявляет, что больше не потерпит давления обанкротившихся политиков из так называемой оппозиции и американских запродавцев из "Телекритики" и Киевского независимого медиа-профсоюза. Это давление чуть не раскололо коллектив единомышленников. Журналисты "1+1" считают, что только мужественные усилия менеджмента, пожертвовавшего 8-мью уволившимися отступниками, у которых "темнило" в глазах, спасли канал. Вячеслав Пиховшек награждается возможностью отойти от руководства ТСН и сосредоточиться — за ту же зарплату — исключительно на еженедельнике "Эпицентр". Леонид Кучма именно в "Эпицентре" дает последние наставления новому президенту, что, однако, впоследствии не спасает "1+1" от борьбы за этот лакомый кусочек между эсдеками и донечкинами. И те, и другие используют старые проблемы канала с лицензией, в свое время полученной не совсем прозрачным способом. Не далее, чем через полгода, ТРК "Украина" и "1+1" совершенно добровольно меняются местами эфирной дислокации, впрочем, влиять на канал хотят по-прежнему и Медведчук, и Ахметов, сводя с ума Владимира Оселедчика, не знающего, как удовлетворить противоречивые запросы теперь уже двух господ...

Информационно-аналитическую службу "Интера" курирует лично Нестор Шуфрич, он же и посылает регулярно "на послезавтра" Алексея Мустафина, пытающегося напомнить об обещании по окончании выборов позволить ему самостоятельно совершенствоваться в искусстве манипуляций. Коллектив "Интера" проявляет чудеса интуиции и сообразительности, улавливая новые запросы новых зрителей из спецучреждений Донбасса... Первое послевыборное интервью президент Янукович дает Дмитрию Киселеву в студии "ТРК "Украина". Впрочем, одновременно оно транслируется и каналом ICTV. Запись прямоэфирной получасовой беседы в течение 24 часов стоит изрядных нервов Глебу Павловскому, о чем тот и расскажет чуть позже в эфире Первого канала России... За результат, впрочем, ему не стыдно.

Журналисты ICTV в очередной раз рассказывают друг другу о том, что они с честью прошли выборную кампанию. Собственники под молчаливое одобрение коллектива уволят еще парочку корреспондентов-предателей, посмеявших рассказать родственникам и друзьям о том, что вместо Дмитрия Киселева, сосредоточившегося на журналистских расследованиях эпидемии укусов комаров-разоблачителей, новости на канале цензу-, простите, редактирует Александр Семирядченко.

Газета "2000" теснит "Голос України" и конкурирует с "Урядовим кур'єром". Она становится полуофициозным "темником", ЦУ для региональных властей, раздираемых между несколькими кланами влияния, однако нуждающимся в "стрелке" для согласования главных позиций в борьбе с оппозицией и внешним давлением.

Владимир Скачко возглавляет сайт "Темник" ("Неделя"), окончательно порвав с продавшимся американским выкорышам-"нашистам" Андреем Деркачом. Впрочем, вскоре "Киев-

ский телеграф" прикажет долго жить, а редактором нового проекта донецких "Телеграф Донбасса" станет Дмитрий Понамарчук, которому составит протекцию Тарас Черновол. Вдвоем Понамарчук и Скачко объездят Украину вдоль и поперек, презентуя — за деньги эсдеков — книжный сериал "Как журналисты победили мессийку хохлобыдлик"...

Дмитрию Джангирову и Дмитрию Корчинскому после нескольких месяцев изнурительных хождений по кабинетам кинут в качестве кости проектик "За это" на НТН. При этом уменьшат гонорар с "протешных" 300 у.е. за выход в эфир до 150, а вот жертв для киллерских атак будут постоянно менять, в зависимости от по-разному лежащейся карты в бизнес-разборках. В связи с этим зарабатывать сребреники двум скромным труженикам "ножа и топора" станет намного тяжелее...

Кто будет спорить всерьез, что подобная веселая фантазия о жизни медиа в случае победы Януковича, при возможном разночтении в деталях, тем не менее, имела бы огромные шансы на воплощение? Не будь оранжевой революции, Майдана, не восстань украинский народ против фальсификации выборов?..

А это значит, что те изменения, которые произошли в отечественных медиа после 23 ноября, на самом деле ситуативны. Они произошли не только благодаря усилиям немногочисленных журналистов, нескольких общественных организаций и медиа-профсоюза, выступивших против цензуры, но и — в немалой степени — в связи со сменой политической погоды, под которую и подстроились некоторые руководители медиа в той или иной степени и форме.

Так что **никаких гарантий необратимости результатов журналистской революции у нас пока нет.** Ибо гарантии эти на самом деле могут предоставить обществу ТОЛЬКО сами журналисты, только сама медиакорпорация, и никто другой, поскольку только от самих медийщиков, в конце концов, зависит, что будет показано и сказано в эфире, написано в газете или интернете. Политики, олигархи, государство, законодатели могут, безусловно, многое: давить и не пущать, способствовать и стимулировать, направлять и "крышевать"... Но производить информацию и выдавать ее миллионам людей — могут только журналисты и сотрудники СМИ, как никто и ничто, в конечном счете, кроме того хирурга, который делает операцию, не может кардинально повлиять на ее исход... А это значит, что общество ОБЯЗАНО выработать такие механизмы, которые бы сделали для медиа и журналистов главным капиталом не их способность выгодно продаться, а их профессиональные умения и профессиональную репутацию, основанную на журналистской этике. Суть этой журналистской этики, о которой написано множество книг и кодексов, коротко можно выразить всего несколькими предложениями. Первое: все, не являющееся независимым поиском правды, созданное под политическим, коммерческим или любым другим давлением или оплаченное как услуга — не может попадать на страницы изданий, в эфир телерадиокомпаний в качестве журналистского продукта, а не прозрачно обозначенного пиара. Производство информации отделено от ее продажи, в том числе — на уровне менеджмента. Второе: медиа служат обществу, а не власти и государству, четко различают эти институты и понимают, что интересы их далеко не всегда совпадают. Третье: медиа артикулируют общественные интересы и защищают их, а не формируют или манипулируют ими.

Конечно, демократизировать и декорруптировать медиа можно и нужно, прежде всего, через установление правил честной конкуренции на медиарынке, через создание мощной системы Общественного вещания, через выработку инструментов общественного контроля за редакционной политикой медиа, в том числе коммерческих, как предприятий сферы социально-ответственного бизнеса, через развитие мощной системы медиапрофсоюзов, органов журналистского самоконтроля и т.д. Все это, в конечном счете, должно создать определенные гарантии экономической нерентабельности производства некачественного информационного продукта.

В то же время, **медиа реформы сверху и извне, инициированные властью и общественными институциями, никогда не будут иметь эффекта, если внутри самих медиа не будет критической массы людей, готовых искренне и активно поддержать и/или инициировать эти реформы, проводить их в жизнь.**

Увы, события последнего времени демонстрируют, что уж кто-кто, а отечественные медиа топ-менеджеры точно не готовы к таким реформам и к такому "переформатированию сознания". Мы уже видим невооруженным глазом, что практически никем из топ-менеджеров украинских СМИ не вынесено ПУБЛИЧНЫХ! уроков из тех жесточайших испытаний, которым они подвергли украинские медиа, следуя исключительно меркантильным интересам и политической конъюнктуре. Что большинство из них, напротив, уверены в возможности, как ни в чем не бывало, всего лишь либо "перепрыгнуть из одной лодки в другую", либо продолжать старые песни в новых, подкорректированных условиях, не изменив при этом представлений ни о принципах деятельности медиа, ни о нравственных основах такой деятельности.

Да, спасибо коллективу, менеджерам и одному из акционеров канала "1+1" Александру Роднянскому, которые — пока единственные! — сделали публичное заявление об осознании своей ответственности *"за упередженість інформації, яку досі поширював канал під тиском і за директивами різних політичних сил"* (каких это именно "разных сил" — уточнено до сих пор так и не было)... "1+1" отстранил от руководства ТСН Вячеслава Пиховшека. По словам самого Александра Роднянского, теперь они надеются, что редактором новостной службы канала станет Андрей Куликов, пока что работающий в Лондоне, в украинской службе Би-Би-Си. Но — адекватны ли даже такие шаги тому урону, который нанес за последний год в том числе и этот канал миллионам (миллионам!) телезрителей, вместе с другими партнерами по медийному пулу эскедов, донецких и Пинчука тотально исковеркав представление граждан о действительности и чуть ли не доведя тем самым страну до грани раскола и межрегиональной розни? Увы, если в многочисленных интервью последнего времени А.Роднянского, прежде всего московским изданиям, шла-таки речь об ответственности за это и его лично, и топ-менеджмента канала, то, скажем, в интервью отечественным СМИ Владимира Оселедчика не довелось увидеть и услышать об этом ни слова. Последнее же интервью Владимира Давыдовича, которое он дал газете "День", просто, честно говоря, изумляет. Оказывается, главным медиа-итогом 2004 для топ-менеджмента канала "1+1" стало... открытие "совершенно нового зрителя", "который иначе относится к событиям в стране, и, соответственно, к событиям в телевизионном эфире". Раньше этого зрителя, по словам В. Оселедчика, они просто не видели, а теперь, увидев, поняли, что именно для этого зрителя и нужно им работать, изменяя облик информационного и политического вещания... То есть, вы понимаете, о чем идет речь? Все дело, оказывается, в элементарных продюсерских просчетах. Оказывается, они просто ориентировались на неверно понятые запросы украинских граждан. Они, оказывается, считали, что украинские зрители просто жаждут видеть в эфире "1+1" киллерскую пятиминутку ненависти "Проте", просто обожают вкушать в ТСН предубежденную, несбалансированную информацию, а в "Эпицентре" — насквозь манипулятивную псевдоаналитику... Что украинские граждане просто тащатся от антиморальной, делящей их на три сорта, политической рекламы, и что их просто хлебом не корми — а дай увидеть в каждом оппоненте власти звериное лицо фашистов и террористов...

И ни слова не произносит топ-менеджер "1+1" о том, что на самом деле "нового зрителя" они не видели вполне сознательно, сделав своими врагами всех тех, кто об этом зрителе — далеко не новом, а всего лишь долго сидевшем в окопе в ожидании своего часа — смели им говорить на протяжении последних трех лет. Как и тех, кто говорил и о том ТВ — политически, социально, художественно ответственном и зрелом — которого ждет этот зритель и которое надо строить и развивать в Украине.

Увы, не говорит топ-менеджер "1+1" о том, что вполне сознательно они принесли в жертву и интересы такого зрителя, и приоритеты такого ТВ, и собственную репутацию во имя не просто сохранения своего бизнеса, но и во имя вполне ощутимых дивидендов, принимая их от аморальной власти. И еще неизвестно, кто при этом лучше выглядел: те, которые участвовали во всем этом по доброй воле и по собственным убеждениям, или же те, кто продавал душу дьяволу?

Самое же смешное при этом не то, что мы не слышим от телеменеджеров предельно жестких самооценок той неблагоприятной роли, которую они сами играли на медийных подмостках в течение целого ряда лет. В конце концов, это еще можно понять: ведь придется, фактически, доносить на тех недавних политических "хозяев", с чьей ложечки кормились. Но ведь никто из них не говорит и о том, что именно сейчас нужно менять правила игры на будущее, совместными усилиями навязывая **новой власти** новые принципы функционирования медиа, вне зависимости от того, хочет этого новая власть или нет.

Тот же Владимир Оселедчик на вопрос корреспондента "Дня" о возможности-невозможности отката и в политической жизни, и на ТВ — ссылается, опять-таки, на конфигурацию политических сил, на умонастроения граждан... И ни слова о том, какое колоссальное значение для политического расклада и для общественной атмосферы имеют сами медиа, сколь много зависит от их собственной непредвзятой позиции. То есть, опять все то же: как барин скажет, как обстановочка сложится — так и мы, телевизионщики, себя поведем?! Вот уж точно — иногда лучше молчать, чем говорить...

Итак, мы видим: **НОВЫЕ**, демократические, основы организации системы медиа в Украине, взаимоотношений прессы с властью и обществом могут заложить только **НОВЫЕ** люди в их руководстве. А, значит, сегодня как первоочередную нужно решать кадровую задачу. Понимая при этом, что только *люстрация дискредитировавших себя кадров* может задать ту **НРАВСТВЕННУЮ** планку, ниже которой — должны раз и навсегда запомнить медийщики — опускаться будет не просто стыдно (стыд, как мы уже убедились, в наших условиях понятие очень растяжимое и даже раритетное), а **ОПАСНО**. Опасно для карьеры, для репутации, для материального благополучия, короче, для непотопляемости. Новые люди в руководство медиа должны придти только после имевшей широкий общественный резонанс процедуры профессионального и морального очищения украинских СМИ. Без такого урока у нас никогда не будет гарантий против реванша тех, для кого контролируемость прессы — это норма.

Технологий люстрации, в том числе с созданием специальных органов по люстрации, во многих странах, прошедших опыт тоталитарных режимов, выработано достаточно. В том числе — и касающихся не только госслужащих, но и сотрудников коммерческих предприятий. Что же касается базы, на которую можно было бы накладывать матрицы технологий, то на наш взгляд, она в нынешней медиаситуации в Украине могла бы быть следующей.

Во-первых, что касается людей, насаждавших цензуру в СМИ извне — из Администрации Президента Кучмы, из политических штабов. Свидетелей и свидетельств их деятельности, даже носившей неофициальный, но, тем не менее, публичный характер — сотни и тысячи. Сотням людей не понаслышке известны имена Сергея Васильева, Павловского, Гельмана, Погребинского, Шувалова, Качуры и прочих. В отношении деятельности этих и им подобных личностей Комитет ВР по свободе слова и информации, Громадська Рада по вопросам свободы слова и информации, журналистские общественные организации обязаны инициировать судебные иски, а медиаюристы обязаны оказать помощь в их сопровождении. И прежде всего, разумеется, речь должна идти о госслужащих, действия которых явно подпадали под статью криминального кодекса 171 о препятствовании деятельности журналиста. Есть, наверняка, возможности привлечения к ответственности и граждан других государств, во всяком случае — что касается признания их персонами *нон-грата* в Украине.

Во-вторых, что касается тех, кто был проводником системы "темников" внутри самих каналов. Тут встает задача огромной общественной важности перед Нацсоветом по вопросам ТВ и РВ, которому законодательно вменены в обязанности мониторинг деятельности теле- и радиоканалов, в том числе — во время выборной кампании. (Кстати, назначение 6 января Кучмой Александра Бутко, человека, имевшего самое непосредственное отношение к цензурированию информации как на ТВ, так и радио, в члены президентской четверки в Нацсовет — это как последний плевок в лицо журналистам и обществу главного врага свободы прессы в Украине. Будем надеяться, что ситуация с президентской четверкой Нацсовета вскоре изменится).

Тем не менее, даже при нынешнем составе Нацсовета, такой мониторинг во время избирательной кампании-2004 велся. И даже исходя из тех документов мониторинга Нацсовета, которые есть в распоряжении "ТК" (а это далеко не полный список), можно с уверенностью говорить о достаточном количестве оснований для привлечения к ответственности, как минимум, практически всех топ-менеджеров общенациональных телеканалов и руководителей их информационного вещания. Абсолютно прав Александр Мартыненко, который в эфире "5 канала" говорил о необходимости провести расследование в связи с известными роликами, в которых пелось о гражданской войне, делилась на разные сорта Украина и т.д. Кто производил эти ролики, явно попадающие под определенные статьи, кто и как проплачивал размещение их в эфире, кто и как размещал?... А сколько других противоправных вещей было в эфире "выборы-2004"!

Само общество также обязано — например, через открытое письмо Громадської Рады по вопросам свободы слова и информации, в которую входят десятки общественных организаций — оказать моральное давление на медиасобственников, на топ-менеджеров с тем, чтобы довести до их сведения: сделать вид, будто ничего не случилось — не выйдет. Те, кто сознательно насаждал ложь и черный пиар, должны отвечать за содеянное. Степень причастности (или непричастности) каждого конкретного персонажа — от топ-менеджеров четырех самых одиозных — во время избирательной кампании — общенациональных телеканалов (Первый национальный, "Интер", "1+1", ICTV) до редакторов самых одиозных региональных изданий — к противоправной и антиконституционной деятельности, к ведению геббельсовской пропаганды, к медиакиллерству, к принуждению журналистов выполнять преступные указания должна быть определена и соответствующим образом оценена. Такое открытое письмо должно было бы получить широкую огласку, опубликовано в главных изданиях страны, с возможностью присоединения к нему голосов тысяч и тысяч граждан. Политическую, бизнесовую и медийную элиту необходимо вынудить понять и принять тот факт, что если сейчас мы **не поставим во главу угла РЕПУБЛИКАЦИЮ журналистов как главный их профессиональный капитал — ни о каких новых СМИ, ни о каких новых взаимоотношениях власти-оппозиции со СМИ нельзя будет и мечтать.** Как не возможно будет говорить и о доверии рядовых журналистов к наличию у новой власти политической воли к истинным, а не бутафорским, переменам в медиа. В свою очередь, те, кто займет ключевые места вместо дискредитировавшихся "бывших", должны знать, что выполнение преступных приказов политиков или владельцев СМИ не просто чревато, но и неизбежно влечет за собой наказание и потерю профессионального имени. Тогда общество сможет рассчитывать на их некоррупционность.

Далее — проблема ментальности медиасобственников. Как изменить отношение к СМИ Плужникова и Фуксмана-Роднянского, Деркача и Порошенко, Пинчука и Ахметова — в независимости от того, будут ли они в оппозиции или в позиции к любой власти? Не надо перекраивать вручную медийное поле. Тем более, что, скажем, к Андрею Деркачу у некоторых не меньше вопросов в связи с получением в свое время лицензии на вещание на Первом Национальном, чем вопросов, например, у Евгения Просветова, руководителя ТРК "Золотые ворота", к той же "Студии 1+1" в связи с получением лицензии на вещание на УТ-2. Но если мы выну-

дим медиасобственников, используя все имеющиеся законные методы и/или внося адекватные новые нормы, перейти на рельсы прозрачной и честной, без льгот для одних и удавок для других, конкуренции на медиа-рынке, если при этом еще и мощно продвинем роль независимых медиа-профсоюзов в редакциях — это колоссальным образом изменит отношение владельцев к своим изданиям и каналам. Одно дело — получать дивиденды от политической лояльности или приближенности к власти, одно дело — видеть в телеканале исключительно инструмент лоббирования своих политических и бизнес-интересов, и совершенно другое дело — заниматься медиа как самодостаточным бизнесом, в котором, к тому же, работают не крепостные, готовые на все за понюшку хлеба, а хорошо организованные работники, умеющие защитить свои права и права общества на получение сбалансированной и полной информации. Нужно установить справедливую систему проплаты инфраструктуры и лицензий, создать прозрачные условия рекламной деятельности, спонсорства, поставить заслон скрытой рекламе, покрывшей эфир того же Первого национального сплошным слоем коррупции, разобраться в отношениях эфирных каналов и продакшн-студий, в том числе в схемах ухода от налогов, и т.д., и т.п. После чего необходимо публично зафиксировать, наконец-то, статус-кво, от которого уже и должны будут плясать далее наши телесобственники. Тем самым мы уберем, кстати, и с их пути механизмы политического шантажа, жертвой которого, был, скажем, тот же канал "1+1". И далее — вновь многое зависит от того же Нацсовета, который должен осуществлять профессионально честный и непредубежденный мониторинг соответствия программного наполнения каналов как их лицензиям, так и законодательству.

Огромная проблема — атмосфера в самих редакционных коллективах. Да, рыба гниет с головы. Но когда слышишь, как тебе на полном серьезе журналисты или телеведущие тех самых каналов, что, по данным мониторингов и Нацсовета, и общественных организаций, были во время избирательной кампании очень и очень далеки от соответствия профессиональным стандартам, говорят, что им нечего стыдиться — понимаешь, что гниль затронула и "тела" наших медиа — ньюзрумы и редакции. И здесь тоже могут и должны свое слово сказать и Комитет ВР, и Громадська рада по вопросам свободы слова и информации, и Нацсовет. Нужно провести — в столице и регионах — серию масштабных круглых столов, дискуссий в прессе, на ТВ по профессиональным стандартам, по журналистской этике, по той же скрытой рекламе и пиару. В этих общественных слушаниях должны участвовать медиаэксперты, медиаюристы, законодатели, топ-менеджеры, собственники медиа, и обязательно представители корреспондентского и репортерского звена СМИ. Во время этих дискуссий медиасобственники и медиаменеджеры, наконец-то, должны будут услышать — а не пренебрежительно отмахнуться, как это бывало до сей поры — мнение экспертов о насущном и будущем наших СМИ. Это экспертное мнение на сегодняшний день уже прошло **историческую экспертизу** и доказало свою профессиональность. Именно экспертное мнение на протяжении последних пяти лет наиболее АДЕКВАТНО и ЧЕСТНО анализировало медиа-процессы и давало наиболее точные прогнозы их развития. В отличие от мнений и оценок тех, кто, пиарясь в качестве суперпрофессионалов в области ТВ, в практической плоскости реализовывались, по большей части, в профессионализме совсем другого качества и в совсем другом виде деятельности. И эта публичная дискуссия должна состояться именно в присутствии рядовых журналистов, которым на некоторых каналах менеджмент до основания перекроил представления о том, что "такое хорошо, что такое плохо" в их профессии и в их призвании. Результатом таких дискуссий должна стать корпоративно выработанная и корпоративно принятая **система четких критериев профессионализма в информационной и аналитической работе в СМИ**. Желательно — зафиксированная в том же Общественном стандарте новостей, о котором "Телекритика" уже писала.

И, наконец, общество должно сделать заказ политикам, отечественному бизнесу, грантодателям, Индустриальному комитету, Независимой ассоциации вещателей, Нацсовету и др. соответствующим структурам на, как минимум, два масштабных общенациональных проекта в области проблематики СМИ. Это должны быть два взаимодополняющих издания, предпочтительнее печатных.

Первый проект — сугубо отраслевое издание, как средство профессиональной коммуникации, дискуссии, постановки проблем и задач, поисков их решения, обмена опытом, мастер-классами и т.д. между членами медийной корпорации, а также партнерских структур (реклама, связь, кабельные системы и т.д.).

И второй проект — издание, которое бы стало связующим звеном между медиакорпорацией и гражданским обществом. До сей поры, в силу множества причин политического и экономического толка, в Украине общество было практически лишено возможности влиять на политику СМИ, включая кадровую, контролировать их деятельность, доносить до них свои запросы, которые не измеряются рейтингами, но являются социально-значимыми. В свою очередь, и медиа, журналисты не могли рассчитывать на поддержку общества в своем стремлении работать честно и профессионально. В новых политических условиях появляется уникальная возможность ОБЪЕДИНИТЬ усилия медиа и граждан-потребителей их продукции по демократизации жизни в Украине, для чего, конечно же, нужно средство прямой коммуникации между ними. Рассказывать гражданам о сути проблем, стоящих перед медиа Украины, предоставлять гражданам возможность участвовать в дискуссиях о путях решения этих проблем, придавать широкий общественный резонанс фактам давления на СМИ, шантажа со стороны политиков, государства или крупного бизнеса, способствовать повышению качества медиа и принятию менеджерских, кадровых решений через медиакритику, которая оценивает продукцию СМИ глазами требовательного потребителя, устанавливать обратную связь между журналистскими коллективами и гражданами, расширять сферу и резонанс экспертных оценок медиа, формировать из граждан, активно интересующихся вопросами СМИ, общественные советы при редакциях... Задач у такого проекта — непочатый край, а необходимость его трудно переоценить.

Новая политическая власть вместе с общественными и донорскими организациями, отечественным "продвинутым" бизнесом, журналистскими профсоюзами обязаны заложить основы новой МЕДИАКУЛЬТУРЫ в Украине, которая базируется, во-первых, на новой медийной этике. Во-вторых, на тесном взаимодействии и взаимоконтроле общества и медиа. Первым шагом к этому могла бы стать кадровая революция в украинских СМИ, которая одновременно была бы звучным, внятным сигналом и для медиа, их собственников и журналистов, и для политико-бизнесовой элиты о необратимости детоталитаризации всей политической системы. Этот сигнал необходим, если мы не хотим, чтобы через полгода-год в наших медиа и в нашем социуме все вернулось на круги своя.

Юлия Мостовая: "Идеологи и реализаторы "темников" должны ответить перед законом"

11.01.2005

8 января "Телекритика" опубликовала статью Натальи Лигачевой "Кадры таки решают все", в которой была поднята проблема люстрации руководящих кадров в украинских медиа — как государственных, так и частных. С точки зрения автора статьи, люстрация топ-менедж-

мента СМИ, прежде всего общенациональных телеканалов, необходима ради нравственного и правового урока следующему поколению отечественных медийщиков. Впредь любой продюсер, решая для себя проблему выполнения- невыполнения антизаконного приказа власти, политика или собственника издания, должен знать о неизбежности ответственности перед обществом и судом.

Предлагая возможные механизмы люстрации медиаменеджмента, Наталья Лигачева одновременно подчеркивала необходимость масштабных усилий экспертного сообщества, общественных организаций по восстановлению профессионального менталитета редакционных коллективов, ньюзрумов, журналистов. А также — необходимость создания новых механизмов общественного контроля за деятельностью СМИ.

"Телекритика" продолжает обсуждение темы люстрации, предоставив слово заместителю главного редактора газеты "Зеркало недели" Юлии Мостовой.

- Юлия, как вы считаете, необходима ли люстрация кадров в отечественных медиа?

- Я категорически против люстрации журналистов. Я считаю, что журналистов нужно оценивать по профессиональным признакам. Вот, например, когда в эфир вышел Саша Ткаченко, то стало абсолютно ясно, что Слава Пиховшек — непрофессионал. Потому что даже вопросы нужно уметь формулировать. Они должны быть актуальные, злободневные, вежливые и профессиональные. И стало понятно, что единственное политическое ток-шоу, которое существовало в стране, было абсолютно непрофессиональным. Например, когда заработал "1+1" свободно, то стало ясно, что "5 канал" — это радио, в техническом, телевизионном смысле этого слова. И так далее.

Я считаю, что профессионалы должны остаться. Я считаю, что гораздо важнее любых попыток люстрации — поскольку тогда нужно люстрировать вообще всю страну (причем и оппозиционную прессу, которая была однозначной в поддержке одного кандидата, и провластную прессу, которая была также однозначна, просто более изощренной, в поддержке другого кандидата) — так вот, гораздо важнее люстрации создать условия для работы журналистов, при которых невозможен возврат назад.

Оттенки и симпатии, безусловно, могут быть. Во-первых, все — живые люди, во-вторых, есть собственники. Вопрос в том, что ни один канал не имеет права скрывать жизненно важной и общественно значимой информации и обязан доводить ее до зрителей, читателей и слушателей, чего ранее не было, поскольку информация умалчивалась, равно как и альтернативные точки зрения. Так вот, они должны присутствовать. Вот в чем вопрос. И этот процесс должен стать необратимым.

Но вот что касается людей, которые должны ответить перед законом за то, что происходило, то это, безусловно, должны быть идеологи и реализаторы "темников" (Сергей Васильев, Погребинский, Савенко, как руководитель государственного канала) и генеральные продюсеры каналов. Это те люди, которые пускали на каналы ролики (а юридическая подоплека их ответственности, собственно говоря, уже определена, правда, пока еще только юридическими компаниями по просьбе независимых экспертов). Так вот, они должны ответить за размещение этих роликов и проведение кампании, направленной на разжигание межнациональной розни (и Влад Ряшин, кстати, тоже к ним относится). Вот эти люди должны ответить. Вплоть до того, что они должны сесть, неважно на сколько, на месяц или еще на какой-то период времени. Они должны ответить перед законом за то, что они были механизмами расчленения страны, дезинформирования общества, нагнетания состояния противостояния.

- То есть, это должен быть чисто юридический акт, или это должны быть какие-то публичные акции?

- Я считаю, что публичные акции в данной ситуации неуместны. Вот тот, кто считал нужным покаяться, тот это сделал. И не нужно каждый раз вставлять этим людям пальцы в двери и кричать: "Вот вы, собственно говоря, Вы помните, как тогда колоски с поля воровали и дед у тебя в разведке у Колчака служил?.." Если этот человек в состоянии, избавившись от страха, будучи профессионалом, удовлетворять информационные потребности общества, то он должен продолжать работать дальше.

Другое дело, что он не имеет права сегодня в программе "Четверта влада" рассуждать по поводу того, как это кто-то должен каяться. Права публичного голоса этот человек какое-то время не должен иметь. Имеется в виду в профессиональных спорах. Но то, что и мы не должны делить журналистов на тех, которые раньше "да" и потом тоже "да", и на тех, которые раньше "нет", а теперь "да", — вот этого уже не нужно. Хотя бы из чувства самосохранения в среде. Потому что тех, которые были и раньше объективны, и будут объективны сейчас — их подавляющее меньшинство. Более того, я вам скажу, что именно эта прослойка журналистов, она будет находиться в сложных отношениях и с этой властью и, понятно, что с будущей оппозицией. Потому что, на самом деле, этой власти в первую очередь нужны будут те журналисты, которые ее явно и безоговорочно поддерживали — это раз. А во-вторых, нужны будут те, которые были лояльны и к прошлой власти, и готовы, в принципе, проявлять лояльность по отношению к абсолютно любой власти. Поверьте, что таких очень много. И их гуттаперчевостью, которая сегодня, в общем-то, выглядит как отход от старых, "кучмовских", принципов, будет пользоваться и нынешняя власть.

Другое дело, что сейчас еще появилась возможность спасти тех, кто находится на студенческой скамье, которые только начинают. Потому что они уже, через преподавателей, через приглашенных лекторов — тех же "именитых" журналистов, которые выступают там, — они уже "отравлены". И поэтому нужно очень быстро исправлять именно эту ситуацию.

Подготовила Татьяна Лысюк, "Телекритика"

Тарас Петрів: "Нам потрібно зберегти динаміку перетворень в медіа"

17.01.2005

До дискусії щодо люстрації в медіа долучився завідувач кафедри міжнародної журналістики Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Тарас Петрів.

- Як на вашу думку, чи потрібна люстрація топ-менеджменту тих ЗМІ, які допускали порушення законодавства та професійних стандартів під час виборчої кампанії?

- Ця проблема у професійному та суспільному середовищі одержує різнополярні оцінки, бо є неоднозначною з точки зору її трактування. Ще напередодні виборів за результатами моніторингу ми говорили про те, що інформаційна (так звана редакційна) політика, яку здійснюють низка провідних мас-медіа як у Києві, так і в регіонах, згодом вимагатиме дуже серйозного аналізу і суворих оцінок. Проте, нині, на мою думку, питання гостро стоїть саме в нашій професійній площині, в контексті більше морально-етичних, а не правових проблем, і *полягає не в тому, як знайти "ворогів", а як сформуванати поле надійних гарантій реалізації професії без втручання доморощених і зарубіжних профманіпуляторів.* Бо якщо, наприклад, говорити про юридичний аспект, то виникає безліч запитань: яким способом ця люстрація може відбуватися так, щоб не створити тягар для реформування та поступу медійного ринку, не нагнати істерію

страху, щоб не постраждали прості журналісти. Ефективної законодавчої бази реально під це немає. Можливо, найбільш оптимальним тому є шлях громадського аудиту чи громадської люстрації.

- Які, в такому разі, могли б бути механізми цієї люстрації і чи повинні, взагалі, бути прийняті відповідні закони?

- Це, наприклад, могли б бути ініціативи саме журналістських колективів або рух громадського аудиту, ініційований групою професійних громадських об'єднань, зокрема започаткований Спілкою журналістів спільно з медіа-профспілкою. Вважаю, що такі підходи сприяли б і розвитку основ громадянського суспільства, що є надзвичайно важливим для України в контексті її євроатлантичних перспектив. Також важливо про ці справи не забути в контексті майбутніх широких змін. Питання такої громадської люстрації могло б стати предметом широкої суспільної дискусії на усіх рівнях. Для суспільства надзвичайно важливо, щоб ті люди, які насправді були причетні до ситуації з тим, як потерпала країна, і які реально створювали загрозу для національної безпеки, для самого існування держави, — щоб вони пройшли власний шлях каяття. Бо є справи в журналістиці, яким Бог лише суддя та власна совість. І якщо ми будемо цю проблему постійно окреслювати в суспільстві як ту, що стоїть на громадському контролі, то і журналістика зможе виграти більше, ніж "пошук правди" в юридичних контекстах.

- А чи має бути запроваджений якийсь спеціальний орган, який би займався безпосередньо цим питанням, контролюванням цієї ситуації?

- В Україні й так уже багато різних структур, які займаються мас-медіа. І часто ліва рука не знає, або очі вдають, що не бачать, що робить права. Звичайно, можна виходити на обговорення цієї теми і знаходити нові форми, але чи змінить це зміст? На мою думку, багато ініціатив може впроваджувати Комітет Верховної Ради з питань свободи слова та інформації спільно з новим складом Національної ради з питань телебачення та радіомовлення у тісній співпраці з громадськими професійними об'єднаннями. Це як варіант, як одна з моделей. Загалом їх може бути кілька. У цьому контексті треба, нарешті, вибудувати загальну архітектуру структур, які декларують здійснення державної інформаційної політики і які насправді саме і мали б регулювати медіа-ринок, не допускати його "гвалтування" під час виборчих перегонів та втручання будь-яких агресивних владних впливів.

- Люстрація в медіа-сфері, про яку йдеться, має бути частиною загального процесу люстрації чи стояти окремим питанням?

- Зважаючи на те, що ЗМІ, особливо в нинішніх перетвореннях, залишаються одним із найважливіших інструментів громадського контролю, нам потрібно, напевне, якимось способом виокремлювати процес в нашому професійному середовищі. Журналісти мають навчитися самі розбиратися зі своїми проблемами. Окрім того, поза рамками фахового середовища дехто може знову звинуватити в усьому саме журналістів.

Як не парадоксально, але ми нині маємо говорити про те, що журналісти як ніхто в цій ситуації потерпали, бо реально був час, коли діяла заборона працювати за фаховими стандартами, заборона на професію. Тут є проблема в тому, що, на жаль, рівень політичної культури значної частини української еліти, і культури політичної еліти зокрема, є недостатнім або й просто "не добігає" за свідомістю громадян. І знову ж таки, перші, хто потерпає від того, що політики не навчилися розмовляти на "Ви" з журналістами, — це самі журналісти. Тому нам, як ніколи, нині треба в професійному середовищі більше комунікувати і тим стояти на сторожі своїх професійних прав та інтересів суспільства.

- Щодо все ж таки юридичної відповідальності, тобто враховуючи, що певні рішення має ухвалювати суд, хто, на вашу думку, повинен подавати ці позови і на чому, власне, базуючись?

- Важко прогнозувати розвиток саме такої ситуації, і малоймовірно, що такі позови можуть бути масовими. Але якщо розглядати різні гіпотези, то це може обговорюватися в контексті конкретних рішень Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, якщо це стосується телебачення чи радіо. Згідно з законом може бути низка санкцій від попередження, наприклад, починаючи. А зарубіжний досвід юридичних справ свідчить і про ініціативи подання до суду навіть окремими громадянами. Але тут, напевне, виникатиме немало питань у медіа-юристів. У фаховому середовищі якимось звучала версія про можливість створення спеціальної комісії при Раді національної безпеки та оборони, бо це стосується загального концептуального питання (якщо говорити про люстрацію загалом). Тобто є надзвичайно багато різних варіантів, якщо говорити про юридичну площину. Вважаю, що в різних суспільствах це по-різному б робилося. І, звичайно, є певні особливості і відмінності української ситуації, наприклад, від тих умов, які були, скажімо, в інших посттоталітарних країнах Центральної Європи.

- Кого ви можете назвати серед тих, хто в першу чергу повинен потрапити під цю люстрацію?

- Я думаю, що не варто мені про це зараз говорити, тому що, з висоти вічного, то кожен винну свою несе сам. Про це скаже час. А ті, кого я би міг закликати до спокути, — вони самі все дуже добре розуміють. Та й у журналістському середовищі всі про все знають, шила в мішку не сховаєш. Тому, невже має бути так, що потрібно створювати юридичні механізми, щоб вивчити цю ситуацію і розв'язати наболілі фахові проблеми? Нинішні медіа-власники та майбутні медіа-інвестори мають самі розуміти, що більше такого не буде. Країна і люди в ній інші.

- Чи можна, і як саме можна, зробити незворотним той процес змін, який зараз певним чином відбувається у ЗМІ?

- Передовсім нам потрібно зберегти динаміку перетворень у медіа. Треба швидко напрацювати моделі розвитку і модернізувати нашу загальну інформаційну площину. Безумовно, це те, про що неодноразово вже говорили. Не варто зволікати з прийняттям редакційних статутів, що швидко б визначило нові рівні взаємин між власником, топ-менеджментом і журналістами. Тому варто вийти на рівень прийняття оптимальних змін до Закону "Про телебачення і радіомовлення", які нині вже дискутуються. Роздержавлення і запровадження громадського мовлення потребують особливої уваги, і тому необхідно нарешті відмовитися від заклинань, що це неможливо чи потребує багато часу і грошей. Треба тільки при цьому не закладати нереальних медіа-планів та ідей широкої реклами на громадських медіа.

Також варто визначити, які суспільні структури необхідні для ефективного впровадження реформ. Неприпустимо розтягувати процес змін на півтора-два або й три-п'ять років. Якщо будуть вироблені чіткі і прозорі правила відносин і конкуренції в медіа-площині, це потужно вплине на розвиток медіа-ринку, який буде на сторожі національних інтересів.

Розмовляла Тетяна Лисюк, "Телекритика"

Чи можлива люстрація без спеціального закону?

Богдан Яблонський, адвокат, старший юрист в адвокатській фірмі "Грамацький і партнери"
11.02.2005

Після того, як в Україні почало вимальовуватись обличчя нової влади та конкретизувалися ті завдання, які стоятимуть перед цією владою, дедалі частіше стало чути про вже призабутий з початку 90-их років минулого століття термін "люстрація". Не вдаючись до того, щоби досліджувати наявність чи відсутність потреби у проведенні таких заходів у нашій державі, і враховуючи відсутність спеціального закону, ми спробували поставити перед собою завдання

з'ясувати, чи можливо досягти тих цілей, які ставляться при здійсненні люстрації, на базі вже чинних нормативно-правових актів. Результати такого дослідження у стислому вигляді були покладені в основу цієї публікації.

Зважаючи на відсутність законодавчого визначення поняття "люстрація", передусім спробуємо визначитись з етимологією цього слова. Загальноприйнято вважати, що цей термін походить від латинського "lustratio" — очищення шляхом жертвоприношення. У громадсько-політичному житті ця процедура набула дещо іншого відтінку і почала означати заборону функціонерам високого рангу забороненої у певній країні політичної партії протягом певного періоду займати посади у державному апараті, обиратися у представницькі органи, обіймати посади суддів тощо.

(За визначенням, що міститься у виданні "Большой энциклопедический словарь." — 2-е изд. Перераб. и доп. — М.: "Большая Российская энциклопедия"; СПб.: "Норинт", 1997. — С.668; Большой юридический словарь / Под ред. А.Я. Сухарева, В.Д. Зорькина, В.Е. Крутских. — М.: Инфра-М, 1998. — VI. — С.348).

Юридична спільнота сприйняла процедуру люстрації у ще більш видозміненому вигляді, а відправною точкою у цьому сенсі стали прийняті у деяких східноєвропейських державах (Угорщина, Чехія, Естонія, Румунія) спеціальні закони про люстрацію. У цих державах люстрацією вважається особлива процедура перевірки осіб, що займають відповідальні державні посади, а також кандидатів на ці посади на предмет їхньої приналежності в минулому до керівництва комуністичних партій, служб державної безпеки чи співпраця із цими службами. Перевірка здійснюється, як правило, спеціальними органами з люстрації. В Угорщині, наприклад, це комітети, що обираються парламентом і до складу яких включається троє суддів. Якщо у процесі люстрації виявляються факти співробітництва особи, яка займає відповідальну державну посаду, з тоталітарним режимом, їй пропонується вибір між добровільною відставкою (і виявлені при цьому обставини зберігаються в таємниці) та примусовою відставкою з обов'язковим оприлюдненням інформації, що компрометує особу.

Цілком очевидно, що в Україні вже не ставиться питання про необхідність перевірки посадовців на предмет їхнього співробітництва з компартією чи КДБ, а мова ведеться лише про причетність певних осіб до протиправної діяльності, яку вони здійснювали, обіймаючи певні посади, порушуючи принципи, яких належало дотримуватись, обіймаючи такі посади, і яка (діяльність) шкодила інтересам держави та порушувала законні права громадян і юридичних осіб. Іншою особливістю потенційної "української люстрації" є те, що вона ставить собі за мету не тільки відставку чиновників, які скомпрометували себе незаконною діяльністю на важливих державних посадах, а й унеможливлення зайняття цих посад особами, які хоч і не обіймали їх раніше, однак були причетними до протиправної діяльності.

Наблизившись впритул до тих завдань, які стоять перед новою українською владою, дозволимо собі припустити, що в Україні існують три основних документи, у яких містяться інструменти, що надають теоретичну можливість виконати такі завдання. До числа вказаних нормативно-правових актів належать: Кримінальний кодекс України (надалі — "КК"); Закон України "Про боротьбу з корупцією" від 5 жовтня 1995 року; Закон України "Про державну службу" від 16 грудня 1993 року.

Якщо говорити про Кримінальний кодекс України, то головним інструментом люстрації, який міститься в цьому документі, можна вважати одне із покарань, яке передбачене у пункті 3 статті 51 КК — позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Зміст цього покарання полягає в тому, що особа, яка визнана винною у скоєнні злочину, позбавляється права на певний, визначений судом, строк, обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Таке покарання, як правило, призначається у двох випадках:

— коли винний, вчиняючи злочин, використовував ті можливості, що надає йому посада, яку він обіймає, або діяльність, якою він займається (наприклад — зловживання службовим становищем);

— коли винний вчинив злочин, у результаті якого у суду виникли підстави вважати неможливим перебування цієї особи на певній посаді або здійснення певної діяльності (наприклад, неодноразове давання хабарів службовою особою).

У першому випадку найчастіше йдеться про позбавлення права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю як про основний вид покарання, тобто — те, яке завжди передбачено у санкції статті КК як основне і призначається за вчинення певного злочину, оскільки специфіка злочинного діяння зумовлена саме службовою діяльністю особи. Мінімальний строк такого покарання, якщо воно призначається як основне, — 2 роки, а максимальне — 5 років.

Другий випадок може мати місце тоді, коли зазначене покарання не передбачене в санкції статті КК, за умови, що з урахуванням характеру злочину, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю. У такому разі зазначене покарання може бути призначене на строк від 1 до 3 років.

Як випливає із викладеного, позбавлення права обіймати певні посади та займатись певною діяльністю як різновид кримінального покарання досить дієвий і ефективний інструмент для люстрації. Щоправда, він має і один суттєвий недолік: його можна застосувати виключно після того, як особа в судовому порядку буде визнана винною у скоєнні злочину. Як відомо, процедура притягнення до кримінальної відповідальності — досить тривалий процес, який, крім того, не завжди завершується визнанням особи винною та призначенням їй реального покарання. Зважаючи на те, що цілі, які ставить перед собою люстрація, потребують оперативності і мінімальної кількості зусиль, навряд чи можна говорити про те, що інструменти КК є насправді придатними для реалізації таких цілей.

Наступним теоретичним інструментом, як зазначалось вище, є Закон "Про боротьбу з корупцією". Зокрема, йдеться про передбачену у частині 1 статті 7 вказаного Закону відповідальність за вчинення корупційних діянь. Даною нормою встановлено, що в тому випадку, коли особою, уповноваженою на виконання функцій держави, буде вчинено будь-яке із зазначених у статті 1 цього Закону корупційних діянь, якщо воно не містить складу злочину, вона підлягатиме адміністративній відповідальності у вигляді штрафу, звільненню з посади або іншим чином буде усунена від виконання функцій держави. Крім того, Закон передбачає, що таким особам забороняється займати посади в державних органах та їхньому апараті протягом трьох років з дня їх звільнення.

Отже, згаданий Закон надає можливість, з одного боку, звільнити особу, яка себе скомпрометувала, а з іншого боку — позбавити її можливості протягом трьох років працювати в державних органах. Разом з тим, і в цьому випадку ми зустрічаємо перепону у вигляді необхідності судового розгляду справи про корупцію (ст. 12 вказаного Закону). Щоправда, часовий проміжок у цьому разі досить прийнятний для того, щоб досягти бажаного результату: у відповідності до частини 5 статті 12 строк розгляду судом справи про корупційні порушення не повинен перевищувати 15 днів.

Втім, інші обмеження, які встановлені в Законі "Про боротьбу з корупцією", дуже суттєво звужують можливості його використання для люстрації.

По-перше, за корупційне діяння особа може бути притягнута до відповідальності тільки за умови, якщо з моменту вчинення такого діяння минуло не менше, ніж 6 місяців (част. 5 ст. 12 закону). По-друге, у відповідності до статті 1 Закону корупційними діяннями визнаються лише:

— незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, у тому числі прийняття чи одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є істотно нижчою від їхньої фактичної (дійсної) вартості;

— одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кредитів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг чи переваг, не передбачених чинним законодавством.

Мабуть, вказані порушення є далеко не вичерпним переліком тих правопорушень, очиститись від яких мають на меті ініціатори люстрації.

Останнім із потенційних інструментів люстрації нами було названо Закон "Про державну службу". При цьому останнім його було названо не випадково. Річ у тім, що вказаний Закон, по суті, не називає самостійних засобів усунення з посад порушників, так само, як і не вказує на дієві механізми, які б унеможлилювали обрання чи призначення на відповідальні посади осіб, що скомпрометували себе незаконною діяльністю. Єдине, що виправдано заслуговує на увагу, — це конкурсний підбір кадрів на державну службу, який засновано на статті 15 цього Закону.

Використати цю можливість можна було б шляхом розроблення спеціальних конкурсних умов, які передбачали б обов'язковість встановлення причетності кандидата на відповідну посаду до діяльності, яка несумісна із державною службою на відповідній посаді. Однак і в цьому напрямку можна зіткнутися із суттєвою перешкодою, оскільки кандидат на посаду завжди зберігатиме можливість оскаржити відмову в прийнятті на держслужбу при відсутності рішення компетентного органу, яким був би підтверджений факт його причетності до протиправної діяльності.

Підводячи підсумок викладеним вище міркуванням, ще раз акцентувавши увагу на тому, що в їх основу покладено лише концептуальний аналіз чинної на території України нормативно-правової бази, слід зазначити таке.

В Україні справді існують нормативно-правові акти, що містять механізми, з допомогою яких можна було б досягти цілей, які ставляться ініціаторами процесу люстрації. Разом із тим, застосування цих механізмів, як правило, — через необхідність дотримання низки формальних процедур, не дозволяє провести в Україні люстрації в її загальноприйнятому розумінні. Якщо використовувати названі засоби, то можна досягти часткового та тимчасового "очищення" органів влади від осіб, які скомпрометували себе причетністю до протизаконної діяльності. Однак, досягнення системності й ефективності у здійсненні цих процесів може забезпечити лише прийняття спеціального закону про люстрацію.

P.S. від "Телекритики". *Подальші події у вітчизняній журналістиці розвивалися за сценарієм відсутності кроків на законодавчому рівні щодо люстрації у медіа. В той же час, не можна сказати, що досвід виборчих кампаній 2002 та 2004 років пройшов для українських журналістів безслідно. І змінилася не тільки атмосфера, про що наш читач докладніше довідається з наступної глави, в якій йдеться про намагання медійників власними зусиллями — через механізми саморегулювання, через підписання з власниками видань угод про принципи редакційної політики, — поставити перепони політичному тиску на ЗМІ на цензурі. Все ж таки відбулася і певна ротація ведучих та менеджерів телеканалів, які найбільше заплямували себе під час президентської кампанії-2004.*

Перш за все невдовзі після перемоги "помаранчевої революції" було звільнено все керівництво Національної телекомпанії України – президент Олександр Савченко, віце-президент Микола Канішевський та інші.

Вимушені були піти з публічної журналістської діяльності ведучі найбільш одіозної програми "Проте" Дмитро Корчинський та Дмитро Джангіров. В'ячеслав Піховшек, хоча й залишився на каналі "1+1", але тільки у ролі ведучого ток-шоу "Іду на Ви". Менеджерські функції керівника ТСН, а також ведення підсумкової політичної програми тижня було від нього відібрано. Пішов із посади генерального продюсера "1+1" Володимир Оселедчик.

Дмитро Кисельов, хоча й залишився на каналі ICTV, але все ж таки вже в іншому статусі: він перестав бути головним редактором інформаційної програми "Факти", а його авторська програма була знята з прайм-тайму на денний час неділі, що, безумовно, зробило її аутсайдером політичного ефіру. Олексій Мустафін – головний редактор інформаційно-аналітичної служби каналу "Інтер" – залишився на своїй посаді, але його авторська програма "Післязавтра" була знята з програмної сітки каналу. Згодом Олексій став одним з провідників впровадження на каналі угоди про редакційну політику, яку журналісти "Інтеру" прагнуть підписати з новим керівництвом.

Отже, внаслідок подій 2002-2004 років, корпоративних дискусій щодо етики журналістської професії та відповідальності за її порушення в медійному просторі України відбулися такі суттєві кадрові зміни. Будемо сподіватися, що врешті-решт вони призведуть до такого стану речей, коли Добра Репутація журналіста стане його єдиним капіталом, за яким будуть і оцінювати його професійність, і визначати його рівень оплати.

Розділ другий. РЕДАКЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ДІТИЩЕ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Журналістський рух за професійні права, який розпочався 28 жовтня 2004 року, вийшов на головну проблему: необхідність вироблення, погодження з власниками та топ-менеджерами і публічного декларування ЗАСАД РЕДАКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ кожного конкретного телеканалу чи видання.

Цю проблему "Телекритика", інші експерти визначали як одну з пріоритетних ще у 2002 році під час тодішньої акції журналістів проти цензури. Влітку 2003 року засади редакційної політики були підписані колективом та власниками "5 каналу". Під час подій Майдану засади редакційної політики підписали з власниками каналу на ICTV. У травні 2005 року Перший канал (УТ-1) прийняв свої Засади редакційної політики, в основу яких лягли документи, розроблені робочою групою Коаліції громадських організацій "Суспільне мовлення". І те, що сьогодні ми набагато ближче стоїмо до вирішення проблеми публічно задекларованої редакційної політики у більшості українських ЗМІ, ніж будь-коли до того, демонструє марність кожного кроку журналістів до виборення свого головного права – на професію.

Нижче наводиться дискусія, яка точилася в "Телекритиці" навколо проблеми редакційної політики наприкінці 2004 – початку 2005 року.

Звільнення можливе

Егор Соболев, для "Української правди" та "Телекритики"
03.11.2004

Журналістський протест проти цензури, що вибухнув тиждень тому заявою 41 тележурналіста, не став бульбашкою, чого багато хто з нас боявся. Справа не в тому, що до заяви з зобов'язаннями боротися із замовчуванням та перекручуванням подій приєдналися більше двох сотень колег із ТБ. Набагато важливіше те, що більшість повсталих почали справжню боротьбу за синхрони, сюжети та підводки.

Телеефір змінився. Це відзначають як інсайдери, так і звичайні глядачі, які з минулого четверга отримують набагато менше відверто брудних інтерпретацій подій та знову почали чути голоси тих, кого довгий час радили ігнорувати. Незбіг сюжетів із темниками сягнув навіть новин "Інтеру", де до руху приєдналася меншість, та УТ-1, де несподівано для всіх майже всі журналісти та ведучі підтримали рух за професійні стандарти.

Жодна з промивок мізків, які влаштували менеджери каналів своїм журналістам, не принесла відчутного результату. На кількох каналах, зокрема Новому, це дало зворотний ефект: рух знайшов більшу підтримку.

Але ці успіхи лише наблизили Україну до вільного телебачення. До справжньої незалежності професії ще далеко. Підбір тем та інтерпретації значною мірою все ще формуються під тиском менеджерів. Більшість ведучих та частина журналістів продовжують видавати в ефір в кращому випадку напівправду.

Власники перечікують. Якщо вірити джерелам в Адміністрації, після бунту журналістів розглядалося дві пропозиції. Перша — залякати звільненнями. Друга — послабити тиск, дати випустити пар, перевести все на розмови всередині каналів, а потім у потрібний момент знов закрутити гайки. З огляду на те, що всі підписанти працюють та досягають успіхів, зрозуміло що перемогла друга ідея.

Також зрозуміло, що буде далі.

Який є вихід для нас? Посилення боротьби. Мова не повинна йти про звільнення. На пропозицію президента Кучми — "якщо не подобається, йди" єдиною правильною відповіддю є "ні".

Алла Мазур, Олесь Терещенко, Ірина Малихіна, Олександр Шилко є так само каналом "1+1", як і Вячеслав Піховшек із Володимиром Оселедчиком.

Олександр Колодій, Людмила Король, Настя Образцова та Володимир Горковенко є частиною "Інтеру" не менш важливою, ніж Олексій Мустафін з Ігорем Плужниковим.

Вони є журналістами. І вони мають повне право вимагати дотримання їх поглядів на те, як слід працювати їх каналам.

На УТ-1, ICTV, Новому та НТН більшість журналістів та редакторів вже об'єднані спільними зобов'язаннями не працювати нечесно. Наступним кроком є висунення чітких і обґрунтованих вимог до редакційної політики власних каналів.

Підбирати теми та визначати їх зміст в першу чергу повинні редактори та журналісти, а не керівники каналів. Це просте та логічне правило за кілька років впровадження цензури менеджерам каналів фактично вдалося відмінити. Вони визначають, що повинні робити журналісти. Вони вирішують, що йде до ефіру. Вони диктують, що казати ведучим. Це абсурд, який став головним механізмом цензури. Ми мусимо це усвідомити і позбутися його.

Ми не є солдатами, в чому нас довгий час переконували менеджери. Ми є професіоналами, які мають беззаперечне право і обов'язок визначати, що повинно йти до людей. Ми є журналістика. Не вони.

Звичайно, не можна позбавити власників та найнятих ними менеджерів права впливати на політику власних каналів. Але і не можна погоджуватися, що це право є абсолютним, як влада середньовічних монархів. Вихід полягає в укладанні угод про стандарти редакційної політики, які регулюватимуть права кожної сторони. Кожної, в тому числі нашої.

Посилання на те, що мова йде про приватні канали, вартує стільки ж, як традиційне пояснення журналістам УТ-1, що вони є державним каналом та повинні висвітлювати державну позицію. Це другий абсурд.

Власник приватної лікарні має право отримувати прибутки від її діяльності. Але він позбавлений права змушувати лікарів погано лікувати людей, які йому не подобаються. Хто вважає це порівняння перебільшенням, нехай подумає, який вплив на життя людей має надання їм адекватної або брехливої інформації.

Журналісти, які піднялися, чогось досягли. Але зупинитися на наявних результатах означає наблизити поразку. Наполегливе та аргументоване здобуття права самостійно визначати редакційну політику є ключем до нормальної роботи.

Це питання до тих, хто вважає, що його це не стосується чи він ще може потерпіти. Вашим колегам потрібна ваша допомога. Так само, як і вам.

Конституція ньюзруму

Ігор Куляс, екс-шеф-редактор "Нового каналу", тренер з новинної журналістики МГО "Інтерньюз-Україна"

9.11.2004

ВСТУП, або Про що дехто не знав, дехто не розумів, а дехто приховував

Словосполучення "редакційна політика" протягом останніх декількох років увійшло до активного вжитку в середовищі журналістів, медіа-менеджерів та політиків. При цьому всі вони вкладають у це словосполучення принципово різний зміст. У цьому немає нічого надзвичайного, люди часто послуговуються певними словами, не розуміючи їхнього значення. Для прикладу, можна згадати словосполучення "газотранспортний консорціум". Воно звучить мало не в кожному другому випуску новин кожної без винятку "солідної" телекомпанії. Звучить роками. І як ви гадаєте, глядачі розуміють, про що йдеться? І чи справді розуміють, про що йдеться, самі журналісти, які навчилися зі зверхністю скоромовкою промовляти це непросте для вимови словосполучення? Відповідь: далеко не завжди.

Тепер пригадаймо кожен свій професійний досвід. І пригадаймо, який зміст у визначення "редакційна політика" вкладають різні учасники телевізійного процесу. Найчастіше так звану "редакційну політику" диктують журналістам топ-менеджери. Я свідомо написав "так звану", оскільки насправді телеменеджери просто нав'язують журналістам обслуговування політичних (або дуже рідко вузькобізнесових) інтересів власника компанії. Власник, у свою чергу, є значно або цілком залежним від влади. У такий спосіб ньюзруму нав'язується політика "в чистому вигляді", коли менеджера цікавить насамперед не якість новин, а їхня "політкоректність". У подібній ситуації журналісти точно знають, хто є "своїми", хто "чужими", і замість професійної подачі новин частують глядача другосортною пропагандою (наприклад: "пан Я тяжко цілодобово працює на благо народу, а пан Ю тим часом цілодобово вносить у суспільство розбрат, і взагалі він — гондураський шпигун").

Журналісти добре знають, що їхній телевізійний "бойовий листок" виконує "суспільно важливу місію" — показати народові, "хто є хто насправді" (ну, з точки зору власника компанії). І, зрозуміло, "на війні, як на війні". Якщо ти помилився і видав до ефіру "неправильну" новину, тебе не порятує від езекуції навіть те, що ця новина була насправді, ти її не вигадав (адже, оскільки пан Х, за "редакційною політикою", є монстром, який харчується кров'ю українських малят, він не міг вчинити тієї доброї справи, яку він вчинив, і якщо пан У є великим благодійником людства і світочем нації — то він не міг сказати ту ксенофобську річ, яку він сказав).

Зрозуміло, що політика, яку проводить певна політична сила, спрямована насамперед на задоволення різних — у тім числі корисливих — інтересів цієї політичної сили. Суспільству ж потрібно інше: примусити цю політичну силу узгоджувати свої корисливі інтереси з інтересами суспільства. Для цього суспільству необхідна достатня інформація про те, що відбувається насправді, а не версія реальності від певної політичної сили.

Висновок простий: "велика" політика і політика редакційна — це просто омоніми, докорінно різні за змістом. Чому досі так чинять телеменеджери? Найчастіше тому, що вони є дилетантами в теленовинній справі, але мають певний досвід у "політесі". А інколи тому, що, будучи вчорашніми журналістами, йдуть на угоду із власним сумлінням. Незалежно ж від першопричин, результат один — поняття "редакційна політика" є свідомо чи несвідомо перекрученим.

Якщо переставити все з голови на ноги, можна зробити чимало різних відкриттів — цікавих і не дуже, приємних і неприємних, відкриттів, про які ньюзрум багато років здогадувався, а менеджери та власники або ретельно приховували від журналістів, або ж самі не мали ні поняття, ні уявлення, ні відчуття!

ПРИНЦИПИ РЕДАКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1. Без чого ньюзрум перетворюється на лакея влади, або 3 чого починаються засади редакційної політики

Дві коротенькі, але дуже важливі для предмету обговорення передмови.

По-перше, кожний ньюзрум є явищем унікальним. Тому що ньюзрум — це не "залізо", на якому робляться новини, і не гроші, які на це витрачаються. Це талановиті люди: репортери, оператори, ведучі, редактори, продюсери, монтажери та інші профі, кожний у своїй частинці спільної справи, кожний зі своїм унікальним досвідом, поглядами, переконаннями, чеснотами і недоліками. Відтак, нема універсальних засад редакційної політики. Вони — індивідуальні для кожного ньюзруму.

По-друге, в унікальних засадах редполітики різних ньюзрумів усе ж мають знаходити своє відображення певні універсальні істини, з тих, які визначають належність різних ньюзрумів до однієї професії.

Отже, узагальнюючи основні універсальні положення засад редакційної політики, не будемо забувати про те, що у кожного ньюзруму залишається широке поле для власної самодіяльності, щоб доточити універсальні істини тими положеннями, які забезпечуватимуть унікальність саме ваших новин.

Будь-які засади редакційної політики обов'язково мають містити обов'язкові вимоги власника до ньюзруму. Це — концептуальні засади новин, і тут прерогатива повністю належить саме власникові, який вклав у цю справу свої гроші. Якщо концептуальні засади викладено чітко і недвозначно, будь-який журналіст може для себе чітко визначити, чи погоджується він працювати саме в таких новинах, і, відповідно, вирішувати для себе, чи працювати в цих новинах.

Найперше з концепції — це **масштаб новин**. Вони можуть бути загальнонаціональними, регіональними, міськими. Від цього залежить багато: на яку інформацію журналістам звертати

увагу, а яка є поза масштабом. Або — чи є відповідними матеріально-технічні умови виробництва новин саме такому їхньому масштабу.

Тематична спрямованість. Від громадсько-політичних до вузькоспеціальних: бізнесових, спортивних, кримінальних і так далі.

Схема тематичних пріоритетів. Від цілком офіційних до "жовтих".

У засадах редакційної політики власник ЗМІ також заявляє бажаний **бізнес-результат**. Дуже важливо, щоб це було визначено в цілком конкретних термінах та строках. Наприклад: "Протягом року увійти до трійки лідерів за рейтинговими показниками" або "протягом двох років мати таку-то долю ринку". Досягнення результату свідчатиме про якісну роботу менеджерів та ньюзруму. І, відповідно, власник встановлюватиме наступне завдання.

У власника можуть бути й інші, цілком слушні, побажання до роботи ньюзруму. Єдине, чого він точно не має права фіксувати в засадах редакційної політики теленовин, — це будь-який натяк на підтримку будь-якої політичної сили або на "війну" з будь-якою політичною силою. Якщо власник цього вимагає — значить, його телекомпанія не є бізнесом, а ваші новини — ніколи не стануть справжніми новинами. Вони будуть пропагандистським інструментом. Відтак, якщо ви досі вважаєте своєю професією новинну журналістику, — в цій телекомпанії вам не місце.

Наступні положення засад редакційної політики є вже неприємним відкриттям для багатьох нинішніх власників та топ-менеджерів телерадіокомпаній. Це — **стандарти новинної журналістики**. Їх небагато, вони прості і прозорі, винайдені світовою журналістикою вже багато десятиліть тому. Оскільки в Україні справжня новинна журналістика лише розвивається, школи професії як такої практично нема, маємо парадокс: переважна більшість українських теленовинників-практиків не знають до ладу професійних стандартів! Доходить до смішного, про стандарти вельми приблизне уявлення часто мають навіть знані талановиті репортери та блискучі редактори. Роблячи свою справу, вони діють інтуїтивно в правильному напрямі. Але їм непереливки, коли менеджери та власники вимагають від них пропагувати замість робити новини. А знаєте чому? Просто навіть досвідченим журналістам... нема до чого апелювати, коли менеджер чи власник починає апелювати до "цінностей" політичних або банально перекладає на журналіста чи редактора відповідальність за наслідки неоковирних вчинків інших людей: політиків, чиновників чи бізнесменів.

Прикметно, що у великих протестних обговореннях поміж колегами-журналістами сама згадка про стандарти професії викликає реакцію відторгнення ("ми це знаємо, не в тому річ"). В анонімних форумних суперечках колеги лають одне одного виключно на емоційному (а тому безпідставному) рівні. Фіксація єдиних стандартів професії могла б зробити мінімум дві важливих речі: перевести емоційні внутрішні суперечки в русло конструктиву та консолідації і закласти міцну основу для узгодження перманентних конфліктів між власниками й менеджерами ТРК, з одного боку, і журналістами — з іншого.

Давайте спробуємо цю основу докладно викласти і принагідно згадати, на чому досі вміло спекулювали власники і менеджери, примушуючи нас, журналістів, зраджувати своїй професії і своєму суспільству.

2. Стандарти теленовин, або Що рятує новини від перетворення на ницу пропаганду

Основним стандартом новин є їхня **оперативність** вже хоча би тому, що "учорашня новина — це вже не новина". Неоперативно подана новина легко стає інструментом пропаганди. Зміщення в часі певних подій або замовчана реакція одного політика на дії іншого — і глядач уже зробив хибний висновок про щось, і цей висновок уже підштовхнув його до хибної дії. Яскравий приклад: невчасно подана критика урядових рішень щодо масованих передвиборчих

соціальних виплат позбавила багатьох людей права на рішення позбутися гривневих заощаджень, які нині в шаленому темпі знецінюються.

Новина повинна бути **точною**. Адже неточна новина є дезінформацією. Усі ми добре знаємо, як легка неточність у цитуванні може повністю спотворити думку. Інший приклад: протягом останніх місяців ми неодноразово бачили (а дехто з вас і робив!) репортажі з мітингів опозиції, "перекриті" виключно локальними планами напівп'яних молодиків. Відтак, глядач не бачив, що насправді в мітингу бере участь багато тисяч нормальних, тверезих людей, і робив для себе висновок: "опозиція не має народної підтримки", і приймав для себе хибне рішення на виборчій дільниці.

Новина має бути **достовірною**. Цей стандарт здається очевидним, тому що дивними були б новини, що переповідають на багатомільйонну аудиторію чутки і плітки. Але чомусь багато каналів цього стандарту геть не дотримуються. "Новина" написана в "темнику" Адміністрації Президента — нічим не підтверджена — слухняно ретранслюється каналами в ефір (зрозуміло, без посилання на АП). Проблема в тиску? Ні, проблема в нерозумінні стандарту самими журналістами. Давайте розберемося в ньому детальніше. Достовірність новини означає лише наступне: редакція а) добре знає джерело, де вона взяла новину, б) повністю переконана в надійності цього джерела і в) повідомляє глядачеві про це джерело. Якщо йдеться про факт, одного джерела може бути замало. Британська телерадіокорпорація ВВС, наприклад, вимагає від своїх репортерів, якщо вони не бачили події на власні очі або не чули заяви на власні вуха, перевірити інформацію принаймні з трьох (!) достовірних джерел. Українські редакції часто нехтують бодай одним джерелом!

Повнота інформації — наступний стандарт. Тут, здається, все просто. Відповів на кілька "класичних" запитань, яких навчають навіть на українських факультетах журналістики, далеких від досконалості. "Що сталося? Де? Коли? і Як? та Чому?" Поза тим для пропаганди є одним із найпростіших прийомів "закрити очі" на одне з цих питань. Тоді втрачається контекст і новина спотворюється. До повноти належить і ще декілька важливих речей. Перше — не забувати про вагомні деталі події. Друге — нагадувати глядачу про "історію питання" або ж пояснювати йому складні поняття (бекграунд).

Інформацію слід подавати **просто**. Адже за навмисним ускладненням чи невиправданою образністю дуже легко "поховати" новину.

Наступних два стандарти є ключовими в розрізненні новин і пропаганди.

Новини подаються **збалансовано**. Ми, як новинники, маємо докладати всіх зусиль до того, щоб у будь-якій конфліктній ситуації або неоднозначній темі дати почути глядачеві думки всіх сторін конфлікту або ж усіх точок зору на суперечливе питання. Тому що ми, журналісти, не маємо права вирішувати, хто правий, а хто винуватий, і нав'язувати глядачеві саме цю думку. Тут не потрібно навіть наводити прикладів з життя. З того часу, як відомство пана Васильєва запрацювало на повну потужність, на більшості телеканалів глядач чує думку однієї сторони, її адвокатів та сателітів. Щодо цього стандарту слід згадати ще дві важливих речі. "Просунуті" пропагандистські канали "винайшли" (в лапках, оскільки це було винайдено ще доктором Геббельсом, а на "ідеологічних" факультетах в СРСР вивчалось в курсі "Основи пропаганди та агітації") такий прийом, як імітація балансу. Коли опоненту начебто й надається "слово у відповідь", але для цього береться вирваний з контексту шмат синхрону за принципом "у городі бузина, а в Києві дядько". Або добирається синхрон, з якого щось може второпати лише вузький фахівець або лише учасник подій, а нормальний глядач відчує лише роздратування: "Що він верзе?!" — і зробить хибний висновок щодо позиції чи й взагалі здорового глузду мовця. І останнє — професійні новини у конфліктному чи суперечливому питанні подають глядачеві, крім позицій сторін, ще й думку стороннього експерта, "третього судді". Ось цим нині

більшість українських каналів не переймаються взагалі. Або ж "третейським суддею" чомусь стає переважно... пан Погребинський, який справно видає версію об'єднаних ескеків.

Другий ключовий стандарт, який чітко відрізняє новини від пропаганди, можна сформулювати так: **"лише факти, жодних коментарів, оцінок чи узагальнень"**. Не справа новинної журналістики оцінювати чи коментувати. Глядач дивиться новини, щоб одержати інформацію про події, а не наші оцінки цієї події чи наше суб'єктивне ставлення до неї. Ми, журналісти-новинники, не маємо на це права, оскільки є лише очевидцями, а не учасниками подій. Засади редакційної політики британської ВВС, наприклад, дозволяють своїм журналістам коментувати лише події та питання, які стосуються проблем власне телебачення. І при цьому чітко зазначати, що факти скінчилися, почався редакційний коментар. На жаль, у новинах численних українських телеканалів постійно звучить оцінювальна лексика, коментарі репортерів та ведучих.

Коментарі в новинах можуть давати учасники події чи експерти. Але ми маємо дбати про те, щоб глядач чітко розумів джерело суб'єктивної думки! І звісно, пам'ятати при цьому про баланс. Так само і оцінки. Вам ні про що не нагадує: "у нас — розвідники, у них — шпигуни". "Партизани" — "бандити" — "бойовики". А це новомодне (яке "приповзло" до українських теленовин з практично тоталітарної Росії) слівце "зачистка"?! Адже воно прямо вказує глядачеві, що "хороші" "зачищають" від "поганих". Чи це справа журналістів вирішувати, хто є хорошим, а хто поганим? Однозначно, ні. На коментарі та оцінки журналіст має повне право, але поза новинами — у власній авторській програмі, або якщо у нього беруть інтерв'ю.

І останнє щодо цього стандарту. Простий у виконанні, ефективний за наслідками, виключно пропагандистський, а не новинний прийом — це безпідставне узагальнення. Пригадайте: "одесити виступили на підтримку політреформи", "луганчани — за політреформу, але проти двопалатного парламенту". А тепер пригадайте таке: "ми, радянські люди, всі як один, виступаємо проти..." Це новина, як на вас?

Останній зі стандартів — **почуття міри при показі сцен насильства, сексу, брутальної лайки, нездорового способу життя та асоціальної поведінки**, тобто всього того, що може шокувати нормального глядача. Цей стандарт є найважчим у виконанні та у "вимірюванні". Він спирається на домінуючі в суспільстві традиції та мораль — речі неоднозначні, тим більше вони нині в нашому суспільстві зазнають динамічних змін. Але забувати про такий стандарт у засадах редакційної політики не слід. Найпростіше казати про такі форми внутрішнього регулювання цього стандарту, які передбачають досить широке обговорення і досягнення внутрішнього консенсусу. Загалом же, ця тема потребує широкої дискусії з наступними висновками. Причому дискусії як у професійному середовищі, так і громадській.

3. Два слова про "об'єктивність" та етику, або Про те, чого не варто вносити до засад редакційної політики

Дивна річ. Начебто нема у світі більш суб'єктивного поняття, як "об'єктивність". Але ж ні! Це поняття не лише вголос звучить в уже згаданих "цехових" суперечках журналістів, але й стало категорією законодавчою! "Телерадіоорганізації України у своїй діяльності реалізують принципи **об'єктивності...**" (Закон України "Про телебачення та радіомовлення", стаття 2). Або "засоби масової інформації зобов'язані **об'єктивно** висвітлювати хід виборчого процесу" (Закон "Про вибори Президента України", стаття 13, п.4). Особисто я глибоко співчуваю тому судді, який змушений виносити свій вердикт, керуючись цими статтями закону. І я щиро дивуюся тим законодавцям, які примудрилися занести до законодавства таку невизначену і суб'єктивну норму. Єдине пояснення: серед розробників згаданих законодавчих актів не було журналістів, або ж журналісти (якщо вони були) не мали досвіду роботи в період народження новітньої української журналістики.

Разом із тим питання надзвичайно просте. Оцю недосягну "об'єктивність" позбавляють можливостей суб'єктивізму кілька з перерахованих у попередньому розділі професійних стандартів: точність + достовірність + повнота + збалансованість + уникнення коментарів, оцінок та узагальнень — оце і є запорука максимально можливої об'єктивності.

Висновок: хоча категорія "об'єктивність" і "пролізла" до чинного законодавства, її геть не має бути в засадах редакційної політики вашого ньюзруму.

Інша річ — дискусійна. Це етика. Мені особисто здається, що величезною проблемою журналістської професії впродовж останнього десятиліття була саме акцентація на етичних засадах. Важко вимірюваних, сповнених суб'єктивізму. Комісія з журналістської етики свого часу більше роз'єднала журналістську спільноту, замість об'єднати її, хоча, очевидно, прагнення були саме такі. Причина, на мій погляд, саме у тому, що Комісія апелювала не до чітких, зрозумілих і прозорих стандартів, а до категорій моральних. Моральні ж категорії — дуже погана підстава до апелювання в хворому суспільстві, де аморальні, неетичні вчинки політиків, чиновників, бізнесменів хронічно залишаються безкарними. Суспільство це повсякденно бачить і вибудовує собі відповідну модель поведінки. А журналісти завдяки специфіці своєї роботи бачать і знають більше за суспільство, перебувають на вістрі, часто змушені йти на компроміси — зі страху, від браку досвіду, не кажу вже, що й за гроші. Відтак при апеляції до моральних цінностей журналісти скоріше схильні ставати у позу ображеного, аніж дослухатися до слушних зауважень своїх колег. Образа — поганий ґрунт для професійної консолідації.

Тому мені особисто здається, що ефективно домовитися про етичні засади професії журналісти зможуть не раніше, аніж домовляться між собою про єдині професійні стандарти, домовляться із власниками та топ-менеджерами про засади редакційної політики і наростять м'язи власної профспілки. Відтак, поки що варто добре замислитися, чи вносити морально-етичні категорії до засад редакційної політики.

Крім того, зовсім не обов'язково вносити до засад ті речі, які сьогодні є достатньо врегульованими чинним законодавством (пропаганда війни, расової чи інших різновидів дискримінації, розпалювання міжнаціональної ворожнечі та інше).

4. Різне, або Що ще варто зафіксувати в засадах редакційної політики

Надзвичайно важлива річ, яка, звісно, в частині менеджерській встановлюється власником, в частині взаємовідносин в ньюзрумі, узгоджується з ньюзрумом.

Тут не йдеться виключно про посадові обов'язки, які фіксуються персональними контрактами. Кожна зв'язка (менеджер — редактор, редактор — репортер etc.) є перманентно конфліктною. Тому має бути чітко зазначено, на що має повноваження топ-менеджер у своїх робочих відносинах з шеф-редактором (тому що в нормальній схемі топ-менеджер може чинити свій вплив на ньюзрум **ВИКЛЮЧНО** через шеф-редактора!). На що має повноваження шеф-редактор, яким чином вибудовуються робочі відносини шеф-редактора з паралельними (тобто непідзвітними йому) підрозділами телекомпанії.

Надзвичайно важливою (з точки зору загальної організації процесу і підсумкового результату) є зв'язка редактор — репортер. На жаль, в українській журналістиці досі є надзвичайно заниженою престижність репортерської роботи, і урізаними є повноваження репортера. Цікавий момент: у столичному Інституті журналістики на фіксацію цієї хибної моделі працює наявність "редакторського" відділення.

Але — і це дуже важливий момент! — найголовнішою людиною в теленовинах усе ж є саме репортер. Адже це саме він здобуває інформацію. Без його роботи залишилися б безробітними редактори і ведучі. А топ-менеджери керували б "розважальними" каналами. Тому дуже важли-

во в засадах редакційної політики зафіксувати повноваження редактора в роботі з репортерським матеріалом. Випишу короткий перелік основних принципів редагування тексту:

- 1) чи дотриманий фокус теми;
- 2) чи розкрита тема;
- 3) чи дотримано в сюжеті баланс думок;
- 4) чи точно все сформульовано, чи є точними наведені факти, цитати;
- 5) чи є всі необхідні посилання на джерела інформації;
- 6) чи нема в тексті сюжету коментарів, оцінок та узагальнень;
- 7) чи логічною є композиція сюжету;
- 8) чи є компетентними щодо теми сюжету всі синхронізовані;
- 9) чи всі складні поняття пояснено і чи є всі необхідні бекграунди;
- 10) чи дотримана формальна логіка;
- 11) чи є простою і грамотною мова;
- 12) чи є у журналіста відеоряд, який відповідатиме тексту, чи є архів;
- 13) чи всі синхрони розшифровано, титри зазначено, зокрема титри архіву.

Це не вичерпний перелік, тут важливо зазначити не посадові обов'язки редактора, а межу його компетенції відносно втручання в авторський текст репортера. Тому що, на жаль, про авторство репортера редактори часто забувають, і втручаються в текст на рівні правлення змісту, а не форми. І ще забувають про те, що редагування — це "процес договірний", а не командно-адміністративний.

Засади редакційної політики можуть включати в себе й інші матерії. Наприклад, топ-менеджер може цілком законно вимагати від журналістів, щоб вони не підробляли на новинах інших телекомпаній. Можуть бути окреслені рамки взаємовідносин в колективі. Може бути багато іншого, унікальні знахідки саме вашого ньюзруму.

ПІДСУМОК, або Чи є спосіб перетворити засади редакційної політики на броню проти тиску та цензури?

І наостанок. Найкращі засади редакційної політики створюються в результаті переговорного процесу між ньюзрумом, менеджментом і власниками. Що більше норм буде взаємно обговорено і узгоджено, — то більш ефективними будуть ці внутрішні правила гри.

Засади редакційної політики мають бути зафіксованими у внутрішньому документі, легкодоступному кожному співробітнику телекомпанії. Але, звичайно, дуже бажано остаточно їх закріпити колективним договором між власниками, менеджментом і редакційним колективом. Першим у цій справі був "5 канал". Можна, звичайно, сперечатися про те, чи стовідсотково сторони дотримуються всіх взятих на себе зобов'язань. Але не можна не помічати, що ця угода дала змогу журналістам "п'ятого" працювати в значному наближенні до заявлених професійних стандартів.

Я розумію, що з читачів цієї замітки буде чимало скептиків, які скажуть: "Пишіть — не пишіть, а все одно, коли треба буде — всіх нагнуть". Саме така позиція, вибачайте, панове скептики, і призводить до всіх тих "нагинань", які чинить в останні роки влада над журналістськими колективами. Навряд чи хтось може дати гарантію, що, наприклад, ТСН встояв би перед зовнішнім тиском, навіть маючи засади редакційної політики, якби на їх захист виступили б лише 7 журналістів, як це сталося наприкінці жовтня. Це, панове скептики, саме ваша позиція призводить до того, що людей звільняють, люди звільняються, і їхній протест не приводить до серйозних змін у вашій же редакції.

І останнє. Я навмисне висловлювався в цій статті дещо різко. Потрібна професійна дискусія. У той час, коли, як мені відомо, в багатьох журналістських колективах йде обговорення і робота над запровадженням засад редакційної політики, дуже важливо зрозуміти, що це — ті речі, на яких роз'єднане роками безпрецедентного тиску влади журналістське співтовариство може об'єднатися. І заради збереження нашої спільної професії допомогти одне одному.

Журналісти "Вістей" на УТ-1 ухвалили стандарти редакційної політики

10.11.2004

Як повідомила прес-служба журналістського руху за професійні стандарти, 13 журналістів програми "Вісті" на Першому Національному телеканалі запропонували першому віце-президенту НТКУ Миколі Канишевському та директору об'єднання "Новини" Артему Петренку ухвалити угоду про редакційну політику.

Одночасно журналісти в односторонньому порядку зобов'язалися дотримуватися угоди.

Свої підписи під документом поставили Павло Тирський, Ольга Кашпор, Ірина Тимчишин, Ярослава Марущенко, Людмила Євсеєнко, Людмила Небилиця, Тетяна Анкудінова, Ольга Скотнікова, Людмила Сивак, Ігор Грушко, Максим Драбок та Леся Демків.

Як зазначається, "угода покликана забезпечити повноту, точність та збалансованість новин, а також обмежити можливість тиску на журналістів або керівництво телекомпанії".

Зокрема, угода визначає, що відбір тем та формування сюжетів є прерогативою виключно шеф-редактора, випускового редактора та кореспондентів.

Вона закріплює за журналістами право відмовитися від виконання доручень редакції, якщо вони суперечать законодавству.

Угода вимагає подання усіх сюжетів в ефір з підписами журналістів та наділяє лише журналіста, що знімав сюжет, правом передати його підготовку іншому журналісту або редактору.

Угода зазначає, що будь-які зміни в сюжеті не можуть бути подані в ефір без згоди журналіста, що його готував.

"Журналісти сподіваються — йдеться в прес-релізі, — що керівництво УТ-1, чергова зустріч з яким запланована на вечір середі, підтримає їх ініціативу, що дозволить уникнути конфліктів навколо редакційної політики".

Текст угоди подається повністю:

"Ми, журналістський колектив Першого Національного Телеканалу, працюємо в одній компанії та робимо спільну справу.

Ми не підтримуємо жодну політичну силу й не маємо на меті служити комусь, окрім народу.

У нас єдина мета — подавати суспільству об'єктивну інформацію.

На сторожі своєї роботи ми ставимо власне сумління, майстерність та відданість високим фаховим стандартам".

УГОДА ПРО РЕДАКЦІЙНУ ПОЛІТИКУ

РЕДАКЦІЙНА ПОЛІТИКА ПЕРШОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕЛЕКАНАЛУ ҐРУНТУЄТЬСЯ НА НАСТУПНИХ ЗАСАДАХ:

1. Інформаційні випуски та програми повинні об'єктивно висвітлювати всі головні суспільно значущі події (Закон України "Про інформацію", ст. 5, 6, 9, 10);

2. В кожному інформаційному випуску обов'язково має бути витриманий баланс: подані полярні точки зору на подію, що висвітлюється ("Закон України Про інформацію", ст. 9, 10);

3. Інформація, що подається в ефірі, повинна бути перевіреною, містити посилання на джерела (Закон України "Про телебачення і радіомовлення", ст. 39-б);

4. Відбір тем та формування сюжетів є прерогативою виключно шеф-редактора, випускового редактора та кореспондентів. Пропозиції та рекомендації інших осіб щодо відбору тем та формування сюжетів обов'язково розглядаються вказаними вище особами та враховуються на їх розсуд.

5. Втручання державних органів, посадовців, громадських об'єднань, окремих громадян у творчу діяльність журналістів, цензура як контроль за ідеологічним змістом випусків не допускається (Закон України "Про телебачення і радіомовлення", ст. 6);

6. Журналіст має право відмовитися від виконання доручень редакції, якщо вони суперечать чинному законодавству (Закон України "Про телебачення і радіомовлення", ст. 38-з);

7. Усі сюжети повинні подаватися в ефір з підписами журналістів. Виключення можуть бути лише на прохання журналіста, що готував матеріал, якщо це загрожує його безпеці. Автор матеріалу має право підписувати його як власним ім'ям так і творчими псевдонімами. (Закон України "Про телебачення і радіомовлення", ст. 38-е).

8. Лише журналіст, що знімав сюжет, має право передати його підготовку іншому журналісту або редактору (Закон України "Про телебачення і радіомовлення", ст. 39);

9. Будь-які зміни в сюжеті не можуть бути подані в ефір без згоди журналіста, що його готував (Закон України "Про телебачення і радіомовлення", ст. 38-ж);

10. Положення Угоди про редакційну політику є обов'язковими для всіх осіб, що будь-яким чином беруть участь у створенні інформаційних програм та проектів Першого Національного телеканалу, незалежно від місця роботи та форми співпраці: на позаштатній чи штатній основі, чи в незалежній компанії-виробнику.

"Телекритика", за інф. прес-служби журналістського руху за професійні стандарти

Как сделать все телеканалы — "каналами честных новостей"?

Наталья Лигачева, Анна Шерман, "Телекритика"

17.11.2004

Отношения между журналистами и собственниками ведущих телеканалов, причины конфликтов и возможные пути их решения обсуждались 13 ноября на круглом столе, организованном **Институтом массовой информации, Киевским независимым медиа-профсоюзом и общественной организацией "Телекритика"**. Его участниками стали, с одной стороны, журналисты-подписанты Заявления против цензуры, с другой стороны предполагалось присутствие руководителей нескольких телеканалов. Увы, помимо тех из топ-менеджеров, которые сразу отказались от участия, предложив перенести встречу на время сразу после выборов, не пришли на круглый стол и большинство изначально согласившихся. Так что весь отечественный телевизионный менеджмент представлял лишь руководитель информационно-аналитической службы телеканала "Интер" Алексей Мустафин.

Впрочем, все-таки дискуссия оказалась полезной, поскольку впервые публично были, наконец-то, задекларированы исходные позиции всех участников ТВ-пространства, которым в условиях цивилизованного общества необходимо договариваться на равных. Это, с одной сто-

роны, редакционные коллективы. С другой — собственники телеканалов, проводниками интересов которых выступают топ-менеджеры.

В условиях же нынешней Украины состоявшаяся дискуссия пока что продемонстрировала, с одной стороны, присутствие решимости большинства журналистов отстаивать свои права на осуществление профессиональной деятельности, отвечающей демократическим стандартам. С другой стороны, участники круглого стола согласились с тем, что принятие Открытой новостийной политики каналов, оформление публичных соглашений между журналистскими коллективами, менеджерами и собственниками каналов — это на сегодняшний день лишь один из возможных методов защиты права на журналистскую профессию и права общества получать полную и достоверную информацию. И действенность этого метода сейчас ограничена прежде всего недостаточной правовой законодательной базой, что становится фатальным в связи с отсутствием в Украине политической воли на превращение СМИ из политического орудия в средство информации, функционирующего в условиях рыночной конкуренции.

Да, отдельные положения, которые соответствующим образом можно трактовать, в действующих нормативных актах по СМИ уже есть и сейчас. Скажем, что касается печатных изданий — то в статьях 21 и 22 Закона "О печатных средствах массовой информации (прессе) в Украине" заложена обязательность редакционных Уставов (что, правда, может быть отнесено не к работе редакционного коллектива, а к деятельности редакции как предприятия. А это большая разница). Также законодатель требует при регистрации печатных изданий декларирования программных целей. Вместе с тем, существующие законы не определяют ответственности собственника (учредителя) издания за несоблюдение программных целей. Также нет и нормы о том, что программные цели должны быть *публично задекларированы* в Программе издания, утвержденной собственником. Нет в законе о печатных СМИ и положения о том, что эти некие программные цели должны базироваться именно на стандартах профессиональной журналистики.

Что же касается Закона "О телевидении и радиовещании", то там вообще журналистам, ставящим вопрос о публичных соглашениях по редакционной политике, не за что зацепиться в принципе. В этом законе нет даже упоминаний об уставах, программных целях и т.д. Да и, в конце концов, в целом в украинском законодательстве по СМИ не предусмотрено вообще наличие каких-либо документов, в которых бы необходимо было фиксировать — тем более публично — принципы редакционной политики и которые должны были бы согласовываться с журналистским коллективом. И этот факт, кстати, уже стал тем формальным поводом, на который сослалось руководство Первого Национального канала в ответ на требование сотрудников подписать с ними редакционное соглашение.

И тут "Телекритика" может только сожалеть, что в свое время, а именно в 2002 году, те наши народные депутаты, которые тогда на волне журналистских выступлений против "темников" разработали и сумели довести до подписания Президентом Закона "О цензуре", не прислушались к рекомендациям тех экспертов — а среди них были и Наталья Лигачева, и Александр Чекмышев, — которые уже тогда указывали на необходимость внесения в законодательство по СМИ положений по публичной редакционной политике, основывающейся на профессиональных журналистских стандартах. Тогда большинству это показалось несущественным, а главным серьезным аргументом против таких изменений в законодательстве стало то, что, мол, журналистские стандарты больше относятся не к правовым, а этическим нормам, их нельзя измерить "в точности до миллиметров". В то же время, в условиях неправового государства даже, скажем, норму об объективной информации — при возможности разных трактовок, а что же такое "объективность" — можно обратить против неугодного власти СМИ. Что ж, трудно не согласиться с такими доводами. В то же время, та же нынешняя избирательная кампания очень

убедительно продемонстрировала, что в нынешней Украине практически ЛЮБУЮ правовую норму можно сделать орудием для достижения противоположных целей. И если всегда исходить из того, что мы живем в условиях "законов как дышло", то, собственно, вообще нужно отказать от законотворчества.

Между тем, мы одновременно увидели и то, что есть и в судебных органах страны честные и добросовестные профессионалы, которым наличие-таки адекватных норм закона помогает отстаивать правовые принципы. Также следует заметить, что и среди журналистских стандартов есть достаточное количество таких, которые можно ввести в правовые рамки, описать предельно точно для предотвращения неверных трактовок: это, скажем, и принцип обязательного предоставления точек зрения всех оппонентов, и принцип права на ответ на критику, и принцип отделения изложения фактов от оценочных комментариев... Так что, думается, работа отечественных законодателей над тем, чтобы в деятельность СМИ заложить-таки обязательность публично-задекларированных профессиональных стандартов — еще впереди.

Тут есть большое поле деятельности и для медийных профсоюзов — ведь они-то как раз без дополнительных законодательных реформ, уже сейчас могут реально добиваться того, **чтобы публичные соглашения о принципах редакционной политики, базирующиеся на профессиональных журналистских стандартах, становились частью коллективных договоров с собственниками.** Кстати, именно возможность влиять на собственников через профсоюзы и может, и должна стать стимулом для реального роста их рядов. Журналисты, в конце концов, должны понять, что как раз профсоюзы на данный момент являются тем поводом, потянув за который, можно реально приступить к кардинальному реформированию взаимоотношений в цепочке "политики (власть) - собственники — топ-менеджеры — журналисты", что именно профсоюзы могут стать эффективным инструментом ведения переговоров с собственниками, при этом выступая гарантами того, что в среде самих журналистов исход таких переговоров не сможет решить кучка штрейкбрехеров. На самом деле — такие механизмы уже давным-давно отработаны в мировой практике, и надо только прекратить изобретать велосипеды, а изучать чужой опыт и внедрять его у нас. А когда профсоюзы действительно станут массовыми организациями, отпадет и та самая необходимость в грантовой поддержке их деятельности, что, как известно, сейчас является для многих телевизионщиков "красной тряпкой".

Пока же на основании изложенных в ходе круглого стола точек зрения — журналистов телеканалов, представителей менеджмента и представителей медиа-профсоюза — можно констатировать, что ситуация выглядит не лучшим образом. На сегодняшний день не определены ни степень компромисса, ни уровень претензий со стороны журналистов, которые могут быть сформулированы и выдвинуты в качестве жестких требований к менеджменту, осуществляющему фактическое руководство редакционной политикой по прямому распоряжению собственников. Отсутствует также понимание того, какими могут быть рычаги воздействия на менеджмент и собственников, какова может быть их мотивация к формированию открытой редакционной политики, базирующейся на правовых аспектах, на защите интересов общества и на соответствии журналистским стандартам.

Высказанные в ходе дискуссии предложения и концепции проектов деклараций об информационной политике, о стратегии и тактике переговорного процесса, который необходим для принятия подобных документов, отличались лишь нюансами формулировок, но, по сути, сводились к декларации журналистских требований, **не учитывающих при этом мотивацию менеджмента и собственников к принятию подобного рода рекомендаций.** Да, подобного рода декларации могут быть приняты менеджментом в качестве предвыборных уступок, но ничто не застрахует журналистов от изменений правил игры в любой момент в соответствии с глобальным характером правового беспредела в стране — если, конечно, редакционные коллективы, в

свою очередь, не смогут найти достаточно веских аргументов, которые вынуждали бы собственников считаться с их мнением и интересами. Что, собственно — а именно поиск таких аргументов — и является пока неразрешенной проблемой. Абсолютная незаинтересованность непосредственных руководителей телеканалов и их собственников в достижении консенсуса с журналистскими коллективами (что и продемонстрировала реакция, в частности, единственного представителя менеджмента, присутствовавшего на круглом столе, господина Мустафина) свидетельствует в первую очередь о том, что все журналистские попытки в отстаивании своих прав на профессию воспринимаются властью предержавшей верхушкой всего лишь как проявления наивности и инфантилизма. Регулирующие механизмы информационной политики в интересах общества, а не правящих ФПГ, по сути, отсутствуют и на законодательном, и на административном общегосударственном уровне.

Мы имеем дело с откровенным произволом медиа-собственников и политических сил, имеющих на них влияние. **На данном этапе не существует ни правовых, ни общественных механизмов, защищающих права собственников перед властью. Нет механизмов, защищающих права менеджмента, подвергающегося давлению собственников, и нет механизмов защиты прав журналистов.**

Безусловным достижением текущего момента, его историческим значением, о чем неоднократно говорили журналисты на круглом столе, является уже само по себе возникновение дискуссий внутри редакционных коллективов, с одной стороны, и реальные дисциплинарные проблемы, кризис менеджмента на телеканалах — в связи с журналистскими акциями протеста — с другой. Однако все это носит ситуативный характер. И проблема отсутствия механизмов отнюдь не решается даже, скажем, приходом к власти новой политической элиты, на что сейчас уповают многие. Мол, *добрый барин*, или новая политическая ситуация в стране, благодаря которой появится несколько *разных* барин — дадут нам возможность вздохнуть свободнее — на что настраивают свои коллективы и топ-менеджеры некоторых каналов.

На самом деле, как известно, все политики хотят видеть СМИ лояльными, а у собственников СМИ в условиях, когда медийный рынок предельно зависим не столько от результатов конкуренции за рейтинги, сколько от возможности получения дивидендов за политическую лояльность, гораздо больше мотиваций служить интересам власти, а не интересам общества и журналистов. И ситуация оппозиционного "5 канала" пока, к сожалению, не служит убедительным примером обратного процесса, так как на сегодняшний день основным мотивом для соблюдения собственниками этого канала взятых на себя обязательств (в подписанном с журналистами соглашении о принципах информационной политики) служит все та же политическая целесообразность демонстрации оппозицией демократического подхода к проблеме свободы слова. Увы, это факт, при всем громадном нашем уважении к той принципиальности и к тем титаническим усилиям, которые прилагаются со стороны журналистского коллектива канала ради недопущения давления на информационную политику со стороны топ-менеджмента и собственников.

Сторонники тактики внутрикорпоративных мирных переговоров надеются на то, что аргументом для собственников и менеджмента по части редакционных соглашений может стать то, что, мол, их консолидация с журналистами могла бы, якобы, стать инструментом борьбы против **внешнего** политического давления на телеканалы. Но задайтесь простым вопросом: а что выгоднее собственникам СМИ: вместе с журналистами бороться с внешним давлением — или подавлять очаги периодически вспыхивающих журналистских волнений, послушно проводя интересы тех самых "внешних" источников, которые давят? Ответ очевиден: на политической лояльности к власти (или контролирующим их медиа ФПГ) собственники СМИ и топ-менеджеры без особой головной боли зарабатывают огромные капиталы, может быть, лишь испыты-

вая порой легкие укоры совести. А вот стать в конфронтацию к власти (ФПГ, etc.), защищая права журналистов и общества — себе дороже, и опыт как российских медиа-олигархов Гусинского и Березовского, так и некоторые широко известные ситуации с украинскими владельцами СМИ был тут куда как показательным.

К тому же, ведь держать в повиновении журналистские коллективы можно — и в этом тоже уже давно убедились топ-менеджеры и собственники СМИ — достаточно легко и без особых договоренностей. **Во-первых**, тактика "кнута и пряника", применяемая по отношению к ньюз-румам хозяевами СМИ, раскалывает журналистов разного уровня профессиональности, получаемых доходов и т.п., что приводит к отсутствию консолидации. **Во-вторых**, тотальность монополии определенных ФПГ на электронные СМИ, практически, лишает журналистов надежды на то, что они не только сохраняют уровень своих доходов, но и вообще останутся в профессии в случае, скажем, забастовок и возможных массовых увольнений. **В-третьих**, общий уровень новостей на телеканалах настолько понизился, что фактически не требует участия в их создании больших профессионалов. Население Украины, прежде всего восточных и южных областей, уже тотально зомбированно общегосударственной пропагандой и плохо отличает качественную информацию от некачественной. Общество, всего-то лишь короткий период перестройки и первых лет независимости видевшее плюрализм в СМИ, не могло стать апологетом независимых медиа настолько, чтобы защищать их и давать ощутимый запрос на качественную информацию. В то же время, начиная с 2002 года, усилиями эсдеков и Администрации Президента, в стране отлажена четкая система, при которой силами одной только продакшн-студии (скажем, той же "Альтернативы") можно штамповать "правильные" сюжеты, распространяя их в эфире всех подконтрольных телеканалов. Несущественная подгонка этих сюжетов под некое стилистическое разнообразие разных каналов — дело нехитрое и не требующее большого количества специалистов на каждом канале. Это, фактически, лишает журналистов, казалось бы, максимально эффективного задействования главного способа давления на собственников — угрозы забастовок и их проведения. Штрейкбрехеры не только всегда найдутся, но они, к тому же, совсем не обязательно должны быть профессионалами высокого качества, сгодятся даже студенты (а разного рода учебных заведений, где якобы учат на журналистов, сейчас в Украине пруд пруди).

Как мы видим, цепочка пока что представляет замкнутый порочный круг. И единственный способ его разорвать "Телекритика" видит в том, чтобы данная проблема не рассматривалась как узкоцеховая, чтобы те же медиа-профсоюзы не пытались решать ее исключительно в рамках корпоративной технологической цепочки "собственник — менеджер — журналист". Решение этой задачи тогда только станет возможным, когда будет рассматриваться с точки зрения **выработки механизмов общественного контроля и влияния общества на соблюдение правовых информационных норм.**

Для этого необходимо **придать журналистскому движению за профессиональные права масштабный публичный резонанс и приложить целенаправленные усилия для привлечения к контролю за качеством новостей структур гражданского общества.** Нужно приложить усилия для того, чтобы журналисты, наконец, поняли, что без участия общества им защитить свое право на профессию — не удастся. Нужно также приложить усилия для того, чтобы журналисты, стремящиеся дать обществу плюралистичную и достоверную информацию, были бы, наконец, этим обществом услышаны. А ПРАВО общества на такую информацию стало для самого него крайне необходимой ценностью. Да, все это — нелегкие задачи, требующие колоссальных усилий, тренингов, публикаций, дискуссий, работы медиа-юристов, медиа-профсоюзов и т.д. Тем не менее, на данный момент главное — **осознать, что проблему политической заангажированности СМИ и цензуры надо выводить из исключительно внутрицехового контекста.** И

стотысячные демонстрации в защиту, скажем, чешского общественного ТВ должны служить тому мощным аргументом. Как свидетельствует опыт, попытки "договориться" непублично, внутри самих телеканалов, пока еще ни разу не привели к устойчивым и долговременным успешным результатам. Они всегда обречены на колебание интересов собственников медиа и топ-менеджеров, которым непубличность договоренностей развязывает руки относительно их нарушения, произвольных трактовок в любой момент.

Противоправную сущность деятельности телеканалов нужно, поставить в центр внимания украинской общественности и, в конце концов, под ее давлением, — в центр внимания законодательных и судебных органов. Мы должны понять, что репутация в стране беспредела, на самом деле, уже не стоит ничего. И единственным рычагом воздействия на карманный менеджмент карманных СМИ может быть только широкий общественный резонанс вокруг чинимого ими беззакония и попрания нравственных норм. Медиа-собственники, их наемные менеджеры и послушные им журналисты должны осознать неотвратимость личной индивидуальной моральной, административной и уголовной ответственности за ведение информационной войны против собственного народа.

Те же, кто стремится вырваться из порочного круга этой информационной войны — должны быть услышаны народом, поддержаны и защищены им с задействованием всех адекватных механизмов.

Собственно, это и должно стать, с нашей точки зрения, задачей текущего момента в области медиа для всех небезразличных к будущему собственной страны журналистов, общественных организаций и граждан.

Повестка дня для медиа. 100 дней после журналистской революции

Наталья Лигачева, "Телекритика"

10.12.2004

*"Именно сейчас, в канун смены властного караула, впервые за 10 лет правления Кучмы, у украинских журналистов вновь появился шанс добиться существенных изменений ситуации с политическим контролем над СМИ и цензурой. И это тем более важно, что произошли бы такие перемены — при условии наличия воли их добиться — перед лицом **новой** власти, в независимости от того, кто конкретно победит на этих выборах. Новая власть будет начинать работать с медиа именно с той точки отсчета, от того состояния, в котором она их "примет" от власти старой. И если "примет" послушными, подконтрольными, сервильными, продажными — то что позволит моментально "встать с колен", отряхнуться и "начать жизнь сначала"? Вряд ли кто-то наивный в это взаправду верит. Тем более что команды **обоих** главных претендентов на президентский пост уже не раз демонстрировали предельно конкретное желание рулить прессой в ручном режиме!*

Так разве не пора, используя, наконец-то, благоприятствующий момент, когда за несколько недель до выборов власть вряд ли пойдет на массовые репрессии против журналистов, а оппозиция пока (!) заинтересована в нормальных отношениях со СМИ, ПО-ВЗРОСЛОМУ, а не понарошку, побороться за свое право на профессию и свое достойное будущее в этой профессии?" — так писала ваш автор в "Телекритике" 15.09.2004.

События октября-ноября 2004-го продемонстрировали, что таки да, журналистская революция в Украине возможна. Причем, оказалось, что для этого на самом деле даже не нужны были безмерные сверхусилия в виде, скажем, массовых и длительных забастовок, массовых уволь-

нений и т.п. Достаточно было даже не 100%-го, но объединения усилий редакционных коллективов разных телеканалов, не 100%-ой, но жесткости и сформулированности требований журналистов к менеджерам и собственникам, не 100%-ой, но готовности к блокированию журналистами ряда телеканалов выхода "темниковских" или несбалансированных новостей в эфир. И, конечно же, — примера тех, кто уволился с телеканалов в знак протеста против цензуры и примера консолидации команды "5 канала" в борьбе против политического шантажа.

В итоге медиасобственники, а также их политические контролеры вынуждены были отступить. Тем более что такими действиями журналисты дали мощный аргумент тем топ-менеджерам и акционерам, которые — как, скажем, Александр Роднянский — по своей ментальности ближе к западным стандартам СМИ и соглашались на подцензурность своих каналов не бескорыстно, но, безусловно, под мощным политическим и бизнесовым давлением. Благодаря выступлениям журналистов топ-менеджеры и собственники получили возможность сослаться на технологическую невозможность существования ньюзрумов в прежнем режиме, ставя политиков перед выбором либо закрытия телеканалов, либо смены информационной парадигмы.

То есть, фактически, мы убедились в том, что самой сложной проблемой на протяжении нескольких лет в украинских медиа был именно субъективный компонент, а именно — готовность журналистов к солидарным и решительным действиям, к отстаиванию права на профессию и права общества — на информацию.

В ситуации выборов-2004 эта готовность медийщиков, в конце концов, вызрела под давлением, как представляется, трех основных факторов. **Фактор первый** — это присутствие реальной надежды — как у народа, так и у большинства журналистов — на победу оппозиционного кандидата, это вызревшее в обществе неприятие властного режима и порядков, им насаждаемых. Огромную роль сыграло, конечно же, начало оранжевой революции, общественный подъем, мужественная позиция тысяч граждан.

Фактор второй — это супергрязная роль, которую отвели для СМИ Президент Кучма, его Администрация и ее политехнологи, вкупе с представителями других лояльных олигархических групп, прежде всего — донецкой. Такая роль, в конце концов, не могла не ударить по профессиональному самолюбию самих медийщиков, как и по их гражданскому самосознанию. Вынужденное участие в информационной войне против народа не могло, наверное, и не вызвать у журналистов опасения потерять навсегда профессиональную репутацию, в том числе — попав в будущем под кадровую люстрацию. Тем более, когда уже после первого тура выборов, не говоря уже о втором, стали предельно явными два, казалось бы, диаметрально противоположных — и почти равнопредставленных — медиаэффекта. С одной стороны — провал манипулятивных технологий там, где у граждан был-таки доступ к альтернативным источникам информации и где мелкий и средний бизнес таки смогли уже за годы независимости пройти определенный путь развития. С другой — почти зомбирующий эффект медийного террора там, где он практически был тотальным, ничем не уравновешивался и где были созданы резервации криминально-олигархического, номенклатурно-коррупционного режима. С одной стороны, СМИ столкнулись воочию с отсутствием доверия и коммуникации с нарождающейся политической нацией, с теми, кто будет определять будущее страны. С другой — они не могли не принять на себя ответственность за ту ложь, которую распространяли много лет и которая привела к аберрации сознания миллионов людей. Это — непростой моральный груз, с которым придется жить еще долго как журналистам, так и медиа-менеджерам, и хотя бы в какой-то мере облегчить его можно было, в конце концов, только какими-то действенными и публичными способами.

И, наконец, **фактор третий** — наличие в Украине независимого медиа-профсоюза и ряда общественных организаций, среди них и специализированного издания "Телекритика", прицельно и, как оказалось, достаточно эффективно занимающихся демократизацией медиа. Эти

структуры, созданные в том числе и на волне прошлых бунтов журналистов против цензуры, стимулировали соответствующие настроения в медийной корпорации, одновременно внятно говоря о журналистских стандартах, журналистских правах и способах их защиты. Негосударственные организации провоцировали (мониторингами, критическими статьями, etc.) общественное неприятие подцензурных СМИ, что также не могло не сказываться на самоощущении ньюзрумов. И, в конце концов, в какой-то мере помогли и идеологически, и организационно журналистам консолидироваться (при этом бред о том, что бунты журналистов провоцировали, якобы, деньги неких оппозиционных олигархов или приближенных Бориса Березовского, отбросим как издержки жизнедеятельности тех корпоративных "гадюшников", которых достаточно и в журналистской среде).

Также беспрецедентным был пример "5 канала", который и обществу, и медийщикам продемонстрировал, как могут и должны журналисты не только работать с соблюдением демократических стандартов, но и отстаивать это свое право и эту свою обязанность как перед внешними факторами давления, так и перед внутренними — менеджментом и собственниками. Впрочем, отдадим должное и Петру Порошенко, и "Нашей Украине" — как в принципе за создание "5 канала", так и за то, что они таки смогли удержаться от неизбежного для политиков искушения рулить своими СМИ в ручном режиме.

Итак, первый этап — революционный — в медийном пространстве Украины произошел. И за две недели до решающего этапа президентских выборов и осуществления надежд на стремительную демократизацию всех сфер жизни общества встает новый вопрос: что дальше? Как журналистам и обществу закрепить достигнутое, а, главное, при благоприятствующей политической ситуации, провести необходимые медиареформы, создать новые — эффективные! — гарантии независимости СМИ от власти и полноценного их развития в качестве социально ответственного бизнеса?

По мнению "Телекритики", первоочередными задачами повестки дня для медиа и журналистов на ближайшие 100 дней должны быть такие.

1. Первая задача — закрепление нынешнего уровня объективности и сбалансированности теленовостей. Немедленное возвращение на телеэкраны профессиональной политической аналитики.

Что касается первого, то решению этой задачи может способствовать множество факторов. Главным среди которых, тем не менее, остается решимость самих журналистов не отступать от завоеванных в столь нелегкой борьбе позиций, а завоевывать новые плацдармы в давлении и переговорах с топ-менеджерами и собственниками. Эти переговоры должны привести к главному: к **формализации и публичной задекларированности** профессиональных стандартов, по которым — по взаимному согласию собственников и редакционных коллективов — будут работать как информационные и политико-правовые редакции конкретного СМИ в целом, так и каждый конкретный журналист. Но об этом — чуть позже, когда мы попытаемся обозначить те законодательные и организационные изменения, которые стоят на повестке дня.

Необходимо помнить: на нашей стороне не только правда, но и народ, но и объективное развитие ситуации. И поэтому — только вперед, не поддаваться шантажу корпоративной (семейной — как любят говорить на некоторых каналах) этики, угроз увольнений и т.д. Да, у "Телекритики" есть информация, что сейчас идет усиленный поиск, прежде всего в регионах, журналистов на замену самым строптивым сотрудникам некоторых центральных телеканалов. Но и этому может — и эффективно! — противостоять солидарность редакционных коллективов, соблюдение принципа "один за всех — все за одного", которые уже доказали свою действенность.

Безусловно, важным становится и вопрос тренингов, в том числе внутриредакционных, которыми можно обновить и восстановить утерянные за годы работы по "темникам" навыки работы в рамках жестких и недвусмысленных профессиональных стандартов. Практика показывает, что при общем знании незыблемых правил (отделения мнений от комментариев, представления всех версий события и т.д.) — тем не менее, в каждом конкретном случае возникает множество сугубо технологических вопросов, с которыми нужно научить справляться каждого репортера.

Возвращение в эфир телеаналитики, в свою очередь, становится второй контентной задачей данного этапа для нашего ТВ. В совершенно искривленных условиях, в которых существовали медиа в Украине в последние годы, по сути, в рамках телеаналитического формата у нас существует нынче один-единственный Вячеслав Пиховшек в "Эпицентре" ("1+1"). Имеется в виду именно формат, а не его наполнение, которое до последнего времени в этой программе было тотально манипулятивным, а сейчас имеет шансы стать более-менее сбалансированным.

"Послезавтра" Алексея Мустафина остается и сейчас киллерской программой, да и снобистского выпендрежа — при полном отсутствии электоральной адресности — в ней больше, чем аналитики. Остальные так называемые "информационно-аналитические" программы — это просто профанация жанра. На "5 канале" аналитического еженедельника нет вообще.

И с точки зрения потребностей общества, о чем подробно уже писала "Телекритика", и с точки зрения развития самого ТВ такая ситуация — нонсенс.

Да, восстановление аналитического вещания — это сложная задача, прежде всего — кадровая, в том числе и в связи с запятнанной репутацией возможных претендентов на ведущих таких передач. По сути, среди тех, кто когда-либо заявлял о себе в таком жанре, единственным человеком, сумевшим остаться хотя бы в рамках приличия, благодаря самоинициированному отказу от эфира, остался Александр Ткаченко. Но его уход с Нового канала с 1-го января 2005-го — уже факт, хотя, конечно, это не исключает, а даже наоборот — предполагает возможность его появления в новой-старой роли на каком-либо другом канале (проекте), включая проекты общественного вещания.

"Восстановление в правах" полноценной телеаналитики — это то, чего ждет уже сейчас потребитель, который очень быстро привыкнет к полноценной информационной арифметике и захочет информационной алгебры, с помощью которой можно не только суммировать факты, но и вычислять их значение для собственного настоящего и будущего, настоящего и будущего своей страны. Полноценная телеаналитика — это также то, что способно поднять имиджевую репутацию телеканалов, упавшую за годы дезинформационного вещания ниже плинтуса. Не говоря уже о том, что вне этого о полноценном восстановлении гражданской роли ТВ в Украине как стимулятора общественной мысли, дискуссии и активности не может быть и речи.

2. Вторая задача — запуск в действие механизмов по созданию **Общественного телевидения и радиовещания** — как самого эффективного инструмента решения проблемы не только политической цензуры, но и рыночной. Безусловно, создание Общественного ТВ и РВ — это главная задача поствыборной медийной ситуации не только на ближайшее время, но и на ближайшие годы. Как понятно и то, что сейчас у задачи найдется множество желающих ее решать, в том числе — осваивать бюджеты, которые наверняка будут выделяться как отечественными, так и зарубежными спонсорами или грантодателями.

Что важно при этом для общества и журналистов: не допустить кулуарного решения вопросов, настоять на жестком общественном контроле над процессом выписывания концепции и бизнес-плана, выбора команды, которая будет претворять в жизнь проект. Главные моменты: полноценный и демократичный Наблюдательный совет, состоящий на две трети из представителей не политических сил, а общественности (безусловно, у тех тоже наверняка будут свои по-

литические симпатии, но все же это не прямая партийная дисциплина!). Помимо четкого механизма представления интересов общественности — творческих союзов, медийных общественных организаций, медийных профсоюзов — нужны также и суперпрозрачные, внятные принципы формирования той части Наблюдательного совета, которая будет напрямую связана с политическими силами. Очевидно, должно быть равноправное представительство как парламентского большинства, так и парламентской оппозиции, без включения представителей исполнительной власти (правительство и без того контролируется парламентским большинством).

У Наблюдательного совета должно быть право назначения-снятия ключевых менеджеров, и только двумя третями голосов. У общественных теле— и радиовещателей должна быть задекларированная редакционная политика. И — конечно же, прозрачное финансирование, с утверждением проекта бюджета по основным направлениям тем же Наблюдательным советом, а не кулуарно менеджерами. При этом, по нашему мнению, не имеет смысла отказываться от бюджетных средств — существует множество практик даже стопроцентного финансирования общественных вещателей из госбюджета (например, в Канаде). Но при этом сумму и основные направления финансирования должен утверждать парламент, а не правительство — что обезопасит общественное вещание от давления государства.

Важный вопрос — реклама на общественных каналах. В мире существуют и практики полного отказа от рекламы, и нормированного ее присутствия в эфире таких теле— и радиоконпаний. В нашем случае — важно решать этот вопрос только через открытую экспертную дискуссию, инициированную, например, комитетом ВР по вопросам свободы слова и информации вместе с Громадською радою, действующей при Комитете.

Также важно не допустить узурпации воплощения идеи представителями исключительно победивших на выборах политических сил. А такая опасность есть, тем более, что в команде, скажем, Виктора Ющенко немало политиков, прицельно занимавшихся-занимающихся телевидением и медиа. Нет проблем, но задача общества не допустить, чтобы Общественное ТВ стало на самом деле опять Президентским. Для этого необходимо задействовать сдерживающие факторы уже на этапе его создания, чтобы потом не было поздно. Таким сдерживающим фактором может быть мощное участие в проекте Общественных теле— и радиоканалов коалиции негосударственных организаций разной направленности и разных политических симпатий.

3. Третья задача — **внедрение в практику большинства СМИ публичных соглашений о редакционной политике на основе профессиональных стандартов**. Это, прежде всего, задача для медиа-профсоюзов — особенно на данном этапе отсутствия соответствующих законодательных норм. "Телекритика" уже достаточно много уделяла этому внимания, в том числе и тем изменениям в медийном законодательстве, которые необходимо инициировать. А также — необходимости апелляции к общественному мнению, которое может и должно помочь честным журналистам добиться существенных уступок от собственников СМИ в части влияния на редакционную политику. Прежде всего — что касается права не выполнять того, что противоречит как профессиональным стандартам, так и интересам общества.

Расширим здесь недавно сказанное только тем, о чем также писала "Телекритика", но еще в 2002 году, в книге **"Телебачення спецоперацій"**. На наш взгляд, если наличие в каждом СМИ редакционных соглашений (уставов) является инструментом для решения внутриведомственных споров, скажем, между собственниками и журналистами, то проблему контроля всего общества за вещанием, в том числе и коммерческих телеканалов, может решить введение в медийное законодательство (например, в Закон "О телевидении и радиовещании") положения об обязательности декларирования телеканалами, в том числе коммерческими, **Открытой новостной (информационной) политики**. По нашему мнению, Открытая информационная политика телеканалов должна была бы оглашаться публично (например, на веб-сайтах телекомпаний),

подразумевать возможность критики экспертами и гражданами, контролироваться Общественным советом в случае общественных вещателей.

По нашему мнению, наличие выписанной Открытой информационной политики на основе профессиональных стандартов может быть условием получения лицензии телеканалом и инструментом наложения — через суд — штрафных санкций, по инициативе (иску) представителей общественности, если телеканал ее не придерживается. Кстати, обязательства придерживаться определенных правил в подаче общественно важной информации вынуждены брать на себя эфирные телекомпании, например, в Британии или отдельных землях Федеративной Республики Германия.

У нас же в данный момент — это также предмет для открытой и насущной дискуссии. Тем более, что при условии демократических изменений в стране существенно должна измениться и судебная практика, в направлении деполитизации и декоррупцированности судов.

Также целесообразным было бы создание так называемого **Общественного стандарта качества новостей**, который могли бы брать за образец телеканалы для создания собственной Открытой информационной политики. Профессионалы, которые могли бы грамотно и достаточно лояльно по отношению к интересам разных телерадиокомпаний выписать такой Стандарт — в стране есть, есть и структуры, которые могли бы инициировать, опять-таки, дискуссии по его необходимости и возможным параметрам, как и предложения по изменению законодательства.

На основе Открытой новостной политики телекомпаниями могли бы разрабатываться технические задания (**открытый новостной формат**) для всех сотрудников, которые бы описывали требования к ним языком конкретных технологий и специальных критериев. Техническое задание могло бы быть обязательным приложением к контракту работника с собственником СМИ, и могло бы фигурировать в суде при любых спорах как журналиста с телерадиоорганизацией, так и телерадиоорганизации — с журналистом.

Как нам кажется, **эти вопросы, благодаря стремительным общественным переменам, уже, наконец-то, обрели бесспорную актуальность, и мы предлагаем их к широкому общественному обсуждению и дискуссии.**

4. Четвертая задача — **разработка новых законодательных инициатив, направленных на обеспечение рыночных преобразований в СМИ.**

Формально достаточно демократическое украинское медийное законодательство построенное на правовой практике стран развитой демократии, развитого традиционного права и развитого рынка. Однако в условиях переходного общества и не проведенной кадровой люстрации — сначала советской номенклатуры, а теперь — номенклатуры режима Кучмы — законодательство должно, прежде всего, стимулировать движение СМИ к реальным, а не квазирыночным отношениям, с прозрачной и честной конкуренцией. Медиа — как считают многие эксперты — должны стать либо общественными, либо коммерческими — таким образом, проблема **разгосударствления СМИ** должна стать в ближайшее время одной из первоочередных. Органы государственной власти должны иметь возможность создавать СМИ исключительно для опубликования нормативных актов и других документов и не более того.

Необходимо также законодательно обеспечить прозрачность отношений собственности, реальную монополизацию медиа, исходя не только из сложившихся отношений де-юре, но и де-факто (скажем, что касается так называемых "условных" медиа-холдингов). Граждане имеют право знать, кому реально принадлежат отечественные телеканалы, кто на самом деле является акционерами (в том числе — и через аффилированных лиц), кто — кредиторами, кто — главными рекламодателями. Очевидно, необходимо закрепить законодательно и такое понятие, как "контролирующее лицо" — то есть, тот, кто благодаря определенным обстоятельствам имеет

возможность влиять на те или иные решения тех или иных медиа-структур. Прозрачная медиасобственность — это, на самом деле, и прямой путь к прозрачной медиаполитике.

Справедливое налогообложение, выведение из "тени" зарплат, честная оплата инфраструктуры, особенно теми телеканалами, которые используют государственные системы распространения, детенизация рекламных бюджетов, уничтожение на корню так называемой скрытой рекламы и, прежде всего, — в теленовостях, и т.д., и т.п. Работы для медийщиков, экспертов, законодателей — непочатый край, но ее нужно начинать уже сейчас. Не устраивая, в то же время, тупого передела медийной собственности по принципу контрибуции в пользу победителей (впрочем, политическая реформа, думается, во многом эту опасность сняла).

5. И, наконец, текущие задачи, связанные с **деятельностью, принципами формирования, адекватностью задачам, стоящим перед украинским обществом, таких структур, как Нацсовет по вопросам телевидения и радиовещания, Госкомитет по телевидению и радиовещанию.** С последним органом, который остался и в принятых поправках к Конституции, насколько известно автору, с неизменными полномочиями, но другим принципом утверждения руководителя (только ВР, а не парламентом и президентом, как было до того) — вообще много неясности, прежде всего, со сферой деятельности и полномочий. Возможно, было бы логично на его базе создавать тот самый Наблюдательный совет Общественных ТВ и РВ, тем более, если в структуру общественного вещания войдут и региональные телекомпании (ныне — областные ТРК). При этом функция регистрации печатных изданий могла бы быть передана некоему другому, неконституционному органу. Конечно же, это, опять-таки, всего лишь одно из возможных предложений решения проблемы. Другое дело, что вопрос разделения полномочий между руководящими органами Национальной телекомпании и Гостелерадио есть и сейчас, не исчезнет она и с созданием общественных ТВ и РВ.

Итак, как видим, на самом деле — все только начинается. Выход из политического и медийного зазеркалья — это лишь на 10% революционной эйфории, все остальное — тяжкий и кропотливый труд. И народ, и журналисты — во всяком случае, значительная их часть — уже продемонстрировали готовность вступить на этот нелегкий путь. И пусть нас не побеждают!

Наталья Лигачева, "Телекритика"

Цензура в електронних ЗМІ — пошук правових механізмів захисту

Юрій Кобзар, радник заступника Голови ВР України, член робочої групи з підготовки проекту нової редакції Закону України "Про телебачення та радіомовлення", для "Телекритики"

22.12.2004

На круглому столі, який провела за участю представників іноземних медіа-профспілок Українська незалежна медіа-профспілка 19 грудня, його учасники визначили два можливих підходи для вирішення проблеми цензури в електронних ЗМІ: або через внесення змін до медійного законодавства, якими б ЗМІ зобов'язувалися мати задекларовану редакційну політику та угоди між власниками та творчими співробітниками. Або через внесення відповідних змін до практики колективних угод. А вже у понеділок, 20 грудня, Громадська рада з питань свободи слова та інформації заслухала робочу групу з підготовки проекту нової редакції Закону України "Про телебачення та радіомовлення", яка до другого читання цього документу підготувала ряд пропозицій щодо захисту права журналістів на професію.

Стаття члена робочої групи, радника заступника Голови Верховної Ради Юрія Кобзаря обґрунтовує Громадській раді сам проект змін, які пропонуються у Закон "Про телебачення та

радіомовлення". Цим матеріалом "Телекритика" розпочала предметну дискусію щодо доцільності і ефективності саме такого шляху вирішення проблеми тиску власників та політиків на ЗМІ.

Зокрема, мова в цих пропозиціях йде про:

— створення у складі органів управління ТРК спеціального наглядового органу, третина складу якого призначається засновниками або власниками, третина обирається творчим колективом, а третина делегується всеукраїнськими громадськими організаціями журналістів;

— правове визначення редакційного статуту як обов'язкового нормативного документу, що регламентує редакційну політику телерадіоорганізації та порядок її здійснення;

— визначення творчого колективу організації як суб'єкта права щодо участі в управлінні компанією та контролі за дотриманням прав журналістів та вимог щодо свободи слова.

Проблематика цензури у ЗМІ, особливо в електронних, давно вже стала однією з головних тем обговорення української журналістської громади. І зараз, коли після подій "помаранчевої революції" телерадіоорганізації позбулися тягара "темників" та прямого адміністрування з боку державної влади, ця тема, однак, залишається актуальною. Перш за все тому, що вона стоїть не лише прямого та брутального адміністративного тиску, а досить тонких взаємовідносин, як "внутрішніх" — між журналістським колективом, власниками і менеджментом компаній, так і "зовнішніх" — між компаніями, що виробляють інформаційний продукт, та громадянським суспільством, яке змушене його споживати.

Згадаймо трохи недавньої історії. Парламентські слухання з питань свободи слова та цензури в Україні 4 грудня 2002 року — саме там чи не вперше саме журналісти відкрито заявили про абсолютно неприйнятну ситуацію із забезпеченням свободи слова і висловили вимогу щодо законодавчого захисту від цензури. Певні "ескізи" таких механізмів запропонував тоді у своїй доповіді журналіст Андрій Шевченко. "Колективний договір", "редакційний статут" та "етичний кодекс журналіста" — ось так тезово можна сформулювати сутність його пропозицій.

Парламентські слухання щодо цензури мали позитивний результат — Верховна Рада ухвалила комплекс змін до законодавства, який передбачив як чітке визначення самого поняття "цензура", так і врегулювання питань правової відповідальності за порушення прав на вільний доступ до інформації. Але! До врегулювання складних і тонких відносин у чотирикутнику власник ЗМІ — менеджмент — творчий колектив — споживач руки у законодавців тоді не дійшли.

Та ось минуло два роки — і Верховна Рада, нарешті, підійшла до розгляду у другому читанні нової редакції базового Закону "Про телебачення і радіомовлення". Саме у цьому проекті авторський колектив, який я маю честь представляти, запропонував більш-менш конкретні механізми правового розв'язання зазначеної проблеми. Хочу зауважити, що після парламентських слухань ми опрацювали чималий масив як вітчизняних досліджень, так і юридичної практики країн розвинутої демократії. На жаль, досвід цих країн показує, що головним чинником забезпечення свободи інформації і захисту від цензури є не безпосередні механізми правового регулювання, а політична традиція та вплив інституцій громадянського суспільства. На суто законодавчому ж рівні здебільшого лише декларуються загальнодемократичні принципи вільної преси, заборони цензури, права на інформацію тощо.

Тому при підготовці відповідних пропозицій ми не мали певної "кальки" і виходили, перш за все, із логіки загальнодемократичного розвитку, практики роботи вітчизняних ЗМІ та реалій розвитку інформаційного ринку. У підготовленому до другого читання проекті нової редакції Закону "Про телебачення і радіомовлення" передбачається запровадити наступні правові механізми впливу журналістів і творчого колективу на управління телерадіоорганізаціями та громадського контролю за діяльністю телерадіоорганізацій.

Перше. Створення у складі органів управління ТРК спеціального наглядового органу, третина складу якого призначається засновниками або власниками, третина обирається творчим колективом, а третина делегується всеукраїнськими громадськими організаціями журналістів. Проект вичерпно визначає контрольні та управлінські функції такого органу (зокрема, затвердження рішень про призначення та надання згоди на звільнення керівника телерадіоорганізації, а також затвердження редакційного статуту і внесення змін до нього) і процедурні моменти його роботи (періодичність засідань, порядок їх скликання і порядок прийняття рішень із різних питань).

Друге. Правове визначення редакційного статуту як обов'язкового нормативного документу, що регламентує редакційну політику телерадіоорганізації та порядок її здійснення, відносини між керівництвом та творчим колективом телерадіоорганізації, права і обов'язки творчих працівників та вимоги до їхнього професійного рівня. Проект визначає вимоги до змісту редакційного статуту, терміни та порядок його затвердження і санкції у разі їх порушення.

Третє. Визначення творчого колективу організації як суб'єкта права щодо участі в управлінні компанією та контролі за дотриманням прав журналістів та вимог щодо свободи слова.

Пропоную ознайомитися з повними текстами відповідних статей проекту:

"Стаття 12 Заснування телерадіоорганізацій та вимоги до їхніх установчих і статутних документів

<...>

Установчі та/або статутні документи телерадіоорганізації, яка має ліцензію на мовлення або претендує на отримання такої ліцензії, повинні передбачати створення у складі органів її управління спеціального наглядового органу (спостережної ради, редакційної ради тощо), третина складу якого призначається засновниками або власниками телерадіоорганізації, третина обирається творчим колективом телерадіоорганізації, а третина делегується всеукраїнськими громадськими організаціями журналістів. До повноважень цього наглядового органу повинно бути віднесено:

а) затвердження рішення про призначення керівника телерадіоорганізації та надання згоди на його звільнення;

б) затвердження редакційного статуту телерадіоорганізації та внесення змін до редакційного статуту;

в) контроль за здійсненням редакційної політики, за дотриманням прав телерадіожурналістів, вимог щодо заборони цензури та втручання у творчу діяльність телерадіоорганізації;

г) відсторонення від керівництва телерадіоорганізацією та її окремими підрозділами осіб, які порушували редакційний статут та/або вимоги законодавства щодо прав телерадіожурналістів, заборони цензури і втручання у творчу діяльність телерадіоорганізацій, винесення на розгляд відповідних органів управління телерадіоорганізацією питання про звільнення вищезазначених осіб.

Установчі та/або статутні документи телерадіоорганізації повинні передбачати щодо вищезазначеного наглядового органу наступне:

— його засідання проводяться регулярно не рідше одного разу на місяць;

— позачергові засідання скликаються у триденний термін за письмовою вимогою не менше третини членів наглядового органу;

— засідання є повноважним, якщо у ньому беруть участь більше половини членів від загального складу наглядового органу;

— рішення стосовно визначених цією статтею пунктів а) і б) повноважень наглядового органу ухвалюються більшістю голосів від його загального складу;

— рішення стосовно здійснення контрольних функцій, визначених цією статтею у пункті в) повноважень наглядового органу, ухвалюються простою більшістю голосів від присутніх на засіданні членів;

— рішення стосовно визначеного цією статтею пункту г) повноважень наглядового органу ухвалюються двома третинами голосів від його загального складу.

Недотримання визначених цією статтею вимог щодо заснування телерадіоорганізацій, обмеження частки власності іноземних фізичних та юридичних осіб в акціонерному або статутному фонді телерадіоорганізації, а також вимог до установчих і статутних документів телерадіоорганізації є підставою для недопущення відповідної телерадіоорганізації до конкурсу на видачу ліцензії на мовлення, відмови їй у видачі ліцензії на мовлення (при позаконкурсному розгляді заяви) та для відмови у продовженні ліцензії на мовлення".

"Стаття 56. Редакційний статут телерадіоорганізації"

Редакційний статут телерадіоорганізації є обов'язковим документом, який регламентує редакційну політику телерадіоорганізації та порядок її здійснення, відносини між керівництвом та творчим колективом телерадіоорганізації, права і обов'язки творчих працівників організації та вимоги щодо їхнього професійного рівня.

Редакційний статут визначає:

— основні положення редакційної політики щодо вимог до порядку збору і обробки інформації, підготовки та випуску передач, змісту інформаційної продукції телерадіоорганізації;

— порядок підпорядкованості структурних підрозділів та порядок контролю за їхньою роботою з боку керівництва телерадіоорганізацією;

— порядок скликання та ведення чергових і позачергових загальних зборів творчого колективу телерадіоорганізації, періодичність проведення чергових загальних зборів творчого колективу телерадіоорганізації;

— права творчого колективу організації, права та обов'язки творчих працівників телерадіоорганізації відповідно до вимог цього закону і порядок участі творчого колективу у визначенні та здійсненні редакційної політики телерадіоорганізації;

— порядок та механізми контролю за дотриманням прав телерадіожурналістів, вимог щодо заборони цензури та втручання у творчу діяльність телерадіоорганізації;

— основні посадові обов'язки творчих працівників телерадіоорганізації, відповідні вимоги до їхнього фахового рівня, критерії оцінки роботи творчих працівників телерадіоорганізації.

Редакційний статут затверджується та зміни до нього вносяться спеціальним наглядовим органом телерадіоорганізації відповідно до вимог статті 12 цього Закону. Протягом тижня після затвердження редакційного статуту або змін нотаріально завірена копія редакційного статуту надсилається до Національної ради.

Редакційний статут повинен бути затверджений у місячний термін з моменту початку телерадіоорганізацією мовлення. У разі незатвердження редакційного статуту у визначений термін або неподання до Національної ради відповідної інформації про затвердження статуту або змін до нього Національна рада вживає до телерадіоорганізації передбачені цим Законом санкції".

"Стаття 57. Права творчого колективу та творчих працівників телерадіоорганізації"

Творчий колектив організації складається з усіх творчих працівників організації — телерадіожурналістів та телерадіопрацівників. Творчий колектив організації має право відстоювати інтереси творчих працівників організації у їхніх відносинах з представниками керівництва телерадіоорганізації та здійснювати контроль за дотриманням прав телерадіожурналістів, вимог щодо заборони цензури і втручання у творчу діяльність телерадіоорганізації. Творчий колек-

тив телерадіоорганізації на загальних зборах обирає третину складу спеціального наглядового органу телерадіоорганізації відповідно до вимог статті 12 цього Закону. Порядок скликання і ведення загальних зборів творчого колективу телерадіоорганізації визначається Редакційним статутом. Чергові загальні збори творчого колективу телерадіоорганізації проводяться не рідше одного разу на три місяці.

Творчий працівник телерадіоорганізації має право:

а) брати участь у загальних зборах творчого колективу організації та у виборах до складу спеціального наглядового органу телерадіоорганізації, передбаченого вимогами до її установчих та статутних документів відповідно до статті 12 цього Закону;

б) пропонувати кандидатури до складу спеціального наглядового органу телерадіоорганізації, бути обраним до складу цього органу;

в) звертатися до спеціального наглядового органу телерадіоорганізації щодо порушень прав телерадіожурналістів, вимог щодо заборони цензури та втручання у творчу діяльність телерадіоорганізації, порушень редакційного статуту телерадіоорганізації;

г) брати участь у розробці редакційного статуту телерадіоорганізації, вносити до спеціального наглядового органу телерадіоорганізації пропозиції щодо змін до редакційному статуту телерадіоорганізації.

При виконанні завдань відповідно до своїх посадових і професійних обов'язків творчий працівник телерадіоорганізації має право:

а) збирати і отримувати без перешкод інформацію, яка необхідна для підготовки передач;

б) проводити кіно-, відео-, звуко- та інші записи, фотозйомки, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством України;

в) за завданням телерадіоорганізації відвідувати органи влади, підприємства, установи і організації та бути прийнятим їхніми посадовими особами;

г) за посвідченням працівника телерадіоорганізації перебувати в районах стихійного лиха і катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, на мітингах, зборах, демонстраціях та інших масових заходах, на територіях, де оголошено надзвичайний стан;

д) на доступ до документів та матеріалів, за винятком тих, що спеціально охороняються чинним законодавством України, здійснення при цьому зйомок та записів;

е) користуватися псевдонімом, застерігати від розголошення таємниці псевдоніму;

є) перед трансляцією знайомитися з остаточно готовою до випуску передачею, яку підготовлено з використанням зібраних ним матеріалів, і робити щодо неї свої зауваження;

ж) зняти з себе відповідальність за матеріали, зміст яких, на його думку, було змінено в процесі редакційної підготовки;

з) відмовитися від виконання доручення телерадіоорганізації, якщо воно суперечить чинному законодавству".

20 грудня відбулося засідання Громадської ради при парламентському комітеті з питань свободи слова та інформації, де обговорювалися вищезазначені положення проекту, і було висловлено чимало конструктивної критики. Це — абсолютно нормально. Адже автори у жодному разі не претендували на всеосяжність та вичерпність запропонованих шляхів розв'язання проблеми. Для того, щоб положення закону стали дієвими і не залишилися мертвнонародженими, необхідно оживити їх духом практичної журналістики. І зробити це можуть лише самі журналісти.

Перш за все це стосується трьох найважливіших моментів.

Визначення змісту та вимог до редакційного статуту. Визначення порядку формування спеціального наглядового органу у складі органів управління компанією. Запропонований варіант "трискладового" призначення викликав сумніви у зв'язку з певною неконкретністю

формулювання та відсутністю належної кількості "всеукраїнських громадських організацій журналістів". Як на мене, це — не проблема законодавця, а проблема перш за все самоорганізації українських журналістів, їхньої здатності захищати професійні стандарти своєї роботи. Врешті, це проблема формування в Україні того ж самого громадянського суспільства, і я особисто вважаю, що саме законодавче закріплення обов'язкової присутності представників об'єднань журналістів у спеціальних наглядових органах телерадіокомпаній сприятиме розвитку цих об'єднань, сприятиме самоорганізації української журналістської громади.

Нарешті, по-третє, визначення власне творчого колективу і кола працівників, які включені до його складу. Мається на увазі чітке розмежування між технічними працівниками, які захищають свої права в межах загального законодавства про працю, та творчим колективом, який є суб'єктом права у питаннях забезпечення стандартів журналістської діяльності, захисту від цензури тощо.

Автори законопроекту, як на мене, дали якісний матеріал для дискусії та подальшого доопрацювання. Запропоновані механізми правового регулювання в принципі були сприйняті позитивно. А от їх конкретизація, наповнення практичним змістом, забезпечення дієвості та ефективності реалізації — все це можливе лише на базі реальної практики роботи електронних ЗМІ. Авторський колектив і профільний парламентський комітет завжди відкриті до співпраці у цих питаннях.

Чи користуєтеся ви вдома одноразовим посудом?

Дмитро Федечко, керівник юридичної служби Асоціації мережевих телерадіомовників України, для "Телекритики"

23.12. 2004

"Телекритика" продовжує обговорювати механізми захисту права журналістів працювати за демократичними професійними стандартами. В дискусію вступив представник організації, яка представляє інтереси топ-менеджерів та власників телеканалів.

Для того, щоб сформулювати власну позицію з питань доцільності змін і доповнень до законодавства, слід у першу чергу врахувати, що йдеться саме про зміни і саме про доповнення, а не про встановлення "з чистого аркуша" законодавчого регулювання.

Будучи вже банальністю, не стає менш правдивим твердження, що проблеми законності і правопорядку в Україні полягають не стільки в неадекватному законодавстві, скільки в його невиконанні.

Чи варто, маючи на меті досягти ефекту в реальності, збільшувати масив законодавства, яке не виконується? Можливо, варто створити механізм, який для досягнення цілі забезпечить використання, виконання і дотримання чинних норм? Такий шлях, звичайно, важчий і відповідальніший. За написання поганого чи доброго закону, який не відіб'ється на практиці, ніхто не звинуватить і ніхто не похвалить. А от за витрачання ресурсів і нестворення механізму реалізації закону або за створення поганого механізму — можна наразитися на осуд.

Запропонованим проектом встановлюється: обов'язковість створення в ТРО певного набору правил, деякі нормативні гарантії їх втілення, створення спеціального органу для реалізації цих правил.

Обов'язковість укладення договору між власниками і працівниками вже передбачена українським законодавством. Його основою є Закон України "Про колективні договори і угоди". Цей же закон встановлює гарантії виконання таких угод, в тому числі штрафу за їх порушення.

За законом, працівники мають право визначити представника (особу чи кілька осіб), який від їхнього імені веде переговори і укладає угоду. Умови, які проектом пропонується викласти у "Редакційному статуті", можна і слід викладати у колективній угоді. Немає перешкод ані для того, щоб викласти в цій угоді гарантії інтересів журналістів як будь-яких інших працівників, ані для відображення спеціальних норм, які зумовлені особливою роллю і значенням засобів масової інформації, в тому числі телебачення і радіо.

Такий законодавчий механізм передбачає і більші можливості — зокрема укладення галузевої угоди. Галузевою угодою передбачаються загальніші умови, ніж колективними, і її укладення дозволить створити систему норм, на основі якої будуються угоди в окремих організаціях.

Для укладення і реалізації галузевої угоди потрібно, щоб сторони — працівники і власники, мали своїх представників, які кваліфіковано зможуть відстоювати їхні інтереси. Створення впливової профспілки журналістів потребує значних зусиль і часу, але без цього не будуть реалізовані не лише колективні і галузеві угоди, передбачені законодавством, але й запропоновані в проекті механізми. А от якщо прийняти проект і не створити профспілки — буде заблоковано призначення і звільнення керівників понад тисячі існуючих в Україні телерадіоорганізацій.

Для захисту прав журналістів потрібно створити структури, які б могли представляти їхні інтереси. Ці структури повинні скористатись наявними можливостями, які дає законодавство, і налагодити механізм захисту прав творчих працівників телебачення і радіо.

Не икать за обедом

Єгор Соболев, голова Київської незалежної медіа-профспілки, для "Телекритики"

24.12.2004

"Я палкий прихильник законопроекту, що зобов'язує телекомпанії укладати угоди про редакційну політику, зміст яких буде доступний громадськості", — у продовження дискусії, викликаній статтею Юрія Кобзаря, заявляє представник медіа-профспілки, яка захищає права журналістів.

Я підозрюю, що це віз попереду коня. Я розумію, що це суперечить традиціям західних ЗМІ. Я свідомий того, що це продовжує дурну практику регламентації законами речей, які повинні забезпечуватися маминим вихованням. Але я певний, що це того варте.

Місяць тому цензура, що роз'їдала наше телебачення, впала. З цим фактом мені приємно жити як глядачу, журналісту та лідеру профспілки. Але я майже певний, що вона буде вертатися.

Справа не тільки в тому, що я боюся Миколи Томенка. Головні оборонці свободи преси у відносно благополучних у порівнянні з іншим світом західних медіа — це впливова та пильна громадськість й надзвичайно високе усвідомлення більшістю журналістів, що мова йде про святе.

В нас цього немає. Від повсталого народу на Майдані до утворення потужних лобістських груп, що стежитимуть за вільністю ЗМІ, — шлях дуже довгий. До журналістського усвідомлення, що замах на волю медіа — це замах на кар'єру кожного — скоріше за все, ще довший.

Я поважаю всіх своїх колег. Але іноді я їх ненавиджу. За нерозуміння, як наша робота впливає на життя країни. За байдужість до долі власної професії. За небажання проаналізувати зв'язок між незалежністю медіа та своїм майбутнім. Цю проблему можна вирішити виключно через освіту, на що потрібні роки.

Тому нам потрібні правила зверху. Нехай методи Петра I були специфічні, але він наблизив Московію до Європи. Нам треба використати досвід його настанов, як треба поводитися за столом.

Мої пропозиції до законопроекту наступні. Я вважаю перебільшенням надавати Наглядовій раді право призначати та звільняти керівника ЗМІ. На мій погляд, мова може йти лише про людину, що безпосередньо керує виробництвом інформаційних програм. Президентів та генеральних директорів повинна обирати бізнес-конкуренція.

Одночасно я пропоную зобов'язати телекомпанії закріпити в редакційних статутах невторгання власників та їх менеджменту в безпосередній процес виробництва новин. Це не є обмеження бізнесу. Власник має всі можливості підібрати гарного шеф-редактора. Але після цього він повинен йому довіряти. Так буде краще спатися обом. У випадку помилкового вибору власник завжди зможе скликати Наглядову раду. Але в новій Україні Андрій Деркач повинен читати "Київський телеграф" після, а не до виходу газети.

Проблему визначення творчого колективу можна вирішити окресленням кола посад. На мій погляд газетяра, мова повинна йти про телеведучих, випускових редакторів, кореспондентів та аналітиків.

Нарешті, серед прав члена такого колективу я би був радий побачити право публічно пояснити, чому він зняв з себе відповідальність за матеріали, з якими він не погодився або чому він відмовився від виконання доручення телекомпанії. Ці права передбачені чинним законодавством, але досвід пана Єрофеева на "1+1" демонструє, що їх недостатньо. Треба, щоб такі випадки ставали публічними. На жаль, дуже часто тиск та цензура ховаються за словами "корпоративний дух" та проханням "тримати все в родині". Можна зрозуміти менеджмент, але не слід це йому дозволяти.

Редакційні статuti мають містити принципи редакційної політики

Тетяна Фоміна, керівник правового центру Незалежної асоціації телерадіомовників, для "Телекритики"

27.12.2004

Погляд представника організації, яка представляє інтереси топ-менеджерів та власників переважно регіональних медіа.

Ми згодні з тим, що необхідність внесення змін до законодавства про телебачення і радіомовлення існує. Проте до редакції, винесеної на обговорення, є ряд зауважень.

Перш за все, у запропонованій редакції залишилося право органів державної влади створювати телерадіоорганізації за наявності такого повноваження у положенні про відповідний орган. І це при тому, що сьогодні майже всі кажуть про те, що з державними телерадіокомпаніями потрібно щось робити. Адже цілком очевидно, що державний орган, який заснував та утримує компанію, відчуває за собою право вимагати, у кращому випадку, лояльності до себе. Ми ж стикаємося із набагато гіршими випадками. Вважаю, що потрібно, нарешті, кажучи А, сказати й Б, та вирішити цю проблему раз і назавжди — державне телебачення має поступитися місцем суспільному.

По-друге, винесена на обговорення редакція проекту змін до закону передбачає створення наглядової ради як органу, який буде стояти між засновниками (учасниками) телерадіокомпанії та її керівництвом, з одного боку, та між керівництвом і творчим колективом, з іншого. Можливо, і є доцільність в існуванні такого органу, і це потребує подальшого обговорення, про-

те запропонований спосіб його формування є неможливим для регіональних телерадіокомпаній. Де їм взяти третину наглядової ради, яка має бути делегована всеукраїнським об'єднанням журналістів і яка щомісяця братиме участь у засіданнях наглядової ради та визначатиме правильність редакційної політики компанії? За рахунок яких коштів буде оплачуватись робота цих членів наглядової ради або яким іншим чином буде заохочуватись їхня праця? Бо на суцільному ентузіазмі такі заходи довго не протримаються.

Також хотілося б, нарешті, дійти згоди щодо того, як ми будемо іменувати осіб, які мають право власності на частку в статутному капіталі телерадіокомпаній. На сьогодні кожний автор законопроекту іменує їх так, як вважає за доцільне: власниками, засновниками або учасниками телерадіокомпанії. На побутовому рівні це цілком нормально, але коли недосконала термінологія потрапляє до тексту законів, виникають серйозні проблеми. Наприклад, чинний закон передбачає, що при поданні заяви на участь у конкурсі телерадіоорганізація повинна зазначити своїх засновників. Для читачів "Телекритики", які не є юристами та не стикалися із цією проблемою, поясню: засновник — це особа, яка колись заснувала телерадіоорганізацію. Після заснування ця особа може називатися як засновником, так і учасником телерадіоорганізації, якщо остання створена у формі господарського товариства. Проте, якщо засновник продасть свою частку у статутному фонді іншій особі, покупець стане новим учасником телерадіокомпанії, але її засновником він не стане ніколи. Повернемося до нашої ситуації. Якщо формально виконувати закон, у заяві можна вказати фізичних чи юридичних осіб, які заснували телерадіоорганізацію, але продали свої частки у ній багато років назад і жодного стосунку нині до телерадіоорганізації не мають. Ці ж особи будуть зазначені і в ліцензії, адже в ній вказуються дані, які містяться у заяві про її видачу. Звісно, Національна рада одержує копії чинних засновницьких документів, де вказані дійсні учасники телерадіокомпанії. А от якщо після одержання ліцензії склад учасників знову зміниться, про ці зміни вже не довідається ані Національна рада, ані громадськість — бо дані про засновників у тексті ліцензії при цьому залишаються чинними. Думаю, що цей приклад ілюструє, що з юридичними термінами потрібно поводитися обережно. Що ж до терміну "власники телерадіоорганізацій", то він не відповідає чинним Цивільному та Господарському кодексам України, які оперують тільки термінами "засновники (учасники)" юридичних осіб. І взагалі, в контексті цивільного законодавства України існування власників юридичних осіб є досить суперечливим, адже юридична особа є самостійним учасником правових відносин, а її учасники мають у власності тільки частку у її статутному капіталі. Недоцільно створювати колізії між цивільним та інформаційним законодавством, зокрема з огляду на те, що в цьому питанні цивільне законодавство матиме пріоритет.

Дуже цікавою і корисною пропозицією є затвердження редакційних статутів телерадіокомпаній, які міститимуть принципи їхньої редакційної політики. Усі учасники зустрічі погодилися, що такий документ повинен існувати, хоча б для того, аби глядачі (слухачі) і творчий колектив телерадіокомпанії знали про те, які принципи діяльності компанії задекларовані, і могли порівняти цю декларацію з реальністю. Крім того, цей документ, якщо він буде затверджений керівником компанії разом із творчим колективом (за умови, що повноваження керівника та творчого колективу на його затвердження будуть передбачені у засновницьких документах телерадіокомпанії), посилить позицію журналістів у трудових спорах у разі порушення керівництвом телерадіокомпанії затверджених принципів редакційної політики.

Наприкінці хочу зазначити, що, на наш погляд, немає нагальної необхідності вносити зміни до чинної редакції закону "Про телебачення і радіомовлення" з огляду на те, що вже готовий

проект його нової редакції. Отже, на сьогоднішній момент доцільним є вдосконалення вже нової редакції закону, а не документу, якому залишилось діяти лічені місяці.

Журналістська революція у ЗМІ не стала революцією топ-менеджменту

Сергій Дацюк, корпорація "Гардарика", для "Телекритики"

28.12.2004

Погляд на проблему задекларованої редакційної політики незалежного експерта.

За даними моніторингу політичних новин за грудень 2004 року, що проводиться з початку президентської кампанії Академією української преси та Інститутом соціології НАН України, хоча теленовини стали значно правдивіші та зрівноваженіші, вони все одно лишилися не-якісними.

Про це свідчить таке: частка подій з однією точкою зору залишилась на рівні попередніх місяців; збереження диспропорції доступу до ефірного часу на користь провладного кандидата (перш за все за рахунок синхронів, тобто саме того інструменту, наявність та тривалість якого визначається топ-менеджерами телеканалів), відсутність посилання на джерело інформації, збереження відсутності експертних оцінок в коментарях складних для розуміння політичних новин (4% в середньому і 7% на СТБ), використання політиків як експертів, перебирання дикторами на себе функції експерта. Це характерно для всіх телеканалів.

Журналістська революція у ЗМІ не стала революцією топ-менеджменту. Те, що залежало від журналістів щодо теленовин — рівноважність подачі інформації щодо кожного з кандидатів у президенти та відсутність явних маніпуляцій та перекосів, було суттєво покращено. Разом з тим, топ-менеджмент телеканалів не змінив свою позицію і продовжує використовувати телебачення для інформаційної війни проти однієї зі сторін протистояння.

Ситуація така — топ-менеджери та власники телеканалів як дозволили трохи свободи для журналістів, так само можуть її і відібрати назад. Єдина можливість зробити інформаційний простір вільним, права творчих колективів врахованими, а теленовини для глядачів якісними — це передбачити в новій редакції Закону "Про телебачення та радіомовлення" гарантії на рівні нової системи відносин.

"Телекритика" вже розповідала про запропоновані зміни до цього закону. Запропонована нова редакція закону про "Телебачення та радіомовлення" вводить нові механізми та інструменти — редакційні статuti та спостережні органи. Разом з тим, ми пропонуємо розширити ці зміни за рахунок наступного.

Перш за все, в законі потрібно чітко вказати, що **новини не є авторською програмою**, якою можуть бути окремі новинні репортажі чи будь-які публіцистичні та розважальні програми. За новини відповідає ТРК в цілому. На основі новин відбувається прийняття рішень політичними та економічними суб'єктами, тобто новинна політика ТРК є частиною державної інформаційної безпеки. Відтак громадяни мають право вимагати достовірних, зрівноважених, компетентних та повних новин, викладених ясно, зрозуміло, державною мовою при рівному доступі до ефіру усіх персон, як владних, так і опозиційних.

Редакційні статuti, які регламентують редакційну політику ТРК, мають бути публічними, як і моніторинг новин, який проводитиме Національна рада згідно з новим законом про Нацраду. Невідповідність даних моніторингу та публічної редакційної політики ТРК має бути підставою для відкликання ліцензій на виробництво новин окремо від ліцензії на мовлення взагалі. Відтак ліцензія на новини має бути відносно самостійною частиною ліцензії Нацради на

мовлення ТРК. Відкликання ліцензії на новини може бути ініційоване незалежно від ліцензії на мовлення ТРК. Тобто, якщо телеканал подає неякісні новини, то він може продовжувати роботу, але без новин.

Можна піти і далі, взагалі подрібнивши ліцензію, — на ліцензію на новини, ліцензію на публіцистичні програми, ліцензію на показ художніх фільмів, спортивних програм, дитячих та інших передач. Відкликання однієї з ліцензій не веде автоматично до припинення діяльності ТРК. Призупинення ліцензії може бути не тільки частковим, але також і тимчасовим до усунення ТРК недоліків, через які ліцензію на даний телерадіопродукт було призупинено. Тобто мова йде про більший набір інструментів громадського контролю за телерадіокомпаніями.

Також у законі має бути наведений **громадський стандарт якості новин**, про що вже йшлося у книзі "Телебачення спецоперацій", яку у 2002 році випустила "Телекритика", і співавтором якої був автор цього тексту. Громадського стандарту мав би зобов'язуватися дотримуватися телеканал, коли отримує ліцензію, або використовував би його як матрицю для виписування власної **відкритої новинної політики** як частини редакційної політики.

Відкрита новинна політика телеканалу повинна описуватися самими телеканалами. У ній має бути зазначено, на наш погляд, щодо новин таке:

1. Правила відбору інформаційних приводів (що саме — на думку телерадіоорганізації — вважається інформаційним приводом).
2. Правила подачі інформації про подію (співвідношення інформування від учасників, свідків, реакцій сторонніх спостерігачів, синхронів, оцінок експертів та позицій політиків).
3. Правила подання інформації про персони (як часто, яким чином і яка персона може потрапити у новини).
4. Правила рівного допуску представників влади та опозиції на телеканал, рівного ефірного часу присутності кандидатів під час виборів.
5. Відкриті процедури симетричного та зрівноваженого висвітлення подій, реакцій, персон, знань. Наприклад: зобов'язання щодо того, що критика супроводжується коментарем критикованого в тому ж випуску новин; зобов'язання щодо того, що складні для розуміння події коментуються різними експертами (мінімум дві протилежні точки зору); зобов'язання щодо того, що політики висловлюють позиції, експерти тільки дають оцінки і не можуть висловлювати позиції, журналіст телерадіоорганізації не повинен виступати як експерт чи політик.
6. Правила регулярного поповнення складу експертів, які запрошуються для коментаря (кого вважати експертом? Наприклад, процедури дворівневого відбору експертів: за принципом "снігової кулі" плюс рейтингування самих експертів).
7. Правила реакцій на зворотний зв'язок з аудиторією та включення інтерактиву в ефір (дзвінків, голосування і т.д.).

На основі відкритої редакційної політики щодо новин має бути вироблено відкритий формат виробництва теленовин.

Відкритий формат виробництва теленовин — це такий формат, який створюється на основі відкритої новинної політики телеканалу і описує цю відкриту новинну політику для тележурналістів мовою вимог до форматів, технологій, правил та процедур, які вони мають застосовувати у виробництві теленовин. Відкритий формат розробляється кожним телеканалом самостійно на основі власної відкритої новинної політики та вимог Громадського стандарту якості теленовин. Такий відкритий формат може існувати на ТРК як технічне завдання, що є змістовною частиною контракту з журналістом, який, зрозуміло, може розглядатися в суді у випадку конфлікту ТРК та журналіста.

Окрім того, у пропонованій новій редакції Закону "Про телебачення та радіомовлення" потрібно врахувати наступні проблеми:

— третина спеціального наглядового органу пропонується засновниками та / або власниками (розуміючи під цим саме тих, хто реально здійснює управління комерційною політикою ТРК);

— третина спеціального наглядового органу пропонується чітко визначеними громадськими організаціями (наприклад, профспілками), не допускаючи ситуації, коли власники будуть самі створювати громадські організації та кооптувати їхніх членів у спостережний орган;

— також має бути передбачена ротация, коли з тих чи інших причин громадськість втратить вплив на політику ТРК.

До повноважень спеціального наглядового органу має бути також віднесено затвердження типової форми контракту творчого працівника (журналіста) з ТРК. Також наглядовий орган може розглядати конфлікти між творчим працівником (журналістом) та ТРК на етапі, коли конфлікт можна владнати, не доводячи справу до суду.

Используй то, что под рукою, и не ищи себе другое

Сергей Гузь, председатель Независимого медиа-профсоюза Украины, для "Телекритики"
30.12.2004

Підсумував дискусію "Телекритики" щодо механізмів захисту права журналістів працювати за демократичними професійними стандартами голова Незалежної медіа-профспілки України Сергій Гузь.

Предложенный механизм внедрения редакционных уставов, а тем более назначения Наблюдательных советов, напоминает очередную попытку сделать как лучше, чтобы получилось как всегда. Согласен с Дмитрием Федечком — начинать нужно с использования уже существующих механизмов соглашений между журналистами и собственниками СМИ. И не стоит ограничиваться только внутренним законодательством, но и активнее использовать существующие международные нормы, обязательные для Украины.

Самый действенный из имеющихся инструментов для запуска редакционных соглашений — законодательство по коллективным переговорам и колдоговорам. Да, там нет прямых указаний на введение пункта о редакционных уставах. Но процедура составления коллективных соглашений такова, что позволяет включать в него любые разделы.

Право журналистов, как и любых других наемных работников, на коллективные переговоры гарантировано Конвенцией №98 Международной организации труда, членом которой является и Украина. А значит, нормы этой конвенции обязательны и для наших "владельцев газет и пароходов".

Предложенную в законопроекте норму о правах творческого коллектива вообще нужно рассматривать и обсуждать отдельно. Уже сейчас в некоторых СМИ возникают конфликты в связи с широким выбором "переговорщиков", которые часто не хотят сесть за один стол переговоров. Законодательством определены права трудового коллектива и профсоюзов. Причем в некоторых редакциях существует несколько профсоюзных организаций. Это приводит к тому, что собственник выбирает "удобного партнера", а вовсе не того, кто стремится реально защитить права журналистов. Теперь особыми правами предлагается наделить творческий коллектив, тогда как в отношении существующих прав трудового коллектива, профсоюзов, ТВОРЧЕСКИХ союзов журналистов ничего не сказано. Зато есть права общественных организаций.

Абсолютно с потолка взяты функции Наблюдательного совета. А что делать с полномочиями уже предусмотренных законодательством для Наблюдательных советов в акционерных об-

ществах? Ведь и "Интер", и "Студия 1+1", и ряд других каналов — акционерные общества. Права их Наблюдательных советов уже выписаны законодателями. Как теперь это будет согласовываться с предложенными нормами?

Более того, новая схема создания Наблюдательного совета не будет работать так, как, возможно, это задумывали авторы (а может они так и задумывали?). Поступить "не демократично" очень просто: собственники компании записывают себя в "творческий коллектив" и выдвигают две трети Наблюдательного совета. И только потом набирают в штат журналистов, которые уже никак на состав Наблюдательного совета повлиять не могут. Ведь закон не устанавливает последовательность создания Наблюдательного совета, что открывает лазейки для махинаций. Да и не возможно все предусмотреть в законе. Значит, снова нужно наделять кого-то правами контролировать Наблюдательный совет.

Что касается делегирования членов Наблюдательного совета от общественных организаций, так это совсем темный лес. Считали ли наши законодатели количество всеукраинских общественных организаций журналистов? Кажется, что нет. И уж тем более — не учитывали их "политическую" окраску. А что будет, если собственники начнут выбирать только удобные им всеукраинские общественные организации? Ведь у нас есть и такие, кто верой и правдой служит власти, и такие, которые удобны оппозиции. Снова в Наблюдательном совете будут "свои" люди.

И это только самая общая критика предложенных законодателями норм. Думаю, что медиа-юристы раскритикуют их еще больше. Не стоило огорождать, предварительно не изучив интерес хотя бы существующих журналистских организаций. Тем более, что речь не идет о создании Общественного телевидения, где должны быть четко регламентированы все условия управления компанией, ее редакционной политики и так далее.

Без сомнения, профсоюзы журналистов должны до конца отстаивать свое исключительное право представлять членов организации. Точно так же, уверен, это право будет отстаивать и Национальный союз журналистов Украины. У нас достаточно прав и возможностей, чтобы защитить интересы журналистов. Для этого не нужны новые революции в законодательной сфере, которые могут, наоборот, уменьшить существующие права медиа-профсоюзов и трудовых коллективов.

Все, чего нам сегодня не хватает — это солидарности среди журналистов, общей позиции, хорошего знания и применения на практике законов, регулирующих нашу работу.

ЗАСАДИ РЕДАКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ інформаційних редакцій Суспільного (громадського) мовлення України.

Проект
29.03.2005

Результатом численних дискусій навколо забезпечення журналістів права на професію, досвіду "5 каналу", напрацювань створеної у січні 2005 року Коаліції громадських організацій "Суспільне мовлення" став, нарешті, документ, який може стати дороговказом не тільки для майбутніх суспільних мовників, а й міг би претендувати на те, щоб стати взірцем для всіх ньюзрумів, в тому числі і комерційних телерадіокомпаній. Також розроблені Засади редакційних принципів громадських мовників могли б стати тим самим Громадським стандартом якості новин, якого мав би зобов'язуватися дотримуватися телеканал, коли отримує ліцензію, або використовував би його як матрицю для випускування власної відкритої новинної політики як части-

ни редакційної політики. Також на Громадський стандарт якості новин мала б можливість спиратися Національна рада з питань телебачення та радіомовлення у своєму моніторингу дотримання телерадіокомпаніями принципів збалансованого інформаційного мовлення.

Проект Засад підготовлено робочою групою з розробки редакційних принципів суспільних телерадіомовників в рамках коаліції громадських організацій "Суспільне мовлення" (за підтримки Міжнародного Фонду "Відродження").

До складу робочої групи увійшли спеціалісти в галузі медіа:

1. Ігор Куляс, керівник ТБ-відділу МЦ "Кандидат" (МГО "Інтерньюз-Україна"), тренер з новинної журналістики;
2. Наталя Лигачова, шеф-редактор інтернет-сайту та журналу "Телекритика", ГО "Телекритика";
3. Дмитро Крикун, керівник прес-центру МЦ "Кандидат" (МГО "Інтерньюз-Україна");
4. Ірина Чемерис, голова правління ГО "Інститут "Республіка";
5. Олександр Чекмишев, заступник директора Інституту журналістики, президент Асоціації "Рівність можливостей";
6. Сергій Дацюк, незалежний медіа-експерт;
7. Катерина Лебедєва, журналіст, "5 канал";
8. Ю.Жмакіна, незалежний журналіст.

Робоча група висловлює також подяку Віктору Коваленку, першому заступнику головного редактора "Радіо-ЕРА" ФМ, багато пропозицій якого були враховані у кінцевому варіанті проекту Засад.

Передмова: У пропонованому документі враховано більшість пропозицій, внесених членами робочої групи та іншими фахівцями. Деякі пропозиції залишаються відкритими. Зокрема, пропозиції заступника головного редактора Радіо "ЕРА-FM" Віктора Коваленка щодо доповнень до 3-ї частини документу "Спільне створення інформаційних матеріалів" і щодо доповнення документу ще однією частиною "Кваліфікація співробітників інформаційних редакцій Громадського мовлення і підвищення кваліфікації". Ці пропозиції цілком можуть бути додані в майбутньому в разі детальної розробки таких розділів.

Проект "Засад", навіть у його остаточному вигляді, зрештою, залишається лише проектом. У будь-якому разі цей документ може стати "правилами гри" лише у майбутньому і лише після його затвердження Наглядовою Радою чи іншим органом, компетенція якого буде визначена майбутнім законом про Громадське мовлення. Значення документу полягає в тому, що в разі початку процесу заснування Громадського мовлення наглядовий орган вже матиме до затвердження сучасний і системний програмовий документ для інформаційних редакцій.

Разом з тим, проект редакційного кодексу вже сьогодні цілком може бути взятий на озброєння будь-якою інформаційною редакцією електронних медіа. Це — ті прості правила, які допомогли б журналістам, менеджменту і власникам медіа вибудовувати свої робочі відносини на цивілізованих демократичних засадах, а глядачам/слухачам цих медіа — отримувати якісну, достовірну, збалансовану інформацію. Проект, запропонований робочою групою, цілком може бути взятий на озброєння і нинішнім НТКУ. Це лише питання наполегливості колективу інформаційної служби компанії і політичної волі нових її керівників.

ЗМІСТ

Вступ. ЗАСАДНИЧІ МОМЕНТИ

Частина I. ОСНОВНІ СТАНДАРТИ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

1. Оперативність подачі інформації

1.1. Суть оперативної подачі інформації

- 1.2. Вимоги до співробітників щодо оперативності
- 1.3. Використання слів "сьогодні", "учора"
- 1.4. Застереження щодо нехтування іншими стандартами задля оперативності
- 1.5. Застереження щодо штучного створення оперативності
2. Точність подачі інформації
  - 2.1. Суть точної подачі інформації
  - 2.2. Вимоги до співробітників щодо точності
  - 2.3. Інформація, яку слід перевіряти особливо ретельно
  - 2.4. Використання аудіо— та відеоархіву
  - 2.5. Помилки редакції та їх спростування
3. Достовірність поданої інформації
  - 3.1. Суть достовірності подачі інформації
  - 3.2. Репортер на місці події
  - 3.3. Анонімні джерела інформації
  - 3.4. Інформаційні агентства та ЗМІ
  - 3.5. Правила оприлюднення даних соціологічних досліджень
  - 3.6. Застереження щодо інформації з Інтернету
4. Збалансованість подачі інформації
  - 4.1. Суть збалансованої подачі інформації
  - 4.2. Вимоги до співробітників щодо збалансованої подачі інформації
  - 4.3. Відмова від коментаря
  - 4.4. Вимоги до формату подачі конфліктних чи спірних питань
  - 4.5. Висвітлення акцій протесту
  - 4.6. Використання блиц-опитувань
  - 4.7. Безпідставні узагальнення
  - 4.8. Баланс позитиву та негативу в новинах
5. Відокремлення фактів від коментарів та оцінок
  - 5.1. подача фактів, а не журналістських коментарів
  - 5.2. Вимоги щодо уникнення журналістами суб'єктиву
  - 5.3. Оцінювальна лексика
  - 5.4. Допустимий рівень аналітики в новинах
  - 5.5. Коментарі та оцінки в авторських програмах
6. Повнота подачі інформації
  - 6.1. Основний зміст новини
  - 6.2. Складові, які містить повна новина
7. Простота подачі інформації
  - 7.1. Простота мови і зрозумілість зображення
  - 7.2. подача цифр
  - 7.3. Уніфікація понять
  - 7.4. Використання дат

Резюме

Частина II. ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ ГРОМАДСЬКОГО МОВЛЕННЯ

1. Відмова від шокуючих чи шкідливих для суспільної моралі матеріалів
2. Повага до приватного життя
3. Неупередженість до обвинувачених
4. Оприлюднення імен та інших відомостей про жертв злочину і постраждалих
5. захист джерел інформації

6. Відмова від незаконних методів збирання і оприлюднення інформації
7. Придбання інформації
8. Відмова від плагіату
9. Відмова від дискримінації будь-кого за будь-якими ознаками
10. Відмова від хабарів
11. Матеріали, які стосуються неповнолітніх
12. Ембарго, оф рекордз

Резюме

Частина III. СТАНДАРТИ ВЗАЄМОДІЇ І СПІВПРАЦІ ТВОРЧИХ І ВИРОБНИЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОГО МОВЛЕННЯ 1. Засади взаємовідносин у колективі

2. Принципи редагування журналістських матеріалів
3. Цензура

Вступ. ЗАСАДНИЧІ МОМЕНТИ

Громадське мовлення в усіх його підрозділах (телебачення, радіо та інтернет) створене українським суспільством і утримується коштом українського суспільства. Тому засадничим принципом його роботи є важлива суспільна функція, яку можна сформулювати у декількох вичерпних позиціях:

Громадське мовлення має основною метою своєї діяльності правдиву, вчасну і докладну передачу суспільно-значимої інформації від її джерел до кожного члена суспільства,

Громадське мовлення є місцем для публічної дискусії і для зворотнього зв'язку між різними інститутами та частинами суспільства,

Громадське мовлення не обмежується захистом інтересів окремих політичних сил, окремих соціальних, національних, етнічних і расових груп, окремих бізнес-груп, окремих релігійних громад, а дбає про загальний інтерес українського суспільства і кожного його індивіда — мати в достатку високоякісної інформації про те, що відбувається, задля прийняття виважених, усвідомлених повсякденних рішень кожним членом суспільства, незалежно від партійної, національної, етнічної приналежності, соціального статусу, достатку, місця мешкання, роду занять, віросповідання, статі тощо,

за рахунок дотримання Зasad редакційної політики, Громадське мовлення подає будь-яку інформацію безсторонньо і неупереджено, крім вищезазначеного, Громадське мовлення має на меті відігравати роль професійного журналістського еталону в інформаційному просторі України і бути запобіжником щодо спроб влади, бізнесу чи інших впливових інституцій здійснювати будь-яку незаконну цензуру в окремих засобах масової інформації, чи в усьому інформаційному просторі України.

У роботі Громадське мовлення виходить з того, що за будь-яких обставин не дає жодних переваг:

політичним партіям і рухам,

фракціям парламенту, обласних, міських та районних рад,

Президенту, його канцелярії, Кабінету Міністрів України, обласним, міським та районним держадміністраціям,

профспілкам та громадським організаціям,

релігійним громадам,

бізнес-групам та окремим бізнес-структурам,

об'єднанням громадян та окремим громадянам.

У висвітленні будь-якого питання Громадське мовлення виходить з безумовного і педагогічного дотримання:

Конституції України,
чинного законодавства,
норм міжнародного права, які визнано державою Україна,
цих Зasad редакційної політики, затверджених Наглядовою Радою Громадського мовлення,
У висвітленні будь-якого питання Громадське мовлення, крім цих Зasad редакційної політики, також може керуватися рекомендаціями і ухвалами міжнародних правозахисних і журналістських організацій. Рішення про застосування цих рекомендацій у кожному конкретному випадку ухвалює керівник інформаційної редакції за погодженням із президентом Громадського мовлення.

Громадське мовлення може, відповідно до положень Конституції України, чинного законодавства та норм міжнародного права, вводити у свою роботу певні послаблення або обмеження у зв'язку з нерядовими або надзвичайними (форс-мажорними) обставинами, як-от:

масові заворушення, в тому числі в окремому регіоні країни,
стихійні лиха,
терористичні напади,
оголошення жалоби, в тому числі в окремому регіоні країни,
надзвичайні ситуації будь-якого штибу, в тому числі оголошення надзвичайного стану, в тому числі в окремому регіоні країни,
оголошення воєнного стану і війна.

Поза тим Громадське мовлення залишає за собою право, незалежно від згаданих надзвичайних обставин, продовжувати інформувати суспільство про те, що відбувається в країні та поза її межами.

По завершенні форс-мажорної обставини або кожного з її періодів керівником інформаційної редакції має бути складено звіт про конкретні послаблення чи обмеження і подано до відома президенту Громадського мовлення та до відома всім членам Наглядової Ради.

Громадське мовлення категорично інформує наступні інституції:

владу (законодавчу, виконавчу і судову) на всіх їх рівнях,
бізнес (надвеликий, великий, середній та дрібний),
національні, етнічні і расові групи,
релігійні громади,

профспілки та інші громадські організації, що добором висвітлюваної тематики, способами її висвітлення, вибором тих, хто озвучує думки, позиції чи коментує їх, Громадське мовлення займається незалежно від всіх згаданих груп. Це є питанням кваліфікації та ініціативи співробітників інформаційних служб Громадського мовлення. Водночас усі згадані інституції і окремі громадяни України мають право здійснювати контроль за тим, як у своїй роботі Громадське мовлення дотримується Конституції України, чинного законодавства і Зasad редакційної політики.

Найважливішими цінностями, до яких за всіх згаданих умов прагне Громадське мовлення і кожен його співробітник, є:

дотримання конституційних прав, свобод та обов'язків кожного громадянина,
дотримання чинного законодавства органами влади всіх рівнів,
забезпечення свободи слова,
розбудова громадянського суспільства в Україні,
розвиток України як держави.

Непорушним принципом роботи Громадського мовлення є такий, що **інформаційні програми є чітко, ясно і недвозначно відокремленими від будь-якої (комерційної, політичної чи соціальної) реклами.**

Головною цінністю Громадського мовлення є не власність, техніка, гроші чи архіви, а команда кваліфікованих професіоналів. Сила Громадського мовлення полягає у тому, що кожний без винятку його співробітник цілком усвідомлює і поділяє наріжні принципи і стандарти, викладені у цих Засадах.

Громадське мовлення підтримує і заохочує вільну думку і постійне вдосконалення кваліфікації своїх співробітників. Професійні навички, широта освіти, воля до дії і бажання бути корисним для суспільства, готовність у своїй роботі долати численні перешкоди — це ті риси, яких потребує від співробітників повсякденна робота в системі Громадського мовлення.

Інформаційні продукти Громадського мовлення базуються на неухильному дотриманні стандартів і етичних засад, викладених у цьому документі.

Частина I. ОСНОВНІ СТАНДАРТИ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Будь-яка інформація, що пропонується Громадським мовленням телеглядачам, радіослухачам читачам і користувачам його Інтернет-ресурсів, повинна безумовно відповідати таким стандартам новинної журналістики, як:

- оперативність,
- точність,
- достовірність,
- збалансованість,
- відокремлення фактів від коментарів та оцінок,
- повнота,
- простота.

1. ОПЕРАТИВНІСТЬ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Невчасно подана новина не є новиною!

1.1. СУТЬ ОПЕРАТИВНОЇ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Будь-яка новина подається інформаційними редакціями Громадського мовлення у найближчому (або якщо це є необхідним — у екстреному) випуску новин. Громадське мовлення прагне до того, щоб будь-яку новину знаходити і повідомляти своїм користувачам раніше за інші засоби масової інформації.

При цьому новина подається у тому вигляді та форматі, який є досяжним на даний момент часу. В наступному випуску новина подається вже у більш повному вигляді, з новими подробицями, у розвитку, у більш складному форматі.

1.2. ВИМОГИ ДО СПІВРОБІТНИКІВ ЩОДО ОПЕРАТИВНОСТІ

Задля досягнення оперативності інформаційні служби Громадського мовлення мають активно і раціонально використовувати ініціативу співробітників, технічний ресурс, робочі зв'язки і співробітництво з іншими мас-медіа. Всі співробітники інформаційних редакцій мають орієнтуватися у значущості тієї чи іншої новини, щоб своєчасно вносити корективи у попередні плани роботи і концентруватися на більш значущих темах. Для цього всі творчі співробітники інформаційних редакцій Громадського мовлення мають стежити не лише за подіями у сфері власної спеціалізації, але й цікавитися іншими суспільно-важливими темами.

1.3. ВИКОРИСТАННЯ СЛІВ "СЬОГОДНІ", "УЧОРА"

Слова "сьогодні" слід по можливості уникати, особливо у матеріалах у запису, що йдуть в ефір увечері, адже їх можуть повторити зранку колеги з ранкових програм. У підводках слово "сьогодні" має ретельно перевірятися редактором, щоб запобігти його надуживанню протягом певного випуску. Взагалі, кажучи про новини, можна вважати, що будь-яка новина (за нечисленними винятками), це те, що сталося саме сьогодні.

Слово "вчора" під час повідомлення новини краще взагалі не уживати, оскільки це створює враження, ніби новини подаються із запізненням. У таких випадках, новину або відкидають, якщо вона мало важлива, або чітко пояснюють глядачеві, що новину отримано із затримкою з поважних причин. У цих випадках слід віддавати перевагу формулюванню "як лише сьогодні стало відомо".

Слово "вчора" може вживатися автором матеріалу, як елемент у тлі інформаційного матеріалу, коли його автор вважає за необхідне нагадати хронологію розвитку події і повніше представити її в контексті інших подій.

1.4. ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ЩОДО НЕХТУВАННЯ ІНШИМИ СТАНДАРТАМИ ЗАДЛЯ ОПЕРАТИВНОСТІ

Прагнення до оперативної подачі новини не повинно призводити до порушення будь-якого іншого зі стандартів Громадського мовлення. Особливо це стосується таких стандартів, як точність і достовірність.

Є неприпустимим задля оперативності подавати в ефір або викладати в інтернеті не перевірену належним чином інформацію.

1.5. ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ЩОДО ШТУЧНОГО СТВОРЕННЯ ОПЕРАТИВНОСТІ

Інформаційні служби Громадського мовлення не створюють "штучну" оперативність лише за допомогою драматичної лексики ("Як щойно стало відомо..." тощо), або за рахунок видачі в ефір неперевіреної інформації, або тим більше робочих версій.

Девіз Громадського мовлення: "Ми розповідаємо про все першими!"

2. ТОЧНІСТЬ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Неточна інформація — це дезінформація!

2.1. СУТЬ ТОЧНОЇ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Факти, що їх подають користувачу інформаційні редакції Громадського мовлення, повинні точно відповідати реальним подіям чи даним. Будь-які висловлювання в ефірі Громадського телебачення чи радіо або на інтернет-ресурсах повинні цитуватися або переказуватися без спотворення первинного змісту.

Будь-яке поєднання відеоряду та інтершуму з журналістською начиткою, аудіоряду з журналістською начиткою, фото з текстом інтернет-повідомлення, не повинно спотворювати реальність і не може бути предметом маніпуляцій. В подіях, де головною є "картинка", вона і має домінувати в подачі інформації: тобто коментуємо картинку, а не ілюструємо написаний текст. Відтак для таких подій (як, наприклад, кількість учасників масових акцій) "картинка" має бути всеохопною, а не фрагментарною.

2.2. ВИМОГИ ДО СПІВРОБІТНИКІВ ЩОДО ТОЧНОСТІ

Будь-яка інформація, яку подають інформаційні редакції Громадського мовлення, повинна бути гарантовано точною, що вимагає серйозного, прискіпливого її збирання, обробки і подачі. Стандарт вимагає від співробітників докладати щоразу максимум зусиль для перевірки кожної інформації.

За точність інформації, яку подає Громадське мовлення, відповідає насамперед репортер. У оперативній ситуації, коли немає інших джерел, або неможливо знайти інші джерела, редактори повністю покладаються на те, що репортер докладно розібрався у своїй темі. Маючи суперечливі відомості від репортера та з інших джерел, редактори вживають заходів для з'ясування істини і, якщо це не вдається, дають дозвіл на оприлюднення інформації репортера. З цих причин, відповідальність за точність фактажу насамперед лежить саме на журналістові — авторі повідомлення.

При пошуку інформації інформаційні редакції Громадського мовлення повинні докладати всіх можливих зусиль для того, щоб отримати її самостійно від першоджерела. І лише, якщо це неможливо, отримувати її від тих, хто в свою чергу отримав її від першоджерела.

Але попри те, що конкретну інформацію перевіряють ті, хто має це зробити за своїми посадовими обов'язками, точність має бути справою честі всієї редакції і кожного її співробітника. Тому кожний співробітник редакції може бути цілком незалежним додатковим "контролером точності" і докласти власної ініціативи до уточнення будь-якої інформації, яку редакція готує до оприлюднення.

Інформація, отримана від співробітників прес-служб, прес-секретарів, речників, прес-аташе, які уповноважені робити заяви від органів влади, установ, організацій, партій, рухів, парламентських фракцій і груп, окремих народних депутатів чи політиків, розцінюється Громадським мовленням, як офіційна позиція останніх. Ця інформація оприлюднюється із обов'язковим зазначенням джерела, яке несе відповідальність за її точність.

Вимагаючи від своїх співробітників дотримання стандарту точності, Громадське мовлення нагадує їм, що будь-яка особа, що надає журналісту певну інформацію, може бути недостатньо компетентною, а може й свідомо подавати неякісну або неправдиву інформацію зі своєю корисливою метою. Тому, повідомляти про подію, яку не бачили на власні очі відповідальні співробітники редакції, або ж про факти, відомі лише зі слів сторонньої особи, слід лише перевіривши їх **щонайменше ще у двох джерелах інформації**. Якщо йдеться лише про попередні дані і ця інформація є надзвичайно суспільно значимою, слід обов'язково загострювати увагу користувача Громадського мовлення на цій обставині. **Таку інформацію можна давати лише у надзвичайних випадках!**

У будь-якому разі, якщо у редакції є сумніви в точності певної інформації, а перевірити її з певних причин неможливо, від такої інформації слід відмовлятися, якою б цікавою вона не виглядала. І ще одне застереження: **що більш сенсаційною чи скандальною виглядає інформація — то ретельнішою має бути її перевірка!**

2.3. ІНФОРМАЦІЯ, ЯКУ СЛІД ПЕРЕВІРЯТИ ОСОБЛИВО РЕТЕЛЬНО

Особливо ретельно слід перевіряти такі аспекти інформації:

повідомлення про лихо з людськими жертвами, кількість жертв, постраждалими і зниклими без вісти у частині їхньої кількості,

повідомлення про смерть конкретної людини, про списки загиблих чи пропалих без вісти, імена, прізвища і особові назви,

цифри, особливо коли вони є принциповою частиною новини,

виключні поняття, тобто усе, що починається зі слів "уперше", "востаннє", "безпрецедентно", "найбільший", "найменший" та подібним.

Особові імена і назви ретельно перевіряються зі словником, картою чи атласом — як вони пишуться у титрах і як вони вимовляються в ефірі. Якщо така перевірка є неможливою, слід консультуватися з фахівцями у галузі. Чим частіше вживана, або є ближчою до щоденного українського життя та чи інша географічна назва або ім'я, тим прискіпливіше треба перевіряти їх правопис і наголоси. Інформаційні редакції телеканалів та Інтернет-ресурсів Громадського мовлення мають також дбати про посилену — подвійну і потрійну — перевірку точності титрів і текстових повідомлень, де помилки стають особливо очевидними.

У текстах радіо та телепрограм цифри зазвичай бажано округляти, відповідно до правил арифметики, оскільки на слух складні цифри сприймаються важко. "Близько третини мільйону" краще за "325 тисяч". "Понад два з половиною" краще за "дві цілих шість десятих".

Кваліфікація та обізнаність у темі мають підказувати репортеру, ведучому чи редактору, коли цифру треба навести з десятими і сотими долями, а коли її можна дати, округливши до де-

сятків мільйонів. Головний підхід тут — не втратити за рахунок округлення основний зміст новини.

Треба також чітко розрізняти "відсотки" та "відсоткові пункти". Приклад: політик А мав минулого місяця рейтинг 10 відсотків, цього місяця — 15. Це означає, що його рейтинг зріс на 5 відсоткових пунктів (або ж на 50 відсотків).

2.4. ВИКОРИСТАННЯ АУДІО— ТА ВІДЕОАРХІВУ

При використанні аудіо— та відеоархівних матеріалів слід недвозначно повідомляти слухачеві чи глядачеві новин, що цей матеріал є архівним. Єдиною беззастережною причиною використання архіву є аудіо— або відеозапис конкретної події чи розмови в минулому, для нагадування слухачам чи глядачам про "історію" питання.

2.5. ПОМИЛКИ РЕДАКЦІЇ ТА ЇХ СПРОСТУВАННЯ

У разі, якщо, попри всі належні перевірки, нова інформація свідчить про те, що попередній варіант інформації містив помилку, на виправленні цієї помилки редакція має недвозначно наголосити у найближчому випуску новин. Чим серйознішою є помилка, тим рішучіше її слід виправляти.

Якщо помилка є серйозною, крім найближчого інформаційного випуску, програми, слід повідомити про спростування також і у тому випуску, який виходить в ефір наступного дня у той же час, у який помилка вперше була оприлюднена в ефірі.

Виправляючи помилки, інформаційні редакції Громадського мовлення в такий спосіб підкреслюють, що дбають про точність інформації, а помилки припустилися без жодної корисливої мети.

Девіз Громадського мовлення: "Ми розповідаємо про все точно!"

3. ДОСТОВІРНІСТЬ ПОДАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Недостовірні інформація — є лише чуточкою або пліткою, може бути приводом до перевірки, але не більше!

3.1. СУТЬ ДОСТОВІРНОСТІ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Інформація, яку подає своїм користувачам Громадське мовлення, повинна завжди мати авторитетне джерело походження (у тому числі — авторитетне саме для конкретної новини).

Крім того, **на джерела інформації служби Громадського мовлення мають посылатися чітко і недвозначно**. Посилання на джерело інформації є для користувача Громадського мовлення єдиним доказом того, що йому розповідають про речі, які відбуваються насправді, а не про фантазії журналістів. Інформацію завжди слід отримувати з першоджерела (лише якщо це об'єктивно неможливо — з того джерела, яке стоїть найближче до оригіналу).

Що більш сенсаційна новина, то важливіше посилання на авторитетне джерело інформації! До будь-якої інформації слід ставитися зі зваженим скептицизмом.

3.2. РЕПОРТЕР НА МІСЦІ ПОДІЇ

Репортер Громадського мовлення працює на місці події (в тому числі робить прямі включення в ефір), або робить звіт репортаж чи створює інформаційне повідомлення. Це — власна інформація програми, джерелом інформації є сам репортер (першоджерелом, коли розповідає про пригоду, джерелом, коли переповідає розповідь ньюзмейкера).

Переповідаючи слова сторонньої особи, завжди слід зазначати спосіб спілкування ("*телефоном*", "*на прес-конференції*", "*в інтерв'ю нашому кореспонденту*", "*під час прямого включення*", "*в студії*" тощо).

Якщо репортер Громадського мовлення не бачив новини на власні очі і не чув на власні вуха, слід посилатися на те джерело, з якого він довідався про новину, але далі докласти зусиль до підтвердження і уточнення інформації з інших джерел.

3.3. АНОНІМНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

За чинним на момент ухвалення цієї редакції Зasad українським законодавством журналіст і редакція мають право не розкривати своїх джерел інформації.

Інформацію з посиланням на анонімне джерело можна давати, коли збігаються такі обставини: інформація є суспільно значимою, джерело є безумовно компетентним стосовно характеру інформації, редакція переконана в добросовісності джерела, джерело з вагомих причин не хоче, щоб його ім'я було оприлюднене.

У таких випадках можна посилатися на:

"авторитетні джерела", тобто ті, які мають вплив на події, а не лише доступ до інформації,

"офіційні джерела" або **означені** (наприклад, "з джерел, наближених до Міністерства оборони"), якщо вони мають доступ до інформації, передбачений їхніми службовими обов'язками,

"поінформовані джерела", тобто якщо вони просто мають доступ до інформації (таке посилання є найслабкішим).

До анонімних джерел слід також віднести випадки, коли людина погоджується на інтерв'ю, якщо її обличчя або фігура або голос не можуть бути впізнані. В разі, якщо інформація є суспільно значимою, таке інтерв'ю може бути розміщено в ефірі. Відповідальність за компетентність та добросовісність інтерв'ююваного повністю бере на себе автор матеріалу, або група авторів. Про особу інтерв'ююваного він повинен попередньо повідомити редактора.

Слід пам'ятати, що посилатися на анонімні джерела можна лише тоді, коли повідомляється про факти чи події, але НЕ МОЖНА цього робити, повідомляючи про коментарі чи думки!

Слід також пам'ятати, що, посилаючись на анонімне джерело, автор або група авторів, і інформаційна редакція беруть на себе повну відповідальність за достовірність і точність інформації. Тому посилатися на анонімне джерело можна лише у тому випадку, якщо інформаційна редакція повністю переконана в авторитетності цього джерела, але не має іншої змоги подати новину, крім як пославшись на анонімне джерело.

Рішення про допустимість посилання на авторитетне анонімне джерело ухвалює редактор. Репортер повинен поінформувати редактора щодо цього джерела.

У інформаційних випусках Громадського мовлення заборонено використовувати посилання "джерела повідомляють" (без зазначення характеру джерел), "як стало відомо", "кажуть" і подібні. Не допустимими є також посилання "експерти вважають", "спостерігачі зазначають". У цих випадках слід чітко ідентифікувати експертів та спостерігачів.

3.4. ІНФОРМАЦІЙНІ АГЕНТСТВА ТА ЗМІ

Користуючись продукцією інформаційних агентств та засобів масової інформації, слід виходити з авторитетності цих джерел (стаж роботи на інформаційному ринку, дотримання стандартів журналістики, історія помилок та їх спростувань). Поза тим, слід пам'ятати, що в інформаційних агентствах та в засобах масової інформації також працюють люди, які можуть помилятися. Тож інформаційним редакціям Громадського мовлення все одно слід докласти власних зусиль до підтвердження і уточнення інформації. Якщо неможливо зробити це до найближчого випуску новин, то у наступному вже має йти інформація, підтверджена авторитетними джерелами для Громадського мовлення.

3.5. ПРАВИЛА ОПРИЛЮДНЕННЯ ДАНИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Особливо ретельними мають бути інформаційні редакції Громадського мовлення, коли подають дані соціологічних досліджень.

Першим і основним правилом тут є переконаність редакції у авторитетності соціологічної служби, яка проводила дослідження. Для цього редакція має власноруч дослідити, принаймні, такі ключові моменти:

- хто є власником цієї соціологічної служби,
- чи є служба членом професійних асоціацій соціологів, зокрема САУ та ЕСОМАР,
- чи дотримується вона у своїй роботі наукових методик,
- чи проводить служба бізнесові дослідження, чи лише електоральні,
- чи не була служба у минулому причетною до маніпуляцій та фальсифікацій даних.

Подаючи дані соціологічних досліджень, інформаційні служби Громадського мовлення, за для дотримання стандарту достовірності, повинні у повідомленні обов'язково озвучувати наступні позиції:

- точну назву соціологічної служби, яка проводила дослідження,
- замовника дослідження (якщо такий є),
- термін, "географію" і спосіб проведення дослідження,
- кількість опитаних і вказівки на репрезентативність (кого ці опитані представляють),
- точне формулювання запитання, на яке давали відповідь респонденти,
- усі вагомні позиції відповідей,

розмір статистичної похибки (особливо це важливо, коли вагомні позиції можуть зазнати значних змін при врахуванні похибки, крім того, від розміру статистичної похибки залежить, наскільки можна округляти цифри),

- більш широкий контекст, який міг мати вплив на думку громади чи окремих її груп.

Крім того, подаючи дані соціологічних досліджень, слід завжди наголошувати на тому, що вони є лише імовірним прогнозом, і не завжди в повній мірі відповідають настроям у суспільстві.

3.6. ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ЩОДО ІНФОРМАЦІЇ З ІНТЕРНЕТУ

Численні інтернет-видання зазвичай не можуть вважатися достовірним джерелом інформації. Це пояснюється тим, що вони здебільшого не є офіційно зареєстрованими засобами масової інформації, контроль за дотриманням вимог чинного законодавства низький і невідомий рівень внутрішніх вимог до перевірки інформації в самій редакції інтернет-видання. Для використання інформації з посиланням на інтернет-видання інформаційна служба Громадського мовлення повинна як слід переконатися в тому, що ці вимоги є достатніми. На практиці доцільнішим є самотужки перевірити цікаву інформацію, що з'явилася в інтернет-виданні.

З інших інтернет-сторінок можуть використовуватися як джерело інформації до оприлюднення редакціями Громадського мовлення сторінки офіційно зареєстрованих і авторитетних засобів масової інформації, а також сторінки офіційних закладів та установ. При їх використанні необхідно обов'язково наголошувати, що інформацію **взято саме з інтернет-сторінки ЗМІ** чи установи, оскільки інтернет є занадто динамічним і легким для фальсифікацій. Тому використання такої інформації є припустимим лише в ситуації цейтноту. До наступного випуску новин інформацію вже **слід обов'язково перевірити в належному порядку.**

Девіз Громадського мовлення: "Ми завжди знаємо походження наших новин"!

4. ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Незбалансована подача інформації завжди є пропагандою на чийсь користь!

4.1. СУТЬ ЗБАЛАНСОВАНОЇ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Інформаційні редакції Громадського мовлення обов'язково представляють позиції усіх сторін будь-якого конфлікту, або неоднозначного, спірного питання. Збалансованість подачі

матеріалу — це запорука неупередженості Громадського мовлення у будь-якій спірній чи конфліктній ситуації.

У разі, якщо оперативно неможливо взяти коментар однієї із сторін, щоб представити її точку зору в межах одного сюжету чи випуску, редакція має докласти зусиль до того, щоб викласти цю точку зору, принаймні, в наступному випуску чи наступного дня. У цьому випадку обов'язково слід загострювати увагу споживача інформаційного продукту Громадського мовлення на тому, що на проблему є різні точки зору, а також повідомити причину, з якої поки що не вдалося взяти коментар певної сторони і повідомити, коли цей коментар може бути оприлюднено.

4.2. ВИМОГИ ДО СПІВРОБІТНИКІВЩОДО ЗБАЛАНСОВАНОЇ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Співробітники Громадського мовлення повинні у будь-якій ситуації шукати якомога ширший спектр думок і ретельно подавати його у своїх матеріалах.

Інформаційні служби Громадського мовлення завжди прагнуть надати чесний шанс на відповідь тому, кого у чомусь публічно звинувачують!

При висвітленні конфліктів чи спірних питань журналісти і редакції мають докласти також зусиль до того, щоб знайти нейтрального експерта, "третейського суддю". При цьому слід чітко дати зрозуміти споживачам інформації Громадського мовлення, чому саме ця людина коментує ту чи іншу подію, чи має цей коментатор достатній експертний рівень і наскільки ця людина є незацікавленою в конфлікті стороною.

Збалансованість подачі інформації досягається насамперед бажанням, твердим наміром та енергійністю самих журналістів.

4.3. ВІДМОВА ВІД КОМЕНТАРЯ

Відмова сторони від коментаря — також є коментарем. Редакція обов'язково повідомляє про таку відмову, про її причини, але завжди залишає за цією стороною-"відмовником" право прокоментувати ситуацію у наступних випусках новин. Водночас, редакція повинна докласти всіх можливих зусиль до того, щоб переконати сторону, яка відмовилася, прокоментувати чи спростувати звинувачення, викласти свою позицію.

4.4. ВИМОГИ ДО ФОРМАТУ ПОДАЧІ КОНФЛІКТНИХ ЧИ СПІРНИХ ПИТАНЬ

Позиції різних сторін конфлікту мають подаватися у однаковому форматі, без будь-яких переваг (хронометражних, емоційних тощо) будь-якій із сторін. Слід також пам'ятати, що врівноважувати сторони конфлікту редакція має не просто математично (два синхрони "правих" — два синхрони "лівих"). Слід чітко викласти позиції кожної сторони. Якщо є важливою аргументація позицій — так само викласти і аргументацію. Балансуючи позиції сторін, Громадське мовлення по суті створює в сюжетах чи випусках повноцінний "діалог" між ними.

При запрошенні сторін до студії ведучі не повинні віддавати — ні змістом чи гостротою питань, ні інтонаційно, ні за часом на відповіді, — жодної переваги жодній із сторін.

Журналістам і редакторам Громадського мовлення слід регулювати й такі речі, як надуживання інтерв'ю з одними й тими самими політиками або експертами. Задля цього редакції повинні докладати планомірних і постійних зусиль до розширення кола коментаторів з боку кожної політичної чи іншої сили, інституції, а також до розширення кола експертів з різної тематики.

Подаючи інформацію, надану редакції зацікавленою стороною, слід зазначати цю зацікавленість для глядача, слухача чи читача в разі, якщо ця зацікавленість є підтвердженою фактами або висловлюваннями самої зацікавленої сторони.

Тележурналісти повинні уникати переказу позиції однієї зі сторін конфлікту у стенд-апі, оскільки саме такий спосіб викладу може надавати цій стороні певну емоційну перевагу, а гля-

дач може сприйняти журналіста або ж Громадське мовлення загалом прихильником цієї сторони.

4.5. ВИСВІТЛЕННЯ АКЦІЙ ПРОТЕСТУ

Збалансованість подачі матеріалу охоплює і деякі інші аспекти. При висвітленні будь-яких акцій протесту (пікети, мітинги тощо) слід обов'язково подавати дані про кількість учасників з двох джерел — від організаторів акції, і від правоохоронців. Цього можна не робити лише в тому випадку, коли кількість людей є незначною і кореспондент може цілком точно підрахувати, скільки їх.

При висвітленні акцій протесту теленовинами жодним чином — за рахунок зйомки та монтажу — не повинна порушуватися правда картинка. Всі сили, присутні на акції повинні бути показані однаковою кількістю загальних планів, щоб глядач міг правильно оцінити масштабність акції і кількість прихильників кожної зі сторін. Крім того, слід пам'ятати, що у багатолюдних акціях зазвичай беруть участь різні люди. Категорично забороняється спеціально добирати на середніх та широких планах лише певний типаж.

При висвітленні акцій протесту слід подавати позиції всіх сторін, залучених до акції: тих, хто протестує, і тих, проти кого вони протестують.

Телевізійникам також слід бути уважними до гасел та транспарантів, які потрапляють до кадру, оскільки на них можуть бути зображені або написані шокуючі речі або речі, які ображають честь та гідність окремих осіб чи організацій.

4.6. ВИКОРИСТАННЯ БЛІЦ-ОПИТУВАНЬ

При включенні до журналістського матеріалу опитувань людей (бліц-опитування) слід пам'ятати, що **жодне бліц-опитування навіть і приблизно не відображає стану громадської думки з будь-якого питання!** Це можливо лише, коли йдеться про невелику референтну групу (яку можна опитати всю або майже всю), і найчастіше така група в матеріалі виступатиме однією зі сторін конфлікту. Про використання бліц-опитувань заздалегідь і конкретно треба повідомити споживачів інформації.

Використання "бліц-опитувань" є **доцільним лише для демонстрації спектру думок, але не кількісного співвідношення їх прихильників**, і є можливим лише за дотримання таких правил:

з будь-якого конфліктного, спірного чи навіть просто непевного питання — слід представити бліцями весь спектр думок без жодної переваги (хронометражної, неприпустимим є використання емоційної тощо) будь-якій одній з них, бліц-опитувань на підтвердження лише однієї позиції чи точки зору на проблему,

опитані мають давати відповідь на чітке й однакове для всіх запитання,

слід намагатися при цьому представляти різні стать, вікові групи, якщо нема контекстуальних обмежень (наприклад, потрібна чітка референтна група).

Бліц-опитування є допустимими, а інколи й необхідними, якщо проблема, рішення, заява, подія, про які йдеться в сюжеті, можуть викликати широкий суспільний резонанс (оскільки зачіпають інтереси великих соціальних груп).

Вільно можна ілюструвати бліц-опитуваннями лише безумовно позитивні враження або поняття.

4.7. БЕЗПІДСТАВНІ УЗАГАЛЬНЕННЯ

У матеріалах інформаційних редакцій Громадського мовлення не повинно бути безпідставних узагальнень ("студенти вважають...", "одесити проти..."). Узагальнення можуть бути лише в таких випадках:

це суб'єктивна думка сторонньої людини, при цьому чітко ідентифіковано цю людину, є відповідні, цілком достовірні, науково обґрунтовані соціологічні дослідження,

референтна група є настільки малою, що журналіст має змогу самотужки повноцінно дослідити баланс думок у ній.

4.8. БАЛАНС ПОЗИТИВУ ТА НЕГАТИВУ В НОВИНАХ

Редактори мають також при плануванні сюжетів і випусків стежити за тим, щоб у новинах Громадського мовлення дотримувався баланс негативної та позитивної інформації, щоб у глядачів, слухачів чи читачів не залишалося гнітючого відчуття щодо реальності. З цієї ж причини доцільно прагнути закінчувати випуски новин позитивною інформацією (нарис про цікаву людину чи місцевість, культурна тематика та інше).

Девіз Громадського мовлення: "Ми надаємо слово всім зацікавленим і не стаємо ні на чий бік!"

5. ВІДОКРЕМЛЕННЯ ФАКТІВ ВІД КОМЕНТАРІВ ТА ОЦІНОК

Громада повинна точно знати чий це коментар чи оцінка!

5.1. ПОДАЧА ФАКТІВ, А НЕ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ КОМЕНТАРІВ

Подаючи будь-яку інформацію, інформаційні редакції Громадського мовлення, чітко і недвозначно відокремлюють виклад фактів від коментарів і обов'язково при цьому позначають джерело суб'єктивної думки. Будь-яка інформація Громадського мовлення не містить у собі також і редакційних чи журналістських оцінок. Такі коментарі чи оцінки є можливими лише з однієї тематики — безпосередньо проблем телерадіомовлення в країні. У такому випадку коментар повинен бути чітко названий коментарем ("коментар редакції"), або ж його може викласти конкретний співробітник Громадського мовлення, з чітким зазначенням того, що це є суб'єктивна думка саме цього співробітника.

Подібний підхід Громадське мовлення пояснює простою тезою: "новинний журналіст — це лише свідок, а не учасник подій".

Будь-які коментарі чи оцінки (суб'єктивна думка) подаються в новинах Громадського мовлення лише з чітким і недвозначним вказанням на їхнє джерело, незалежно від того, чи подається вона прямою мовою (синхронно), цитатою чи журналістським переказом.

5.2. ВИМОГИ ЩОДО УНИКНЕННЯ ЖУРНАЛІСТАМИ СУБ'ЄКТИВІЗМУ

Співробітникам інформаційних редакцій Громадського мовлення категорично заборонено коментувати факти, які вони подають у своєму матеріалі, або ж подавати чийсь думку як свою. Також заборонено давати власні оцінки фактам, явищам, подіям та персонам.

Співробітники інформаційних служб Громадського мовлення, готуючи матеріал, повинні безумовно уникати власних емоцій, щоб емоції не стали частиною цього матеріалу. Глядач дивиться новини, щоб одержати інформацію про подію, а не оцінки журналіста чи редакції, а тим більше — їхнє ставлення до цієї події!

Висвітлюючи конфлікт, співробітники інформаційних служб Громадського мовлення не мають права висловлювати (в тому числі й за рахунок інтонації, міміки тощо) свій особистий висновок чи симпатію. Можна ретранслювати в матеріалі емоційно забарвлені висловлювання інших людей. Права на **трансляцію** власних емоцій у журналістів Громадського мовлення немає. Єдиним частковим винятком можуть бути прямі включення з місць тих подій, які викликають підвищені емоції. Це може виправдовуватися тим, що в такому випадку журналіст, крім іншого, є очевидцем. Утім, навіть у надзвичайних випадках співробітники Громадського мовлення повинні докласти максимум зусиль до того, щоб стримувати власну емоційність.

5.3. ОЦІНЮВАЛЬНА ЛЕКСИКА

У матеріалах інформаційних редакцій Громадського мовлення не повинно бути лексики, яка має оцінювальне значення.

Задля зменшення ризику оцінки інформаційні редакції Громадського мовлення прагнуть не використовувати прикметники, віддаючи перевагу дієсловам! Оцінювати подію, персону, вчинок тощо має право користувач, якого Громадське мовлення повинно забезпечити для цього усією необхідною для цього інформацією.

5.4. ДОПУСТИМИЙ РІВЕНЬ АНАЛІТИКИ В НОВИНАХ

Мінімальна аналітика є прийнятною у новинній продукції Громадського мовлення лише у пошуку відповіді на запитання: "що було причиною події?" і "якими можуть бути наслідки події?" Але і у цих випадках журналісти новинних служб мають покладатися насамперед на пошук широкого спектру думок, представляючи позиції різних сторін і висновки нейтральних експертів, а не висловлювати власні судження.

Журналістам новин слід мати на увазі, що висловити власні оцінки чи коментарі до фактів, подій чи висловлювань, вони мають змогу в авторських програмах Громадського мовлення (як автори, або ж як гості студії).

5.5. КОМЕНТАРІ ТА ОЦІНКИ В АВТОРСЬКИХ ПРОГРАМАХ

На відміну від новин, інформаційно-аналітичні та публіцистичні програми чи статті Громадського мовлення є авторськими, відтак журналіст-автор має право коментувати факти з точки зору причин та наслідків. У межах журналістського розслідування автор-журналіст має право на озвучення власної версії (гіпотези) з наступним пошуком фактів, що підтвердили б її.

Разом з тим, стандарт відокремлення фактів від коментарів є чинним і для авторських програм у тій частині, що свої висновки чи судження автор повинен чітко відділяти від суджень інших учасників програми і від викладу фактів ("На мою думку...", "Вважаю..." тощо). Так само чинною є вимога до того, що ведучий не має права використовувати чужу думку як власну. Необхідно чітко посилатися на автора цієї думки.

Крім того, у авторських програмах є обов'язковим дотримання автором таких стандартів, як точність, достовірність, збалансованість і повнота подачі інформації.

Неприпустимим є ігнорування думок або фактів, які "не працюють" на підтвердження авторської версії або авторського висновку.

Авторські програми Громадського мовлення для глядача мають чітко ідентифікуватися саме як авторські для того, щоб споживач продукту Громадського мовлення розумів, що висловлена автором думка є не фактом, не "істиною в останній інстанції", не позицією Громадського мовлення, а лише суб'єктивним судженням конкретного журналіста. Споживач в даному випадку сам для себе обирає, наскільки він довіряє досвіду та аналітичним здібностям конкретного автора-журналіста.

5.6. ЕКСПЕРТНІ ОЦІНКИ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОГРАМАХ

Потрібно розрізняти експертів нових знань чи складних для розуміння явищ чи подій та незалежних експертів, які коментують соціальні та політичні події.

Експерти, що коментують нові знання та складні для розуміння явища та події повинні бути знавцями, якість яких підтверджена їх колегами в цій же сфері знань (науковий чи професійний статус).

Щодо соціальних та політичних подій експерти мають бути ще й незалежними. Необхідно утримуватися від залучення в якості експертів політиків. Потрібно дотримуватися такого розуміння: політики заявляють позиції, експерти дають оцінки. Це розмежування повинне ставати у інформаційних випусках дедалі більшим по мірі професіоналізації експертів на ринку консультаційних та експертних послуг.

Науковцям слід віддавати перевагу для оцінок загальних соціально-політичних явищ та подій. Експертам, що працюють на ринку консультаційних послуг, слід надавати перевагу для оцінок конкретних соціально-політичних явищ та подій.

Експерти, що коментують соціальні та політичні події повинні бути незалежними, що означає:

вони водночас не є політиками або утримуються від коментаря на користь тієї чи іншої політичної сили (про них, наприклад, відомо, що вони не працюють на якусь одну політичну силу);

вони не є активними учасникам політичних подій, які самі коментують, або спроможні відсторонено їх оцінювати;

вони є змінюваними так, що один і той же експерт не може коментувати один і той же тип події протягом тривалого часу.

Таким чином ротація експертів в інформаційних програмах та постійне оновлення експертної бази даних за деякою процедурою (наприклад, методом рейтингування експертами один одного в своїй сфері та додаванням нових лідерів, що виявляються) є вимогою щодо експертної якості коментаря та оцінки інформації.

При висловленні експертних оцінок може бути застосовано внутрішній або зовнішній плюралізм оцінок. Внутрішній плюралізм експертної оцінки полягає у тому, що сам експерт подає основні типи оцінок своїх колег, дає свою, висловлює аргументи колег, наводить свої аргументи, тобто подає якомога повний спектр оцінок. Зовнішній плюралізм експертної оцінки полягає у тому, що експерт подає свою оцінку та аргументи, а завдання редактора — забезпечити подачу повного спектру експертних оцінок за рахунок інших експертів.

Девіз Громадського мовлення: "Ми розповідаємо про факти, а не про наше ставлення до них. Ми не даємо оцінок подіям, учасникам подій чи явищам!"

6. ПОВНОТА ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Неповна інформація є інформацією наполовину!

6.1. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ НОВИНИ

Подаючи будь-яку інформацію, інформаційні служби Громадського мовлення повинні **насамперед** дати користувачу відповідь на **п'ять основних запитань**:

що сталося? (або **що** сказав?)

хто скоїв? (або **хто** сказав?)

де сталося? (або **де** сказав?)

коли сталося? (або **коли** сказав?)

як сталося? (або **за яких обставин** було сказано?)

Більшої повноти ми досягаємо, коли додатково відповідаємо на інші питання ("чому?" або "чому було сказано?", "що це означає?" (встановлення причинно-наслідкових зв'язків) тощо).

6.2. З ЧОГО СКЛАДАЄТЬСЯ ПОВНОТА НОВИНИ

Громадське мовлення вважає за честь подавати кожну новину настільки повно, наскільки це є можливим у даний момент. Громадське мовлення не приховує від своїх користувачів нічого. Крім основних запитань, Громадське мовлення дає відповідь на максимально можливу кількість запитань глядача, слухача або читача у кожний конкретний момент.

Громадське мовлення ніколи не забуває ані про вагомі деталі (хай вони і не мають відношення до докорінних питань), ані про широкий контекст, ані про тло кожного питання, яке може бути таким:

"історія питання",

пояснення складних понять,

розширення контексту.

Девіз Громадського мовлення: "Ми не залишаємо "білих плям"!"

7. ПРОСТОТА ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Складна інформація — це взагалі не інформація!

7.1. ПРОСТОТА МОВИ І ЗРОЗУМІЛІСТЬ ЗОБРАЖЕННЯ

Громадське мовлення здійснюється нормативною українською розмовною мовою, простими висловлюваннями. Будь-яке повідомлення складається переважно з простих речень, усім відомих понять — особливо це стосується радіомовлення. Співробітники інформаційних редакцій Громадського мовлення прагнуть уникати:

слів іншомовного походження (якщо є адекватний український заміник),
термінології, професійного та іншого жаргону і арго (якщо їх вжиток не є принциповим щодо новини),

штампів та слів-паразитів (у будь-якому разі).

Співробітники інформаційних редакцій Громадського мовлення дуже обережно ставляться до:

фразеологізмів, ідіом та образності (допустимі лише тоді, коли вже розставлено всі крапки над "і");

діалектизмів та рафінованої мови (якщо вони є необхідними за змістом, то слід їх добре пояснити),

омонімів (це особливо стосується теле— та радіоновин, на слух омоніми сприймаються важко).\

Зрозуміло, що кожен журналіст шукає відповідники словам, які часто використовуються в сюжеті, проте першими синонімами вживаються найчастіше згадувані.

Абревіатури (крім гарантовано загальноновживаних) — слід розшифровувати (якщо потрібно — пояснювати), щонайменше, при першій згадці.

Будь-яке відео, графічне зображення чи фото, подане Громадським мовленням, не викликає у глядача подиву і запитання "що це мені показують?".

7.2. ПОДАЧА ЦИФР

У телевізійних та радіоматеріалах цифри належить давати в зрозумілому порівнянні, посади та титули — спрощувати, наскільки це можливо. При підготовці радіоматеріалів варто уникати надуживання цифр, замінюючи їх, де це можливо, порівняльними величинами. У телевізійних матеріалах слід, якщо це можливо, дублювати цифри і в журналістському тексті, і у графічній формі на екрані.

Інформаційні редакції Громадського мовлення намагаються подавати будь-які цифри у такому поясненні чи порівнянні, щоб будь-який користувач продукції Громадського мовлення зміг співвіднести їх зі своїм життям. Це стосується вибору подачі відносних чи абсолютних величин. Це стосується порівнянь, коли йдеться про дуже великі чи дуже малі величини. Якщо журналіст повідомляє лише, що зібрано стільки-то тон зерна, без порівняння, то це не є новиною, це — імітація новини. Глядачеві та самому репортеріві має бути зрозуміло — це більше чи менше, ніж торік, чи вистачить стільки на певний період, чи як це співвідноситься з прогнозами тощо. Коли це найбільший чи найменший урожай за певний час, то треба про це казати. Те ж саме стосується інфляції, курсу валют, виробництва, ВВП тощо.

До цифр має бути дуже обережне ставлення. Помилки в курсах валют або прогнозі погоди коштують глядачам реальних грошей або зіпсованих вихідних.

7.3. УНІФІКАЦІЯ ПОНЯТЬ

У межах матеріалу (випуску, усіх випусків, програми, усіх програм) одне поняття слід називати однаково. Інакше споживач продукту Громадського мовлення може не зрозуміти, про що йдеться. Приклад: якщо зазвичай у випусках новин нафту виміряють тонами, то повідомлення, де йтиметься про барелі, може сплутати споживача, який стежить постійно за темою.

У споживача інформаційного продукту Громадського мовлення не повинно залишитися жодних нез'ясованих понять.

7.4. ВИКОРИСТАННЯ ДАТ

Бажано уникати називання дати в разі, коли її можна замінити словами "у середу", "через три дні", "минулої п'ятниці", "через місяць", "трохи менше двох тижнів тому" тощо.

Девіз Громадського мовлення: "Ми говоримо з людьми однією мовою!"

РЕЗЮМЕ

Дотримання наведених семи стандартів інформаційного мовлення дає змогу чесно, правдиво, повно і неупереджено висвітлювати те, що відбувається. Отже, ще раз — сім стандартів Громадського мовлення:

"Ми розповідаємо про все першими!"

"Ми розповідаємо про все точно!"

"Ми завжди знаємо походження наших новин!"

"Ми надаємо слово всім зацікавленим і не стаємо ні на чий бік!"

"Ми розповідаємо про факти, а не про наше ставлення до них. Ми не даємо оцінок подіям, учасникам подій чи явищам!"

"Ми залучаємо кращих, різних, незалежних експертів для адекватної оцінки складних для розуміння подій та явищ."

"Ми не залишаємо "білих плям"!"

"Ми говоримо з людьми однією мовою!"

Частина II. ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ ГРОМАДСЬКОГО МОВЛЕННЯ

1. ВІДМОВА ВІД ШОКУЮЧИХ ЧИ ШКІДЛИВИХ ДЛЯ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ МАТЕРІАЛІВ

У інформаційному продукті Громадського мовлення нема місця відвертим сценам насильства, порнографії і сексу, брутальній лайці, в тому числі — не українською мовою. Тобто всього, що може шокувати глядача чи слухача. При висвітленні надзвичайних пригод чи воєнних дій телебачення Громадського мовлення дуже обережно, уникаючи зайвого натуралізму та крупних планів, показує мерців, рани, травми. Громадське мовлення взагалі не показує сцени реального страждання, реальні тортури і страту, а також сцени знущання з тварин.

Журналісти Громадського мовлення не беруть і тим більше не оприлюднюють інтерв'ю з людьми, які перебувають у шоківому стані. Винятком з цього правила може бути лише пошук суто фактажної, надзвичайно суспільно-важливої інформації, яку в інший спосіб отримати неможливо.

Громадське мовлення не пропагує, тобто не показує у привабливому світлі, нездоровий спосіб життя (паління, пияцтво, наркоманія тощо) чи антисоціальну поведінку (це ж стосується і висвітлення кримінальної тематики).

При доборі матеріалу редактори Громадського мовлення враховують час виходу конкретного матеріалу в ефір (денний чи нічний) саме з точки зору дотримання цього принципу.

Громадське мовлення дуже обережно висвітлює небезпечні для суспільства варіанти наслідуваної поведінки, наприклад, суїцид.

Усі вищезгадані елементи можуть обережно подаватися лише за справжньої необхідності, якщо вони є невід'ємною частиною суспільно вагової новини.

Ця норма є дуже непростою у практичній роботі, оскільки часто важко визначити чітку межу між шокуючим і просто відвертим матеріалом. У всіх подібних випадках слід до подачі матеріалу в ефір консультиватися з випусковим, а в разі необхідності — з шеф-редактором.

Девіз Громадського мовлення: "Ми дбаємо про моральність нашого ефіру!"

2. ПОВАГА ДО ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ

Журналісти Громадського мовлення у своїй роботі дотримуються принципу невтручання у приватне життя людей. Будь-які подробиці приватного життя можуть бути оприлюднені лише зі згоди людини.

Слід зазначити, що окремі аспекти приватного життя політиків і державних чиновників можуть і мають бути надбанням громадськості. Насамперед, йдеться про їхні персональні доходи і значні витрати, як і доходи та витрати членів їхніх родин. Громадське мовлення виходить з того, що оскільки політики і чиновники свідомо обрали собі саме такий вид занять, який має контролюватися громадою, вони таким чином дали й безумовну згоду на зняття певних обмежень з висвітлення їхнього приватного життя.

Репортаж про похорон є можливим лише за згоди родичів померлого. Винятком є лише похорон, який організується як державний захід.

Громадське мовлення вважає для себе неприпустимим інтерв'ю з родичами померлого під час поховання, і дуже обережно ставиться до інтерв'ю з родичами постраждалого. Журналісти Громадського мовлення не чинять тиск на родину загиблого чи постраждалого шляхом патрулювання біля входу до їхніх домівок чи іншого місця їхнього перебування, шляхом телефонних дзвінків, СМС-повідомлень, електронних листів, звернень через ефір тощо, бо поважають їхні почуття.

Девіз Громадського мовлення: "Ми не втручаємося в чуже приватне життя!"

3. НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ ДО ОБВИНУВАЧЕНИХ

При висвітленні кримінальної та правоохоронної тематики журналісти Громадського мовлення на всіх етапах (злочин, порушення кримінальної справи, хід слідства, затримання і арешт підозрюваних, хід судового процесу) докладають усіх зусиль до неупередженого ставлення до підозрюваних, обвинувачених, підсудних, оскільки лише вирок суду дає підставу назвати людину винною у скоєнні злочину. Журналісти Громадського мовлення мають докладати всіх можливих зусиль, щоб кожного разу озвучувати точку зору підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, а в разі неможливості це зробити — принаймні, точку зору його родичів чи адвокатів.

Девіз Громадського мовлення: "Лише вирок суду дає нам право назвати людину винною!"

4. ОПРИЛЮДНЕННЯ ІМЕН ТА ІНШИХ ВІДОМОСТЕЙ ПРО ЖЕРТВ ЗЛОЧИНУ ЧИ ПОСТРАЖДАЛИХ

Оприлюднення імен живих жертв злочину, **особливо коли йдеться про злочини, пов'язані з насильством проти дітей чи з сексуальним насильством**, може додати цим жертвам страждань. Тому Громадське мовлення йде на оприлюднення імен жертв злочину лише у тих випадках, коли повнолітня жертва погодилася на розкриття свого імені, а громадський інтерес до справи є надзвичайно великим. В разі, якщо без легального судового процесу, жертва звинувачує когось у скоєнні злочина проти неї, Громадське мовлення не робить привілея до цієї людини і оприлюднює її ім'я.

Девіз Громадського мовлення: "Ми не завдаємо додаткових страждань жертвам злочину!"

5. ЗАХИСТ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

Журналісти Громадського мовлення розуміють, що подання ними інформації з посиланням на джерела, які не бажають, щоб їхні імена були озвучені, перекладає на них повну відповідальність за точність та достовірність такої інформації. Пообіцявши людині не розкривати її імені, журналісти Громадського мовлення повинні бути готовими, не розкриваючи джерела, відстоювати точність інформації у суді.

Подібний підхід матиме наслідком підвищення довіри людей до Громадського мовлення і до його співробітників.

Розкриття особи анонімного джерела інформації можливе лише за умови надзвичайної політичної ваги наданої інформації і з урахуванням можливих наслідків цього для Громадського мовлення, медіа-простору країни та, власне, самого інформатора. Рішення про розкриття особи анонімного джерела інформації ухвалює Наглядова Рада Громадського мовлення за поданням керівництва Громадського мовлення

Девіз Громадського мовлення: "Ми до кінця захищаємо наші джерела інформації!"

6. ВІДМОВА ВІД НЕЗАКОННИХ МЕТОДІВ ЗБИРАННЯ І ОПРИЛЮДНЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Співробітники Громадського мовлення у своїй роботі не використовують незаконних методів збирання та поширення інформації. Зокрема, до таких методів відноситься несанкціоноване прослуховування або стеження за людиною. Публікувати результати санкціонованих законом прослуховування чи стеження, які було здійснено уповноваженими на це службами, Громадське мовлення може лише у випадках, коли при цьому дотримано всіх формальних процедур, передбачених чинним законодавством.

Те саме стосується інших незаконних способів здобуття інформації (зйомки прихованою камерою, аудіозапис без попередження тощо). Винятком можуть бути лише гострі конфліктні ситуації, які виникають під час зйомки чи запису інтерв'ю.

Працюючи з людьми, співробітники інформаційних служб Громадського мовлення не вдаються до ошукування цих людей у будь-який спосіб. Зокрема, домовляючись про інтерв'ю, не приховують від співбесідника мети цього інтерв'ю. Будь-яку інформацію інформаційники Громадського мовлення збирають, згідно із чинним законодавством, чесно і відкрито.

У роботі журналістів Громадського мовлення не може бути випадків дзвінків людям у прямому ефірі без попередження.

Винятки з цих правил можливі лише за умови надзвичайної суспільної ваги матеріалу і неможливості отримати його у інший спосіб. Кожний такий випадок вирішується редактором, а в разі потреби — шеф-редактором новин. У будь-якому разі не повинно йтися про втручання у приватне життя людей.

Девіз Громадського мовлення: "Ми збираємо інформацію лише в законний спосіб!"

7. ПРИДБАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Громадське мовлення зазвичай не платить грошову винагороду (гонорари) своїм джерелам. Завдання журналіста — зібрати доступну і відкриту інформацію. У виняткових випадках є при-

пустимою оплато інформації, яка має надзвичайну суспільну вагу. Сам факт оплати інформації і сплачена сума в такому випадку оприлюднюється.

Девіз Громадського мовлення: "Ми збираємо відкрити і доступну інформацію!"

8. ВІДМОВА ВІД ПЛАГІАТУ

Співробітники Громадського мовлення у своїй роботі категорично відмовляються від будь-яких форм плагіату. Будь-які чужі думки подаються лише з належним посиланням на автора. Будь-які чужі ідеї реалізуються лише за згоди автора і з посиланням на автора ідеї. Ця ж норма стосується і внутрішніх робочих відносин співробітників.

Девіз Громадського мовлення: "Ми не крадемо чужих думок!"

9. ВІДМОВА ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ БУДЬ-КОГО ЗА БУДЬ-ЯКИМИ ОЗНАКАМИ

Співробітники Громадського мовлення виключають у своїй роботі і повсякденному житті ідеї ксенофобії, націоналізму, дискримінаційного ставлення до будь-кого за будь-якою ознакою.

У матеріалах Громадського мовлення вказувати на чиюсь статтю, мову спілкування, національність, расу, віросповідання, походження чи політичні уподобання можна лише тоді, коли вони є необхідною складовою частиною новини і коли це не викликає заперечень тієї людини, про яку ідеться.

Девіз Громадського мовлення: "Ми не сортуємо людей за будь-якою ознакою!"

10. ВІДМОВА ВІД ХАБАРІВ

Співробітники Громадського мовлення не беруть матеріальних чи інших винагород на стороні. Подарунки, послуги і пільги взаємін за оприлюднення або навпаки приховування певної інформації є несумісним з етичними принципами Громадського мовлення і журналістики в цілому. Подібний випадок веде до автоматичного звільнення співробітника.

Девіз Громадського мовлення: "Ми не беремо хабарів!"

11. МАТЕРІАЛИ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Співробітники Громадського мовлення особливо обережні, коли матеріал потребує роботи з неповнолітніми. У цих випадках співробітники керуються законодавчою нормою, за якою зйомка та показ неповнолітніх, оприлюднення коментарів неповнолітніх є дозволеними лише за згоди батьків неповнолітнього або тих його опікунів, які в момент зйомки чи запису інтерв'ю несуть за повнолітнього відповідальність, будучи уповноваженими на це батьками неповнолітнього або ж судовим рішенням.

Готуючи матеріали, пов'язані з неповнолітніми, співробітники Громадського мовлення повинні особливо ретельно стежити за тим, щоб матеріал не заподіяв шкоди дитині.

Девіз Громадського мовлення: "Ми особливо обережні з правами дітей!"

12. ЕМБАРГО, ОФ РЕКОРДЗ

Співробітники Громадського мовлення дотримуються ембарго, накладеного на інформацію. Структура чи людина, яка надає інформацію, але просить при цьому зберегти певне ембарго, покладається на порядність Громадського мовлення чи його окремого співробітника.

Інформація, отримана Громадським мовленням з умовою "не для оприлюднення" ("оф рекордз") може бути оприлюднена лише за надзвичайних обставин (коли йдеться про попередження кримінального злочину, або про інформацію, оприлюднення якої може запобігти знач-

ним негативним наслідкам для суспільства або окремих людей). Як правило, рішення про оприлюднення такої інформації узгоджується з керівництвом служби новин.

Девіз Громадського мовлення: "Ми поважаємо чужу довіру!"

РЕЗЮМЕ

Дотримання наведених вище етичних принципів дає співробітникам Громадського мовлення змогу в своїй роботі бути не лише професійними, але й чистими перед власним сумлінням. Отже, ще раз — дванадцять етичних принципів Громадського мовлення:

"Ми дбаємо про моральність нашого ефіру!"

"Ми не втручаємося в чуже приватне життя!"

"Лише вирок суду дає нам право назвати людину винною!"

"Ми не завдаємо додаткових страждань жертвам злочину!"

"Ми до кінця захищаємо наші джерела інформації!"

"Ми збираємо інформацію лише в законний спосіб!"

"Ми збираємо відкрити і доступну інформацію!"

"Ми не крадемо чужих думок!"

"Ми не сортуємо людей за будь-якою ознакою!"

"Ми не беремо хабарів!"

"Ми особливо обережні з правами дітей!"

"Ми поважаємо чужу довіру!"

Частина III. СТАНДАРТИ ВЗАЄМОДІЇ І СПІВПРАЦІ ТВОРЧИХ І ВИРОБНИЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОГО МОВЛЕННЯ

1. ЗАСАДИ ВЗАЄМОВІДНОСИН У КОЛЕКТИВІ

Відносини у всіх підрозділах Громадського мовлення будуються на повній довірі між членами колективу. Громадське мовлення виходить з того, що професійна планка є настільки високою, що тут працюють лише достатньо досвідчені професіонали, яким нема потреби пояснювати цінність ретельного і професійного ставлення до своєї роботи.

Громадське мовлення виходить з того, що кожний співробітник є свідомим принципів та стандартів роботи і ретельно та добросовісно виконує свої посадові обов'язки. Тому, коли у Задачах йдеться, наприклад, про перевірку інформації, мається на увазі підвищення якості матеріалу, а не недовіра редактора до репортера чи навпаки.

Основним принципом взаємовідносин між співробітниками Громадського мовлення є взаємоповага, тому що кожний співробітник, незалежно від посади, є цінним як яскрава особистість, крім своїх службових обов'язків розуміє цінність своєї суспільної місії і є тим, хто вже сьогодні простягне руку допомоги будь-кому з колег.

Будь-які конфліктні ситуації між співробітниками мають розв'язуватися завдяки добрій волі сторін конфлікту і прагнення цей конфлікт владнати. Будь-який конфлікт може бути владнано шляхом широкого обговорення з колегами або без такого обговорення, якщо воно не є необхідним.

Для дотримання максимальної оперативності у роботі різні редакції ГМ перебувають у стані постійної співпраці один з одним, водночас постійно конкуруючи.

2. ПРИНЦИПИ РЕДАГУВАННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ МАТЕРІАЛІВ

Процес редагування журналістських матеріалів на Громадському мовленні покликаний насамперед тому, щоб пересвідчитися, що в матеріалі дотримано всіх стандартів та норм, яких дотримується Громадське мовлення.

Редагування журналістського тексту в жодному разі не повинно спотворювати основний зміст новини. Редагуючи журналістський текст, редактор стежить за дотриманням наступних позицій:

суть новини викладено точно і повно, є всі належні бекграунди,
інформація в матеріалі не є застарілою,
є всі необхідні посилання на джерела інформації, ці джерела є компетентними,
дотримано балансу думок,
факти чітко відокремлені від суб'єктивних думок,
інформацію викладено простою, зрозумілою і грамотною мовою,
матеріал є логічно несуперечливим,
експертні оцінки зроблені кращими, різними, незалежними експертами;
в матеріалі нема елементів, які можуть шокувати споживача,

При редагуванні інтерв'ю, дотримуються таких правил:

запитання та відповіді редагуються без спотворення первинного змісту,
запитання та відповіді, які пролунали в одному контексті, не використовуються в іншому,
відповідь на запитання не може подаватися як відповідь на інше запитання.

Редагування — процес, який базується на діалозі редактора з автором матеріалу, тому будь-яка правка повинна бути повністю узгодженою між ними.

3. ЦЕНЗУРА

Втручання в журналістський матеріал поза межами викладених вище принципів редакторської правки, особливо в наказовому порядку, є цензурою.

Якщо журналістський матеріал зроблено у відповідності до цих Зasad, а його створення від початку було погоджено з редактором, — не існує застережень щодо видачі його в ефір. Матеріал може не потрапити до ефіру з прозорих і зрозумілих причин (брак часу в ефірі, різка зміна ситуації тощо). Жодні інші обставини, зокрема, погрози чи накази, не можуть бути аргументом до того, щоб журналістський матеріал не потрапив до ефіру. Такі спроби також є цензурою.

Про будь-які спроби втручання в роботу ньюзруму з боку зовнішніх сил, Наглядової Ради або топ-менеджерів Громадського мовлення інформаційна редакція повідомляє в ефірі у найближчому випуску новин.

P.S. від "Телекритики". — У травні 2005 року на основі Зasad редакційної політики для громадських мовників були розроблені та прийняті засади редакційної політики Національної телекомпанії України.

Була також підписана "Угода про взаєморозуміння" між керівництвом НТКУ та Кабінетом Міністрів — засновником компанії.

Текст угоди передбачає наступне:

1. Засновник, керівництво і працівники Національної телекомпанії України усвідомлюють спільну відповідальність за добре ім'я та глядацький успіх Першого каналу.
2. Сторони визнають особливу місію Першого каналу — якісне висвітлення найбільш значущих для суспільства тем, у тому числі діяльності органів влади.
3. Керуючись інтересами суспільства, зобов'язаннями України щодо європейської інтеграції та задекларованими владою планами, сторони поділяють намір розвивати канал за стандартами суспільного мовлення.
4. Сторони визнають Засади редакційної політики як вичерпну та обов'язкову базу для виробництва інформаційних програм.

5. Засновник Національної телекомпанії та її керівництво довіряють журналістам у їхніх професійних якостях і гарантують невтручання у виробництво інформаційних програм. Під втручанням ми розуміємо нав'язування тем для висвітлення, текстових формулювань, відеоряду чи учасників програм, а також заборону на теми чи учасників.

6. Журналісти Першого каналу гарантують своєчасне та якісне висвітлення діяльності органів державної влади.

7. Перший канал гарантує простір для суспільної дискусії носіям різних політичних поглядів.

8. Національна телекомпанія України керується принципами ефективного управління — із чітким розмежуванням обов'язків поміж адміністративним та творчим менеджментом.

9. Про бажання розірвати цю Угоду її учасники повідомляють інші сторони щонайменше за два тижні до виходу з неї.

10. Ця Угода є відкритою інформацією. Її учасники мають право на оприлюднення факту її підписання чи розриву.

17 травня 2005 р.

Угоду підписали Микола Томенко, віце-прем'єр-міністр України; Тарас Стецьків, президент Національної телекомпанії України; Андрій Шевченко, перший віце-президент Національної телекомпанії України.

"Підписання Угоди про принципи редакційної політики на НТКУ — це добрий приклад для комерційних каналів, оскільки необхідно, щоб стандарти відносин між власниками та журналістами були дотримані не лише на державних, а і на приватних телеканалах", — зазначив віце-прем'єр-міністр Микола Томенко.

Отже, напрямком подальших зусиль українських журналістів, які в жовтні 2004 року дали могутній поштовх розвитку медіа України у напрямку до справді високопрофесійних засад діяльності, до набуття реальних рис "сторожових псів демократії", — відомий. Головне — щиро намагатися прислужитися українському громадянському суспільству, зміцнювати журналістську солідарність та не вповільнювати ходу. Наші зусилля — недаремні, отже — необхідні. Журналістська революція-2004 — надихає.

ПРО ГРОМАДСЬКУ ОРГАНІЗАЦІЮ "ТЕЛЕКРИТИКА"

Громадська організація "Телекритика" була заснована у січні 2004 року. Голова правління ГО "Телекритика" - відомий український журналіст та медіа-експерт Наталія Лигачова.

У вересні 2001 року Наталія Лигачова започаткувала інтернет-проект "Телекритика" (www.telekritika.kiev.ua) у співробітництві з МГО "Інтерньюз-Україна". У 2004 році почали також виходити друкований щомісячник "Телекритика" і щотижнева радіопроеграма "Телекритика" в радіоєфірі" (на хвилях "Радіо-Ера FM")

Інтернет-сайт та журнал "Телекритика" є одними з головних видань в Україні, які сприяють демократизації вітчизняних медіа та їхніх стосунків з владою, політиками та суспільством.

"Телекритика" аналізує процеси, які відбуваються у ЗМІ, насамперед, на телебаченні, у контексті політичних, економічних, соціокультурних подій. Багато уваги приділяє "Телекритика" фаховому рівню українських ЗМІ, їх відповідності стандартам професійної журналістики - що є запорукою ефективного та дієвого впливу медіа на розвиток громадянського суспільства в країні та впливу громадськості на владу.

Протягом своєї діяльності у часи режиму Леоніда Кучми "Телекритика" приділяла багато уваги темі політичного тиску на українські ЗМІ. Журналісти "ТК" брали активну участь в громадських заходах і різноманітних публічних акціях, та відігравали важливу роль в процесах корпоративної самоорганізації журналістського середовища.

Восени 2002 року "Телекритика" та її головний редактор Наталя Лигачова особисто стали одними з організаторів журналістської хвилі протестів проти політичної цензури у ЗМІ. Внаслідок цих подій в Києві було створено журналістський Страйком та Київську незалежну медіа-профспілку, членом Комітету якої стала Наталя Лигачова. Разом з профільним комітетом ВР по питанням свободи слова та інформації цими структурами були підготовлені та проведені у грудні 2004 року парламентські слухання з питань політичної цензури. А в квітні 2005 року був прийнятий Закон України, в якому було визначені поняття політичної цензури та відповідальність за її впровадження. Всі ці події знаходили якнайширше висвітлення на сторінках "ТК", під Маніфестом проти цензури "Телекритика" зібрала у 2002 році біля 500 підписів журналістів зі всієї України.

У квітні-червні 2003 року проект "Телекритика" разом з Фондом медіа ініціатив та при фінансовій підтримці Будинку свободи підготувала, видала та поширила в Україні брошуру "Журналістська осінь-2002. Дискусія про політичну цензуру в українських медіа". Ця брошура складалася з текстів, які були опубліковані в "Телекритиці" в рамках дискусії про політичний тиск та політичну цензуру в українських медіа та способи протидії з вересня 2002 року по березень 2003.

У 2003 році на основі матеріалів сайту автори "Телекритики" видали солідне дослідження "Телебачення спецоперацій. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних програмах українського телебачення: моніторинг, методи визначення та засоби протидії". Дослідження було видане та розповсюджене за підтримки МФВ "Відродження".

У 2004 році "Телекритика" разом з іншими громадськими організаціями та Київською незалежною медіа-профспілкою брала активну участь в ініціюванні журналістської протидії

практиці "темниківської" цензури, яку провадив, особливо жорстко під час виборчої президентської кампанії-2004, режим Кучми. Результатом скоординованих зусиль громадських організацій, профспілок, журналістів цілого ряду телеканалів стали акції протесту медійників проти цензури у жовтні-листопаді 2004 року, напередодні та під час трьох турів виборів-2004 року.

28 жовтня 2004 р. "Телекритика" оголосила збір підписів під Заявою телевізійних журналістів, які протестували проти цензури на телеканалах (було зібрано 350 підписів з більш ніж 20 ТРК). "Телекритика" публікувала листи підтримки учасникам акції журналістського протесту, провадила моніторинг виконання жур-налістами-учасниками акції взятих на себе зобов'язань в рамках їх програм та сюжетів.

23 листопада 2004 року ініціативна група журналістського руху "Ми не брешемо!", яку було утворено одразу після сфальсифікованого другого туру виборчої кампанії-2004 за ініціативи "Телекритики" та Київської незалежної медіа-профспілки, звернулася до журналістів з закликом у вирішальний для країни час припинити брехати та стати на бік свого народу. Також "Телекритика" під час Помаранчевої революції брала активну участь в організації та роботі незалежного прес-центру "Правда переможе", поширювала власну друковану продукцію (листівки, журнали "ТК") на Майдані, у південно-східних регіонах України.

Після Помаранчевої революції та приходу до влади Президента Віктора Ющенка проекти ГО "Телекритика" спрямовані на закріплення демократичних досягнень в Україні, на артикулювання суспільних інтересів у сфері ЗМІ. ГО "Телекритика" у січні 2005 року стала одним із засновників Коаліції громадських організацій "Суспільне мовлення". В рамках коаліції "Телекритика" брала активну участь у розробці проекту Зasad редакційної політики громадських мовників, а також у розробці проекту Закону України "Про суспільне телебачення і радіомовлення України".

Реалізації проектів ГО "Телекритика" сприяли в різний час або продовжують сприяти The National Endowment for Democracy /NED/, Internews Network, Посольство Королівства Нідерланди, Центр Медіареформ, МФВ "Відродження", Фонд розвитку ЗМІ посольства США в Україні.

Міжнародний фонд "Відродження" (МФВ) засновано у квітні 1990 року. Він належить до мережі фондів Джорджа Сороса, що складається з національних і регіональних фондів більш, ніж у тридцяти країнах світу, переважно у Центральній і Східній Європі та на території колишнього Радянського Союзу. Ці фонди об'єднує спільна мета — вони підтримують правничі, медійні, освітні, інформаційні, медичні, соціальні ініціативи, що сприяють розвитку й утвердженню відкритого суспільства.

МФВ є найбільшою національною добродійною громадською організацією в Україні. Завдання Фонду — фінансово та організаційно сприяти становленню демократичного, відкритого суспільства в Україні шляхом підтримки значущих для його розвитку громадських ініціатив. 2005 року МФВ надасть фінансову підтримку на суму до 7 мільйонів доларів США на проекти, що сприяють розвитку європейської інтеграції, посиленню впливу громадянського суспільства та його контролю за владою, системі громадського правозахисту й утвердженню принципу верховенства права в Україні, проведенню пенітенціарної реформи, розвитку громадської активності національних меншин, реформам у сферах освіти, охорони здоров'я, видавничій справі, проведенню справедливих та чесних виборів тощо.

Журналістська революція — 2004 **Події, люди, дискусії.**

Журналістська революція - 2004. Події, люди, дискусії. Упоряд.:
Наталя Лигачова, Леся Ганжа. — К.: "Вістка", 2005. — 284 с.

Підписано до друку ***р. Формат 60x84/8.
Папір офсетний № 1.
Гарнітура Petersburg. Тираж 2400. Зам. ***

Віддруковано у друкарні ТОВ «Вістка»